

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DÜNYA KLASİKLERİ

FIELDING

Tom Jones

CİLT

1



İletişim Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

HENRY FIELDING Tom Jones

İletişim

HENRY FIELDING

Tom Jones

Cilt 1

İletişim Yayıncılık A.Ş. • Dünya Klasikleri Dizisi • ISBN 975-470-059-1 (TK.NO.)
ISBN 975-470-060-5 (1.CİLT)

1. BASKI © İletişim Yayınları, İst. 1990

KAPAK Ümit Kıvanç
KAPAK BASKISI Özdemir Ofset
İÇ BASKI Şefik Matbaası

HENRY FIELDING

Tom Jones

Cilt 1

ÇEVİREN *Mina Urgan*

Tom Jones 1749'da yayınlanır yayınlanmaz, bize bu gün garip görünen bir tepkiyle karşılandı: Çağın birçok önemli kişisi, kitabın ahlâksızlığı üzerinde durdu. On sekizinci yüzyılın bir çeşit edebiyat diktatörü bilinen, ağzından çıkan her söz neredeyse kutsal sayılan ünlü Dr. Samuel Johnson, Hannah More'e bir mektubunda, onun gibi bir kadının böyle "rezil" bir kitaptan söz etmesinin yüreğine indiğini; edepli bir kadının böyle bir kitabı okumaması gerektiğini; bundan daha ahlâksız bir kitap bulmanın yolu olmadığını yazdı. Dr. Johnson **The Rambler**'de çıkan bir denemesinde de, **Tom Jones**'un adını vermeden, ama bu kitabı düşündüğünü yeterince açığa vurarak, baş kişisini aklın alamayacağı kadar sevimli yapıp, okuyucuyu onun kusurlarını göremeyecek hale getiren roman yazarlarına çattı. Çağın en ünlü romancısı Samuel Richardson, bir yandan "bu rezil kitabı" okumayı göze alamadığını bildirirken, bir yandan da kitabı okuduğunu açığa vuran bir biçimde kıyasıya yerdi; kitaba adını veren baş kişiyi aklamak, onun ahlâksızlığını örtbas etmek amacıyla çaba göstermekle suçladı Fielding'i. Kitabın çıktığı yıl yayınlanan yüz sayfalık imzasız bir yazıda, **Tom Jones**'un "pis yazarı" da, "leş gibi pislik kokan" beş kişisi de uzun uzun kınandı. Hattâ bu romana karşı öyle akıldışı saldırılara geçildi ki, İngiltere'de o sırada iki yer sarsıntısı olunca, **Tom Jones** bu depremlerden sorumlu tutuldu. Tanrının bu ahlâksız romanı okuyanları cezalandırdığını; kitabın o sırada Fransızcaya çevrilmesi yasaklandığı için, Fransa'da deprem olmadığını ileri sürenler çıktı. Gülünç bulduğumuz bu suçlamaları on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında bile görürüz. Fielding'in romanı okunmasına okunurdu ama, kitaplığın en üst rafına, kadınlarla çocukların erişemedikleri bir yere konulurdu o sıralarda. Hattâ romancı olarak Fielding'in ayrıca etkisinde kalan Thackeray, 1853'de yayın-

ladığı on sekizinci yüzyılın gülmece yazarları üstüne bir inceleme-
sinde yola gelmez bir ahlâk düşkününü olarak görür Tom'u. Böyle bir
delikanlıdan ne denli hoşlandığını, onu ne denli sevdiğini gizleme-
diği için, Fielding'i ayıplamaktan kendini alamaz. Yirminci yüzyıl ro-
mancılarından Ford Madox Ford'un, İngiliz romanını değerlendiren
1930'da yazdığı bir kitapta, Tom'u sonunda varlıklı yaptığı, onu Sop-
hia gibi güzel ve erdemli bir kızla evlendirdiği için Fielding'i kına-
ması daha da garip gelir bize. Kendi iyi bir romancı olan Ford Ma-
dox Ford, hiç bilemediğimiz nedenlerden ötürü, Fielding gibi yazar-
ları hem kötü bulur, hem de toplumsal ve siyasal açıdan tehlikeli
sayar onları.

Tom Jones'a yöneltilen bu saldırıların doğal bir sonucu olarak,
çağdaşları, kitabın yazarını da ahlâk düzeyi pek yüksek olmayan bir
insan sandılar. Fielding'in ölüm döşeğinde yazdığı **Journal of a Vo-
yage to Lisbon**'da gülmece öğeleri bulunması, olsa olsa yazarın
huyunun güzelliğini, ölümün karşısında bile yaşama sevincini yitir-
mediğini gösterir. Oysa Fielding'in kitaplarının hepsini ahlâksız bu-
lan Thomas Edwards aynı görüşü paylaşan dostu romancı Richard-
son'a yazdığı bir mektupta, bir insanın can çekişirken bile şakalaş-
masının duygu denilen şeyden tümüyle yoksun olduğunun bir kanı-
tı sayılması gerektiğini ileri sürdü. Fielding'in ilk yaşam öyküsünü
yazan Murphy, onunla ilgili asılsız dedikoduları abartarak kaleme
aldı. Yazar, ancak daha sonraları yapılan araştırmalar sayesinde ak-
lanabildi; aslında çok erdemli bir insan olduğu ortaya çıktı. Kaldı ki,
günümüzün ölçülerine göre, okuyuculara sürekli ahlâk dersi veren,
gençlik taşkınlıklarının ne denli zararlı sonuçlar doğurabileceğini gös-
teren bir kitaptır **Tom Jones**. Ama Fielding, hem bu ahlâk dersleri-
ni insanca bir hoşgörülle gülümseyerek, okuyucularını eğlendir-
rek verir; hem de gençliğinde çapkınlık etti diye bir delikanlıyı ce-
hennemlik saymaz. Cinsel dürtülere kapılarak işlenen "günahların"
ahlâksızdan fazla güldürücü bir yanı vardır Fielding'e bakılacak olur-
sa. Puritan çağdaşlarının ahlâk düşkünlüğü sandıkları şey, Fielding'-
in gerçekçiliğinin sadece bir kanıtıdır aslında. Fielding duygulu ol-
masına duyguludur; hattâ duygusallığa da kaçtığı olur kimi zaman.

Yazar, bencillikten tümüyle arınmış, çok iyi yürekli bir genç olarak gösterdiği Tom'un, Sophia'yı gerçek bir aşkla sevdiği konusunda en küçük bir kuşkuyla yer vermez. Ama gerçekleri göz ardı etmeye yanaşmadığından, insanların cinsel isteklerine kolayca karşı koyamadıklarını da bilir.

Henry Fielding 1707'de Somersetshire'da, yani Tom Jones'un başlangıcına sahne olan bölgede doğdu; 1754'de kırk yedi yaşındayken, Lizbon'da öldü. Babası general, kız kardeşi Sarah da kendisi gibi yazardı. Yoksul düşen soylu bir aileden geliyordu. Eşi, 1716'da İstanbul'da İngiliz elçisi olan, "Türkiye Mektupları"nı yazıp çiçek hastalığına karşı aşılama yöntemini İngiltere'de tanıtan Lady Mary Wortley Montagu, Fielding'in yakın akrabasıydı. Lady Montagu bir mektubunda, "yoksul akrabalarımız Fielding'lerin" düzenbaz bir bankere tüm paralarını kaptırdıklarını; bankerin ortadan yok olmasıyla, daha da yoksullaştıklarını anlatır.

Fielding, soylu ailelerin okulu bilinen Eton'da okudu. Sonra da Yunan ve Latin edebiyatını okumak üzere Leyden'e gitti. Fielding, çağdaşı Defoe ya da Richardson gibi romancılardan çok daha bilgilidir. Onlardan farklı olarak, Yunanca ve Latince okuduğu için, eski klasiklere içtenlikle hayrandır. Ne var ki, Fielding yaşamın güldürücü yanlarını görebildiği gibi, edebiyat yapıtlarının da güldürücü yanlarını görebildiğinden, gereğinde Homeros'un epik anlatımına öykünerek, romanının birçok yerinde, (örneğin Molly'nin mezarlıkta köylülerle dövüşmesinde ya da Sophia'nın güzelliğinin betimlenmesinde) eski klasiklerin çok eğlendirici parodilerini yapmaktan ayrıca hoşlanır.

Leyden'de okuduğu sırada ailesinin parasal durumu iyice bozulduğundan, Fielding eğitimini yarıda bırakıp, İngiltere'ye dönmek zorunda kaldı. Fielding'in bundan sonraki yaşamı, geçinebilecek kadar para sağlamak için sürekli bir çabadır. Yirmi dört yaşındayken, Charlotte Craddock adlı bir genç kıza tutulmuş; kızın anası babası razı olmadığından, kaçarak evlenmişlerdi. Hem Tom Jones'un sevgilisi Sophia'yı, hem de son romanı Amelia'nın baş kişisini çizerken örnek aldığı Charlotte, Fielding ile on yıl birlikte yaşadıktan sonra

öldü. Sevdiği kadını yitiren, küçük yaşta çocuklarıyla yalnız kalan Fielding, Charlotte'un hizmetçisi ve çok iyi bir kadın olan Mary Daniel ile evlendi. Yüksek sınıfların benimsedikleri kurallara böyle başkaldırmakla Fielding'in ne denli yürekli olduğunu açık seçik kanıtlayan bu evlilik, büyük bir rezalet sayıldı.

Tiyatroya sansür koyan yasa 1737'de yürürlüğe girdikten sonra, sadece tiyatro oyunu yazarak ailesini geçindiremeyeceğini anlayan Fielding, otuz yaşından sonra hukuk öğrenimine başladı. Herkesin ancak altı, hattâ yedi yılda tamamlayabildiği bu öğrenimi iki buçuk yılda bitirerek, 1740'da baroya girdi.

Fielding on yıl içinde Londra'nın en saygı gören yargıçlarından biri oldu. Saygınlığının nedeni, Partridge'in **Tom Jones**'da anlattığı "asan yargıç" tipinden bambaşka oluşuydu. Büyük toprak sahibi varlıklı kişilerin hiç hukuk eğitimi görmeden kırsal bölgelerde yargıçlık görevini üstlenebildiği, yargılama mekanizmasının hiç doğru işlemediği bir çağda, suçluları gelişigüzel ağır cezalara çarptırmakla sorunların çözümlenemeyeceğini Fielding çok iyi biliyor, suçun kaynaklarına inmeyi amaçlıyordu. Çoğu suçlunun salt yoksulluk ve bilgisizlik yüzünden yasaları çiğnediğine inandığı için, yoksulluğa ve bilgisizliğe bir çare bulmak istiyordu. Genelevleri ve kumarhaneleri denetlemek, hapishanelerdeki yaşam koşullarını düzeltmek, emniyet görevlilerinin rüşvet hırslarını ve yolsuzluklarını önlemek amacıyla, sürekli çaba gösteriyordu. Halkın durumunu kendi gözleriyle görebilmeleri için, Parlamento üyelerini, sırasında kandırıp sırasında zorlayarak, Londra'nın yoksul mahallelerine götürüyordu. Sözün kısası, bir şiirinde "the glorious lust of doing good" (iyilik yapmanın şanlı şehvetine) kaptırmıştı kendini. Bu kadarıyla da yetinmeyip, "Son Zamanlarda Soygun Olaylarının Artmasının Nedenleri" ya da "Yoksullara Etkili Yardımda Bulunmak İçin Bir Öneri" gibi konuları ele alan araştırmalar yayınlıyordu. Bu yazıların birinde şöyle der: "Bu kentin varoşlarında gezinip, yoksulların konutlarına bir göz atarsak, kendini insan sayan bir kişinin yüreğini parçalaması gereken bir sefaletle karşılaşırız. Yaşamalarını sürdürmek için zorunlu bildiğimiz her şeyden yoksun kalan bu aileleri; açlığın, soğğun, çıplaklığın, pisli-

ğin ve hastalığın neden olduğu bu felâketleri görüp de tiksinierek bu-
run deliklerini tıkayanlara insan denilebilir mi hiç?"

Fielding'in bir yandan yargıç olarak, bir yandan da yazar olarak
yoğun çalışmaları, kirkına doğru sağlık durumunun bozulmasına, ar-
tık ancak koltuk değnekleriyle yürüyebilecek hale gelmesine neden
oldu. Daha sıcak bir iklimde biraz iyileşebileceği umuduyla, 1754
yılıının nisan ayında sedyeyle vapura bindirilerek Lizbon'a götürül-
dü. İki ay sonra da orada öldü. Bu ölüm haberini alan akrabası Lady
Montagu, "mutlu olmak için yaratılmıştı; ne yazık ki, ölümsüz değildi"
dedi. Oysa romancı olarak ölümsüzlüğünün bilincinde olan Fielding,
Tom Jones'un en son kısmının giriş bölümünde "benim yaratıcılık
dönemim ne denli kısa olursa olsun, kitaplarım, kendi sakat bede-
nimden de, beni aşağılamaya kalkan çağdaşlarımın yazılarından da
daha çok yaşayacaktır" dedi.

Fielding, tiyatro oyunları ve romanları dışında, kendi yayınladığı
dergilerde çok sayıda deneme yazdı. Bunların en önemlileri, 1739
ile 1741 arasında haftada üç kez çıkardığı **The Champion**'daki ya-
zılarıyla, 1752'de haftada iki kez yayınladığı **Covent Garden Jour-
nal**'da takma bir adla çıkan yazıları ve törelerle ilgili denemeleridir.
Fielding'in ne denli yetenekli bir deneme yazarı olduğu, **Tom Jones**'-
un her kısmının başına eklediği on sekiz denemeden de anlaşılır.
Bunlarda, bir yandan roman türünün özellikleri ya da insan davra-
nışları üstüne görüşlerini açıklarken; bir yandan da okuyucuyla bü-
tün roman boyunca sürecektir olan bir diyalog kurar, kendi yazmakta
olduğu romanı yorumlar; böylece Yunan tragedyalarında koronun
üstlendiği işlevi yerine getirir bir bakıma. Fielding her zamanki gü-
leryüzlü hoşgörüsüyle, bu denemeleri esas öyküye bağlı saymayıp,
yersiz ve sıkıcı bulanlara, canları isterse bunları atlamalarını söyler.
Ne var ki, hem yazarın sevimli kişiliğini, hem de romanı aydınlatan
bu denemelerin okunmaması çok yazık olur bize kalırsa.

Yazarlığa tiyatro alanında başlayan Fielding, 1729 ile 1737 ara-
sında, çoğu komedya türünde yirmi beşe yakın oyun yazdı; hattâ
bir ara Haymarket'i ve Little Theatre'i yönetirken sahneye oyunlar
koydu. Artık ne okunan, ne de oynanılan bu yapıtların en ünlüsü,

kendi çağının tiyatro yazarlarını alaya alan **The Tragedy of Tragedies or Tom Thumb**'dır (1731). Fielding, 1736'da oynanan **Pasguin**'de ve bir yıl sonra oynanan **Historical Register for 1736**'da, o sırada başbakan olan Sir Robert Walpole'u öyle acımasızca taşlamıştı ki, hükümet aynı yıl, birçok edebiyat tarihçisine göre aslında Fielding'i cezalandırmayı amaçlayan bir sansür yasası koydu; Londra'da ikisi dışında tüm tiyatrolar kapatıldı; Fielding de oyun yazarlığından vazgeçmek zorunda kaldı.

O sıralarda ancak otuz yaşında olan Fielding, böyle bir durumla karşılaşmasaydı, roman türüne hiç yönelmeyecek, gitgide ustalaşarak çağının en değerli oyun yazarlarından biri olarak gelişecekti belki de. Ama tiyatro alanında başarıya ulaşacak zaman bulamamıştı; bunun da bilincinde olduğu için "oyun yazarlığını, tam başlammam gerektiği bir dönemde bıraktım" diyerek yakındı. Ne var ki, Fielding, tiyatro deneyimi sayesinde romancı olarak büyük bir beceri elde etti. Olaylar örgüsünü ustaca işlemeyi; özelliklerini açığa vurmak amacıyla kişilerini canlı bir biçimde konuşturmayı; ortaya beklenmedik durumlar çıkartarak okuyucuyu şaşırtıp merakını uyandırmayı öğrendi. **Tom Jones**'u okuyan herkes, bu romanda birçok sahenin (örneğin Sophia, Lord Fellamar'ın saldırısına uğrarken Western'e bağırarak çağırarak ortaya çıkışı ya da Mrs Honour Jones'un odasında saklanırken Lady Bellaston'un içeri girişi) tamamiyle komediye tekniğine uygun olarak yazıldığını anlar.

Bilindiği gibi, Fielding'in çağdaşı romancı Samuel Richardson'un 1740'da yayınladığı **Pamela or Virture Rewarded**'de bir zengin evinde hizmetçilik eden Pamela Andrews, evin çapkın küçük beyinin onu baştan çıkarma girişimlerine öyle ustaca karşı koyar ki, kızı eli geçirmenin başka çaresini bulamayan küçük bey, Pamela ile evlenmek zorunda kalır sonunda. Genç bir kızın, aslında gerçek erdemle pek ilgisi bulunmayan kalıplaşmış namus kavramını, böylesine hesaplı kitaplı bir biçimde, böylesine beceriyle sömürerek, toplumdaki konumunun yükseltilmesiyle ödüllendirilişi, çağımızın çoğu okuyucusunun sinirine dokunduğu gibi, Fielding'in de sinirine dokunmuştu anlaşılan. 1741'de imzasız yayınlanan **An Apology for**

the Life of Mrs. Shamela Andrew'u çoğu eleştirmenlere göre Fielding yazmıştır. "Shame" utanç anlamına geldiğine göre, Fielding, kısaca **Shamela** diye anılan bu öyküde, kendi ahlâk ve cinsellik kavramlarına çok ters düşen Pamela'yı, aslında utanma nedir bilmeyen yüzsüz ve fazlasıyla becerikli bir kız sayıp, onun öyküsünün güldürücü bir parodisini yapar. Bununla da yetinmeyip, bir yıl sonra, yani 1742'de, **Joseph Andrews**'u yayımlar. Fielding bu ilk romanında, Pamela'ya Joseph adlı bir erkek kardeş uydurur. Richardson'un soyadını tam vermeden Mr. B. dediği genç, hizmetçisi Pamela'ya göz koyduğu gibi, Lady Booby de ("booby" aptal anlamına gelir) evinde hizmet eden Joseph'e göz koyar. Yalnız bu soylu bayan değil, onun hizmetçisi Mrs. Slipslop da Joseph'i baştan çıkarmak için gizlice çeşitli tuzaklar kurar. Ne var ki, gerçekten erdemli olan bu delikanlı, sözlüsü Fanny'ye bağlı kalmaya karardır. Bu yüzden de, Booby ailesinin evinden kaçır sözlüsünün evine gitmek için, yaya olarak yollara düşer. Başından, "picaresque" denilen roman türüne özgü güldürücü birçok serüven geçer bu arada. Sonunda, Joseph'in Pamela'nın kardeşi olmadığı, çok daha saygın bir aileden geldiği anlaşılır. Delikanlı muradına erip sevgilisiyle evlenir.

Joseph Andrews, Pamela'nın bir parodisi kalsaydı, önemli bir roman sayılmaz, giderek bıkkınlık verebilirdi okuyuculara. İyi ki, Joseph, Booby'lerin evinden kaçtıktan sonra, yani onuncu bölümden sonra, bu kitap bir parodi olmaktan çıkar, özgün bir romana dönüşür. Bu özgün romanın baş kişisi de, Joseph değil, Adams adlı bir din adamıdır. Haydutlar delikanlıya dayak atıp, onun üstündeki giysileri bile aldıktan sonra, Joseph'e yardım eden, onunla birlikte yollara düşen bu "parson" yani köy rahibi, ortaya çıkar çıkmaz, romana adını veren Joseph hemen ikinci plana düşer. Bunun nedeni de, başta Hazlitt, birçok eleştirmenin savunduğu gibi, yalnız bu roman da değil, Fielding'in öteki romanlarında da, Parson Adams kadar canlı çizilmiş başka bir kişi bulunmamasıdır.

Fielding, din adamlarını yücelten bir yazar değildi genellikle. Tiyatro oyularından ve denemelerinden de anlaşıldığı gibi, onların çıkarlıkları ve yobazlıklarıyla alay etmek fırsatını da pek kaçırmazdı.

Hattâ, Adams'ın tam karşılığı olan, **Trulliber** adında kasaba ve karacahil başka bir köy papazı da vardır **Joseph Andrews**'da. Gelgelelim canlı olduğu kadar da canayakın bir insan olan Parson Adams, en iyi anlamda bir din adamı, bir ermiştir nerdeyse. Kendi gerçek bir Hristiyan olduğu halde, öteki dinlere karşı sınırsız hoşgörü içindedir. Örneğin Tanrının, iyi yürekli bir Müslümanı ya da bir putatanı, katı yürekli bir Hristiyanıdan çok daha fazla sevdiğini ileri sürmekten hiç çekinmez. Fielding'in dediği gibi, Parson Adams yeni doğmuş bir bebek kadar saf bir insan olduğu için, kendinde en küçük bir izi bulunmayan ahlâksızlıkları ve bencillikleri -üstelik de din ve erdem kisvesine bürünmüş olarak -çevresinde gördükçe, hayretten hayrete düşer. Bu çocuksu saflığı bir yana, Parson Adams'ın küçük zaafı ve kusurları vardır. Örneğin kendi bilgisiyle -gerçekten de bilgilidir -biraz övünür, bu bilgiyi gözler önüne sermekten haz duyar. Tanrının buyruğuna kılı kıpırdamadan boyun eğmek zorunluluğundan söz eder. Oysa kendi başına gelen felâketlere de, sevinçlere de yoğun tepkilerde bulunur; olaylar karşısında fazlasıyla üzülür ya da sevinçten deliye döner. Yaşamın pratik yanlarında öylesine beceriksizdir ki, vaazlarını Londra'da kitap halinde bastırmak niyetiyle yola çıktığı halde, bu vaazların metnini yanına almayı unuttur. Bu küçük kusurları sayesinde, Parson Adams, gözümüzde soyut bir melek kavramı olmaktan çıkar, daha insanca boyutlar kazanır. Hattâ saçmasapan ve çok gülünç durumlara düştüğü de olur. Bir kaza sonucu, üstüne bir lâzımlık boca edilir örneğin. Ama başına gelenlere güldüğümüz halde, ona her zaman saygı, hattâ hayranlık duyarız. Parson Adams, Don Quixote'yi andırır bu bakımdan. Zaten Fielding kendini Cervantes'in çömezi bilirdi; **Joseph Andrews**'u da Cervantes'e öykünerek yazdığını söylemişti. Yazar, bu romanını "a comic epic poem in prose" (düzyazıyla yazılmış güldürücü epik bir şiir) diye tanımlamıştı. Parson Adams'ın kişiliğinin şiirsel yanı göz önünde tutulursa, bu tanımlama yanlış sayılmayabilir.

Joseph Andrews'dan bir yıl sonra, 1743'de yayınlanan **The Life of Jonathan Wild the Great** roman sayılmayacak bambaşka türde, bir kitaptır. Kimi çağdaşlarına göre, o sırada başbakan olan Sir

Robert Walpole'un gizli bir taşlamasıdır bu. Fielding bu kitabında, genellikle benimsenen yücelik kavramını yermek amacını güderek alaycı bir yaşam öyküsü kaleme alır. Jonathan Wild gerçekten yaşamış, Fielding'in kitabı çıkmadan yirmi yıl kadar önce asılmış ünlü bir soyguncudur. Fielding'den önce Daniel Defoe'nun da ele aldığı bu adamın başlıca marifetleri, bir büro işleterek, soygunculuğun bir çeşit ticaretini yapmak; kendini hiç tehlikeye atmadan başka haydutları ve hırsızları sömürmek; onların canlarını tehlikeye atarak çaldıkları mallara el koymak; büyük ücretlere karşılık bunları, asıl sahiplerine satmak; mutlak egemenliğine karşı başkaldıranları da polise ihbar etmektir. Fielding, kimi okuyucuları tedirgin edecek kadar acımasız ve buruk bir biçimde alay ederek, bir Sezar'dan ya da bir İskende'den söz edercesine, ona sanki hayranlık duyuyormuş gibi anlatır bu rezil adamın yaşamını. Yalnız Jonathan Wild'in değil, tüm dünyanın gözünde "yüce" bilinen birçoklarının üzü, ancak zorbalık, sahtekârlık ve zulümden kaynaklanır Fielding'e bakılacak olursa. Fielding, "yüce" bir insan olmakla "iyi" bir insan olmak arasındaki karşıtlığı belirterek, yücelerin dünyanın başına çeşitli belâlar getirdiğini, iyilerin ise bu belâları yok etmeye çaba gösterdiklerini söyler. Gene Fielding'e göre, iki çeşit insan vardır yeryüzünde: Çalışanlarla kendi çıkarları uğruna başkalarını çalıştıranlar. Fetihler yapan büyük askerler, mutlak hükümdarlar, başbakanlar ve soyguncular bu ikinci sınıfa girer. "Yüce" Jonathan Wild da, bu ikinci tür insanın çarpıcı bir örneğidir. Fielding'in gözünde onun asıl kötü yanı hırsızlığı değil; sömürücülüğü, ikiyüzlülüğü ve muhbirliğidir. Fielding, çıkış noktası olarak bu soyguncunun öyküsünü ele alarak, kötülerin karşısında ezilmedikleri sürece, ancak iyi insanların gerçekten "yüce" olabilecekleri sonucuna varır.

Aynı yıl yazılan, ama **Jonathan Wild the Great** kadar ilginç olmayan **Journey from this World to the Next**'de, Fielding, yakında öleceği içine doğmuşçasına, ruhunun, yeni ölen bazı başka kişilerin ruhlarıyla birlikte, hızla sürülen bir posta arabasında, bu dünyadan öteki dünyaya nasıl gittiğini anlatır. Ne var ki, bu son yolculuğa, bol bol taşlama ve gülmece öğeleri katar. Gittiği yer de Hristi-

yanların cenneti ya da cehennemi değil, ölenlerin Minos tarafından yargılandıkları Yunan mitolojisinin öteki dünyasıdır.

Fielding, son romanı **Amelia**'da, ölen eşini daha da çok yücelterek, bir kez daha çizdi. Belki de bu yüzden **Amelia**'dan "my favourite child" (en çok sevdiğim çocuğum) diye söz eder. Amelia, meteksiz genç bir subay olan Booth'a âşık olur. Annesine karşı koyarak, onunla kaçıp evlenir. İşsiz kalan Yüzbaşı Booth, orduya geri dönmek ister; tanıdıklarından hiçbiri ona destek olmadıkları ve tâ 1871'e değin Büyük Britanya ordusunda "commision" denilen subay olabilmek hakkı paraya karşılık satın alındığı için, mesleğine geri dönmek için bir türlü bulamaz. Booth hiç de kötü değildir; ama hep yanılmaya mahkûm, kişiliksiz, güçsüz bir adamdır. O kadar ki, Amelia'nın ona bağlı kalmasının nedenini anlayamadığımız anlar olur. Üstelik, Booth "a superb tart" (görmekli bir orospu) diye tanımlanan Miss Matthews'a âşık olup, karısını aldatır. Amelia, onun bütün kusurlarını bağışladığı gibi, bunu da bağışlar. Güçsüz olduğu için değil, tam tersine, sevgisi sayesinde güçlü olduğu için bağışlar. Amelia, kocasından çektiği kadar, eşsiz güzelliğinden ötürü ona göz koyan başka erkeklerden de çeker. Çevresi kötülerle doludur. Bunların arasında en kötülerini de, yüksek sosyetenin kibar geçinen baylarıdır. Bu adamlar, öyle bir kibir, öyle kaskatı bir bencillik içindeki ki, melek huyuna karşın Amelia bile "acaba bunların yürekleri var mı?" diye sormaktan kendini alamaz. Amelia, çektiği sıkıntılardan, yoksulluğundan hiç bir zaman yakınmaz. Bu çok duyarlı kadın, bir kaya kadar sağlamdır. Akıl almaz bir sabırla ve metanetle göğüs gerer her felâkete. Amelia kadar erdemli, onun kadar kusursuz bir yarattığı bir romanda ya da bir tiyatro oyununda inandırıcı yapmak hiç de kolay değildir. Anımsadığım kadarıyla ancak Dostoyevski Alyoşa Karamazov'da tam anlamıyla başarabilmiştir bu güç işi. Dostoyevski gibi dünyanın en büyük dört beş romancısından biri sayılmakla birlikte, Fielding de Amelia'yı inandırıcı yapabilmiştir birçok eleştirmene göre. Romanın sonunda her şey yoluna girer. Amelia'yı annesinin mirasından yoksun bırakan vasiyetnamenin sahte olduğu anlaşılır. Kocasının da artık aklı başına geldiği için, Amelia hem

huzura hem de servete kavuşur.

Amelia, Fielding'in daha önceki romanlarından bir hayli farklıdır. **Joseph Andrews** ya da **Tom Jones** gibi "picaresque" türde serüvenler anlatan bir öykü değil, bir ailenin sorunlarını ele alan bir romandır. Ama Fielding bununla da yetinmez. Toplumsal sorunları da irdeler bu kitapta. Bir hukukçu olarak çok yakından bildiği adalet mekanizmasının aksayan yanlarını, yargıç ve savcılarının bilgisizlik ve beceriksizliklerini, emniyet görevlilerinin zulmünü, hapishanelerdeki berbat yaşam koşullarını, ağır bir dille eleştirir. **Amelia** öteki iki roman gibi "düzyazıyla yazılmış güldürücü bir epik" de değildir. Gerçi **Amelia**'da da gülmece öğeleri vardır ama; bunlar arka plana düşmüş, duygular ve ahlâk sorunları ön plana geçmiştir. Fielding'in bu romanını öteki iki romanından asıl ayıran nokta, **Amelia**'da kişilerin psikolojik yapılarının çok daha derinliğine işlenmiş olmasıdır. Ayrıca canlı izlenimini veren kişiler çizmekle birlikte, bunların iç dünyalarının derinliklerine inmemesi eksik bir yanıdır Fielding'in. Oysa **Amelia**'yı okuyunca, kırk yedi yaşında ölmeseydi, bu kusurlu yanından kurtulacağını, olaylardan fazla kişiler üstünde duracağını düşünürüz.

Önsözümüzün başlangıcında belirttiğimiz gibi, anlaşılması artık olanaksız nedenlerden ötürü, **Tom Jones**'un ahlâka aykırı bir roman olduğunu ileri sürenler çıkmıştı. Ne var ki, okuyucular, bugüne dek sürüp giden bir merakla bu romana hemen dört elle sarılmışlardı. On sekizinci yüzyılda bile, hiç çekinmeden **Tom Jones**'u öve öve göklere çıkaranlar, çağın en büyük romanı sayanlar oldu. Bunların arasında en ilginç **The Decline and Fall of the Roman Empire**'in yazarı Edward Gibbon'dur. **Tom Jones**'u, büyük bir ustanın elinden çıkmış "insan doğasının bir tarihi" sayan Gibbon, Fielding ailesinin Hapsburg hanedanıyla akrabalığı varsayımına değinerek, "o hanedanın kartalından da, Escorial sarayından da daha uzun zaman yaşayacaktır bu roman" dedi.

On dokuzuncu yüzyılda yermeler azaldı, **Tom Jones**'a duyulan hayranlık arttı. Lord Byron "insan doğasını anlatırken, şiir yerine düzyazı yazan bir Homeros" diye tanımladı Fielding'i. Ünlü romancı

Thackeray, daha önce gördüğümüz gibi **Tom Jones**'u ahlâksal açıdan bir yandan yererken, bir yandan da garip bir çelişkiye düşerek, ünlem işaretleriyle dolu coşkun bir övgüye kapıldı: "O ne dehâ! O ne güç! O ne pırıl pırıl zekâ ve gözlem yeteneği! İkiyüzlülüklerle ve sinsi hainliklere karşı ne denli sağlıklı bir kin! Ne denli engin bir hoş-görü! Ne sevinç! Yaşama karşı ne denli erkekçe bir tutku! İnsanlara ne sevgi! O ne şair! Gözlüyor, düşünüyor, yaratıyor! O adam nice gerçekler bıraktı bizlere! Nice kuşaklara, akıllıca ve kimseyi harcamadan gülmesini öğretti!"

Tom Jones'a duyulan hayranlığın ilginç bir yanı da, aslında tipik bir İngiliz romanı olan bu kitabın evrenselleşerek başka ülkelerce de benimsenmesidir. Örneğin İngilizce şivesini düzeltmek amacıyla **Tom Jones**'u yüksek sesle okumayı huy edinen André Gide, 1937'de **Nouvelle Revue Française**'e bu romanı öven bir dizi not yazdı. Bir yıl sonra bu notlar, yeni yapılan Fransızca bir çeviriye ön-söz olarak eklendi. İkinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul Üniversitesinde öğretim üyesi olan değerli hocam Erich Auerbach da **Mimesis** adlı ünlü incelemesinde, "birçok ahlâksal, estetik, toplumsal soruna değinen, derin ve anlamlı bir yazar olarak Fielding'i övdü.

Tanınmış bir Fransız eleştirmeni, "konumu" (situation) olan yazın ürünleriyle "varlığı" (présence) olan yazın ürünleri arasında bir ayrım yapar. Konumu olan yapıtların, yazın tarihinde yadsınmaz bir önemi vardır. Yazın tarihinin gerçekten değerlendirilebilmesi için, belirli bir aşamada belirli bir işlevi gören bu yapıtların incelenmesi şarttır. Ne var ki, ancak uzmanları ilgilendiren bu yapıtlar, "ölü" diyebileceğimiz birer klasik durumuna düşmüş, günümüzde artık okunmamaktadır. Oysa gerçekten büyük yazın ürünlerinin, hem konusu vardır, hem de varlığı. Bu yapıtlar, bugün de yaşamakta, geniş halk kitlelerince hâlâ okunmaktadır. İşte **Tom Jones** da bunlardan biridir. İngiliz yazın tarihinde hem yadsınmaz bir önem taşır, hem de iki yüzyılı aşan bir süreden beri "varlığını" ve canlılığını olduğu gibi korur.

Yazın tarihinde **Tom Jones**'un konumunun önemi, olaylar örgüsünün işlenişi ve kişilerin çizilmesi açısından, gerçekçi ilk roman sa-

yılmasından kaynaklanır. İşte bu yüzden eleştirilenler -bu arada romancı Walter Scott -"İngiliz romanının babası" derler Fielding'e. Gerçi **Tom Jones**'dan önce de romana benzer bir yığın kitap vardı, ama bunların çoğu derme çatma kurulmuş, kişileri genellikle gerçeklere uygun bir biçimde işlenmemiş, özenle planlanmadan gelişigüzel anlatılmış öykülerdi aslında. Oysa Fielding'inki gerçek anlamda bir romandır. **Tom Jones** yayınlandıktan bir iki yıl sonra, adı bilinmeyen bir eleştirinin "Mr. Fielding'in yarattığı yeni bir yazın türü üstüne bir deneme" adını taşıyan yazıya bakılacak olursa, bunun o sırada bile anlaşıldığı ortaya çıkar. Fielding de bunun bilincindeydi herhalde; çünkü Joseph Andrews'un önsözünde "bu tür bir kitabın şimdiye değin dilimizde hiç denenmediğini sanıyorum" diye yazar. **Tom Jones**'un ikinci kısmının başında da, yeni bir edebiyat türü uydurduğuna göre, bu türü, kendi canının istediği yasalara uyup kaleme alacağını bildirerek şakalaşır.

Şimdi **Tom Jones**'un varlığını yani canlılığını korumasının, salt konumu sayesinde önemsenen ölü bir klasik durumuna düşmemesinin nedenlerini ele alalım:

Bu nedenlerin başında, **Tom Jones**'un çok değişik yanları oluşu, bu sayede de değişik tipte okuyucuların ilgisini çekmesi gelir: **Tom Jones**, "sürükleyici" denilen türde bir serüven romanıdır; okuyucuyu duygulandırdığı kadar, hattâ belki duygulandırdığından da fazla güldüren bir komedyadır; on sekizinci yüzyılın ilk yarısında İngiliz toplumunun töre ve geleneklerini yansıtan gerçekçi bir belgedir; yazıldığı çağı, kimi zaman ağırbaşlılıkla, çoğu zaman da gülümseyerek yargılayan bir taşlamadır.

Bu "gülümseyerek" sözü üstünde ne denli dursak yeridir. Çünkü Fielding, çektiği tüm acılara, geçim sıkıntılarına, hastalığına, eşinin ölümüne karşın, akrabası Lady Montagu'nun dediği gibi, doğuştan mutlu, her zaman gülümseyebilen bir insandı. Okuyucularını da gülümsetmek, hattâ sırasında kahkahalarla güldürmek de onun başlıca amaçlarından biriydi. İşte bu yüzden **Tom Jones**'u "güldürücü bir roman" ya da "düzyazıyla yazılmış güldürücü bir epik" diye tanımlaması da çok yerindedir.

Fielding'de gülmece, öfkeden ve kinden tümüyle arınmış, kimi zaman duygusallıkla içiçe örülmüş, yumuşak ve hoşgörölü bir gülmececi. Fielding'in doğal iyimserliği ve yaşama sevinci her zaman ağır bastığından, bu gülmece acı alaylara, buruk yergilere dönüşmez hiçbir zaman. Yazar, insanları sadece alaya alarak değil, onlarla birlikte gülerek, olumsuz, çirkin ve gülünç yanlarından kurtarmak ister onları.

Fielding'in gülmeceesindeki ılımlı ve yumuşak havayı, "ölçölü" diye nitelendirebileceğimiz gerçekçiliğinde de görürüz. Onun gerçekçiliği, çağdaşı Smolett'inkinden ya da çok hayran olduğu arkadaşı ressam ve karikatörcü Hogarth'inkinden farklı olarak, kötümser bir tutum benimseyerek, ayrıca çirkin ve acı durumları değip, okuyucunun gözü önüne sermekten kaçınır. İşte bu yüzden, Fielding'in sürekli alaylarına karşın, Coleridge'in de belirttiği gibi, bu romanda güneşli ve sevinç veren bir meltem eser sanki.

Fielding, **Tom Jones**'a eklediği denemelerden birinde, roman yazabilmek için gerekli yetenekleri sıralarken, baktığı her şeyi anlayarak "gerçekten" görebilmenin; her sınıftan her çeşit insanla ilişki kurarak, onların kişiliğini iyice kavrayabilmenin, bu yeteneklerin en başında geldiğini söyler. Sözünü ettiği bu yetenek sahiden vardı Fielding'de. Hem insanlara duyduğu sıcak ilgiden ötürü, hem de mesleği gereği, en yüksek tabakadan en aşağısına değin, her çeşit insanla haşır neşir olmuştu. On sekizinci yüzyıl İngiltere'sinin, çok geniş kapsamlı olduğu için "panoramik" diyebileceğimiz insan manzaraları verilir **Tom Jones**'da. Roman, kırsal bölgelerden tutun da Londra'nın yüksek sosyetesine değin, her tür çevreyi, her çeşit insanı ele alır. Ahlâk düşkünü kadın olarak, hem yoksul korucunun kızı Molly Seagrim'i, hem de soylu sınıftan Lady Bellaston'u görürüz. Büyük toprak sahibi olarak, hem ince, bilgili, duyarlı Allworthy'yi görürüz: hem de kabasaba, avdan başka hiçbir şey bilmeyen Western'i.

Yaradılıştan ne denli iyimser, ne denli hoşgörölü olursa olsun, Fielding bu geniş kapsamlı tabloyu hep toz pembe renklerle çizmez. Aslında kendi sınıfı olan yüksek sınıfı kıyasıya eleştirmekten de ka-

çınmaz. Romandaki soyluların başlıca iki temsilcisi olan Lady Bellaston ile Lord Fellamar'ın tutulacak yanları yoktur. Lord Fellamar, Lady Bellaston'un aklına uyarak, Sophia'nın ırzına geçmeye kalkar. Lady Bellaston'a gelince, tam anlamıyla rezil bir kadındır. Fielding'in, yoksul Molly'ye gösterdiği hoşgörüyü, yakışıklı genç erkek meraklısı bu kadından esirgelediği bellidir. Fielding, denemelerinden birinde "ayaktakımının hiç kusuru yoktur demiyorum" diye yazar; "belki bir yığın kusuru vardır. Ancak, ayaktakımının, onlara tepeden bakanlardan çok daha fazla övülecek yanları olduğunu da belirtmek isterim." Başka bir denemesinde de, yüce bilinen kişilerin görkemli saraylarını, maskeli suçluların barındıkları bir hapishaneye benzeter. Bu sözümona kibar sınıfın yaşantısını sadece ahlâka aykırı değil; anlamsız ve sıkıcı bulduğu da romanın birçok yerinden anlaşılır.

Bu tür eleştirilerde bulunduğu için, Fielding'i, çağının toplumsal düzenini değiştirmek isteyen devrimci saymak hiç de yerinde olmaz. İngiliz gerçekçi romanı üzerine 1941'de çıkan incelemesinde bir Sovyet eleştirmenin savunduğu gibi, Tom Jones'un sonunda muradına ermesini de bir proleterin zaferi olarak yorumlamak yanlıştır. Çünkü bu delikanlı, nikâhdışı doğmakla birlikte, ancak kibar Allworthy ailesinden geldiği anlaşıldıktan sonra toplumda saygın bir yer elde edebilir. Ne var ki, ancak bir tek sorunu, yani evlilik sorununu ele alırken, Fielding kendi çağında benimsenen tutuma gerçekten başkaldırmaktadır:

On sekizinci yüzyılda evlilik, sevgiden kaynaklanan bir anlaşma değil; toplumsal mevki çıkarlarına ve paraya dayanan bir iş kontratıydı. Bu tür bir kontratı imzalayanların, birbirlerinden hiç hoşlanmalarının, hattâ başkalarını sevmelerinin hiç bir önemi yoktu. O çağın çoğu babası, tıpkı Western gibi, çocuklarına "benim istediğimle evlen de, kimi seversen sev" derlerdi. Çocuklarına seçtikleri eşin parasından ve toplumdaki yerinden başka hiç bir şey düşünmeyen ana babalar, Fielding'in de söylediği gibi, bir yolculuğa çıkarken evin hizmetçileriyle danışmak gereğini duymadıkları gibi, çocuklarını evlendirmeden önce onunla danışmayı da gerekli saymazlardı. Bu tutumu, sadece akılsız Western'de değil; kadınların özgürlüğünü ve

haklarını sözde savunan, feminist akım başlamadan çok önce sözümona feminist geçinen Mrs. Western'de de görürüz; Mrs. Western'e bakılacak olursa, erkekler için devlet memurluğu neyse, kadınlar içinde evlilik odur; yani servet sahibi olmanın, toplumda yükselmenin yoludur. Evlilik bir çeşit bankadır aynı zamanda: Akıllı başında kadınlar, başka yerlerden elde edemeyecekleri yüksek faizleri alabilmek için, neleri var neleri yoksa bu bankaya yatırırlar. Fielding ise bu tutuma tam anlamıyla karşı çıkar. Fielding'e bakılacak olursa, salt para çıkarlarını gözeterek kızını evlendiren bir baba, onu yasal yoldan düpedüz fuhuşa zorlamaktadır. Sırf para uğruna bir kadınla evlenen, Blifil gibi bir erkek de , yasal yoldan o kadının servetine el koymak isteyen bir hırsızdan başka bir şey değildir. Ne gariptir ki, bugün akıllı başında herkesçe benimsenen bu görüşler yüzünden, Fielding zararlı bir yazar sayıldı. Lady Montagu gibi, çok iyi okumuş, kişiliğini geliştirmiş biri bile (üstelik kendi de kadın olduğu ve bu tür evliliklere kurban gittiği halde) Fielding'i bu konuda ayıplar; hem aşk evliliği yapıp, hem mutlu olmayı uman gençlere cesaret vermenin ahlâksızlık olduğunu söyler.

Fielding Tom Jones'da, evliliğe böyle bir açıdan bakan kendi çağına hiç çekinmeden meydan okumaktadır. Çünkü kimin çocuğu olduğu bilinmeyen meteliksiz Tom, büyük toprak sahibi Western'in erdemli ve dünyalar güzeli kızı Sophia ile sevişir; onunla evlenmek ister. Çağın tüm kurallarına karşı bir başkaldırıdır bu. O çağda herkesce benimsenen tutum, Sophia'nın, kötü yürekli ama varlıklı Blifil ile onu evlendirmeyi aklına koyan babasının kararına boyun eğmesini; Tom'un ise sevdiği kızla birleşmeyi aklının kenarından bile geçirmemesini gerektirir. Toplumsal koşullar açısından, Jones ile Sophia'nın evlenmelerinin yolu yoktur. O kadar yoktur ki, Fielding bir ödün vermek zorunda kalır; baş kişisini ancak soyu sopu bilinen, paralı pullu bir gence dönüştürdükten sonra romanını mutlu bir sonla noktalayabilir.

Fielding'in yaşadığı çağda ahlâka aykırı bir yazar sayılmasının nedeni evlilik konusunda sağlıklı görüşleri ise, ikinci bir nedeni de romanına baş kişi olarak seçtiği delikanlının, üstüne düşen kadınlara

karşı koyamayarak, her bakımdan tam anlamıyla kusursuz bir genç kız olan sevgilisini üç kez aldatması; böyle davrandığı halde, okuyucunun gözünde sevimliliğini gene de yitirmemesidir. Tom, kadın avlayan çapkın erkeklere hiç mi hiç benzemez. Hiç bir kadını baştan çıkarmaya kalkmaz; hiç bir kadının acı çekmesini istemez. Genç arkadaşı Nightingale gibi, saf bir kızı ayartıp hamile bıraktıktan sonra "gerçi onu ben orospu ettim ama, ne de olsa bir orospuyla gene de evlenemem" diye mantık yürütmez. Ne var ki, Tom, ona meydan okuyan bir erkekle nasıl dövüşmek zorunluğunu duyarsa, ona göz koyan bir kadınla da -belki de huyunun iyiliğinden ve hiç kimseyi kırmak istemediği için -sevişmek zorunluğunu duyar. Tom, her bakımdan "verici" bir delikanlıdır. Cebindeki son meteliği başkasına vermeye hazır olduğu gibi, Sophia'ya ne denli sevdalı olursa olsun, karşısına çıkıp aşk dileyen bir kadının isteğini yerine getirmeye hazırdır. Bu yüzden sonunda öyle bir ilişkiye sürüklenir ki, onu ilk kez ayıplamak gelir içimizden: Londra'da parasız pulsuz, aç bılaş kalınca, orta yaşlı azgın Lady Bellaston'un jigolosu durumuna düşer. Eskiden birinden borç alıp borcunu ödeyemeyenler, alacaklının kölesi olurlarmış. Tom da bu Lady'den para aldığı, borcunu ödemenin başka bir yolunu da bulamadığı için, kendini Lady Bellaston'un kölesi sayar bir süre.

Tom Jones, yüreğinin iyiliği, bencillikten tümüyle arınmış olması, kendinden fazla başkalarını düşünmesi sayesinde, bu utanç verici ilişki içinde bulunduğu sırada bile, okuyucunun gözünden düşmez. Çünkü Lady'den aldığı ilk parayı, yoksul bir aileye armağan eder; başı fena halde belâya girdiği sırada bile, kendi sıkıntılarını bir yana itip, Mrs. Miller'in kızının mutluluğunu sağlamaya çalışır. Tom Jones'un iyi yüreğinin başka kanıtlarını da görürüz roman boyunca: Daha gencecik bir çocukken, Kara George'un ailesine para yardımında bulunduğunu gizlemek uğruna, özel öğretmeni Thwackum'dan korkunç bir dayak yemeğe katlanır; kendi canının tehlikeye gireceğini hiç hesaba katmadan, Mrs. Waters'in de, başkalarının da imdadına koşar; çoluğu çocuğu açlıktan ölmek üzere olduğu için, tabancasını çekip onu soymaya kalkan adama para verir; v.b. Böy-

lece okuyucu, Jones konusunda, eski öğretmeni Square'in vardığı sonuca varır: "Bu delikanlıda çok soylu ve özverili bir yürek, en içten dostluk duyguları, yüce bir dürüstlük vardır," Mrs. Miller'in dediği gibi, Jones'un kusurları, gençliğin taşkınlığından ve atılganlığından doğan kusurlardı. Zamanla aklının başına geleceğini, doğru yolu bulacağını, romandaki kişiler gibi okuyucular da bilir.

Altın yüreği, yiğitliği ve güzel huyu bir yana; Tom Jones'un kişilik açısından ilginç bir özelliği yoktur. Hattâ doğrusunu söylemek gerekirse, onu sıradan bir delikanlı sayabiliriz. Herkesin "ne iyi çocuk! Ne cana yakın bir genç!" diye nitelediği türdendir. Hiç aptal olmamakla birlikte, üstün bir zekâsı, aydın bir yanı, karmaşık duygularıyla düşünceleri yoktur. Yazar, Jones'un kafasının içinde olup bitenlerden fazla, yaşamında olup bitenlerle uğraşır. Gelgelelim bambaşka türde kişiler çizen Henry James'in *Princess Casamassima*'nın önsözünde dediği gibi, Fielding bu delikanlıyı öylesine canlı yapabilmiştir ki, basitliğine karşın, canlılığı bile bize yeter.

Ancak on yıl gibi kısa bir süre roman üzerinde çalışan Fielding'in eksik yanı -**Amelia** bir yana -kişilerini derinliğine incelememesidir. Dr. Johnson, onunla Richardson'u karşılaştırırken, Fielding'in sadece saatin kaç olduğunu söyleyebildiğini, Richardson'un ise saatin mekanizmasını açıklayabildiğini ileri sürer. Bu yüzden de Fielding, bir Tolstoy'un, bir Dostoyevski'nin, bir Balzac'ın, bir Dickens'in yüceliğine erişemez. Gerçi Fielding, insan denilen yaratığın, kendi deyimiyle "akıllara sığmaz değişik yanlarını" bilir; bunu bilmeyenlerin de ancak sözlük ya da dilbilgisi kitapları yazmalarını önerir. Ne var ki, Tom Jones'u yazarken, kişilerin değil, toplumsal çevrenin üstünde durmak; gene kendi deyimiyle "insanları değil, töreleri anlatmak" ister. Amacı, ruhsal yapıların karmaşıklığını ya da çelişkilerini incelemek değil; insanların töre ve gelenekler tarafından koşullandırılarak benimsedikleri tutumları ve davranışları ele alarak, tüm toplumu yansıtan bir "güldürü romanı" yazmaktır. Tom Jones'da güldürücü kişilerin -örneğin Mr. Western'in, Mrs. Western'in ya da Partridge'nin -iyilik timsali Allworthy'den, kötülük timsali Blifil'den ya da kusursuz bir genç kız olan güzel Sophia'dan daha iyi çi-

zilmiş olmalarının nedeni de budur.

Yarattığı kişilerin birer tip değil de, canlı izlenimini veren birer insan oluşu açısından, Fielding, çoğu güldürü yazarlarından üstündür. Kaldı ki, güldürü yazarları, olaylar örgüsünde ancak önemli rol oynayanları özenle işleyip, ötekileri kaba bir taslak halinde bırakırken, Fielding çeşitli çevrelerden alınmış kırka yakın kişinin her birini canlı yapmanın yolunu bulur.

Ne var ki, demin söylediğimiz gibi, Fielding'in amacı bu kişilerin üstünde durmak değil; sonuna kadar okuyucuların merakını uyandıran bir öykü anlatmaktır. Tepedeki Adam ya da Mrs. Fitzpatrick ile ilgili bölümler gibi, bazı gereksiz uzatmalara karşın, Fielding bu öyküyü görülmedik bir ustalıkla anlatır. Bunun bilincinde olduğu için de, eleştirmenlere alaycı uyarılarda bulunur: "Anlattığımız herhangi bir olayı öykümüzün ana planı dışında ve anlamsız diye, acele edip hor görme; çünkü bu olayın öykümüze ne gibi katkıda bulunacağını hemen anlayamazsın... Eleştirmen geçinen küçük bir sürünge, olayların birbilerine nasıl bağlanacağını, sonunda nasıl çözümleneceğini bilmeden, bu yapıtın herhangi bir kısmında kusur bulmaya kalkarsa, kendini ahmakça beğenmiş olur." Fielding, öyküsünü öyle bir kurgular ki, dikkatli okuyuculara ipuçları vermekle birlikte, Tom'un kimin çocuğu olduğu ancak romanın en sonunda meydana çıkar.

Yazarın amacı çağının değişik çevrelerini gözler önüne sermek olduğu için, on sekiz kısımdan oluşan romanın altı kısmı kırsal bölgede, altı kısmı yollarda, son altı kısmı da Londra'da geçen olaylara ayrılır. Altıncı kısımdan on ikinci kısma değin Tom'un Londra'ya giderken başından geçen serüvenler anlatıldığı için, romanın bu bölümleri "picaresque" türde sayılabilir. Ama bu kısımlarda bile, picaresque romanların başlıca kusuru olan derme çatma yapı yoktur; olaylar da birbirlerini gelişigüzel izlemezler. Hattâ **Tom Jones**'un kurgusu öyle kusursuzdur ki, Coleridge bu romanı, Sophocles'in **Oedipus**'u ve Ben Johnson'un **The Alchemist**'i ile birlikte, olaylar örgüsünün en ustaca işlendiği üç yazın ürününden biri sayar.

Tom Jones'un en hoş yanlarından biri, Fielding'in bu öyküyü anlatırken, okuyucularla sürekli bir diyalog kurması, giderek onlarla iş-

birliğine girişmesidir. Örneğin "neyse, bu konuda tam bilgimiz olmadığından, Jones'un şu sırada ne halde olduğunun saptanmasını okuyucumuza bırakıyoruz" der. Ya da babası Sophia'yı bir odaya kilitlemişken, kızartılmış bir pilicin içinden Tom'un aşk mektubu çıkınca, "bu mektup konusunda Sophia ne dedi, ne yaptı, ne düşündü; bu mektubu bir kezden fazla mı, kaç kez okudu? Tüm bunların saptanmasını okuyucumuzun düş gücüne bırakıyoruz" diye yazar. Kimi zaman güldürücü bir benzetme yaparken, kendi yazdığını kendi beğenmez, bir ikincisini dener; sonra "olmadı; bu benzetmede de beğenmediğimiz bir yan var; bir başkasını deneyelim" diyerek şakalaşır. Okuyucuları imdadına çağırdığı bile olur. Örneğin, Lord Fellamar, Sophia'ya saldırırken, kızın babasının odaya girmesi üzerine, okuyucularına bir çağrıda bulunur: "Eğer okuyucu hayal gücünü kullanıp bana yardım etmezse, Western odaya daldığı sırada Sophia ile Lord Fellamar'ın halini anlatmanın yolu yoktur.

Bu önsözü bitirirken, çevirmen olarak bir açıklama yapmam gerekiyor: **Tom Jones**'u eskiden de çevirmiştım. Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Klasikleri arasında kırk yıl önce çıkan çevirim, yanlış olmamakla birlikte, Türkçe açısından kötü, hattâ çok kötüydü. Nurullah Ataç, bana kalırsa yüzde yüz haklı olarak, kullandığım Osmanlıca sözcüklerden ötürü beni uyardı o sırada. Eski çevirimden neredeyse bir tek tümce bile almayan bu yeni çeviriyi yaparken, vaktiyle işlediğim bir günahın bağışlanmasını da istedim. Eğer çevirileri birine sunmak geleneği olsaydı, yeni çevirimi Nurullah Ataç'ın anısına sunardım.

Mîna Urgan

BİRİNCİ KISIM

SOKAKTA BULUNAN ÇOCUĞUN DOĞUMU KONUSUNDA,
ÖYKÜNÜN BAŞLANGICINDA OKUYUCUYA VERİLMESİ ZORUNLU
YA DA UYGUN OLAN BİLGİ

BÖLÜM 1

Kitaba giriş ya da şölenin yemek listesi

Bir yazar, özel bir şölen, ya da fakir fukaraya yardım için yemek veren bir adam değil, ücretini ödeyen herkesin girebildiği bir yerde listedeki yemekleri sunan bir adam saymalı kendini. Özel şölen verenin istediği yiyecekleri sunduğu herkesçe bilinir. Bu yiyecekler, konukları istediklerinden bambaşka olsa da, hiç hoşlarına gitmese de, şölene çağrılanlar hiç bir şey söyleyemezler; tam tersine, terbiyeleri, önlerine konulan her şeyi beğenmiş gibi yapıp övmelerini gerektirir. Oysa para karşılığı yemek verenin durumu bunun tam tersidir. Ücret ödeyenler, hoşlandıkları yiyecekler ne denli ender ya da acayip olursa olsun, ille canlarının istediğini yemekte direnirler; yediklerinden hoşlanmazlarsa da, bağırıp çağırırlar, küfrederek, kıyametleri koparırlar.

İşte bu yüzden, dürüst ve iyi niyetli aşevi sahipleri, müşterilerini bu çeşit hayal kırıklıklarına uğratıp kızdırmamak için, içeri girer girmez herkesin inceleyebileceği bir yemek listesi sağlamayı âdet edinmişlerdir. Yiyebileceklerini böylece öğrenen müşteriler, ya orada kalıp kendilerine sunulana âfiyetle yerler, ya da beğenilerine daha uygun başka bir yemek aramaya giderler.

Bize akıl ya da bilgelik verecek her insandan bunları ödünç almayı hor görmediğimiz için, bu dürüst aşevi sahiplerinden de akıl almayı hor görmedik. Onun için, tüm şölenimizin bir genel listesini buraya eklemekle yetinmeyeceğiz; bu kısımda ve bundan sonraki kısımlarda sunulacak yemeklerin özel listesini de vereceğiz.

Bu şölen için aldığımız erzak, insan doğasından başka bir şey değildir. Ancak bir tek erzağın adını verdiğim için, midesine çok da düşkün olsa, akli başında okuyucumun şaşacağını, hır çıkaracağını, ya da kızacağını sanmıyorum. Yemek konusunda bilgili Bristol muhtarının birçok deneyler sayesinde öğrendiği gibi, kabuğunun alt ve üstünden başka birçok yenilecek yerler vardır kaplumbağada. Bir tek genel adla sözünü ettiğimiz insan doğasında da öyle değişik yanlar vardır ki, bilgili bir okuyucu, bir yazar böylesine geniş bir konuyu tüketinceye değin, bir aşçının dünyanın her çeşit etini ve sebzelerini pişirmeye vakit bulacağını bilir.

Beğenilerinde ayrıca titiz olanlar, bu yemeği sıradan bulup fazla bayağı diye, bize karşı çıkarlar belki; çünkü kitapçıların raflarını dolduran bunca öykünün, romanın, tiyatro oyununun, şiirin, insandan başka bir konusu var mı? Ama midesine düşkün olanların, aynı ad altında en aşağılık yerlerde de satılıyor diye, en güzel yemekleri bile sıradan ve bayağı bulmaları, hor görmeleri gerekir o zaman. Oysa, gerçek Bayonne jambonunu ya da Bolonya sucuğunu dükkânlarda bulmak ne denli güçse, gerçek insan doğasını da yazarlarda bulmak o denli güçtür.

Aynı benzetmeyi sürdürerek, tüm sorunun yazarın yemek pişirmekteki ustalığına bağlı olduğunu söyleyebiliriz; çünkü Mr. Pope'un dediği gibi,

Gerçekten ince söz, doğal olanın süslenip güzelleştirilmesidir; Sık sık düşünülenin ilk kez böylesine kusursuz söylenmesidir.

Etinin bir parçası bir dükün sofrasında yenildiği için onur duyan bir hayvan, başka bir parçası yüzünden belki de onursuz bir duruma düşer; darağacında ipe çekilmişçesine, kentin en bayağı camekânında gözler önüne serilir. Her ikisi de aynı sığırı ya da aynı dayanayı yediklerine göre, soylu bir kişiyle bir hamalın yemekleri arasındaki fark, eğer tuzlanmasında, biberlenmesinde, süslenmesinde, sunuluşunda değilse, nesindedir öyleyse? İyi pişmiş bir yemek en mıymız iştahı kıskırtıp coşturur; kötü pişmiş bir yemek ise, en canlı, en azgın iştahı körletip yokeder.

Kafa şölenlerinin güzelliği de tıpkı böyledir: Konudan fazla, yaza-

rın bu konuyu nasıl pişirip kotardığına bağlıdır. Bu kitabımızda, kendi çağımızın, belki de Heliogabalus çağının en usta aşçısının en yüce ilkesini iyice uyguladığımızı gören okuyucu, kimbilir ne kadar sevi-necektir. Güzel yemeklere tutkun tüm kibarların bildikleri gibi, bu büyük adam, aç konuklarının önüne basit yemekler koymakla işe başlar; sonra, mideleri küçüldükçe, salçaların ve baharatın en nefi-sini sunardı onlara. Biz de aynı tutumu benimseyerek, okuyucumu-zun azgın iştahına, insan doğasını, önce kırılık bölgelerde belirdiği gibi, sıradan ve basit biçimiyle göstereceğiz; sonra da Fransız ve İtalyan yapaylığının ve ahlâksızlığının, sarayların ve kentlerin sağ-ladığı salçalar ve baharatla süsleyeceğiz insan doğasını. Böylece, biraz önce sözünü ettiğimiz büyük adam, konuklarını boyuna yedir-diği gibi, bizim de okuyucumuzda bu kitabı boyuna okumak isteğini uyandıracamızdan hiç kuşukumuz yok.

Bu kadarını bildirdikten sonra, yemek listemizi beğenenleri yemek-lerinden daha fazla yoksun etmeyeceğiz, onları eğlendirmek için öy-kümüzün ilk tabağını hemen sunacağız.

BÖLÜM 2

Squire Allworthy'nin kısa bir betimlemesiyle Kızkardeşi Miss Bridget Allworthy üstüne daha ayrıntılı bilgi

Son zamanlarda, bu ülkenin batısında, herkesin Somersetshire dediği yerde, Allworthy adında bir bay yaşıyordu; hâlâ da yaşamak-tadır belki. Hem doğanın, hem de talih'in gözdesi diyebiliriz bu ba-ya; çünkü doğayla talih, onu mutlu kılmak, onu zengin etmek için bir yarışa girmişlerdi sanki. Bu yarışmada doğanın üstün çıktığı sa-nılabilir; çünkü doğa, sayısız armağanlar sunmuştu Mr. Allworthy'ye. Oysa talihin, ancak bir tek armağanı sunmaya gücü yetiyordu. Gelgelelim talih bunu verirken öylesine cömert davranmıştı ki, bu tek armağanın değeri, doğanın bu baya bağışladığı çeşitli erinçler-den üstündü kimine göre: Doğa, güzel bir biçim, sağlıklı bir beden,

sağlam bir akıl, iyiliksever bir yürek vermişti Squire Allworthy'ye; talih ise, miras yoluyla, ülkenin en geniş topraklarından birini bağışlamıştı ona.

Gençliğinde, pek değerli ve güzel bir kadınla evlenmişti bu bay. Ondandır üç çocuğu olmuş, üçü de küçük yaşta ölmüştü. Öykümüz başlamadan aşağı yukarı beş yıl önce, sevgili eşini toprağa vermek acısına da uğramıştı. Squire Allworthy bu büyük acıya, akli başında, sağlıklı bir adam gibi göğüs germiştir ama, bu konuda ikide birde biraz acayip sözler söylediğini de gizleyecek değiliz. Örneğin kendini hâlâ evli saydığını, ergeç kendinin de gideceği bir yolculuğa eşinin biraz daha önce çıktığını, onunla bir daha ayrılmamak üzere bir yerde buluşacağından en küçük bir kuşkusu olmadığını söylerdi zaman zaman. Bu duygulan yüzünden, kimi komşulan sağduyusunu, kimi komşuları dinsel inançlarını, kimi komşuları da içtenliğini eleştirirlerdi.

Squire Allworthy, çok sevdiği biricik kızkardeşiyle beraber, çoğu zaman köyde yaşıyordu şimdi. Bu bayan, otuzunu geçmişti artık; ve kötü niyetli kişilere bakılırsa, "evde kalmış kız" deyiimi yersiz değildir bu yaşa varanlar için. Miss Bridget Allworthy, güzelliğinden çok, iyi yanları yüzünden beğenilen kadınlar türündendi. Öteki kadınlar, "pek iyi bir kadıncağız" derler böylelerine. Tanıdıklarınız arasında bu kadar iyisi de pek yoktur, bayan. Eğer güzelliği bir üstünlük sayıyorsak, Miss Bridget, bu üstünlükten yoksun oluşuna üzülme şöyle dursun, hor bile görürdü böylesi bir üstünlüğü. Kimi yanlış davranışlara belki de güzelliği yüzünden sürüklenen şu ya da bu bayan kadar alımlı olmadığı için de sık sık şükrederdi Tanrısına. Miss Bridget Allworthy, haklı olarak, hem kendine, hem de başkalarına karşı kurulmuş bir tuzak sayardı bir kadının bedenlen çekici oluşunu. Bununla birlikte, kendi davranışları öylesine ölçülüydü ki, kendini öyle titizce koruyordu ki, Miss Bridget'i görenler, kadınlara karşı kurulan tüm tuzaklardan çekindiğini sanabilirdi onun. Okuyucu bunun nedenini belki açıklayamaz ama, ben şuna dikkat ettim ki, kendilerini böyle titizlikle koruyan kadınlar, tıpkı ulusal muhafız alayları gibi, en küçük bir tehlike yokken en hızla görev başına koşma-

ğa hazır olanlardır. Oysa kadınlara özgü bu korunma gücü, tüm erkeklerin peşinden koştukları, uğruna iç çektikleri, öldükleri, elde etmek için çeşit çeşit tuzaklar kurdukları o güzel kadınları korkakça ve alçakça savunmasız bırakıverir de; erkeklerin ürkek bir saygıyla tâ uzaklardan seyrettikleri (bana kalırsa, başarı umudu olmadığı için) hiç bir zaman üstüne saldırmadıkları daha erdemli kadınları, hiç bir zaman savunmasız bırakmaz.

Okuyucu, birlikte biraz daha yol almadan önce, sana şunu bildir-meliyim: Bu öykü boyunca, uygun bulduğum her fırsatta, konudan uzaklaşmak niyetindeyim. Bu fırsatları saptamak işinde ise, zavallı herhangi bir eleştirmenden çok daha yetkili sayıyorum kendimi. Sırası gelmişken, tüm eleştirmenlerin kendi işlerine güçlerine bakma-larını, kendileriyle hiç ilgisi olmayan işlere ya da kitaplara burunları-nı sokmamalarını isteyeceğim; çünkü onlarda yargılama yetkisi ol-duğunu kanıtlayan belgeleri görmedikçe, boyun eğmeyeceğim yar-gılarına.

BÖLÜM 3

Evine dönüşünde Mr. Allworthy'nin başına gelen garip bir olay. Mrs. Deborah Wilkins'in dürüst davranışı ve piçler konusunda yerli yerinde bazı eleştiriler

Bundan önceki bölümde, Mr. Allworthy'nin büyük bir miras yedi-ğini, iyi yürekli olduğunu ve çoluğu çocuğu olmadığını bildirdim oku-yucuma. Böylece, hiç kuşkusuz yok ki, bir çokları şu sonuca vara-caklar: Mr. Allworthy dürüst bir insan olarak yaşadı, hiç kimseye bir kuruş borcu olmadı, başkasının malına göz dikmedi, rahat bir ev dü-zeni kurdu, sofrasında konu komşuya candanlıkla ikramlarda bulun-du, sofrasından artanları fakir fukaraya yani çalışmaktansa dilenmeyi yeğleyenlere vererek iyilik yaptı, çok zengin olarak öldü ve bir has-tahane yapılması için para bağışladı.

Mr. Allworthy'nin, bu sözünü ettiğimiz şeylerden çoğunu yaptığı

doğrudur; ama bu kadarla yetinseydi, bırakırdım onu hastahane kapısının üstündeki o güzel taşla kendi övgüsünü kazdırsın. Bizim öykümüz, bunlardan çok daha olağanüstü olayları ele alacak. Öyle olmasaydı, bu kadar kalın bir kitap yazmakla, vaktimi boşuna harcamış sayılırdım ben. Siz ise, akli başında dostum, bu kitabı okuyacağınıza, bazı şakacı yazarların alay edercesine "İngiltere Tarihi" adını verdikleri yapıtın birkaç sayfasını yararlanarak ve eğlenerek, okurdunuz.

Mr. Allworthy, ne olduğunu bilmediğim çok önemli bir iş yüzünden dört aydır Londra'da bulunuyordu. Yıllardan beri bir aydan fazla ayrılmadığı evinden bu kadar uzun süre uzak kalması, bu işin önemini yeterince gösteriyordu bana kalırsa. Mr. Allworthy, akşam çok geç vakit evine döndü, kızkardeşiyle sofraya oturup kısa süren bir yemekten sonra, yorgun argın odasına çekildi. Orada diz çöktü, birkaç dakika dua etti. Şimdiye dek, ne olursa olsun, hiç bir zaman bozmamıştı bu alışkanlığını. Yatmak için örtüleri kaldırıncaya, çok şaşırdı: Kaba ketenden bezlere sarılı bir bebek, tatlı ve derin bir uykuya dalmıştı çarşafın üstünde. Bu manzara karşısında hayretten dona kaldı Mr. Allworthy. Ama yüreğinin iyiliği her zaman ağır bastığı için, çok geçmeden zavallı küçüğe acımaya başladı. Zili çaldı, yaşlı hizmetçinin hemen odasına gelmesini istedi. Uyuyan bebeklerde her zaman görülen o tertemiz güzelliğin canlı renklerini seyrederken öylesine dalmıştı ki, yaşlı kadın odasına girince, sırtında gecelik olduğunu bile unutmuştu. Oysa hizmetçi, giyinebilecek kadar vakit bırakmıştı efendisine; çünkü acele çağrıldığı halde, efendisine belki inme indiği ya da herhangi başka ağır bir hastalığa uğrayıp belki can çektiği halde, Mr. Allworthy'ye saygı duyduğundan ve rabitalı olduğundan ötürü, saçına başına çekidüzen vermek için aynanın karşısında nice dakikalar harcamıştı hizmetçi.

Kendisi böylesine görgülü bir insanın, başkalarının en küçük bir görgüsüzlüğüne fena halde bozulmasına şaşmamalı hiç. Hizmetçi kapıyı açıp, elinde bir mum, yatağın yanında gecelikte duran efendisini görür görmez, müthiş bir korkuyla geri çekildi. Mr. Allworthy giyinmemiş olduğunu anımsayıp, sırtına bir şey geçirip Mrs. Debo-

rah Wilkins'in edepli gözlerini rencide edemeyecek duruma golin ceye değin kapının önünde beklemesini söyleyerek onun korkuları na bir son vermeseydi, belki de bayılacaktı kadıncağız. Çünkü Mrs. Deborah Wilkins, elli iki yaşına bastığı halde, tüm ömrü boyunca cetsiz bir erkek görmediğine yeminler ederdi. Hiçbir şeyi ciddiye almayan alaycı kişiler, onun bu korkusuyla da alay ederler belki; ama benim ağırbaşlı okuyucum, gecenin ilerlemiş saatini, yataktan çağrıldığı ve efendisinin gecelikli kılığını gözönünde tutarsa; Mrs. Deborah Wilkins'in davranışını çok yerinde bulup alkışlar. Ne var ki, Mrs. Deborah yaşındaki tazelerin böylesine edepli olmaları, okuyucumuzun hayranlığını biraz azaltabilir belki de.

Mrs. Deborah, odaya gene girip, küçük çocuğun nasıl bulunduğunu öğrenince, efendisinden bile fazla afalladı. Duyduğu büyük dehşeti sesiyle de haliyle de açığa vurarak, "ah, efendim! Na yapacağız şimdi?" diye feryat etmekten kendini alamadı. Buna karşılık Mr. Allworthy, o gece çocuğa bakılmasını, sabahleyin bir dadı bulunması için gereken emirleri vereceğini söyledi.

Mrs. Deborah, "peki efendim," dedi, "aşıfte annesinin tutuklanması için de gereken emirleri vereceğinizi umarım. Buralarda oturan biridir herhalde. Onun Bridewell'e kapatılmasını, dövülmesini görmek isterdim. Böylesine kötü aşifteler ne denli ağır cezalara çarptırılrsa yeridir. Kabahatı sizin üstünüze atmakla gösterdiği yüzslükten anlıyorum ki, bu onun ilk marifeti değil."

"Mr. Allworthy, kabahatı benim üstüme atmak mı?" dedi. "Böyle bir niyeti olduğunu sanmam. Çocuğa bakılması için bu yola başvurdu herhalde. Daha kötü bir çareye başvurmadığı için de memnunum doğrusu."

Deborah "bundan daha kötü ne olabilir ki!" diye bastı feryadı. "Bu ahlâksız orospular, günahlarını namuslu adamların kapılarına bırakmaktan daha kötü ne yapabilirler ki! Siz suçsuz olduğunuzu biliyorsunuz ama, dünya alem ayıplayabilir sizi. Peydahlamadıkları çocukların babası sanılmıştır nice dürüst adamlar. Eğer çocuğa bakamazsınız, herkes daha kolayca inanır bu iftiraya. Zaten belediyemizi bakması gereken bir piçe ne diye siz bakacakmışsınız? Namuslu bir adam

sanın çocuğu olsaydı, ben de bakardım. Ama hepimiz gibi Tanrının kulu saymadığım, dünyaya biçimsiz gelen bu yaratıklara el sürmek işime gelmez benim. Aman! Nasıl da leş gibi kokuyor! Bir Hristiyan kokamaz böyle. Yüzüm tutsa da size salık verebilsem, bu piçi bir sepete koyup kilise bakıcısının kapısına gönderin, orada bırakın derdim. Bu gece hava güzel. Biraz yağmur ve rüzgar var sadece. Eğer bunu iyice sarıp sarmalayıp sıcak bir sepete koyarsak, sabahleyin biri onu buluncaya değin yüzde elli yaşar. Eğer ölürse, ona iyi baktığımız için, görevimizi yerine getirmiş oluruz gene de. Zaten bu çeşit yaratıkların büyüüp anaları gibi olacaklarına, günah işlemekten ölmeleri daha hayırlıdır belki de; çünkü kötülükten başka bir şey beklenemez bu piçlerden.”

Mr. Allworthy bu söylevi dikkatle dinleseydi, kızacaktı belki de; ama şu sırada parmağını çocuğun eline uzatmıştı ve yavrucak, bu parmağı hafif hafif sıkarak, ondan yardım diliyordu sanki. Mrs. Deborah on kat daha güzel de konuşsa, bu küçük el kadar etkileyemezdi Mr. Allworthy'yi. Çocuğu kendi yatağına almasını kesinlikle emretti Mrs. Deborah'ya; çocuk uyanınca ona biberon vermesi ve gerekeni yapması için genç bir hizmetçi çağırmasını, sabahleyin erkenden bebeğe çamaşır ve giysi sağlamasını ve uyanır uyanmaz kendi odasına getirilmesini istedi.

Mrs. Wilkins akli başında bir kadındı; ev düzeninde kendisine çok güzel bir mevki bağışlayan efendisine de saygısı vardı. Bundan ötürü, ahlâk kaygılarını bir yana koyup, Mr. Allworthy'nin kesin emirlerine boyun eğdi. Nikâhdışı oluşundan tiksindiğini belli etmeden kolunun altına sıkıştırdı bebeği; tatlı bir yavru olduğunu açıkladıktan sonra, kendi odasına doğru yöneldi.

Mr. Allworthy, iyilik yapmayı özleyen bir yüreğin iyice doyduktan sonra keyfini sürdüğü o tatlı uykulara daldı. Bol bol yenilen lezzetli bir yemeğin sağladığı uykudan belki de daha tatlıdır bu uykular. İnsanı hangi iklimin böylesine güzel uyuttuğunu bilseydim, okuyucu-ma daha ayrıntılı anlatırdım bunları.

Bir betimleme yüzünden okuyucunun başı tehlikeye girer; okuyucunun bu tehlikeden kurtuluşu; ve Miss Bridget Allworthy'nin büyük hoşgörüsü

Gotik mimari, Mr. Allworthy'nin evinden daha soylu bir yapı yaratamazdı. İnsanda dehşet uyandıran ve en kusursuz Yunan mimarisinin güzelliğine taş çıkartan bir görkem vardı bu evde. Evin dış görünüşü ne denli saygıdeğerse, içi de o denli rahattı.

Mr. Allworthy'nin evi, bir tepenin güney—doğusundaydı. Neredeyse yarım millik bir alana yayılarak yamaçta yükselen eski çınarlarla dolu bir koru sayesinde, kuzey—doğu rüzgârlarından korunuyordu. Ev tepenin tâ üstünde bulunmadığı halde, aşağıdaki vadinin güzel manzarasından yararlanacak kadar yükseklerdeydi.

Çınar korusunun ortalarında, eve doğru uzanan güzel bir çimenlik vardı; bu çimenliğin üst kısmında, çam ağaçlarıyla örtülü kayalar arasından fışkıran bir kaynak görülüyordu. Kaynak, düzenli basamaklar üstünden değil, yosun tutmuş kırık taş parçalarının üstünden yirmi metre uzunluğunda bir şelale biçiminde akarak, kayalığın dibine iniyordu. Sonra, daha küçük şelalelerin sularıyla birleşip, çakıl taşlı yatağında dolanıyor, evin bir çeyrek mil kadar güneyinde, tepenin altında bir göl oluştuyordu. Evin ön cephesindeki bütün pencerelerden görülen bu göl, kayın ve kara ağaçlarıyla süslü, koyunların otladığı güzel bir ovanın ortasındaydı. Gölden çıkan ırmak, nice çayırılar ve korular arasında uzun uzun dolandıktan sonra denize dökülüyordu. Geniş bir deniz parçası ve ötelerde bir adayla tamamlanıyordu bu manzara.

Bu vadinin sağında, daha küçük başka bir vadi vardı. Orada birçok köyler, yıkık bir manastırın sarmaşıklarla örtülü kuleleri ve henüz ayakta kalan ön cephesi görülüyordu.

Solda, tepelerin, çimenlerin, koruların ve suların verebileceği her çeşit güzelliklerle süslü, hayranlık uyandıran bir beğeniyle düzenlenmiş, ama sanattan çok doğaya borçlu olan, inişli çıkışlı çok gu

zel bir park vardı. Bu parkın ötesinde, tepeler yavaş yavaş yükseliyor, dorukları bulutları aşan yabancı dağlara dönüşüyordu.

Mayıs ayının ortalarıydı şimdi. Görülmedik bir huzur vardı sabah havasında. Şafak, biraz önce betimlediğimiz o güzel manzarayı yavaş yavaş aydınlatırken, Mr. Allworthy taraçaya çıktı. O sırada güneş, görkeminin habercileri olarak mavi gökyüzüne yükselen ışınlar saçtıktan sonra, şanınin olanca parlaklığıyla yükseldi. Güneşin altındaki dünyada ancak bir tek şey güneş kadar şanlı olabilirdi; bu tek şeyi de Mr. Allworthy simgeliyordu: Yaratıklara elinden geldiğince nasıl iyilik yapacağını düşünerek, Yaradana elinden geldiğince yaklaşan iyilik dolu bir insan.

Okuyucum, dikkatli ol. Farkına varmadan, Mr. Allworthy'ninki kadar yüksek bir tepenin doruğuna götürdüm seni; boynunu kırmadan nasıl aşağı indireceğimi de bilemiyorum. Neyse, seninle yokuş aşağı kaymayı bir deneyelim hele; çünkü Miss Bridget çanı çaldı, Mr. Allworthy'yi kahvaltıya çağırdı. Bu kahvaltıda bulunmak zorundayım okuyucum, sen de benimle gelersen, sevinirim.

Mr. Allworthy ile Miss Bridget birbirini selâmladıktan ve fincanlara çay konulduktan sonra, Mr. Allworthy, Mrs. Wilkins'i çağırdı ve kız kardeşine bir armağanı olduğunu bildirdi. Bu armağanın bir giysi ya da bir süs eşyası olduğunu sanan Miss Bridget, kardeşine teşekkür etti. Mr. Allworthy, Miss Bridget'e böyle armağanlar verirdi sık sık. Miss Bridget ise, ağabeyini kırmamak için çok zaman harcadı süslenme püslenme işine. Miss Bridget'in, kardeşini kırmamak için süslendiğini söylüyorum; çünkü Miss Bridget, bütün çabalarını giysilere ve giysilerin incelenmesine adayan bayanları çok hor gördüğünü söyleyip dururdu hep.

Eğer umduğu bir süs eşyası ise, Mrs. Wilkins efendisinin buyruklarına uyarak bebeği ortaya çıkarınca, kim bilir ne büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı Miss Bridget. Büyük şaşkınlık anlarında dili tutulur insanın. Ağabeyi konuşmaya başlayıp (bunu nasıl olsa bildiği için okuyucumuza yeniden anlatmayacağımız) öyküyü bitirinceye kadar Miss Bridget sustu.

Miss Bridget, bayların erdem dedikleri şeye öyle büyük bir saygı

besler, kişisel davranışlarında öyle bir ağırbaşlılık gösterirdi ki, herkes, ve özellikle Mrs. Wilkins, bu konuda onun çok acı sözler söyleyeceğini, bir çeşit zararlı hayvanmış gibi, çocuğun evden derhal atılmasını isteyeceğini sanıyordu. Oysa Miss Bridget, hiç beklenilmeyen bir iyiniyet gösterdi, zavallı bebeğe acıyormuş gibi konuştu, ağabeyinin iyi yüreğini övdü.

Okuyucu, Mr. Allworthy'nin çocuğa bakmak, onu kendi çocuğu gibi yetiştirmek kararıyla öyküsünü bitirdiğini öğrenince, ağabeyinin bir dediğini iki etmemeye öteden beri hazır olan Miss Bridget'in, sırf Mr. Allworthy'yi kırmamak için böyle davrandığını sanacak, belki. Ağabeyinin isteklerine hemen hemen hiç karşı çıkmazdı Miss Bridget. Erkeklerin dikkatli olmalarından, akıllarına her eseni yapımlarından yakındığı, kişisel bir servetten yoksun oluşuna üzüldüğü olurdu gerçi. Ama ancak "homurdanma" diyebileceğimiz alçak bir sesle dile getirirdi bu tür yakınmaları.

Ne var ki, çocuğa söylemediklerini zavallı anaya bol bol söyledi Miss Bridget. Adı bilinmeyen kadıncağızın, ne rezil orospuluğu, ne edepsiz yosmalığı, ne gözüpük kaltaklığı, ne aşağılık sokak karılığı, ne pis şıfırtılığı kaldı. Miss Bridget, kadınlığın namusunu lekeleyenleri suçlamak için erdemli dillerin kullandığı sıfatların her birine başvurdu bu arada.

Derken, ananın kim olduğunu bulmak amacıyla bir araştırma yapıldı. İlk, eve hizmet eden bütün kadınların ahlâksal durumu inceden inceye gözden geçirildi. Mrs. Wilkins, hepsini temize çıkardı; zaten kendisi birer birer seçmişti onları ve böylesine çirkin bir sürü korkuluğu başka bir evde bulmanın pek yolu yoktu.

Bundan sonra, dolaylarda oturanların gözden geçirilmesine karar verildi. Bu işi üstüne alan Mrs. Wilkins, durumu elinden geldiği kadar çabuk inceleyecek, öğleden sonra bir rapor sunacaktı bu konuda.

Her şey böylece karara bağlandıktan sonra, Mr. Allworthy, her zaman olduğu gibi, çalışma odasına çekilirken, yavruyu kızkardeşine teslim etti; çünkü ağabeyinin isteği üzerine, Miss Bridget bebeğe bakmayı kabul etmişti.

Olağan birkaç konu ve bu konularla ilgili hiç de olağan olmayan bir düşünce anlatıldı.

Efendisi gittikten sonra, Mrs. Wilkins ağzını açmadan, Miss Bridget'in ne diyeceğini bekle­di. Aklıbaşında kâhya kadın, efendisinin gözü önünde olup bitenlere hiç bel bağlamamıştı; çünkü Miss Birdget'in ağabeyinin yanında belirttiği duyguların, ağabeyi yokken belirttiği duygulardan bir hayli farklı olduğunu görmüş­tü çoğu kez. Ne var ki, Mrs. Deborah Wilkins'in kuşku­ları pek uzun sürmedi; çünkü Miss Bridget, Mrs. Deborah'nın kucakındaki bebeğe candan bir ilgiyle bir süre baktıktan sonra, onu içtenlikle öpmekten kendini alamadı; çocuğun saf halinden, güzelliğinden pek hoşlandığını bildirdi. Mrs. Deborah bunu görür görmez, kırk beş yaşlarında akıllı uslu bayanların, genç ve gürbüz güveylere, kendilerinden geçercesine coşkunlukla sarıldıkları gibi, bebeği sıkıştırmaya ve öpmeye başladı. Bunları yaparken de, cırlak bir sesle bağı­rıyordu: "Ah, sevimli, tatlı, küçücük, güzel bebek! Vallahi, ömrümde görmedim böylesine güzel bir erkek çocuğu!"

Miss Bridget, Mrs. Deborah'nın ünlemlerine bir son verip, ağabeyinin isteklerini uygulamaya koyuldu; çocuğa gereken her şeyin hemen sağlanmasını, evin en güzel odalarından birinin ona verilmesini emretti. Öylesine cömert davranıyordu ki, kendi çocuğuna bile bundan fazlasını yapamazdı. Nikâhdışı bir çocuğa herhangi bir hayırseverlik göstermek din açısından yasalara aykırı olduğuna göre, erdemli okuyucu Miss Bridget'in fazla sevecen tutumunu ayıplamasın diye, sonunda onun şunları da söylediğini açıklamamız gerekir: Mademki kardeşinin aklına esmişti bu piçi evlat edinmek, küçük beye sevgi gösterilecekti herhalde. Böyle bir davranışın ahlâksızlıktan yana çıkmak anlamına geleceğini düşünmemek elinde değildi Miss Bridget'in. Ama erkeklerin ne denli dikkatli olduklarını bildiğinden, onların gülünç ve şımarıkça isteklerine karşı çıkmaya

da niyeti yoktu.

Bundan önce de söylediğimiz gibi, Miss Bridget hep böyle durum celer ileri sürerek boyun eğdi ağabeyine. Katlandığı isteklerin akıl dışı ve çılgınca şeyler olduğunu açıkça bildirmesi, ağabeyinin sözünü dinlemekle gösterdiği erdemi büsbütün değerlendirirdi sanki. Susarak söz dinleyenleri iradesi görünüşte zorlanmadığı için, boyun eğen kişinin, istenileni kolayca yaptığı sanılır. Ama bir eş, bir çocuk, bir akraba ya da bir dost, söylene söylene, istemiye istemiye, hoşnutsuzluğunu ve karşı koyuşunu belirterek istenileni yerine getirince, boyun eğmesinin değeri kat kat artar.

Böylesine derin bir düşüncüyü okuyucularımdan pek azı kavrayabilecekleri için, onlara yardımcı olmayı uygun buldum. Ne var ki, ikide birde buna benzer kolaylıklar yapmak niyetinde değilim bu kitapta. Ancak böyle anlarda okuyucuma destek olacağım. Esinlenme yeteneğine sahip biz yazarların yardımını gerektiren durumlar dışında açıklamalar yaparak, okucumu şımartmayacağım.

BÖLÜM 6

Mrs. Deborah'nın bir benzetmeyle köye girişi.

**Jenny Jones üstüne kısa bilgi ve okumak özlemini duyan
genç kadınların çekebilecekleri zorluklar
ve aksilikler**

Mrs. Deborah, efendisinin isteklerine uyarak, çocuk için gerekenleri yaptıktan sonra, annesinin gizlenebileceği evleri gezinmeye hazırlandı.

Sevdalı kumrular ve öteki saf küçük kuşlar, dehşet saçan atma canın göklere yükseldiğini, tepelerinde uçtuğunu görünce, tehlikeyi tüm tüylü soya bildirirler ve titreyerek saklanacak bir yer ararlar kendilerine. Yüceliğinin bilincinde olan atmaca ise, kanatlarını gururla çırpıp ve yapacağı kötülükleri tasarlar.

Köyde oturanlar da tıpkı böyle davrandılar; Mrs. Deborah'nın

kağa çıktığı duyulunca, titreyerek evine kaçtı herkes. Mrs. Deborah onun evine gelecek diye, kadınların tümünün ödü kopuyordu. Mrs. Deborah ise, savaş alanında görkemli adımlarla, gururla ilerliyordu. Kendi yüceliğiyle övünen, suçluyu yakalamak tasarılarıyla dolup taşan dik kafası göklere yükseliyordu.

Bu benzetmeden ötürü, o zavallı insanların, Mrs. Deborah'nın hangi amaçla onlara geldiğinin farkında olduklarını sanmasın akıllı okuyucu. Ne var ki, gelecekte bir yorumcu bu kitabı ele alıncayadek, belki de yüzyıl boyunca, şu benzetmenin eşsiz güzelliği etkisiz kalmamasın diye okuyucuya burada biraz yardım etmeyi uygun görüyorum.

Şunu söylemek istiyorum: Küçük kuşları yutmak yeteneği bir atmacada yaradılıştan bulunduğu gibi, küçük insanları ezmek, onları horlamak da Mrs. Wilkins gibilerinde yaradılıştan vardır. Bu tür kişiler, kendilerinden üstün mevkide bulunanlara gösterdikleri aşırı dalavukluğun ve uşaklığın hincını almış olurlar böylece. Kölelerin ve uşakların, kendilerinden üstün mevkide olanlara ödedikleri vergileri, kendilerinden aşağı mevkide olanlardan zorla almalarına hiç mi hiç şaşmamalı.

Mrs. Deborah, Miss Bridget'in önünde ayrıca ezilip büzülerek, biraz bozulunca; keyfini yerine getirmek, yeniden kibar bir kişiye dönüşmek ve hincını almak amacıyla bu zavallıların arasına gitmeyi bir alışkanlık haline getirmişti. İşte bu yüzden, hiç de sevinçle karşılanan bir konuk değildi; hattâ gerçeği söylemek gerekirse, herkes korkar ve nefret ederdi ondan.

Mrs. Deborah köye varır varmaz, yaşlıca bir bayanın evine gitti. Bu bayan, gerek güzelliği gerek yaşı açısından Mrs. Deborah'ya benzeyecek kadar talihli olduğu için, kâhya kadın, genellikle ötekilere davrandığından biraz daha iyi davranırdı ona karşı. Mrs. Deborah, olup bitenleri ve sabah sabah köye niçin geldiğini anlattı kadına. İkisi başbaşa verip, dolaylarda oturan genç kızların ahlâksal durumunu inceden inceye gözden geçirmeye başladılar. Sonunda tüm kuşku-ları Jenny Jones adlı kız üstünde toplandı; bu kızın böyle bir halt edebileceğine oy birliğiyle karar verdiler.

Bu Jenny Jones, yüzüne ve biçimine bakılırsa, pek de güzel sayılmazdı. Gelgelelim doğa, ondaki bu güzellik eksikliğini unutturmak için, başka bir şey —yani her kula nasip olmayan bir akıl bağışlamıştı ona. Kendi akılları kusursuz bir olgunluğa erişen bayanlar, güzellikten daha çok önem verirlerdi Jenny Jones'un bu yeteneğine. Jenny Jones okuyarak, aklını oldukça geliştirmişti. Yıllarca bir öğretmenin evinde hizmetçilik etmişti. Öğretmen, bu kızda hızla işleyen bir zekâ ve bilgi edinmeye görülmedik bir istek olduğunun farkına varmıştı; çünkü Jenny Jones, bilginlerin kitaplarını okumakla geçirirdi her boş saatini. Öğretmen, ya iyi niyetinden ya da çılgınlığından (iyi niyetinden mi yoksa çılgınlığından mı olduğuna okuyucu kendi karar versin) Jenny'ye ders vermişti. Böylece Jenny, Latinceyi iyice öğrenmişti; çağdaşı soylu delikanlıların çoğu kadar bilgiliydi belki de. Ne var ki, Jenny Jones'un bu üstünlüğü, olağanüstü sayılan birçok üstünlükler gibi, biraz zararlı bazı sonuçlar vermişti: Böylesine iyi okumuş genç bir kadının, toplumsal açıdan kendi düzeyinde, ama eğitim açısından kendi düzeyinden çok daha aşağı durumda kişilerin sohbetinden haz almamasına şaşmamalı. Jenny'nin bu üstünlüğünün ve bu üstünlüğün sonucu olan davranışlarının herkesin onu kıskanmasına ve ona karşı kötü niyet beslemesine neden olmasına da şaşmamalı. Bu kıskançlık ve kötü niyet, Jenny hizmetçilikten vazgeçtiği günden beri komşularının yüreğinde gizlice yanıyordu belki de.

Ne var ki zavallı Jenny, herkesi hayretlere düşüren ve oralarda oturan tüm genç kadınların damarına basan bir davranışta bulununcaya, yani bir pazar günü yepyeni bir ipekli elbise, dantelalı bir şapka ve bunlara uygun başka süs eşyalarıyla görününceye kadar komşularının kıskançlığı açığa çıkmamıştı.

Küçücük olan kıskançlık alevi, bu durum karşısında tüm gücüyle parladı ansızın. Bilgisinden ötürü Jenny'nin gururu artmıştı. Oysa komşuları, onun özlediği hayranlığı vererek bu gururu beslemeye hiç yanaşmıyorlardı. Jenny ortaya böylesine süslü çıkmakla, saygı ve sevgi yerine kin ve küfürden başka bir şey elde edememişti. Jenny'nin bu süs eşyalarını namusuyla satın alamayacağını den

dü herkes. Analarla babalar, kendi kızlarının böyle süslü giysilerden yoksun oluşuna üzülecekleri yerde, kutladılar birbirlerini.

Yaşlı bayan, bu zavallı kızın adını belki ilkin bu yüzden Mrs. Wilkins'e söylemişti. Ama Mrs. Wilkins'in kuşkulannı yoğunlaştıran başka bir neden de vardı: Son zamanlarda Jenny, Mr. Allworthy'nin evine sık sık gitmişti. Ağır bir hastalık geçiren Miss Bridget'e hastabakıcılık etmiş, birçok gecelerini bu bayanın yanında geçirmişti. Bundan başka, Mr. Allworthy'in dönüşünden tam bir gün önce, Mrs. Wilkins, kendi gözleriyle görmüştü Jenny'yi orada. Ne var ki, keskin zekâlı Mrs. Wilkins, Jenny'den kuşkulanamamıştı o sırada; çünkü, kendi de dediği gibi, bu konuda pek bilgisi olmadığı halde, akli başında bir kız diye Jenny'yi her zaman beğenmiş; kendilerini güzel sandıkları için haller takınan başka kızlardan fingerdek aşiftelerden kuşkulamıştı.

Mrs. Deborah Wilkins'in karşısına çıkmak üzere çağrılan Jenny, derhal geldi. Mrs. Deborah, bir yargıcın ağırbaşlı tavırlarına ayrıca bir sertlik katarak, "ey, seni gidi yüz­süz orospu" sözüyle başlayan bir söylev verdi. Bu söylevinde, tutukluyu suçlamıyor, mahkûm ediyordu aslında.

Mrs. Deborah, yukarıda anlattığımız nedenlerden ötürü Jenny'nin suçluluğuna yüzde yüz inanıyorsa da, Mr. Allworthy, kızı mahkûm etmeden önce daha keskin kanıtlar isteyebilirdi. Ne var ki, Jenny, kendi isteğiyle suçunu açıkça itiraf ederek, bu güç durumdan kurtardı yargıçlarını.

Jenny, suçunu açıklarken pişmanlığını bir hayli belirttiği halde, hiç mi hiç yumuşamayan Mrs. Deborah, daha da ağır bir dille, ikinci kez mahkûm etti Jenny'yi. Sayıları iyice artan dinleyiciler de hiç engellemediler onu. Bu dinleyicilerin bir çoğu, "hanımefendinin ipek giysisinden neler çıkacağını biliyorduk," diye bağırdılar. Bazıları da acı acı alay ettiler Jenny'nin bilgisiyle. Oradaki kadınlardan her biri, zavallı Jenny'ye ne denli kin duyduğunu açığa vurmanın bir yolunu buldu. Jenny'nin dış görünüşüne değinerek, burun kıvrıp, "böyle bir karıya ipek giysiler veren erkeğin amma da midesi varmış," diyen bir kadının kötü sözleri bir yana, her şeye büyük bir sabırla kat-

landı Jenny. Ama bu lâfa öylesine acı bir karşılık verdi ki, namusuna yöneltilen tüm saldırılara kılı kıpırdamadan göğüs geren Jenny'nin bu tepkisi karşısında şaşırıp kalırdı akli başında bir insan. Belki de kızın sabrı tükenmişti artık; çünkü harcandıkça azalan bir erdemdir sabır.

Mrs. Deborah, soruşturmasında umutlarını aşan bir başarı elde ettikten sonra, bir zafer kazanmışçasına eve döndü; ve kararlaştırılan saatte, olup bitenler konusunda gerçeklere tıpatıp uygun bir rapor sundu Mr. Allworthy'ye. Buna pek şaşıt adamcağız; çünkü Jenny'nin olağanüstü yeteneklerinin övgüsünü duymuş, kızı her yıl belirli bir para bağışlayarak, onu komşusu olan bir din adamıyla evlendirmeye niyetlenmişti. Bu durum karşısında, Mrs. Deborah ne kadar hoşnut ise, Mr. Allworthy de tam o kadar üzüntülüydü. Ne var ki, Mr. Allworthy'nin üzüntüsü, Mrs. Deborah'nın hoşnutluğundan çok daha akla yakın gelecek çoğu okuyuculara.

Miss Bridget istavroz çıkarıp, "bana gelince, hiçbir kadından iyi bir şey beklemem artık," dedi. Oysa bu işler olmadan önce. Miss Bridget'in gözdelerinden biri olmak mutluluğuna erişmişti Jenny.

Şimdi o mutsuz suçluyu Mr. Allworthy'nin huzuruna çıkarmak üzere, akıllı uslu kâhya kadın yeniden yollara düştü. Kiminin ayrıca istediği, herkesin de sandığı gibi, cezaevine gönderilmek için değil, doğru dürüst öğütler ve temiz bir azar işitmek için çağırılmıştı Jenny. Eğitimci yazılara bayılanlar, gelecek bölümde inceleyeceklerdir Mr. Allworthy'nin bu konuda söylediklerini.

BÖLÜM 7

Bu bölüm, öylesine ağırbaşlı bir konuyu işler ki, yazara gülmek niyetinde olmayan okuyucular, Bir tek kez bile gülemezler bütün bölüm boyunca

Jenny gelince, Mr. Allworthy onu çalışma odasına götürdü ve konuları söyledi:

"Biliyorsun ki, çocuğum, senin yaptığını çok ağır biçimde cezalandırmak benim elimde. Günahlarının sonucunu benim kapıma bıraktığın için, elimdeki yetkiyi kullanacağımdan ayrıca korkuyorsun belki de.

"Ama sana karşı daha yumuşak davranmaya karar vermemin nedenlerinden biri bu olabilir: Kişisel garezlerin bir yargıcı hiçbir zaman etkilememesi gerektiği için, yavrunu benim evime bırakmanı, suçunu büsbütün ağırlaştıran bir neden değil, doğal bir sevginin sonucu sayacağım. Çünkü sen kendinin ya da o kötü babanın çocuğa iyi bakamayacağını biliyor, onun daha iyi yetiştirileceğini umuyorsun böyle davranmakla. Namuslarıyla birlikte insanlıklarından da vazgeçen bazı canavar analar gibi, zavallı küçük bebeğin canını tehlikeye soksaydın, gerçekten çok kızardım sana. İşlediğin suçun bu yönü için değil, başka bir yönü için, yani namusun lekelenmesi için seni azarlamak istiyorum. Ahlâksız kişiler böyle bir suçu ayrıca önemsemeseler de, bir kadının namusunun lekelenmesi iğrenç bir şeydir ve korkunç sonuçlar doğurabilir.

"Dinimizin yasalarına ve dinimizi kuranın kesin buyruklarına meydan okuyarak işlenen bu suçun ne denli kötü olduğunu her Hristiyanın yeterince bilmesi gerekir.

"Böyle bir suçun doğuracağı sonuçların korkunçluğunu kolayca anlayabiliriz; çünkü Tanrının buyruklarına karşı çıkarak Tanrının gözünden düşmekten, Tanrının verebileceği cezaların en büyüğüne çarptırılmaktan daha korkunç bir şey olabilir mi?

"Bütün bunlar gerektiği kadar düşünülmüyor, korkarım. Oysa, bu söylediklerim öylesine basit ki, insanlara bunları hatırlatmak zorunluluğu olduğu halde bu konuda bilgi vermeye gerek yok aslında. İşte bu yüzden, seni uyarmak için, bu konuya kısaca değinmekle yetineceğim; çünkü ben, umutsuz bir acıya kapılmanı değil, pişman olmanı istiyorum sadece.

"İşlediğin suçun, sözünü ettiğim durum kadar fecî ve korkunç olmayan başka sonuçları da vardır; bu sonuçlar bile öyle bir nitelik taşır ki, tüm kadınları bu suçu işlemekten alıkoyabilir aslında.

"Çünkü bu suç sizleri rezil eder; cüzzamlılar eskiden nasıl top-

lum dışına atılıyorlarsa, sizler de toplum dışına atılırsınız. Kötülerden ve ahlâksızlardan başka hiç kimse görüşmek istemez sizinle.

"Eğer varlıklıysanız, bu suç yüzünden servetinizin keyfini süremezsiniz artık; eğer değilseniz, servet edinmenizin, hattâ geçinebilecek kadar para kazanabilmenizin yolu kalmamıştır; çünkü namuslu insanlar evlerine sokmazlar sizleri. Böylece acımasız bir yoksulluk, hem bedeninizi hem de ruhunuzu yıkıp yokeder; rezil ve acıklı bir duruma düşersiniz.

"Böylesine felâketleri hoş gösterecek bir haz olabilir mi yeryüzünde? İnsanı böylesine bir pazarlığa sürükleyip baştan çıkaran hangi istek bu denli kandırıcı ve aldatıcı olabilir? Bedenin hangi hırsı aklınızı altedip sizi derin bir uykuya sürükleyebilecek güç ne olabilir; her zaman böyle bir cezayla sonuçlanan bir suçtan korku ve dehşet içinde kaçmanızı engelleyebilecek güç ne olabilir?

"En aşağı hayvanlar kadar alçalmaya katlanan; benliğindeki tüm yüce, soylu ve tanrısal yanları, en aşağılık yaratıklarda da bulunan bir hırs uğruna gözden çıkaran kadın, insan adını taşımak hakkını veren kafa vakarından ve namuslu gururdan ne denli yoksun olmalı, ne denli bayağı ve alçak olmalı! Bu duruma düşen hiçbir kadın, aşk tutkusunu ileri süremez özür olarak; çünkü erkeğin elinde bir araç, bir oyuncak olduğunu açığa vurur bunu yaparsa. Anlamını ne denli ters yorumlarsak yorumlayalım, ne denli sapıkça kirletirsek kirletelim, hem saygıdeğer hem de akla dayanan bir duygudur aşk; ve ancak karşılıklı olunca gerçekten güçlü olur. Gerçi İncil düşmanımızı sevmemizi söyler ama, dostlarımıza doğal olarak duyduğumuz o coşkun sevgiyi düşmanımıza da duymamızı isteyemez; canımızdan ve canımızdan daha da değerli olan namusumuzdan düşmanımız uğruna vazgeçmemizi ise, hiç mi hiç istemez Tanrı. Sana anlattığım bütün bu acıları ona çektirmek için karşısındaki kadını baştan çıkaran; kısacık süren boş ve aşağılık bir eğlence uğruna karşısındakini mahveden bir erkeği, nasıl olur da düşman saymaz akli başında bir kadın? Üstelik geleneklerin kurduğu yasalara göre, bu rezaletin korkunç sonuçlarından yalnız kadın sorumlu tutulur. Her zaman sevdiğinin iyiliğini düşünen aşk, bir kadını aldatıp, her şeyi-

ni yitirmesi için onu böyle bir alışverişe sürüklemeye kalkar mı hiç? Eğer ahlâksızın biri kadını gerçekten seviyormuş gibi davranmak yüz-süzlüğünü gösterirse, aldatılan kadının o adamı yalnız bir düşman değil, düşmanların en kötüsü sayması; yani yalnız bedenini değil aklını da kirletmek isteyen yalancı, kurnaz, hain ve sahte bir dost sayması gerekmez mi?"

Bu sözler üzerine Jenny'nin üzüntüsünü gören Allworthy, bir an sustu, sonra konuşmasını sürdürdü: "Çocuğum, geçmişi düşünerek, bir daha geri gelmeyecek şeyleri düşünerek, seni kırmak amacıyla değil, gelecekte daha dikkatli ve güçlü olman için söyledim bunları. Korkunç bir yanlış yaptığın halde, sağduyuna inanmasam, suçunu açıklarken gösterdiğin içtenliğe ve candanlığa dayanarak bütün yüreğinle pişman olduğunu ummasam, bunca zahmete katlanmazdım doğrusu. Umutlarım yersiz değilse, rezaletinin sahnesi olan bu yerden uzaklaşmanı sağlayacağım. Seni kimsenin tanımadığı bir yere göndererek, suçunun cezasını bu dünyada çekmekten kurtaracağım. Gerçekten pişman olmakla, öteki dünyada çekeceğin çok daha ağır cezadan da kurtulacağını umarım. Namuslu bir kadın olarak yaşa bundan böyle. Kötü yola saparsan, bunun nedeni parasızlık olmayacaktır. Ve inan bana, bu ölümlü dünyada bile, temiz ve erdemli bir yaşantı, kokuşmuş ve ahlâksız bir yaşantıdan çok daha hoştur.

"Çocuğuna gelince, hiç dert edinme onu. Umduğundan çok daha iyi yetiştirilecek o çocuk. Şimdi kala kala bir tek şey kaldı: Seni baştan çıkaran kötü adamın kim olduğunu bildirmen. Sana gösterdiğim öfkeden çok daha büyük olacaktır ona karşı öfkem."

Bunun üzerine Jenny ilk kez gözlerini yerden kaldırdı, alçak gö-nüllü bir hal ve terbiyeli bir sesle söze başladı:

"Efendim, sizi tanıyıp da iyiliğinize hayran olmayan herhangi bir kişi, akıldan da iyilikten de tamamiyle yoksun olduğunu kanıtlamış olur. Bana gelince, lütfedip şimdi gösterdiğiniz sınırsız iyilik karşısındacandan duygulanmamam aklın alamayacağı bir nankörlük olurdu. Geçmişi anlatarak yüzümü kızartmamı istemezsiniz, biliyorum. Şimdi vereceğim bir sözden çok daha fazla, gelecekteki davranı-

şım gösterecek gerçek duygularımı. İnanın ki, efendim, konuşmanızın sonundaki cömert öneriden fazla öğütlerinizdir bana dokunan, çünkü efendim, belirttiğiniz gibi, aklıma güvendiğinizi gösteriyor öğütleriniz.

Bunları söylerken Jenny'nin gözlerinden yaşlar boşandı; birkaç dakika sustuktan sonra, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Efendim, beni gerçekten eziyor iyiliğiniz. Yanılmadığınızı kanıtlamak için elimden geleni yapacağım. Lütfedip bende gördüğünüz akıl gerçekten varsa, boşa gidemez öğütleriniz. Zavallı çaresiz çocuğuma göstereceğiniz iyilik için, size candan teşekkür ederim, efendim. Suçsuzdur o. Yaşayıp ömrü boyunca iyiliklerinize minnettar kalacağını umarım. Şimdi önünüzde diz çöküp, çocuğumun babasının adını bildirmemi benden istememeniz için yalvarıyorum. Söz veriyorum size, bunu öğreneceksiniz bir gün. Ama şimdi olmaz; çünkü hem namusum hem de dinim üzerine en kutsal yeminleri ederek bu adı vermemeye and içtim. Sizi iyi tanıdığım için, bilirim ki, namusuma ya da dinime karşı çıkmamı istemezsiniz benden."

Bu kutsal sözcüklerin Jenny'nin ağzından çıkmasıyla heyecandan sendeleyeyen Mr. Allworthy, karşılık vermeden önce bir an durakladı; sonra, böyle bir haine söz vermekle kötü bir iş yaptığını bildirdi Jenny'ye. Ama mademki söz vermişti, sözünü bozması için direnemezdi Mr. Allworthy. Boş bir meraktan ötürü değil, herifi cezalandırmak için adını öğrenmek istiyordu. Herifin adını öğrenirse, iyiliği hak etmeyenlere iyilik yapmaktan kaçınabilirdi hiç olmazsa.

Bunu duyan Jenny, o adamın yakınlarda oturmadığını, Mr. Allworthy'nin onun üstünde hiçbir gücü olmayacağını, ona bir iyilik yapması olasılığı da söz konusu olmadığını kesinlikle bildirdi.

Jenny'nin akıllıca davranışının öyle olumlu bir etkisi olmuştu ki, onun söylediklerine kolayca inandı Mr. Allworthy. Jenny, yalanlara sığınıp kendine bir özür arayacak kadar küçülmemişti; durumu güç olduğu halde, bir başkasını ele vererek onurunu ve namusunu tohlikeye sokmaktansa, Mr. Allworthy'yi büsbütün kızdırmayı gözönünde tutmıyordu. İşte bu yüzden, Mr. Allworthy onun yalan söyleyeceğini anlamıyordu.

Böylece Mr. Allworthy, Jenny'yi buralardan uzaklaştırarak, bu utanç verici durumundan pek yakında kurtacağını bildirdi. Jenny'nin pişmanlık göstermesini bir kez daha söyleyip, "iyilikleri benimkilerden çok daha önemli olan biriyle barışman gerekeceğini de unutma, çocuğum" diyerek sözlerine son verdi.

BÖLÜM 8

Miss Bridget ile Mrs. Deborah arasında bir konuşma. Bir önceki bölümden daha az eğitici ama daha eğlencelidir.

Daha önce bildirdiğimiz gibi, Mr. Allworthy ile Jenny Jones çalışma odasına çekilince, Miss Bridget ile kâhya kadın, o odaya yakın bir yere yerleşmişlerdi. Oradan, anahtar deliği yoluyla, Mr. Allworthy'nin eğitici söylevini, Jenny Jones'un söylediklerini ve son bölümde tüm olup bitenleri kulaklarıyla içmişlerdi.

Eski öykülerdeki Thisbe'nin duvardaki ünlü deliği bildiği ve sık sık kullandığı gibi, Miss Bridget de erkek kardeşinin çalışma odasının kapısındaki anahtar deliğini bilir ve kullanırdı sık sık. Olumlu birçok işlere yarardı bu delik. Ağabeyini her şeyi yeniden söylemek zorunda bırakmadan, Miss Bridget onun görüşlerini öğreniverirdi bu sayede. Ne var ki, tatsız şeyler de olurdu ara sıra. O zaman Miss Bridget, Shakespeare'in oyunundaki Thisbe gibi, "ah, kötü, kötü duvar!" diye bağıırırdı. Mr. Allworthy bir yargıç olduğundan, piçler ve buna benzer konular soruşturulurken, kız oğlan kızların, özellikle Miss Bridget gibi kırkına yaklaşan kız oğlan kızların saf kulaklarına korkunç bir hakaret sayılması gereken sözler edilirdi. Ama böyle konular görüşüldüğü sırada yüzünün kızardığını hiç olmazsa erkeklerin gözünden gizleyebilirdi Miss Bridget. Böylece **de non apparentibus, et non existentibus cadem est ratio**. Bunun İngilizcesi ise şöyledir: "Bir kadının kızardığı görülmezse, hiç kızarmamış sayılır.

Mr. Allworthy ile Jenny'nin tüm görüşmesi boyunca, kadınların ikisi de ağızlarını açmadılar. Ama görüşme biter bitmez, Mr. Allworthy'ye

nin bulunduğu yerden uzaklaşır uzaklaşmaz, efendisinin yumuşak tutumuna karşı feryadı basmaktan kendini alamadı Mrs. Deborah. Jenny'nin çocuğun babasının adını söylememesine Mr. Allworthy'nin göz yumması, Mrs. Deborah'yı özellikle çileden çıkarmıştı. Güneş batmadan önce, bu adı Jenny'den koparacağına and içti.

Bunu duyan Miss Bridget, ondan hiç beklenmeyen bir şey yaptı: Bir gülümsemeyle yüzünün çizgilerini altüst etti. Okuyucum bu gülümsemeyi, Homeros'un "gülmeyi seven tanrıça" adını taktığı Venus'de görölen o şuh gülümsemelerden biri sanmasın sakın. Lady Seraphina'nın tiyatro localarından bir ok gibi fırlattığı ve böyle gülümseyebilmek için Venus'ün ölümsüzlüğünden vazgeçmeye katlanacağı gülümsemelerden değildi bu. Hayır, görkemli Tysiphone'nin* ya da kız kardeşi küçük hanımların gamzeli yanaklarında hayal ettiğimiz gülümsemelerdendi bu gülümseme.

Miss Bridget, böyle bir gülümsemeyle ve tatlı kasım ayı akşamları kuzeyden esen yelleri andıran yumuşak bir sesle, Mrs. Deborah'nın böylesine meraklı oluşunu ayıpladı. Miss Bridget, Mrs. Deborah'da fazlasıyla göze batan bu kusuru çok acı sözlerle yerdikten sonra, şunu da ekledi: Gerçi kendisinin de birçok kusurları olabilirdi ama, Tanrıya şükür, düşmanları bile, başkalarının işlerine burnunu sokuyor diye kınayamazlardı onu.

Derken Miss Bridget, Jenny'nin davranışının dürüstlüğünü ve yiğitliğini övmeye başladı: Jenny'nin olup bitenleri açıkça söylemesi, âşığına gösterdiği dürüstlük, beğenilecek şeylerdi doğrusu. Bu konuda ağabeyi gibi düşünmemek elinde değildi Miss Bridget'in. Miss Bridget, öteden beri çok iyi bir kız biliyordu Jenny'yi. Jenny'den çok, ama çok daha fazla ayıplanması gereken rezil bir herifin, ya evlenmeye söz vererek, ya da buna benzer bir hainlik ederek kızı baştan çıkardığından hiç kuşkusu yoktu Miss Bridget'in.

Miss Bridget'in bu tutumu, derin hayretlere düşürdü Mrs. Deborah'yı. Bu kibar kadın, hem efendisinin hem de efendisinin kız kar-

* Yunan mitogyasında tysiphone, suçlulardan öc alan korkunç yüzlü üç tanrıçadan biriydi. (Ç.N.)

deşinin ne düşündüklerini anlamak için ağızlarını aramadan önce, pek açmazdı kendi ağzını; ağzını açınca ileri sürdüğü görüşler ise, efendilerinkine tıpatıp uyardı. Bu konuda aklına geleni rahat rahat söyleyebileceğini sanmıştı. Keskin zekâli okuyucu, böyle yanıldığı için Mrs. Deborah'yı suçlamaktan çok, yanlış yolda olduğunu anlayınca ne kadar olağanüstü bir hızla tomistan ettiğine hayran kalmalı belki de.

Bu yetenekli kadın, bu gerçekten yüce politikacı, "öyle, efendim," dedi, "kızın yiğitliğine, sizin kadar benim de hayran kaldığımı söylemeliyim. Buyurduğunuz gibi, eğer zavallı kızcağızı kötü bir adam aldatmışsa, ona acımak gerekir. Gene buyurduğunuz gibi, Jenny, iyi yürekli, dürüst, kendi halinde bir kıza benzerdi öteden beri; buralarda gördüğümüz bazı fingirdek aşifteler gibi, yüzünün güzelliğiyle de övünmedi hiçbir zaman."

"Doğru söylüyorsun, Deborah," dedi Miss Bridget. "Eğer bu kız, buralarda bol bol görülen o kendini beğenmiş şıfıntılardan biri olsaydı, ona hoşgörölü davrandığı için ayıplardım kardeşimi. Geçen gün kilisede, gerdanları açık iki köylü kızı gördüm. Çok ayıpladım, vallahi. Erkekleri tuzağa düşürmeye kalkışan kızlar, istedikleri kadar acı çeksinler! Nefret ederim böyle yaratıklardan; yüzlerinin çiçek bozuğuyla çirkinleşmesi, çok daha hayırlı olurdu onlar için. Ama zavallı Jenny'de, bu aşifte cıvılarından hiçbirini görmedim doğru-su. Kurnaz bir hainin onu aldattığından, hattâ belki de zorladığından hiç kuşku yok. Candan acıyorum zavallı kızcağıza."

Mrs. Deborah, bu görüşlerin tümünü onayladı. Güzelliğe karşı yöneltilen genel ve acı bir saldırıyla; yalancı erkeklerin kötü hileleri yüzünden aldatılan tüm namuslu ve de çirkince kızların çektikleri karşısında saygı ve acıma duygularının belirtilmesiyle sona erdi bu konuşma.

BÖLÜM 9

Okuyucuyu hayrete düşürecek şeyler anlatıldı

Mr. Allworthy'nin davranışından çok hoşnut olarak evine dönen

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Jenny, yargıcın hoşgörüsünü herkese anlatmaya başladı hemen. Hem kendi gururunu kurtarmak; hem de kendini korumak ve komşularını yatıştırıp, bağırıp çağırımlarına bir son vermek için yapıyordu bunu.

Komşularını yatıştırmak umudu -eğer Jenny gerçekten böyle bir umut beslediyse -pek akla yakın görünebilir ama, olaylar böyle bir şey ummanın nafile olduğunu gösterdi. Jenny yargıç* önüne çıkınca, onun cezaevine gönderileceğini sanmıştı herkes. Bazı genç kadınlar, "haketti bunu!" diye bağırıyorlardı; Jenny'yi sırtındaki ipek giysilerle kenevir döverken hayal ederek keyflendiler. Ama birçoğları da ona acımaya başladı. Gelgelelim Mr. Allworthy'nin tutumu öğrenilince, gene Jenny'ye karşı döndü herkes. "Hanımefendi pek talihli," dedi biri. "Gözde olmanın ne demek olduğunu anladınız ya!" diye bağırıyor bir ikincisi. "İşte bilgili olmanın sonucu," dedi bir üçüncüsü. Bu durum üstüne kötü kötü yorumlar yaptı hepsi; adaletin yansız olmadığı konusunda çeşitli görüşler ileri sürüldü.

Mr. Allworthy'nin ne denli güçlü ve iyiliksever olduğunu bilen okuyucu, bu kişilerin tepkisini, hem kendi açılarından tehlikeli, hem de bir nankörlük örneği sayabilir. Ne var ki, Mr. Allworthy, gücünü göstermezdi hiçbir zaman, iyilikseverliğini de o kadar sık sık gösterirdi ki, komşuları ona içerlemeye başlamışlardı artık; çünkü yüce insanlar, iyilik yapmakla dost edinmezler her zaman, yığınla düşman kazanmaları ise işten değildir; bunu da iyilik bilirler.

Mr. Allworthy'nin onu koruması ve gösterdiği iyilik sayesinde, Jenny, hor görüldüğü bu yerlerden uzaklaştırıldı gene de. Dedikoducular Jenny'den hıncını alamayınca, kötüleyecek başka bir kişi aradılar ve Mr. Allworthy'de karar kıldılar: Mr. Allworthy'nin bulunan çocuğun babası olduğu söylentisi, bir fısıltı halinde ortalığa yayıldı çok geçmeden.

Mr. Allworthy öyle bir tutum benimsemişti ki, herkes inandı bu söylentiye. Mr. Allworthy'yi fazla hoşgörülü bulup ayıplayanlar, şimdi

* Onsekizinci yüzyılda büyük mal mülk sahiplerine yargı yetkisi verildi. Dolayısıyla Mr. Allworthy da yargıçlık edebilirdi gerektiğinde. (Ç.N.)

ağız değiştirip, zavallı kızcağıza zalimce davranmakla suçladılar onu. Köyün ağırbaşlı ve iyi yürekli kadınları, dünyaya bir çocuk getiren, sonra da o çocuğu kabul etmeyen erkekleri lânetlediler. Hattâ Jenny gittikten sonra, kızcağızın açıklanamayacak kadar karanlık bir amaçla buralardan uzaklaştırıldığını, bu durumun aydınlığa kavuşması için yasal bir soruşturma gerektiğini, kızı ortaya çıkartsınlar diye bazı kişileri zorlamaktan başka çare kalmadığını kapalı biçimde ikide birde söyleyenler çıktı.

Mr. Allworthy'den daha vesveseli ve daha alingan bir kişi, bu karamalara bazı kötü tepkiler gösterebilir, bunlara üzülebilirdi en azından. Ama Mr. Allworthy öyle iyi huyluydu ki, bu tür lâflar hiç mi hiç etkilemedi onu. Böylece Yargıcın içtenlikle küçümsediği bu söylen-tiler, dolaylardaki dedikoduculara zararsız bir eğlence sağlamakla kaldı.

şimdi, okuyucumuzun huyunu suyunu bilmenin yolu bulunmadığından ve ancak çok daha sonraları Jenny üzerine yeni bir şey duyacağından, Mr. Allworthy'nin bu konuda hiçbir suç işlemediğini, bundan sonra da işlemeyeceğini okuyucumuza hemen bildirmeyi uygun gördük. Mr. Allworthy, yapsa yapsa siyasal bir yanlış yapmıştı. Acıma duygusundan ötürü, kaskatı bir adaletten kaçınmış, zavallı Jenny'yi ayak takımının* iyi niyetli merhametine teslim etmemişti. Ayak takımı ise, Jenny'ye acıyabilmek için, onun ilkin Bridewell'de yüz kızartıcı bir cezaya çarptırılmasını, iyiden iyiye yıkılmasını ve rezil olmasını istiyordu.

Bu istekleri yerine gelse, Jenny iyi bir insan olmak umudunu tamamiyle yitirecek, yeniden erdem yolunu tutmak istese bile, önünde tüm kapılar kapalı kalacaktı. Ayak takımının bu dileklerine baş eğmeye hiç yanaşmayan Mr. Allworthy, kızcağızı erdem yoluna yöneltebilecek tek çareye baş vurmaya yeğledi. Ne yazık ki, nice kadınlar, attıkları ilk yanlış adımı düzeltmek fırsatından yoksun kaldık-

* Yazılarımızda "ayaktakımı" sözcüğüne rastgelince, bilin ki, hangi sınıftan olursa olsun, erdemsiz ve akılsız kişiler için kullanıyoruz bu deyim. Toplumun en yüksek tabakalarından birçokları için de aynı deyim kullandık çoğu kez. (Y.N.)

ları için, alinyazılarıyla başbaşa bırakılırlar ve giderek ahlâksızlığın son kertesine düşerler. Bu kadınlar eski çevrelerinde kaldıkları sürece, durumlarını düzeltmelerinin yolu yoktur, korkarım. İşte bu yüzden ki, Mr. Allworthy, Jenny'yi, adının lekelenmesinin acı sonuçlarını çektiği bir yerden uzaklaştırıp, adının tertemiz sanılmasının keyfini sürebileceği başka bir yere yerleştirmekle çok akıllıca davranıyordu.

Bu yer neresiyse, Jenny oraya giderken, ona iyi yolculuklar diliyor ve okuyucuya bildirilmesi gereken çok daha önemli konular olduğu için, Jenny'den ve Jenny'nin çocuğundan şimdilik ayrılıyoruz.

BÖLÜM 10

Mr. Allworthy'nin konukseverliği; bu bayın ağırladığı, biri hekim, öteki de yüzbaşı olan iki kardeşin kısa betimlemeleri

Mr. Allworthy'nin evi de yüreği de herhangi bir insana kapalı değildi; ama evi de yüreği de değerli insanlara ayrıca açıktı. Doğru konuşmak gerekirse, bütün ülkede bir yemeği gerçekten hakkettiğiniz için yiyebileceğiniz tek evdi Mr. Allworthy'nin evi.

Dehası olanların ve bilgili kişilerin özel bir yeri vardı Mr. Allworthy'nin gönlünde. Bu konuda Mr. Allworthy'nin sezilerine güvenilirdi; çünkü sağlam bilgi veren bir eğitimden yoksun kaldığı halde, büyük yetenekleri vardı yaradılıştan. Bu işe biraz geç başladığı halde, hem edebiyatın incelenmesine bütün gücüyle vermişti kendini, hem de bu alanda önemli sayılan kişilerle uzun uzun konuşmuştu. Böylece çeşitli edebiyat kollarında çok yetkili bir adam olmayı başarmıştı.

Edebiyat alanında yeteneğin pek az moda olduğu, hiç de rahat bir geçim sağlamadığı bir çağda, bu alanda değerli olanların, sevinçle karşılanacakları bir yere üşüşmelerine hiç şaşmamalı. Üstelik bu tür kişiler, neredeyse kendi servetleriymiş gibi yararlanırlardı Mr. Allworthy'nin servetinden; çünkü Mr. Allworthy, akıllı ve bilgili

kişilerden, eğlence, eğitim dalkavukluk ve her şeye boyun eğme bekleyerek; onlara bol bol yiyecek, içecek ve oturacak yer vermeğe hazır olan cömertlerden değildi; yani sözün kısası, akıllı ve bilgili konuklarını, uşak giysileri giymeyen ve aylık almayan hizmetçiler durumuna sokmazdı Mr. Allworthy.

Tam tersine, vaktini canı istediği gibi geçirirdi herkes Mr. Allworthy'nin evinde. Bir konuk, yasaların, erdemın ve dinin sınırlarını aşmadan tüm isteklerini gönlünce doyurabileceği gibi; sağlığı gerektirdiği ya da yemek içmek konusunda ölçülü davranmayı, az yemeyi yeğleyince, canı istediği gibi sofraya ya hiç gelmez, ya da yemeğin ortasında yerinden kalkardı. Üstün mevkili varlıklı kişilerin ıkramlarında emir verircesine bir hava olabileceği için, Mr. Allworthy de ille yemelerini söylemezdi konuklarına. Ev sahibi kadar zengin oldukları için dostlukları bir lütuf sayılanlar da; yoksul oldukları için böyle bir yardım gereksiyen ve bundan ötürü yüksek mevkili kişilerin sofrasında hoş karşılanmayanlar da, hiçbir saygısızlığa boyun eğmek zorunda kalmazlardı Mr. Allworthy'nin evinde.

Mr. Allworthy'nin evindeki yoksul konuklardan biri de Dr. Blifil'di. İnatçı bir babanın zorlamasıyla hiç hoşlanmadığı bir mesleğe girmek zorunda kalan bu bay, büyük yeteneklerinin sağladığı üstünlüğü yitirmek felâketine uğramıştı. Babasının inadı yüzünden, gençliğinde tıp okumak, daha doğrusu tıp okuduğunu söylemek zorunda kalmıştı. Aslında her şeyi okuyordu da, okumadığı tek kitap türü tıp kitaplarıydı. Ne yazık ki, Dr. Blifil, ekmeğini kazanacağı bilim dalının dışındayla tüm bilim dallarının ustasıydı. Bu yüzden de kırk yaşına geldiği halde, yiyecek ekmeği yoktu.

Mr. Allworthy böyle adamlara sevine sevine yer verirdi sofrasında; çünkü mutsuz bir adam, başına gelenlerden sorumlu olmayınca, felâketleri başkalarının çılgınlığından ya da kötülüğünden kaynaklanınca, Mr. Allworthy bir çeşit tavsiye mektubu sayardı bu felâketleri. Bu olumsuz ama değerli yanından başka, Dr. Blifil'in bir de olumlu yanı vardı: Aşırı dindar görünürdü. Elimde gerçeği sahteden ayıran bir mihenk taşı bulunmadığı için, bu dindarlığın gerçek mi, yoksa yalnız bir görüntü mü olduğunu söylemeye kalkışmayacağım.

Dr. Blifil'in bu dindar yanı, Mr. Allworthy'nin hoşuna gitmiş, ama kız kardeşini kendinden geçirmişti. Doktorla birçok dinsel tartışmalara girişen Mss Bridget, onun dinsel bilgisinden çok hoşlanmış, kendi dinsel bilgisinin de bol bol övülmesinden ayrıca sevinç duymuştu. Doğruyu söylemek gerekirse, Miss Bridget, İngiliz tanrıbilimini iyice okumuş ve dolaylardaki din adamlarının çoğunu şaşkına çevirmişti. Gerçekten Miss Bridget'in sözleri öylesine erdemli, hali öylesine bilge, tüm davranışları öylesine ciddî ve ağırbaşlıydı ki, adını taşıdığı ermiş kadın ya da Roma Kilisesinin kutsal takviminin herhangi bir başka ermiş kadını kadar hak kazanmış görünüyordu kendi de bir ermiş sayılmaya.

Gerçi yakınlık duygusunun her çeşidinden sevgi doğabilir ama; deneylerimiz bize gösteriyor ki, birbirlerine dinsel açıdan yakınlık duyan erkeklerle kadınlar arasında aşk ayrıca kolay doğuyor. Miss Bridget'in pek hoşuna gittiğini bilen Doktor, aşağı yukarı on yıl önce başına gelen mutsuz bir kazadan sızlana sızlana yakınmaya başladı şimdi: Henüz yaşayan ve -daha da beteri- henüz yaşadığını Mr. Allworthy'nin de bildiği bir kadınla evlenmiş olmasıydı söz konusu kaza. Evliliği, Miss Bridget sayesinde elde edeceğine güvendiği mutluluğun önünde uğursuz bir engel gibiydi. Ahlâk yasaları dışında bir ilişki kurmayı ise, aklından bile geçirmiyordu. Büyük bir olasılıkla dindarlığından geliyordu bu. Belki de, aşkının temizliğinden ötürü, suçlu bir ilişkinin değil de, ancak evliliğin kendisine yasal olarak sağlayacağı hakları istiyordu.

Bu durumu bir süre düşündükten sonra, kendisi gibi eli ayağı bağlı olmayan erkek kardeşi aklına geldi Dr. Blifil'in. Bayanda evliliğe karşı bir istek sezdiği için, kardeşinin başarılı olacağından hiç kuşkusu yoktu. Okuyucu, bu kardeşin niteliklerini öğrenince doktorun, onun başarısına böylesine güvenmesine şaşmayacak belki de.

Söz konusu bay, aşağı yukarı otuz beş yaşlarında, orta boylu, biçimli denilen erkeklerdendi. Yarım ücretli bir subay olduğu için, alnında bir yara izi vardı. Bu yara izi, yakışıklılığını bozmaktan fazla, yiğitliğini belirtiyordu. Dişleri sağlamdı ve canı isteyince gülümseyerek, cana yakın bir hal alırdı. Gerçi davranışında, havasında ve

sesinde bir hayli kabalık vardı ama; aklına estikçe bu kabalığı üstünden silkip atar, pek yumuşak ve güler yüzlü oluverirdi. Ne kibarlıktan tamamiyle yoksundu, ne de akıldan. Hattâ gençken çok şakacı ve canlıydı. Şu sıralarda ağırbaşlı bir kişiliği benimsediği halde, canı isteyince, eski haline dönüverirdi gene.

Ağabeyi gibi, bu bay da sağlam bir eğitim görmüştü; çünkü babası, önceden de sözünü ettiğimiz, tartışma götürmez babalık yetkilerini kullanarak, onun bir din adamı olmasına karar vermişti. Ne var ki, resmen rahip olmadan önce baba ölünce, Dr. Blifil'in kardeşi, piskoposun buyruğuna gireceğine kiralın buyruğuna girmeyi yeğleyerek, subay oldu.

Önce süvari teğmeni rütbesini satın aldı;* sonra da, yüzbaşı oldu. Gelgelelim, albayı ile kavga edince, rütbesini satmak zorunda kaldı. Bundan sonra iyiden iyiye köşesine çekildi, İncil'in incelenmesine adadı kendini ve Methodism'e karşı bir eğilimi olduğu kuşkusunu uyandırdı.

Bu tür bir erkeğin, evliliğe karşı genel bir özlemden başka yaşamında hiçbir bağı olmayan böylesine melek huylu bir bayanla başarılı olmasına şaşmamalı. Asıl şaşılacak şey Dr. Blifil'in tutumudur: Kardeşine ayrıca sevgi beslemeyen bu adam, kardeşinin çıkarları uğruna, Mr. Allworthy'nin konukseverliğine neden bu denli kötü bir karşılık verdiği kolayca açıklanacak bir iş değildir.

Kimi insanlar iyilik etmekten haz duydukları gibi, kimi insanlar da kötülük etmekten mi haz duyarlar acaba? Bir hırsızlığı kendimiz yapamayınca, bunu yapabilene yardım etmek hoş mu gelir bize? Yoksa (deneyler, en akla yakın olasılığın bu üçüncüsü olduğunu gösteriyor) ailemizden bir kişiyi hiç sevmesek ve saymasak da, onu yüceltmek bizi hoşnut mu eder?

Hangi nedenlerin doktoru etkilediği konusunda bir karar veremeyeceğim ama, durum ortada; Dr. Blifil, kardeşini çağırdı; kısa bir süre için, kendisini görmeye geldiği kanısını uyandırarak, onu Allworthy'-

* Onsekizinci yüzyılda subaylık, çoğu zaman belirli bir ücret karşılığında elde edilirdi. (Ç.N.)

lerin evine yerleştirdi.

Yüzbaşı eve gireli daha bir hafta bile geçmemişti ki, doktor, kendi aklını beğenmete haklı olduğunu anladı. Eskiden aşk sanatının yüce bir ustası olan Ovidius kadar marifetliydi yüzbaşı. Üstelik, ağa-beyinden gerekli bazı bilgiler edinmiş, kendi katkılarıyla ayrıca yararlı bir biçimde geliştirmişti bu bilgileri.

BÖLÜM 11

Sevdalanmak konusunda birçok kurallar ve bazı örnekler, güzelliğin betimlemeleri ve evliliğe doğru yönelenlere serinkanlı bazı öğütler içerir.

Akıllı erkekler ya da akıllı kadınlar -erkekler miydi yoksa kadınlar mıydı unuttum şimdi -her insanın yaşamında bir kez sevdalanmasının önüne geçilemeyeceğini söylerler. Gerçi bu iş için belirli bir mevsim saptanmamıştır anımsadığım kadarıyla; ama Miss Bridget'in var-dığı yaş, sevdalanmaya pek uygun bir dönemdir bana kalırsa. Çoğunlukla daha önce olur bu olay; daha önce olmayınca da, bu yaş-larda kaçınmanın yolu yoktur sevdadan. şunu da söylemek gerekir ki, bu mevsimlerde sevda, yaşamın gençlik dönemlerinde olduğundan çok daha ağırbaşlı ve süreklidir. Genç kızların sevdası, öylesi-ne güvenilmez, öylesine gelip geçici, öylesine saçmadır ki, çoğu zaman bilemeyiz küçük hanımın ne istediğini; hattâ küçük hanımın kendisi de bunu bilemez çoğu zaman.

Oysa kırkına yaklaşmış bayanların ne özledikleri derhal anlaşılır O ağırbaşlı, ciddî, görmüş geçirmiş bayanların kendileri de bunu bildikleri için, en anlayışsız erkek bile kolayca sezer ne istediklerini.

Miss Bridget, ileri sürdüğümüz bütün bu görüşlerin bir örneğidir Yüzbaşıyla birkaç kez konuşur konuşmaz, hemen kapıldı aşk tutkusuna. Ama sıska ve aptal bir kızcağız gibi, başına neler geldiğini bilemeden, sızlana sızlana, oflaya puflaya dolanıp durmadı evin için-

de. Bu tatlı duyguyu biliyor, keyfini sürüyordu. Bunun temiz, hattâ övünülecek bir duygu olduğunu bildiği için de, ne korkuyor ne de utanıyordu.

Gerçeği söylemek gerekirse, bu yaştaki kadınların erkeklere duydukları akıllı uslu sevgi, bir genç kızın bir delikanlıya duyduğu boş ve çocukça sevdadan bambaşkadır her bakımdan. Gençlerin aşkı, sevilenin dış görünüşüne, aslında değersiz, gelip geçici şeylere takılıp kalır çoğu zaman; yani elma yanaklara, pamuk gibi beyaz küçük ellere, kara ceylan gözlere, uzun kıvrık saçlara, ayva tüylü çenelere, ince bedenlere. Hattâ zaman zaman daha da değersiz, sevilenin kişiliğine daha da az bağlı olan şeylere takılır. Örneğin, bir insanın yaradılışından değil de, terziden dantelacıdan, berberden, şapkacıdan gelen süslere. Genç kızlar, böylesi tutkuları, değil başkalarına, kendilerine bile açıklamaktan utanırlar haklı olarak.

Bu çeşitten bir aşk değildi Miss Bridget'in aşkı. Züppeleri süsleyen esnafın emeği hiç görülmüyordu Yüzbaşının kılığında. Yüzbaşı, dış görünüşü açısından doğaya da borçlu sayılmazdı. Bu kılığı ve bu biçimiyle bir salonda ya da bir toplantıda görünse, oradaki tüm kibar bayanlar onu hor görürler, alay ederlerdi onunla. Yüzbaşının giysileri temiz, ama basit, kaba, süssüz ve modası geçmiş türdendi. Biçimine gelince, onu anlattık bile. Yanakları hiç de elma gibi değildi; gözlerine kadar çıkan kara bir sakal yüzünü tamamiyle kapladığı için, yanaklarının doğal rengi görülemezdi nasıl olsa. Yüzbaşının bedeni, kolları, bacakları biçimliydi ama, öylesine iri kıymıdı ki, onda kibar bir bayın değil, bir rençberin gücü vardı sanki. Omuzları gereğinden fazla geniş, baldırları âdi bir hamalinkinden daha kalındı. Kaba bir gücün tam tersi olan ve bizim kibar bayları hoş gösteren incelikten ve güzellikten tamamiyle yoksundu Yüzbaşı. Bu güzellik ve incelik ise, kısmen kibar ataların soylu kanından; yani en iyi cins şaraplarla en ağır salçalardan oluşan bir kandan; kısmen de kentlerde eğitim görmekten gelir.

Miss Bridget, pek ince zevkli bir kadın olduğu halde, Yüzbaşının sohbetinden öylesine hoşlandı ki, dış görünüşündeki kusurların farkına bile varmadı. Belki de haklı olarak Yüzbaşıyla geçirebileceği

tatlı anları, daha yakışıklı bir erkekle geçiremeyeceğini sandı; ve daha sağlam hazlar tatmak amacıyla, göze hoş gelen bir biçimi özlemekten vazgeçti.

Yüzbaşı, Miss Bridget'in aşkını sezer sezmez (çok da çabuk sezi-mişti bunu) dakikasında ve içtenlikle karşılık verdi bu tutkuya. Tıpkı âşığı gibi, bu bayan da güzelliğiyle dikkati çekenlerden sayılamazdı. Miss Bridget'in resmini çizmeğe kalkmayacağım; çünkü benden çok daha yetenekli bir usta olan Mr. Hogarth* bu resmi çizdi bile. Yıllarca önce Miss Bridget, modellik etti Hogarth'a. Bu ressam, bir kış sabahını gösteren bir gravürü geçenlerde sergiledi. O gravürde, bir kış sabahının uygun bir simgesi olan Miss Bridget'i, peşinde açlıktan sıksası çıkmış genç bir uşak, Covent—Garden kilisesine yürürken (gerçekten yürüyor gibi resimde) görürüz.

Tıpkı Miss Bridget gibi, Yüzbaşı da pek akıllı davranarak, bu bayandan beklediği sağlam hazları, beden güzelliğinin geçici çekiciliğine yeğledi. Kadınların güzelliğini çok değersiz ve yüzeysel bir nitelik sayan akıllı erkeklerdendi Yüzbaşı. Daha doğru konuşmak gerekirse, rahatça yaşamayı sağlayan çirkin bir kadını, rahatça yaşamayı sağlamayan güzel bir kadından üstün sayan akıllı erkeklerdendi. Yüzbaşının iyi bir iştahı ve yemek seçmeyen bir midesi olduğu için, evlilik şöleninden güzellik salçası eksik olsa da, gerekeni yapacaktı gene de.

Okuyucuyla açık seçik konuşalım: Yüzbaşı, Allworthy'lerin evine geldiğinden beri, kardeşi onun Miss Bridget ile evlenmesini önerdiğinden beri, Miss Bridget'de gördüğü gururunu okşayan o aşk belirtileri açığa çıkmadan çok daha önce, fena halde sevdalanmıştı -yani Mr. Allworthy'in evine, bahçelerine, topraklarına, malına mülküne, parasına puluna sevdalanmıştı. Bütün bunlara öylesine vurulmuştu ki, üstüne Endor cadısını bile almak zorunda kalsa, gene de nikâhlanırdı bu mallarla.

Mr. Allworthy, ikinci kez evlenmeye niyeti olmadığını, Miss Brid-

* William Hogarth (1697-1764) karikatürleriyle ünlü bir yazarın yakın dostu olan bir İngiliz ressamı. (Ç.N.)

get'den başka yakın akrabası bulunmadığını ve nesi varsa kız kardeşinin çocuğuna bırakmayı düşündüğünü -Mr. Allworthy istemese de yasalar bunu gerektirir nasıl olsa- Doktora bildirmişti. Bunun üzerine, Doktorla Yüzbaşı, mutluluk sağlayan her şeyden böylesine bol bol yararlanacak bir yarattığı dünyaya getirmeyi hayırlı bir iş saydılar; ve sevimli Miss Bridget'in baştan çıkarılmasına yönelttiler tüm düşüncelerini.

Sevecen bir ana olan ve ayrıca düşkün olduğu çocuklarına hakkettiklerinden ya da istediklerinden fazlasını veren Talih. Yüzbaşı hesabına öyle iyi çalışmıştı ki, adam, amacına ermek için tasarılar yaparken, bayan da onu elde etmek isteğine kapılıyor ve fazla yüz-süz görünmeden (çünkü Miss Bridget, geleneksel edepli davranış kurallarına sıkı sıkı bağlıydı) Yüzbaşığı harekete geçirmenin yollarını düşünüyordu.

Miss Bridget'in başarısı kolay oldu. Yüzbaşı hep tetikte olduğundan, bayanın hiçbir bakışını, hiçbir kıvılcığını, hiçbir sözünü gözden kaçırmıyordu.

Ne var ki, Yüzbaşının Mr. Allworthy'den duyduğu korku, Miss Bridget'in olumlu tutumunun verdiği hoşnutluğu bir hayli bozuyordu. Mr. Allworthy, her ne kadar çıkarlarını düşünmeyen bir adam geçinse de, durum ortaya çıkınca, onun da herkes gibi davranacağını, kız kardeşinin yararlarına hiç de uymayan böyle bir evliliğe izin veremeyeceğini sanıyordu Yüzbaşı. Bu görüşü, geleceği bilen hangi yüce güçten elde ettiği konusunda okuyucu karar versin. Ama nasıl elde edilmişse edilsin, bu kaygı Yüzbaşığı şaşkına çeviriyor; aşkını bir yandan bayana sezdirmek, bir yandan da bayanın ağabeyinden gizlemek için ne yapacağını bilemiyordu. Sonunda Miss Bridget ile baş-baş kalınca tutkun görünmek fırsatını kaçırmamaya, Mr. Allworthy'nin yanında ise, elinden geldiğince çekingen ve dikkatli olmaya karar verdi. Doktor da çok uygun buldu bu tutumu.

Çok geçmeden, aşkını sevgilisine açıkça belirtmenin yolunu buldu Yüzbaşı. Sevgilisinden de gereken karşılığı aldı. Binlerce yıl önce verilen ve o zamandan beri bir gelenek halinde anadan kıza geçen bir karşılıktı bu. Eğer bu karşılığı Latinceye çevirseydim, şu iki

sözcüğü kullanırdım: **Nolo episcopari.*** Eski çağlardan beri, böyle bir durum ortaya çıkınca da kullanılır bu iki sözcük.

Yüzbaşının bu bilgiyi nereden elde ettiğini bilmiyoruz ama, bayanın ne demek istediğini pek güzel anladı. Aradan çok zaman geçmeden, daha hararetle ve daha içtenlikle, bayana gene başvurdu ve gerektiği gibi gene reddedildi. Ne var ki, kurallara uygun olarak, Yüzbaşının tutkusunun coşkunuğu arttıkça, bayanın olumsuz karşılıklarının kesinliği de azalıyordu.

Sevileni elde etmek için yapılan bu çabanın tüm sahnelerini göstererek, okuyucumu yormak niyetinde değilim; (büyük bir yazara göre, böyle sahneler bunları oynayanlar için yaşamlarının en hoş anları olduğu halde, seyirciler için sıradan herhangi bir sahne kadar sıkıntılı ve bezdiricidir.) Yüzbaşı gerektiği gibi atılımlar yaptı, kale gerektiği gibi savunuldu ve sonunda gene gerektiği gibi teslim oldu.

Yüzbaşı, nerdeyse bir ay süren bu aşama sırasında, Mr. Allworthy yanlarındayken, hiç mi hiç yakınlık göstermedi bayana. Onunla başbaşaşken başarısı arttıkça, başkalarının önünde soğukluğu da aynı oranda artıyordu. Bayan gelince, sevgilisini elde eder etmez, ötekilerin önünde son derece kayıtsız davrandı ona. Böylece, olup bitenlerden kuşkulananması için, bir şeytanın sezme gücü ve belki de şeytaninkinden daha beter nitelikler bulunması gerekirdi Mr. Allworthy'de.

BÖLÜM 12

**Bu bölümde okuyucunun bekledikleri
bulunmaktadır belki de**

Dövüşmek evlenmek, ya da bu türden herhangi başka bir iş için

* "Piskopos olmak istemiyorum" anlamında. Kadınlar, geleneklere uyarak evlenme önerilerine ilkin "hayır" dedikleri gibi, kraldan piskoposluk önerisi alan rahipler de, ilkin "piskopos olmak istemiyorum" derlermiş gelenekler gereği (C. N.)

yapılan pazarlıklarda, her iki yan da gerçekten istekli olunca, bir yılın tören gerekmez bir sonuca varmak için. Şimdi de böyle oldu; Yüzbaşı ile sevgilisi, bir ay geçmeden dünya evine girdiler.

Artık bütün sorun, durumu Mr. Allworthy'ye bildirmektir; bu işi Doktor üstüne aldı.

Allworthy bir gün bahçesinde dolaşırken, Doktor ona yanaştı. Pek ağırbaşlı bir tavırla, olanca ciddiyetini toplayarak, şunları söyledi:

"Size son derece önemli bir durumu bildirmek için geldim, efendim. Ama bunu nasıl söyleyeceğimi düşündükçe, aklım başımdan gidiyor nerdeyse."

Doktor bunun üzerine, en acı sözlerle, erkeklere de kadınlara da çattı. Erkekleri, çıkarlarından başka hiçbir şeyi hesaba katmamakla; kadınları da bir erkekle başbaşa bırakılamayacak kadar ahlâk düşkünü olmak suçladı.

"Böylesine uslu, böylesine akıllı, böylesine bilgili bir bayanın, bu kadar uygunsuz bir sevdaya kapılabileceği nereden aklıma gelirdi efendim?" dedi. "Hiç düşünebilir miydim ki benim kardeşim -ona niçin bu adı veriyorum? o benim kardeşim değil artık..."

Mr. Allworthy, "elbette kardeşiniz," dedi, "üstelik benim de kardeşim.

Doktor, "ah efendim!" dedi; "bu üzücü olayı biliyor musunuz yoksa?"

İyi yürekli Mr. Allworthy, "bana bakın, Mr. Blifil," diye karşılık verdi. "Her olayı en olumlu yönden görmeye öteden beri alıştırdım kendimi. Gerçi kız kardeşim benden çok daha küçüktür ama, ne yaptığını bilmesi gereken bir yaşa da gelmiştir artık. Kardeşiniz bir çocuğu baştan çıkarsaydı, daha güç bağışlardım onu. Ama otuzunu aşmış bir kadının, kendisini en çok neyin mutlu kılacağını bilmesi gerekir. Kardeşim, servet açısından, belki kendine eşit olmayan bir adama evleniyor. Eğer kardeşimin gözünde bu eksikliği giderecek erdemleri varsa Yüzbaşının, Bridget'in gönlünce mutlu olmasını neden engellemeyim? Üstelik ben de, tıpkı kız kardeşim gibiyim; mutluluğun ancak büyük bir servetle gerçekleşebileceğine inanmıyorum. Her çeşit öneriyi kolayca benimseyeceğimi birçok kez bildirdiğim için, bu

konuda benimle de danışılmasını isterdim belki. Ama nazik sorunlardır bunlar; her halde kız kardeşim çekingenliğinden ötürü benimle konuşamadı. Sizin kardeşinize gelince, doğrusu hiç kızmıyorum ona. Sizin kardeşiniz, bana karşı sorumlu değildir. Biraz önce de söylediğim gibi, Bridget, yasal açıdan da, yaş açısından da sorumlu sayılabileceğine göre, benden izin almak zorunda değildir sizin kardeşiniz."

Doktor, Mr. Allworthy'yi fazla hoşgörölü olmakla suçladı; erkek kardeşine gene çattı ve bundan böyle onun yüzünü görmeyeceğini, onu kardeş saymayacağını açıkladı. Derken, Mr. Allworthy'nin iyiliğini göklere çıkardı, dostluğunu öve öve bitiremedi; ve bu dostluğu tehlikeye soktuğu için, kardeşini hiçbir zaman bağışlayamayacağını bildirerek sözlerini bitirdi.

Allworthy ise şunları söyledi: "Kardeşinize kızsaydım bile, suçsuz olana öfkemi göstermezdim gene de. Ama doğru söylüyorum, kızmış değilim hiç. Kardeşinizi akıllı ve onurlu bir adam biliyorum. Kendi kardeşimin onu seçmesini yanlış bulmadığım gibi, Yüzbaşının kardeşimi sevdiğine de inanıyorum. Bana kalırsa, evliliğin temeli olması gereken sevecenlikle dolu o yüce dostluğu ancak sevgi yaratabildiğine göre, evlilikte mutluluk sağlayan tek şey de sevgidir. Başka amaçlarla yapılan tüm evlilikler cinayettir bence. Çok kutsal bir antlaşmayı lekeleyen bu çeşit evlilikler, tedirginlik ve mutsuzlukla sonuçlanır. Bedenin hırsları ya da para uğruna bu kutsal bağa kıymak, korkunç bir kötülüktür. Ancak güzel bir bedeni, ya da büyük bir serveti elde etmek amacıyla yapılan evlilikler için başka bir şey söylemenin yolu var mı hiç?

"Güzellik göze hoş gelmiyor, hayranlık uyandırmıyor demek de yalan ve saçma olur. İncil'de sık sık geçen, hep saygıyla anılan bir sıfattır "güzel." Ben talihliydim herkesin güzel bulduğu bir kadınla evlendim; ve güzelliği yüzünden onu daha fazla sevdiğimi de açıkça söyleyebilirim. Ne var ki, güzelliği, evlilikte göz önünde tutulacak tek önemli şey haline sokmak; güzellik tutkusu uğruna tüm kurları göremeyecek duruma düşmek; bir insanda daha üstün nitelikler olan dini, erdemi ve aklı, o insan güzellikten yoksun diye önem-

sememek, ne akıllı bir adama yakışır, ne de bir Hristiyanı. Böyleleri, evlilik yoluyla ancak beden hırslarını doyuruyorlar; oysa evliliğin amacının bu olmadığı bize öğretilmiştir.

"Gelelim zenginlik sorununa: Toplumdaki durumumuz bu konuda biraz dikkatli olmamızı gerektirir belki de. Varlıklı olmak isteğini toptan ve kesinlikle ayıplayacak değilim. Dünyanın şimdiki düzeni, evlilik yaşantısının gereksinimleri, çocuğu çocuğu yetiştirmek kaygısı, ekonomik koşullar dediğimiz şeyi de biraz hesaba katmaya zorluyor bizi. Ne var ki, çılgınlıkları ve özentileri yüzünden, doğal açıdan bize gerçekten gerekenlerden çok daha fazlasını istiyorlar insanlar. Böylece eşleri için atları, arabaları, çocukları için büyük servetleri, bu gereksinimler listesine koymaya alışıyorlar. Bunları elde etmek için de, gerçekten sağlam, güzel, erdemli ve dinsel olan her şeyi savsaklıyorlar, önemsemiyorlar.

"Bu tutumun çeşitli aşamaları var. Son ve en aşırı aşama, delilikten ayırdedilemez nerdeyse: Çünkü aklın alamayacağı kadar varlıklı kişiler, hattâ her çeşit isteklerini karşılamak için gerektiğinden çok daha fazla parası olanlar, malları mülkleri artsın diye, hoşlanmadıkları, hiçbir zaman da hoşlanamayacakları insanlarla, yani aptallar ve rezillerle evleniyorlar. Bunu yapanlar deli sayılmak istemiyorlarsa, iki şeyden birini açıklamaları gerekir: Ya sevecenlikle dolu dostlukların en hoş yanlarını tadamadıklarını; ya da çoğunlukla benimsenen boş, belli belirsiz ve akılsız gelenekler uğruna, duyabilecekleri en büyük mutluluktan vazgeçtiklerini. Bu çeşit gelenekler ise, temelini de gücünü de insanların budalalığından alır."

Kaslarının zaman zaman kımıldamasına biraz güçlkle engel olmakla birlikte, Blifil'in derin bir dikkatle dinlediği bu vaaza, Allworthy bu sözlerle son verdi. Blifil, kürsüye ilk çıkan bir piskoposla, aynı gün ve aynı sofrada yemeğe oturmak onurunu tadan genç bir papazın hararetiyle, duyduklarının her tümcesini ayrı ayrı övdü.

Doğaya aykırı sayılacağını umduğumuz bir nankörlük örneğiyle birinci kitaba son verilir bu bölümde.

Okuyucu bu söylediklerimizden, barışmanın (eğer buna "barışma" demek doğruysa) ancak bir biçim sorunu olduğunu anlamıştır. Bu nedenle, biçim sorunları üstünde durmayıp, işin özüne geçeceğiz hızla.

Doktor, Allworthy ile aralarında geçenleri kardeşine anlattı ve gülümseyerek şunları ekledi:

"Bir bilsen neler söyledim seni batırmak için! Bu iyi yürekli adamın seni hiçbir zaman bağışlamaması için iyice direndim. Onun gibi bir insanın senden yana olduğunu söyledikten sonra, bir tehlike yoktu böyle konuşmamda. Hem seni, hem de kendimi düşünerek, en küçük bir kuşkuya bile meydan vermek istemiyordum."

Yüzbaşı Blifil, bu sözlerle dikkat bile etmedi o sıralarda; ama daha sonraları, dikkate değer bir biçimde yararlandı bu sözlerden.

Şeytan dünyaya son gelişinde, çömezlerine söylediği özdeyişlerden biri de şudur: "Ayağa kalktıktan sonra, altınızdaki iskemleyi tekmeleyin." Yani açıkçası: Bir dostun yardımları sayesinde talihiniz açıldıktan sonra, hızla bir kenara atın o dostu.

Yüzbaşının bu vecizeye göre davranıp davranmadığını kesinlikle söyleyemeyeceğim ama, şimdiye kadar yaptıklarında bu şeytanca ilkeden esinlendiği su götürmez. Yüzbaşının davranışlarını başka nedenlerle açıklamanın yolu yoktur; çünkü Yüzbaşı Blifil, Miss Bridget'i elde eder etmez ve Allworthy ile barışır barışmaz, günden güne artan, sonunda terbiyesizliğe dönüşen bir soğukluk göstermeye başladı ağabeyine.

Doktor, Yüzbaşıyla yalnız kaldıkça, bu davranışlarından ötürü onu azarladı ama, dobra dobra söylenen şu sözlerden başka birşey elde edemedi Yüzbaşidan:

"Efendim, kardeşinizin evinde hoşunuza gitmeyen şeyler varsa,

gidin, buradan."

Yüzbaşının bu acayip, bu acımasız, bu akıl almaz nankörlüğü, zavallı Doktorun yüreğini paramparça etti. Çünkü hiçbir nankörlük, uğruna suçlar işlediğimiz kişilerin nankörlüğü kadar yaralamaz yüreğimizi. Uğruna güzel ve yüce işler yaptığımız kişiler, yaptıklarımızı nasıl değerlendirirse değerlendirsın, kendi iyiliğimizle avunmanın yolunu buluruz gene de. Gelgelelim dostumuzun nankörlüğü kadar onulmaz bir acıyla karşı karşıya kalınca, nasıl avutabiliriz kendimizi, özellikle yaralı vicdanımız bize eziyet eder de, böylesine değersiz bir insan yüzünden lekелendiği için bizi azarlarsal

Mr. Allworthy de, kardeşine daha iyi davranması için Yüzbaşıyla konuştu ve Doktorun ne gibi bir suçu olabileceğini sordu. O zaman bu taş yürekli kötü adam, alçakça bir karşılık verdi: Kendisini Mr. Allworthy'nin gözünden düşürmek istediği için, kardeşini hiçbir zaman bağışlamayacağını, bunu kardeşinin ağzından zorla aldığını, böyle bir cinayetin unutulmaması gerektiğini anlattı.

Bunun üzerine Yüzbaşıya kızan Allworthy, bu çeşit sözlerin bir insana yakışmadığını söyledi. Bağışlamasını bilmeyen kişilere öyle bir çattı ki, sonunda Yüzbaşı yola gelmiş gibi haller takınarak, kardeşiyle barışacağını bildirdi.

O sıralarda balayını yaşamakta olan geline gelince, yeni kocasına öyle tutkundu ki, onun yanlış bir şey yapabileceğini akli almıyordu. Eşinin bir kişiden hoşlanmaması, Miss Bridget'in de o kişiyi sevmemesi için yeterince bir nedendi.

Yüzbaşı, biraz önce bildirdiğimiz gibi, Mr. Allworthy'nin direnmesi üzerine, görünüşte barıştı kardeşiyle. Ama yüreğindeki kin, olduğu gibi kalmıştı. Kardeşiyle başbaşayken, bu kini açığa vurmak için öyle fırsatlar buldu ki, zavallı Doktor artık bu evde yaşamaya dayanamayacak hale geldi. Bunca iyilik yaptığı kardeşinin bu acımasız ve nankörce aşağılamalarına katlanmaktansa, yeryüzünde başına gelebilecek tüm sıkıntılara katlanmayı yeğlerdi.

Mr. Allworthy'ye bütün bunları bildirmeye niyetlendi bir ara. Ne var ki, kendi suçunu da ortaya çıkaracak olan bu açıklamadan çekindi. Üstelik, kardeşini ne kadar kötü gösterirse, kendi suçu da o

oranda artacak; böylece Mr. Allworthy'nin Doktora öfkelenme nedenleri de çoğalacaktı.

Bu yüzden Dr. Blifil, bir iş yüzünden gitmek zorundaymış gibi davrandı, kısa bir süre sonra döneceğine de söz verdi. Kardeşinden öyle bir hoşnutluk gösterisi içinde ayrıldı ve kardeşi de kendine düşen rolü öyle kusursuz oynadı ki, barışmanın gerçek olduğu inancına vardı Allworthy.

Doğru Londra'ya giden Doktor, kısa bir süre sonra, orada üzüntüden öldü. Sandığımızdan çok daha fazla insan öldüren bu hastalığa, ölüm istatistiklerinde önemli bir yer verilmesi gerekir. Öteki hastalıklardan ancak bir bakımdan farklıdır o hastalık: Hiçbir doktor iyileştiremez onu.

Bu iki kardeşin eski yaşantıları konusunda, titizlikle yürütülen bazı incelemeler yaptıktan sonra, önceden sözünü ettiğimiz o kahrolası ve cehennemlik özdeyişten başka, Yüzbaşının davranışını açıklayabilecek bir neden daha buldum: Yüzbaşı, aşırı gururlu ve çok yabanıl bir adamdı. Bu iki nitelikten de yoksun bulunan, bambaşka yaradılıшта olan kardeşine hep tepeden bakmıştı. Ne var ki, Doktor, Yüzbaşından hem çok daha bilgili, hem de çoğu kişilere göre, çok daha akıllıydı. Yüzbaşı bunu biliyor ve bu duruma katlanamıyordu. Kıskançlık nasıl olsa kötü bir hırdır; ama kıskandığımız insanı hor görünce, kıskançlığın acısı büsbütün artar. Üstelik de kıskandığımız ve hor gördüğümüz bir de iyilik yapmışsa bize, bu üç duygunun karışımından minnet değil, öfke çıkar.

İKİNCİ KISIM

YAŞAMIN ÇEŞİTLİ KATLARINDA MUTLU EVLİLİK
SAHNELERİ VE YÜZBAŞI BLİFİL İLE MISS BRIDGET'İN
EVLİLİĞİNİN İLK İKİ YILINDA GEÇEN ÇEŞİTLİ
OLAYLAR ANLATILIR

BÖLÜM 1

**Bu öykünün ne biçim bir öykü olduğunu,
neye benzediğini ve neye benzemediğini gösterir**

Bu yapıtımıza "bir yaşam" ya da modaya uyarak "bir yaşamın savunması" demeyip, "bir öykü" demeyi daha yerinde bulduğumuz halde; niyetimiz ülkelerin tarihlerini yazanların değil, ülkelerin devrimlerini yazanların yöntemini benimsemektir. Arka arkaya ciltler yayımlayan can sıkıcı tarihçi, yazdıklarının düzeni bozulmasını diye, insanlık tiyatrosunda en yüce sahnelerin yer aldığı o dikkate değer dönemleri uzun uzun anlattığı gibi, aslında anılmaya değer hiçbir olayın geçmediği ayların ve yılların ayrıntıları üstüne de tomar tomar kağıt doldurmak zorunda sanır kendini.

İçinde haber olsun ya da olmasın, hep aynı sözcük sayısını kaplayan gazetelere benzer bu çeşit tarih kitapları. Bunları, dolu ya da boş olarak hep aynı yolu izleyen posta arabalarına da benzetebiliriz. Tarihçi, ayağını zamanın adımlarına uydurmak zorunda bilir kendini. Sanki zamanın kâtibiymiş gibi, onun söylediklerini yazar durur. Arasıra dünya sanki uykudadır; keşişlerin yaşantısını andıran bir can sıkıntısı yüzyıllar boyunca sürüp gider. Tarihçi, efendisi zamana uyarak, bu yüzyılları ağır ağır nasıl anlattıysa, eşsiz Romalı şairin şu dizelerinde canlandırdığı pırıl pırıl bir eylem dönemini de aynı biçimde ele alır:

**Ad confligendum venientibus undique paenis;
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contrmuere sub altis aetheris auris:
In dubioque fuit sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque marique.**

Bu dizelerin, Mr. Crecch'inkinden daha elverişli bir çevirisini sunmak isterdik okuyucumuza:

**Korkunç Kartaca, silâhlarıyla Roma'yı ürküttüğü zaman,
Tüm dünya dehşet içinde sarsıldı;
Kimlerin düşeceği, hangi ulusun ötekileri ezerek
Dünyanın şanlı efendisi olacağı henüz bilinmiyordu.**

Bundan sonraki sayfalarda, tarihçilerin yönteminin karşıtı olan bir yöntem izlemek niyetindeyiz. Ortaya olağanüstü bir sahne çıkınca (böyle sahnelerin sık sık çıkacağını umuyoruz) olup bitenleri okuyucumuza tüm ayrıntılarıyla verebilmek için, ne zahmetimizi esirgeyeceğiz, ne de kâğıdımızı. Ama yıllar, okuyucunun dikkatini çekmeyecek bir biçimde geçerse, öykümüzde bir boşluk olmasından korkmayacağız; bu boş dönemleri hiç hesaba katmadan, daha önemli olaylara atlayacağız.

Zamanın büyük piyangosunda çıkmayan numaralardır bu boş dönemler. Bu piyangoğunun hesabını tutan bizler, Guild-Hall'de çekilen piyangoyu yöneten akıllı kişiler gibi yaparak, çıkmayan numaraları da açıklayıp, okuyucumuzun canını sıkmayacağız. Büyük ikramiye çekildiği zaman ise, tüm gazeteler bu haberle dolar hemen. Bu bileti hangi gişenin sattığını dünyada herkes bilir; hattâ bazen iki ya da üç ayrı gişe, bu bileti satmış olmak onurun elde etmek için savaşa girerler. Belki de bu sayede serüven düşkünleri, kimi borsacıların talihinin sırlarını bildiklerini, hattâ talihin kabinesinde danışman olduklarını anlarlar.

Böylece okuyucum bu yapıtta bazen çok kısa, bazen de çok uzun bazen bir günü bazen de yılları kapsayan bölümler bulunca; yanı öy-

künün bazen hiç kıpırdamadan durduğunu bazen de uçtuğunu görünce hayretlere düşmesin. Hiçbir eleştiri mahkemesi önünde hesap vermek zorunda değilim bu çeşit şeyler için. Çünkü gerçekten yeni bir yazı türü alanında kurucu durumunda olduğum için, orada canımın istediği yasaları yapmakta özgürüm ben. Uyruklarım saydığım okuyucular, bu yasalara inanmak ve boyun eğmek zorundadırlar. Ne var ki, okuyucuların bu yasalara isteye isteye ve sevine sevine uymaları için, her şeyden önce onların rahatlarını ve yararlarını göz önünde tutacağıma şimdiden söz veriyorum. Çünkü ben, Tanrının buyruğuyla zorbalık ettiklerine inananlar gibi, okuyucularımı kölelerim ya da rahatımı sağlayan yaratıklar saymıyorum. Aslında onlara iyilik etmek için geçtim başlarına. Benim onlardan değil, onlar benden yararlansın diye dünyaya geldim. Ve onların ilgisini çekmeyi yazılanın başlıca amacı yaparken, okuyucularımın da benim on ırumu elbirliğiyle koruyacaklarına ve hakkettiğim ya da istediğim kadar beni kutlayacaklarına güvenim var.

BÖLÜM 2

Piçlere fazla sevgi gösterenlere yönelen bazı dinsel uyarılar ve Mrs. Deborah Wilkins'in büyük bir keşfi

Yüzbaşı Blifil ile Miss Bridget Allworthy'nin nikâh töreninden sekiz ay sonra; çok güzel, çok değerli ve de çok varlıklı genç bir bakan olan Miss Bridget, geçirdiği bir korkunun etkisiyle, tosun gibi bir oğlan çocuk doğurdu. Gerçi çocuk görünüşte kusursuzdu ama, ebe, bebeğin vaktinden bir ay önce doğduğunu hemen anladı.

Sevgili kız kardeşi, ailenin mirasına konacak bir çocuk doğurunca, Mr. Allworthy çok sevinç duymakla birlikte, yatağında bulunduğu küçük çocuğa sevecenliğini de yitirmemişti. Kimsesiz bebeğin vafiz babası olmuş, ona kendi adını, yani Thomas adını vermişti. Her Allahın günü, en azından bir kez, gidip çocuğu odasında görürdü.

Kız kardeşi razi olursa, yeni doğan çocuğun küçük Tommy ile birlikte yetiştirilmesini istedi. Ağabeyinin isteklerine hep boyun eğmeye alışık olan Miss Bridget, bu öneriden hoşlanmadı ama, Mr. Allworthy'ye karşı çıkmadı. Bundan sonra da küçük Tommy'ye hep iyi davrandı. Oysa, erdemleri kaskatı bayanlar, kendileri suçsuz oldukları için, cinsel açıdan ahlâk düşkünlüğünün canlı bir anıtı diyebileceğimiz böyle bebeklere sevgi göstermezler kolay kolay.

Yüzbaşı ise, Tommy'yi hiç benimsemiyor, Mr. Allworthy'nin bu kimsesiz çocuğa karşı tutumunu yanlış buluyor, ayıplıyordu. Kapalı bir biçimde konuşarak, günah sonucu doğan bu çocuğu bağrına basmakla, Mr. Allworthy'nin günah işleyenlerden yana çıktığını söylüyordu ikide bir. "Tanrı, babaların günahını çocuklara ödetir, ya da "babalar koruk yedi, çocukların dişleri kamaştı" gibi parçalar okuyordu dikkatle incelemiş olduğu Kutsal Kitaptan. Bu çeşit sözlerle dayanarak, anaları babaları suç işlediği için, piçleri cezalandırmının yasalara uygun olacağı görüşünü savunuyordu.

Yüzbaşı derdi ki: "Yasalar, piçlerin yok edilmesine kesinlikle izin vermemekle birlikte, hiç kimsenin çocukları olmadıklarını söyler onların. Kilise de, onların hiç kimsenin çocukları olmadıklarına inanır. Durum böyle olduğuna göre, piçlere yapabileceğimiz en büyük iyilik, ancak en bayağı ve en aşağı görevleri yapabilecek kadar eğitmektir onları."

Mr. Allworthy, tüm bunlara ve Yüzbaşının bu konuda söylediği daha birçok sözlerle şöyle karşılık verdi: "Ana baba ne denli suçu olursa olsun, çocukların hiçbir suçu yoktur. Yüzbaşının Kutsal Kitaptan alınmalarına gelince, bunlardan birincisi, putlara tapmaya başlayıp, tanrısal krallarını bıraktıkları, tanrısal krallarından nefret ettikleri için, Musevileri suçlamaktadır. İkincisi ise, simgesel bir nitelik taşır ve günahı yargılamaktan fazla, günahın kesin ve zorunlu olan sonuçlarını gösterir. Tanrının, suçluların hincını suçsuzlardan alacağını söylemek ayıptır, hattâ Tanrıyı aşağılamaktır. Doğal adaletin temel ilkelerine, eğriyi doğrudan ayıran ana kavramlara Tanrının karşı çıkması gibi bir şeydir bu. Oysa, bu temel ilkelerle ana kavramları, Tanrı kendi vermiştir bize. Tanrısal gizemleri bile bunlara göre değerlendir-

dirmemizi istemiştir. Yüzbaşı gibi düşünen bir çok kişi vardır ama, ben bunun tam tersine içtenlikle inanmaktayım. Aynı yerde nikâhli bir çiftin çocuğunu bulsaydım ona nasıl bakacaksam, bu zavallı çocuğa da aynı özenle bakacağım."

Mr. Allworthy'nin çocuğa düşkünlüğünü kıskanmaya başlayan Yüzbaşı, kayınbiraderini bu küçük çocuktan soğutmak için buna benzer tartışmaları sürdürürken, Mrs. Deborah bir keşifte bulunmuştu. Bu keşif ise, zavallı Tommy için Yüzbaşının tüm mantıklı sözlerinden daha tehlikeli olabilirdi.

Kadıncağızın bir türlü doymak bilmeyen merakından mı; yoksa kimsesiz çocuğa görünüşte iyi davrandığı halde, çocuğu sevdiği için hem erkek kardeşini hem de çocuğu sık sık kötüleyen Mrs. Blifil'in gözüne girmek amacıyla mı bu işle uğraştığını bilemeyeceğim ama, Mrs. Deborah, kimsesiz çocuğun babasının kim olduğunu artık kesinlikle öğrendiğini sandı.

Çok önemli sonuçlar doğurabilecek bu durumun ana kaynağına gitmek gerekebilir. Onun için Mrs. Deborah'nın varsayımını ortaya çıkaran geçmiş olayları tüm ayrıntılarıyla anlatacağız. Bu amaçla, okuyucumun şimdiye değin hiç tanımadığı bir ailenin küçük gizlerinin hepsini açığa vurmak zorunda kalacağız. Bu ailedeki geçinme biçimi, öyle garip ve olağanüstüdür ki, birçok evli kişilerin buna pek inanmayacaklarından korkarım.

BÖLÜM 3

Aristo'nun kurallarına tümenden aykırı kurallar üstüne kurulu bir ev düzeninin betimlenmesi

Jenny Jones'un bir öğretmeninin evinde birkaç yıl geçirdiğini bildirmiştik; bunu lütfen hatırlasın okuyucum. Bu öğretmen, Jenny'nin candan isteklerine uyarak, ona Latince öğretmişti. Jenny'nin üstün zekâsına haksızlık etmemek için, şunu da söyleyelim ki, hızla gelişen genç kız, öğretmeninden daha bilgili olmuştu bir süre sonra.

Bu adamcağız bilgi gerektiren bir mesleğe girdiği halde, aslında en az övünülecek yanı bilgisiydi onun. Dünyanın en iyi huylu insanların biriydi bu öğretmen. Aynı zamanda öyle hoşsohbet ve şakacıydı ki, komşu baylar, öğretmenin konuk olarak evlerine gelmesini isterlerdi hep. Öğretmen de, "hayır" demesini pek beceremediği için, okulda geçirmesi gereken zamanın çoğunu, bu bayların evinde geçirirdi.

Bu tür marifetleri ve böyle bir yaradılışı olan bir adam, Eton'un ve Westminster'in bilgili seminerleri için bir tehlike sayılmazdı herhalde. Açık konuşalım, onun öğrencileri iki sınıfa ayrılmıştı: Üst sınıfta, dolaylarda oturan bir bayın büyük oğlu vardı, on yedi yaşına bastığı halde, Latin dilbilgisine başlamıştı bu genç. Alt sınıfta ise, aynı bayın ikinci oğlu ile köyün okuma yazma öğrenen yedi erkek çocuğu bulunuyordu.

Buradan aldığı ücret, zavallı öğretmene yaşamının keyiflerini pek sağlayamazdı doğrusu. İyi ki, kâtiplik ve berberlik gibi başka görevleri de vardı onun. Bunlardan başka, Mr. Allworthy, kutsal bayramlarda gönlünü eğlendirmesi için, her yıl Noel günü on İngiliz lirası verirdi öğretmene.

Öğretmenin hazinelerinden biri de karısıydı. Mr. Allworthy'nin mutfağında biriktirdiği serveti uğruna, yani yirmi İngiliz lirası uğruna almıştı bu kadını.

Görünüşü pek hoş değildi kadının. Arkadaşım Hogarth'a modellik edip etmediğini kesinlikle söyleyemeyeceğim ama, "Orospunun Yükselişi" dizisinin üçüncü resminde, bayana çay veren genç kadına benziyordu tıpkı. Bundan başka, eskiden Xantippe'nin* kurduğu ünlü Cadalog Kadınlar Tarikatının bir çömeziydi; bu yüzden, kocasından fazla ondan korkulurdu okulda. Gerçeği söylemek gerekirse, ne okulda ne de karısının bulunduğu herhangi başka bir yerde üstünlük taslayamazdı bu öğretmen.

Kadının yaradılıştan pek tatlı olmayan huyu, genellikle evlilik mutluluğunu zehir eden bir durumdan ötürü büsbütün ekşimişti: Çocuk-

* Xantippe, Sokrates'in huysuzluğuyla ünlü eşi. (Ç.N.)

lara, sevginin armağanları denilir haklı olarak. Oysa dokuz yıldır evli oldukarı halde, kocası henüz böyle bir armağan vermemişti söz konusu bayana. Kocasının bu kusuru, ne yaşından ileri gelebilirdi ne de sağlıklı olmayışından; çünkü henüz otuz yaşında bile olmayan öğretmen aslan gibi, keyif dolu bir delikanlıydı.

Tüm bunlardan ötürü, zavallı öğretmen çok çekiyordu. Karısı onu öyle kıskanırdı ki, köyde tek bir kadınla bir çift lâf etmeyi göze alamazdı; çünkü herhangi bir kadına en küçük bir nezaket göstermeye, hattâ selâm vermeye kalksa, karısı, hem o kadının hem de öğretmenin üstüne saldırıverirdi.

Öğretmenin karısının bir tek hizmetçisi vardı. Kadıncağız evlilik yaşantısında hiç olmazsa kendi damı altında zarar görmesini engellemek için, erdemleri konusunda yüzleriyle bir güvence veren kızları seçmeye dikkat ederdi hep. Jenny Jones ise, okuyucumuza daha önce de bildirdiğimiz gibi, bu güvenceyi veren kızlardandı.

Yüzü gözü pek düzgün olmayan Jenny Jones, oldukça sağlam bir erdem güvencesi verdiğı, akıllı davranışıyla kendi halinde bir kıza benzediğı için, Mr. Partridge'in evinde (öğretmenin adıydı bu) Mrs. Partridge'de en küçük bir kuşku uyandırmadan dört yıl geğirmişti. Üstelik çok iyi davranılmıştı ona. Mrs. Partridge, bundan önce de anlattığım gibi, Jenny'y'i okutması için kocasına izin bile vermişti.

Ne var ki, kıskançlık damla hastalığına benzer; kana bir kez bu-laştı mı, elle tutulur bir neden olmadan ve en beklenmedik anlarda ansızın patlak vermesi engellenemez.

Kocasının bu genç kadına ders vermesine, eğitimiyle uğraşırken Jenny'nin ev işlerini zaman zaman savsaklamasına dört yıl süreyle katlanan Mrs. Partridge'in hastalığı da ansızın patlak verdi: Bir gün kız kitap okuyordu, kocası da üstüne eğilmiş onunla beraber okurken, Mrs. Partridge odaya girdi. Jenny Jones, bilmediğim bir nedenden ötürü irkilince, hanımı ilk kez kuşkuya düştü.

Ne var ki, bu kuşku hemen açığa vurulmadı; kendini açıkça gösterip eyleme geçmeden önce yardımcı asker bölüklerinin gelmesini bekleyen gizli bir düşman gibi, saklanıp durdu Mrs. Partridge'in kafasında. Çok geçmeden, kadının kuşkularını destekleyen bu yardımcı

güçler de geldi: Günün birinde, karı koca sofrada otururlarken, evin efendisi Jenny'ye, "da mihi aliquid potum" (yani "bana biraz su ver") dedi. Bunu duyan kız, öğretmeninin Latincesinin bozukluğuna gülüverdi herhalde. Ama hanımı ona bakınca, efendisiyle alay ettiğini sanacağını düşününce yüzü kızardı. Bunun üzerine Mrs. Partridge fena halde öfkelenildi; yemek dolu ağır tahta tabağı Jenny'nin başına fırlatarak, "rezil orospu, gözümün önünde kocamla fingirdeyecek misin, yoksa!" diye bağırdı; bir bıçağı kaptığı gibi ayaklandı. Kızcağız, kapıya hanımından daha yakın olmasaydı ve bundan yararlanarak dışarıya kaçmasaydı, Mrs. Partridge, korkunç bir öç alacaktı Jenny'den; çünkü zavallı koca, ya hayretten ya da korkudan (korku olasılığı daha akla yakın bize kalırsa) donakalmış, araya girmeye hiç kalkmamıştı. Gözleri faltaşı gibi açılan öğretmen, iskemlesinde titreyerek oturuyordu. Jenny'nin peşinden koştuktan sonra geri dönen karısı, canını korumak amacıyla, onu bazı savunma önlemleri almaya zorlamasaydı, öğretmen ne kımıldayacak, ne de konuşacaktı. Ama saldırı kendine doğru yönelince, hizmetçi kız gibi, o da kaçmak zorunda kaldı.

Mrs. Partridge, Othello gibiydi tıpkı: "Kıskançlıklar içinde yaşayacak; ayların değişikliklerini yepeni kuşkuyla" izleyecek bir yaradılışı yoktu onun da. Tıpkı Othello gibi, "bir kez kuşkulanmak, hemen karar vermek" demektir Mrs. Partridge açısından da. İşte bundan ötürü, öğretmenin karısı, hemen pıllısını pırtısını toplamasını ve defolmasını buyurdu Jenny'ye. Kızın, o geceyi kendi damının altında geçirmemesine kararlıydı.

Mr. Partridge, eski deneylerinden fazlasıyla yararlandığı için, bu sorunu fazla kurcalamadı. Her zaman yaptığı gibi, sabır reçetesine başvurdu gene; çünkü Latinceyi iyi bilmediği halde, "leve fit, quod bene fertur onus" (İngilizcesi, "iyi taşınan yük hafifler") öğütünü anımsıyor, anlamını da iyice kavıyordu. Mr. Partridge'in dilinden düşmezdi bu öğüt; ve doğruyu söylemek gerekirse, bu sözün ne denli doğru olduğunu sık sık denemişti.

Jenny, suçsuzluğunu ileri sürerek kendini savunmaya kalktı ama, fırtına öyle bir esiyordu ki, sözlerinin duyulmasının yolu yoktu. Bu-

nun üzerine eşyalarını toplamaya başladı. Bir tabaka kahverengi kağıt, ötesini berisini paketlemeye yetti. Küçük ücretini aldıktan sonra, evine döndü.

Öğretmen ile karısı pek hoş vakit geçirmediler o akşam. Ama sabah olmadan Mrs. Partridge'in öfkesini yatıştıran bazı durumlar meydana geldi. Sonunda Mrs. Partridge, kocasının özür dilemesine razı olup, bu özürleri kolayca kabul etti; çünkü kocası, Jenny'nin geri çağrılmasını isteyeceği yerde, onun kovulmasına sevindiğini, bütün vaktini okumakla geçirdiği için Jenny'nin hizmetçi olarak artık pek işe yaramadığını, üstelik de çok yüzsüz ve inatçı olduğunu söyledi. Aslında Jenny ile öğretmen, son zamanlarda sık sık kavga etmişlerdi edebiyat konusunda. Daha önce de söylediğimiz gibi, Jenny bu alanda öğretmenini çoktan geçtiği halde, Mr. Partridge bunu kabul etmeye hiç yanaşmıyordu. Jenny haklı olarak direndiği için, onu inatçı olmakla suçluyor, ona iyice kin bağlamaya başlıyordu.

BÖLÜM 4

**Karı koca yaşantısında
belgelere geçen en kanlı savaşıardan,
daha doğrusu düellolardan biri anlatılır.**

Bundan önceki bölümde sözü geçen nedenlerden ötürü ve çoğu kocaların iyice bildikleri, ama masonluğun sırları gibi saygıdeğer Kocalar Derneğinin üyesi olmayanlardan sıkı sıkı sakladıkları bazı ödünler verildiği için, Mrs. Partridge eşini haksız yere töhmet altında bıraktığını anladı; ona karşı iyi davranarak, gereksiz kuşkuarının bağışlanmasını istedi. Hangi yöne yönelirse yönelsin, çok belâlıydı Mrs. Partridge'in tutkuları. Öfkesi aşırı olduğu gibi, sevecenliği de aşırı olabilirdi.

Genellikle Mrs. Partridge'in bu tutkuları, birbirini hızla izlerdi. Yirmi dört saat içinde, ya öfkelenirdi öğretmene, ya da sevgiye boğardı onu. Ne var ki, bazı olağanüstü durumlarda, Mrs. Partridge öfke-

den adam akıllı kudurduktan sonra, yumuşama dönemleri de biraz daha uzun sürerdi çoğu zaman. Şimdi de öyle oldu: Kıskançlık nöbeti bittikten sonra, karısının benimsediği olumlu tutum öyle uzun sürdü ki, öğretmen böylesini görmemişti bugüne dek; ve eğer Xantippe'nin cadaloz çömezlerinin her gün yapmak zorunluluğunu duydukları bazı küçük talimler olmasaydı, aylarca süren tam bir huzur içinde yaşayabilirdi Mr. Partridge.

Deniz çarşaf gibi olunca, usta gemiciler fırtına çıkacak diye kuşulanırlar. Genellikle boş inançlara meraklı olmamakla birlikte, olağanüstü büyük sessizlik ve huzurdan sonra, bunların tam tersini bekleyerek korkan nice kişiler tanırım.

İşte bu yüzden eski Romalılar, Nemesis denilen tanrıçaya kurbanlar keserlerdi böyle durumlarda; çünkü Romalılara göre, bu tanrıça insanların mutluluğunu kıskanır, bu mutluluğu yıkmaktan özellikle haz alırdı.

Biz, putlara tapanların bu tanrıçasına inanmaya, boş inançları yaymaya hiç yanaşmayacağız; onun için Mr. John Fr'in* ya da başka bir felsefecinin harekete geçip, talihin ansızın talihsizliğe dönüşmesinin gerçek nedenini bulmasını diliyoruz. Sık sık görülen bu beklenmedik değişikliklerin bir örneğini vereceğiz şimdi; çünkü bizim işimiz olayları anlatmaktır ancak; olayların nedeninin açıklanmasını ise, daha yüce yetenekleri olanlara bırakıyoruz.

İnsanlar, başkalarının davranışlarını incelemekten ve bu davranışlar üstüne fikir yürütmekten hoşlanırlar öteden beri. Böylece her çağda ve her ülkede, meraklıların bir araya gelip ortak meraklarını doyurabilecekleri toplantı yerleri olmuştur. Bu yerlerin arasında berber dükkânları haklı olarak ilk başta gelir. Eski Yunanlılarda "berber dükkânı haberi" deyimini halk diline iyice yerleşmiştir. Horatius, şiirlerinin birinde, Roma berberlerinden sözeder bu durumla ilgili olarak.

İngiltere berberlerinin, Yunanlı ya da Romalı berberlerden hiçbir

* Elektriğin niteliği konusunu inceleyen John Frebe adlı bir bilim adamına değinme. (Ç N.)

bakımdan aşağı kalmadıkları bilinir. Berber dükkânlarında dış siyaset konusundaki tartışmaların, kahvelerde yapılan tartışmalardan daha aşağı bir düzeyde olmadığını görürsünüz. İç işlerine gelince, konular, kahvelerde olduğundan çok daha genişçe ve özgürce ele alınır berber dükkânlarında. Ne var ki, berber dükkânları erkeklerin işine yarar ancak. Oysa bizim ülkenin kadınları çok daha fazla kendi aralarında görüştükleri ve merak konusunda erkeklerden hiç aşağı kalmadıkları için, meraklarını giderebildikleri özel bir toplantı yeri bulunmasaydı, yönetimimizin çok kusurlu olduğunu söyleyebilirdik.

Britanya güzelleri böyle toplantı yerlerinin keyfini sürerken, kendilerini yabancı ülkelerdeki kız kardeşlerinden çok daha mutlu saymaları gerekir; çünkü ne tarihte okudum, ne de yolculuklarımda duydum buna benzer bir şeyi.

Söz konusu toplantı yeri, mumcunun dükkânıdır. Tüm haberlerin verildiği, daha doğrusu her İngiliz köyünde dedikodu denilen şeyin yapıldığı bir yerdir burası.

Bir gün bu kadınlar toplantısında, komşularından biri, Jenny Jones ile ilgili yeni bir haber duyup duymadığını sordu Mrs. Partridge'e. Mrs. Partridge, bu konuda hiçbir şey bilmediğini söyledi. Bunun üzerine komşu gülümsedi, Mrs. Partridge'in Jenny'yi kovmakla bütün köy halkına hizmet ettiğini ileri sürdü.

Okuyucunun bildiği gibi, kıskançlığı çoktan geçmiş olan ve eski hizmetçisine artık kin beslemeyen Mrs. Partridge, hiç çekinmeden konuştu; köyde Jenny kadar değerli ikinci bir kişi bulunmadığına göre, köy halkının Jenny'nin gidişine neden sevindiğini anlamadığını söyledi.

Dedikoducu, "onun kadar değerlisi gerçekten yok, dedi. "Aşiftelerimiz bol olduğu halde, onun gibisi yoktur umarım. Demek Jenny'nin iki piç doğurduğundan haberiniz yok sizin? Ne var ki, burada doğmadıkları için, o piçlere burada bakmak zorunda kalmayacağımızı söylüyorlar kocamla öteki kâhya.

Mr. Partridge telâşlanarak, "iki piç mi!" dedi. "Çok şaşıtm buna. Piçlerin burada yetiştirilmeleri zorunlu mu bilmem ama, burada peydahlandıkları su götürmez. Çünkü daha dokuz ay olmadı kız gideli

buradan.”

İnsan kafası kadar hızla ve dakikasında işleyemez hiçbir şey, özellikle kıskançlığın hizmetinde çalışan umutlar ya da korkular insanın kafasını harekete geçirirse. Kendileriyle yaşarken, Jenny'nin evden nerdeyse hiç çıkmadığı hemen aklına geldi Mrs. Partridge'in. Kocasının Jenny'nin iskemlesinin üstüne eğilişi, Jenny'nin irkilişi, gülümseyişi ve daha birçok şey, Mrs. Partridge'in üstüne hep birden üşüştü. Kocasının Jenny'nin gidişine sevinmesi, hem sahte hem de gerçek göründü Mrs. Partridge'e. Belki de gerçekten sevinmişti kocası. Bunu düşününce, kadının kıskançlığı büsbütün arttı. Belki Jenny'den usanmıştı da onun için sevinmişti gitmesine; belki de yüzlerce başka kötü nedenleri vardı bu sevincin. Sözün kısası, Mrs. Partridge kocasının suçluluğuna inandı ve allak bullak bir halde hemen kaçtı bayanların toplantısından.

Kaplan türünden hayvanların en küçüğü olan güzel kedi, kendi soyundan gelenlerin daha büyüklere kadar yırtıcıdır. Güç açısından soylu kaplanla eşit olmadığı halde, saldırganlık açısından eşittir kaplanla. Şaka olsun diye uzun süre eziyet ettiği bir fare, bir an için pençesinden kurtulunca, kedi söylenir, sinirlenir, homurdanır ve küfreder. Farenin arkasına saklandığı sandık ya da kutu ortadan kalkınca da, avının üstüne yıldırım hızıyla atılır; kin dolu bir öfkeyle hayvancıyı ısırır, tımaklar, paramparça eder.

Mrs. Partridge de tıpkı böyle saldırdı zavallı öğretmene. Dili, dişleri ve elleri, aynı anda iniverdi kocasının üstüne. Bir saniye içinde Mr. Partridge'in perukası başından, gömleği sırtından koparıldı. Adamcağızın yüzünden beş kan deresi aktı. Ne yazık ki, doğa beş tırnak vermişti düşmanın eline ve bu beş tırnağın iziydi o beş kan deresi.

Mr. Partridge bir süre kendini ancak savunmakla yetindi; yüzünü elleriyle korumaya çalıştı yalnız. Ama düşmanın öfkesi yatışmayınca, hiç olmazsa onu silâhsız bırakmaya, daha doğrusu kollarını tutmaya çalıştı. O sırada kadının şapkası başından düştü; fazla kısa olduğu için omuzlarına düşmeyen saçları kafasında dimdik dikildi. Bir tek yerinden bağlı olan uzun korsesi de patlayıverdi ve saçın-

dan çok daha kabarık olan göğüsleri, göbeğinden aşağı doğru sarktı. Yüzü kocasının kanıyla lekelenen kadın, öfkeden dişlerini gıcırdatıyor, bir demirci ocağından çıkan kıvılcımları andıran ateşler saçıyordu gözlerinden. Amazonlara benzeyen böyle bir dişi yiğit, Mr. Partridge'den çok daha gözüpük bir erkeğin bile ödünü koparabilirdi.

Sonunda Mr. Partridge karısının kollarını tuttu; parmaklarının ucundaki silâhları etkisiz bırakmayı başardı. Bunun farkına varan Mrs. Partridge'de, kadınlara özgü tatlılıkla öfkesini yendi; hüngür hüngür ağlamaya başladı; derken şak diye düşüp bayıldı.

Mr. Partridge, henüz nedenini bilmediği bu dehşet sahnesi sırasında koruyabildiği o küçücük sağduyu kırıntısını artık tümüyle yitirdi. Karısının can çekişmekte olduğunu, komşuların hemen imdada yetişmeleri gerektiğini avaz avaz bağırarak sokaklara attı kendini. Birçok kadın öğretmene inandı; bu durumlarda etkili sandıkları ilâçlarla eve geldiler. Mrs. Partridge sonunda ayılınca, kocası çok sevindi.

Kadının akli başına gelir gelmez, içtiği ilâcın etkisiyle toparlanır toparlanmaz, kocasının yaptığı sayısız kötülükleri odadakilere sayıp dökmeye başladı. Kocasının, onun yatağını lekelemekle yetinmediğini; kendisine karşı çıkılınca, aklın alamayacağı bir zulüm gösterdiğini; karısının başından şapkasını, bedeninden korsesini çekip kopardığını; saçlarını yolduğunu; bunları yaparken attığı dayağın izlerini mezera girinceye kadar taşıyacağını anlattı.

Karısının öfkesinin çok daha belirgin izlerini kendi yüzünde taşıyan zavallı adam, sessiz bir şaşkınlık içinde dinliyordu bu suçlamaları. Okuyucu, Mrs. Partridge'in sözlerinin gerçeğin sınırlarını iyiden iyiye zorladığına tanıklık edebilir. Aslında Mr. Partridge, bir fiske bile vurmamıştı karısına. Ne var ki, yargıçlar kurulu, adamcağızın dilinin tutulmasını, suçluluğunun bir kanıtı diye yorumladılar; ağız birliğiyle onu azarlamaya, terslemeye koyuldular; ancak korkak erkeklerin kadınlara el kaldırdığını söylediler ikide birde.

Mr. Partridge, sabırla katlandı bütün bunlara. Gelgelelim Mrs. Partridge, kendi yüzündeki kanı, kocasının vahşetinin bir kanıtı olarak kullanmaya kalkınca, adamcağız, kendi kanına sahip çıkmaktan ken-

dini alamadı. Gerçekten de kendi kanıydı karısının yüzündeki. O! d r lenin kanı katilden  c aldığı gibi, kendi kanının kendisinden  c almaya kalkmasını doğaya aykırı bir durum sayıyordu  ğretmen.

Kadınlar, buna karşılık, o kanın Mr. Partridge'in yüreğinden aka cağına yüzünden akmasına üzüldüklerini bildirmekle yetindiler. Sonra da, kendilerine el kaldıracak olursa, kocalarının yüreğinde bir tek damla kan bile bırakmayacaklarını a kladılar hep bir ağızdan.

Eve gelenler, Mr. Partridge'i geçmiş için iyice azarladıktan, gelecek için de iyice uyardıktan sonra, karı kocayı başbaşa bırakıp çekildiler; ve Mr. Partridge, çok geçmeden, çektiği tüm acıların nede-nini  ğrenebildi.

BÖLÜM 5

Okuyucunun yargılama ve düşünme yeteneklerini kullanmasını gerektiren birçok konu ele alınır

Ancak bir tek kişiye açıklanan sırların pek az sayıda olduğu söylenir. Bana kalırsa, doğrudur bu. Ama bir sırrın bütün bir köye açıklandıktan sonra çevreye yayılmaması, akıl almaz bir durumdur kuşkusuz.

Aradan birkaç gün bile geçmeden, Little Baddington okulu  ğretmeninin adı dillere destan oldu. Bu  ğretmenin, karısına korkunç bir dayak attığı söyleniyordu; hattâ kimi yerlerde, onu öldürdüğünü bile ileri sürenler vardı. Bölgenin bir yerinde karısının kollarını kırıdığı, başka bir yerinde ise bacaklarını kırıdığı söylentileri duyuluyordu. Sözün kısıası, bir insan başka bir insana akla gelebilecek hangi kötülüğü yapabilirse, Mr Partridge'in de aynı kötülüğü karısına yaptığı haberi yayılıyordu.

Karı koca arasındaki bu kavganın nedeni üstüne de çeşitli söylentiler dolaşıyordu çevrede. Kimine göre, Mrs. Partridge, kocasıyla hizmetçisini yatakta yakalamıştı. Kimine göre de, kavganın barn

başka nedenleri vardı. Hattâ kariyi suçlu, kocayı da kıskanç diye anlatanlar bile çıkıyordu bu arada.

Mrs. Wilkins bu kavga haberini çoktan almıştı ama, duyduklarının gerçekte hiçbir ilgisi olmadığından, bu haberi gizlemeyi çok daha uygun buldu. Mrs. Wilkins'in bu davranışının başka bir nedeni de olabilir: Mr. Partridge'i herkes kabahatlı görüyordu. Oysa Mr. Partridge'in karısı, Mr. Allworthy'nin evinde hizmetçilik ederken, Mrs. Wilkins'i kızdırmıştı bir gün. Mrs. Wilkins ise, kendisine karşı işlenen suçları kolay kolay bağışlayanlardan değildi.

Uzakları görebilen ve gelecek yıllarda olabilecekleri şimdiden sezebilen Mrs. Wilkins, Yüzbaşı Blifil'in günün birinde efendisinin yerini alabileceğini iyice anlamış durumdaydı. Yüzbaşının, kimsesiz çocuğa iyi niyet beslemediğini açıkca gördüğü için, Mr. Allworthy'nin bu çocuğa sevgisini azaltacak bir şeyler öğrenirse, Yüzbaşının gözüne gireceğini sandı. Mr. Allworthy'nin çocuğa sevgisi Yüzbaşını öylesine tedirgin ediyordu ki, bunu Mr. Allworthy'den gizlemeyi bile tam başaramıyordu. Herkesin önünde çok daha iyi rol oynayabilen karısı, ona kendisi gibi davranmasını ikide birde söylediği halde; tıpkı kocası gibi, ağabeyinin çılgınlığının herkesten fazla farkına vardığını ve bu duruma içerlediğini anlattığı halde, Yüzbaşı gene de gizleyemiyordu duygularını.

Biraz önce anlattığımız öykünün gerçek yanını çok daha sonraları, bir rastlantı sonucu duyan Mrs. Wilkins, olup bitenler konusunda ayrıntılı bilgi edindi. Küçük piçin asıl babasının kimliğini sonunda öğrendiğini; bu çocuğa böylesine düşkün olduğu için, efendisinin adının tüm bölgede kötüye çıkacak diye üzüldüğünü söyledi Yüzbaşıya.

Yüzbaşı, söylevinin son bölümünde efendisinin davranışlarını eleştirdiği için Mrs. Wilkins'i azarladı. Çünkü Yüzbaşının aklı Mrs. Wilkins ile bir antlaşma yapmaya yanaştığı halde, gururu böyle bir antlaşmaya hiç katlanamıyordu. Gerçeği söylemek gerekirse, dostlarımıza karşı çıkmak amacıyla onların hizmetçileriyle birleşmek, hiç de akılcıca bir tutum değildir. Çünkü bunu yapanlar, kendilerini her an ele verebilecek olan hizmetçilerin kölesi durumuna düşerler. Yüzbaşı Blifil, belki bunu bildiği için, Mrs. Wilkins ile daha açık konuş-

madı, Mr. Allworthy'ye karşı bir şeyler söylemesini önledi.

Ne var ki, Yüzbaşı, Mrs. Wilkins'in öğrendiklerinden hoşnut ol-
duğunu açıklamadı ama, kimsesiz çocuk konusunda bilgi edinme-
sine gizlice çok sevindi; bu durumdan elinden geldiğince yararlan-
maya karar verdi.

Yüzbaşı Blifil, Mr. Allworthy bu haberi başka birinden duyar umu-
duyla, uzun süre sustu. Mrs. Wilkins ise, ya Yüzbaşının davranışı-
na kızdığından, ya onun kurnazlığını anlayamadığından, ya da bu
durumun Yüzbaşının hoşuna gitmediğini sandığından, bir daha ağ-
zını açmadı bu konuda.

Düşünüp taşındıktan sonra, kâhya kadının öğrendiğini Mrs. Bli-
fil'e aktarmamasını oldukça garip buldum; çünkü kadınlar, duyduk-
ları haberleri, erkeklerden fazla kadınlara söylemekten hoşlanırlar.
Bunu ancak Mrs. Wilkins ile hanımı arasına artık soğukluk girme-
siyle açıklayabiliriz bana kalırsa. Bu soğukluğun nedeni, Mrs. Wil-
kins'in kimsesiz çocuğa fazlasıyla saygı göstermesi, Mrs. Blifil'in de
buna içerlemesiydi belki. Çünkü Mrs. Wilkins, Yüzbaşının gözüne
girmek amacıyla, bir yandan küçük yetimi mahvetmeye çalışıyor; bir
yandan da Allworthy'nin çocuğa sevgisinin günden güne arttığını
hesaba katarak, efendisinin önünde çocuğu her gün daha çok övü-
yordu. Mrs. Wilkins, efendisine söylediklerinin tam tersini hanımı-
na söylemek için büyük çabalar gösterdiği halde, nazlı Mrs. Blifil ge-
ne de içerliyordu ona; hattâ kâhya kadından düpedüz nefret etme-
ye başlamıştı. Onu evden kesinlikle kovmuyor, belki de kovamıyor-
du ama, hayatını zehir etmenin yolunu buluyordu. Sonunda Mrs. Wil-
kins bu duruma öyle kızdı ki, Mrs. Blifil'in damarına basmak için,
küçük Tommy'ye aşırı bir saygı ve sevgi göstermeye başladı açıkça.

Yüzbaşı, öğrendiği haberin unutulup yokolmak tehlikesine düş-
tüğünü görünce, bunu açıklamanın yolunu buldu.

Bir gün Yüzbaşı ile Mr. Allworthy, iyilikseverlik konusunu tartışı-
yorlardı. Yüzbaşı, büyük bilgisini kullanarak, iyilikseverliğin İncil'de
hiçbir zaman açıklılık ya da cömertlik anlamına gelmediğini kanıt-
ladı;

"Hristiyan dini," dedi, "putlara tapan birçok filozofun bize çok

tandır öğretmekte oldukları bir dersi anlamamız için değil, çok daha soylu amaçlarla kurulmuştur. Gerçi bu filozofların bize öğrettiklerine ahlâksal bir erdem diyebiliriz belki. Ne var ki, bu erdemde; ancak Tanrının inayetiyle erişilen belirtilerin, meleklerin lekesiz ifetini andıran Hristiyanlığa özgü o yüce niteliğin, o soylu düşünce- nin izleri pek görülmez. İyilikseverliği, saf bir iyiniyet ya da kardeş- lerimiz üstüne iyi şeyler düşünmek, onların davranışlarını olumlu bir biçimde yorumlamak anlamında kullananlar, bu sözcüğün İncil’de taşıdığı anlama en çok yaklaşanlardır. Çevrenize birkaç sadaka dağıtmaktan çok daha yüce ve çok daha geniş kapsamlı bir erdemdir iyilikseverlik. Sadaka dağıtmakla, ailelerimize zarar verebildiğimize, hattâ ailelerimizi iflâsa sürükleyebildiğimize karşın, pek az sayıda yoksula yardım edebiliriz gene de. Oysa İncil’deki gerçek anlamında iyilikseverlik, bütün insanlığı kapsayabilir

“İsa’nın çömezlerinin kimler olduklarını şöyle bir düşünersek, cömertlik ya da sadaka dağıtmak ilkesinin bu gibi kişilere öğretilmiş olmasının saçmalığını anlarız. Hazreti İsa’nın, böyle bir ilkeyi uygulayamayacak durumda olanlara öğretmeye kalkmış olması akıldışıdır; bu ilkeyi uygulayabilecek durumda olup da uygulamayanlara öğretebilmesinin akıldışı olduğu gibi.

“Korkarım ki, aslında pek değeri yoktur bu cömertçe davranışların. Gerçi iyi bir insan bu çeşit davranışlardan haz alabilir ama, hesaba katması gereken bir durum da vardır: Çoğu zaman aldanıp, cömertliğe lâıyk olmayan kişilere ayrıca cömertce davranırız, o metelik etmeyen herife, o Partridge’e sizin cömertce davrandığınız gibi. Bu çeşitten iki üç örnek, iyi bir insanın cömertce davrandığı için duyduğu hoşnutluğu bir hayli bozar herhalde. Hattâ iyi bir insan, ahlâksızlığa yardım etmek, kötülerini desteklemek suçunu işlememek için, cömertlikten çekinir belki de; çünkü ahlâksızlığı desteklemek öyle korkunç bir cinayettir ki, bunu hiç de istemeyerek yaptığımızı ileri sürmek, cinayetimizin bağışlanmasını sağlayamaz. Cömertlik göstereceğimiz kişiyi, kılı kırka yarararak seçmek zorundayız. Dini bütün ve erdemli kişiler, işte bu yüzden cömertce davranmaktan çekinmişlerdir bana kalırsa.

Mr. Allworthy karşılık olarak şunları söyledi: Yüzbaşı ile Yunan dili konusunda bir tartışmaya giremeyeceğine göre, "iyilikseverlik" diye çevrilen sözcüğün gerçek anlamı üstüne bir şey söyleyemeyiz. Ne var ki, iyilikseverliğin her şeyden fazla bir davranış biçimi olduğuna ve yoksullara para vermenin, bu erdemin bir parçası sayılması gerektiğine inanmıştı öteden beri.

İyilikseverliğin bir erde sayılmamasına konusuna gelince, Yüzbaşının görüşlerine katılıyordu. Ancak bir görevi yerine getirmenin ne gibi bir değeri olabilirdi ki? Oysa "iyilikseverlik" sözcüğü nasıl yorumlanırsa yorumlansın, İncil'in tüm tutumundan bunun bir görev olduğu yeterince anlaşılıyordu. İyilikseverlik, gerek Hristiyanlığa, gerekse doğa yasalarına göre vazgeçilemeyecek bir görev sayılmaktadır. Üstelik bu görevi yerine getirmek öylesine hoştur ki, iyilikseverlik yapanın kendi kendisine bir ödül bağışladığını, bir yandan verirken, bir yandan da kazandığını söyleyebiliriz.

"Gerçek şudur ki," dedi Mr. Allworthy "cömertliğin (daha doğrusu iyilikseverliğin) ancak bir tek biçimi az çok değerli sayılabilir. Bu da, iyiliğimizden, ya da Hristiyanca sevgimizden ötürü, aslında kendi istediğimiz bir şeyi başkasına bağışlamamızdır; başkalarının acılarını paylaşmak, başkalarının acılarını azaltmak için, kendimize zorunlu olan şeyleri başkalarına vermemizdir. İşte bu, değerli bir davranıştır. Ama kendimize ancak fazla gelen şeylerle kardeşlerimize yardım etmek; kendi benliğimizden vererek değil de, yalnız kasalarımızdan vererek iyilikseverlik (bu sözcüğü kullanmak zorundayım) yapmak; evimizin duvarlarına çok güzel bir resim asacağımıza, ya da buna benzer herhangi boş ve gülünç bir şeye özeneceğimize, birkaç aileyi sefaletten kurtarmak, erdemli bir davranış değil, sıradan bir insanlıktır ancak. Hattâ daha ileri giderek, bu çeşit cömertliklerin, keyfine düşkün olmanın başka bir biçimi olduğunu söyleyebilirim; çünkü midesine ayrıca düşkün bir adam, bir tek ağızla yemektense, birçok ağızla yemeyi istemez mi? Birçok kişinin kendi cömertliği sayesinde yiyebildiğini bilen adam da, buna benzer bir keyif içindedir.

"Cömertliği hakketmeyenlere cömertce davranmak korkusuna göre

lince: Birçoklarının aslında cömertliğe lâıyk olmadıklarını bildiği halde, iyi bir insan cömertce davranmaktan kendini alamaz gene de. Tek tük de olsa, sayısız da olsa, nankörlük örnekleri, bir insanın kardeşlerinin acılarına karşı yüreğini katılaştırmasını haklı gösteremez bana kalırsa. Gerçekten iyi bir yüreği hiçbir zaman etkileyemez bu. İyi bir insanın iyilikseverliğine, ancak tüm dünyanın ahlâksız olduğu inancı bir son verebilir. Böyle bir inanç ise, iyi bir insanı, ya dinsizliğe, ya da dengesizliğe sürükler bence. Bir iki ahlâksız çıktı diye, herkesi ahlâksız sanmanın haksızlık olacağı besbellidir. İyice ölçüp biçip, herkesin kötü olduğu varsayımına uymayan bir tek kişi bulundukça, böyle bir sonuca varamaz insan."

Mr. Allworthy, bunları söyledikten sonra, Blifil'in değersiz bir adam dediği o Partridge'in kim olduğunu sordu.

Yüzbaşı, "berber Partridge'i söylüyorum," dedi, öğretmen Partridge'i, ne olduğu belirsiz Partridge'i, hani şu yr'ağınızda bulduğunuz çocuğun babası Partridge'i."

Mr. Allworthy bu sözlere pek şaşıtı, Yüzbaşı ise, Mr. Allworthy'nin bunu bilmemesine daha da çok şaşıtı. Blifil, bunu öğreneli bir aydan fazla zaman geçtiğini söyledi; belleğini sözümona zorlayarak, bunu Mrs. Wilkins'den duyduğunu anımsadı.

Bunun üzerine, Wilkins hemen çağrıldı. Yüzbaşının söylediklerini onayladıktan sonra, Blifil'in sözüne uyan Mr. Allworthy, durumu incelemek üzere kadını Little Baddington'a gönderdi. Yüzbaşı, bir suç söz konusu olunca, aceleden hiç hoşlanmadığını, Partridge'in suçluluğu kanıtlanmadan önce, Mr. Allworthy'nin ne baba ne de çocuğa karşı bir karar almasını hiç mi hiç istemediğini bildirdi. Yüzbaşı, Partridge'in suçlu olduğunu, onun komşularından birinden kesinlikle öğrenmişti ama, fazla iyi yürekli olduğundan, bunu Mr. Allworthy'yi bildirmek istememişti.

BÖLÜM 6

Öğretmen Partridge'in cinsel açıdan ahlâka aykırı davranışından ötürü yargılanması; karısının tanıklığı; yasalarımızın bilgeliği konusunda kısa bir görüş; ve bu çeşit sorunları iyice anlayanların ayrıca hoşlanacakları ağırbaşlı bazı konular

Herkesce bilinen ve nice konuşmalara konu olan bir öyküden Mr. Allworthy'ye hiçbir zaman söz edilmemesi şaşılacak bir şeydir. Zaten tüm bölgede bu öyküyü hiç duymayan tek kişi Mr. Allworthy'di belki de.

Bu durumu okuyucuya az buçuk açıklayabilmek için, şunu bildirmeyi uygun buldum: Bir önceki bölümde "iyilikseverlik" sözcüğünün anlamıyla ilgili bir ilke ileri sürülmüştü. Tüm ülkede, "iyilikseverlik" sözcüğünün bu anlamına karşı çıkmayacak bir tek kişi varsa, o da Mr. Allworthy idi. Bu iyi insan, iyilikseverliğin her iki anlamını da benimsemişti gerçekten. Çünkü hem başkalarının yoksulluğuna herkesten fazla duyarlık gösterir ve bu yosulluğu önlemenin çaresini düşünür; hem de başkalarında bir ahlâk düşkünlüğü bulunduğunu kanıtlayanlara inanmakta güçlük çekerdi.

Bundan ötürü, Mr. Allworthy'nin sofrasına hiç yanaşamazdı dedikodu. Bir insanın ne olduğunu dostlarından anlayabileceğimiz ileri sürülür öteden beri. Ben de şunu söylüyorum: Önemli bir kişinin sofrasında konuşanları dinleyerek, bu önemli adamın dini, siyasal görüşleri, beğenisi ve tüm kişiliği konusunda bilgi edinebiliriz. Çünkü kendi özel görüşlerini her yerde açığa vuran tek tük acayip kişiler varsa da, çoğu insanlar, konuşmalarını kendilerinden üstün olanların beğenilerine ve eğilimlerine göre ayarlayacak kadar dalkavuk-turlar.

Neyse, Mrs. Wilkins'e dönelim gene: Mrs. Wilkins, öğretmen on beş mil uzakta olduğu halde, görevini görülmedik bir hızla yerine getirdikten sonra, Partridge'in suçluluğunu öyle bir kanıtladı ki, Mr. Allworthy, bu cinayeti işleyeni çağırmaya ve doğrudan doğruya sor-

guya çekmeye karar verdi. Gelip kendini savuması için (eğer savunmasının yolu varsa) Mr. Partridge'e haber gönderildi.

Kararlaştırılan saatte, Partridge, Anne adlı karısı, savcı rolünde Mrs. Wilkins, Paradise-Hall'da Mr. Allworthy'nin huzuruna çıktılar.

Mr. Allworthy yargıç sandalyesine oturduktan sonra, Mr. Partridge önüne getirildi. Mrs. Wilkins'in suçlamalarını dinleyen öğretmen, suçlu olmadığını bildirdi, kendini savunmak amacıyla diller döktü.

Bundan sonra sorguya çekilen Mrs. Partridge, kocasına karşı da olsa, gerçekleri söylemek zorunda kaldığı için, önce çekingen bir tavırla özür diledi. Derken, okuyucunun bildiği tüm olayları anlattı. Kocasının, suçunu nasıl olsa kabul ettiğini söyleyerek, sözlerine son verdi.

Gerçi Mrs. Partridge'in kocasını bağışlayıp bağışlamadığını kesinlikle bilemeyeceğim ama, bu davada istemeye istemeye tanıklık ettiği su götürmez. Bazı başka nedenleri gözönünde tutarak, şunu da ileri sürebiliriz: Eğer Mrs. Wilkins, onu görmeye gittiği sırada, büyük bir ustalıkla her şeyi ağzından almasaydı; kocasının, ailenin adını lekelerinecek biçimde cezalandırılacağına söz vermeseydi, hiç de böyle tanıklık etmezdi Mrs. Partridge.

Partridge'e gelince, suçsuzluğu konusunda direnip durdu. Biraz önce sözünü ettiğimiz itirafta bulunduğunu kabul ediyordu ama, bunu şöyle açıklıyordu: Karısının elinden kurtulmak için bunu yapmak zorundaydı. Çünkü suçluluğuna kesinlikle inanan karısı, suçlu olduğunu söyleyinceye değin ona eziyete devam edeceğine; suçunu kabul ettikten sonra da bu konuyu bir daha ağzına hiç almayacağına yemin etmişti. İşte bu yüzden Partridge, işlemediği bir suçu üstüne almıştı. Öyle bir duruma düşmüştü ki, aynı nedenlerden ötürü bir cinayeti bile üstüne alabilirdi.

Mrs. Partridge, bu sözlere dayanamadı. Şu sırada bulunduğu yerde, ağlamaktan başka bir şey gelemezdi elinden. Onun için, sel gibi akan gözyaşlarını imdadına çağırdı. Sonra Mr. Allworthy'ye şunları söyledi (daha doğrusu, şunları bağırdı):

"Ah, efendim, benim bu aşağılık heriften çektiklerimi, hiçbir kadıncağız çekmemiştir yeryüzünde. Beni ilk aldatışı değildir bu. Val-

lahi efendim, bundan önce de çok lekeledi yatağımın onurunu. Eğer kutsal sayılan on yasadan birine karşı çıkmasaydı, sarhoşluğuna da, işini savsaklamasına da dayanabilirdim. Bu işi dışarda yapsaydı, hadı neyse. Ama kendi hizmetçimle, kendi evimin içinde, kendi çatımın altında, leş gibi pis orospularla benim namuslu yatağımı lekelemek! Evet, hain, benim yatağımı kirlettin, kirlettin diyorum sana! Üstelik, gerçeği söylemen için sana eziyet etmekle suçluyorsun beni. Ah efendim, bana ne denli zalimce davrandığını gösteren izleri tenimde taşıyorum hâlâ. Ah hain, sen erkek olsaydın, bir kadına bunları yapacak kadar küçülmezdin. Ama tam erkek değilsin sen, bunu kendin de biliyorsun. Bana da tam bir koca olamadın. Orosplar peşinde koşacaksın ille, ille koşacaksın. Ben biliyorum... Ama mademki damarıma bastın, ikisini de yatakta yakaladığıma yemin etmeye hazırım efendim. Ben sana terbiyemi hiç bozmadan, beni aldattığını söyleyince, beni bayıltıncaya kadar dövdüğünü, alnımdan kanlar akıttığını unuttun mu yoksa? Bütün komşularım da gözleriyle gördüler bunu. Benim yüreğimi kırdın nerdeyse, vallahi kırdın, billahi kırdın!”

Derken, Mr Allworthy kadının sözünü kesti, haksızlığa uğrama-yacağına and içerek, yatışmasını rica etti. Sonra, aklının yarısı şaşkınlıktan, yarısı da korkudan ötürü bomboş, dona kalan Partridge'e döndü; böylesine kötü bir adamın yeryüzünde var olmasına üzüldüğünü bildirdi. Partridge'in kaçamaklarının, yalanlarının dolanlarının, durumunu büsbütün ağırlaştırdığını, ancak her şeyi açıklamakla ve pişman olmakla suçunu hafifletebileceğini söyledi. Yaptıklarını hemen itiraf etmesini salık verdi; kendi karısının bile açıkca kanıtladığı bir suçu yadsımda direnmemesini istedi.

Okuyucum, şimdi bir dakika sabret de, yasalarımızın ulu adaletini ve bilgeliğini haklı olarak şöyle bir öveyim; çünkü bir eşin kocasından yana, ya da kocasına karşı tanıklık etmesini kabul etmez bizim yasalar. Şimdiye değin adının ancak hukuk kitaplarında geçtiğini sandığım bilgili bir yazar, böyle bir tanıklığın, karı koca arasını da bitmez tükenmez bir anlaşmazlık yaratacağını ileri sürmektedir. Bunun sonucu ise, bir yığın yalan yere yeminler, dayak atmalar yemeler, hapse düşmeler, sürgün edilmeler ve ipe çekilmelerdir.

Partridge bir an sustu. Konuşması istenince, doğruyu söylediğini, suçsuzluğunu Tanrının bildiğini, bu konuda Jenny Jones'un da tanıklık edebileceğini anlattı. Mr. Allworthy'nin kızı hemen çağırmasını istedi. Ama Partridge, Jenny'nin artık bu bölgede oturmadığını ya gerçekten bilmiyor, ya da bilmiyormuş görünüyordu.

Adaletle doğuştan sevgisi ve serinkanlılığı sayesinde ayrıca sabırlı bir yargıç olan Mr. Allworthy, bir sanığın kendini savunmak amacıyla ortaya çıkarabileceği tüm tanıkları dinlemeye hazırdu. Jenny'yi çağırarak üzere hemen bir adam gönderdi; kesin kararını vermeden önce, kızı da dinleyeceğini bildirdi. Sonra, barış içinde yaşamaları için öğütler verdi Partridge ile karısına. (Ne var ki, Mrs. Partridge'in kocasına karşı iyi davranmasını söyleyeceği yerde, yanılıp Mr. Partridge'in karısına karşı iyi davranmasını söylüyordu.) Jenny'nin şimdi oturduğu yer bir günlük yol olduğu için duruşma üç gün sonraya ertelendi.

Kararlaştırılan gün herkes toplandı; ama Jenny'yi çağırmaaya giden adam onu bulamadan geri döndü; çünkü Jenny, orduya asker toplayan bir subayla birlikte, birkaç gün önce evinden çıkıp gitmişti.

Bunun üzerine Mr. Allworthy, bir orospu gibi davranan Jenny'nin tanıklığının bir değeri olmadığını söyledi. Ama şunu da eklemekten kendini alamadı: Tüm koşulların, Partridge'in kendi açıklamalarının, kocasını suçüstü yakaladığını bildiren Mrs. Partridge'in yeterince kanıtladığı bu suçu, eğer mahkemeye gelip gerçeği söyleyebilseydi, Jenny'nin de kabul edeceğini sanıyordu. Onun için Mr. Allworthy, suçunu itiraf etmesini bir kez daha söyledi Partridge'e. Öğretmen, suçsuzluğu konusunda direnince, Mr. Allworthy onun suçlu olduğu kanısına vardı. Böyle bir adama yardımda bulunmasının doğru olmayacağını bildirerek, ona her yıl verdiği parayı kesti. Öteki dünyayı düşünerek pişman olmasını; bu dünyada kendini ve karısını geçindirebilmek için de, çalışmasını salık verdi Partridge'e.

Belki o sırada zavallı Partridge'den daha mutsuz bir insan olamazdı yeryüzünde. Gelirinin çoğunu karısının tanıklığından ötürü yitirdiği halde, Mrs. Partridge, onun yüzünden birçok şeyden yoksun edildiğini, bu paranın da gene onun yüzünden elinden alındığını söylü-

yor, tanrının günü azarlıyordu öğretmeni. Adamcağızın alinyazısı ise, tüm bunlara katlanmasını gerektiriyordu.

Bir iki satır önce, öğretmenden "zavallı Partridge" diye sözetme bakarak, bu adamın suçsuzluğunu açığa vurduğumu sanmasın okuyucu. Doğuştan yufka yürekli olduğum için bu deyim kullandığımı sanması, daha yerinde olur bana kalırsa. Suçsuz olup olmadığı daha sonraları anlaşılacaktır belki de. Ama öykü anlatanları esinleyen peri bana bir sır verdiyse, ondan izin almadan hiç mi hiç niyetim yok bu sırrı açıklamaya.

Durum böyle olduğuna göre, boşuna merak etmesin okuyucu. İşin gerçeği ne olursa olsun Partridge'i suçlu görmek için gereğinden fazla kanıt vardı Mr. Allworthy'nin elinde. Nikâhdışı bir çocuk davası görülürken, bundan çok daha yetersiz kanıtlar bile, aynı inancı verebilirdi yargıçlara. Gelgelelim, Mrs. Partridge'in kesin ifadesine, bu konuda Kutsal Kitap üstüne yemine hazır olmasına karşın, öğretmenin yüzde yüz suçsuzluğu olasılığı vardı gene de. Gerçi Jenny'nin Little Baddington'dan ayrıldığı günle çocuğu doğurduğu gün arasındaki süre hesap edilince, orada gebe kaldığı meydana çıkıyordu ama, çocuğun babasının ille de Partridge olduğu sonucu çıkarılmazdı bundan. Ayrıntılara girişmeden şunu da söyleyebiliriz: Aynı evde on sekiz yaşlarında bir genç oturuyordu ve bu delikanlıyla Jenny arasında sıkı fıkı dostluk, akla yakın bazı kuşkular uyandırmaya yetebilirdi. Ama kıskançlık öylesine kördür ki, Partridge'in kuduran karısının aklına bir kez bile gelmedi bu olasılık.

Partridge'in Mr. Allworthy'nin öğütlerine uyararak, pişman olup olmadığını bilmiyoruz. Mrs. Partridge'e gelince, kocasına karşı tanıklık ettiğine bin pişman olduğu su götürmez. Mrs. Deborah Wilkins'in kendisini aldattığını, Mr. Allworthy'nin suçsuz eşe destek sağlamaya hiç yanaşmadığını anlayınca, büsbütün arttı bu pişmanlık. Bununla beraber, Mrs. Partridge, okuyucumun da anladığı gibi, Mrs. Deborah'dan çok daha iyi huylu bir kadın olan Mrs. Blifil ile çok daha başarılı oldu. Partridge'lere her yıl verdiği parayı gene vermesi için kardeşine ricalarda bulunmak işini üstüne aldı Mrs. Blifil. Kadının iyi yüreğinin bunda bir payı vardı ama, gelecek bölümde göre-

ceğimiz gibi, böyle davranmasının çok daha doğal ve zorlu bir nedeni de yok değildi.

Ne var ki, boşuna yalvardı Mrs. Blifil. Gerçi Mr. Allworthy, geçenlerde ölen bazı yazarlar gibi, suçlulara acımanın tek yolunun onları cezalandırmak olduğunu inananlardan değildi ama; işi hafife alarak, ağır suçlar işleyenleri durup dururken bağışlamanın gerçek bir acıma duygusuyla bağdaşmayacağını da biliyordu. Kesin kanıtların eksik oluşunu ve hafifletici nedenleri hesaba kattığı halde, suçlunun yalvarmaları ya da başkalarının ara bulmak girişimleri, Mr. Allworthy'yi hiç etkilemezdi. Sözün kısası, suçlunun kendisi ya da dostları onun cezalandırılmasını istemiyorlar diye bağışlayamazdı suç işleyenleri.

Böylece Partridge de karısı da alinyazılarına boyun eğmek zorunda kaldılar. Durumları gerçekten acıklıydı. Partridge, azalan gelirini arttırmak için daha fazla çalışacağı yerde, bir çeşit umutsuzluğa kaptırmıştı kendini. Yaradılıştan gelen tembelliği bir kat daha artınca, zaten tek tük olan öğrencilerini de yitirdi. Öyle ki, iyi yürekli bir Hıristiyanın iyilikseverliği karı kocanın yardımına gelip, açlıktan ölmeleri için gerekeni sağlamasaydı, ne Partridge ne de karısı bir lokma ekmek bile bulamayacaklardı.

Onlara yapılan yardımın kaynağı bilinmediği için, gizli velinimetlerinin Mr. Allworthy olduğunu sandılar. Okuyucum da böyle sanacak herhalde. Çünkü Mr. Allworthy, ahlâksızlığı açıkca desteklemezdi ama, ahlâksızların acıları yoğunlaşınca, çektikleri acılar işledikleri suçları aşınca, kişisel bir yardımda bulunabilirdi. Bu zavallıların acılarının suçlarından büyük olduğunu gören kader tanrıçası da sonunda mutsuz çifte merhamet etti, karısını ortadan kaldırarak, Partridge'in durumunu bir hayli rahatlatmıştı; Mrs. Partridge, bu olaylardan kısa bir süre sonra, çiçek hastalığına yakalanıp öldü.

Mr. Allworthy'nin Partridge'i böyle yargılayışı, önceleri herkesce doğru bulundu. Gelgelelim Partridge bu yargının acısını çekmeye başlar başlamaz, konu komşu yumuşadı, onun haline acıdı. İlk adalet dedikleri şeyi, şimdi sertlik ve haşinlik diye ayıpladılar. Bir insanı serinkanlılıkla cezalandıranlara karşı atıp tuttular, yufka yürekliye

ve bağışlayanlara övgüler düzdüler.

Bu bağırp çağırmlar, Mrs. Partridge'in ölümüyle bir haylı yuk-seldi. Aslında kadının ölümü, daha önce sözünü ettiğimiz hastalık-tandı; yoksulluğun ya da mutsuzluğun sonucu değildi ama, birçok-ları hiç utanmadan, bu ölümle şimdi "zulüm" dedikleri o sert yargı arasında bir bağlantı kurmaktan çekinmediler.

Partridge, karısını, öğrencilerini ve yıllık gelirini yitirmişti artık. Adı bilinmeyen kişi de yardımını kesince, öğretmen, yaşamının geçtiği sahnede bir değişiklik yapmaya karar verdi. Tüm komşuları acısını paylaştığı halde, açlıktan ölmek tehlikesine düştüğü bu kasabadan çekip gitti.

BÖLÜM 7

Aklı başında karı kocaların kinden elde edebilecekleri mutluluğun kısa bir betimlemesi ve dostlarının kusurlarının farkına varmak istemeyenlerin kısa bir savunması

Yüzbaşı, zavallı Partridge'i iyice yıktığı halde, umduğu amaca, yani kimsesiz çocuğu Mr. Allworthy'nin evinden kapı dışarı etmek amacına erişememişti.

Tam tersine, Mr. Allworthy, babaya sertliğini unutturmak istercesine, oğula olağanüstü bir düşkünlük ve sevgi gösteriyor, küçük Tommy'ye günden güne daha çok bağlanıyordu.

Yüzbaşı Blifil, bu duruma ve Mr. Allworthy'nin hergün gösterdiği cömertliğe fena halde bozuluyordu; çünkü Mr. Allworthy, elini böylesine açık tutmakla, Yüzbaşının servetini çarçur ediyordu sanki.

Daha önce de söylediğimiz gibi, Yüzbaşı karısıyla aynı fikirde değildi bu konuda; aslında hiçbir konuda karısıyla aynı fikirde değildi. Nice bilge kişiler, akıl üstüne kurulu sevgileri, güzelliğin çekiciliği üstüne kurulu sevgilerden daha sağlam sayarlar; ama Yüzbaşı Blifil ile karısının durumu, bu görüşü doğrulamadı. Gerçekte bu çiftin

akıllarını kullanmalarını, çatışmalarının başlıca konusu, aralarında zaman zaman çıkan nice kavgaların büyük nedeniydi. Sonunda, bu kavgalardan ötürü, kadın, kocasını fena halde hor gördü; koca ise, karısına yüzde yüz kin bağladı.

Her ikisi de yeteneklerini tanrıbilim alanında en parlak biçimde gösterebildikleri için, ilk tanıştıkları andan beri, konuşmalarının başlıca konusuydu bu. Yüzbaşı görgülü bir erkek olarak, evlenmeden önce, bayanın görüşlerini benimsemişti her zaman. Kendinden üstün saydıklarına sırf nezaketinden ötürü boyun eğen, ama aslında kendini hep haklı gören, kendini beğenmiş, aptal ve kaba bir erkek gibi de davranmamıştı bu tartışmalarda. Tam tersine, Yüzbaşı dünyanın en kibirli adamlarından biri olduğu halde, kendi zaferini karşısındakine öyle bir sunuşu vardı ki, içtenliğinden hiç kuşkulanan karısı, hep kendi aklına hayran kalarak, Yüzbaşının aklını da beğenerek çekilirdi bu tartışmalardan.

İyice hor gördüğü bir kişiye boyun eğmesi, fazla tedirgin etmiyordu Yüzbaşını. Eğer mesleğinde yükselmek umuduyla bir Hoadley'e* ya da tanrı bilim alanında ünlü başka birine aynı uysallığı göstermek zorunda kalsaydı, çok daha tedirgin olabilirdi. Evlenmeden önce belirli bir amaca doğru yönelmeseydi, gene de kolay kolay katlanamazdı Mrs. Bridget tarafından yenilgiye uğratılmaya. Gelgelelim evlenip de amacına eriştikten sonra, Yüzbaşı karısının karşısında boynu büyük kalmaktan usandı; Mrs. Blifil'in inançlarını hor görmeye başladı. Onunkisi öylesine kibirli ve küstah bir küçümsemeydi ki, ancak kendileri hor görülmeye lâyık olanlar başkasını böylesine hor görebilir ve ancak kendileri hor görülmeye hiç lâyık olmayanlar böylesine küçümsenmeye katlanabilir.

İlk sevgi selleri tükenince, aşk nöbetleri arasında uzun ve durgun ara nöbetler başlayınca, akıl, Mrs. Blifil'in gözlerini açtı. Tüm düşüncelerini "hadi canımı!" "yok canımı!" diye küçümseyen Yüzbaşısındaki değişikliği gördü; bu hareketlere uysal uysal boyun eğmeye

* Adı aslında "Hoadly" olarak yazılan bu adam, (1676-1761) çağın en ünlü tanrıbilimcilerindendi. (Ç.N.)

hiç katlanamadı. Hattâ bu değişiklik Mrs. Blifil'i ilkin öylesine öfkelendirdi ki, korkunç bir kaza çıkabilirdi elinden. İyi ki, kocasının aklını yüzde yüz hor görmesinden ötürü, öfkesi zararsız bir hale geldi; ona karşı biraz kin duymakla birlikte nefrete iyice kapılmadı.

Yüzbaşının Mrs. Blifil'e duyduğu ise, su katılmamış bir kindi: Karısını, bir metre seksen santim boyunda değil diye nasıl hor görmüyorsa, bilgisi ya da aklı kıt diye de hor görmüyordu. Kadınlar üstüne düşündükleri, Aristo'nun asık suratlı görüşlerinden de daha olumsuzdu. Kadını, ancak evde işe yarayan bir çeşit hayvan sayıyordu. Görevleri biraz daha önemlice olduğundan, bir kadın bir kediden birazcık daha üstündü. Ama Yüzbaşının açısından bir kadınla bir kedi arasında öyle az fark vardı ki, Mr. Allworthy'nin toprakları ve mallarıyla evlendiği sırada, kadın yerine bir kediyi de alabilirdi. Ne var ki, Yüzbaşı Blifil, kibirinden ötürü çok alıngan olduğuna için, Mrs. Blifil'in onu küçümsemesine iherliyordu. Karısının sevgisinden duyduğu usanca bu öfke de eklenince, aklın alamayacağı bir gazez ve kin başladı adamda.

Evlilik yaşantısında ancak bir tek şey vardır insana hiç mi hiç haz vermeyen; o da kayıtsızlıktır. Sevilen insanı sevindirmenin ne denli tatlı bir şey olduğunu çoğu okuyucularım bilir umarım. Ama korkarım ki bir iki okuyucum da, kin duydukları bir insana eziyet etmenin hoşnutluğunu tatmışlardır. Nice kadınlar ve nice erkekler, eşlerinden her ne kadar hoşlanmasalar da, az çok rahat edebilirler evliliklerinde. Ama ne yazık ki, sırf bu eziyet etmek zevkinden ötürü kendi rahatlarına kıyarlar. İşte bu yüzden kadın, ikide birde aşk ve kıskançlık nöbetleri geçiriyormuş gibi davranır; hattâ kocasının keyfini bozmak, hazlarını engellemek için, kendi hazlarından vazgeçer. Buna karşılık erkek de, kendi keyfine kıyar; karısını nefret ettiği bir şeyi yapıp eve kapanmaya zorlamak için, hoşlanmadığı insanlarla birlikte kendi de eve kapanır. Gene bu yüzden ki, evliliği sırasında sürekli bir tedirginlik ve hırğür içinde yaşayan bir kadın, artık hiçbir zaman eziyet edemeyeceği kocasının ölüsü üstüne kapanıp, bol bol gözyaşı döker.

Yüzbaşı ile karısına gelince, birbirlerine eziyet etmek tadını iyice

çıkarıyorlardı şu sıralarda. Birinin bir görüşü ileri sürmesi, ötekinin buna tam ters düşen başka bir görüşü savunması için yeterince bir nedendi. Biri bir eğlenceyi önerince, öteki bu eğlenceye karşı çıkardı hep. Aynı insandan hoşlanmalarının ya da hoşlanmamalarının, aynı insanı övmelerinin ya da yermelerinin yolu yoktu. İşte bundan ötürüdür ki, Yüzbaşı kimsesiz çocuğa kötü kötü baktıkça, karısı, neredeyse kendi çocuğuymuş gibi okşamaya başladı Tommy'yi.

Okuyucumun da anlayacağı gibi, karı koca arasındaki bu durum, Mr. Allworthy'nin rahatına büyük bir katkı sayılamazdı. Mr. Allworthy bu evliliğin, her üçüne de huzur dolu bir mutluluk sağlayacağını ummuştu. Bu umutları gerçi boşa çıkmıştı ama, gerçek durumu bilmekten de pek uzaktı henüz. Çünkü Yüzbaşı, belli bazı nedenlerden ötürü, çok dikkatli davranıyordu onun önünde. Mrs. Blifil de, ağabeyini kızdırmaktan korktuğu için, aynı dikkatli tutumu benimsemişti. Aslında bir karı kocanın yeterince akli başında olunca, üçüncü bir kişi, bu çiftin birbirlerine karşı ne denli acı duygular beslediğinin farkına bile varamadan, onlarla içli dışlı olabilir, hattâ aynı evde oturabilir. Neden derseniz, tek bir gün sevgi için çok kısa olduğu gibi, nefret için de çok kısa olduğu halde, duygularını az buçuk saklayabilen bir karı kocanın, tüm gözlemcilerden uzak başbaşa geçirdikleri saatler, hem sevginin hem de kinin keyfini sürmelerine bol bol yeter gene de. İşte bu yüzden, birbirlerini seviyorlarsa, birbirlerini okşamadan; birbirlerinden nefret ediyorlarsa, birbirlerinin yüzüne tükürmeden başkalarının arasında bulunmaya katlanabilirler.

Ne var ki, Mr. Allworthy'nin gördüğü bazı durumlar, onu biraz tedirgin etmişti, gene de, çocuksu ya da kadınsı kimi erkekler gibi bağıırıp çağırmadığı için, bilge bir kişinin hiç kırılmadığını sanmamalı. Mr. Allworthy hiç tedirgin olmadan Yüzbaşının kusurlarını gördü belki de. Gerçekten akıllı ve iyi insanlar, kusurlarından yakınmadan, bu kusurları düzeltmeye kalkışmadan, insanları da olayları da olduğu gib kabul ederler. Dostlarının, akrabalarının, ya da tanıdıklarının kusurlarını yüzlerine çarpmadan, başkalarına da sezdirmeden, görebilirler. Üstelik kusurlu kişiye sevgileri de azalmaz çoğu zaman. Aslında sezgi yeteneğimize bu hoşgörü eğilimi eklenmediği sürece,

hiçbir kimseyle dostluk kurmaya yanaşmamalıyız. Kusursuz bir tek kişi tanımadığımı söylersem, dostlarımın beni bağışlayacaklarını umarım. Benim kusurlarımı göremeyecek bir tek dostum bulunduğuşu düşüncesi ise, beni üzer. Dostlarımızla biz, karşılıklı bağışlarız ve bağışlanırsınız hep. Bir dostluk görevidir bu; hem de en hoş dostluk görevlerinden biridir. Üstelik dostlarımızı bağışlarken, onların kusurlarını ille düzeltmelerini istemekten de çekinmeliyiz. Sevdiklerimizin doğuştan gelen sakat yanlarını düzeltmeye yeltenmek, çılgınlıktan başka bir şey değildir. En güzel porselenlerde bir çatlak olabileceğı gibi, en güzel insanda bir kusur bulunabilir. Porselende de insanda da bunu onarmanın çaresi yoktur ne yazık ki. Ama çatlak ya da kusurlu olsalar da, paha biçilmez değeri vardır her ikisinin de.

Mr. Allworthy, Yüzbaşıda bazı kusurlar gördü. Ama Yüzbaşı çok kurnaz olduğı ve onun yanında hep dikkatli davrandığı için, Mr. Allworthy bu kusurları güzel bir ahlâkın lekecikleri saydı. İyi bir insan olduğundan, bu kusurlara hoşgörüyü baktı; akıllı olduğundan da, bunların farkına vardığını Yüzbaşuya sezdirmedi. Durumu olduğu gibi bilseydi, tutumu bambaşka olacaktı herhalde. Karı koca birbirlerine karşı böyle davranmayı sürdürselerdi, Mr. Allworthy durumu belki anlayacaktı eninde sonunda. Ne var ki, yufka yürekli Kader tanrıçası, bunu engelledi; etkili çarelere başvurarak, karısının Yüzbaşuya yeniden bağlanması, onu gene candan sevmesi için gerekeni zorla yaptırdı Yüzbaşuya.

BÖLÜM 8

Bir kadının kocasını hiç sevmezken yeniden sevmesi için başvuru alan ve en umutsuz durumlarda bile etkisini gösteren bir reçete

Yüzbaşı, karısıyla konuşarak geçirdiğı (ve elinden geldiğı kadar kısa kesmeye çalıştığı) tatsız dakikaların acısını çıkarmak için, yalnızken hoş düşüncelere dalardı.

Mr. Allworthy'nin servetine adanmıştı bu düşüncelerin tümü. Yüzbaşı, her şeyden önce bu servetin tam değerini hesaplayabilmek için bir hayli düşündü. Bu hesaplara kendi çıkarlarına uydurarak, ikide birde değiştirmenin yollarını da buldu. Bundan sonra en çok düşündüğü şey, evde ve bahçede değişiklikler yapmak ve toprakların hem büyüklüğünü hem de görkemini arttırmak için, çeşitli tasarılar hazırlamaktı. Bu amaçla, mimarının ve bahçe düzeninin incelenmesine verdi kendini. Bu konuda yığınla kitap okudu peşpeşe. Hattâ bütün vaktini alıyor, tek eğlencesi oluyordu bu bilim dalları. Sonunda kusursuz bir tasarı hazırladı. Bence, çağımızın tüm görkemi bile böyle bir tasarıyla başa çıkamayacağı için, bunu okuyucumuza sunamayacağız. Bu türden ulu ve de soylu tasarıların başlıca iki ögesine bol bol yer veriliyordu Yüzbaşının düşündüğü plânda. Bu plânın uygulanabilmesi için sınırsız para ve kusursuz olabilmesi için de çok uzun bir zaman süresi gerekiyordu. Mr. Allworthy'den kendisine kalacağını umduğu ve sınırsız sandığı servet, gereken parayı sağlayacaktı; bedeninin sağlamlığı ve henüz orta yaşlı olması da gereken zamanı sağlayacağından en küçük bir kuşkusu yoktu.

Bu tasarıyı hemen uygulaması için, Mr. Allworthy'nin ölümünden başka hiçbir şey eksik değildi. Bu ölümün zamanını hesaplamak amacıyla cebir bilgisine başvurmuştu; insan ömrünün uzunluğu, mirasa konma ve buna benzer konuları ele alan her kitabı da satın almıştı. Bu kitaplar sayesinde, umduğunun her gün gerçekleşebileceğini, birkaç yıl içinde gerçekleşmesinin ise ayrıca akla yakın gördüğünü öğrendi. Ne var ki, Yüzbaşı bu çeşit düşüncelere derin derin dalmışken, günün birinde, dünyanın en uğursuz, en zamansız işlerinden biri geldi başına. Kader tanrıçasının en korkunç kötülüğü bile, böylesine zalim, böylesine yersiz, tüm tasarılarını böylesine kesinlikle yıkan bir durum yaratamazdı. Okuyucuyu fazla merakla düşürmemek için kısa kesiyorum: Mr. Allworthy'nin ölümünden sonra ne denli mutlu olacağını düşünerek, sevinçten tam uçtuğu bir sırada, Yüzbaşıya inme indi ve kendi öldü.

Ne yazık ki, akşam gezintisinde tek başınayken oldu bu durum. Yardımına koşulsa, kurtulabilirdi belki. Ne çare ki, yardım edecek

hiç kimse yoktu yanında. Böylece yere kapaklanarak, bundan sonraki özlemlerinin tümüne yetecek toprağı, boylu boyunca ölçtü bedeniyle; ve Horatius'un aşağıda verilen gözleminin büyük (ama cansız) bir örneğı olarak, yerde ölü yattı:

Te secanda marmora

Locas sub ipsum funus: et sepulchri

Immemor, struis domos.

Okuyucuya şöyle anlatabiliriz bu gözlemi: "Size yalnız bir keser ve bir kürek gerekirken, pahalı malzeme arıyorsunuz yapılarınız için; iki metre boyunda, bir metre eninde evi unutarak, iki yüz metre boyunda ve yüz metre eninde evler yaptırıyorsunuz.

BÖLÜM 9

**Dulun yakınmaları; biraz önce sözü
edilen reçetenin her zaman etkili olduğunun
kanıtlanması; hekimler ve buna benzer gerekli
ölüm süsleri; ve sevgi dolu bir mezar taşı**

Mr. Allworthy, kızkardeşi ve başka bir bayan, akşam yemeğı için, yemek odasında toplanmışlardı. Her zamankinden bir hayli fazla beledikten sonra, Mr. Allworthy, yemeğe hep vaktinde gelen Yüzbaşı'nın gecikmesini merak etmeye başladığını söyledi. Evin dışında, Yüzbaşı'nın gezinmeye özellikle alışık olduğu yerlerde çingirak çalmalarını istedi.

Bu çağırma işe yaramayınca (aksi gibi o akşam Yüzbaşı bahçenin başka bir yerine gitmişti), Mrs. Blifil, gerçekten korktuğunu söyledi. Bunun üzerine, Mrs. Blifil'in en yakın arkadaşlarından biri olarak, bu bayanın kocasına beslediğı sevginin tam ne biçim olduğunu iyice bilen konuk kadın, arkadaşını yatıştırmak için, elinden geleni yaptı; merak etmekte her ne kadar haklı da olsa. umudunu

kesmemesi gerektiğini söyledi. Belki akşamın tatlı havası yüzünden, Yüzbaşı her zaman gittiği yerlerden daha uzaklara yürümüştü; bir komşuda alakonulmuştu belki. Mrs. Blifil, buna inanmadı; kocasının başına bir kaza geldiğinden emindi. Ne denli evhamlı olduğunu bildiği için, hiçbir zama ona haber vermeden dışarda kalmazdı kocası. Öteki bayan, söyleyecek başka bir şey bulamayınca, böyle durumlara uygun düşen lâflar etti. Mrs. Blifil'in bu korkularının sağlığını çok kötü etkileyeceğini ileri sürerek, kaygılanmaması için yalvardı. Sonra, koskocaman bir bardağa şarap doldurdu, Mrs. Blifil'in bunu içmesini istedi. Şarabı arkadaşına içirmeyi başardı da.

O sırada, Yüzbaşıyı aramaya giden Mr. Allworthy geri döndü. Şaşkınlığı ve üzüntüsü yüzünden belliydi; konuşacak halı yoktu. Ama acı çekmek herkesi başka türlü etkilediği için, Mr. Allworthy'nin sesini kısan korku, Mrs. Blifil'in sesini yükseltti. Mrs. Blifil, pek acı sözlerle yakınmaya koyuldu; inleye inleye gözyaşı selleri döküyordu. Arkadaşı, bu gözyaşlarını ayıplamamakla beraber, kendini böyle koyuvermemesi gerektiğini belirtti. İnsanın ömrü boyunca hergün karşılaştığı türlü türlü hayal kırıklıkları konusunda, filozofca gözlemlere girişerek, arkadaşının acılarını yatıştırmaya çalıştı. Ne denli ansızın, ne denli korkunç olursa olsun, bu filozofca düşüncelerin ruhumuzu her kazaya karşı güçlendirmeye yettiğini ileri sürdü. Mr. Allworthy'yi örnek alarak, Mrs. Blifil'in sabırlı olmasını istedi. Gerçi Mr. Allworthy, Mrs. Blifil kadar sarsılmazdı ama, onun da çok üzüldüğü belliydi. Ne var ki, Tanrının buyruğuna katlanarak, acısına fazla kaptırmıyordu kendini.

Mrs. Blifil, "ağabeyimden söz etme bana," dedi. "Yalnız bana acımak gerek. Böyle bir durumda, bir dostun çektiği acı, bir eşin çektiği acıyla karşılaştırılabilir mi hiç? Ah, kocam yok oldu! Onu biri öldürdü! Bir daha göremeyeceğim onu!"

Bunları söyledikten sonra, gözyaşları selleri döken Mrs. Blifil, Mr. Allworthy gibi sustu.

O sırada, odaya soluk soluğa koşan bir hizmetçi, "Yüzbaşı bulundu," diye bağırdı. Sözü nü sürdürmesine vakit kalmadan, ölüyü taşıyan iki kişi görüldü.

Meraklı okuyucu, acının etkileri konusunda yeni bir gözlem yapabilir şimdi. Çünkü biraz önce Mr. Allworthy'yi sessiz bırakan duygu, kız kardeşinin dilini çözmüştü; oysa, şu sırada Mr. Allworthy'nin gözlerinden yaşlar boşaltan görüntü, Mrs. Blifil'in gözyaşlarını kesti: Mrs. Blifil, tüyler ürpertici bir çığlık attı, düşüp bayıldı dakikasında.

Oda, evin adamlarıyla dolmuştu. Kimi, konuk bayanla birlikte, Mrs. Blifil ile uğraşıyor; kimi de Mr. Allworthy'ye yardım ederek, Yüzbaşıyı sıcak bir yatağa taşıyıp, onu yeniden canlandırmak için, çeşitli çarelere başvuruyordu.

Okuyucumuza, her ikisini de canlandırmayı başardıklarını bildirmekten sevinç duyardık ama, bayana bakanlar, gerekli ve edepli bir baygınlık süresinden sonra, kadını kendine getirmeyi başardıkları halde; Yüzbaşıya bakanların giriştikleri tüm kan alma, ovma, damla verme ve buna benzer başka çabalar etkisiz kaldı. Ölüm, o acımasız yargıç, Yüzbaşıyı mahkûm etmişti bir kez. Hemen gelerek, aynı anda ücretlerini alıp, Yüzbaşı Blifil'in avukatlığını yapan iki hekim, onun cezasını ertelemenin yolunu bulamadılar bir türlü.

Kötü niyetli olduğumu sanmamaları için Dr. Y ve Dr. Z diye adlandıracağımız bu iki hekim, (Dr. Y sağ bileğini, Dr. Z de sol bileğini tutarak) cesedin nabzına baktıktan sonra, Yüzbaşının kesinlikle öldüğü kanısına vardılar. Ne var ki, hastalığın türü ya da ölümün nedeni konusunda, aynı görüşte değildiler. Dr. Y inmeden, Dr. Z ise saradan öldüğünü ileri sürüyordu.

Böylece, bu iki bilgili kişi arasında bir tartışmadır başladı. Her biri, kendi görüşlerinin nedeğerlerini savundu. Bu nedenler öylesine güçlüydü ki, her iki doktorun da kendi inancına güvenini pekiştiriyor, ama karşısındakini hiç mi hiç etkilemiyordu.

Gerçeği söylemek gerekirse, nerdeyse her doktorun, tüm hastalıklar arasında ayrıca sevdiği özel bir hastalık vardır. İnsan bedenini yenerek ölümün elde ettiği her zaferi bu hastalıktan bilirler. Eklem hastalığını, romatizmayı, safrakesesi taşı, böbrek taşı, veremi koruyup yücelten doktorlar vardır. Bunlar arasında, en gözde hastalıklardan biri de sinir nöbetleridir. Şimdi açıkladığımız bu gerçeği bilmeyenleri pek şaşırtan bir durum (yani bir hastanın ölümünün ne-

deni konusunda, en bilgili doktorlar arasında zaman zaman çıkan görüş ayrılıkları) işte bu yüzdendir.

Bu iki bilgili bayın, hastayı canlandıracak yerde, ölümün nedeni konusunda hemen kavgaya başlamalarına belki hayret edecektir okuyucu. Ne var ki, gereken tüm çabalar yapılmıştı doktorlar gelmeden önce: Yüzbaşı sıcak bir yatağa yatırılmış, damarlarından kan alınmış, alını ovulmuş, ağzına ve burun deliklerine çeşit çeşit etkili ilaçlar damlatılmıştı.

Doktorlar, salık verecekleri her şeyin önceden yapıldığını gördüler; ama aldıkları paraya karşılık, bir süre Mr. Allworthy'nin evinde kalmaları gerekli ve uygun olduğundan, konuşulacak bir konu arıyorlardı. Şu sırada akla gelen ilk konu ise, biraz önce sözünü ettiğimiz ölümün nedeni konusunda başka ne olabilirdi?

Doktorlarımız gitmek üzereyken, Yüzbaşıyı kurtarmak umudunu yitiren ve tanrısız buyruğa katlanan Mr. Allworthy, kızkardeşinin durumunu merak etmeye başladı; gitmeden önce bir de onu görmelemini istedi.

Mrs. Blifil artık ayrılmıştı. "Bu durumda bir kişi ne denli iyi olabilirse, o denli iyiydi" derler ya - Mrs. Blifil de öyleydi işte. Dul bayan, yeni bir hasta olduğundan, doktorlar, herkesce bilinen törenlerle, onun sağlık durumunu incelediler. Daha önce ölüye yaptıkları gibi, biri Mrs. Blifil'in sağ elini, öteki de sol elini tuttu.

Kadının durumu, kocasınınkinin tam tersiydi; çünkü tıp bilimi, kocasının derdine çare bulamazdı; kadının ise, tıp bilimine hiç gereksinmesi yoktu.

Doktorlar ölümün dostudur ayak takımına göre. Bundan daha büyük bir haksızlık olamaz. Tam tersine, iyileşenlerin sayısı, tıbbı kurban gidenlerin sayısından biraz daha fazladır bana kalırsa. Hattâ kimi doktorlar, bu konuda öylesine dikkatlidirler ki, hastayı öldürmek tehlikesini önlemek için, onu iyileştirmek çabasıyla da sakınırlar; hastaya ne iyi sonuçlar verebilecek ilaçları salık verirler, ne de kötü sonuçlar verebileceklerini. Bunların arasında büyük bir ağırbaşlılıkla şu sözü bir vecize gibi benimsemeleri vardı: "İşini başarabilmesi için, doğayı kendi haline bırakmalı. Doktor, bir kenarda durup, doğanın

sırtını sıvazlar; doğa iyi işler yapınca onu yüreklendirir ancak.

Bizim doktorlarımız, ölümden pek hoşlaşmıyorlardı. Öyle ki, bir tek vizite ücreti aldıktan sonra, cesedi taburcu ettiler. Ama yaşayan hastalarından pek öyle tiksiniyorlardı. Mrs. Blifil'in hastalığı konusunda hemen aynı görüşe vardılar ve harıl harıl reçeteler yazdılar.

Belki Mrs. Blifil, "hastayım" diye ilkin doktorları kandırmıştı; şimdi de "hastasın" diye doktorlar onu kandırıyordu. Bunu kesenkes bilemeyeceğim ama, Mrs. Blifil, hastalığın tüm süslerini takındı bir ay süreyle: Doktorlar gelip gitti, hastabakıcılar ona baktı ve tanıdıkları sağlık durumunu sorup durdu.

Hastalığa ve sınırsız bir kedere adanması gereken süre bittikten sonra, doktorlar savıldı ve dul bayan dostlarını görmeye başladı. Yüzünü ve bedenini yas rengine bürümüş olmasından başka, hiçbir değişiklik yoktu onda.

Yüzbaşı gömülmüştü artık ve eğer Mr. Allworthy'nin dostluğu sayesinde, öleni yakından tanıyan, yüksek yetenekli ve dürüst bir kişiye aşağıdaki mezar taşı yazısı yazdırılmasaydı, çoktan unutulurdu Yüzbaşı Blifil:

Burada
Sevinç içinde dirileceğini
ümit ederim
Yüzbaşı John Blifil'in
bedeni yatıyor.
Doğumuyla Londra,
eğitimiyle
Oxford onurlandı.
Yetenekleri,
mesleği ve ülkesi için
bir onur kaynağıydı.
Yaşamı
dine ve insan kişiliğine
onur sağladı.
O, görevine düşkün bir evlat,
sevecen bir eş,

sevgi dolu bir baba,
İyi yürekli, eşsiz bir kardeş,
candan bir dost,
dini bütün bir Hristiyan
ve iyi bir insandı.
Avunma nedir bilmeyen dolu,
onun erdeminin
ve eşinin sevgisinin
bir anıtı olan
Bu taşı diktirdi.

ÜÇÜNCÜ KISIM

TOMMY JONES ON DÖRT YAŞINDAN ON DOKUZ YAŞINA GELİNCEYE DEĞİN Mr. ALLWORTHY'NİN EVİNDE OLUP BİTEN EN İLGİNÇ OLAYLAR ANLATILIR. OKUYUCU, ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ KONUSUNDA BAZI ŞEYLER ÖĞRENEBİLİR BU KİTAPDAN

BÖLÜM 1

İçinde pek az şey vardır, daha doğrusu hiçbir şey yoktur

Bu öykünün ikinci kitabının başlangıcında, anlatılmaya değer bir olay olmayınca, uzun zaman sürelerini anlatmaya niyetlendiğimizi anımsayacaktır okuyucu.

Böyle davranmakla, yalnız kendi saygınlığımızı ve rahatımızı değil, okuyucunun da iyiliğini ve yararını düşünüyoruz. Okuyucunun tatsız ve yarasız şeyler okuyarak, boşuna vakit harcamasını böylece önleyor; o eşsiz sezme yeteneğine başvurup bu boş süreleri kendi hayal gücüyle doldurabilmek olanağını veriyoruz ona. Daha önce de belirttiğimiz gibi, okuyucumuza bazı yetenekler bağışlamamızın nedeni de budur.

Bir dostun ölümü üzerine, yüreği çakmak taşından ve kafası aynı kaskatı nesneden oluşmayan her insan gibi, Mr. Allworthy'nin de kendini kedere kaptırmadığını bilmeyen bir okuyucu var mıdır? Felsefenin ve dinin bu kederi zamanla yatıştırdığını, sonunda da söndürdüğünü hangi okuyucu bilmez? Felsefe, bu kederin çılgınca ve nafil bir şey olduğunu öğretti; din ise, tanrısal yasalara aykırı bulunduğu bu kederi önledi. Zaten dini bütün ve güçlü bir kişinin gelecekle ilgili öyle umutları ve öyle bir güveni vardır ki, ölüm döşeğinde bir dostundan, sanki bu dostu uzun bir yolculuğa çıkıyormuş gibi ayrılır; yolculuğa çıkanı günün birinde gene göreceğini bildiği gibi, o dostu da gene göreceğinden kuşku duymaz.

Aklı başında okuyucu, Mrs. Bridget Blifil'in de nasıl davrandığını bilir herhalde. Bedenin dış görüntüsünde, kederin gözle görülmesi gerektiği sürece, geleneklerin ve edepli bir davranışın tüm kurallarına sıkı sıkı uydu Mrs. Bridget. Yüzündeki değişiklikler, kılığındaki değişikliklerle tam bir uyum içindeydi: Şöyle ki, kılığı kıyafeti tüllü karalardan, düpedüz karalara; düpedüz karalardan, kurşuniye; kurşuniden beyaza dönüştüğü gibi; yüzünde beliren duygular da, dehşetten kedere, kederden üzüntüye, üzüntüden ağırbaşlılığa dönüştü. Ve sonunda eski huzuru gene yerleşti Mrs. Bridget'in yüzüne.

Ancak sıradan okuyucularımız için verdik bu iki örneği. Yüksek eleştiri okulundan diploma alanlardan, yargılama ve sezme yeteneklerini kanıtlayan, çok daha yüce ve çok daha güçlü çabalar beklemek hakkımızdır. Bu yüksek diplomalıların, atlamayı uygun gördüğümüz yıllar süresince saygıdeğer Mr. Allworthy'nin evinde olup bitenlerle ilgili anlatılmaya değer birçok şeyler bulacaklarından hiç kuşku yok. Gerçi bu süre boyunca öykümüzde yer alması gereken hiçbir büyük olay çıkmadı ama, küçük küçük bazı şeyler oldu. Çağımızın yazarları, her hafta ve her gün olup bitenleri, dergilerde ve gazetelerde yazıp dururlar. Ve ne yazık ki, birçok kişi, hiçbir yararı olmayan bu yazıları okuyarak, çok zaman harcarlar boşuna. Mr. Allworthy'nin evinde olup biten küçük olaylar ise, en azından dergilerde ve gazetelerde anlatılanlar kadar önemlidir aslında. Şimdi anlatacaklarımızı yargılamak için, insan en üstün bazı yetenekleri yararlı bir biçimde kullanabilir. Çünkü içinde bulundukları koşullar ne olursa olsun, insanların ahlâklarını gözönünde tutarak davranışlarını yargılamak, davranışlarını gözönünde tutarak ahlâklarını yargılamaktan çok daha iyidir. Bir kişinin ahlâkını gözönünde tutarak davranışını yargılamak için daha keskin bir zekâ gerektiğini kabul ediyorum ama, gerçekten sezgisi olan bir insan, birinin davranışlarını gözönünde tutarak ahlâkını anlayabileceği gibi, ahlâkını gözönünde tutarak, bir kişinin davranışını da kolayca anlayabilir.

Bu yeteneğin çoğu okuyucularımızda bol bol bulunduğuna inandığımızdan, söz konusu yeteneği kullanmaları için, onlara oniki yıllık bir süre veriyoruz. Ve birçok okuyucularımızın çoktandır onunla

tanışmak istediğinden emin olduğumuz için de, öykümüzün şu sıralarda ondört yaşlarında olan başlıca kişisini ortaya çıkarıyoruz şimdi.

BÖLÜM 2

**Bu ulu öykünün kahramanı çok uğursuz
alâmetlerle ortaya çıkıyor. Öylesine sıradan
bir küçük masal ki, çoğu, bunun farkına
varmaya bile yanaşmayabilir. Toprak sahibi bir
bay üstüne bir iki söz. Bir kolcuyla bir
öğretmen üstüne birkaç söz daha**

Bu öyküyü yazmaya başlarken, hiç kimseye dalkavukluk etmemeye ve kalemimizi hep gerçek yolunda kullanmaya karar verdiğimiz için, kahramanımızı istediğimizden çok daha kötü biçimde sahneye çıkarmak zorundayız. Hattâ, çocuğu daha görür görmez, Mr. Allworthy'nin evinde oturanların hepsinin, onun yüzde yüz asılmak üzere dünyaya geldiğini söylediklerini namusumuzla açıklamamız da gerekir.

Üzülererek bildiririm ki, fazlasıyla haklıydılar böyle düşünmekte. Çocuğun en küçük yaşından beri ahlâksızca eğilimleri vardı. Bu ahlâksızca eğilimlerden biri, evdekilerin dediği gibi, onu gerçekten sürükleyebilirdi darağacına. Şöyle ki, daha şimdiden, üç kez hırsızlıkla suçlanmıştı: Bir meyva bahçesini yağma etmiş, bir çiftçinin avlusundan bir ördek çalmış ve genç Mr. Blifil'in cebinden bir top aşır-mıştı.

Bu delikanlının ahlâksızlıkları, beraber büyüdüğü genç Mr. Blifil'in erdemleriyle karşılaştırılınca, ayrıca korkunç görünüyordu. Bu genç, küçük Jones'dan öylesine farklıydı ki, yalnız ev halkı değil, dolaylarda oturanların hepsi, onu öve öve bitiremiyorlardı. Mr. Blifil, gerçekten eşsiz bir çocuktü. Yaşından beklelemeyecek kadar akıllı, uslu ve dindardı. Bu erdemlerinden ötürü, tanıyanların tümü

severdi onu. Tom Jones'u ise, kimse sevmezdi. Yeğeninin ahlâkını bozmasından korkmadan, böylesine kötü bir örnek olan çocuğu, genç Mr. Blifil ile büyüten Mr. Allworthy'ye şaşarlardı birçokları.

Bir tek olay, anlayışlı okuyucuya, bu iki çocuğun huyunu, en uzun söylevlerden daha iyi açıklar.

Her ne kadar kötü olsa da öykümüzün baş kişisi sayılması gereken Tom Jones'un (Mrs. Wilkins ondan çoktan vazgeçtiği ve hanımıyla barıştığı için), evin adamları arasında bir tek dostu vardı. Bu biricik dostu, genç efendisi gibi, "meum" ile "teum" (yani "senin malın" "benim malım") arasındaki sınırları kesinlikle göremediği sanılan, ahlâk kuralları açısından oldukça gevşek bir kolcuuydu. Evin adamları, alaycı düşünceler ileri sürerlerdi Tom Jones ile kolcunun dostluğu konusunda. Ya eskiden beri atasözü olan, ya da şimdi atasözü sayılan bu düşüncelerin tümünü, Latince şu atasözüyle özetleyebiliriz: "Noscitur a socio" yani "tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş."

Doğru konuşmak gerekirse, demin üç örneğini verdiğimiz tüyler ürperici kötülüğünü, belki de bu adama borçluydu Jones. Kolcu, iki üç kez, hukuk deyiimiyle, suç ortağı olmuştu delikanlının; çünkü ördeğin tümünü, elmaların da çoğunu, kolcuyla ailesi yemişti. Ama yalnız Tom Jones yakalandığı için, zavallı oğlan hem bu işin acısını çekmiş, hem de bütün suçu yüklenmişti. Şimdi anlatacağımız olayda da, gene Tom Jones kabahatli çıktı.

Mr. Allworthy'nin topraklarının bitişiğinde, "av koruyucusu" denilen baylardan birinin evi vardı. Bir tavşanı ya da bir kekliği avlayanlara verdikleri cezaların ağırlığına bakılırsa, bu tür adamların Hindistan'daki Bannian'lar* gibi boş inançları olduğu sanılabilir. Duyduğumuza göre, Hindistan'daki Bannian'ların çoğu, bazı hayvanların korunmasına adanmış yaşamlarını. Bizim İngiliz Bannian'larımız ise, hayvanları başka düşmanlardan korurlar ama, kendileri hiç de acımadan, araba dolusu öldürürler onları. Onun için, Hristiyanlığa aykırı böyle boş inançlar beslemekle suçlayamayız İngiliz Ban-

* Hiçbir hayvan eti yemeyen bir Hint kastı. (Ç.N.)

nian'larını.

Çoğu kişilere uyarak bu av koruyuculannı kötölemem ben. Çünkü bana kalırsa onlar, doğanın düzenine çoğunluktan daha iyi uydukları gibi, dünyaya hangi amaçla geldilerse, o olumlu amaca erişmekte de çoğundan daha başarılıdırlar. Horatius'un dediğı gibi, "fruges consumere nati," yani "yeryüzünün meyvalannı yemek için yaratılan" kimi kişiler vardır. Bence kimi kişiler de, "feras consumere nati," yani "kırlardaki hayvanları yemek için yaratılmışlardır." Bu av koruyucusu baylannda, avlanan hayvanları yiyerek, yeryüzünde başlıca amaçlarına eriştiklerini hiç kimse yadsıyamaz.

Küçük Jones, bir gün kolcuyla ava çıkmıştı. O sırada Kader tanrıçası, doğanın akıllı uslu amaçlarını gerçekleştirmek için yarattığı av hayvanı tüketicilerinden birinin topraklarında, çalılar arasında bazı kekliklerin olduğunu gösterdi Jones ile kolcuya. Bu toprakların sınırı, Mr. Allworthy'nin topraklarından aşağı yukarı iki yüz ya da üç yüz adım ötedeydi.

Mr. Allworthy, bu konuda kesin emirler vermişti kolcuya: Komşuların topraklarında, hattâ bu av koruyucusundan çok daha hoşgörölü olanların topraklarında bile avlanırsa, yerinden olacağını, kovulacağını söylemişti. Kolcu, bu yasağı ağıdmadan, öteki komşuların topraklarında avlanmıştı birçok kez. Ama şimdi kekliklerin sığındığı yerde oturanın huyu bilindiğı için, hiç saldırmaya kalkmamıştı onun topraklarına. Uçan kuşları ille de avlamak isteyen Tom Jones, onu kandırmasaydı, gene de böyle bir işe girişmeyecekti; ama Jones direnince, av meraklısı kolcu razı oldu ve yasaklanan topraklara girerek, kekliklerden birini vurdu.

Toprağın sahibi, onlardan biraz uzakta, ata biniyordu o sırada. Tüfek sesini duyar duymaz, sesin geldiğı yere gitti dört nala. Kolcu çalıların içine atlayıp gizlenebildiğı için, onu göremedi, zavallı Tom'u yakaladı.

Av koruyucusu bay, çocuğun üstünü başını arayıp bildircini bulunca, bunu Mr. Allworthy'ye bildirip öcünü alacağına and içti. Sözüünü de tuttu, atını hemen Mr. Allworthy'nin evine sürdü. Sanki evi basılmış da en kıymetli eşyaları çalınmış gibi, topraklarına yapılan

bu saldırıdan, durumu abartarak acı acı yakındı. Tom Jones'un yanında, göremediği başka birinin de bulunduğunu; çünkü iki tüfeğin aynı anda patladığını ekledi.

"Biz yalnız bu keклиği bulduk üstünde; ama Allah bilir daha ne haltlar karıştırdılar," dedi.

Tom eve döner dönmez, Mr. Allworthy onu hemen çağırdı. Tom, suçunu kabul etti ve doğruyu söyleyerek, bir tek özür ileri sürdü: Kuşlar, Mr. Allworthy'nin topraklarından havalanmıştı.

Derken Mr. Allworthy, Tom'a yanındakinin kim olduğunu sordu. Bunu ille bilmek istiyordu. Çünkü toprak sahibi bayla iki adamı, iki tüfek sesinden sözetmişlerdi. Tom, "yalnızdım," diye dayattı; ama ilkin kısaca duraksamakla, hem Mr. Allworthy'nin kuşkularını, hem de av koruyucusu bayla adamlarının sözlerini doğrulamış oldu.

Suçlulardan biri sanılan kolcu, sorguya çekildi. Tüm suçu üstüne alacağını bildiren Tom'un sözüne güvenerek, o sırada onun yanında bulunmadığını, hattâ o gün öğleden sonra hiç görmediğini söyledi.

Bunun üzerine Mr. Allworthy, onda şimdiye değin pek görülmemiş bir öfkeyle Tom'a döndü. Suç ortağının kim olduğunu söylemesini, bunu öğrenmeye karar verdiğini bildirdi. Tom direnince de, fena halde kızan Mr. Alworthy, onu yanından kovdu. Gerçeğı ertesi sabaha kadar söylemezse, başka birinin onu başka biçimde sorguya çekeceğini de söyledi.

Zavallı Tom Jones, pek üzüntülü bir gece geçirdi. Genç Mr. Blifil annesiyle bir yere konuk gittiğı için, yalnız kalması üzüntüsünü büsbütün artırmıştı. Tom, çekeceğı cezadan ayrıca korkmuyordu; yüreksiz davranıp kolcuyu ele vermek bu yüzden de adamcağızın hayatını yıkmaktı başlıca korkusu.

Kolcu da pek hoş vakti geçirmiyordu o sırada. Tom gibi, korkular içindeydi o da. Delikanlının etinin kemiğinin cezalandırılmasına aldırmıyordu ama, onurunun korunmasını istiyordu.

Mr. Allworthy, iki çocuğun eğitimini saygıdeğer rahip Mr. Thwackum'a emanet etmişti. Tom sabahleyin, bu saygıdeğer bayın karşısına çıkınca, bir akşam önceki sorular gene soruldu kendisine. Tom da, Mr. Allworthy'ye nasıl karşılık verdiyse, özel öğretmenine de öyle

karşılık verdi. Kimi ülkelerde suçluları zorla konuşturmak için yapılan işkencelere nerdeyse benzeyen korkunç bir dayak yedi bunun sonucu.

Tom, yüreklice dayandı bu cezaya. Öğretmeni, sopayı indirmeden önce, yanındakinin kim olduğunu hep sorduğu halde, Tom, arkadaşına hainlik etmektense, verdiği sözü tutmamaktansa, derisinin yüzülmesini göze aldı.

Kolcu rahatlamıştı artık. Mr. Allworthy ise, Tom'un böylesine acı çekmesine üzülmeye başlamıştı. Çünkü çocuğu canı istediği gibi konuşturamadığı için fena halde öfkelenen Mr. Thwackum, Mr. Allworthy'nin düşündüğünden de daha sert davranmıştı. Mr. Allworthy, av koruyucusunun yanıldığını da sanıyordu artık. Böylesine tutturması ve kızması da, yanılmış olabileceğini gösteriyordu. Av koruyucusunun adamlarının, efendilerini desteklemek amacıyla söylediklerine gelince, Mr. Allworthy pek önemsemiyordu bu sözleri.

Mr. Allworthy, zulüm ve haksızlığa bir tek an olsun dayanamadığı için, Tom'u çağırttı; ona candan ve dostca bir yığın öğüt verdikten sonra, "sevgili çocuğum," dedi, "senden boş yere kuşkulandığımı anladım. Böyle insafsızca cezalandırılmana üzülüyorum.

Sonunda da, acılarını unutsun diye, Tom'a küçük bir at armağan etti; olup bitenlere çok üzüldüğünü söyledi gene.

Kendisine sert davranıldığı sırada suçunu açıklamayan Tom, suçlu olduğunu asıl şimdi anladı. Mr. Allworthy'nin cömertliğine dayanmak, Mr. Thwackum'ın dayağına dayanmaktan çok daha zordu. Gözlerinden yaşlar boşandı, dize geldi;

"Ah, efendim! Bana karşı fazla iyi davranıyorsunuz! Vallahi fazla iyisiniz. Bunu hakketmedim ben" diye ağladı.

Öyle duygulanmıştı ki, sırrını ele verecekti nerdeyse. Ama kolcu-yu koruyan melek, bunu yaparsa, zavallı adamcağızın neler çekeceğini Tom'a anımsattı. Bunun üzerine, Tom gene sustu.

Thwackum, "yalan söylemekte direniyor," diyerek, Mr. Allworthy'nin çocuğa acımasını, ona iyi davranmasını engellemek için elinden geleni ardına bırakmadı. İkinci kez bir dayağın, durumu herhalde aydınlayabileceğini dolaylı yollarla, ileri sürdü.

Ama Mr. Allworthy, bunu denemeye yanaşmadı. çocuk suçlu olsa bile, gerçeği gizlediği için yeterince acı çektiğini; bunun nedeninin, yanlış yorumlanan bir onur sorunundan başka bir şey olamayacağını söyledi.

Thwackum biraz kızarak, "onur ha!" diye bağırdı. "İnattan ve dik kafalıktan başka bir şey değil. Onur, yalan söylemesini öğretebilir mi insana? Dine sıkı sıkı bağlanmayan bir onur olabilir mi?"

Yemek tam bitmişken, sofrada konuşuluyordu bunlar. Sofrada, Mr. Allworthy ve Mr. Thwackum'dan başka, tartışmaya ancak şimdi katılan bir üçüncü kişi vardı. Öykümüzü sürdürmeden önce, okuyucu muza kısaca tanıtacağız onu.

BÖLÜM 3

Felsefeci Mr. Square ile tanrıbilimci Mr. Thwackum'ın kişilikleri ve.....'e üstüne bir tartışma

Bir süredir Mr. Allworthy'nin evinde oturan bayın adı, Mr. Square'di. Bu bay, pek parlak olmayan doğal yeteneklerini, bilgiyle oldukça geliştirmişti. Eski Yunanlılarla Romalıları bir hayli okumuştı. Platon ile Aristo'nun tüm yapıtlarını iyice incelediği herkesce biliniyordu. Kimi zaman Platon'un kimi zaman da Aristo'nun görüşlerine uyarak, kendi kişiliğini bu iki yüce örneğe göre oluşturmuştu. Ahlâk açısından, açıkca Platon'cuydu; din açısından ise, Aristo'culuğa bir eğilimi vardı.

Şimdi söylediğimiz gibi, ahlâksal görüşlerini Platon'u örnek alarak kurduğu halde, Aristo'nun tutumunu yüzde yüz benimseyerek, ulu Platon'u, yasalar yapan bir hukukçudan fazla, bir felsefeci ya da bir düşünür sayıyordu. Bu inancında öyle ileri gidiyordu ki, erdem bir kuraldan başka bir şey değildi Mr. Square'e kalırsa. Gerçi bunu herhangi bir kişiye açıkca söylediğini duymamıştım ama, davranışına biraz dikkat edince, gerçek görüşünün bu olduğunu anladım ister istemez. Üstelik bu görüş, Mr. Square'in kişiliğinde beli-

ren kimi çelişkileri de açıklayabilir bence.

Düşünce açısından birbirlerinin tam karşısı oldukları için, bu bay-la Mr Thwackum, nerdeyse her karşılaşmalarında tartışmaya girişirlerdi hemen. Square, insan yaradılışında kusursuz bir erdem görür; beden sakatlığının insan yaradılışına aykırı bir şey olduğu gibi, ahlâksızlığın da insan yaradılışına aykırı bir şey olduğuna inanırdı. Thwackum ise, bunun tam tersini savunur; Adem ile Havva ilk günahı işlediklerinden beri, insan kafasının pislikle dolu bir kubur olduğunu; bu pisliğin ancak Tanrının inayetiyle arınıp bağışlanabileceğini ileri sürerdi. Bu iki bayın görüşleri, ancak bir noktada birleşirdi: Ahlâk üstüne verdikleri söylevlerde, "iyilik" sözünü ağza almazlardı ikisi de. Mr. Square, "erdemın doğal güzelliğinden" dem vurur; Mr Thwackum ise, "Tanrının inayetinin kutsal gücünden" sözedirdi. Mr. Square, her davranışı, "doğrunun değişmez kuralı" ve "var olan her şeyin sonsuz uygunluğu" ile ölçerdi; Mr. Thwackum ise, her sorunu, şaşmaz sandığı kendi yargılarına göre çözümlerdi. Ama bunu yaparken, yorumların esas metin kadar ağırlığı olduğu için, avukatlar **Coke Upon Lyttleton*** kitabına başvurdukları gibi, Mr. Thwackum da İncil'e ve İncil'in yorumlarına başvururdu hep.

Bu kısa girişten sonra, saygıdeğer rahip Mr. Thwackum'ın, söylevini, zafer kazanmışcasına sorduğu bir tümceyle, yani "sıkı sıkı dine bağlı olmayan bir onur var mıdır?" sorusuyla tamamladığını, okuyucu anımsayacaktır herhalde.

Square, buna karşılık, sözcüklerin anlamını iyice saptamadan önce, bir felsefe tartışmasına girişmenin yolu olmadığını; Thwackum'ın kullandığı iki sözcüğün anlamının ayrıca belirsiz ve bulanık olduğunu; "onur" sözcüğü gibi "din" sözcüğünün de çok değişik anlamlar taşıdığını ileri sürdü.

"Ne var ki," dedi, "eğer onur sözcüğünü erdemın doğal güzelliğı anlamında kullanıyorsanız, onurun herhangi bir dine bağlı olmandan da var olabileceğine inanıyorum ben. Size göre onur, ancak Hı

* Sir Thomas Lyttleton'un görüşlerini yorumlayarak, Sir Edward Coke'un 1968'de yayımladığı bir hukuk kitabı. (Ç.N.)

ristiyan dininde var olabilir. Bir Müslüman, bir Yahudi ve yeryüzündeki tüm öteki dinlere inananlar da, onurun ancak kendi dinlerinde var olabileceğini ileri sürerler o zaman."

Thwackum, bu sözleri şöyle yanıtladı: "Böyle konuşmak, Hristiyan Kilisesinin tüm düşmanlarının alışlagelmiş kötüniliyetiyle mantık yürütmek demektir. Dünyanın tüm dinsizleriyle kâfirleri, onuru, kendi saçma sapan yanlışları ve kahrolası aldatmacalarıyla sınırlarlar ellerinden gelse. Ne var ki, onur konusunda yığınla tutarsız görüşler bulunduğu halde, bir tek onur vardır aslında. Yeryüzünde çeşitli mezhepler ve din yolundan sapmalar bulunduğu halde, aslında bir tek din olduğu gibi. Ben din derken, Hristiyan dinini düşünüyorum; yalnız Hristiyan dinini değil, Protestan dinini düşünüyorum; yalnız Protestan dinini de değil, İngiltere Kilisesini düşünüyorum. Onur deyince de, Tanrının inayetinin belirli bir biçimini düşünüyorum. Tanrının inayetinin ancak Hristiyan dinine uygun, ancak Hristiyan dinine bağlı bir biçimini düşünüyorum. Şimdi kullandığım anlamda (bu sözcüğü başka bir anlamda kullanmanın yolu yoktur nasıl olsa) onur, bir yalanı sürdürmez, hattâ yalan söylemez bile. Onurlu bir kişinin yalan söyleyeceğini sanmak, aklın alamayacağı kadar saçmadır."

Square, "sözlerimden çıkacak sonucun besbelli olduğunu sandığım için, bu sonucu açıkca söylemeye gerek duymadım," dedi. "Gerçi bu sonucu belki siz de sezdim ama, buna bir karşılık vermeye kalkmadınız hiç. Din konusunu bir yana bırakalım şimdi. Sizin söylediklerinizden, onur konusunda bambaşka görüşlerimiz olduğu anlaşılıyor. Onur kavramlarımız eşanlamlı olsaydı, bu sözcüğü aynı biçimde açıklamaz mıydık ikimiz de? Gerçek onurla gerçek erdemin eşanlamlı sözcükler olduğunu ileri sürdüm. Doğruluğun değişmez kuralı ve var olan her şeyin sonsuz uygunluğu üstüne kuruludur her ikisi de. Yalan söylemek, doğruluk kuralına ve sonsuz uygunluğa ters düşen kötü bir şey olduğu için, gerçek onurun yalandan yana olmayacağı besbellidir. Bu bakımdan aynı görüşte olduğumuzu sanıyorum. Gelgelelim, dinin onurdan önce var olduğunu ve onurun din üstüne kurulu olduğunu ileri sürmek; din derken de

belirli bir yasayı düşünmek..."

Thwackum, kendinden geçerek, "demek, onurun dinden önce geldiğini söyleyen bir adamla ben, aynı görüşteyiz ha!" diye bağırdı. "Mr. Allworthy, böyle bir şey dedim mi ben?"

Thwackum, konuşmasını sürdürecekti ama, Mr. Allworthy araya girdi. Çok soğuk bir hal aldı; her ikisinin de sözlerini yanlış anladıklarını, gerçek onur konusunda hiçbir şey söylemediğini bildirdi. Mr. Allworthy, ikisi de fena halde coşan tartışmacıları herhalde kolay kolay yatıştıramayacaktı ama, bu konuşmaya son veren bir durum ortaya çıktı o sırada.

BÖLÜM 4

**Hem yazar özür dilemek zorunda
kalır, hem de bu bölümde anlatılan çocuksu
olayın belki bağışlanması gerekir**

Öykümü sürdürmeden önce, kimi okuyucularımın işgüzarlık edip yanlış yorumlarda bulunmalarını engelleyeceğim izninizle. Çünkü bile bile kırmak istemem hiç kimseyi; özellikle din ve ahlâk davalarına dört elle sarılanları.

Onun için hiçbir kimsenin, söylediklerimi düpedüz yanlış yorumlayarak ve anlamından iyice saptırarak, insan yaradılışının en ulu yönleriyle, insanoğlunun yüreğini arıtan ve yücelten başlıca şeylerle alay ettiğimi sanmayacak umarım.

Okuyucu (sen ne kadar iyi bir insansan, o kadar çok bana inanacaksın şimdi) şunu söylemeyi göze alacağım: Bu iki şanlı davaya zarar vermektense, Thwackum ile Square'in görüşlerini sonsuz bir sessizliğe gömerdim.

Benim gerçek amacım, dinle ahlâka hizmet etmek olduğu için, bu yüce davaların iki sahte ve yalancı savunucusunun yaşantılarını ve eylemlerini anlatmak görevini üstüme aldım. Hain bir dost, düşmanların en tehlikelisidir; ve hiç çekinmeden şunu söyleyebilirim ki,

hem din hem de ahlâk, ahlâksızların ve dinsizlerin en keskin zekâlılarından fazla, dindar ve erdemli geçinen ikiyüzlülerden zarar görür. Dahası var: Gerçek dinle gerçek ahlâk, uygar bir toplumu birleştiren bağlardır; insanlara en çok mutluluk başışlayan değerlerdir. Gelgelelim, dinle ahlâk, sahtelik, yalan dolan ve yapmacıkla zehirlenip kokuşunca, toplum için belâların en korkuncu olurlar; insanların birbirlerine en akıl almaz zulümleri yapmalarına yol açarlar.

Thwackum ve Square gibilerinin bu tutumuyla alay etmenin genellikle hoş görüleceğinden hiçbir kuşum yok. Ne var ki, bu iki kişi, sırasında bir yığın gerçek ve doğru sözler de söylediklerini hesaba kattığım için, onların ağızından çıkan her sözle alay ettiğim sanılmasını hiç istemem; çok korkarım bundan. Okuyucum lütfen şunu unutmasın: Bu iki adam aptal olmadıklarına göre, inandıkları her şeyin düpedüz yanlış, söyledikleri her sözün düpedüz saçma olması beklenemez herhalde. Onların yalnız kötü yanlarını seçseydim, kişiliklerine öyle bir haksızlık etmiş olurum ki! Onların düşünceleri öylesine rezil ve sakat görünürdü ki!

Burada göz önüne serilip yargılanan din ve erdem değil, din ve erdemin yoksunluğudur genellikle. Benimsedikleri ayrı ayrı düşünce yöntemlerinde, Thwackum erdeme, Square de dine gereken önemi verseydi; yürekten gelen doğal iyiliği her ikisi de bir yana atmasaydı, şimdi sürdüreceğimiz bu öyküde bir alay konusu olmazlardı ikisi de.

Geçen bölümde sözünü ettiğimiz tartışmaya son veren olay, Mr. Blifil ile Tom Jones arasında çıkan bir kavgadan başka bir şey değildi. Bu kavga ise, Mr. Blifil'in burnunun kanamasıyla sonuçlanmıştı. Gerçi Mr. Blifil yaşca Tom'dan küçük olduğu halde, ondan iriydi ama, soylu boks sanatında Mr. Blifil'den üstündü Tom.

Bununla beraber Tom, bu gençle çarpışmamaya dikkat ederdi gene de. Çünkü Tom, tüm serseriliklerine karşın, zararsız bir çocuktuk ve Blifil'i gerçekten severdi. Üstelik Mr. Thwackum'ın Blifil'i hep savunması, Tom'un elini kolunu bağlamaya yeterdi.

Ne var ki, bir yazarın çok doğru olarak söylediği gibi, "hiç kimse her an akıllı değildir" Bir çocuğun ise, her an akıllı uslu olmayışına

fazla şaşmamalı. Blifil ile Tom Jones oynarlarken aralarında hır çıkınca, Mr. Blifil, Tom'a "dilenci piç!" dedi. Bunun üzerine, huy açısından ayrıca serinkanlı olmayan Tom, Mr. Blifil'in suratında, biraz önce sözünü ettiğimiz görüntüyü meydana getirdi dakikasında.

Mr. Blifil, gözlerinden boşanan yaşlar, burnundan akan kanları dört nala izler bir durumda, dayısının ve dehşetengiz Thwackum'ın karşısına çıktı. Bu yargı kurulu, Blifil'e saldırmak, dayak atmak ve onu yaralamakla hemen suçlandırdı Tom'u. Tom ise, özür olarak, Mr. Blifil'in açıklamadığı tek şeyi, yani Mr. Blifil'in onun damarına basmak için söylediği sözü ileri sürdü yalnız.

Mr. Blifil'in bu sözü anımsamamasının olasılığı vardı gerçekten ve bu saygıdeğer genç bay, "böyle bir şey hiç söylemedim," diye dayattı.

"Tanrı beni korusun!" dedi. "Bu ayıp söz nasıl çıkar benim ağızımdan!"

Tom ise, Mr. Blifil'in bu sözü söylediği konusunda direnerek yasalari çignedi.

Bunun üzerine, Mr. Blifil, "bunda şaşılacak bir şey yok!" dedi. "Bir yalan söyleyenler, ikincisini de söylemekten çekinirler mi hiç? Eğer ben öğretmenime senin söylediğin pis yalanı söyleseydim, onun yüzüne bakamazdım bir daha."

Thwackum, bir hayli meraklanarak, "ne yalanı, çocuk?" diye bağırdı.

"Kekliği" vurduğu sırada, yanında kimse olmadığını söylemişti si-ze; ama (Mr. Blifil'in göz yaşları seller gibi boşandı bunu söylerken) kolcu Kara George da oradaydı. Bana Tom kendi söyledi bunu. Hattâ dedi ki evet, öyle dedin, haydi aksini söylesene.. öğretmen beni paramparça etse de, doğruyu gene söylemeyeceğim dedi.

Bunu duyunca, Thwackum'ın gözleri alevler saçtı, bir zafer kazanmışcasına bağırdı: "Ha! ha! Onur konusunda ne denli yanıldığınız meydanda işte! İşte bir kez daha dayak yememesi gereken oğlan!"

O sırada Mr. Allworthy, öğretmeninki gibi haşın olmayan bir tavırla çocuğa döndü, "doğru mu bu?" dedi. "Bu yalanı böylesine dire-

nerek nasıl sürdürebildin?"

Tom, yalancılığı herkes gibi ayıpladığını, ama onurunun onu böyle davranmaya zorladığını; zavallı kolcuyu koruyacağına söz verdiğini; kolcunun, av koruyucusunun topraklarına girmemesi için ona yalvardığını, kolcuyu kandırarak oraya götürdüğünü anlattı. "İşte, her şeyi olduğu gibi söyledim, yemin etmeye de hazırım," dedi. Yalnız kendisinin suçlu olduğunu, bu işi yapsın diye Kara George'u zorla kandırdığını söyleyerek, zavallı adamın ailesine acıması için, Mr. Allworthy'ye candan yalvardı.

"Doğrusu, pek yalan söylemiş sayılmam, efendim," dedi. "Çünkü zavallı adamın hiç mi hiç suçu yoktu. Kuşların peşinden yalnız gitmeliydim ben. Hattâ gitmiştim de. Başıma daha büyük bir belâ gelmesin diye peşimden geldi. Yalvarırım efendim, beni cezalandırın. Küçük atımı geri alın. Ama n'olur efendim, zavallı George'u bağışlayın."

Mr. Allworthy, bir iki saniye duraksadıktan sonra, çocuklara barış içinde, dostca yaşamalarını öğütleyerek, onları savdı.

BÖLÜM 5

Tanrıbilimciyle felsefecinin iki çocuk üstüne görüşleri; bu görüşlerin temelindeki bazı nedenler ve başka konular

Genç Mr. Blifil, kendisine çok gizli tutulmak üzere söyleneni açığa vurmakla, Tom Jones'u güzel bir dayaktan kurtardı herhalde. Gerçi burun kanatma suçu, Thwackum'ın Tomu cezalandırması için yeterdi ama, bu suç, öteki suçun içinde kaynayıp gitti. Çünkü Mr. Allworthy, bu ikinci suçtan ötürü, çocuğun cezalandırılması değil, ödüllendirilmesi gerektiğini gizlice söyledi Mr. Thwackum'a ve bu genel af, Thwackum'ın elini kolunu bağıladı.

Kafası kızılık sopalarıyla dolu olan Thwackum, "bu güçsüz hoşgörü," hattâ daha ileri giderek, "bu kötü hoşgörü" dediği tutuma

karşı bastı feryadı. Böyle cinayetleri cezalandırmamanın, onları desteklemek anlamına geleceğini söyledi. Çocukların yola getirilmesi konusunda birçok söylev verdi. Hazreti Süleyman'dan ve başkalarından alıntılar yaptı. Bu alıntıları bir yığın başka kitapta bulabileceğiniz için, bu kitapta bulmasanız da olur. Derken, yalan söyleme sorununu ele aldı. Bu konuda da, öteki konuda olduğu kadar bilgiliydi.

Square, Tom'un davranışıyla kusursuz erdem kavramını bağdaştırmanın yolunu aradığını, ama bunu başaramadığını söyledi. Gerçi bu davranışta yiğitliğe benzer bir şeyler vardı ilk bakışta; ama yiğitlik bir erdem, yalan söylemek de bir ahlâksızlık olduğundan, bu iki şey hiç mi hiç uyuşmaz, bağdaşamazdı. Square şunu da ekledi: Tom'un davranışı, bir bakıma erdemle ahlâksızlığı birbirine karıştırmak anlamına geldiği için, ona daha usturuplu bir dayak atmanın olumlu bir sonuç verip vermeyeceğini de belki düşünmeliydi Mr. Thwackum.

Bu iki bilgili bay, Tom'u kötölemekte birleştikleri gibi, genç Mr. Blifil'i övmekte de birleştiler. Din adamı Mr. Thwackum, gerçeği ortaya çıkarmanın, dini bütün her insanın görevi olduğunu ileri sürdü. Felsefeci Mr. Square ise, böyle bir tutumun, doğruluk kuralına ve var olan her şeyin sonsuz ve değişmez uyumuna uygun olduğunu bildirdi.

Ne var ki, Mr. Allworthy'nin pek aldırıldığı yoktu bütün bunlara. Jones'un ölüm cezası için gereken fermanı imzalamaya yanaşmıyordu bir türlü. Mr. Allworthy'nin yüreğinde bir şeyler vardı ve Tom Jones'un kolcuya gösterdiği sarsılmaz bağlılık, Thwackum'ın dinsel inançlarına ve Square'in erdem kavramına pek uymuyordu ama, Mr. Allworthy, olup bitenlerden ötürü Tom'u dövmesini sıkı sıkı yasak etti Thwackum'a. Öğretmen de, istemiye istemiye, çocuk şımarıp bozulacak diye homurdana homurdana, Mr. Allworthy'ye boyun eğmek zorunda kaldı.

Mr. Allworthy, kolcuya daha sert davrandı. Zavallı adamı hemen çağırdı, acı sözlerle azarladıktan sonra aylıklarını ödedi ve kapı dışarı etti. Çünkü Mr. Allworthy, kendini kurtarmak için yalan söylemenin, başkasını kurtarmak için yalan söylemekten bambaşka ol-

duğuna inanıyordu haklı olarak. Kolcuya bu denli acımasız davranmasının nedeni olarak da şunu ileri sşrdş: Bu adam, gereken açıklamayı kendi yaparak, bu durumu engelleyeceğine, Tom'un onun yşzşnden bşylesine ağır bir ceza çekmesine katlanmıştı alçakca.

Bu olup bitenler çevreye yayılınca, iki çocuğın bu olaydaki davranışı konusunda Square ile Thwackum gibi dşşşnmedi birçokları. Mr. Blifil'e genellikle "sinsi herif," "yşreksiz korkağın teki" ve buna benzer adlar verildi. Tom Jones ise, "gşzşpek oğlan," "sevimli kereta," "dşrşst genç" deyimleriyle onurlandırıldı. Tom, Kara George'a davranışı sayesinde, evin tşm adamlarının iyice gşzşne girdi. şnkş kolcu işteyken onu hiç kimsecikler sevmediği halde, içinden atılır atılmaz herkes acıdı ona. Tom Jones'un dostluğu ve yiğitliği herkesce gşklere ıkanlırken; annesini kızdırmamaya dikkat etmekle birlikte, Mr. Blifil açıkca ayıplanıyordu herkesce. Ne var ki, zavallı Tom Jones, gene de bunların acısını çekti etinde kemiğinde. şnkş bu işten ştşrş çocuğu dşvmesi her ne kadar yasaklandıysa da, kolayca bulunan bir nesnedir sopa dediğin ve Thwackum'ın zavallı Tom'u sşrekli cezalandırmasını engelleyen tek şey, her an bir sopa bulunmamasıydı elinin altında.

řđretmenin sopadan hoşlanmasının tek edeni dayak atma sporuna gşnşl vermesi olsaydı, Mr. Blifil'in de çekeceği vardı herhalde. Ne var ki, Mr. Allworthy, iki ocuk arasında hiç fark gşzetmemesini sık sık sşylediği halde, Thwackum, Tom'a karşı ne denli sert, hattâ kıyıcı ise, genç Mr. Blifil'e karşı da o denli iyi yşrekli ve tatlı huyluydu. Gerçeği sşylemek gerekirse, řđretmeninin gşzşne iyice girebilmişti Blifil. Bunu hem ona gşsterdiği derin saygı sayesinde, hem de řđretisini bşyşk bir hayranlıkla benimseyerek yapabilişti. Mr. Blifil, Thwackum'ın sşzlerini ezberler, onları sık sık tekrarları. Bşylesine genç bir kişinin, hocasının tşm dinsel ilkelerini tam bir coşkunlukla benimsemesi, şaşılacak bir şeydi doğrusu. Saygıdeğer řđretmeni, işte bu yşzden Mr. Blifil'e ayrıca dşşkşndş.

Tom Jones'a gelince, saygının hem dış gşsterilerine boş verir, řđretmen yaklaşırken şapkasını çıkarmayı ya da selâm vermeyi unuttur; hem de onun řđřtlerine ve kendini canlı bir şrnek olarak ileri

sürmesine hiç mi hiç aldırmaıdı. Yani Tom Jones, gerek davranışıyla gerek görünüşüyle, akli beş karış havada, zıpır bir delikanlıydı. Çoğu zaman da, hiç utanmadan, arkadaşının ağırbaşlı halleriyle rezilcesine alay ederdi.

Mr. Square de, aynı nedenlerden ötürü Mr. Blifil'i tutardı. Çünkü Tom Jones, Thwackum'ın sözlerini önemsemediğı gibi, Square'in lütfedip arasına verdiğı bilimsel söylevlere de hiç mi hiç aldırmaıdı. Dahası var: Günün birinde doğruluk kuralı üstüne bir şaka yapmak yüzşüzlüğünü bile göstermişti. Başka bir gün de, dünyada var olan kurallardan hiçbirinin, babası (Mr. Allworthy kendisini bu adla çağırmasına izin vermişti) gibi bir adam yaratamayacağına inandığını söylemişti.

Mr. Blifil ise, Tom'un tam bir karşıtıydı. On altı yaşındayken bile, birbirine tam anlamıyla ters düşen bu iki adamın gözüne girebilecek kadar becerikliydi. Biriyle tepeden tırnağa din, ötekiyle de tepeden tırnağa erdem kesilirdi. Her ikisiyle birlikteyken de, derin bir sessizliğe gömölür, öğretmenler bu sessizliği kendileriden yana yorumlayıp, Mr. Blifil'i büsbütün beğenirlerdi.

Blifil, bu iki baya ayrı ayrı dalkavukluk etmekle kalmaz, onları Mr. Allworthy'ye övmenin yollarını da bulurdu sık sık. Dayısıyla başbaşa kalıp da, boyuna dile getirdiğı dinsel ya da erdemli görüşlerinden birinden söz edince, dayısı da bu görüşü beğenince, Blifil, bunları ya Thwackum'dan ya da Square'den öğrendiğini söylerdi hemen. Bu sayede, dayısının öğretmenleri övmesini sağılamış olurdu. Bu övgülerin ise, felsefeciyi de tanrıbilimciyi de çok etkilediğini anlamıştı; çünkü gerçeğı söylemek gerekirse, dolaylı yoldan yapılan dalkavukluklara pek dayanamaz insan.

Bundan başka, Blifil, öğretmenlerin övölmesinden Mr. Allworthy'nin de ayrıca hoşlandığını anlamıştı çok geçmeden. Çünkü aslında öğretmenler, Mr. Allworthy'nin kendi tasarladığı acayip eğitim planını uyguladıkları için, delikanlı onları övmekle bu eğitim planını da göklere çıkarmış oluyordu. Değerli Mr. Allworthy, büyük özel okullarımızın kusurlu eğitimini ve orada yetişen çocukların birçok lardan ahlâksız olabileceklerini düşünerek, yeğenini de, bir çeşit evlat

saydığı Tom'u da kendi evinde okutmaya karar vermişti. Özel bir lisede ya da bir üniversitede ahlâklarının bozulması tehlikesinden onları koruyabileceğini sanıyordu böylece.

Mr. Allworthy, çocukları özel bir öğretmenle yetiştirmeye karar verdiği sırada, aklına da, dürüstlüğüne de ayrıca güvendiği yakın bir arkadaşı, Mr. Thwackum'u salık verdi ona. Bu Thwackum, özel bir bursla incelemeler yaptığı üniversiteden nerdeyse hiç dışarı çıkmazdı. Bilgili, dini bütün ve akli başında bir kişi diye büyük bir ün kazanmıştı. Mr. Allworthy'nin arkadaşı, herhalde bu niteliklerinden ötürü salık vermişti onu. Bundan başka, Mr. Thwackum, Mr. Allworthy'nin arkadaşının Parlamento'da temsil ettiği kasabanın en önemli ailesinden geliyordu ve o aile ile arasının iyi olmasını istiyordu bu Parlamento üyesi.

İlkin Thwackum pek hoşuna gitti Mr. Allworthy'nin. Onun anlatıldığı kadar değerli olduğunu sandı gerçekten. Ne var ki, Mr. Thwackum'u daha yakından tanıyıp, onunla daha içli dışlı olunca, öğretmenin bazı kusurlu yanlarını görmeye başladı. Ama Mr. Thwackum'un olumlu yanları, bu kusurlardan çok daha ağır bastığından, ona yol vermeyi düşünmedi Mr. Allworthy. Bunu yapması için akla yakın bir neden de yoktu gerçekte. Çünkü Mr. Thwackum bu öyküde okuyucuya nasıl görünüyorsa, Mr. Allworthy'ye de tıpkı öyle göründüğünü sananlar fena halde yanılmaktadır. Bu tanrıbilimciyi çok yakından tanısaydı, onu, sezgileriyle açıklayabilen biz yazarlar kadar iyi anlayacağını sanan okuyucu, daha da fazla yanılmaktadır. Bu çeşit yanılgılara kapılıp, Mr. Allworthy'nin aklını ya da sezgisini küçümsemeye kalkan okuyuculara, verdiğimiz bilgiyi çok kötüye kullandıklarını söylerim hiç çekinmeden.

Thwackum'un öğretisindeki yanılgılar, bunların tam karşıtı olan Square'in öğretisindeki yanılgıları büyük çapta örtmeye yarıyordu. Mr. Allworthy, Square'in yanılgılarını da görüyor ve ayıplıyordu. Bu iki bayın değişik aşırılıklarının bu değişik kusurları düzelteceğini; ve bu iki öğretmenden. Mr. Allworthy'nin de yardımıyla, iki çocuğun yeterince gerçek din ve gerçek erdem ilkesi öğrenebileceğini sanıyordu. Eğer umduğu sonucu elde edemediyse, tasarlanan planda bir

bozukluk vardı herhalde. Bu bozukluğun ne olduğunu da okuyucum bulsun, eğer bulabilirse. Bozukluğu araması için izin veriyoruz ona. Öykümüzde kusursuz kişiler var demiyoruz biz. Çünkü ancak doğal olarak insan yaradılışında var olan şeylerin bu öyküde bulunacağını umuyoruz.

Şimdi gene konumuza dönelim. İki çocuğun biraz önce sözünü ettiğimiz değişik davranışlarının değişik etkiler yaptığını kendi gözüyle gören okuyucunun şaşacağını sanmıyorum. Üstelik, felsefeciyle tanrıbilimcinin böyle bir tutum benimsemelerinin başka bir nedeni de vardı. Ama bu neden çok önemli olduğundan, bir sonraki bölümde açıklayacağız onu.

BÖLÜM 6

Yukarda sözü edilen görüşleri daha iyi açıklayan bir neden

Şimdi şunu bildirelim ki, öykümüzün sahnesinde son zamanlarda sık sık görülen bu iki bilgili kişi, Mr. Allworthy'nin evine ayak basar basmaz, biri ev sahibinin dinine, öteki de erdemine öylesine vurulmuşlardı ki, bu değerli kişiye iyice bağlanabilmenin çaresini düşünmeye başlamışlardı.

Bir süredir sözünü etmediğimiz halde, okuyucunun unutmadığını umduğumuz o güzel dula göz koymuşlardı bu amaçla: Mrs. Blifil'i elde etmek istiyordu ikisi de.

Mr. Allworthy'nin evinde gördüğümüz dört erkekten üçünün, hiç bir zaman güzelliğiyle ün kazanmayan, üstelik de artık yaşı ilerlemiş bir kadına gönül vermeleri, dikkate değer bir durum sayılabilir. Ama bir adamın canciğer dostlarının, yakın arkadaşlarının, o adamın evindeki kadınlara doğal bir eğilimleri vardır. O adamın varlıklı büyük annesinden, annesinden, kız kardeşinden, kızından, teyzesinden yeğeninden; ve güzel karısından, kız kardeşinden, kızından, yeğeninden, kardeş çocuğundan, metresinden ya da hizmetçisinden

den ayrıca hoşlanırlar.

Kaskatı ahlâk kurallarına bağlı olanlar, Thwackum ile Square'in bu girişimini ayıplayabilirler. Ama böylesine kişilikleri olan bu iki bayın, durumu iyice incelemeden ve Shakespeare'in dediği gibi, bunun "bir vicdan sorunu" olup olmadığını düşünmeden böyle bir işe atıldıklarını sanmasın okuyucu. Thwackum, komşunuzun kız kardeşine aşkınızı göstermenin hiçbir yerde yasak olmadığı düşüncesinden güç aldı bu girişim sırasında. Tüm yasaların temelindeki kuralın "Expressum facit cessare tacitum"* olduğunu biliyordu. Bunun anlamı da şudur: "Yasaları yapan, tam ne demek istediğini açık seçik söyleyince, canımız istediği anlamda yorumlayamayız o yasa-yı." Tanrısal yasa, komşumuzun malına göz dikmemizi yasakladığı halde, komşumuzun kız kardeşine bu mallar arasında yer vermediği için, tutumunun yasal olduğu inancına vardı Thwackum. Square'e gelince, keyfine düşkün, dulların hoşuna gidebilecek bir erkek olduğu için, "var olan her şeyin ölümsüz uygunluğuyla" kolayca bağdaştırabilirdi bu isteğini.

Mrs. Blifil'in gözüne girmek fırsatını hiç kaçırmayan bu iki bay, dul bayanın çocuğunu öteki çocuktan hep üstün tutmakla amaçlarına erişebilecekleri kanısına vardılar. Mr. Allworthy'nin kimsesiz çocuğa gösterdiği iyilik ve sevecenlikten kız kardeşinin hiç de hoşlanmadığını sandıkları için, her fırsattan yararlanarak çocuğu küçük düşürmek ve rezil etmekle, dul bayanın hoşuna gidecekleri konusunda en küçük bir kuşkuları yoktu. Bu çocuktan nefret ettiğine göre, ona kötülük eden her insanı sevmesi gerekirdi Mrs. Blifil'in. Thwackum, Square'den üstün durumdaydı bu açıdan. Çünkü Square, zavallı oğlanın ancak adını kötüye çıkarabiliyordu; oysa Thwackum, derisini yüzüyordu onun. Thwackum, Tom Jones'un sırtına indirdiği her sopayı, sevgilisine bir iltifat sayıyordu aslında. Öyle ki, şu eski dayak dizesini ikide birde söylemesi, hiç de yersiz olmazdı: "Castigo te non quod odio habeam, sed quod amem." Yani "nefret ettiğim için değil, sevdiğim için cezalandırıyorum seni." Thwackum'-

* "Sözle söylenen, sessizce düşünülen geçersiz duruma getirir." (Ç.N.)

un ağzından, daha doğrusu sopayı tutan parmaklarından pek düşmezdi bu söz.

Daha önce de söylediğimiz gibi, bu iki bayın Tom Jones ile genç Mr. Blifil konusunda aynı görüşü paylaşmamalarının başlıca nedeni buydu işte. Görüşlerinin uyuştğu nerdeyse tek konuda buydu gerçekte. Çünkü ilkelerinin çatışması bir yana, aynı amacı güttüklerini çoktandır seziyor, birbirlerine korkunç kin duyuyorlardı.

Sırayla elde ettikleri başarılar, bu kini büsbütün yoğunlaştırıyordu. Çünkü kızlar da durumu Mr. Allworthy'ye bildirir diye çok dikkatli davrandıkları halde, onların neyin peşinde olduklarını çoktan anlamıştı Mrs. Blifil. Ne var ki, Thwackum ile Square'in korkuları yersizdi aslında. Kendisinden başka hiçbir kişinin bu bayların sevdasından yararlanmamasına karar veren dul bayan, Thwackum ile Square'in dalkavukluklarından ve aşk gösterilerinden pek hoşnuttu. Bunu sağlamak için de, her iki bayı sırayla ve eşit sürelerle idare ediyordu. Gerçi Mrs. Blifil, rahibin ilkelerini tutuyordu aslında; ne var ki, görünüşü açısından Square daha hoş geliyordu ona: Square biçimli bir erkekti; oysa rahip, "Sokak kadınının yolu" adlı resimde, Bridewell hapishanesindeki bayanlara sopa çeken baya benziyordu nerdeyse.

Mrs. Blifil, evliliğin tatlı yanlarından bıkmış mıydı, yoksa acı yanlarından tiksiniş miydi, yoksa bunun başka bir nedeni mi vardı bilmem artık. Ama gerçek şu ki, dul bayan ikinci bir evliliğe hiç mi hi yanaşmıyordu. Bununla birlikte, eninde sonunda Square ile öyle içli dışlı oldu ki, dedikoducular fısıfısıf fısıldamaya başladılar. Dul bayanın hatırını saydığımız için ve böyle söylentilerin doğruluk kuralına da, "her şeyin sonsuz uyumuna" da ters düştüğüne inandığımızdan, bu fısıltılara kulak asmayacağız, boş yere kâğıdımızı lekelemeyeceğiz bunlarla. Ama su götürmez bir gerçek varsa o da şudur ki, Thwackum, ereğine bir adım bile yaklaşmadan, dövüp durdu Tom Jones'u.

Aslında Thwackum, büyük bir yanılgıya düşmüştü ve kendisinden çok önce Square farkına vardı bu yanılgının: Mrs. Blifil (belki okuyucunun da çotandır anladığı gibi) ölen kocasının davranışlarından

pek hoşnut kalmamıştı. Hattâ, doğruyu söylemek gerekirse, kocasına iyice kin bağlamış, adamın ancak ölümünden sonra ona karşı biraz yumuşamıştı. Bunu göz önünde tutarsak, Blifil'den olan çocuğa ayrıca sevgi beslememesine pek şaşmayız. Gerçekte bu çocuğa sevgisi öylesine kıttı ki, küçüklüğünde onu pek az görür, yüzüne bile pek bakmazdı. İşte bundan ötürü, kısa bir süre direndikten sonra, Mr. Allworthy'nin kimsesiz çocuğa sevgi göstermesine, onu kendi oğlu saymasına, onu hiçbir bakımdan genç Mr. Blifil'den ayırdetmemesine karşı çıkmadı. Komşuları ve ailesi, ağabeyine gösterdiği uysallığın bir belirtisi saydılar Mrs. Blifil'in bu davranışını. Tıpkı Thwackum ve Square gibi, herkes, kimsesiz çocuktan için için nefret ettiğini sanıyordu. Hattâ Mrs. Blifil'in Tom Jones'a yakınlık gösterdiği oranda ondan nefret ettiğine, onu yıkmak için etkili dolaplar çevirdiğine inanıyorlardı: Mrs. Blifil'in çıkarları kimsesiz çocuğa kin beslemesini gerektirdiğine göre, böyle bir kin beslememesini akılları almıyordu.

Dayak sporuna karşı olan Mr. Allworthy evden uzak bulunduğu sıralarda, Mrs. Blifil, Thwackum Tom Jones'a sopa çeksin diye onu sinsice kışkırttığı için, dul bayanın bu çocuktan nefret ettiğine ayrıca güveni vardı Thwackum'un. Bu durum, Square'i de aldatmıştı. Dul bayan, kendi oğlu genç Mr. Blifil'in dövülmesi için gizlice buyruklar vermezdi hiç. Oysa hiç kuşkusuz nefret ederdi kendi oğlundan. Bu bize her ne kadar canavarca görünürse görünsün, öz oğlundan nefret eden tek ananın Mrs. Blifil olmadığına da inanıyorum. Görünüşte Mrs. Blifil uysal davranıyordu ama, Mr. Allworthy'nin kimsesiz çocuğa gösterdiği sevgiden aslında pek hoşnut değildi herhalde. Ağabeyi sırtını çevirir çevirmez, onun bu tutumundan sık sık yakınır; Thwackum'a da, Square'e de iyice çekıştirirdi Mr. Allworthy'yi. Hattâ Mr. Allworthy ile aralarında küçük bir kavga ya da kaba deyimiyle hır çıkar çıkmaz, ağabeyinin yüzüne karşı da söylerdi düşündüklerini.

Gelgelelim Tom büyüyüp de, kadınların erkeklerde ayrıca beğendikleri yiğitliği gözler önüne sermeğe başlayınca, Mrs. Blifil'in eskiden ona karşı benimsediği olumsuz tutum yavaş yavaş yok olmaya

başladı. Sonunda, kendi oğlundan fazla kimsesiz çocuğu sevdiği öyle bir kesinlikle açığa çıktı ki, artık hiç kimse yanılmazdı bu konuda. Dul bayan, Tom Jones'u öyle sık sık görmek ister, onun yanında bulunmaktan öyle haz duyardı ki, delikanlı daha on sekizine basmadan önce, Thwackum'un da Squarne'in de rakibi olmuştu. Beteri var: Eskiden Mrs. Blifil, Square'e gönül verdi diye nasıl bol bol dedikodu yapıldıysa, şimdi de Tom Jones'a gönül verdi diye bol bol dedikodu yapılmaktaydı. İşte bundan ötürü, öykümüzün zavallı kahramanına kıyasıyla bir kin besliyordu felsefeci.

BÖLÜM 7

Bu bölümde yazarın kendi sahneye çıkmaktadır

Gerçi Mr. Allworthy, olup bitenleri olumsuz bir açıdan görmekte acele eden bir adam değildi. Dolaylarda oturanların hepsinin ağzına düştüğü halde, bir erkek kardeşin ya da bir kocanın kulağına erişemeyen dedikodulardan da pek haberi yoktu. Ama Mrs. Blifil'in kimsesiz delikanlıya sevgisi; onu kendi oğluna yeğlediğini düpedüz açığa vurması, Tom'un hiç de yararına değildi gene de.

Mr. Allworthy'nin yüreğindeki acıma duygusu öylesine güçlüydü ki, ancak adaletin kılıcı başa çıkabilirdi bu duyguyla. Ayrıca kötü sayılamayacak bir adamın şu ya da bu nedenden ötürü mutsuzluğunu görür görmez, yufka yürekli Mr. Allworthy'nin acıma duygusu hemen ağır basar; bu mutsuz adama dostluk gösterir, iyilik ederdi ona.

Böylece Mr. Allworthy, kız kardeşinin kendi öz oğlundan açıkca nefret ettiğini görünce, sırf bu durumdan ötürü genç Blifil'e acımaya başladı. Güzel huylu iyiliksever insanlarda acımanın ne gibi belirtileri olduğunu çoğu okuyucularına şimdi anlatmaya gerek yok bana kalırsa.

Bundan sonra Mr. Allworthy, genç Blifil'de erdeme benzeyen her şeye dürbünün büyüten ucuyla; kusurlarına ise, dürbünü ters çevirerek, küçülten ucuyla bakmaya başladı. Öyle ki, delikanlının kusur-

ları nerdeyse görülmez oldu. Acıma duygusu güzel bir huyun belirtisi olduğu için, Mr. Allworthy'yi övmek yerinde olur belki. Ne var ki, bundan sonraki tutumunu bağışlamak için de, insanların güçsüzlüğünü göz önünde tutmamız gerekecek. Çünkü Mr. Allworthy, kız kardeşinin Tom'a düşkünlüğünü sezer sezmez, bu zavallı genç Mrs. Blifil'in gözüne girdikçe, onun gözünden düşmeye başladı suçsuz olduğu halde. Gerçi Mrs. Blifil'in sevgisi, Tom'un Mr. Allworthy'nin yüreğinden sökülüp atılmasının tek nedeni olamazdı ama, kimse-siz delikanlıya büyük zararı oldu bu sevginin. Kız kardeşinin Tom'a düşkünlüğü yüzünden, Mr. Allworthy delikanlıya karşı olumsuz bir tavır takındı. Bu ise, öykümüzde ileride anlatacağımız müthiş olaylara yol açtı. Zavallı Tom'un, kendi çapkınlığı, azgınlığı ve dikkatsizliğinden ötürü bu olaylara neden olduğunu açıkca söylemekten de çekinmemeliyiz.

Tom'un kusurlarından bazı örnekler anlatarak, ileride okuyucumuz olacak iyi huylu delikanlılara çok yararlı bir ders vereceğiz eğer ne demek istediğimizi yanlış anlamazlarsa. Öykümüzü okuyunca, bu delikanlılar şunun farkına varacaklar: İyi yürekli olmak, içten pazarlıklı davranmamak, insana büyük bir iç huzuru verir, insanın kendi aklıyla dürüstce gururlanmasını sağlar. Ama ne yazık ki, yaşamda başarı açısından hiçbir işe yaramaz. En iyi insanların bile, akli başında ve ağırbaşlı olmaları gerekmektedir. Akıl ve ağırbaşlılık bir çeşit koruyucularıdır erdemin. Bunlarsız güven içinde yaşayamaz erdem. Amaçlarımızın, hattâ davranışlarımızın iyi olması yeterli değildir. Onların başkalarına da iyi görünmesine dikkat etmelisiniz. İçiniz ne denli güzel olursa olsun, dışınızın da güzel görünmesini sağlamalısınız. Buna hep dikkat etmezseniz, kötü niyetliler ve kıskançlar, size öyle bir karaçalarlar ki, bir Allworthy'nin keskin zekâsı ve iyi yüreği bile bu karaların altında gizlenen güzellikleri seçemez olur. Genç okuyucularım, şu özdeyiş hiç çıkmasın aklınızdan: Sağgörünün kurallarını savsaklayacak kadar iyi olamaz hiçbir insan. Ağırbaşlılık ve kurallara saygı gibi süsleri takınmadıkça, Erdem'in ta kendisi bile güzel görünemez gözümüze. Benim değerli çömezlerim, bundan sonraki sayfaları dikkatle okursanız, size vereceğim örneklerin bu

öğüdümü yeterince destekleyeceğini umarım.

Bir tiyatro oyununun korusu gibi, bir süre için böylece sahneye çıkmamı başlşlayınız. Bunu yapmakla kendi yararımı düşünüyorum aslında: Saf ve iyi yürekli kişilerin ne gibi kayalara başlarını çarparak yıkılıp gittiklerini açığa vururken, değerli okuyucularımın beni yanlış anlamalarını, tehlikeli olarak gösterdiğim şeyleri övdüğümü sanmalarını istiyorum. Öykümün oyuncularını kandırıp bunu onlara söyletmediğim için, kendim söylemek zorunda kaldım.

BÖLÜM 8

Çocuksu ve küçük bir olay olmakla birlikte, Tom Jones'un iyiliğe yönelik bir huyu olduğunu gösterir

Mr. Allworthy'nin, Tom Jones'un haksız yere cezalandırıldığını sanıp, gönlünü almak için ona küçük bir at verdiğini okuyucu anımsayacak.

Tom bu ata altı ay baktıktan sonra, dolaylardaki pazarlardan birine götürüp onu sattı.

Dönüşünde Thwackum, atın parasıyla ne yaptığını sorunca, Tom, bunu söylemeyeceğini bildirdi açıkça.

"Ha! Ha!" dedi Thwackum, "demek söylemeyeceksin! Öyleyse, pantolonunun kışından öğrenirim bunu."

Kuşkulu görünen durumlarda, Thwackum'un bilgi edinmek için başvurduğu yer orasıydı hep.

Derken Tom bir uşağın sırtına bindirildi. Dayak için her şey hazır olduğu sırada, Mr. Allworthy odaya girdi, suçlunun cezasını erteledi, onu başka bir odaya götürdü. Tom ile başbaşa kalınca, Thwackum'un sorduğu soruyu bir kez daha sordu.

Tom, Mr. Allworthy'nin istediği herhangi bir şeye karşı çıkmamayı bir görev bildiğini; ama Thwackum denilen o zorba ite gelince, ona ancak sopayla karşılık vererek, tüm çektiklerinin acısını yakın

da çıkarabileceğini umduğunu söyledi.

Mr. Allworthy, öğretmeni için kullandığı uygunsuz ve saygısız sözlerden ötürü Tom'u çok sert bir dille azarladı; öc almaya niyetlendiğini açıkladığı için ayrıca tersledi delikanlıyı. Ağzından bir daha böyle bir lâf çıkarsa, iyice gözünden düşeceğini; çünkü bir ahlâksıza hiçbir zaman dost ya da destek olmayacağını anlatarak Tom'a gözdağı verdi. Mr. Allworthy'nin bu ve buna benzer sözleri, Tom'un vicdanını biraz tedirgin eder gibi göründüyse de, bu tedirginlik pek candan değildi aslında: çünkü Tom, öğretmeninden aldığı can yakıcı armağanlara bir karşılık vermeyi tasarlıyordu. Mr. Allworthy, Thwackum'a karşı öfkesini biraz dizginlemeye zorladı Tom'u. İyi yürekli Mr. Allworthy, delikanlıya sağduyulu öğütler verdikten sonra, onun konuşabileceğini bildirdi. Tom da şunları söyledi:

"Yemin ederim, efendim, sizi bütün dünyadan çok severim ve sayarım. Size ne denli borçlu olduğumu bilirim. Yüreğimden nankörlük olabileceğini sansam, kendimden nefret ederdim. Bana verdiğiniz o küçük at konuşabilse, armağanınızı ne denli sevdiğimi söylerdi size. O ata binmekten fazla, onu beslemekten haz duyuyordum. Valahi efendim, ondan ayrılmak yüreğime indi. Böyle bir zorunluktan başka hiçbir şey bana sattıramazdı onu. Siz de benim durumunda olsaydınız, tıpkı benim gibi yapardınız efendim, buna inanıyorum; çünkü başkalarının mutsuzluğuna sizin kadar duyarlı değildir hiç kimse. Sevgili efendim, ya bu mutsuzluğa kendiniz sebep olduğunuzu sansanız, ne yapardınız o zaman? Yemin ederim efendim, yeryüzünde görülmemiştir onlarınki kadar korkunç bir yoksulluk."

Mr. Allworthy, "kimlerinki kadar, çocuğum? Ne demek istiyorsun?" diye sordu.

Tom, "ah, efendim," dedi, "siz onu işten çıkaralıberi kolcunuzla çoluk çocuğu, soğuğun ve açlığın acılarını çeke çeke mahvoldular. Bu zavallıları çinli çıplak, açlıktan ölürken görmeye, hem de tüm çektiklerinin benim yüzümden olduğunu bilmeye dayanamadım. Dayanamadım, yemin ederim dayanamadım, efendim." (Bunu söylerken, Tom'un gözlerinden yaşlar boşandı. Sözünü şöyle bitirdi:) "Onları tamamiyle mahvolmaktan kurtarmak için, büyük değer verdiğim sev-

gili armağınınızı gözden çıkardım: Atı onlar için sattım, son meteliğine kadar parayı olduğu gibi onlara verdim.

Mr. Allworthy birkaç saniye sessiz kaldı. Konuşmaya başlamadan önce de gözleri yaşlarla doldu. Tom'u tatlı tatlı azarlayıp, sıkıntıda bulunan birine yardım etmek isteyince, olağanüstü çarelere başvurmaktansa, kendisine gelmesini öğütledikten sonra, çocuğu savdı.

Bu durum, Thwackum ile Square arasında bir yığın tartışmaya neden oldu daha sonraları. Thwackum, Tom'un böyle davranmakla, kolcuyu cezalandırmak niyetinde olan Mr. Allworthy'ye saygısızlık ettiği görüşünü savunuyordu. Herkesin acıma duygusu dediği şey, kimi zaman Tanrının buyruğuna karşı çıkmaktı Thwackum'a göre; çünkü Tanrı, belirli bazı kişilerin mahvolmasını isterdi. Tom, Tanrıya karşı çıkmakla, Mr. Allworthy'ye de karşı çıkmıştı. Thwackum, her zaman olduğu gibi, kızılık sopasını içtenlikle öğütleyerek sözlerine son verdi.

Square ise, ya Thwackum'a cephe almak için, ya da Tom Jones'un yaptığını çok doğru bulan Mr. Allworthy'ye hoş görünmek için, buna karşıt bir tutumu iyice benimsedi. Çoğu okuyucularımın zavallı Tom'u Square'den çok daha elverişli bir biçimde savunacaklarına inandığım için, felsefecinin bu konuda neler söylediğini anlatmayı bir küstahlık sayarım. "Kötülük Kuralına" bağlanması olanaksız bir davranışı "iyilik kuralı" ile bağdaştırmak hiç de güç olmadı aslında.

BÖLÜM 9

Daha berbat bir olayı ve Thwackum ile Square'in bu konudaki yorumları ele alınır

Benden çok daha akıllı bilinen bir kişi, felâketlerin genellikle tek başına gelmediklerine dikkati çekmiştir. Çevirdikleri bir dalavera açığa çıkınca, bu işi yapan bayların uğradıkları felâkette görürüz bunun bir örneğini: Çünkü bu açığa vurma süreci bir tek dalaverayla kalmaz, tüm dalaveralar açığa vurulur birer birer. Zavallı Tom'a da

tipki böyle oldu: Atı sattığı için başışlanır başışlanmaz, Mr. Allworthy'nin ona verdiği çok güzel bir Kutsal Kitabı bir süre önce sattığı, satıştan elde ettiği parayı aynı yere verdiği anlaşıldı. Kendisinde de bir eşi olduğu halde, genç Mr. Blifil satın almıştı bu Kutsal Kitabı. Hem kitaba saygısından ötürü, hem de Tom'a dostluğundan yapmıştı bunu. O Kutsal Kitabın ailenin dışında birine yarı fiyatına satılmasına gönlü razı olmamıştı. Onun için yarı fiyatı kendi ödemişti. Mr. Blifil, çok ölçülü bir gençti; para konusunda da öylesine hesaplı kitaplıydı ki, Mr. Allworthy'den aldığı paraları, neredeyse son meteliğine kadar biriktirmişti.

Kimi kişilerin ancak kendi malları olan kitapları okuyabildikleri söylenir. Genç Mr. Blifil ise, tam tersine, bunu eline geçirdiğinden beri yalnız Tom'un Kutsal Kitabını okuyordu. Hattâ kendi Kutsal Kitabını okuduğundan çok daha sık okuyordu Tom'unkini. Güç yerleri açıklaması için öğretmenine ikide birde başvurduğundan, ne yazık ki, Thwackum, kitabın birçok sayfalarına Tom'un adının yazılı olduğunu gördü. Bunun üzerine soruşturma başladı; genç Mr. Blifil de tüm durumu açıklamak zorunda kaldı.

Thwackum, kutsal bir şeye karşı saygısızlık saydığı bir cinayetin cezasız kalmamasına kararlıydı. Onun için, hemen dayak faslına başladı. Bununla da yetinmeyerek, Mr. Allworthy'yi görür görmez, bu canavarca cinayeti ona bildirdi; Tom'a karşı yaman bir saldırıya geçerek, Tanrının Tapınağından kovulan alıcılara ve satıcılara benzetti onu.

Square ise, bambaşka bir açıdan görüyordu bu durumu. Square'e göre, ha Kutsal Kitabı satmışsın, ha herhangi başka bir kitabı. Kutsal Kitabı satmak Tanrı yasalarına göre de, insan yasalarına göre de bir suç sayılmadığı için, bu işte bir densizlik yoktu. Thwackum'un bu durum karşısında kapıldığı telâş, bir öyküyü anımsatmıştı Square'e; yani dine çok bağlı bir bayanın, sırf Hristiyanlığa saygısından ötürü, tanıdığı başka bir bayandan Tillotson'un * vaizlerini derleyen

* Vaizleriyle çok ünlü olan John Tillotson (1630-1694) Canterbury başpiskoposlarından biriydi. (Ç.N.)

kitabı aşırmasını...

Bu öyküyü duyunca, tanrıbilimcinin aslında pek solgun olmayan yüzü kıpkırmızı kesildi. Tartışmada hazır bulunan Mrs. Blifil araya girmeseydi, Square'e korkunç bir heyecan ve öfkeyle karşılık verecekti Thwackum. Ama dul bayan, kesinlikle Mr. Square'den yana olduğunu açıkladı. Büyük bir bilgi gösterisiyle Square'in tutumunu savundu ve şu sonuca vardı: Eğer Tom bir suç işlediye kendi oğlunun da onun kadar suçlu olması gerekirdi; çünkü alıcıyla satıcı arasında bir ayırım göremiyordu; alıcı da Tapınaktan kovulacaktı, satıcı da.

Mrs. Blifil, görüşünü böyle açıklayarak, tartışmaya bir son verdi. Square, zaferiyle öylesine kendinden geçmişti ki, bir şeyler daha söylemesi gerekseydi bile, konuşacak hali kalmamıştı. Thwackum ise, hem anlattığımız nedenlerden ötürü dul bayanın damarına basmayı göze alamıyor; hem de öfkesinden boğuluyordu neredeyse. Mr. Allworthy'ye gelince, çocuk nasıl olsa bir kez cezalandırıldığı için, bu yeni durum karşısında ne düşündüğünü bildirmeyeceğini söyledi. Mr. Allworthy'nin Tom'a gerçekten kızıp kızmadığı konusunda karar vermeyi okuyucuya bırakıyorum.

Bu olup bitenlerden kısa bir süre sonra, Mr. Western (yani kekliğin vurulduğu toprakların sahibi) kolcuyu, topraklarında gene izinsiz avlanmakla suçladı. Kara George için pek kötü oldu bu iş. Kolcu, iyice mahvolmak tehlikesine düştü. Oysa Mr. Allworthy, tam bağışlamak üzereydi onu; çünkü şöyle bir durum olmuştu: Bir akşam Mr. Allworthy, yeğeni ve evlat edindiği çocukla yürürken, Tom Jones, kumazca davranarak, onu Kara George'un oturduğu yere doğru çekmişti. Bu mutsuz adamın ailesini gördüler orada. Tom Jones'dan alınan paranın neredeyse tümüyle eski borçlar ödendiği için, kolcunun karısı ve çocukları, soğuşun, çırlı çıplak olmanın ve açlığın, insanlara çektirebileceği acıların en son kertesine varmışlardı.

Böyle bir durumun Mr. Allworthy'nin yüreğine dokunmamasının yolu yoktu. Anaya hemen iki altın lira verdi; bu parayla çocuklara üstbaş almasını söyledi. Bu iyilik karşısında zavallı kadın hüngür hüngür ağlamaya başladı. Mr. Allworthy'ye teşekkür ederken, Tom'

duyduğu gönöl borcunu belirtmekten de kendini alamadı. Uzun süredir çocukları ile birlikte kendisinin de açlıktan ölmesine Tom'un engel olduğunu söyledi:

"Bize iyilik etmeseydi," dedi, "ne bir lokma yemek yiyebilirdik, ne de bu zavallıların sırtına koyabilecek bir paçavra bulabilirdik.

Atı ve Kutsal Kitabı bir yana, bu yoksul aileye yardım edebilmek için, bir geceliğini ve başka eşyalarını da gözden çıkarmıştı delikanlı.

Eve dönünce, Tom, bu ailenin yoksulluğunu ve Kara George'un pişmanlığını belirtmek için nice diller döktü. Öyle de başarılı oldu ki, Mr. Allworthy, kolcunun eski suçlarının acısını yeterince çektiğini, onu artık bağışlayacağını, ona ve ailesine yardım etmenin bir çaresini düşüneceğini söyledi.

Bunu duyan Jones öylesine sevindi ki, eve döndüklerinde karanlık bastığı halde, şakır şakır yağın yağmurun altında bir millik yolu yürüyerek, müjdeyi kadına vermekten kendini alamadı. Ama haber vermekte acele edenlerin tümü gibi, Tom Jones da kendi verdiği haberi yalanlamak zorunda kaldı: Kara George'un kara bahtı, Tom'un kısı.. bir süre uzaklaşmasından yararlanarak, her şeyi gene altüst etmişti.

BÖLÜM 10

Genç Mr. Blifil ile Tom Jones değişik bir açıdan görülür

Genç Mr. Blifil, sevimli bir nitelik olan acıma duygusu açısından iç de varamamıştı arkadaşı Tom Jones'un düzeyine. Ama çok daha yüce bir erdem olan adalet duygusu açısından, arkadaşını fersah fersah aşmıştı. Mr. Blifil, adalet söz konusu olunca, hem Thwackum'ın hem de Square'in öğütlerine ve örneklerine uygun bir biçimde davranırdı. Çünkü "merhamet" sözcüğünü sık sık kullandıkları halde, gerçekte Square merhameti doğruluk kuralı ile bağdaştıramıyor; Thwackum ise, merhameti Tanrıya bırakarak, adaleti yerine getir-

mekten yana çıkıyordu. Adaletin yüceliğinin kimlere doğru yöneleceği konusunda bu iki bay arasında az çok görüş ayrılığı vardı ama; Thwackum yeryüzünde yaşayan insanların yarısını, Square de öteki yarısını yoketmeye hazırlardı gene de adalet uğruna.

Genç Mr. Blifil, Tom Jones'un yanında sustuğu halde, iyice düşünüp taşındıktan sonra, dayısının iyiliği hakketmeyen kişilere iyi davranmasına katlanamadı. Onun için, biraz önce kısaca değindiğimiz durumu Mr. Allworthy'ye bildirmeye karar verdi hemen. Bu durum ise gerçekte şöyleydi:

Kolcu, Mr. Allworthy'nin hizmetinden çıkalı aşağı yukarı bir yıl geçmişti. Tom henüz atını satmamıştı. Kendisini ve ailesini doyurmak için gerekli yiyecekten yoksun kalan adamcağız, Mr. Western'in tarlalarının birinden geçerken, yuvasında oturan bir tavşan gördü. Ülkenin de, avlanmanın da yasalarına karşı çıkıp, alçakça ve vahşice bir yumruk indiriverdi bu tavşanın başına.

Ne yazık ki, tavşanı satın alan adam, birkaç ay sonra, av hayvanlarıyla birlikte yakalandı. Mr. Western ile arası iyileşsin diye de, yasalara karşı avlayan bir iki kişiyi ele vermek zorunda kaldı. Mr. Western'in Kara George'u zararlı saydığını, adamın adının kötüye çıktığını bildiği için de, seçtiklerinden biri kolcuydu. Zaten tavşandan beri av hayvanı satıcısına hiçbir mal getirmedeğinden, canına kıyılabilir en uygun kurbandı Kara George. Satıcı, kolcuyu ele vermekle, işine daha çok yarayan müşterilerini de korumuş oluyordu; çünkü Mr. Western, bir tek suçla bile canına okuyabileceği Kara George'u cezalandırmaktan öyle bir keyif duydu ki, yasalara aldırmadan avlanan öteki suçlularla ilgili bir soruşturma bile açmadı.

Eğer bu durum Mr. Allworthy'ye olduğu gibi anlatılsaydı, kolcunun başına böyle belâlar gelmezdi herhalde. Ne var ki, suçluları cezalandırıp adaleti yerine getirmek sevdasına düşenlerin gözleri kararır, gerçekleri göremez olurlar: Genç Mr. Blifil, bu olayın eski olduğunu unuttu; tam nasıl olduğunu da değiştirdi. Acele edip bir çoğul eki katarak, öyküye başka bir biçim verdi: Kara George'un bir tek tavşanı değil, "tavşanları" tuzağa düşürdüğünü söyledi. Durumu açıklamadan önce, Mr. Blifil, bu işi gizli tutacağı konusunda söz

verdirmeseydi Mr. Allworthy'ye, yanlışlar düzeltilebilecekti herhalde. Ama Mr. Blifil, zavallı kolcunun kendini savunamadan ceza yemesinin yolunu bulmuştu; çünkü Kara George'un tavşanı öldürdüğü ve Mr. Western'in onu suçladığı kesinlikle doğru olduğuna göre, tüm öykünün doğruluğundan kuşkulanmıyordu Mr. Allworthy.

Böylece Kara George ile zavallı ailesinin sevinci pek kısa sürdü. Mr. Allworthy, ertesi sabah (bunun ne olduğunu açıklamadan) kolcuya kızması için yeni bir neden olduğunu bildirdi; Tom'un kara George'un adını bir daha ağzına almasını kesinlikle yasakladı. Mr. Allworthy, kolcunun ailesinin açlıktan ölmemesi için bir çare düşünecekti; ama kolcunun kendisini, bu adamın öteden beri hiçe saydığı yasalara teslim edebilecekti.

Tom, Mr. Allworthy'nin neden böyle öfkелendiğini anlayamadı bir türlü. Genç Mr. Blifil'den en küçük bir kuşku yoktu. Hayal kırıklıkları Tom'un dostluğunu pek yıpratmadığından, kolcuyu korumak için yeni bir çareye başvurmaya karar verdi.

Son zamanlarda Tom Jones, Mr. Western ile sıkı fıkı dost olmuştu. Çok yüksek engelleri atla aşarak ve buna benzer marifetler yaparak, Mr. Western'in öyle bir gözüne girmişti ki, gereğince desteklenirse, Tom'un büyük bir adam olacağından hiç kuşkulanmadığını bildirmişti bu bay. Mr. Western, ikide bir, "keşke benim de böyle yaman bir oğlum olsa" derdi. Hattâ günün birinde içki sofrasında, Tom'un bölgenin tüm avcılarından üstün olduğunu ileri sürdü; pek ağırbaşlı bir tavırla bu konuda bin İngiliz lirasına bahse girdi.

Tom, bu çeşit yeteneklerinden ötürü, Mr. Western ile can ciğer dosttu. Mr. Western'in sofrasında hep sevinçle karşılanan delikanlı, ev sahibinin en çok hoşlandığı av arkadaşı olmuştu. Tom, bu bayın en kıymetli mallarını, yani tüfeklerini, köpeklerini ve atlarını, sanki kendi öz malıymış gibi kullanabilirdi. Delikanlı, bu özel durumdan, arkadaşı Kara George'un yararlanmasına karar verdi. Eskiden Mr. Allworthy'ye hizmet eden kolcunun, şimdi de Western ailesinin hizmetine girebileceğini umdu.

Mr. Western'in Kara George'u nasıl olsa çok zararlı bir kişi saydığını, üstelik önemli bir olaydan ötürü bu bayın hoşnutsuzluğunun

büsbütün arttığını göz önünde tutan okuyucu, belki de saçma ve umutsuz bir çabaya girişmekle suçlayacaktır Tom'u. Ama eğer okuyucu, Tom'u her bakımdan ayıplamıyorsa, yapılması böylesine güç bir iş uğruna canla başla uğraştığı için, delikanlıyı iyice övmek de gerekir.

Tom, bu amacını gerçekleştirmek umuduyla Mr. Western'in kızı-na başvurdu. Bu onyediyedi yaşında genç kız, biraz önce sözünü ettiğimiz av için zorunlu araçlardan sonra, Mr. Western'in yeryüzünde en çok sevdiği, en çok beğendiği şeydi. Mr. Western'in kızı babasını bir miktar etkileyebileceği gibi, Tom da kızı bir miktar etkileyebilirdi. Bu genç kızı öykümüzün başlıca kadın kişisi saydığımız için, ona fena halde âşık olduğumuz için ve okuyucularla ben kitabın sonunda birbirimizden ayrılmadan önce birçok okuyucumuzun da ona sevdalanacağını bildiğim için, onu ilk kez bir bölüm sonunda ortaya çıkarmam hiç de uygun düşmeyecektir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

BİR YILLIK SÜREYİ KAPSAR

BÖLÜM 1

Beş sayfa kağıt tutar

Doğanın değil, sapıtmış beyinlerin ürünü olan, canavarlarla dolu o boş masallara benzemez bizim yazdıklarımız. O uydurma masalların, ancak fırına verilen pastaların dibi yanmasın diye tepsinin altına serilen kağıtlar gibi, pasta fırınlarında işe yarayabileceklerini söylemiştir ünlü bir eleştirmen. Ancak ve ancak kocaman bir bira bardağının yardımıyla okunabildikleri için, bira fabrikatörlerinin çıkarına yarayan tarih kitaplarına benzemelerini de istemeyiz yazdıklarımızın:

**Tarihin arkadaşı bira, bizi uyuştururken,
O ağırbaşlı öykünün dertli bölümlerini okuruz.**

Butler,* biranın çağdaş tarihçilerin içkisi, belki de onları esinleyen peri olduğuna inandığına göre, tarih kitaplarını okuyanların içkisi de olması gerekir; çünkü her kitap, hangi hava içinde ve ne biçim yazıldıysa öyle okunmalıdır. İşte bu yüzden ki, **Hurlothrumbo**'nun** ünlü yazarı, çok bilgili bir piskoposa şöyle demişti: "Siz, Lord Hazretleri, benim yapıtımın tadına varamıyorsunuz, çünkü onu okurken elinize bir keman almıyorsunuz. Oysa ben, elimden kemani hiç bırakmadım bu yapıtı yazdım.

* Samuel Butler'in (1612-1680) **Hudibras** adlı ünlü taşlaması, Fielding'in ayrıca beğendiği bir yapıtı. (Ç.N.)

** Aynı adı taşıdıkları halde, çağdaş ünlü Dr. Samuel Johnson ile ilgisi olmayan, yarı deli bir dans öğretmeni Cheshire'li Samuel Johnson'un (1691-1773) bir yapıtı. (Ç.N.)

Bizim yapıtımız tarihçilerin kitaplarına benzemek tehlikesine düşmesin diye, yazdıklarımızın şurasına burasına çeşitli benzetmeler, betimlemeler ve bunlara benzer şiirsel süslemeler serpiştirmek fırsatını hiç kaçırmadık. Aslında bunlar, sözünü ettiğimiz biranın yerini akılda tutar. Uzun bir kitapla uğraşırken, yazara da okuyucuya da uyku basınca, kafaları uyandırır bunlar. Bu çeşit süslemeler araya girmezse, salt gerçekleri anlatan en iyi öykülerle bile başa çıkamaz hiçbir okuyucu; çünkü okuyucu, Homeros'un ancak Jüpiter'e özgü bildiği sonsuz uyanıklıktan yoksunsa, bir gazetenin birkaç cildi onun hakkından gelebilir. Yapıtımıza süslü parçalar eklerken, gereken ustalığı gösterdik mi göstermedik mi okuyucu karar versin artık. Ama şunu da bilmeli ki, süslemeleri eklemenin tam sırasındır şimdi; çünkü çok önemli bir kişiyi, düzyazıyla yazılmış bu tarihsel yiğitlik destanının başlıca kadın kahramanını sahneye çıkarmak üzereyiz şu sırada. Onu karşılamaya hazırlansın diye, okuyucunun kafasını doğadan derleyebileceğimiz çeşit çeşit boş imgelerle doldurmayı uygun bulduk. Bizden önce de, bu yöntem birçok kez başvurulduğunu ileri sürebiliriz. Tragedya yazan şairlerimiz, bu sanatı iyice bilirler ve seyircileri oyunun başlıca kişilerini karşılamaya hazırlayabilmek amacıyla bu yöntemi sık sık uygularlardı.

Böylece, seyircilerin savaşçı ruhunu ayaklandırmak, onların kullaklarını tantanaya ve böbürlenmeye hazırlamak için, oyunun erkek kahramanı, hep davul ve boru sesleriyle girer sahneye. Bu tantanayı ve böbürlenmeyi boru seslerine benzetseydi, ayrıca yanıltmış olmazdı Mr. Locke'un kör adamı. Ya sevgi dolu bir duygunun yumuşaklığı içinde seyircileri yatıştırmak; ya da görecekle sahnenin etkisiyle dalacakları şekerleme uykusuna hazırlık olarak onlara ninni söylemek için, çoğu zaman âşıklar tatlı bir müzikle sahneye çıkarlar.

Yalnız oyun yazarları değil, onların efendileri de, yani tiyatro yönetmenleri de, bu işin sırrına varmıştır. Çünkü oyunun kahramanının yaklaştığını haber veren dümbelek sesleri ve buna benzer gürültülerden başka, dekorları değiştiren altı yedi kişilik bir kalabalık, kahramandan önce sahneye girer. Bu adamların baş oyuncuya ne

denli yararlı oldukları, şimdi anlatacağım tiyatro öyküsünden anlaşılacaktır:

Kral Pyrrhus rolünü oynayan oyuncu,* tiyatrosuna bitişik bir meyhanede yemekten, sahneye çıkmak üzere çağrıldı. Hem kemirmekle olduğu koyun budundan vazgeçemeyen; hem de seyircileri beklettiği için kardeşi tiyatro yönetmeni Mr. Wilks'in öfkelenmesini göze alamayan oyuncu, bir süre ortadan yok olmaları için dekor değiştirenlere rüşvet verdi. Böylece Mr. Wilks, "Kral Pyrrhus'den önce sahneyi düzelterek olan marangozlar nerede!" diye bağırıp çağırırken, Kral Hazretleri rahat rahat koyun budunu yedi; seyirciler de ne denli sabırsızlanırlarsa sabırsızlansınlar, baş oyuncuyu beklerken müzik dinleyerek oyalanmak zorunda kaldılar.

Açık konuşalım: İşini bilen bir politikacı, bu yöntemin yararlarını az çok sezmişti bence. O yüce devlet memuru, yani Belediye Başkanı Hazretleri, kendisine gösterilen saygının çoğunu, yıl boyunca görkemine öncülük eden çeşit çeşit tantanalı gösterilere borçludur bana kalırsa. Hattâ şunu da açıklamalıyım ki, görünüşe fazla kapılmadığım halde, bu türden şatafatlı törenlerin etkisinde kalırım ben bile. Yaşamımızın alışlagelmiş durumlarında önemsemediğim bir kişiyi, bir geçit resminde, onun önünde yürümekten başka hiçbir görevi olmayan adamların peşinden kasıla kasıla ilerlerken görünce, o kişinin önemi benim gözümde büyür. Ne demek istediğimi iyice anlatan bir örnek vereyim size: Tantanalı bir taç giyme töreninde, ulu kişiler ortaya çıkmadan önce, bir kadının, taşıdığı sepetteki çiçekleri sahneye serpmesi geleneği vardır. Eski Yunanlılarla Romalılar, Flora adlı tanrıçaya verirlerdi bu görevi aslında sıradan herhangi bir kadın tanrıçayı temsil ettiği, onun işini gördüğü halde, papazlar ya da politikacılar, kadıncağızı gerçekten bir tanrıça olarak halka yutturmakta güçlük çekmezlerdi hiç. Ama biz, okuyucumuzu aldatmak niyetinde olmadığımız için, putlara tapmaktan yana olmayanlar, canları isterse, bunun bir tanrıça değil, sözünü ettiğimiz sepetli kadın olduğunu söyleyebilirler. Sözün kisası, öykümüzde baş rolü oyna-

* Robert Wilka (1665-1732) çağının en ünlü güldürü oyuncularından biriydi. (Ç.N.)

yacak olan genç kıızı, en görkemli biçimde, yüce bir anlatımla ve en değerli saygı duygularını uyandıracak koşulları yaratarak okuyucumuza tanıtmaktır bizim amacımız. Doğrusunu söyleyelim: Eğer anlatacağım genç kız, ne kadar büyüleyici olursa olsun, doğayı örnek alarak çizilmeseydi ve ülkemizin güzel kadınlarının bir çoğu hem sevmeye lâyık hem de bizim kalemimizin yarattığı genç kız kadar kusursuz olmasaydı, bedenlerinde duygulu bir yürek taşıyan erkek okuyucularımıza, ileride yazacaklarımızı okumamalarını salık verirdik bazı nedenlerden ötürü.

Şimdi bir önsöz daha yazmadan, bir sonraki bölüme geçiyoruz.

BÖLÜM 2

Yüce bir konuyu işlerken başarabileceklerimizin küçük bir örneği ve Miss Sophia Western'in betimlemesi

Haşın yellerin sesi kesilsin! Rüzgârların putlara tapan kralı, gü-rültülü Boreas'ın* coşkun kollarıyla bacakları ve acı acı ısiran Eur-us'un sivri burnu zincirlenmesin demir zincirlerle! Ve sen, ey tatlı Zephyrus, misk gibi kokan yatağından kalk, gökyüzünden Batıya doğru yüksel de, o sevimli meltemlere öncülük et! O meltemler ki, büyüleri sayesinde, güzel Flora'yı odasından çağırırlar da, inci gibi şebnem taneleriyle süslü, tatlı kokular saçan, çiçek açan tanrıça, doğum günü olan Haziranın birinde, rüzgârda uçuşan bol giysileriyle, küçük adımlarla yürür yeşil çayırlarda ve orada çiçeklerin her biri saygıyla ayağa kalkar onun önünde; tâ ki, çayırın her bir yanı minelerle süslenir, renklerle çiçekler birbirleriyle savaşırılar onun göz-üne hangisi daha çok girecek diye!

İşte, Flora kadar büyüleyici olan bizim genç kızımız da çıksın ar-

* Yunan mitolojyasında, Boreas Kuzey rüzgârını, Eurus Doğu rüzgârını, Zephyrus da Batı rüzgârını temsil ederdi. (Ç.N.)

tık ortayal Ve sizler, doğanın tüylü şarkıcıları ki, Handel'in müziği bile sizin çıkardığınız notalar kadar tatlı olamaz, Sophia'nın gelişini kutlamak için uyumlu gırtlaklarınızı akord edin! Sizlerin yarattığı müzik, sevgiden doğup sevgiye geri döndüğü için, her erkekte uyandırın tatlı bir tutku! Çünkü bakın! Doğanın ona verebileceği tüm büyülerle yüklü; güzellik, gençlik, canlılık, saflık, alçakgönüllülük ve sevecenlikle süslü; pembe dudaklarından tatlılık ve pırlıl gözlerinden ışıkar saçan güzeller güzeli Sophia geliyor!

Okuyucu, Medici'lerin Venüs'ünün heykelini* belki görmüşsündür sen. Belki Hampton Court'daki güzeller sergisini** de görmüşsündür. Samanyolunun pırlıl pırlıl Churchill'lerini*** ve Kit-Cat Klübünde**** onuruna içki içilen güzelleri anımsıyorsundur belki. Eğer bu güzeller, sen dünyaya gelmeden önce saltanat sürdülerse, onların kızlarını, yani anaları kadar göz kamaştırıcı olan çağımızın güzellerini görmüşsündür hiç olmazsa. O güzeller ki, burada yazmaya kalksak, adları tüm bir cildi doldurur diye korkarız.

Eğer sen bunların hepsini gördünse, Lord Rochester'in***** bir çok şeyler gören bir adama, günün birinde verdiği kaba karşılıktan çekinme hiç. Hayırlı Sen bunların hepsini gördün de güzelliğin ne olduğunu bilmiyorsan, gözlerin kör demektir; eğer bunların hepsini gördün de etkisinde kalmadıysa, o zaman da yüreğin yok demektir!

Şu da var ki, dostum, sen tüm bunları görmüşsündür de, gene de bilemezsin Sophia'nın ne biçim olduğunu; çünkü bu güzellerden hiç birine tam benzemiyordu Sophia. Lady Ranelagh'nın portresini andırıyordu en çok; ve daha da çok ünlü Duchess of Mazarine'i andırıyordu bana söylediklerine göre. Ama herkesden çok, benim yü-

* Şimdi Floransa'da Uffizi Müzesinde olan bu Venüs heykeli, onyedinci yüzyılda Medici'lerin Roma'daki sarayında bulunduğu için, bu adı taşırdı. (Ç.N.)

** Kneller'in yaptığı ve Hampton Court sarayında bulunan oniki tane güzel kadın portresi. (Ç.N.)

*** Marlborough Dükü John Churchill'in dört güzel kızına bir değınme. (Ç.N.)

**** Whig Partisinin ünlü kişilerinin kurdukları bir klübün adı. (Ç.N.)

***** Lord Rochester (1648-1680) İkinci Charles'ın sarayının ünlü kişilerinden biri ve oldukça tanınmış bir şairdi (Ç.N.)

reğimden hiçbir zaman çıkmayacak olan bir kadına benziyordu. Ve dostum, sen o kadını anımsıyorsan, işte o zaman doğru bir fikir edinebilirsin Sophia üstüne. Ama yüreğindeki kadını tanımak mutluluğunu belki tadmamışsındır diye ve en yüce yeteneklerimizin bile bu işi başarmaya elverişli olmadığını bildiğimiz halde, tüm ustalığımızı kullanarak, bu güzeller güzelini anlatmaya çalışacağız:

Mr. Western'in biricik kızı Sophia, orta boyluydu; hattâ uzun boy-lu da sayılabilirdi. Bedeni hem çok güzel, hem de son derece inceydi. Kollarının uyumlu biçiminden, bacaklarının da ayrıca düzgün olacağı anlaşılıyordu. Kara saçları öylesine gürdü ki, çağımızın modasına uyup kesilmeden önce, tâ beline kadar inerti. Ensesinde öyle güzel kıvrılırdı ki bu saçlar, pek az kişi inanırdı bunların kendi saç olduğuna. Eğer kıskançlar, yüzünün herhangi bir çizgisini öteki-lerden daha az övülmeye lâyık bulsalar, alınının, güzelliğini bozmadan biraz daha geniş olabileceğini düşünebilirlerdi belki. Sophi-a'nın uzun ve düzgün kaşları, hiçbir sanatın taklit edemeyeceği bir kavis çizerdi. Yumuşak huyunun söndüremediği bir parlıltı vardı ka-ra gözlerinde. Burnu kusursuz ve düzgündü. İçinde iki sıra fildişi bu-lunan ağzı, Sir John Suckling'in * aşağıda verdiğimiz dizelerde an-lattığına tıpatıp uygundu:

**Dudakları kırmızıydı ve üst dudağı,
İnce kalıyordu alt dudağının yanında;
Sanki demin bir arı sokmuştu bu alt dudağı.**

Yanakları yusuvarlak değildi; sağ yanağında, en küçük bir gülümsemeye bile meydana çıkıveren bir çukur vardı. Çenesinin büyük mü yoksa küçük mü olduğunu söylemek güçtü; ama belki küçük değil de büyükçe olan bu çenenin de yüzünün güzelliğine bir katkısı vardı hiç kuşkusuz. Gerçi Sophia'nın doğal teni bir gülden fazla bir zambağı andırırdı; ama fazla hareket edince, ya da utanınca, onun yanaklarının al rengi kadar güzel olmazdı hiçbir renk. İşte

* John Suckling (1609-1642) bir İngiliz şairi. (Ç.N.)

o zaman, ünlü Dr. Donne* ile birlikte, şöyle demek gelirdi insanın içinden:

**Tertemiz ve güzel sözlü kanı,
Öylesine dile geldi ki yanaklarında,
Sanki dimağı değil, bedeniydi düşünen.**

Sophia'nın boynu uzun ve biçimliydi. Onun gibi duyarlı bir kızı gücendirmekten korkmasaydım, haklı olarak, Medici'lerin ünlü Venüs'-ünün tüm güzelliklerini kat kat aştığını söylerdim bu boynun. Bu boyun öylesine aktı ki, ne zambaklar, ne fildişi, ne de su mermeri başa çıkabilirdi bu boynun aklığı ile. Sanki ak ketenlerin en incesi, kendisinden çok daha beyaz olan göğsünü, sırf kışkandığı için örtüyordu. Sophia'nın göğsü gerçekten "nitor splendens Pario marmore purius"* idi; yani "Pario mermerinin en arınmış ısıltısından daha çok ışıldıyordu."

İşte böyleydi Sophia'nın dış görünüşü; ve bu güzel görünüşe uygun bir kişiliği vardı onun. Kafası, bedeni kadar hoştu her bakımdan. Hattâ Sophia bedeninin güzelliğini biraz da kişiliğine borçluydu; çünkü gülümseyince, huyunun tatlılığı, en düzgün yüz çizgilerinin sağlayamayacağı görkemli bir ışık saçardı çehresine. Okuyucumuza çok yakından tanıtmak niyetinde olduğumuz bu büyüleyici genç kızın kusursuz kişiliğini zamanla göreceğimiz için, bunları anlatmanın gereği yok şimdi. Hattâ Sophia'nın kişiliğini şimdiden anlatmak, hem dolaylı bir hakarettir okuyucumuzun zekâsına, hem de bu genç kızı değerlendirenken duyacağı hazdan yoksun bırakmaktır onu.

Bununla birlikte, şu kadarını söylemeyi de uygun görüyoruz: Sophia'nın doğadan aldığı üstün yetenekler, gördüğü eğitim sayesinde oldukça gelişmiş, güzelleşmişti. Çünkü gençliğini sarayda geçirdi-

* John Donne (1572-1631) onyedinci yüzyıl İngiliz Edebiyatının en büyük şairlerinden biri. (Ç.N.)

** Latin şair Horatius'dan bir dize. (Ç.N.)

ği için dünyayı adamakıllı bilen, birkaç yıl önce buralara yerleşen akli başında bir kadın olan teyzesi büyötmüştü Sophia'yı. Bu teyzenin sohbeti ve öğütleri sayesinde, Sophia iyice görgölü bir kız olarak yetişmişti. Ne var ki ancak alışkanlıkla ve "kibar çevrelerin kişileri" denilen insanlar arasında yaşamakla elde edilen o rahat davranışlar belki biraz eksikti onda. O rahat davranışların öylesine büyüleri vardır ki, Fransızlar, "bunun tam ne olduğunu anlatamayız" diye söz ederler bu davranışlardan. Ne var ki, bu çekicilik, bazen fazla pahalya malolur genç kızlara. Saflik daha değerlidir aslında; ve sağduyusu olanlar, doğuştan kibar olanlar, hiç mi hiç eksikliğini duymazlar bu çeşit rahat davranışların.

BÖLÜM 3

Öykümüz birkaç yıl önce geçen ve önemsiz olduğu halde, sonraları bazı sonuçlar doğuran bir olayı anlamak için geçmişe dönmektedir şimdi

Sevimli Sophia, öykümüzde ilk göröndüğü sırada onkesiz yaşına basmıştı. Daha önce de bildirdiğimiz gibi, babasının yeryüzünde en çok sevdiği insandı o. İşte bu yüzden, Tom Jones, arkadaşı kolcuy-la ilgilenmesi için Sophia'ya başvurdu.

Ama bu durumu ele almadan önce, bazı geçmiş olayları kısaca gözden geçirmemiz gerekebilir.

Mr. Allworthy ile Mr. Western'in huylarının uyuşmaması, aralarında sıkı fıkı bir dostluğun doğmasını engellediği halde, bu iki bay iyi geçinmekteydi. Böylece, iki ailenin gençleri, çocukluklarından beri tanışıklardı; ve aşağı yukarı aynı yaşta oldukları için, beraber oynarlardı çoğu zaman.

Genç Mr. Blifil'in ağırbaşlı ve ölçölü hallerinden fazla, Tom'un gü-leryüzölülüğünden hoşlanırdı Sophia. Tom'a daha yakınlık duyduğu öylesine belliydi ki, Mr. Blifil'den daha duyarlı bir çocuk biraz içereleyebilirdi bu duruma.

Mr. Blifil görünüşte içermemişti için, onun kafasının en kuytu köşelerini arayıp taramak doğru olmaz. Çünkü dostlarının en gizli işlerine burunlarını sokan, çekmecelerini ve dolaplarını karıştırıp, kısır ve bayağı yanlarını açığa vurarak onları herkesin gözünde rezil eden dedikodu meraklısı kimi kişiler gibi davranmak istemeyiz biz.

Ne var ki, birini kızdırdıklarını sananlar, kızdırdıkları kişinin gerçekten kendilerine kızdığı inancına varırlar. Böylece Sophia da, genç Mr. Blifil'in şimdi anlatacağımız bir davranışının öfkeden ileri geldiğini sandı. Oysa Thwackum ile Square'in üstün zekâları, çok daha değerli bir ilkeye bağladılar Mr. Blifil'in bu davranışını:

Tom Jones küçükken, yuvasından aldığı, büyütüp ötmesini öğrettiği bir kuş yavrusunu Sophia'ya vermişti.

O sıralarda onüç yaşlarında olan Sophia, bu kuşa çok düşkündü. İşi gücü onu besleyip ona bakmak, başlıca eğlencesi de onunla oynamaktı. Böylece "Küçük Tommy" adı verilen kuş, öylesine evcilleşmişti ki, yiyeceğini hanımının elinden yer, onun parmağına konar; ve kendi mutluluğunun tadını çıkarırcasına onun göğsünde yattı keyf içinde. Ama Sophia, gene de kuşun bacağına küçük bir sicim bağlar, uçup gitmesini engellerdi.

Günün birinde, Mrs. Allworthy ile ailesi Mr. Western'lerde yemek yerken, Sophia ile bahçede kalan genç Mr. Blifil, küçük kızın kuşa ne denli düşkün olduğunu gördü, kuşun bir dakika kendisine verilmesini istedi. Genç Mr. Blifil, kuşu eline alır almaz, bacağındaki sicimi çözdü, kuşu havaya attı.

Akılsız kuş, özgür olduğunu anlayınca, Sophia'nın ona gösterdiği bunca iyiliği unuttu, hemen uçup biraz uzakta bir dala kondu.

Kuşunun kaçtığını gören Sophia, öyle bir çığlık attı ki, yakınlarda olan Tom Jones, kızın imdadına koştu.

Tom, olup bitenleri öğrenince, Blifil'e küfretti, onun aşağılık ve rezil itin biri olduğunu söyledi; sonra, ceketini sırtından attığı gibi, kuşun bulunduğu ağaca tırmanmaya başladı.

Tom, küçük adaşını neredeyse yakalamıştı ki, bir su yolunun üstüne uzanan dal, çatırdayıp kırılıverdi, oğlancağız tepe taklak suya düştü.

Bunun üzerine, kuşu unutan Sophia, Tom'un telâşına düştü. Oğlanı tehlikede sandığı için, daha da yüksek sesle çığlık attı. Derken genç Mr. Blifil de, olanca gücüyle bağırıp çağırarak, bu gürültüye katıldı.

Bahçeye açılan bir odada oturan büyükler, telâşlanıp dışarıya fırladılar hemen. Ama onlar su yoluna vardıkları sırada (iyi ki, oldukça sığırdı oraları) Tom sağ salim kıyıya çıktı.

Thwackum, karşısında sırlı sıklam, titreyerek duran Tom'un üstüne saldırdı dakikasında. Ama Mr. Allworthy, sabırlı olmasını istedi öğretmenin. Sonra Blifil'e dönerek, sordu:

"Söyle, çocuğum. Nedir bu olup bitenler?"

Mr. Blifil, "vallahi, dayıcığım, yaptıklarına çok pişmanım, dedi. "Ne yazık ki, benim yüzümden oldu hepsi. Miss Sophia'nın kuşu elimdeydi. O zavallı küçük yaratığın özgürlüğünü özlediğini sandım; ne yalan söyleyeyim, ona özlediği şeyi vermekten kendimi alamadım. Herhangi bir yaratığı hapsetmek zulümdür bana kalırsa. Yaratılan her şeye özgürlük veren doğa yasasına aykırıdır bu. Hattâ Hristiyanlığa aykırıdır; çünkü kendimize yapılmasını istemediğimiz bir şeyi başkasına yapmış oluruz böylece. Ama Miss Sophia'nın bu kadar üzüleceğini bilseydim, yemin ederim yapmazdım bunu. Kuşun başına gelecekleri de bilseydim, gene yapmazdım. Çünkü Mr. Jones, kuşu almak için ağaca tırmanıp suya düştükten sonra, zalim bir şahin, onu kaptığı gibi kaçtı demin."

Tom Jones'un suya düşmesinin telâşı içinde olan zavallı Sophia, olup bitenlerin farkına varmamıştı. Şimdi kuşun başına geleni öğrenince, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Mr. Allworthy, kızı yatıştırmak için, ona çok daha güzel bir kuş vereceğini söyledi. Ama artık hiçbir kuşu istemiyordu Sophia. Bu saçma kuş olayı yüzünden ağladığı için Mr. Western, bir yandan kızını azarlarken; bir yandan da genç Blifil kendi oğlu olsaydı, onun sırtının derisini iyice yüzeceğini söylemekten kendini alamadı.

Derken Sophia odasına gitti; iki genç de evlerine gönderildi. Ötekiler şişelerinin başına döndükten sonra, kuş konusuyla ilgili öylesine garip bir söyleşi başladı ki, o sırada söylenenlere başlı başına

BÖLÜM 4

Kimi okuyucuların belki de hoşlanmayacakları kadar derin ve ağırbaşlı sorunlar ele alınır

Square, piposunu yakar yakmaz, Allworthy'ye dönüp, konuşmaya başladı. "Efendim, yeğeniniz için sizi kutlamaktan kendimi alamıyorum. Çoğu çocukların, ancak elle dokunulur eşyaları farkedebildikleri bir yaşta, yeğeniniz, doğruyu eğriden ayırebilme yeteneğini elde etmiş. Özgürlük yaratılan her varlığın hakkı olduğuna göre, herhangi bir şeyi hapsedmek doğa yasasına aykındır. İşte böyle dedi yeğeniniz. Bu sözlerin, benim üstümdeki etkisi hiçbir zaman silinmez. Doğruluk kuralını ve her şeyin sonsuz uyumunu, hangi yetişkin insan bundan daha iyi kavrayabilir? Şafak vakti böylesine parlak olan bir çocuğun, öğle vaktine varınca, Yaşlı Brutus ya da genç Brutus* kadar parlak olacağını umuyorum."

Bu sırada Thwackum, Square'in sözünü telâşla kesti, şarabının birazını döküp, birazını da hızla yutarak, şunları söyledi:

"Onun kullandığı başka bir deyimini düşünerek, Brutus'lerden çok daha üstün bir insan olacağını umuyorum. Doğa yasası, hiçbir anlamı olmayan saçma bir sözdür. Ne böyle bir yasa tanıyorum ben, ne de bu yasaya bağlı bir hak. Başkalarının bize nasıl davranmalarını istiyorsak, biz de onlara öyle davranalım dedi çocuk. İşte, Hristiyanlığa özgü bir tutumdur bu. Öğütlerimin böylesine güzel sonuçlar verdiğini görüyor, seviniyorum."

* Yaşlı Brutus ya da Lucius Junius Brutus, Roma'nın ilk konsülü bilinir. Sürgün edilen Tarquin'leri yeniden iktidara getirmek istedikleri için, kendi oğullarını ölüm cezasına çarptırmıştır. Genç Brutus ya da Marcus Junius Brutus, Julius Caesar'ı öldüren cumhuriyetçilerden biridir. (Ç.N.)

Square, "gururlanmak iyi bir şey olsaydı, bu durumdan ötürü ben gururlanırdım," dedi. "Çünkü çocuğun, doğru ve eğri kavramlarını kimden öğrendiği besbelli. Eğer doğa yasası diye bir şey yoksa, eğriyle doğru da olamaz o zaman."

Thwackum, "ne!" diye haykırdı. "Demek, Tanrının bize bazı gerçekleri açıkladığına inanmıyorsunuz siz? Tann ile doğayı birbirinden ayırtedemeyen bir usçu ile mi, yoksa Tanrının varlığını hiç tanımayan biriyle mi konuşmaktayım ben?"

Westem, "haydi, içelim," dedi. "Chenneme kadar yolu var sizin doğa yasalannızın! Yok eğriymiş, yok doğruymuş! İkinizin de ne demek istediğine aklım ermiyor benim. Kızımın kuşunu elinden almak kötü bir iştir bence. Komşum Allworthy canının istediğini yapsın ama, çocuklarının bu çeşit davranışlarını beğenenler, büyüyünce onları doğru darağacına gitmeye hazırlar bana kalırsa.

Buna karşılık Allworthy, yeğeninin yaptığına üzüldüğünü söyledi. Ne var ki, kötü niyetle değil de, iyi niyetle davrandığı için, onu cezalandırmaya gönlü razı değildi. Eğer çocuk, kuşu çalsaydı, herkesten önce kendi isterdi onun ağır bir cezaya çarptırılmasını. Ama çocuğun böyle bir amacı olmadığı belliydi. Kendi açıkladığı nedenden başka bir nedeni yoktu bu davranışının. (Sophia'nın kuşkulandığı kötülük, aklından bile geçmemişti Mr. Allworthy'nin) Mr. Allworthy, genç Mr. Blifil'in yaptığını bir düşüncesizlik sayıp ayıplayarak ve böyle bir davranışın ancak bir çocukta bağışlanabileceğini söyleyerek, sözlerine son verdi.

Square, görüşlerini öylesine açık seçik belirtmişti ki, şimdi susarsa, eleştirilmeye katlanması gerekecekti. Onun için heyecanla konuştu gene. Mr. Allworthy'nin, mal mülk gibi metelik etmeyen kavramlara fazla saygı gösterdiğini; ulu ve güçlü eylemleri yargılarken, tüm kişisel kaygıları bir yana atmamız gerektiğini; dar kafalı kural-lara uyararak, genç Brutus'un nankör diye, yaşlı Bruts'un da baba katili diye suçlandığını söyledi.

Thwackum, "işledikleri cinayetler için keşke ikisi de asılsalardı! Hak yerini bulurdu!" diye bağırdı. "Putlara tapan hainler ikisi de! Tanrıya şükür, Brutus'ler yok bizim çağımızda! Mr. Square, öğren-

cilerimin kafalarını Hristiyanlığa aykırı böyle zırvalarla doldurmayı-
nız lütfen! Eğer siz doldurursanız, ben de onların eğitiminden so-
rumlu olduğum sürece, onları döve döve bu zırvaları gene de çıkar-
rım kafalarından. Sizin çömezsiniz Tom'un ahlâkı nerdeyse bozul-
du daha şimdiden. Geçenlerde Mr. Blifil ile tartışırken kulak misafiri
oldum: Dinsel inancı olan kişi, eğer hayır işlemmezse, onun inancı-
nın metelik etmeyeceğini söylüyordu Tom. Biliyorum, sizin görüşle-
rinizden biridir bu. Herhalde Tom sizden öğrendi bunu.

"Beni Tom'un ahlâkını bozmakla suçlamayın," dedi Square. "Do-
ğa yasasına göre, erdemli, edepli, uygun ve doğru sayılan her şey-
le alay etmeyi kim öğretti ona? O sizin öğrencinizdir. Ben tutmam
onu. Yoo, yoo! Mr. Blifil'dir benim oğlum! O kadar genç olduğu hal-
de, öyle bir ahlâk dürüstlüğü vardır ki Mr. Blifil'de, siz aslâ boza-
mazsınız onu!"

Thwackum, bu sözleri hor görürçesine sırtıttı: "Doğru, doğru, de-
di. "Ben de sizin Mr. Blifil'i bozacağınızdan korkmam. Öylesine sağ-
lam bir öz vardır ki onda, sizin o uydurma felsefelerinizin zararın-
dan koruyabilir kendini. Ben ona öyle ilkeler aşıladım ki--"

Square, "ben de ona bazı ilkeler aşıladım," diye bağırdı. "Bu var-
lığa özgürlüğünü bağışlamak düşüncesi, böylesine güzel bir düşün-
ce, yüce bir erdem kavramından başka nereden kaynaklanabilir ki!
Size bir kez daha söylüyorum bunu: Eğer gururlanmak güzel bir şey
olsaydı, bu düşünceyi ona aşıladığım için, ben--"

Thwackum, Square'in sözünü kesti: "Gururlanmak yasak olma-
saydı, ben de övünürdüm," dedi. "Çünkü Mr. Blifil, bir görev duy-
gusundan ötürü böyle davrandığını söyledi. Görev duygusunu ise,
ben öğrettim ona."

Mr. Western söze karıştı: "Demek, ikiniz bir olup, benim kızımın
kuşunu çalmasını öğrettiniz bu genç baya. Bildircin kafesime göz
kulak olmam gerekecek herhalde. Yoksa erdemli, ya da dini bütün
herifin biri, özgürlüğe kavuşturacak tüm bildircinlarımı.

Mr. Western, bunu söyledikten sonra, sofrada oturan bir hukuk-
çunun sırtına vurup sordu: "Sen ne dersin buna, danışman efendi?
Yasalara aykırı değil mi bu?"

Hukukçu, büyük bir ağırbaşlılıkla aşağıdaki açıklamayı yaptı:

"Eğer dâvânın konusu bir bildircin ise, dâvâ açılabilir hiç kuşkusuz. Çünkü bildircin **ferae naturae**" olduğu halde, talep vukuunda, mal sayılabilir. Ne var ki, öten bir kuş, talep vukuunda bile, değersiz bir şey olduğu için, **nullius in bonis**** sayılması gerekir. Bu durum karşısında, dâvâcının dâvâ açma hakkı olmayabilir sanıyorum. İşte bundan ötürü, böyle bir dâvânın açılmasını salık veremem.

Mr. Western, "öyle olsun," dedi. "Madem nullus bonus'dur, şerefe içelim. Ulusun durumundan, ya da buna benzer hepimizin anladığı başka bir konudan söz edelim biraz da. Vallahi, danışman efendinin sözlerinden bir tek şey anlamadım ben. Belki bilgi denilen, mantık denilen budur ama, bana yutturamazsınız böyle şeyleri. Hadi canım! İkiniz de bir tek söz söylemediniz asıl övülmesi gereken o zavallı Tom için. Kızım üzülmesin diye, kafasını patlatmayı göze aldı oğlan! Ulugönüllü, yiğitce bir davranıştır bu! Bunu anlayacak kadar bilgiliyim ben. Hey, haydi Tom'un şerefine! İşte bu yüzden ömrümün sonuna kadar seveceğim o çocuğu.

Tartışma böylece kesildi. Ama Mr. Allworthy, hemen arabasını çağırıp, iki savaştıcıyı alıp götürmeseydi, yeniden kavgaya başlayacaklardı herhalde.

İşte böyle oldu kuş serüveninin sonu. Öykümüzün şimdi vardığı aşamadan birkaç yıl önce olup bittiği halde, bu serüveni ve bununla ilgili konuşmaları okuyucumuza anlatmadan edemedik.

BÖLÜM 5

Herkesin hoşlandığı bir konuyu ele alır

"Parva leves capiunt animos"*** yani "ıvır zıvır şeyler, genç kâfaları etkiler" demiş aşk tutkusunun yüce bir ustası; ve çok iyi biliyo-

* Evcilleşmiş hayvanlar için kullanılan bir hukuk deyimi (Ç N)

** "Kimsenin malı değil" anlamına gelen bir hukuk deyimi (Ç N)

*** Romalı şair Ovidius'un bir dizesi. (Ç.N.)

ruz ki, o günden sonra, Sophia, Tom Jones'a sevgi, Mr. Blifil'e de kin duydu.

Çeşitli olaylar, Sophia'nın içindeki bu iki duyguyu geliştirdi zamanla. Tom Jones ile Mr. Blifil'in değişik huyları üstüne kısaca anlattıklarımızın ve genç kızın Mr. Blifil'in tutumundan fazla Tom Jones'un tutumuna yakınlık duyduğunu bilen okuyucuya gerek yok tüm bunları anlatmaya. Gerçekte Sophia, çok küçükken bile durumu hemen sezdi: Tom, tembel, düşüncesiz, geveze bir kerata olmakla birlikte, kendinden başka hiç kimseye kötülük etmiyordu; Mr. Blifil ise, ölçülü, akli başında, dilini tutan genç bir bay olmakla birlikte, ancak bir tek kişinin çıkarını canla başla kolluyordu. Bu tek kişinin kim olduğunu da, bizden yardım görmeden anlayacaktır okuyucu.

Bu iki tür kişiye gerekli tepkiler gösterilmez herkesce. Oysa insanların, kendi yararlarını düşünerek, her ikisine de ilgi duyacağını sanırız biz. Belki de belirli hesaplar vardır bunun ardında: İnsanlar, gerçekten iyi niyetli bir kişiyi bulunca, bir hazine bulduklarını anlarlar haklı olarak ve tüm iyi şeylere kendileri sahip çıkmak istedikleri için, bu iyi niyetli kişiye de kendileri sahip çıkarlar. Böyle bir kişiyi herkese övmek, durup dururken, "aman ne talihliyim ben!" diye bağırarak gibi bir şeydir. Bunu yapanlar, yalnızca kendi çıkarları için kullanmak istedikleri bir şeyi başkasıyla paylaşmış olurlar. Eğer bu açıklamam okuyucuya inandırıcı gelmediyse, insanlığı gerçekten yücelten, topluma büyük yararı dokunan bu tür kişilere genellikle gösterilen saygısızlığın nedenlerini bilmiyorum demektir. Ama Sophia herkes gibi değildi. Saygı duymak ve hor görmek deyimlerinin anlamını anlar anlamaz, Tom Jones'a saygı duydu, genç Mr. Blifil'i hor gördü.

Sophia, üç yıldan fazla teyzesinin yanında, buralardan uzak kalmıştı. İki genci de pek az görmüştü o sıralarda. Bir gün teyzesiyle beraber, Mr. Allworthy'lerde yemek yemişti. Daha önce anlattığımız keklik olayından birkaç gün sonraydı bu. Sophia, tüm öyküyü sofrada dinlemiş, bir tek söz söylememişti. Eve döndüklerinde de, onu pek konuşturamamıştı teyzesi. Ne var ki, genç kızın soyunmasına yardım ederken, hizmetçisinin "küçük hanım, Mr. Blifil'i her halde

gördünüz bugün" demesi üzerine, Sophia iyice parlamıştı:

"Her alçak ve hain şeyden nefret ettiğim gibi, Mr. Blifil'in adından bile nefret ederim," demişti. "Mr. Allworthy'ye de şaşıyorum: Sırf iyi yürekli olduğu için yaptığı bir işten ötürü, o kocamış vahşi öğretmenin zavallı çocuğu böylesine zalimce cezalandırmasına nasıl göz yumar?"

Bu çıkıştan sonra, Sophia, olup bitenleri hizmetçisine anlatmış, "sence, yiğit ve soylu bir genç değil mi bu?" diye sormuştu.

Sophia, artık babasının evine dönmüştü. Babası, evin yönetimini ona vermiş, sofrasının başına oturtmuştu kızını. Av tutkusundan ötürü Mr. Western'in gözdesi olan Tom da, sık sık yemek yerdı bu sofrada. Kadınlara ilgi göstermek doğal bir eğilimdir, iyi huylu, açık gönlü delikanlılarda. Bu tür delikanlılar, üstelik de Tom gibi, aslında zeki olunca, tüm kadınlara hizmet ederler, onların hoşuna giden bir tutum benimserler çoğu zaman. Bu tutumu sayesinde, hem toprak sahibi bayların gürültülü kabalığından, hem de Mr. Blifil gibilerinin aşırı ağırbaşlı ve biraz da asık suratlı halinden bambaşka bir havası vardı Tom'un. Böylece artık yirmi yaşına basan Tom, dolaylarda oturan tüm kadınların hoşlandığı bir delikanlı olarak ün kazanmaya başlamıştı.

Tom'un Sophia'ya karşı davranışında bir özellik yoktu. Olsa olsa, başkalarına gösterdiğinden daha büyük bir saygı gösterirdi ona. Sophia'nın güzelliği, zenginliği, akli ve sevimli halleri, sanki zorunlu kılıyordu bu saygıyı. Ama Tom'un Sophia'da gözü yoktu. Böyle bir kızda gözü olmadığı için, şimdilik bırakalım da okuyucu Tom'u suçlasın. Ama ileride, bu kayıtsızlığın nedenini az buçuk açıklarız belki de.

Sophia, ayrıca saf ve edepli olmakla birlikte, şaşılacak kadar canlı ve neşeli bir kızdı. Bu canlılık ve neşe, Tom'un yanında bulunduğu sıralarda öyle artardı ki, çok toy ve akli beş karış havada olmasaydı, bunun farkına varırdı delikanlı. Mr. Western'in akli fikri de genellikle ya tarlalarda, ya ahırlarda, ya da av köpeklerinin kulübesinde olmasaydı, o da belki biraz kıskanırdı bu durumu. Ama iyi yürekli Mr. Western bu çeşit kuşkular beslemekten öyle uzaktı ki, kızına tutkun bir delikanlının isteyebileceği tüm fırsatları sağlıyordu Tom'a.

Tom ise, bu fırsatlardan, olanca gücüyle yararlanıyordu. Oysa genç kııda gözü olsaydı, doğuştan gelen kibarlığı ve güzel huyu yüzünden, böyle yararlanamazdı bu fırsatlardan.

Zavallı Sophia'nın daha kendi farkında olmadığı bu durumun başkalarının gözünden kaçmasına pek şaşmamalı: Sophia, tehlikeyi sezmeden önce, çaresiz kaptırmıştı yüreğini.

İşler böyleyken, Tom bir gün öğleden sonra Sophia'yı yalnız bulunca, kısaca özür diledikten sonra, pek ağırbaşlı bir halle, ondan bir şey dilediğini, Sophia iyi yürekli olduğu için bu dileği yerine getireceğini umduğunu söylemeye başladı.

Gerçi delikanlının davranışı da, konuşmaya başlama biçimi de, niyetinin aşktan söz etmek olduğu kanısını uyandıracak gibi değildi; ama ya doğa genç kıının kulağına bir şeyler fısıldadığı için, ya da bilemediğimiz başka bir nedenden ötürü, Sophia'nın böyle bir umuda kapıldığı açık seçik ortaya çıktı: Kıının rengi uçu, eli ayağı titredi ve eğer Tom bir karşılık beklemek için sussaydı, bir tek söz söyleyemeyecekti Sophia. Ne var ki, Tom, dilediğini bildirerek genç kıızı bu şaşkın halden kurtardı: Sophia'nın arabulucuk etmesini; Mr. Western'in Kara George'a karşı dâvâ açmasını engelleyerek, hem adamcağızı, hem de çok çocuklu ailesini yok olmaktan kurtarmasını istiyordu.

Sophia, hemen toparlandı ve çok tatlı bir gülümsemeyle, "böylesine ağırbaşlı bir tavırla istediğiniz müthiş şey bu mu?" dedi. "Sevine sevine yaparım bunu. Zavallı adama gerçekten acıyorum. Daha dün küçük bir şeyler gönderdim karısına.

Sophia'nın "küçük bir şeyler" dediği, giysilerinden biri, birkaç iç çamaşırı ve on şilingdi. Tom bunu duymuş, bundan ötürü Sophia'ya başvurmayı akıl etmişti aslında.

Şimdi bizim delikanlı, başarıyla yüreklenererek, daha ileriye gitmeye karar verdi: Sophia'nın aracılığıyla, kolcunun Mr. Western'in hizmetine girmesini istedi. Kara George'un ülkenin en namuslu adamlarından biri olduğunu; iyi bir rastlantıyla şu sırada boş bulunan kolculuk işi için biçilmiş kaftan sayıldığını anlattı

Sophia, "peki, bu işi de yapmaya çalışırım," dedi. "Ama bunu

başaracağım diye söz veremem size. Dâvâ açmak konusuna gelince, söz veriyorum, babamın yakasını bırakmam o dâvâyâ engel olmadan. Elimden geleni yapacağım zavallı adamcağız için; çünkü ona da, ailesine de candan acıyorum. Ama şimdi, Mr. Jones, benim de sizden bir dileğim var."

Tom, "bir dileğiniz mi var!" diye heyecanlandı. "Ah efendim, sizden değil dilek, emir almak umudu bile sevinçlerin en büyüğüdür benim gözümde. Şu sevgili küçük eliniz üstüne yemin ederim ki, canımı vermeye hazırım size hizmet edebilmek için!"

Bunun üzerine Tom, Sophia'nın elini kapıldığı gibi içtenlikle öptü. Dudakları ilk kez dokunuyordu Sophia'ya. Genç kızın yanaklarından bir süre önce çekilen kan, şimdi hincını alırcasına, yüzüne ve boynuna öyle bir hışımla saldırdı ki, Sophia kıpkırmızı kesiliverdi. Şimdi Sophia, bugünedek hiç bilmediği bazı duygulara kapıldı. Daha sonraları, bu konuda düşünmeye, vakit bulunca, bu duyguları bir takım sırlar söylemeye başladı genç kıza. Bunların ne olduğunu okuyucu henüz anlamadıysa, sırası gelince bu sırlar açıklanacaktır ona.

Hemen konuşamayan Sophia, konuşabilecek hale gelir gelmez, Tom'dan ne istediğini bildirdi: Ava çıktıklarında, babasının tehlikeli işler yapmamasını istiyordu. Öyle şeyler duymuştu ki, babasıyla Tom ava her gidişinde ödü kopuyordu. Günün birinde Mr. Western'in kolu bacağı kırık bir halde eve getirileceğinden korkuyordu. Hatırı için daha dikkatli olsun diye yalvarıyordu Tom'a. Mr. Western'in onun peşinden gideceğini biliyordu Tom. Onun için Tom atını deli gibi sürmemeliydi, tehlikeli engelleri aşmamalıydı bundan böyle.

Tom, Sophia'nın emirlerine boyun eğeceğine içtenlikle söz verdi. Dileği hoş karşılandığı için genç kıza teşekkür ettikten sonra, başarısından ötürü büyük bir sevinç duyarak, Sophia'dan ayrıldı.

Zavallı Sophia da büyük bir sevinç içindeydi. Ama bambaşkaydı onun sevinci. Birçok ağzı olan ve kendine sunulan her şeyin tadına varan bir şairin diliyle konuşabilsem bile, erkek ya da kadın okuyucumuzun bir yüreği varsa, Sophia'nın neler duyduğunu benden çok daha iyi anlatabilir.

Mr. Western her akşam, içkisini içtikten sonra, kızının klavsen çal-

masını dinlemeye alıştı. Müziğe karşı büyük bir tutkusu vardı Mr. Western'in ve kentte yaşasaydı, müzik meraklısı geçinirdi belki de. Çünkü Mr. Western, Mr. Handel'in * en güzel kompozisyonlarına karşı çıkardı. Müziğin ancak neşelisini, hafifini sevdi. "Koca Kral Sir Simon," "Saint George İngiltere'den yanaydı," "Zıplayan Joan" ve bunlara benzer şeylerdi en çok hoşlandığı parçalar.

Mr. Western'in kızı, müzik alanında iyice bilgili olduğu ve canı ancak Handel'i çalmak istediği halde, babasına öyle düşküncü ki, onun gönlünü hoş tutmak için, bu parçaların tümünü öğrenmişti. Bununla birlikte, kendi beğendiklerini babasına da sevdirmek amacıyla uğraştığı olurdu ara sıra. Mr. Western, aynı şarkıyı yeniden çalmasını isteyince, "yoo, olmaz, sevgili efendim," derdi Sophia ve başka bir şey çalmasına izin vermesi için yalvarırdı babasına.

Ama bu akşam, babası içki şişesini bırakıp da bir şey istemeye vakit bulamadan, Sophia üstüste üç kez çaldı Mr. Western'in en hoşlandığı parçaları. Babasının öyle hoşuna gitti ki bu, oturduğu sedirden fırladı, kızını öptü, Sophia'nın müzik yeteneklerinin iyice geliştiğini söyledi. Bu fırsattan yararlanan Sophia, Tom'a verdiği sözü yerine getirdi. Öyle de başarılı oldu ki, Mr. Western, "Koca Sir Simon"u bir kez daha çalarsa, kolcunun işini yapacağını bildirdi. "Koca Sir Simon" üstüste gene çalındı. Sonunda, müziğin büyüleyici etkisiyle Mr. Western uykuya daldı.

Sabahleyin Sophia, verdiği sözü anımsattı babasına. Mr. Western'in avukatı hemen çağrıldı; dâvâyı durdurması için emir verildi ve Kara George'un istediği oldu.

Tom'un başarılı girişimleri, çok geçmeden tüm çevreye yayıldı ve çeşitli yorumlara uğradı. Kimi bunu bir iyilik örneği olarak göklere çıkarıyor; kimi de hor görerek, "bir serserinin başka bir serseriden hoşlanmasına şaşmamalı" diyordu. Genç Blifil, öfkeden kudurmuştu. Tom Jones, Kara George'dan ne denli hoşlanırsa, Blifil de öteden

* George Frederick Handel ya da Haendel (1685-1759), 1710'da İngiltere'ye yerleşen bu ünlü Alman kompozitörü hor görmek bir ara moda olmuştu. Fielding ise, Haendel'in hayranıydı. (Ç.N.)

beri o denli nefret ediyordu kolcudan. Mr. Blifil, ondan bir kötülük gördüğü için değil, dine ve erdeme büyük bir tutkusu olduğu için ve Kara George ahlâk açısından pek laçka bir kişi bilindiği için kin duymaktaydı kolcuya. Mr. Blifil'e göre, Western böyle davranmakla, Mr. Allworthy'ye meydan okumuştı. Mr. Blifil, çok üzülererek, Kara George kadar kötü bir adama iyilik etmenin bundan başka bir nedeni olamayacağını bildirdi.

Thwackum ile Square de aynı şeyleri geveleyip duruyorlardı. Artık her ikisi de (özellikle Square), dul bayan yüzünden fena halde kıskanıyorlardı Tom Jones'u. Çünkü yirmi yaşına basmak üzere olan Tom Jones gerçekten yakışıklı bir delikanlıydı; ve ona öteden beri yüz veren dul bayanın, onu gitikce daha yakışıklı bulduğu besbelliydi.

Ne var ki, Thwackum ile Square'in kötülüğü Mr. Alworthy'yi etkilemiyordu. Mr. Allworthy, Tom'un yaptıklarından çok hoşnut olduğunu ileri sürdü. Tom'un bir dost olarak gösterdiği direnç ve dürüstlüğü çok övülmeye değer buldu ve böylesine olumlu bir tutumu çevresinde daha sık görmek istediğini söyledi.

Gelgelelim, belki ona candan yalvarıp yakarmadıkları için benim dostum Tom Jones gibi çapkınlardan pek hoşlanmayan Kader Tanrıçası, bu delikanlının davranışlarını bambaşka bir yöne çevirdi ve iyi niyetli Mr. Allworthy, Tom'un tutumunu, eskisi gibi olumlu olmayan bir açıdan görmeye başladı.

BÖLÜM 6

Mr. Jones'un sevimli Sophia'nın büyüleyici güzelliklerine neden kapılmadığı açıklanır. Belki de bu açıklama yüzünden, Tom Jones, en yeni güldürülerimizin baş kişilerini beğenen ve kadınlara karşı ayrıca kibar davranmaktan yana olan akıllı erkeklerin iyiden iyiye gözünden düşecektir.

Sophia'ya karşı tutumundan ötürü, öykümün kâhramanını daha

şimdiden hor gören iki insan türü olduğundan korkarım. Birincileri, Mr. Western'in malını mülkünü ele geçirmek fırsatından yararlanmadığı için Tom'u akılsız sayıp ayıplayacaklar; ikincileri ise, Tom kollarını açar açmaz koşup onu kucaklamaya hazır görünen böyle-sine hoş bir kıza yüz vermediği için hor göreceklere delikanlımı.

Bu iki suçlama karşısında, Tom Jones'u kesinlikle temize çıkartamayacağım belki. Mali mülkü önemsememenin özür götüren bir yanı yoktur nasıl olsa. İkinci suçlamaya karşı söyleyeceklerimin ise, pek etkili olacağını sanmıyorum. Ama düpedüz tanıklık etmek bile, kimi zaman bir suçu hafiflettiği için, ben olup bitenleri olduğu gibi anlatıp, karan okuyucuya bırakacağım.

Mr. Jones'un yüreğinde bir şey vardı. Bu bir şeye verilecek ad konusunda yazarlar bir anlaşmaya ne kadar varamadırlarsa da, kimi kişilerin yüreğinde bunun bulunduğu su götürmez. İyiyi kötünden ayırdedebilme niteliğinden fazla, insanları iyiliğe doğru çekip sürükleyen, onları kötülükten alakoyan bir şeydir bu aslında.

Bu adı bilinmeyen şey, tiyatrodaki ünlü sandıkcıya* benzer. Buna sahip olan adam doğru bir iş yapınca, adı bilinmeyen şey, kendinden geçmiş dost bir seyirci gibi, çılgınca alkışlar adamı; ama tam tersine, adam yanlış bir iş yapınca, eleştirmenlerin en amansızı gibi, onu kıyasıya yuhalar.

Bir çeşit ilke diyebileceğimiz bu adı bilinmeyen şeyi hem yüceltmek, hem de çağdaşlaştırmak için, şunu söyleyebiliriz: Ülkemizin başyargıcı mahkemesinde oturup, değer ve adalet ölçülerine göre, başkanlık ettiği, yönettiği, yol gösterdiği, yargıladığı, temize çıkardığı ya da cezalandırdığı gibi; bu ilke de kafamızın içindeki tahtına kurulmuştur. Tıpkı başyargıç gibi, onun da bilgisi her şeyi görür, onun da aklını hiçbir şey aldatamaz, onun da dürüstlüğünü hiçbir şey bozamaz.

Biz insanları, komşularımız hayvanlardan ayıran başlıca sınırın bu

Addison ile Steele'in çıkardıkları **The Spectator** dergisine göre (sayı 235), sandıkcı, meşeden yapılmış koca bir sopayı yere vurarak, oyunun bazı yerlerini beğendiğini gösterirdi. (Ç.N.)

canlı ilke olduğunu söyleyebiliriz. Eğer bu ilkenin etkisinde olmayan, insan biçiminde bazı hayvanlar varsa; insanlardan ayrılıp, komşularımız hayvanlara kaçmış sayarım böylelerini. Tüm kaçaklar gibi, hayvanlar arasında bile ön saflarda yer verilmeyecektir onlara.

Öykümüzün baş kişisi bunu Thwackum'dan mı, yoksa Square'den mi öğrendi bilmem artık. Ama Tom Jones, tam anlamıyla etkisi altındaydı bu ilkenin. Gerçi her zaman doğru davranmazdı ama, yanlış bir şey yapınca da, hep bilincine varır, hep acısını çekerdi yanlışlığının. Bu ilke Tom Jones'a şunu öğretti: Eğer konuk olduğunuz bir evde gördüğünüz nezakete ve dostluğa karşılık, siz o evi soy-maya kalkarsanız, hırsızların en bayağı, en aşağısı olursunuz. Çaldığınız şeyin değeri, işlediğiniz suçun alçaklığını azaltmaz. Tam tersine, bir adamın sofrasını çalan hırsızın rezil olması, ölüm cezasına çarptırılması gerekiyorsa; bir adamın hem varını yığını, hem de çocuğunu çalanlara verilecek ağır cezayı saptamakta güçlük çekiyordu Tom Jones.

İşte bundan ötürü, Tom'un inandığı ilke, bu çeşit yollardan mal mülk edinmesini engelliyordu. (Çünkü önce de söylediğimiz gibi, salt bilgi ve inançla yetinmeyip, yaşantımızda da uygulanan bir ilkeydi bu.) Eğer Tom, Sophia'ya fena halde tutkun olsaydı, başka türlü düşünürdü belki de. Çünkü izin verin de şunu bildireyim sizlere: Bir adamın kızını aşk uğruna kapıp kaçmak, onu para uğruna kapıp kaçmaktan bambaşka bir iştir.

Delikanlımız, Sophia'nın sevimliliğine duyarlı olduğu halde, onun güzelliğinden ayrıca hoşlandığı ve tüm olumlu yanlarına büyük bir saygı beslediği halde, Sophia derinden etkilemiyordu Tom Jones'un yüreğini. Tom'un bu yüzden aptal olmakla suçlanmasa bile, en azından zevksiz olmakla suçlanacağını bildiğimiz için, şimdi bir açıklama yapmamız zorunludur:

Gerçekte Tom, başka bir kadına kaptırmıştı yüreğini. Bu konuda bunca zaman susmamız, okuyucuyu çok şaşırtacak, biliyorum. Sophia ile boy ölçüşebilecek bir kadınla ilgili tek söz bile etmediğimiz için, bu kadının kim olduğunu da anlayamayacak okuyucu. Gerçi Mrs. Blifil'in Tom'a düşkünlüğünden biraz kuşkulandığımızı söylemek zo-

runda kalmıştık ama, delikanlının dul bayandan hoşlandığı sanısını uyandırabilecek en küçük bir şey söylememiştik. Üstelik (bunu üzölerek yazıyorum), ister kız ister oğlan olsunlar, tüm gençler, kendilerinden yaşlı kişilerin lütfedip onlara zaman zaman bağışladıkları sevgiye, bir gönöl borcu bile duymazlar çoğunlukla.

Okuyucu meraktan kurtulmak için, herkesin Kara George dediğı kolcu George Seagrim'in ailesinden ikide birde söz ettiğimizi anımsasın lütfen. Bir eşi ve beş çocuğı vardı Kara George'un.

Bu çocukların ikincisi olan Molly, o bölgenin en güzel kızlarından biri sayılırdı. Congreve'in* "bayağı ruhların hayran olamayacakları bir şeyler vardır gerçek güzellikte" demesi çok yerindedir. Ne kirli olmak, ne de paçavralara sarılmak, bu bir şeyleri saklayamaz bayağılığın damgasını taşımayan ruhlardan.

Şu da var ki, kız onaltı yaşına basıncaya değin, onun güzelliğı Tom'u pek etkilememiştı. Ama kız onaltısına gelince, Molly'den aşağı yukarı üç yaş büyük olan Tom, kıza tatlı gözlerle bakmaya başladı. Molly'yi ele geçirme çabalarına girişmeden çok önce, ona iyice tutkundu Tom; ama bedeni onu kıza sokulmaya dürttüğü halde, ilkeleri Molly'ye yaklaşmasını engelliyordu aynı güçle. Toplumdaki yeri ne denli aşağı olursa olsun, genç bir kıyı baştan çıkarmak korkunç bir cinayet geliyordu Tom'a. Kızın babasına iyi niyet beslemesi, aileye candan acıması, Tom'un bu akıllı uslu tutumunu iyice pekiştirmekteydi. Öyle ki, bir ara bu duygusunu önlemeye karar veren Tom, tam üç ay Seagrim'lerin evine ayak basmadı, kolcunun kızını görmedi.

Molly, daha önce de söylediğimiz gibi, herkesce pek güzel bir kıyı sayıldığı ve gerçekten öyle olduğu halde, pek sevimli bir yanı yoktu güzelliğinin. Aslında hiç de kadınlara özgü bir güzellik değildi bu; bir kadına yakışabileceğı gibi, bir erkeğı de yakışır türdendi. Doğru konuşmak gerekirse, gençlikle sağlam bir sağıık durumunun birleşmesinin büyük bir payı vardı bu güzelliğın oluşmasında.

Molly'nin huyu da bedeninden daha kadınsı değildi hiç. Ne kadar

* William Congreve (1670-1729) yaşadığı çağın en ünlü oyun yazarlarından biriydi. (Ç.N.)

uzun boylu ve gürbüz ise, o kadar da atılgan ve gzpekti. Çekin-
genliği öylesine azdı ki, kendinden fazla Tom'un saygısı vardı onun
namusuna. Tom ondan hoşlandığı gibi, o da herhalde Tom'dan hoş-
landığı için, delikanlı çekindikce, Molly üstüne vardı onun. Tom'un
evine gelmediğini görünce de, delikanlının yolunu kesmenin çare-
lerini buldu. Molly yle bir biçimde davrandı ki, eğer çabaları boşa
gitseydi, Tom'un ya tam yiğit bir erkek olduğu, ya da hiç mi hiç yiğit
bir erkek olmadığđ meydana çıkacaktı. Sözün kısısı, çok geçmeden,
Tom'un erdemli kararlarını yıkıp yok etti Molly. Gerçi iş son kerteye
gelince, Molly gereken edebli çekingenliği gösterdi ama; tasarladığı-
nı başarabildiği için, gerçek zaferi Tom'un değil, Molly'nin elde
ettiğini bildirmeyi daha uygun görüyorum.

Ne var ki, bu işin ayarlanmasında Molly kendine düşen rolü çok
güzel oynadığı için, Tom Jones, zafer üstünlüğünün tümüyle ken-
dinden geldiğini ve genç kızın, Tom'un tutkusunun azgın saldırıları-
na boyun eğdiğini sandı. Kızın teslim oluşunu da, Tom'a duyduğu
sevginin önüne geçilmez gücünün bir belirtisi olarak yorumladı.
Tom'un olağanüstü yakışıklılığından birkaç kez söz ettiğimiz için,
okuyucu, çok doğal ve akla yakın bir yorum sayacak bunu. Gerçek-
ten de dünyanın en yakışıklı delikanlılarından biriydi Tom.

Genç Mr. Blifil gibi, tüm sevgilerini bir tek kişiye veren, durum ne
olursa olsun, ancak o tek kişinin yarannı ve keyfini düşünen; o tek
kişinin mutluluğuna ya da çıkarlarına bir katkısı olmadıkça, başka-
larının iyiliğine de kötülüğüne de hiç mi hiç aldırmayan insanlar var-
dır. Buna karşılık, kendi kendilerine duydukları sevgide bile erdem-
den uzaklaşmayan bambaşka insanlar vardır. Böylelerinin kendile-
rini hoşnut edenleri sevmemek ellerinde değildir ve ancak karşıla-
rındaki rahat edince, kendileri de rahata kavuşabilirler.

Bizim delikanlı da bu türden bir insandı. O zavallı kızın mutlulu-
ęundan ya da mutsuzluğundan sorumlu biliyordu kendini. Molly'-
nin güzelliği onda istek uyandırıyordu hâlâ. Ama belki daha etkili
ya da daha yeni bir güzellik, daha da çok ilgilendirecekti onu. Ne
var ki, doyurulan isteğinin biraz azalmasından çok daha ağır basan
şey, kızın ona karşı gsterdiğđ sevgi ve kendi yüzünden Molly'nin

güç bir duruma düşmesi idi. Molly'nin sevgisi bir gönül borcu oluşturuyordu Tom'da; kızın durumu ise bir acıma duygusu. Bu iki duygu birleşip, kıza duyduğu istek de işin içine karışınca, öyle bir tutku uyandırıyor ki Tom'da, bu tutkunun yöneldiği kişi pek akılcıca seçilmiş olmamakla birlikte, sözcüğün anlamını fazla zorlamadan, belki de aşk diyebilirdik buna.

Tom'un Sophia'nın büyüğü güzelliklerine duyarlı olmamasının, genç kızın ona cesaret verircesine tutumundan yararlanmamasının gerçek nedeni buydu işte. Tom, ne zavallı yoksul Molly'sini bırakmayı düşünüyor ne de Sophia gibi bir genç kıza aldatmayı aklından geçiriyordu. Ve besbelliydi ki, eğer Sophia'ya tutulursa, hem Molly'yi yüzü koyun bırakmak, hem de Sophia'yı aldatmak cinayetlerini işlemiş olacaktı. Tom Jones bu öyküde ilk görüldüğü sırada, onun alın yazısının darağacı olduğunu söylemişti herkes; ve bana kalırsa, bu cinayetlerin herhangi biri, hiç haksızlık yapmadan o darağacına sü-rükleyebilirdi bizim delikanlıyı.

BÖLÜM 7

Kitabın en kısa bölümüdür

İlk annesi farkına vardı Molly'nin biçiminin değiştiğini. Bu biçim değişikliğini komşuları görmesin diye, Sophia'nın bir süre önce gönderdiği bol elbiseyi akılsızca giydirdi kızına. Oysa Sophia, o kadıncağızın bu süslü elbiseyi kızlarından birine giydireceğini hiç aklına getirmemişti.

Ömründe ilk kez güzelliğini gözler önüne sermek fırsatını bulan Molly, sevinç içindeydi. Sırtında paçavralarla bile kendini aynada seyretmek pek âlâ katlanabildiğine; sırtında paçavralarla Tom Jones'un ve belki de başkalarını yüreğine el koyabildiğine göre, süslenmenin, güzelliğini büsbütün belirteceğine, zafer alanını genişleteceğine inanıyordu.

İşte bu yüzden Molly, bu bol elbiseyi giydi, Tom'un verdiği dante-

lalı şapkayı ve başka ss eşyalarını takıp takıştırdıktan sonra, elinde yelpazesi, Pazar günü kiliseye gitti. Hırsların ve zentilerin salt kendilerine özgü sanmakla yanılmaktadırlar yeryüzünün varlıklı ve ünlü kişileri. Bu soylu nitelikler, bir salonda ya da küçücük bir özel odada gelişip serpildikleri gibi, bir köy kilisesinde ve kilisenin avlusunda da gelişip serpilebilirler. Bir köy kilisesinin giriş bölümünde vrilen dolaplar, Papayı seçmek için yapılan kardinaller toplantısında bile hor görülmeyecek kadar ustaca vrilir. Bir köyde de bakanlıklar vardır, muhalefet partileri vardır. Bir köyde de, saraydakilere benzer entrikalar, dalaveralar, partiler, gruplaşmalar vardır.

Ky kadınları da, sınıf ve varlık açısından kendilerinden üstün kadınlar gibi ustaca kullanırlar dişilere özgü yüce sanatları. Köylerde de sahte erdemliler ve fingirdekler vardır. Köylerde de sslenmeler, göz szmeler, yalanlar, kıskançlıklar, kötülükler, rezaletler vardır. Sözün kısıası, en grkemil otpluluklarda, en kibar vrelerde görülen her şey orada da vardır. Onun için, yükseklerde konuklananlar, aşağılarda bulunanların bilgisizliğini hor görmesinler artık; ayak takımı da, üst tabakaların ahlâk düşüklüğüyle alay etmesinler bundan böyle.

Molly kilisede ancak bir süre oturduktan sonra komşuları onu tanıyabildiler. İlkin tüm cemaat, "bu da kim?" diye fısıldadı birbirine. Ama kim olduğu anlaşılınca, kadınlar arasında öyle bir aşağılamalar, kıkırdamalar, alaylar, kahkahalar başladı ki; Mr. Allworthy onları yola getirmek için çok sert davranmak zorunda kaldı.

BÖLÜM 8

**Ancak eski ağıların klasik yazarlarına
düşkün olanlar, bizi esinleyen Perinin, Homeros
biçemiyle anlattığı bu savaşın keyfine
varabileceklerdir**

Mr. Western'in bu kilisenin bulunduğu bölgede de toprakları var-

di. Oturduğu yerin kilisesi, biraz daha uzakta olduğu için, sık sık bu-
raya gelirdi. Mr. Western ile güzel Sophia kilisedeydiler şu sırada.

Sophia, Molly'nin güzelliğinden çok hoşlanmıştı. Çevredekilerin
onu nasıl kıskandıklarını görünce, bu biçimde giyinmeyi göze alan
kızcağızın basitliğine acıdı. Eve döner dönmez, kolcuyu çağırdı, kı-
zını getirmesini emretti. Ona bakacağını, hattâ, işten çıkmak üzere
olan kendi hizmetçisi gidince, özel işlerine bakmak üzere, bir yolu-
nu bulursa, Molly'yi yanına alacağını söyledi.

Kızının biçiminde bir bozukluk olduğunu artık bilen zavallı Seag-
rim, yıldırımla çarpılmışa döndü bunu duyunca.

"Molly bu çeşit hizmetler görmedi hiç. Çok beceriksiz olacağın-
dan korkarım," diye kekeledi.

Sophia, "ziyanı yok," dedi, "öğrenir çabucak. Kızdan hoşlandım;
denemeye kararlıyım onu."

Bunun üzerine Kara George, bu güç durumdan kurtulmak umu-
duyla, akıllı bir kadın saydığı karısıyla danışmaya koştu. Ama oraya
varınca, evini kargaşalık içinde buldu: Molly'nin elbisesi öylesine kıs-
kanılmıştı ki, Mr. Allworthy ile öteki kibar kişiler kilisede kaldıkları
sürece cemaatin koyuvermediği öfke, onlar gidince iyice patlak ver-
mişti. İlk küfürler, kahkahalar, yuhalamalar ve el hareketleriyle be-
liren bu öfke, bazı şeylerin Molly'nin üstüne fırlatılmasına kadar var-
mıştı sonunda. Gerçi bu fırlatılanlar, esnek ve yumuşak oldukların-
dan, Molly'nin ne canı tehlikeye girebilir, ne de kolu bacağı sakatla-
nabilirdi. Gelgelelim, böylesine süslü bir bayan için gene de korkunç
bir duruma düşmektir bu. Fazlasıyla belâli bir kız olan Molly, uslu
uslu katlanamazdı bunlara. Onun için Molly -- Ama durun hele! Kendi
yeteneklerimize yeterince güvenemediğimiz için, üstün bir gücü yar-
dımımıza çağıralım şimdi:

Ey sizler, esin perileri, kim olursanız olunuz, sizler ki, savaşları
yırlamaktan hoşlanırsınız! Özellikle, ey sen, geçmiş çağlarda Hudib-
ras ile Trulla'nın* çarpıştıkları meydanlardaki kıyımları dile getiren

* Samuel Butler'in (1612-1680) **Hudibras** adlı ünlü taşlamasına bir değinme.
(Ç.N.)

Peri! Eğer dostun Butler ile birlikte aklıktan ölmedinse * yardımına koş bu yüce çabamda! Her işi başarmaya gücü yetmez herkesin.

Zengin bir çiftçinin avlusunda sağılan ineklerin görkemli sürüleri, o sırada yapılmakta olan soygun yüzünden buzağılarının uzaklarda inlediklerini duyunca nasıl böğürür ve gürlerse, işte öyle gürlledi Somersetshire'ın ayak takımı. Öyle bir gürültüydü ki bu, kalabalığın içinde ne kadar insan varsa, hattâ ne kadar değişik hırslar varsa, bunların herbirinin ağzından başka bir aykırış, başka bir çığlık çıkmaktaydı. Kimi öfkeden, kimi korkudan, kimi de sırf eğlenmek için bağırıyordu avaz avaz. Şeytanın kız kardeşi ve canciğer dostu olan kiskançlık, herkesi etkisi altına almış, kalabalığın arasında koşuşuyor, kadınları öfkeden kudurtuyordu. İşte bu yüzdendir ki, kadınlar, Molly'ye yaklaşır yaklaştırmaz, ellerine geçirdikleri pislikleri, süprüntüleri üstüne başına atmaya başladılar genç kızın.

Molly, onurunu lekelemeden çekilmeyi düşündü ilkin. Bunu yapamayacağını anlayınca, göğüs gerdi kalabalığa. Düşmanlarının ön safında ilerleyen, paçavralara bürünmüş Bess'i yakaladığı gibi, bir tek yumrukla yere serdi. Yüze yakın eri olan düşman ordusu, komutanlarının başına geleni görünce, birkaç adım geri çekildi, yeni kazılan bir mezarın ardına sığındı. Çünkü kilisenin avlusundaki mezarlıkta oluyordu bu savaş. Hattâ hemen o akşam, bir cenaze töreni yapılacaktı orada. Molly, bu başarılı eylemini sürdürerek, mezarın yanında yerde duran bir kafatasını kaptı; onu öyle bir fırlatış fırlattı ki, kafatası bir terzinin kafasına değince, boğuk bir ses çıktı bu çarpışmadan. Terzi, kendi boyunu ölçercesine yere serildi; iki kafatası yanyana yerde kaldı ve bunlardan hangisinin daha değerli olduğunu kararlaştırmak güçleşti. Derken Molly, bir bacak kemiğini kaptığı gibi, kaçışan ordunun içine daldı; ve sağına soluna öyle bir vurdu ki, nice erkek ve dişi yiğitler yerlere yıkıldı.

Ey esin perisi! O uğursuz gün şehit düşenleri anlat bize! ilkin Jemmy Tweedle, dehşet saçan o bacak kemiğinin acısını başında

* Samuel Butler'in aklıktan verem olup öldüğü konusunda yaygın bir söylenti vardı o sıralarda. (Ç.N.)

hissetti. Tatlı kıvrımlarla dolanan Stower ırmağının sevimli kıyılarındayetişmişti o. Oralarda öğrenmişti müzik sanatını. Şimdi o sanatıyla şenliklerde ve panayırlarda dolandır durur; yeşil çimenler üstünde kıvrak oyunlar oynayan köyün peri kızlarıyla köyün oğlanlarını neselendirir; onlar dans ederken keman çalar, kendi müziğiyle zıp zıp sıçardı. Ah, şimdi ne işe yarar onun kemani? Güm diye düştü yeşil çimenlere onun ölüsü! Jemmy Tweedle'den sonra, Amazon'ları andıran dişi kahramanımız, domuzlan içdiş eden yaşlı Echepole'un alınına öyle bir vuruş vurdu ki, onu hemen yere serdi. Salına salına yürüyen şişko bir herifti o; ve neredeyse yıkılan bir ev kadar gürültü çıkardı yere yuvarlanırken. Aynı anda tütün tabakası cebinden düştü. Molly, alınının ağıyla elde ettiği bir ganimet olarak, el koydu o tabakaya. Tam o sırada, ne acıdır ki, Değirmenci Kate tökezledi bir mezar taşına çarparak. Kate'in lastikle tutturulmamış çorabına takılıp, doğanın düzenini altüst etti bu mezar taşı; kızın topukları havada, başı yerde kaldı. Derken Betty Pippin ile sevgilisi genç Roger, aynı anda toprağı boyladılar. Ama kaderin aksiliğine bak ki, kızın yüzü yere dönük, oğlanınki ise gökyüzüne! Bundan sonra, demircinin oğlu Tom Freckle, kurban gitti Molly'nin öfkesine. Usta bir işciydi ve kusursuz nalınlar yapardı Tom Freckle. Hatta kendi emeğinin ürünüydü onu şimdi yere seren nalın. Eğer şu anda kilisede dinsel şarkılar söylemekte olsaydı, başı böyle yarılmayacaktı şimdi. Bir çiftçinin kızı olan Miss Crow; kendi çiftçi olan John Giddish; Nan Slouch, Esther Codling, Will Spray, Tom Bennet, "Kırmızı Aslan" meyhanesini işleten Potter'in üç kızı, Betty Chambermaid, Jack Ostler ve bunlar kadar anlı sanlı olmayan daha niceleri yuvarlanıp duruyorlardı mezarların arasında.

Gerçi Molly'nin zorlu kolu hepsine erişememişti ama; çoğu kaçarlarken yerlere sermişlerdi birbirlerini...

Ne var ki, şimdi Kader Tanrıçası, kişiliğine yaraşmayan bir biçimde davrandığını, bir yanı (üstelik de haklı yanı) fazla desteklediğini anlayıp, telâşla tornistan ediverdi. Bunun üzerine eyleme geçti Kocakarı Brown. O Kocakarı Brown ki, kocası Zekiel Brown kolları arasına alıp okşar onu! O Kocakan Brown ki, kocasından başka köyün

yarısı okşar onul İşte böylesine ünlüdür Kocakar Brown, hem aşk Tannçası Venüs'ün alanlarında, hem de Savaş Tannısı Mars'ın meydanlarında! Kocası, Venüs'ün de Mars'ın da armağanlarını taşır yüzünde ve kafasında; çünkü yeryüzünde hiçbir erkek kafası, böylesine görkemli boynuzlarla gözler önüne sermemiştir karısının aşk alanlarındaki şanlı zaferlerini! Zekiel'in iyice tırnaklanmış yüzü ise, karısının başka alanlardaki marifetlerini gözler önüne sermektedir.

Bu amazon, yandaşlarının rezil bozgununa katlanamadı artık. Oluduğu yerde durup, şöyle seslendi kaçanlara:

"Ey sizler, Somersetshire erkekleri, daha doğrusu Somersetshire karıları! Bir tek dışının önünde böyle kaçmaktan utanmıyor musunuz? Eğer hiçbiriniz ona karşı koymayacaksa, ben ve şurada duran Joan Top, zaferi kazanmak onurunu paylaşacağız!"

Bunları söyler söylemez, Kocakar Brown, Molly Seagrim'e saldırdı; ve saldırmasıyla elindeki kemiği, başındaki şapkayı kapması bir oldu. Sonra, sol elinin parmaklarını: Molly'nin saçlarına doladı; sağ eliyle de kızın yüzüne öyle bir vuruş vurdu ki, hemen kanlar damlamaya başladı Molly'nin burnundan. Gelgelelim, Molly de boş durmuyordu bütün bunlar olup biterken. O da dakikasında baş örtüsünü kopardı Kocakar Brown'un başından. Derken, bir eliyle saçlarını yapıştı, ötekisiyle de, kendi burnundan akanlara benzer kanlı dereler akıttı düşmanının burun deliklerinden.

Savaşçıların her biri, düşmanının başından yeterince saç ganimeti elde ettikten sonra, her ikisinin de kudurgan öfkesi birbirinin giysilerine yöneldi. Bu saldırıda öylesine azgındılar ki, yarı bellerine kadar çıplak kaldılar birkaç dakika içinde.

İyi ki, kadınlar yumruklaşırken, yumrukların hedefi, erkeklerin hedef aldıkları yerler değildir. Kadınlar savaşa başlayınca, kadınsı niteliklerinden biraz uzaklaştıkları halde, gördüğüm kadarıyla, birbirlerinin göğüslerine saldırarak kadar unutmazlar kadınlıklarını. Çünkü göğüslerine inen birkaç yumruk mahvedebilir çoğunu. Kimine göre kadınlar erkeklerden daha çok kana susamış oldukları için böyle savaşırlar; en kolayca kanayan yer burun olduğu için, saldırırlar birbirlerinin burunlarına. Ama bize kalırsa, hem abartılmış, hem de kötü

niyetli bir düşüncedir bu.

Göğüs açısından Kocakarı Brown çok daha üstündü Molly'den; çünkü Kocakarı Brown'un memeleri yoktu aslında. Göğsü (eğer buna göğüs demek doğruysa) hem rengi, hemde öteki nitelikleri bakımından, eski bir deri parçasına benziyordu tıpatıp. Önüne gelen, Kocakarı Brown'a pek zarar vermeden, davul çalarcasına bu deri parçasına vurabilirdi uzun süre.

Molly ise, gebeliği bir yana, Kocakarı Brown'dan bambaşka bir yapıdaydı göğüs açısından. Ve belki de bu başkalığı, düşmanının kıskançlığını büsbütün azgınlıştırır, Molly'nin uğursuz sonuçlar verebilecek bir yumruk yemesine neden olabilirdi. İyi ki, tam o sırada, Tom Jones'un ortada görünmesiyle, hemen sona erdi bu kanlı savaş.

Tom, Mr. Square sayesinde oraya gelmişti. Kiliseden çıktıktan sonra, Mr. Square, Mr. Blifil ve Tom, atlarına binip hava almaya çıkmışlardı. Ancak bir çeyrek millik yol aldıktan sonra, Mr. Square niyetini değiştirmiş (boşuna değildi bu; vakit bulur bulmaz nedenini açıklayacağız), başka bir yöne gitmelerini istemişti. Delikanlılar bunu kabul edince, yeniden kilisenin mezarlığına dönmeleri gerekmişti.

Atını önde süren Mr. Blifil, bu kalabalığı ve iki kadın savaşçıyı bıraktığımız durumda görünce, durup, burada neler olup bittiğini sordu.

Bir köylü, başını kaşıyarak, "ne olduğunu bilmiyorum, bayım, dedi; "Kocakarı Brown ile Molly Seagrim kavga ediyorlar galiba.

Tom, "kim, kim?" diye bağırdı.

Ama Molly'sinin allak bullak yüzünü hemen tanıdığı için, bir yanıt beklemeden, atından telâşla indi, hayvanı başı boş bıraktı, duvarın üstünden atladığı gibi, Molly'ye koştu. Şimdiye dek göz yaşlarını tutan Molly, hüngür hüngür ağlamaya başladı; kendisine yapılan korkunç şeyleri anlattı. Bunun üzerine Tom Jones, Kocakarı Brown'un kadın olduğunu unuttu, belki de öfkesinden bunun farkına bile varmadı; (çünkü aslında Kocakarı Brown'un tek kadın yanı, Tom'un belki de o sırada göremediği bir eteklik giymesiydi;) delikanlı, bir iki kez kamçısını indirdi Kocakarı Brown'un sırtına. Sonra, Molly'nin toptan suçladığı kalabalığa saldırdı. Dört bir yanı öyle bir kamçıladi ki,

eğer Esin Perisini gene yardıma çağırmasam, o günki kamçılamayı anlatmanın yolu yoktur benim için. Oysa, iyi huylu okuyucum Esin Perisini daha demin iyice terlettiğimizi bildiği için, onu daha fazla sömürmemizi istemez.

Tom Jones, Homeros'un kahramanlarından biri, ya da Don Kişot, ya da gezgin bir şövalye gibi, düşmanlarının tümünü darmadağın edip Molly'ye döndükten sonra, kızı öyle bir halde buldu ki, bunu şimdi anlatmaya kalksam, ben de üzülürüm, okuyucum da. Bunun üzerine Tom, deliler gibi kudurdu, kendi göğsünü yumrukladı, saçını başını yoldu, ter ter tepindi ve bu işlere karışanların hepsinden kıyasıya öc alacağına and içti. Sonra ceketini çıkardı, Molly'ye giydirdi, düğmeleri ilikledi, kendi şapkasını kızın başına geçirdi, yüzündeki kanı mendiliyle elinden geldiğince sildi; uşağını çağırıp, Molly'yi sağsalim evine götüröbilmek için, tezelden bir kadın eyeri getirmesini istedi.

Yanlarında bir tek uşak bulunduğundan, genç Mr. Blifil, adamın kadın eyeri bulmak üzere gönderilmesine karşı koydu. Ama Tom Jones'un verdiği emri Square de yerinde bulunduğu için, Blifil boyun eğmek zorunda kaldı.

Uşak, kısa bir süre sonra eyerle döndü. Molly, pılsını pırtısını elinden geldiği kadar topladıktan sonra ata bindirildi. Square, Blifil ve Tom Jones, onu böylece evine götürdüler.

Orada Tom ceketini geri aldı; Molly'yi gizlice öpüp, akşamüstü geleceğini fısıldadıktan sonra, sevgilisinden ayrıldı; yanındakilerle birlikte uzaklaştı.

BÖLÜM 9

Pek iç açıcı olmayan şeyler anlatılır

Molly hergünkü paçavralarını giyer giymez, kız kardeşleri, özellikle ablası, kudurmuşçasına saldırdılar ona.

"Oh olsun!" dedi ablası. "Miss Western'in anamıza verdiği giysiye ne yüzle sırtına geçirirsin sen! Eğer aramızdan birinin onu giymeye hakkı varsa, o hak benimdir. Ama sen, o giysinin ancak senin gibi bir dilbere yakışacağını sandın, değil mi? Hepimizden güzel sanıyorsun kendini herhalde."

Başka bir kız kardeşi, "dolabın üstündeki ayna parçasını verse-ne şuna!" diye bağırdı. "Güzelliğimden söz etmeden önce, yüzümdeki kanı silerdim senin yerinde olsaydım."

Ablası, "keşke papazın söylediklerini dinleseydin de, erkeklerin peşinden koşmasaydın," dedi.

Anne hüngür hüngür ağlıyordu: "Ah, keşke öyle yapsaydı! Rezil etti hepimizi. Soyumuzdan çıkan crospların en berbatıdır o!"

Molly, "sen beni ne yüzle böyle azarlarsın, anne," dedi. "Şurada duran ablamı, evlendikten bir hafta sonra doğuran sen değil misin yani?"

Ana kudurdu: "Evet, şıllık, öyle oldu! Ama ne çıkar bundan? Namuslu bir kadın oluverdim evlenir evlenmez. Sen de evlenip namuslu bir kadın olacaksan, kızmam o zaman. Ama sen tuttun bir bayla yaptın bu işi. Seni gidi pis orospu! Bir piçin olacak senin! Çaresiz olacak! Ama hiç kimsecikler piç doğurdu diyemez bana."

Kara George, önceden sözünü ettiğimiz amaçla eve dönünce, bu durumda buldu ailesini. Karısıyla üç kızı, hep bir ağızdan konuştukları, çoğu zaman da bağıırıp çağırdıkları için, bir süre sesini duyan olmadı. Fırsat bulur bulmaz, Sophia'nın söylediklerini anlattı onlara.

Bunun üzerine Bayan Seagrim, yeniden saldırdı kızına: "Doğrusu pek güzel bir duruma soktun bizi! Bakalım Miss Western ne buyuracak şu koskocaman karnına? Ah, geberseydim de bu günü görmez olsaydım keşke!"

Molly, hiç yılmadan konuştu: "Baba, neymiş benim için bulduğun o önemli iş? (Kara George, Miss Sophia'nın "özel işlerimde kullanılmak üzere" deyimini pek iyi anlamamıştı.) "Aşçının buyruğunda çalışacağım herhalde. Ama kimsenin bulaşığını yıkamam ben. Benim kibar bayım bakacak bana. Bakın, bana ne verdi bugün öğleden sonra. Sözde verdi, param eksik olmayacak hiçbir zaman. An-

ne, eğer dilini tutarsan, haddini bilersen, senin de paran eksik olmayacak hiç."

Molly, bunları söyledikten sonra, birçok altın para çıkardı ortaya; altınların birini de annesine verdi.

Altın, her derde devâ olan öyle şifalı bir ilaştır ki, kadın parayı avucunun içine alır almaz, yumuşamaya başladı.

"Kocacığım," dedi, "ancak senin gibi bir enayi sorup soruşturmadan kızına iş kabul eder. Belki de Molly'nin dediği gibi, mutfak işidir bu. Kızımın bulaşıkçı olmasına katlanamam, doğrusu. Her ne kadar yoksulsam da, bir hanımefendiyim ben. Din adamı olan babam meteliksiz öldüğünden, bana bir zırnık bile bırakmadığından, gözden düşüp yoksul bir adama varmak zorunda kaldıysam da, bu çeşit işlere katlanamam gene de. Hadi canım! Miss Western hazretleri kendi haline baksın da, dedesinin kim olduğunu bir düşünsün hele! Kiminin dedeleri yaya yol teperken, arabalara kuruluyorlardı benim dedelerim. Miss Western, bana o eski püskü giysiyi gönderirken, yüce bir iş yaptığını sanmıştır herhalde. Benim ailemedekiler, sokakta bulsalar bile, eğilip de yerden toplamazlardı böyle paçavraları. Ne çare ki, yoksullar ezilir hep. Köy halkı bunları yapmamalıydı Molly'ye. Keşke onlara söyleseydin, kızım: Bundan çok daha güzel, dükkândan yeni çıkmış, yepyeni giysiler giyerdi senin haminen."

Kara George, "peki ama, hiç düşünmüyorsunuz; ne diyeceğim ben Miss Western'e?" diye sordu.

Karısı, "ne diyeceğini bilemem ben," dedi. "Aileni hep güç durumlara sokarsın sen. Unuttun mu, başımıza ne geldiyse, o keklği vurduğun için geldi. Mr. Western'in evine yaklaşma dememiş miydim sana? Yıllarca önce, bunun sonunun ne olacağını söylememiş miydim sana? Ama sen bildiğini yaparsın hep. Hep yaparsın, pis herif!"

Kara George kendi halinde bir adamcağızdı aslında. Kavgacı, atıl-gan bir yanı yoktu hiç. Ama damarına basılınca ansızın çok öfkele-nebileceğini göz önünde tutup, (eğer biraz akıllı olsaydı) korkması gerekirdi karısının. Kara George çoktandır bilirdi ki, fırtına iyice ko-

punca, onu yatıştırır değil, tersine büsbütün azdıran yeller gibidir mantıklı sözler. Onun için kolcu, esnek küçük bir değneyi hep yanında taşırdı. "Pis herif" sözünü duyunca, çok sık denediği, olağanüstü etkisi olan bu ilâcı kullanmayı düşündü.

Böylece hastalığın belirtileri ortaya çıkar çakmız, hemen söz konusu ilâca başvurdu. Ayrıca etkili çoğu ilâçlar gibi, bu da ilkin hastalığı büsbütün arttırır, alevlendirir gibi olduysa da, çok geçmeden yüzde yüz bir iyileşme sağladı; hastaya rahat ve huzur verdi.

Ne var ki, fazlasıyla etkili bu ilâcı sindirebilmek için çok gürbüz bir bünye gerektiğinden, ancak ayak takımından kişiler kullanabilir bunu. Toplumun yüksek tabakalarından kocalara da salık verebilir-dik bu ilâcı. Gelgelelim böyle bir ilâcı verenin eli öylesine lekelenir, öylesine kirlenir ki, hiçbir centilmen, bu kadar aşağılık, bu kadar iğrenç bir çareden medet ummaya katlanamaz.

Çok geçmeden Kara George'un ailesi tam bir sessizliğe kavuştu; çünkü elektriğin etkisine benziyordu bu ilâcın etkisi: Akımın, elektriğe dokunan bir tek kişiden birçok başkalarına geçmesi gibidir tıpkı. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu ilâç da, elektrik de, sürtüşme yoluyla etkilerini gösterdikleri için, benzer yanları olabilir bu iki şeyin. Mr. Freke,* kitabının yeni bir baskısını yayımlamadan önce, elektirikle sopa atma arasındaki ilişkileri araştırması, hayırlı bir iş olur bize kalırsa.

Sonunda Kara George'un ailesi bir toplantı yaptı. Molly, kimse-nin hizmetine girmemek konusunda direndiği için, birçok tartışma-lardan sonra, şöyle bir karara varıldı: Anneleri Bayan Seagrim, Miss Western'in hizmetine girecek; daha sonraları da, çok istekli görü-nen en büyük kızına devredecekti bu işi. Gelgelelim, bu aileye düş-man görünen Kader Tannçası, Molly'nin ablasının böyle bir mevki-ye yükselmesine engel oldu çok geçmeden.

* John Freke (1688-1756) elektrikle ilgili denemeler yapan bir hekim. (Ç.N.)

BÖLÜM 10

Din adamı Mr. Supple'in anlattığı öykü. Mr. Western'in keskin sezgileri, kızına duyduğu büyük sevgi ve bu sevginin nasıl karşılık gördüğü

Ertesi gün, Tom ile Mr. Western beraber ava gittiler. Eve dönüşlerinde, Mr. Western, Tom'u yemeğe alakoydu.

Sevimli Sophia, her zamankinden daha sevinçli ve ıslık ıslıdı o gün. Bana kalırsa kendi de pek farkında değildi bunun, ama hiç kuşkusuz, bataryalannı bizim delikanlıya yöneltmişti. Eğer amacı Tom'u büyülemekse, bu işi başardığını da söyleyebiliriz.

Sofrada oturanlardan biri de, Mr. Allworthy'nin köyünün rahibi Mr. Supple'dı. İyi huylu, değerli bir adamdı Mr. Supple. Dikkati en çok çeken yanı, sofrada hiçbir zaman ağzı kapanmadığı halde, yemek yerken bir tek söz bile söylememesiydi. Yani anlayacağınız, dünyanın en iştahlı insanlarından biriydi Mr. Supple. Ama sofraya örtüsü kalkar kalkmaz, bol bol açılırdı çenesi. Çok candan bir adam olduğu için de, konuşurken hiç kimsenin canını sıkmaz, genellikle eğlendirdi dinleyenleri.

Mr. Supple, rosto sofraya konacağı sırada odaya girmişti. Havadis getirmiş gibi bir hali vardı. Daha demin Mr. Allworthy'nin evinden çıktığını tam anlatmaya başladığı sırada, gözü rostoya ilişir ilişmez, dili tutuldu sanki. Ancak hayır duasını edebilecek ve "Baron Hazretleri" dediği rostoya saygılarını sunması gerektiğini bildirecek kadar konuşabildi.

Yemekten sonra, Sophia'nın haberleri sorması üzerine, şunları anlattı:

"Küçük hanım, sizin giysilerinizden birini giyen genç kadını dün öğleden sonra kilisede gördünüz galiba. Sizi, tıpkı ona benzer bir giysiyle görmüştüm galiba. Ne var ki, köyde bu tür giysiler, **rara avis in terris, nigroque simillima cygno**'dur. Yani, küçük hanım, yüzünde binde bir görülen bir kuştur ve kara bir kuğuya benzer.

Juvenalis'den bir dizedir bu. Neyse, asıl konumuza dönelim. Bu tür giysilerin köyde pek görülmediğini söylüyordum. Bunu kimin giydiğini hesaba katarsak, o giysi büsbütün acayip gelir insana. Bana anlattıklarına göre, sizin kolcunuz Kara George'un kızıymış o kılığa bürünen. Ben de sanıyordum ki, başına bunca belâ geldikten sonra, Kara George biraz akıllanır da böyle şatafatlı şeyler giydirmez kızlarına. Kızın o kılıkla ortaya çıkması, öyle bir kargaşalık meydana getirdi ki, Mr. Allworthy herkesi susturmasaydı, duaları duyan bile olmayacaktı. Hattâ, Kutsal Kitapdan okuduğum ilk parçadan sonra, düracaktım nerdeyse. Neyse, dualar bitip de ben eve döndükten sonra, bu giysi yüzünden bir savaş olmuş kilise mezarlığında. Birçok başka zarar ziyan arasında, gezgin bir kemancının başı da adamakıllı yarılmış. Bu sabah kemancı, Mr. Allworthy'ye gelmiş dâvacı olarak. Kızı da getirmişler oraya. Mr. Allworthy barıştırmak niyetindeymiş onları. Ama (sizden özür dilerim, küçük hanım) bir de ne görsün! Kız, bugün yarın bir piç doğurmak üzere! Mr. Allworthy, bu piçin babasının kim olduğunu sormuş kıza. Ama kız direnmiş, bir şey söylemeye yanaşmamış. Mr. Allworthy, kızı tutukevine yollamak için evrakı hazırlamak üzereydi ben oradan çıktığım sırada.

Mr. Western, "sizin önemli havadis diye verdiğiniz bir kızın bir piç doğurması mı?" dedi. "Ben de milleti ilgilendiren bir şey, ulusla ilgili bir haber sanmıştım.

Mr. Supple, "evet, ne yazık ki, çok alışıl gelmiş bir haberdur bu," dedi. "Ama bana kalırsa, anlatılmaya değer gene de. Ulusla ilgili haberlere gelince, onları benden iyi siz bilirsiniz. Benim merak ettiğim konular, kendi köyümün sınırları içinde kalır."

"Doğru, dedi Mr. Western, "söylediğiniz gibi, ulusla ilgili haberleri ben bilirim. Neyse... Hadi, Tommy, içsene! Şişe orada.

Ama Tom, özel bir işi olduğunu söyleyerek, özür diledi. Sofradan hemen kalkıp, onun gitmesini engellemek isteyen Mr. Western'in elinden kurtuldu ve görgü kurallarına pek aldırmadan, yemek odasından çıktı.

Mr. Western, bir güzel küfretti Tom'un ardından. Sonra din adamlarına dönüp, "iş çaktım! İş çaktım!" diye bağırdı. "Bu piçin babası

Tom'dur! Yüzde yüz o'dur. Vay canına! Papaz efendi, hatırlıyor musun Tom nasıl tutturmuştu kızın babasını ille işe alayım diye? Tuh! Amma da kurnaz bir orospuymuş o karı! Elimi ateşe koyarım, Tom o piçin babası!"

Mr. Supple, "eğer öyleyse, çok üzülürüm, doğrusu, dedi.

Mr. Western çok şaştı buna: "Ne diye üzülüyorsun? Bir felâket mi bu? Senin hiç piçin olmadı mı yani? Hadi canım! Yemin ederim ki, senin de bir yığın piçin vardır, hem de çok hoş vakit geçirmiştir onları peydahlarken!"

Din adamı, "çok şakacısınız" dedi. "Gerçi ortada çok ayıplanacak bir günah var kuşkusuz; ama ben bu işin yalnız günah yönü üstünde durmuyorum. Yaptığı bu kötü iş yüzünden, Tom, Mr. Allworthy'nin gözünden düşer diye korkuyorum. Onu herkes biraz başı bozuk bildiği halde, doğrusu, ben zararlı bulmuyordum bu delikanlıyı. Sizin şimdi söylediğiniz dışında, kötü bir şey de duymamıştım onunla ilgili. Kilisede biraz daha dikkatli olmasını isterdim elbette. Ama aslında, *ingenui vultus puer ingenuique pudoris** görünüyor bana bu genç. Bu, klâsiklerden alınmış bir dizedir, küçük hanım. Şöyle çevirebiliriz: Saf görünüşlü ve saflığı içinde alçakgönüllü bir delikanlı. Romalıların da, Yunanlıların da çok değer verdikleri bir erdemdi bu. Bana kalırsa, bu genç centilmen (dünyaya nasıl geldiğini bildiğim halde, yerinde buluyorum bu "centilmen" deyimini), çok terbiyeli, kendi halinde bir çocuktur. Mr. Allworthy'nin gözünden düşerse, çok üzülürüm, doğrusu."

Mr. Western, "hadi canım!" dedi, "Allworthy'nin gözünden düşecekmiş! Ayol, Allworthy kendi, bayılır kızlara! Tom'un kimin oğlu olduğundan haberi olmayan kaldı mı yeryüzünde? Sen bunları başkasına anlat! Ben tâ üniversiteden bilirim Allworthy'nin ne mal olduğunu!"

Din adamı, "onun üniversiteye gittiğini hiç bilmiyordum, dedi.

Mr. Western direndi: "Evet, evet, gitti. Yığınla kız idare ettik ikimiz beraber. Çevrenin sayılı zamparalarından biriydi. Yok, yok, Tom,

* Romalı şair Juvenalis'in taşlamalarından alınmış bir dize. (Ç.N.)

Allworthy'nin gözünden düşmez bir piç peydahladı diye. Üstelik, kim-
senin gözünden düşmez bu yüzden. İşte, Sophy'ye sor. Bir delikanlı
bir piç peydahladı diye, sen onu ayıplamazsın değil mi, kız? Yok,
yok, böyle işler yaptı diye, kadınlar daha da çok hoşlanırlar delikan-
lılardan."

Zavallı Sophia'ya acı veren bir soruydu bu. Din adamı öyküsünü
anlatırken, Tom'un nasıl renkten renge girdiğini görmüştü. Delikan-
lının, durup dururken telâşla kaçıp gitmesi de, babasının kuşkuları-
nın yersiz olmadığına inanması için yeterli bir nedendi. Yüreğinde
uzun süredir yavaş yavaş gelişen gizli duygu, olanca çıplaklığıyla
gün ışığına çıkıverdi birden bire. Sophia kendisini bu duyguya iyice
kaptırdığı sırada, babasının ansızın böyle densiz bir soru sorması,
kuşkulu bir insanı uyaraabilecek bir tepki yarattı. Ama doğrusunu söy-
leyelim, kolay kolay kuşkulanan bir adam değildi Mr. Western. Onun
için Sophia, oturduğu yerden kalkıp, babası izin verirse odasına çe-
kilmeye hazır olduğunu söyleyince, Mr. Western hayır demedi. Son-
ra, çok ağırbaşlı bir tavırla, "bir kız, gereğinden fazla yüzsüz olaca-
ğına, gereğinden fazla utangaç olsun," diye buyurdu. Din adamı da
çok doğru buldu Mr. Western'in bu sözünü.

Bundan sonra, gazetelerden ve siyasal yazılardan derlenmiş, bil-
giyle dolu, çok ilginç bir konuşma oldu Mr. Western ile din adamı
arasında.

Ülkelerinin hayrı uğruna dört şişe şarap içtiler o sırada. Derken,
Mr. Western, derin bir uykuya daldı. Mr. Supple ise, piposunu ya-
kıp atına bindi, evine döndü.

Mr. Western, yarım saat uyuduktan sonra, klavsen çalsın diye,
kızını çağırttı. Ama Sophia, korkunç bir baş ağrısı çektiğini ileri sü-
rerek, o akşam çalmamasını babasının hoş görmesini diledi. Bu di-
leği hemen yerine getirildi. Çünkü babası, öylesine candan severdi
ki Sophia'yı, bir dediğini iki etmezdi hiç. Kızını mutlu etmekle, son-
suz bir mutluluk duyardı kendi de. Babasının ikide birde dediği gibi,
Sophia onun "küçük sevgilisi" idi gerçekten. Öyle olmayı da iyice
hakketmişti; çünkü babası ona ne denli düşkünse, o da öyle düş-
kündü babasına. Mr. Western'e karşı görevlerini titizlikle yerine ge-

tirirdi her zaman. Sevgisinden ötürü, yalnız kolayca değil, sevinçle yapardı bunu. Öyle ki, günün birinde, arkadaşlarından bir kız, babasının isteklerini yerine getirmekte böylesine titiz davranmasıyla alay edince, Sophia şöyle dedi:

"Bununla övündüğümü sanıyorsanız, yanıyorsunuz; çünkü ben, görevimi yerine getirirken, kendi hoşuma giden şeyi de yapmış oluyorum. Gerçeği söylüyorum, babamın mutluluğuna bir katkıda bulunmak, hazların en büyüğü gelir bana. Görevimi yaptığım için değil, görevimi yaparken babama mutluluk verebildiğim için değer veririm kendime."

Ne var ki, zavallı Sophia, bu çeşit hazları tadacak halde değildi o akşam. Klavsen çalmamak için özür diledi babasından. Mr. Western, istemeye istemeye katlandı bu duruma; çünkü atlarıyla, köpekleriyle, ya da şişesiyle uğraşmadığı sıralarda, Sophia'nın gözden uzak olmasına gönlü razı olmazdı. Gene de kızının isteğine boyun eğdi ve tek başına kalıp sıkılmamak için, yakınlarda oturan bir çift-çiyi çağırdı sofrasına.

BÖLÜM 11

Molly Seagrim'in bir tehlikeden zorbelâ kurtuluşu ve doğanın oldukça derinliklerine dalmak zorunda kalarak elde ettiğimiz bazı gözlemler

Tom Jones o gün ava çıkarken, Mr. Western'in atlarından birine binmişti. Böylece, Mr. Western'in ahırında atı olmadığı için, eve ya-ya gitmek zorunda kaldı. Bunu da öyle bir hızla yaptı ki, yarım saat içinde üç milden fazla yol koştu.

Mr. Allworthy'nin bahçe kapısına varınca, Molly'ye el koymuş olan polislerle bekçileri gördü. Aşağı tabakadan kişilerin tek güzel ders alabilecekleri; yani kendilerinden üstün olanları saymayı, onlara alçakgönüllülükle boyun eğmeyi öğrenecekleri bir yere götürüyorlar-

dı kızı. Oraya gidenler, Kader Tanrıçasının, kusurlarını düzeltmek zorunda olanlarla, kusurlarını düzeltmek zorunda olmayanlar arasında çok büyük bir ayırım yaptığını öğrenirler. Korkarım ki, tutukevinde bunu öğrenemeyenler, hiçbir şey öğrenmezler orada, kusurlarını da düzeltemezler.

Bir avukat, Mr. Allworthy'nin, şimdiki davranışıyla, yetkilerinin sınırlarını biraz aştığını sanabilir belki de. Mr. Allworthy'nin elinde kesin bir bilgi olmadığından, davranışının yasalara uyup uymadığını bilemem doğrusu. Ama amacı gerçekten dürüst olduğu için (ve amaçlarının dürüst olduğunu ileri süremeyecek durumda olan kimi yargıçların, Tanrının günü akıllana esen kararlar verdiklerini de hesaba katarak), **in foro conscientiae**, yani vicdan açısından, onu hoş görmemiz gerekir.

Tom, nereye gideceklerini polis memurundan öğrenir öğrenmez (zaten hiçbir şey sormadan bunu kendiliğinden az çok anlamıştı), Molly'yi kucakladı, herkesin gözü önünde onu sevgiyle bağrına bastı, ona el sürmeye kalktı öldüreceğine and içti. Molly'ye gözlerini silmesini, üzülmemesini; çünkü Molly nereye giderse, kendisinin de onunla beraber geleceğini söyledi. Sonra, elinde şapkası, tir tir titreyen polis memuruna döndü; çok yumuşak bir sesle, babasının (şimdi öyle diyordu Mr. Allworthy'ye) yanına gitmelerini istedi.

"Çok iyi biliyorum ki," dedi, "Molly'yi savunmak için söyleyeceklerimi duyunca, babam, özgürlüğüne kavuşturacaktır onu."

Tom'un sırf istemesiyle bile Molly'yi bırakmaya nasıl olsa razı olan polis memuru, bu öneriyi hemen kabul etti. Böylece hep beraber eve girdiler. Tom, onların sofada beklemelerini söyledikten sonra, iyi yürekli Mr. Allworthy'yi aramaya gitti. Onu bulur bulmaz, ayaklarına kapandı; sabırla dinlemesi için yalvardıktan sonra, Molly'nin karındaki çocuğun babası olduğunu anlattı. Zavallı kıza acımasını, ortada bir suç varsa, başlıca suçlunun kendisi olduğunu göz önünde tutmasını istedi.

Mr. Allworthy, "ortada bir suç varsa mı!" diye bağırdı heyecanla. "Yoksa sen, Tanrının ve insanların yasalarına karşı çıkmanın, zavallı bir kıızı ayartıp mahvetmenin suç olduğunu bilemeyecek kadar

mı rezil ve ahlâksız bir zamparasın! Başlıca suçlu sensin, elbette! Ve bu suçun öylesine ağır ki, seni ezeceğini bilmelisin.

Tom, "benim başıma ne gelirse gelsin," dedi, "ama kızcağızı kurtarmalıyım. Biliyorum, onu ben baştan çıkardım; ama mahvolup olmaması sizin elinizde. Allah aşkına efendim, geri alın tutuklama emrini; yüzde yüz mahvolacağı bir yere göndermeyin onu.

Allworthy, Tom'un hemen uşaklardan birini çağırmasını istedi. Tom, buna gerek olmadığını söyledi; çünkü bahçe kapısında, onlarla iyi ki, karşılaşmış; Mr. Allworthy'nin erdemli yüreğine güvenilecek, onları eve getirmişti. Şimdi Mr. Allworthy'nin kesin kararını bekliyorlardı. Tom ise, diz çöküp, bu kararın kızıdan yana olması için yalvarıyordu. Kızın evine, anasının babasının yanına dönebilmesini istiyordu. Nasıl olsa çok acı çekeceğini bildiği için, ayrıca rezil olmaması, ayrıca hor görülmemesi için yalvarıyordu.

Tom, "biliyorum," dedi, "haddim olmadan bunu istediğimi biliyorum. Bütün bu kötü işlerden sorumlu olduğumu da biliyorum. Bunları size unutturmak için elimden geleni yapacağım. İleride beni bağışlamak lütfunda bulunursanız, iyiliğinize lâayık olmağa çalışacağım."

Allworthy, bir süre duraladıktan sonra, "peki, tutuklama emrini geri alacağım," dedi. "Polis memurunu bana gönder.

Polis çağrıldı ve Molly evine gönderildi.

Mr. Allworthy'nin çok sert bir söylev vererek, Tom Jones'u azarladığından hiç kuşkunuz olmasın. Ama kitabımızın ilk kısmında Jenny Jones'a söylediklerini harfi harfine yazdığımız ve bu sözler kadınlara yöneldiği kadar erkeklere de yönelebileceği için, Mr. Allworthy'nin şimdi söylediklerini buraya almaya gerek görmüyoruz. Bu azarlama, kaşarlanmış bir günahkâr olmayan delikanlıyı öyle bir etkiledi ki, odasına çekilen Tom Jones, dertli dertli düşünerek yapayalnız geçirdi tüm geceyi.

Allworthy, iyice kızmıştı Tom'un işlediği suça. Çünkü Mr. Western ne derse desin, bu değerli insanın kadınlarla ahlâksızca eğlencele-re kendini hiçbir zaman kaptırmadığı besbelliydi. Başkalarının bu çeşit ahlâksızlıklarını da çok ayıplardı. Mr. Western'in söylediklerinde

en küçük bir gerçek payı yoktu aslında. Üstelik Western, bu ahlâksızlıkları üniversiteye gittikleri yıllarda olduğunu ileri sürüyordu; oysa Mr. Allworthy, ayak bile basmamıştı Üniversiteye. Mr. Western, genellikle "palavra" denilen şeye dayanan şakalaşmalara ayrıca düşküdü. Bu "palavra" deyiimiyle aynı anlama gelen çok daha kısa bir sözcük vardır; ve belki de biz, bu tek heceli sözcüğün yerine başkalarını kullanıyoruz gereği olmadığı halde. Aslında herkesin nükte ve mizah sandığı şey, sözcükleri yerli yerinde kullanırsak, bu tek heceyle dile getirilmelidir çoğu zaman. Ne var ki, görgü kurallarına uyarak, bu küçük sözcüğü yazmaktan çekiniyoruz biz de.*

Mr. Allworthy, bu tür ahlâk düşkünlüklerinden ya da ahlâksızlığın başka çeşitlerinden ne denli nefret ederse etsin, duyduğu nefret, suçlu kişinin olumlu yanlarını göremeyecek kadar kör edemezdi onu. Hattâ o kişide hiçbir ahlâksızlık yokmuş gibi, açık seçik görebilirdi onun erdemlerini. Böylece bir yandan Tom Jones'un yaptığı işe kırkarken; bir yandan da delikanlının onurlu ve dürüst davranarak kendi kendini suçlamasını beğeniyordu. Okuyucumuz bu delikanlı üstüne ne düşünüyorsa, Mr. Allworthy de aynı şeyi düşünüyordu artık. Ve Tom Jones'un olumsuz ve olumlu yanlarını tartınca, olumlu yanları olumsuz yanlarından daha ağır basıyordu.

İşte bu yüzden ki, Mr. Blifil'in olup bitenleri dakikasında Thwackum'a yetiştirmesi ve Thwackum'ın zavallı Tom'a ateş püskürmesi hiçbir işe yaramadı. Mr. Allworthy, Thwackum'ın saldırgan sözlerini sabırla dinledikten sonra, soğuk soğuk konuştu: Tom gibi delikanlılar, bu kötü işlere fazlasıyla düşkündürler. Ama söylediklerinin ona candan dokunduğuna ve aynı suçu bir daha işlemeyeceğine inanıyordu. Dayak atma günleri bittiği için, öğretmen, eyleme geçerek hincını alamayan tüm güçsüzler gibi, zehirini yalnızca ağzından saçmak zorunda kaldı.

Square'e gelince, Thwackum gibi azgın değildi ama, çok daha kurnazdı. Tom Jones'a duyduğu kin, belki Thwackum'inkinden bile

* Eleştirmenlere göre, Fielding'in burada hangi tek heceli sözcüğü düşündüğü kesinlikle belli değildir. (Ç.N.)

fazla olduğu için, delikanlıyı Mr. Allworthy'nin gözünden düştürmeyi daha iyi başardı.

Okuyucu, ikinci kısımda anlattığımız keklik, at ve Kutsal Kitapla ilgili olayları unutmamıştır herhalde. Mr. Allworthy'nin Tom'a sevgisi, azalacağına artmıştı bu küçük olaylar sayesinde. Dostluğun, cömertliğin, ruh yüceliğinin ne olduğunu biraz olsun bilen; yani içinde bir parçacık iyilik taşıyan her insan, Mr. Allworthy'nin Tom'a tutumunu benimseyecektir bana kalırsa.

Square, Tom'un iyiliğini gösteren bu değişik olayların, Allworthy'nin tertemiz yüreğinde ne denli olumlu izler bıraktığını biliyordu. Çünkü erdemın peşinden hiç yılmadan her an koşmamakla beraber, erdemın ne olduğunun bilincindeydi bu felsefeci. Thwackum'a gelince, nedenini söyleyemeyeceğim ama, aklından bile geçirmemişti böyle şeyler. Kendi Tom Jones'u kötü biliyor; Allworthy'nin de onu kötü bildiğini, ama Tom konusunda yanıldığını kabul etmek zorunda kalmamak için, eskiden böylesine sevdiği bir çocuktan, sırf gururundan ve inadından ötürü vazgeçmediğini sanıyordu.

Böylece Square, daha önce sözünü ettiğimiz olayları evirip çevirip kötüleyerek, Tom'u can evinden vurmak fırsatından yararlandı.

"Çok üzüliyorum, efendim," dedi. "Sizin gibi, ben de yanılmışım. Gerçi bu delikanlının davranışlarının aşırı bir yanı vardı; aşırıya kaçan her şeyi olumsuz ve kötü bulurum. Ama Tom'un bütün bunları bir dostluk duygusuyla yaptığını sandığım için, elimde değildi yaptıklarından hoşlanmamak. Gençliğin de payı vardır bu işlerde diyordum kendi kendime. İkimizin de dostluk uğruna uydurulduğunu sandığımız bu yalanların ardında, ne denli alçakca ve rezilce istekler gizlendiği aklıma bile gelmemiştir. Bu delikanlının, kolcunun ailesine karşı gösterdiği sözümona iyiliğin gerçek nedenini açıkca anladık artık: Kızı baştan çıkarmak için babaya destek oldu; ailenin bir üyesini rezil etmek, mahvetmek için, tüm ailenin açlıktan ölmesini engelledi. Dostluk buna derler! İyilik buna derler! 'Güzel yemekler tıkmak için bol bol para harcayan oburlara eli açık denilir' diye yazar Sir Richard Steele. Sözün kısası, insanların kusurlarını hoş görmemeye, şaşmaz doğruluk kurallarına uymayan tutumları erdem

saymamaya kararlıyım bundan böyle.”

Allworthy, kendi iyi olduğundan, hiç düşünmemiştir bunları. Ama başka biri söyleyince, hemen ve kesinlikle bir yana atılmayacak kadar akla yakın buldu bu suçlamaları. Square’in sözleri, çok derin izler bıraktı Allworthy’nin içinde. İyi yürekli Allworthy, duyduklarını açığa vurmadığı, fazla bir şey söylemeden konuyu zorla değiştirdiği halde, Square, Allworthy’nin ne denli tedirgin olduğunu sezdi. Bu görüşler, Tom bağışlanmadan önce ileri sürülseydi, belki de çok fena olacaktı zavallı delikanlı için. Hiç kuşkumuz yok ki, Tom ile ilgili ilk kötü izlenimler böylece damgalanmış oldu Allworthy’nin aklına.

BÖLÜM 12

**Gene bir önceki bölümde gördüğümüz
kaynaktan gelen, ama çok daha açık seçik
bulduğumuz olaylar anlatılır**

Sanırım ki, okuyucu benimle birlikte Sophia’nın yanına dönmekten hoşnut olacaktır. Genç kız, onu son görüşümüzden sonra, pek rahat geçirmedi geceyi. Az uyudu, güzel rüyalar görmedi. Sabahleyin, hizmetçisi Mrs. Honour her zaman geldiği saatte odasına girince, Sophia’yı yataktan kalkmış, giyinmiş buldu.

Kırsal bölgelerde, birbirlerinden iki üç mil uzakta oturanlar, kapı komşusu sayılır; bir evde olup bitenlerin haberi inanılmaz bir hızla başka bir eve uçuverir. İşte bundan ötürü Mrs. Honour, Molly’nin başına gelen rezaletin tüm ayrıntılarını duymuştu. Çok konuşkan olduğu için de, hanımın odasına daha ayak basar basmaz, her şeyi anlatmaya başladı:

“Ah, küçük hanım, ne dersiniz bu olup bitenlere? Pazar günü kilisede gördüğümüz kız var ya -hani onu çok güzel bulmuştunuz- ama biraz daha yakından baksaydınız, pek o kadar güzel de bulamazdınız. İşte o kız, gebe olduğu için yasalarla başı belâyaya girdi. Bana kalırsa, kendini bir mal sayan şıfırtının biridir o. Bebeğin

genç Mr. Jones'dan olduğunu söylemiş. Bütün köy halkına göre. Mr. Allworthy, öyle bir kızmış ki, yüzüne bile bakmak istemiyormuş Mr. Jones'un. Zavallı delikanlıya acımamak elde değil, elbet. Ama kendilerini böyle rezil edenlere de fazla acımamalı aslında. Öyle de yakışıklı bir bay ki, kapı dışarı edilirse, üzülrüm doğrusu. Herhalde oğlan kadar kız da gönüllüydü bu işe; çünkü bildim bileli, pek yüz-süz bir aşıftedir o. Kızlar böylesine üstlerine üşüşürse, delikanlıları da pek fazla ayıplamamalı; başka ne beklenebilir ki delikanlılardan o zaman? Böyle sürtüklerle düşüp kalkacak kadar alçalanarlara oh olsun! Ama o şıfıntılardır asıl suçlu olanlar. İsterdim ki, arabaların arkasına bağlayıp, sokaklarda kamçılaya kamçılaya sürüklensinler hepsini. * Çünkü çok yazık böyle güzel güzel delikanlıları mahvetmeleri. Mr. Jones, görüp göreceğim gençlerin en yakışıklılarından biridir. Kimsecikler söyleyemez bunun aksini ve ben..."

Mrs. Honour, böyle geveze geveze boyuna konuşurken, Sophia onun sözünü kesti. Şimdiye dek hizmetçinin hiç duymadığı ters bir sesle bağırdı:

"Allah aşkına, ne diye bunları anlatıp da canımı sıkıyorsun benim! Mr. Jones'un yaptıklarından bana ne? Hep birbirinize benzersiniz sizler. Molly'nin başına gelen, sizlerin de başına gelmedi diye içerliyorsunuz sanki!"

Mrs. Honour, "ben mi içerliyorum?" dedi. "Hakkımda böyle bir şey düşünmenize üzüldüm, küçük hanım. Hiç kimse benim için böyle bir şey söyleyemez vallahi! Dünyanın tüm delikanlılarının cehenne kadar yolu vardır bana kalırsa. Onun yakışıklı bir erkek olduğunu söylediğim için mi bu lâflar? Yalnız ben değil, herkes söylüyor bunu. Bir delikanlının yakışıklı olduğunu söylemenin suç olduğunu bilmiyordum, doğrusu. Ama yakışıklı da demeyeceğim ona artık; çünkü yakışıklı olan yakışıksız işler yapmaz. Bir dilenci kızıyla..

Sophia, "Kes artık şu küstahlıklarını da, git babama sor, beni kahvaltıya bekliyor mu?" diye bağırdı gene.

* Özellikle kendini satan kadınlar ve kadın ticareti yapan erkekler için, böyle bir ceza olağandı o sıralarda. (Ç.N.)

Bunun üzerine Mrs. Honour, kapının dışına attı kendini. Boyuna bir şeyler homurdanıyordu ama, duyulabilen tek söz, "hadi canım! vallahil" idi.

Sophia, Mrs. Honour'a bir taş attığına göre, belki okuyucu merak ediyordur hizmetçisinden kuşkulanmakta gerçekten haklı mı yoksa haksız mı diye. Bu konuda okuyucuya bir açıklama yapamayacağımız için, onun gönlünü almak amacıyla, Sophia'nın aklından geçenleri anlatacağız.

Bu genç kızın yüreğine, Tom Jones'a duyduğu gizli sevginin yavaş yavaş, sinsice yerleştiğini anımsayacaktır okuyucumuz. Sophia, durumun farkına vardığı sırada, bu sevgi iyice büyüüp serpilmişti. İlk belirtileri sezdiğinde, duydukları öyle tatlı, öyle hoştu ki, Sophia, bunları engellemek, yok etmek gücünü bulamadı kendinde. Böylece, sonuçlarını hiç mi hiç düşünmeden, bağına basıp durdu bu sevgiyi.

Sophia'nın gözünü Molly ile ilgili olay açtı ilkin. Kendini böyle ko-yuvermekle ne denli suçlu olduğunu anladı o zaman. Bu olay, Sophia'yı altüst etti ama, zehir gibi tatsız bazı başka ilâçlar gibi, hastalığı bir süre yokediverdi. İlâç, aklın alamayacağı bir hızla gösterdi etkisini. Mrs. Honour odadan uzak kaldığı kısacık sürede, hastalık belirtilerini öylesine silip süpürdü ki, Mrs. Honour, babasının Sophia'yı istediğini söylemek için geri dönünce, yüzde yüz rahatlamış ve Mr. Jones'a karşı tam bir kayıtsızlık içinde buldu genç kıızı.

Nerdeyse her açıdan beden hastalıklarını taklit eder aklın hastalıkları. Bundan ötürü, umarız ki, kendilerine karşı büyük saygı beslediğimiz o bilgili hekimler kurulu, aslında onların mesleğine özgü birçok sözcüklere ve deyimlere el koymak zorunda kaldığımız için, başıslayacaklardır bizi. Eğer bu sözcükleri ve deyimleri kullanmasaydık, betimlemelerimizi anlamak olanaksız olacaktı çoğu zaman.

Aklın hastalıklarıyla beden hastalıklarının ortak yanı, ikisinde de görülen kolayca depresme eğilimidir. Hırs ve cimrilik dediğimiz ağır hastalıklarda ayrıca belirgindir bu. Ben nice kişiler bilirim ki, saraydayken ikide birde hayal kırıklığına uğradıkları için, hırsları iyileşmiştir (çünkü hırsın tek ilâcı hayal kırıklığıdır). Gelgelelim, kırsal bölgeler-

de yargıçlar kuruluyla çalışacak olan büyük jürinin başkanı seçildikleri sırada, gene ortaya çıkıvermiştir aynı hırs. Çevresindekilere altı penilik bir yığın para dağıtabilecek kadar cimriliğini yenebilen bir adam anlattılar bana. Ne var ki, aynı adam, biricik kızıyla evlenen bir cenaze işleri yöneticisiyle, kendi cenazesi konusunda kurnaz ve kârlı bir pazarlık yaparak, avunmuştur ölüm döşeginde.

Stoacılık felsefesini yüzde yüz benimseyip, bir hastalık olarak ele alacağımız sevdâ işlerinde de, hasta, durup dururken gene fenalaşırır. Zavallı Sophia'ya aynı şey oldu: Tom Jones'u gene görür görmez, tüm eski belirtiler gene ortaya çıkıverdi; soğuktan ürpermelerle ateşten yanmalar sarıverdi yüreğini.

Bu genç kızın durumu, eskiden olduğundan çok başkaydı şimdi. Eskiden dayanılamayacak kadar tatlı olan aşk duygusu, bağrında taşıdığı bir akrebe dönüşmüştü artık. Onun için Sophia, olanca gücüyle karşı koydu bu tutkuya. Yaşına göre şaşılacak kadar gelişmiş olan aklının tüm olanaklarını kullanarak, bu tutkuyu ezip yok etmeye çalıştı. Öyle de başarılı oldu ki, zamanla ve Tom'dan uzak durarak, tam anlamıyla iyileşeceğini ummaya başladı. Bu yüzden elinden geldiği kadar kaçtı delikanlıdan. Gene aynı amaçla, bir süre teyzesinin evinde kalmayı tasarladı. Babasının gitmesine izin vereceğini biliyordu.

Gelgelelim, başka şeyler tasarlayan Kader Tanrıçası, gelecek bölümde anlatacağımız kazayı meydana getirerek, Sophia'nın durumunu gene altüst etti.

BÖLÜM 13

Sophia'nın başına gelen korkunç kaza; Tom Jones'un yiğitce davranışı ve bu davranışın Sophia açısından yarattığı daha da korkunç sonuçlar; ve kadınlardan yana çıkmak amacıyla, asıl konumuzdan kısa bir süre uzaklaşmamız.

Mr. Western'in Sophia'ya düşkünlüğü, günden güne artıyordu. Öy-

le ki, Sophia, babasının yüreğinde sevgili köpeklerinin bile yerini almaya başlamıştı nerdeyse. Ne var ki, Mr. Western'in gönlü köpeklerinden de ayrılmaya razı olmadığı için, kurnazca bir çareye başvurdu: Kızının da ava gelmesi için direnerek, hem köpeklerinden ayrılmadı, hem de kızından.

Huyuna uymayacak kadar kaba ve erkeklere özgü bir eğlence saydığı avdan hiç hoşlanmamakla birlikte, yasalara boyun eğdiği gibi babasının isteklerine de boyun eğen Sophia, Mr. Western'e karşı çıkmayı aklından bile geçirmedi. Uysallığının başka bir nedeni de vardı aslında: Onunla beraber ava giderek, Mr. Western'in atılganlığını biraz olsun önlemek, ikide birde canını tehlikeye sokmasını engellemek istiyordu.

Sophia eskiden Tom Jones'u görebilmek için ava gitmek isterken, şimdi bunu istememesinin başlıca nedeni, görmemeye karar verdiği bu delikanlıyla karşılaşmak korkusuydu. Av mevsiminin sonu artık yaklaştığından, kısa bir süre teyzesinin yanında kalarak, aklının da yardımıyla, bu mutsuz sevdadan kurtulabileceğini umuyordu. Bundan sonraki av mevsiminde ise, en küçük bir tehlikeye düşmeden, Tom Jones ile karşı karşıya gelebileceğine güveni vardı.

Avin ikinci günü, Sophia evine nerdeyse yaklaşmışken, belâlı bir hayvan olan ve daha usta bir binici isteyen atı, öyle bir huysuzlanmaya ve tepinmeye başladı ki, genç kızın düşmek üzere olduğu belliydi. Kızın arkasından gelen, pek uzaklarda olmayan Tom Jones, durumu görünce, dört nala hemen imdada yetişti. Sophia'nın yanına varır varmaz, kendi atından atlamasıyla Sophia'nın atının dizginlerini yakalaması bir oldu. Azgın hayvan dimdik şaha kalktı, sevimli yükünü sırtından attı ve kız Tom'un kolları arasına düştü.

Sophia, öyle korkmuştu ki, bir yerinin acıyıp acımadığını çok merak eden Tom'a bir şey söyleyecek hali yoktu. Ama biraz sonra toparlandı, iyi olduğunu söyledi, kendisini koruyan delikanlıya teşekkür etti.

Tom, "eğer sizi koruyabildimse, efendim, dedi, "yeryüzünde artık isteyeceğim bir şey kalmadı demektir. Bilin ki, size en küçük bir zarar gelmesin diye bundan çok daha büyük felâketlere katlanabilir-

dim."

Sophia, telâşlandı: "Ne felâketi? Yoksa bir şey mi oldu size?"

Tom Jones, "aldırmayın, efendim," dedi, "Tanrıya şükür, siz tehlikeden kurtuldunuz ya. Size bir şey olacak diye öyle korktum ki, kolumu kırmamı bir hiç sayıyorum."

Sophia, bir çığlık attı: "Kolunuzu mu kırdınız! Allah esirgesin!"

Tom, "ne yazık ki, öyle." dedi. "Ama ne olur, izin verin de her şeyden önce size yardım edeyim. Nasıl olsa bir sağ elim var size hizmet etmek için. Bitişik tarlaya geçelim; biraz yürüyünce, evinize varınız oradan."

Tom, sağ eliyle onu tutup yürümesine yardım ederken, sol kolunun boşlukta sallandığını görünce, Sophia durumu anladı. Genç kızın yüzü, kendi tehlikedeyken bile böyle sararmamıştı. Her bir yanını öyle bir titreme aldı ki, Tom onu zorla ayakta tutabiliyordu. Bedeni gibi, yüreği de allak bullak olan Sophia, Tom'a sevgiyle bakmaktan kendini alamadı. Bu öyle bir bakıştı ki, kadınların en seveceni bile, sırf acıdığı için ya da bir gönül borcu duyduğundan böyle bakamazdı bir erkeğe. Böyle bir bakış, acımadan da, gönül borcundan da daha güçlü üçüncü bir duygudan gelebilirdi ancak.

Bu kaza olurken biraz ileride bulunan Mr. Western ile öteki atlılar, geri döndüler o sırada. Sophia, Tom'un başına gelenleri onlara anlattı; delikanlıya hemen bakmalarını istedi. Kızının atını binicisiz görüp de fena halde telâşlanan Mr. Western, Sophia'ya bir şey olmadığını anlayınca, sevinçten uçtu.

"İyi ki, daha beter şeyler olmadı," dedi. "Tom'un kolu kırıldıysa, onu onaracak bir marangoz buluruz elbet.

Mr. Western atından indi, kızı ve Tom Jones ile birlikte evine doğru yürüdü. Serinkanlı bir seyirci, onlarla yolda karşılaşp hallerine bak saydı, yalnız Sophia'ya acımak gerektiğini sanırdı. Çünkü Tom Jones, kendi kol kemiğinden başka hiçbir şeyini kırmadan, genç kızın belki de canını kurtardığı için, sevinç içindeydi. Mr. Western ise, delikanlının kazaya uğramasına kayıtsız kalmamakla birlikte, kızının kazadan ucuz kurtulmasına sevinçten uçuyordu.

Gönlü ulu bir kız olan Sophia, Tom Jones'un bu davranışını, yü

reğini derinden etkileyen yüce bir kahramanlık saydı. Kadınların gözüne girmenin en kestirme yolu yiğitliktir hiç kuşkusuz. Çoğuna göre bunun nedeni, kadınların yaradılıştan çekingen olmalarıdır. Hatâ Mr. Osborne'a* göre, kadın, Tanrının yeryüzüne yerleştirdiği tüm yaratıkların en korkağıdır. Gerçeklere uygunluğundan fazla, pataatsızlığıyla dikkati çeken bir görüştür bu. Aristo, *Politika* adlı yapıtında, "erkeklerdeki çekingenlik ve yiğitlik, kadınlardaki çekingenlik ve yiğitlikten farklı bir şeydir. Ne derseniz, bir kadına yaraşan yiğitlik, erkeklerde korkaklık sayılır; bir erkeğe yaraşan çekingenlik de, kadında yüzsüzlük sayılır" derken, kadınlara karşı fazla haksızlık etmemektedir bana kalırsa. Kadınların aşırı korkak oldukları için yiğit erkeklerden hoşlandıkları görüşü de, pek doğru değildir belki. Mr. Bayle,** (yanılmıyorsa, Helen üstüne yazdığı makalede) daha akla yakın bir yorumla, kadınların yiğit erkeklerden hoşlanmalarını, şana şerefe ayrıca düşkün olmalarıyla açıklar. İnsan yüreğinin derinliklerine herkesten fazla inen bir ozan, *Odysseia*'da, evli çiftlerin sevdasının ve birbirlerine bağlılıklarının en yüce örneklerinden birini verirken, bu görüşü destekler; çünkü destanın kadın kişisi, eşine duyduğu sevginin tek kaynağı olarak, onun şanlı varlığını gösterir.***

Her neyse, bu kazanın Sophia'yı çok etkilediği besbelliydi. Durumu iyice inceledikten sonra, o sırada sevimli Sophia'nın da Tom Jones'un yüreğini aynı güçle etkilediği inancına vardım. Zaten gerçeği söylemek gerekirse, delikanlı, Sophia'nın güzelliğinin dayanılmaz büyüüne kapılmaya başlamıştı bir süredir.

* Francis Osborne (1593-1559), "Oğluma Öğütler" adlı, kadınlara karşı bir yazının yazarı. (Ç.N.)

** Pierre Bayle (1647-1706) Uşu bir Fransız felsefecisi. (Ç.N.)

*** İngiliz okuyucu, destanda bu duyguyu bulamayacaktır; çünkü *Odysseia*'nın İngilizce çevirisinde, bu hiç de belirtilmemiştir. (Y.N.)

**Hekimin gelişi ve yaptığı
işler. Sophia ile hizmetçisi arasında
uzun bir konuşma**

Evine varınca, güçlölkle, sendeliye sendeliye yürüyen Sophia, bir iskemleye çöktü. Amonyak koklayarak, su içerek bayılmasını önlemiş; Tom Jones için çağrılan hekim geldiği sırada, oldukça toparlanmıştı. Ama kızının bu hallerini attan düşmesine yoran Mr. Western, Sophia daha beter bir duruma düşmemesi için, ondan hemen kan alınmasını istedi. Aynı görüşü paylaşan hekim, kan almayı zorunlu kılan o kadar çok neden saydı, kanlan alınmadığı için kötü duruma düşen o kadar çok kişiden söz etti ki, Mr. Western kıyametleri kopardı, kızından hemen kan alınması için direndi.

Kaza sırasında geçirdiği korkunun, babasının ya da hekimin sandığı kadar tehlikeli olamayacağını sezen Sophia, istemeye istemeye Mr. Western'in emirlerine boyun eğdi. O güzel kolunu uzattı; hekim de hazırlanmaya başladı.

Hizmetçiler, gereken öteberiyi getirirken, Sophia'nın bu küçük ameliyatı korktuğu için istemediğini sanan hekim, kan almada en küçük bir tehlike olmağığını anlatmaya koyuldu. Ancak sözümona cerrahların korkunç bilgisizliği bir kazaya neden olabilirdi. Hekim, kendisinin o beceriksizlerden biri olmadığını açıkca söylememekle birlikte, iyice belirtti.

Sophia, hiç korkmadığını söyledi: "Bir atardamanmı delseniz bile, sizi bağışlarım, söz veriyorum," diye ekledi.

Western, "bağışlarsın ha!" diye bağırdı. "Eğer ben bağışlarsam, Allah beni kahretsin! Sana en küçük bir kötölük yaparsa, Allah belâmı versin eğer ciğerini sökmezsem!"

Bu koşullara katlanan hekim, söylediği gibi, becerikli bir biçimde ve çabucak Sophia'dan biraz kan aldı. Bir defada fazla kan almak-tansa, üstüste azar azar kan almanın daha doğru olduğunu anlattı.

Sophia, kolu sarıldıktan sonra, odasına çekildi. Tom Jones'un kolu

tedavi edilirken orada bulunmak istemiyordu (bulunması da uygun olmazdı belki.) Bunu açıkca söylemediği halde, kırık kemiğe bir an önce bakılsın diye kendisinden kan alınmasına karşı koymuştu aslında. Sophia söz konusu olunca, Mr. Western, kızından başka hiç kimseyi düşünmezdi. Tom'a gelince, "Kedere gülümseyen Sabrın bir anıtı gibi"* oturup duruyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Sophia'nın o güzel kolundan kanlar fışkırdığını görünce, kendi başına gelenleri nerdeyse unutmuştu delikanlı.

Şimdi hekim, hastanın, belden yukarı soyunup, gömleğiyle kalmasını istedi. Sonra kolu açarak, çekiştire çekiştire öyle bir incelemeye başladı ki, yaptığı işkenceden ötürü Tom'un yüzü buruştu.

Hekim pek şaşıtı bu yüz buruşturmalanna: "Ne oluyorsunuz efendim?" diye sordu. "Canınızı yakmış olamam; yolu yok bunun."

Sonra, kırık kolu kaldırıp göstererek, anatomi konusunda çok uzun ve çok bilgili bir söyleve başladı. Basit kırıklarla çift kırıkları titizlikle gözden geçirdi. Tom Jones'un kolunun nasıl kırıldığını ve nasıl kırılabileceğini; kolun şu ya da bu biçimde kırılmasının, hangi açıdan daha iyi ya da daha kötü olabileceğini gerekli ayrıntılarla açıkladı.

Hekimi dinleyenler, kulak kesildikleri, onu hayran hayran dinledikleri halde, pek bir şeyler öğrenemediler; çünkü söylediklerinden bir tek söz bile anlayamamışlardı aslında. Hekim, uzun bir emeğin ürünü olan bu söylevini bitirdikten sonra, işe koyuldu ve bir türlü başlayamadığı işini çabucak bitiriverdi.

Derken, Tom'un yatırılmasını emretti. Mr. Western'in "burada kalacaksın" diye dayatması üzerine, delikanlıya bir yatak ve yalnız suda pişmiş lapa yemek cezası verildi.

Kemik yerli yerine yerleştirilirken, orada bulunanlardan biri de Mrs. Honour'du. Bu ameliyat biter bitmez, hanımı Mrs. Honour'u çağırıp, delikanlının nasıl olduğunu sorunca, hizmetçi, Tom'u öve öve göklere çıkardı. Mrs. Honour'un deyimiyle, "böylesine güzel bir yaratığın ulugönüllüğü ayrıca büyölüyordu insanı." Mrs. Honour, Tom'un gövdesinin güzelliğini överken, ayrıca kendinden geçti, her şeyi

* Shakespeare'in **Onikinci Gece**'sinden bir dize (perde II, sahne 4) (Ç.N.)

ayrıntılıyla anlattı, delikanlının teninin beyazlığı üstünde durarak, sözlerine son verdi.

Anlattıkları Sophia'yı öyle bir etkiledi ki, keskin zekâlı hizmetçi kadının konuşurken hanımının yüzüne söyle bir baksaydı, belki de farkına varırdı bunun. Ama güzel bir rastlantıyla Mrs. Honour'un önünde bir ayna bulunduğu için, kadın, dünyada en çok beğendiği yüz olan kendi yüzünü bu aynada seyretmek olasılığından yararlanmış, konuşurken gözlerini hiç ayırmamıştı aynaya yansıyan güzel görüntüden.

Mrs. Honour, bir yandan anlattıklarına, bir yandan da seyrettiklerine öyle bir dalmıştı ki, kendini toparlayacak zaman verdi hanımına. Sophia, kendine gelir gelmez, hizmetçisine gülümsedi:

"Bana kalırsa, sen bu gence tutkunsun" dedi.

"Ben mi tutkunum, küçük hanım! Vallahi billahi değilim."

"Olsan da utanılacak bir şey yok bunda. O gerçekten hoş bir adam."

Mrs. Honour, "orası öyle, küçük hanım," diye karşılık verdi. "Benim gördüğüm erkeklerin en yakışıklısı. Vallahi öyle. Toplumdaki yeri benimkinden üstün olmakla beraber, küçük hanımın da buyurduğu gibi, onu sevmekten ne diye utanacakmışım bilmem doğrusu. Kibar kişiler de etten kandan yapılır, tıpkı biz hizmetçiler gibi. Üstelik, Mr. Jones'u bir bay yapan Mr. Allworthy'dir; yoksa doğuşu, benimkinden de aşağıdır onun. Çünkü ben yoksulum ama, namuslu bir insanın çocuğuyum. Annemle babam, nikâhlıydılar hiç olmazsa; ama burunları Kaf dağında nice kişiler var ki, aynı şeyi söyleyemezler onlar. Hadi canım! Onun teni ne denli beyaz olursa olsun (doğrusu bu kadar beyazını da ömrümde görmedim), ben de Tanrının kuluyum, tıpkı onun gibi. Kimsecikler de soyum sopum bozuk diyemez bana. Bir din adamı olan dedem,* onun soyundan birinin, Molly Seagrim'in

* Bu öyküde Mrs. Honour, toplumun aşağı tabakalarından gelip de, soyunda bir din adamı bulunduğunu söyleyen ikinci kişidir. Gelecek çağlarda kilisede yüksek mevkilere erişemeyen din adamlarının ailelerinin geçimi sağlandığı zaman, böyle bir yoksulluğu, şimdi olduğundan daha çok yadırgayacağımızı umarım. (Y.N.)

pis artıklarına yüz verdiğini duysaydı, doğrusu çok kızardı bence."

Sophia, hizmetçisinin çenesini kapatmaya belki de yeterince gıcık olmadığı için (bunun pek kolay bir iş olmadığını anlar okuyucu), onun böyle geveze geveze konuşmasına göz yumuyordu. Mrs. Honour'un söylediklerinde, genç kızın hiç de hoşuna gitmeyecek şeyler vardı, kuşkusuz. Sophia, sonu gelmeyecekmiş gibi akan bu lâf selini kesti sonunda:

"Kendine güvenip, babamın arkadaşlarından biri üstüne böyle konuşmayı göze almana şaşıyorum, doğrusu," dedi. "Sana emrediyorum, kızın adını bile söyleme benim önümde. Bu genç bayın doğumu sorununa gelince, onda başka kusur bulamayanlar sussunlar bu konuda; sen de sus artık."

Mrs. Honour, "sizi kızdırdığıma üzülüyorum efendim," dedi. "Yemin ederim, sizin kadar ben de nefret ediyorum Molly Seagrim'den. Mr. Jones'a karaçalmama gelince, evdeki tüm hizmetçiler bilirler ki, piç lâfi açılır açılmaz, ondan yana çıkmışımıdır ben. Uşağa demişimdir ki: Sizi sonradan bir bay yapacaklarını bilseydiniz, piç doğmaya razı olmaz mıydınız hepiniz? O çok güzel bir baydır, demişimdir. Vallahi billahi dünyanın en beyaz elleri ondadır, demişimdir. O dünyanın en tatlı, en iyi huylu adamlarından biridir; onu buralarda herkes, tüm komşuları ve hizmetçiler sever demişimdir. Kızmayacağınızı bilsem, küçük hanım, size bir şey söyledim."

"Ne söyledin, Honour?" diye sordu Sophia.

Mrs. Honour, "hayır, olmaz küçük hanım," dedi. "Bir kötülük düşünmüyordu bunu yaparken; onun için küçük hanımın kızmasını istemem."

Sophia, "né olur bana söyle; bunu hemen öğrenmeliyim," diye direndi.

Mrs. Honour anlatmaya başladı: "Küçük hanım, Mr. Jones geçen hafta, benim çalıştığım odaya girdi orada, bir iskemlenin üstünde sizin manşonunuz duruyordu. Bir de ne göreyim! Mr. Jones, daha dün sizin bana verdiğiniz o manşonun içine elini sokmasın mı! Aman, Mr. Jones, dedim, hanımımın manşonunu genişletip bozacaksınız. Ama o, elini çekmedi hiç. Derken, manşonu öptü. Vallahi ömrüm

boyunca, onun manşonu öpüşü gibi bir öpüş görmedim ben."

Sophia, "her halde benim manşonum olduğunu bilmiyordu," dedi.

"Dahası var, dinleyiniz, küçük hanım. Üstüste öptü manşonu. Dünyanın en güzel manşonudur bu, dedi. Aman efendim, dedim, yüzlerce kez gördünüz bunu. Görmesine gördüm, Mrs. Honour, dedi; ama sizin hanımınız orada olunca, onun dışında güzel bir şeyi hiç görebilir mi insan, dedi. Dahası da var, ama sakın kızmayın küçük hanım, çünkü bir kötülük düşünmüyordu vallahi: Günün birinde, küçük hanım babasına klavsen çalarken, öteki odada oturan Mr. Jones pek dertli göründü bana. Ayol, Mr. Jones, dedim, size ne oluyor böyle? Söyleyin bana neler düşündüğünüzü. Mr. Jones, bir düştü uyanırcasına silkindi; ah, kadın, dedi, senin o melek hanımın klavsen çalarken ben ne düşünebilirim ki! Derken, elimi yakalayiverdi: Ah, Mrs. Honour, dedi, kim bilir ne denli mutlu olacak o adam! Sonra içini çekti. Vallahi, bir demet çiçek kadar tatlı kokuyordu nefesi. Ama yemin ederim, bir kötülük düşündüğü yoktu. Onun için küçük hanımın ona bir şey söylemeyeceğini umarım. Dilimi tutmam için bana para verdi. Bir de elimi kitaba bastırıp yemin ettirdi; ama o kitap, Kutsal Kitap değildi bana kalırsa."

Aldan daha güzel bir kırmızı bulununcaya dek, bir tek söz bile söylemeyeceğim Sophia'nın yüzünün o sıradaki rengi konusunda.

Sophia, "Ho-nour," diye kekeleydi, "ben - eğer bana da, başka birine de bunlardan bir daha söz etmezsen, seni ele vermem - yani sana kızmam demek istiyorum. Ama dilinden korkuyorum. Kız, ne diye aklına geleni söylersin böyle?"

Honour, "yoo," dedi, "küçük hanımı kızdırmaktansa, dilimi kesmeye razıyım, vallahi. Sizin istemediğiniz bir tek söz çıkmaz ağzımdan."

"Bundan söz etmeni istemiyorum artık; çünkü babamın kulağına giderse, Mr. Jones'a kızar," diye açıkladı Sophia. "Senin de dediğin gibi, bir kötülük düşündüğü yoktu bunları söylerken, bana kalırsa. Doğrusu, ben de çok kızardım, eğer..."

Mrs. Honour, hanımının sözünü kesti: "Yok, yok, küçük hanım, vallahi bir kötülük düşündüğü yoktu. Kendinden geçmişcesine ko-

nuşuyordu. Kendi de söyledi o sırada çıldırdığını. Çıldırdığınıza ben de inanıyorum, efendim, dedim ona. Haklısın, Honour, dedi. Kusu- rumu bağışlayın, küçük hanım, dilimi tutup koparabilirim, sizi kız- dırdığım için."

"Hadi, anlat," dedi Sophia. "Daha önce söylemediğin bir şey var- sa, onu da anlat."

"Evet, Honour, dedi (biraz daha sonralarıydı bu; bana parayı ver- diği sırada). Ben, ancak bir tanrıçaya bakar gibi bakabilirim hanımı- na. Ona başka bir gözle bakacak kadar aptal da değilim, kötü de değilim. Son nefesime değin, bir tanrıçaya taparcasına tapacağım ona, seveceğim onu. İşte, küçük hanım, bunlardı söyledikleri anım- sadığım kadariyle. Bir kötülük düşünmediğini anlayıncaya dek, ben de fena halde kızmıştım Mr. Jones'a."

Sophia, "senin beni gerçekten sevdiğine inanıyorum, Honour" dedi. "Geçen gün damarıma basmıştın da, kendine başka bir iş bul, demiştin sana. Ama yanımda kalmak istiyorsan, kalabilirsin."

Mrs. Honour, "ben küçük hanımdan hiçbir zaman ayrılmak iste- mem, vallahi," diye yeminler etti. "Kendime başka bir iş bulmamı söylediğiniz zaman, vallahi gözlerimde yaş kalmadı ağlaya ağlaya. Büyük nankörlük olur sizden ayrılmak istemem. Bu kadar iyi bir yer bulamam bir daha. Küçük hanımın yanında yaşamak, küçük hanı- mın yanında ölmek isterim ben. Çünkü zavallı Mr. Jones'un dediği gibi, ne mutludur o adam ki.."

Yemek çanı, bu konuşmayı kesti. Söylenenler, Sophia'nın yüzü- nü öyle bir hale getirmişti ki, sabahleyin kendisinden kan alınması, sandığından fazla işine yaramıştı şimdi. Bu işi başaramayacağını bildiğim için, Horatius'un bir kuralına* uyararak, genç kızın şu sırada neler duyduğunu anlatmaya kalkmayacağım hiç. Çoğu okuyucula- rım, kendiliğinden anlayacaklardır bunu. Anlayamayan tek tük oku- yucuya gelince, ben ne denli güzel anlatırsam anlatayım, ya gene anlamayacaklar, ya da gerçeklere aykırı bulacaklardır yazdıklarımı.

* Horatius, **Ars Poetica**'da, iyi anlatılamayacak olan şeylerin hiç anlatılmama- sını ister. (Ç.N.)

BEŞİNCİ KISIM

ALTI AYDAN BİRAZ UZUN BİR SÜREYİ KAPSAR

BÖLÜM 1

Ağırbaşlı yazı türü nedir ve hangi amaçla kullanılır

Bu koskocaman yapıtta, okuycunun en az hoşuna giden parçalar, yazarın en çok güçlük çekerek yazdığı parçalardır belki de. Her kısmın başına eklediğimiz denemeler de girer bunların arasına; yaratmayı aklımıza koyduğumuz yazı türü için zorunlu bildik bu denemeleri.

Yapmaya kararlı olduğumuz bu iş için, ille bir neden göstermek zorunda değiliz. Bunu, düzyazıyla yazılmış güldürücü her destanın bir kuralı saymamız, yeter de artar da. Tiyatro oyunlarında şimdi titizlikle uygulanması istenilen süre birliği ve yer birliği * kurallarının nedenini soran var mı hiç? Bir oyun neden ille bir tek günde geçsin de, iki günde geçmesin diye soran bir eleştirmen çıktı mı hiç? Seyirciler, (seçilmek isteyenlerin oy atmaya götürdükleri seçmenler gibi, bedâva yolculuk etmek şartıyla) oyunda gösterilen yerin beş mil uzağında olup bitenleri sahnede görsünler de, elli mil uzağında olup bitenleri neden görmesinler sahnede? Eski bir eleştirmenin ** ileri sürdüğü bir kuralın, yani tiyatro oyunları beş perdeden ne bir perde fazla, ne bir perde eksik olabilir diyen kuralın nedenini doğru dürüst açıklayabilen bir yorumcu var mıdır? Tiyatrolarımızı yargılayan çağdaş eleştirmenler, "bayağı" sözcüğü sayesinde, her çeşit gülme-

* Aristo'nun tiyatroyla ilgili görüşlerine dayanan ve bir oyunda ele alınan olayların ancak bir tek günü kapsamasını ve aynı yerin dolaylarında geçmesini isteyen kurallara "süre birliği" ve "yer birliği" kuralları denilirdi. (Ç.N.)

** Fielding, Horatius'un **Ars Poetica**'sını düşünmektedir (Ç.N.)

ceyi başarıyla sahneden kovup, tiyatroyu bir salon kadar can sıkıcı yaptılar; bu "bayağı" sözcüğünü tam ne anlamda kullandıklarını bir bilen çıkmış mıdır? Bütün bu sorular karşısında, sanki herkes, yasalamızdan alınan bir özdeyişi benimsemiştir: **Cuicunque in arte sua perito credendum est**; (yani "kendi uzmanlık alanında usta olan her kişiye güvenmek gerekir.") Bir sanat ya da bilim dalında temelli bilgiden yoksun bir adamın, bu alanlarda katı ve kesin kurallar ortaya koyabilecek kadar yüzüsüzleşebileceğini aklımız pek almadığı için, biz bu kuraların nedenini (ne yazık ki) kavrayacak durumda olmasak da, aslında bunların sağlam ve doğru gerekçelere dayandığı sonucuna varırız.

Şimdi doğru konuşmak gerekirse, eleştirmenleri fazla şımarttık hepimiz; onları gerçekte olduklarından çok daha derin kişiler sandık. Bu tutumumuzdan ötürü yüz bulan eleştirmenler, astığı astık kestiği kestik, diktatörce bir güç haline gelmeyi başardılar; bizim efendilerimiz oldular; aslında eski yazarlardan öğrendikleri yasaları, yeni yazarlara zorla kabul ettirecek kadar kendilerini beğenmeye başladılar.

Egemen oldukları çeşitli bilim dallarında, dehalarının engin gücü sayesinde yasalar yaratan, yüzde yüz yetkili kişiler vardır. Gerçekte eleştirmenlerin görevi, bu yetkili kişilerin ortaya koydukları kuraları ve yasaları bir kâtip gibi yazıp saptamaktır. Eski eleştirmenler, ne bu görevin sınırlarını aşmayı akıllarından geçirirler, ne de bir görüşü hangi yetkili kişiden aldıklarını belirtmeden bir tek tümce yazarlardı.

Ama zaman geçti ve bilgisizlik çağlarında, kâtip, efendisinin gücüne el koymaya, onun yüce katına yerleşmeye başladı. Öyle ki, yazı yazma sanatının yasaları, artık yazarın yapıtlarına değil, eleştirmenin buyruklarına dayanıyor. Kâtip, yasaları yapanın yerini alıyor ve yasaları kağıda geçirmek görevini görenler, yüksekte atarak, kendileri yasa yapıyorlar artık.

İşte, bu durumdan ötürü, göze batan, ama belki de önlenmesinin yolu olmayan bir yanılgı çıktı ortaya: Eleştirmenler, yetenekleri pek sınırlı kişiler oldukları için, yanılgı, salt biçim olan şeyi öz sandılar

çok geçmeden. Yasaların cansız sözcüklerine takılıp, gerçek anlamını anlamayan bir yargıç gibi davrandılar. Büyük bir yazarın, belki de bir rastlantı sonucu kaleme aldığı önemsiz sözleri, o yazarın ayrıca önemli bir düşüncesi saydılar ve gelecek kuşak yazarlarının buna ille uymasını istediler. Sahtekârlığın başlıca iki destekleyicisi olan zaman ve bilgisizlik, bir çeşit dokunulmazlık sağladı bu yanlış görüşlere. Böylece, gerçeklere de, doğaya da uymayan bir takım "güzel yazı yazma kuralları" meydana çıktı. Sanki bu kuralların tek amacı, dâhileri baskı altına almak, ezmektir. Dans sanatı konusunu işleyen bir yığın değerli kitapta, ancak zincirlendikten sonra dans etmek gerektiği yazılması, bir dans öğretmenin elini kolunu nasıl bağlarsa, yazarı da tıpkı böyle bağladı bu kurallar.

İlerisi için geçerli sayılabilecek bir kuralı, salt ipse dixit (yani "öyle dedi, öyle oldu") yetkisi üstüne kurmakla suçlanmak istemeyiz. Gerçeği söylemek gerekirse, bu çeşit karakuşî kurallara ayrıca derin bir saygı da beslememekteyiz. Onun için, eleştirmenlere bağışlanan söz konusu haktan vazgeçip, esas konumuzla ilişkisi olmayan bu denemeleri, kitabımızın şurasına burasına serpiştirmemizin nedenlerini anlatmaya başlayacağız okuyucumuza.

Bunu yaparken de, yeni bir bilgi dalına başvurmak zorunda kalacağız. Karşıtları inceleyen bu bilgi dalı keşfedilmiş olsa bile, eski ya da yeni hiçbir yazar tarafından işlenmemiştir bildiğimiz kadarıyla. Oysa yeryüzünde yaratılan her şeyde görülen bu karşıtlıklar, hem doğal hem de yapay güzellik kavramımızın oluşmasına önemli bir katkıda bulunur herhalde. Çünkü onun karşıtından başka ne kanıtlayabilir bir şeyin güzelliğini ve kusursuzluğunu? Böylece, gecenin ve kışın çirkinlikleri, günün ve yazın güzelliklerini belirtir. Eğer bir insan, gündən ve yazdan başka bir şey görmeseydi, bunların güzelliklerini gerçekten kavrayamazdı bana kalırsa.

Hadi, fazla ağırbaşlı haller takınmaktan kaçınalım biraz: Bir tek başka kadın görmemiş bir erkeğin gözünde, dünyanın en güzel kadını bile üstünlüğünü biraz yitirmez mi? Bayanlar bunun öylesine farkındadırlar ki, kendi güzelliklerini belirtecek karşıt biçimde başka bir kadınla yanyana görülmeye can atarlar. Hattâ kimi kadınlar,

kendi kendilerinin karşıtı olmak isterler. Özellikle Bath'dayken şuna dikkat ettim: Akşamleyin gözler önüne sermek niyetinde oldukları güzelliği iyice belirtmek için, sabahleyin ellerinden geldiği kadar çirkin görünmeye çalışan kadınlar vardır.

Çoğu sanatçılar, bu kuramı belki ayrıca incelememişlerdir ama, bu işin sırrına varmışlardır uygulamalarında. Kuyumcu, en güzel pırlantanın bile güzelliğini belirtmek için karşıt bir şeye gerek olduğunu bilir. Çoğu zaman bir ressam, çizdiği biçimlerin karşıtlığı sayesinde büyük başarı kazanır.

Ülkemizde yetişen yüce bir dâhi, bu görüşlerimizin doğruluğunu kanıtlamaktadır. Doğrusu, sıradan sanatçılar arasında bir yer veremem o yüce dâhiye. Çünkü *inventas qui vitam excoluere per artes** yani "sanatlar uydurup, yaşamı güzelleştirenler" arasındadır o: İngiliz pandomiması denilen o güzeller güzeli eğlenceyi uyduran adamdır. **

Bu eğlence iki bölümden oluşurdu. Söz konusu dâhi, birinci bölüme "ağırbaşlı", ikinci bölüme de "güldürücü" adını verirdi. Ağırbaşlı bölümde, putlara tapan çağdan kalma kimi tanrılar ve kahramanlar göz önüne serilirdi. Bunlar, seyircilerin sahnede görüp görebileceği en tatsız, en can sıkıcı kişilerdi kuşkusuz. Böyle olmalarına da (pek az kişinin bildiği bir gizdir bu) özellikle dikkat edilirdi ki, eğlencenin güldürücü bölümü değer kazansın, Harlequin'in marifetleri ayrıca hoş görünsün.

Eski tanrılarla kahramanları böyle bir amaçla kullanmak pek doğru değildi belki de. Ne var ki, kurnazca bir buluştu bu; etkisi de vardı. "Ağırbaşlı" ve "güldürücü" sözcüklerinin yerine, "daha sıkıntılı" ve "en sıkıntılı" sözcüklerini kullanırsak, bu işin neden etkili olduğunu açıkca anlarız: Güldürücü bölüm, o güne dek sahnede gösterilen her oyundan çok daha sıkıntılı olduğu için, ağırbaşlı bölümün sağ-

* Vergilius'un *Aeneid*'inden bir dize (Ç.N.)

** Yazarın düşündüğü kişi, 1732'den ölümüne kadar Covent Garden tiyatrosunu yöneten John Rich'dir (1692-1761). John Rich, bu sessiz oyunlarda Harlequin rolünü oynardı. Fielding, seyircilerin çok tuttuğu pandomimayı hiç beğenmez, çok gülünç bulurdu. (Ç N)

ladığı akıllara sığmaz sıkıntı sayesinde yenilir yutulur bir hal alabilir-
di ancak. O tanrılarla kahramanlarda, öylesine dayanılmaz bir ağır-
başlılık vardı ki, Harlequin (bu İngiliz bay, çok daha ağırbaşlı oldu-
ğundan, Fransız soyundan gelen Harlequin'in akrabası sayılmaz)
seyircileri çok daha sıkıntılı kişilerden kurtardığı için, her zaman hoş
karşılanırdı sahneye çıkınca.

Aklı başında yazarlar, öteden beri büyük başarıyla kullanmışlar-
dır bu karşıtlık sanatını. Bundan yararlanıyor diye, Horatius'un Ho-
meros'a karşı çıkmasına şaşarım. Ne var ki, bunu söyledikten bir
dize sonra, kendi kendisiyle çelişkiye düşüyor Horatius:

Indignor quandoque bonus dormitat Homerus,

Verum operi longo fas est obripere somnum.

**Yani: Eğer yüce Homeros uyuklayırsa üzülürüm;
Ama doğrudur uzun kitapların uyku verdiği.**

Bize kalırsa, kiminin sandığı gibi, "yazarken yazarın kendi bile uy-
kuya dalar" anlamına gelmez bu dizeler. Gerçi okuyucular kolayca
uykuya dalabilirler ama; yazarın kendi, yazmakta olduğu kitap
Oldmixon'un kiler* kadar uzun da olsa, çok hoş vakit geçirdiği için,
uyuklamayı aklından bile geçirmez. Mr. Pope'un belirttiği gibi, "oku-
yucuları uyusun diye, uykusuz kalır kendi." Gerçeği söyleyelim: Uyku
verici bir ilâç etkisi yapan bu parçalar kitabımızın öteki parçalarıyla
bir karşıtlık yaratmak, öteki parçaları daha hoş göstermek için, ya-
pımıza ustalikle eklenen "ağırbaşlı" bölümlerdir. Son yıllarda ölen
şakacı bir yazar,** her zaman özel bir amaç güderek okuyucuları-
na can sıkıntısı verdiğini söylemekle, benim de düşündüklerimi açık-
ca anlatmaktadır.

Onun için her kısmın başındaki denemelere bu ışık altında, daha
doğrusu bu karanlık içinde bakmasını isterim okuyucumun. Ben onu

* John Oldmixon (1673-1742). Çağın en ünlü şairi Alexandar Pope'un *Dunci-
ad* adlı taşlamasında alaya aldığı önemsiz bir yazar (Ç.N.)

** Fielding her halde Sir Richard Steele'i düşünmektedir (Ç.N.)

böyle uyardıktan sonra, okuyucu, bu kitabın başka bölümlerinde de yeterince ağırbaşlılık bulunduğu görüşüne varırsa, uğraşa uğraşa elimizden geldiği kadar can sıkıcı yapmaya çalıştığımız bu denemeleri atlayabilir. Birinci değil, ikinci bölümden başlayarak okuyabilir bundan sonraki kısımları.

BÖLÜM 2

Hastalığı sırasında birçok dostunun Mr. Jones'u görmeye gelişi ve aşk tutkusunun gözle nerdeyse görülmeyen bazı belirtileri

Tom Jones hasta yataarken, birçok kişi onu görmeye geldi. Bunların arasında delikanlının ayrıca hoşlanmadıkları da vardı belki. Mr. Allworthy, onu nerdeyse her gün gördü. Jones'un çektiklerine acıdığı, bu çektiklerinin nedeni olan yiğitçe davranışı çok beğendiği halde, Mr. Allworthy bu fırsattan yararlanarak, delikanlının aklını başına getirmek, ileride daha akıllı uslu davranmasını sağlamamak istedi. Delikanlıya sağduyulu öğütler vermek için, bundan daha uygun bir zaman bulunamazdı Mr. Allworthy'ye göre. Çünkü o sıralarda Tom Jones, çektiği acı ve hastalıktan ötürü yumuşamış, tehlikeli davranışlardan ürkmüş bir durumdaydı; insanı keyfe sürükleyen o coşkun tutkulann etkisinde değildi.

İşte bu yüzden, iyi yürekli Mr. Allworthy, Tom Jones ile başbaşa kalınca, özellikle delikanlının tedirgin olmadığı sıralarda, onunla konuşur, eski uygunsuz davranışlarını ona hatırlatırdı. Ne var ki, sırf ileride aynı yanılgılara düşmesin diye, en yumuşak ve en sevecen bir tutumla yapardı bunu. Tom'un mutluluğunun, baba dediği adamın gözüne girmesinin, ondan iyilik görmesinin gelecekteki davranışlarına bağlı olduğunu söylerdi. "Geçmişe gelince, her şey unutulur, her şey bağışlanır" derdi. Delikanlının, başına gelen bu kazardan yararlanmasını, bu kazanın hayırlı sonuçlar vermesini dilerdi.

Tom Jones'u sık sık görmeye gelen Thwackum da, ahlâk dersle-

ri dinlemeye uygun bir yer sayardı hasta yatağını. Ne var ki, Thwackum'un konuşma biçimi, Mr. Allworthy'ninkinden çok daha haşındı.

"Tann sizin günahlannızı cezalandırmak için kolunuzu kırdı, derdi öğrencisine. "Boynunuzu kırmayıp da yalnız kolunuzu kırdığı için, her gün diz çöküp şükretmelisiniz Tanrıya. Gelecekte, belki de çok yakınlarda, boynunuz da kırılacaktır herhalde. Tannın bu güne dek sizi niçin cezalandırmadığına şaşardım hep. Ama bu kaza gösteriyor ki, Tanrının verdiği cezalar gecikse de, önlenemez hiçbir zaman. Ahlâk düşkünlüğünüzden ötürü başınıza bu belâ geldiği gibi, çok daha büyükleri de geleceğinden hiç kuşkunuz olmasın. Bunu iyice bilmenizi salık veririm size. Bu belâları önlemenin tek çaresi, içtenlikle ve yüzde yüz pişman olmaktır. Ama ne yazık ki, genç yaşında böylesine ahlâk düşkünü, kafası böylesine kokuşmuş bir insandan pişmanlık ne umulur ne de beklenir. Gelgelelim, tüm öğütlerimin boşuna olduğunu, hiçbir sonuç vermeyeceğini fazlasıyla bildiğim halde, sizi pişman olmaya çağırmak gene de görevimdir benim. **Liberravi animan meam**, yani kendi ruhumu kurtarıyorum. Görevini savsaklıyor diye vicdanımı suçlayamam: Sizin bu dünyada kesinlikle felâkete doğru, öteki dünyada da aynı kesinlikle cehenneme doğru gittiğinizi çok büyük bir üzüntüyle görmekteyim."

Square'in söyledikleri bambaşkaıydı: "Akli başında bir insan, kırılan bir kemik gibi kazaları dert edinmez" derdi. "Bu çeşit talihsizliklerin insanların en bilgesinin bile başına gelebileceğini ve aslında yararlı olduğunu göz önünde tutmak yeter. Ahlâk açısından uygun-suz olmayan şeylere kötü demek yanlışır. Bu çeşit kazaların en kötü sonucu bedenlen acı çekmektir. Acının böylesini ise, dünyanın en önemsiz şeyi saymak gerekir."

Square, Tully'nin * **Tusculanae Disputationes** adlı yapıtının ikinci bölümünden ve yüce Lord Shaftesbury'den ** alınmış, bunlara ben-

* Cicero olarak bilinen Marcus Tullius Cicero (M.O. 106-43), güzel konuşmasıyla ünlü bir Romalı yazar. (Ç.N.)

** Üçüncü Shaftesbury (1671-1713) **Men, Manners, Opinions and Times** (İnsanlar, Töreler, Görüşler ve Çağlar) adlı yapıtın yazarı. (Ç.N.)

zer daha nice sözler söylerdi. Bunları söylerken öyle coşardı ki, günün birinde acıklı bir şey oldu, dilini ısırırverdi. Öyle bir ısırıştı ki bu, söylevine bir son vermekle kalmadı, allak bullak da oldu Square; bir iki küfür homurdanmaktan kendini alamadı. Bu kazanın Thwackum'ın önünde olması ise, işin en kötü yanıydı. Çünkü bu tür öğretileri, putlara tapanlara ve Tanrıya inanmayanlara yakıştıran Thwackum, söz konusu yargıyı öyle kötü kötü sırtarak vermişti ki, dilini ısırıldığından ötürü zaten bozulmuş olan felsefeci (böyle bir deymi kullanmama izin vererseniz) iyiden iyiye zıvanadan çıktı. Öfkesini diliyle açığa vuracak halde olmadığından, öcünü alabilmek için daha zorbaca bir yöntemle baş vuracaktı belki de. Ama iyi ki, o sırada odada bulunan hekim, kendi çıkarlarını hesaba katmadan, iki adamın arasına girip barışı korudu. Mr. Blifil, arkadaşı Jones'u pek seyrek görmeye geliyor, onunla hiçbir zaman başbaşa kalmıyordu. Bu saygıdeğer delikanlı, Tom Jones'a çok ilgi göstermek, başına gelen kazaya çok üzüldüğünü bildirmekle birlikte; kendi ağırbaşlı tutumu bozulmasın diye, arkadaşıyla fazla içli dışlı olmaktan sakınıyor; bunu da dolaylı yollardan söylüyordu ikide birde. Bu amaçla, Kutsal Kitap'dan aldığı bir sözü, Hazreti Süleyman'ın kötü ilişkilerin iyi ahlâklı kişileri bozduğu konusundaki atasözünü geveleyip duruyordu hep. Ne var ki, Mr. Blifil, Thwackum kadar haşin değildi gene de. Mr. Jones'un günün birinde adam olacağı umudunu besliyor; "dayımın gösterdiği eşsiz iyilik, yüzde yüz ahlâksız olmayan bir kişiyi hiç kuşkusuz etkileyecektir" diyor; şu sonuca varıyordu: "Eğer Mr. Jones ileride bir suç işlerse, onu savunmak için bir tek söz söyleyemem artık."

Mr. Western'e gelince, ava gittiği ya da içki içtiği zamanlar dışında, hasta odasından pek çıktığı yoktu. Hattâ birasını içmek için de oraya gelirdi ara sıra ve güç belâ engel olunurdu Tom Jones'a zorla bira içirmesine. Neden derseniz, düzenbaz bir hekim, uydurma ilâcının nasıl her derde deva olduğuna inanırsa; Mr. Western de biranın her derdin çaresi olduğuna, bir eczası dükkânındaki tüm ilâçlardan daha etkili olduğuna inanırdı. Bu ilâcı kullanması, yalvarıp yakarak engellendiği halde, her sabah hastanın penceresi altın-

da durup, av borusuyla Tom Jones'a küçük bir seranad yapmasının önüne geçilemedi. Başkalarının karşısına çıkarken "hollo!" diye bağırdığı gibi, hastanın uyanık ya da uykuda oluşunu hiç mi hiç hesaba katmadan, Jones'un yattığı odaya da "hollo!" diye bağıarak dalmasına engel olmanın yolu da bulunamadı.

Mr. Western'in bu taşkın davranışlarının kötü bir amacı olmadığı gibi, kötü bir etkisi de olmadı iyi ki. Zaten Tom Jones oturacak duruma gelir gelmez, Mr. Western kızını onun odasına getirince, delikanlı, Mr. Western'in tüm patırdısını gürültüsünü bağısladı. Çok geçmeden de Sophia, Tom Jones'a klavsen çalmaya başladı. Babası, "Yaşlı Sir Simon"u ya da sevdiği başka bir parçayı çalması için direnip araya girmezse, Sophia saatlerce müziklerin en güzeliyle büyülüyordu delikanlıyı.

Sophia, kendi davranışlarını titizlikle denetlediği halde, bazı şeylerin ara sıra açığa çıkmasını engelleyemiyordu gene de. Çünkü aşk, şu açıdan da bir hastalığa benzer: Bir yerde patlak veremeyince, başka bir yerde patlak vermesinin önüne geçilemez. Böylece Sophia'nın dudaklarıyla gizlediğini; gözleri, yüzünün kızarmaları ve elinde olmadan yaptığı bazı küçük şeyler açığa vuruyordu.

Günün birinde, Sophia klavsen çalar, Tom Jones da dinlerken; Mr. Western bağıra çağıra odaya daldı.

"İşte böyle, Tom," dedi. "Senin uğruna o aptal papaz Thwackum ile çatıştım demin. Benim önümde, Tanrının seni cezalandırmak için kemiğini kırdığını söyledi Allworthy'ye. Vay canınal dedim. Nereden çıkardın bunu? Genç bir kadını korumak için başına gelmedi mi bu iş? Tanrının cezasıymış! Eğer Tom'un tek günahı buysa, ülkenin tüm papazlarından önce cennete gidecektir, dedim. Yaptığı şeyten utanması değil, gururlanması gerekir, dedim."

Jones, "doğrusunu isterseniz, efendim," dedi, "utanmam için de gururlanmam için de bir neden yok aslında. Ama Miss Western'i koruyabildimse, ömrümün en mutlu kazası sayacağım bunu."

Mr. Western, "bir de bu yüzden Allworthy'yi sana karşı kıskırtmaya kalkıyorlar," dedi. "Vallahi, sırtında papaz giysileri geçirmiş olmasaydı, herife öyle bir sopa çekerdim ki! Ben seni candan seve-

rim, oğlum. Eğer senin için elimden geleni yapmazsam, Allah kahretsin beni! Yarın sabah ahırına git, Chevalier ve Miss Slouch bir yana, canının istediği atı seç, senin olsun."

Jones teşekkür etti, ama armağan edilen atı almaya yanaşmadı.

Mr. Western, "olmaz," dedi. "Sophy'nin bindiği doru kısrağı alacaksın. O kısrağ elli altına maloldu bana; bu ilk baharda altı yaşına basacak."

Jones, "bana bin altına da malolsaydı, gene de onu gebertip köpeklere yedirtirdim," diye bağırdı heyecanla.

Mr. Western, "ne ayıp!" dedi. "Kısrağ senin kolunu kırdı diye mi yapacaksın bu işi? Akılsız bir hayvana dış bilemeyecek kadar erkek sanırdım seni."

Tam bu sırada Sophia araya girdi. Babasına klavsen çalmak istediğini söyleyerek, bu konuşmaya bir son verdi. Mr. Western hiçbir zaman karşı koymazdı kızının bu isteğine.

Bu konuşmalar sırasında, Sophia'nın yüzü renkten renge girmişti. Tom Jones'un kısrağa karşı gösterdiği candan öfkeyi, babasının gösterdiği nedene değil de, başka bir nedene bağlıyordu her halde. Sophia'nın aklı başından gittiği besbelliydi. Öyle fena çalıyordu ki, Western çok geçmeden uyuklamaya başlamasaydı, farkına varacaktı bunun. Ama yeterince uyanık olan, kulağı duyan, gözleri de gören Jones, bazı şeylere dikkat etti. Dikkatini çeken bu noktaları, daha önceleri olup biten, okuyucunun da anımsayacağı bazı olaylarla birleştirdi. Bunların tümünü düşünen delikanlı, Sophia'nın sevecen yüreğinin allak bullak olduğu kanısına vardı. Hiç kuşku yok ki, birçok delikanlı, Tom Jones'un çok daha önceden bu kaniye varmasına pek şaşacaklardır. Doğruyu söylemek gerekirse, Jones ayrıca güvenmiyordu kendine; genç bir bayanın ona gönlünü kaptırdığını hemen sezemiyordu. Şimdiki moda uyararak gençlerin kentlerde eğitilmeleri, bu türden büyük kusurları önlemenin tek yoludur.

Bu düşünceler Jones'un içinde iyice yer edince, öyle bir altüst oldu ki, bu durum onun kadar temiz ve iyi huylu olmayan başka bir delikanlıda çok tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi şu sırada. Sophia'nın ne denli değerli bir kız olduğunu gerçekten biliyordu. Ona bak-

maktan ayrıca hoşlanıyor, yeteneklerine büyük bir hayranlık duyuyor, iyiliğini candan seviyordu. Sophia'yı elde etmek düşüncesini aklının kenarından bile geçirmediğini, duygularına hiç de isteye isteye kapılmadığını göz önünde tutarsak, Sophia'ya karşı sandığından çok daha büyük bir tutkusu olduğunu anlarız. Şimdi aynı anda, hem kendi yüreğindeki sır açığa çıktı, hem de Tom Jones bu tapınılası genç kız tarafından sevildiğini anladı.

BÖLÜM 3

Yüreğinde duygu diye bir şey olmayanlar kuru gürültü sayacaklardır burada yazılanları

Belki de okuyucu, Jones'un içinde şimdi gelişen duygular çok tatlı ve ayrıca güzel oldukları için, delikanlıda, sözünü ettiğimiz tehlikeli sonuçları değil de, sevinç dolu bir huzur doğuracağını sanacaktır. Ne var ki, bu çeşit duygular, ne denli güzel olurlarsa olsunlar, ilk açığa çıktıklarında hiç de uyuşturucu etkisi yapmayıp insanı iyice allak bullak ederler. Bundan başka, şu sıralarda bazı koşullar, bir burukluk katmıştı Tom Jones'un duygularına. Böylece acılıkla tatlılığın birbirine karışmasıyla, "acı - tatlı" diyebileceğimiz bir içki sunulmaktaydı delikanlıya. İnsanın ağzına içkilerin en tatsızı, insanın kafasına da içkilerin en zararlısıdır böyle bir içki.

Gerçi Tom Jones, Sophia'da gördüğü duygulardan ötürü ilkin sevinmekte haklıydı ama, bazı kuşkulara da düştü: Genç kızın ona acımasını yanlış mı yorumlamıştı yoksa? Sophia'nın gösterdiği saygıyı, saygıdan daha sıcak bir duygu mu sanmıştı? Sophia'nın ona sevgi beslediğine, bu sevgiyi geliştirip büyüterek, günün birinde başarıya erişebileceğine hiç de güveni yoktu. Üstelik mutluluğa kavuşmasına kız engel olmasa bile, babanın engel olacağından, hem de kesinlikle engel olacağından hiç kuşkusu yoktu. Çünkü Mr. Western, eğlenceleri açısından köye yerleşmiş kendi halinde bir bay gibi yaşadığı halde; parası pulu söz konusu olunca, yüksek tabakanın be-

cerikli bir üyesiydi tam anlamıyla. Biricik kızına aşırı düşkün olan bu adam, onu bölgenin en zenginlerinden biriyle evlendirdince ne denli sevineceğini ikide birde anlatmıştı kafaları çektikten sonra. Western'in, ondan hoşlandığı için, kızını varlıklı bir adama vermekten vazgeçeceğini umacak kadar kendini beğenmiş ve aptal değildi Jones. Genellikle bu durumlarda analarla babaların en iyilerinin bile hesaba kattıkları başlıca şeyin, hattâ tek şeyin para olduğunu biliyordu pek âlâ. Dostlarımızın çıkarlarını içtenlikle düşünürüz; ama onların tutkularından doğan istekleri yerine getirmeye hiç yanaşmayız. Çünkü bu isteklerin yerine getirilmesinin vereceği mutluluğu anlamamız için, bizim de aynı tutkuları duymamız gerekir aslında. Sophia'nın babasının bu evliliğe razı olacak diye bir umudu yoktu Tom Jones'un. Mr. Western'den izin almadan bu işi başarmaya çalışmak, adamın hayatta en çok istediği şeyi engellemek ise, Sophia'nın babasının konukseverliğini çok kötüye kullanmak, (her ne kadar kabaca da olsa) ondan gördüğü bir yığın küçük iyiliğe nankörce karşılık vermek olurdu Tom Jones'a göre. Mr. Western'i kırmak düşüncesini iğrenç bulan, böyle bir davranışı kendine yakıştırmayan delikanlı, Mr. Allworthy'nin bu duruma tepkisini düşündükçe daha da fena oluyordu. Ona, bir oğulun babasına göstermesi gereken saygıdan çok daha büyüğünü de göstermesi gerekirdi. Her çeşit alçaklık ve hainlik öylesine aykırıydı ki bu iyi insana, Mr. Allworthy'nin böyle bir suç işlemeye yeltenenden ömrünün sonuna kadar nefret edeceğini, onun adını bile duymak istemeyeceğinin biliyordu. Tom Jones'un istekleri ne denli ateşli olursa olsun, bu aşılmaz engel onun umutlarını kırmaya yetiyordu. Başka bir kadına acıması da engelliyordu bu istekleri. Sevimli Molly gözünün önüne geliyordu şimdi. Onun kolları arasındayken yemin etmişti ömrünün sonuna kadar Molly'ye bağlı kalacağına. Molly de, Tom onu bırakırsa asla yaşayamayacağına and içmişti bol bol. Şimdi Tom, Molly'yi korkunç durumlarda, hattâ ölmüş olarak gözünün önüne getiriyordu. Bedenini satarak geçimini sağlarken çekeceği acıları düşünüyordu. Molly'yi önce baştan çıkarıldığı, sonra da yüzü koyun bıraktığı için, bir kez değil iki kez sorumlu olacaktı bu acılardan. Tom Jones, tüm komşularının, hattâ kendi

kardeşlerinin Molly'ye ne denli kin beslediklerini, onu paramparça etmeye nasıl can attıklarını da biliyordu. Tom yüzünden, Molly'yi ayıplamaktan çok kıskanmışlardı aslında; daha doğrusu, Molly'yi kıskandıkları için ayıplamışlardı. Bu kadınlar, hem Molly'ye orospu diye küfrediyorlar, hem de onun âşığını, onun süsünü püsünü kıskanıyorlar; aynı biçimde davranarak aynı şeyleri elde etmeye can atıyorlardı. Zavallı kızı bırakırsa, onun mahvolmasını önlemenin yolu olmadığını seziyordu Tom Jones. Bu işe can evinden vuruyordu delikanlıyı. Yoksulluk ve umutsuzluk öyle felâketlerdi ki, hiç kimsenin bunları arttırmaya hakkı yoktu Tom'a göre. Molly'nin aşağı tabakadan oluşu, onun çekeceği acıları önemsiz kılmıyordu Tom'un gözünde. Ona acı çektiği için kendini haklı göremiyor, suçluluğunun hafiflediğine inanamıyordu. Ama ne diye kendini haklı görmekten söz ediyorum sanki? Tom Jones'un yüreği, kendisini sevdiğine inandığı, bu sevgi uğruna namusunu hiçe sayan bir kıza kıymasını engelliyordu. Tom'un kendi iyi yüreği savunuyordu Molly'yi; paraya düşkün soğuk bir avukat gibi değil, durumla yakından ilgilenen, kendi yüzünden başkasının çekeceği derin acıları candan paylaşan bir kişi olarak savunuyordu Molly'yi.

Bu usta avukat, zavallı Molly'yi sefaletin en korkunç koşulları içinde gösterip Tom Jones'un acıma duygularını yeterince ayaklandırdıktan sonra; kurnazca davranıp başka bir duyguya baş vurdu. Bu kez Molly'yi gençliğin, sağlığın ve güzelliğin sevimli renkleriyle canlandırdı delikanlının gözü önünde. İyi bir insan, böylesine hoş bir yaratığın yürekler acısı bir duruma düşmesine katlanamazdı.

Bu düşüncelerle zavallı Jones, uykusuz uzun bir gece geçirdi. Sabahleyin kararını vermişti: Molly'ye bağlı kalacak, Sophia'yı düşünmeyecekti bundan böyle.

Bu erdemli kararı o gün akşama kadar sürdürdü; Molly'yi sevgiyle düşündü, Sophia'yı hep söküp attı aklından. Gelgelelim o uğursuz akşam, çok entipüften bir olay yüzünden, Tom Jones'un tüm duyguları gene coşuverdi. Kafası öyle bir allak bullak oldu ki, bu durumu yeni bir bölümde bildirmek daha yerinde olacaktır bana kalırsa.

BÖLÜM 4

Küçük bir olayı ele alan küçük bir bölüm.

Hastalığı sırasında bu genç bayı görmeye gelen konuklardan biri de Mrs. Honour'du. Okuyucu, vaktiyle ağzından kaçırdığı bazı sözleri düşünerek Mrs. Honour'un Mr. Jones'a çok özel bir düşkünlüğü olduğunu sanacak belki de. Ama aslında yoktu böyle bir şey. Tom yakışıklı bir gençti; Mrs. Honour ise, bu tür gençlerin hiçbirini ayrıca seçmeden, tümüne birden bir hayli ilgi duyardı. Mrs. Honour, soylu bir kişinin uşağına mutsuzlukla sonuçlanan bir sevgi beslemişti eskiden. Bu adam, evleneceğiz diye söz verdikten sonra, onu alçakca yüzü koyun bırakmıştı. Mrs. Honour o günden sonra, kırık yüreğinin parçalarını öyle sıkı sıkı saklamıştı ki, bir tek kırıntısı bile geçememişti hiçbir erkeğin eline. Akli başında erdemli kişiler, iyi olan her şeye nasıl saygı ve iyiniyetle bakarlarsa, Mrs. Honour da işte öyle bakardı tüm yakışıklı erkeklere. Sokrates'e "insanlığa âşık" dediğimiz gibi, Mrs. Honour'a da "erkeklere âşık" diyebiliriz. Sokrates, kafasının niteliğine göre bir insanı başka bir insandan üstün görürdü; Mrs. Honour da bedeninin niteliğine göre, bir erkeği başka bir erkekten üstün görürdü. Ama yaradılışının filozofca huzurunu bozacak kadar ileriye götürmezdi yakışıklı erkeklere duyduğu bu ilgiyi.

Son bölümde anlattığımız gibi, Mr. Jones'un kendi kendisiyle çatıştığı günden bir gün sonra, Mrs. Honour onun odasına geldi. Delikanlıyı yalnız görünce, şöyle söze başladı:

"Ah efendim! Nerden geldim dersiniz? Elli yıl düşünseniz, gene bulamazsınız vallahi. Ama bulsanız bile, gene de söylememeliyim size."

Jones, "yoo!" dedi, "mademki söylememeniz gereken bir şeydir, merak edip soracağım bende. Bunu benden gizleyecek kadar hain olmayacağınızı da biliyorum."

Mrs. Honour, "bunu sizden gizlememin de bir gereği yok bana kalırsa," dedi. "Ama sakın hiç kimseye söylemeyiniz. Zaten niçin

gittiğimi bilmezseniz, nereye gittiğimi bilmenizin pek önemi kalmaz. Vallahi bunu gizli tutmam için bir neden yok bence; çünkü dünyanın en iyi bayanıdır O."

Bunun üzerine Jones, gizlenen şeyin kendisine söylenmesi için candan yalvarmaya başladı. Bunun kendisinden başka hiç kimsenin kulağına gitmeyeceğine de söz verdi.

Mrs. Honour anlatmaya başladı: "Biliniz ki efendim, küçük hanımım, Molly Seagrim'i görmem için, kızın bir eksiği var mı diye sormam için beni oraya gönderdi. Doğrusu hiç işime gelmiyordu Molly'ye gitmek. Ne çare ki, emredilenleri yapmak zorundadır hizmetçiler... Siz nasıl böylesine alçalabildiniz, Mr. Jones?.. Küçük hanım git, dedi bana, ona çamaşır götür, bir şeyler götür. Gereğinden iyidir benim küçük hanım... O yüzsüz aşifteleri Bridewell hapisanesine gönderseler, daha iyi olur. Küçük hanıma söyledim. Küçük hanım dedim, metelik etmeyenleri yüreklendiriyorsunuz siz..."

"Demek benim Sophia'm böylesine iyi yürekli," dedi Jones.

"Benim Sophia'm demez mi! Va, vay! Ama ya hepsini bilseniz!.. Ben Mr. Jones'un yerinde olsaydım, Molly Seagrim gibi şıfırtlara değil, daha iyilerine göz koyardım doğrusu."

"Hepsini bilseniz derken ne demek istiyorsunuz?" diye sordu Tom Jones.

Mrs. Honour, "ne demek istiyorsam onu demek istiyorum" diye karşılık verdi. "Vaktiyle küçük hanımın manşonuna ellerinizi soktuğunuzu unuttunuz mu? Vallahi, küçük hanımın kulağına gitmeyeceğinden emin olsam, bunu söylemek isterdim size.

Bunun üzerine Jones, üstüste yeminler etti hiç kimseye sır vermeyeceğine.

Mrs. Honour konuşmasını sürdürdü: "Küçük hanım o manşonu bana vermişti. Ama sonradan, sizin ne yaptığınızı duyunca..."

Jones, Mrs. Honour'un sözünü kesti: "Demek ne yaptığımı söyledin ona!"

Mrs. Honour, "söyledim diye bana kızmanıza gerek yok," diye karşılık verdi. "Küçük hanımın ne dediğini duymak için, kellelerinin uçurulmasına razı olurlardı nice erkekler. Bunu duysa, ülkenin en

yüce Lord'unun koltukları kabarırdı... Ama vallahi, size galiba söylemeyeceğim ne dediğini."

Yalvarıp yakaran Jones, çok geçmeden Mrs. Honour'u kandırıp, konuşmasını sürdürmesini sağladı:

"Küçük hanımın o manşonu bana verdiğini biliyorsunuz, efendim. Gelgelelim, ben olup bitenleri ona anlattıktan bir iki gün sonra, yeni manşonunu beğenmez oldu. Oysa yemin ederim, dünyanın en cici manşonudur yeni olan. Honour, dedi, bu manşon iğrenç; fazla büyük geliyor bana, kullanamıyorum. Bir yenisini alıncaya kadar, gene eskisini ver bana. Bu yenisi de senin olsun. İşte böyle dedi. Çünkü şunu iyice bilin ki, iyi bir hanımdır benim küçük hanımım. Bir şeyi verip, sonra geri alacak kadar küçülmez. Bunun üzerine, eski manşonu getirdim ona. Ve bana öyle geliyor ki, o gün bu gün hiç ayrılmadı o manşondan. Gözden uzak kalınca da, onu ikide birde öptüğüne yemin ederim."

Mr. Western'in Tom Jones'u klavsen dinlemeye çağırmak üzere odaya girmesiyle, bu konuşma yarıda kaldı. Zavallı delikanlı, yüzü sapsarı, her bir yanı zangır zangır titreyerek, Mr. Western'in peşinden gitti. Mr. Western, Jones'un ne halde olduğunun farkına vardı ama; Mrs. Honour'u görünce, yanlış yorumladı bu hali. Jones'a yarın şaka yarı ciddî bir küfür savurduktan sonra, delikanlının uzaklarda avlanmasını, Mr. Western'in av alanına sataşmamasını buyurdu.

O akşam Sophia her zamankinden de daha güzeldi. Söz konusu manşonun sağ kolunda oluşu da, güzelliğini bir hayli artırıyordu Mr. Jones'un gözünde.

Sophia, babasının en sevdiği parçalardan birini çalmakta, babası da onun iskemlesine yaslanmış dinlemekteyken, manşon parmaklarının üstüne kaydı, çalmasını engelledi. Mr. Western bu duruma öyle kızdı ki, manşonu kaptığı gibi, ağız dolusu küfrederek, onu ateşe fırlatıverdi. Sophia, dakikasında ayağa fırladı, manşonu can havliyle kurtardı alevlerden.

Bu küçük olay, herhalde pek önemsiz görünecek çoğu okuyucularımıza. Ama ne kadar entipüften olursa olsun, zavallı Jones'u öylesine sarstı ki, bunu anlatmayı bir görev bildik. Her şeyi gerektiği

gibi değerlendiremeyen tarihçiler, olup bitenlerin çoğunu önemse-meyip atarlar çoğu zaman. Oysa en önemli olaylar, bu önemsiz sa-yılan durumlardan çıkabilir. Aslında büyük bir makinaya benzetebi-liriz dünyayı. Nerdeyse görülemeyen, ancak en keskin gözlerin se-çebileceği küçükçük çarklar, koskocaman çarkları harekete geçirir bu makinede.

İşte, eşsiz Sophia'nın ne tüm büyüleri, ne bakışlarının göz kamaş-tıran parlaklığı ve baygın tatlılığı, ne sesinin ve biçiminin uyumlu gü-zelliği, ne tüm aklı, güler yüzü, ulu gönlü ve tatlı huyu, zavallı Jo-nes'un yüreğini elde edememişken; bu küçük manşon olayı köle etti delikanlıyı. Ozan,* şöyle der Troya'yı tatlı tatlı anlatırken:

**Captique dolis lachrymisque coacti
Quos neque Tydides, nec Larissaeus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinae.**

Yani Dryden'nin çevirisiyle:

**Diomede'nin, ondan da yüce Thetis oğlunun yapamadığını,
Bin geminin, on yıl süren bir kuşatmanın yapamadığını,
Sahte gözyaşlarıyla yaltaklanan sözler yaptı;
Ve kent ele geçirildi.**

Tom Jones'un kalesi de ansızın baskına uğramıştı. Kısa bir süre önce, öykümüzün kahramanı, askerlere özgü bir bilgelik göstere-rek, onurlu ve uslu düşünceleri, yüreğine giden yollara nöbetçi ola-rak dikmişti. Ne çare ki, bu nöbetçiler görevleri başından kaçıverdi-ler. Ve Aşk Tanrısı, zafer alayıyla girdi kaleye.

* Vergilius, *Aeneld*, II, 196.

BÖLÜM 5

Çok büyük bir olayı ele alan çok uzun bir bölüm

Zafer kazanan bu Tanrı, Jones'un yüreğinden can düşmanlarını kolayca kovduğu halde, o yüreğe kendi yerleştirdiği savaşçıları kovmakta güçlük çekti. Simgelerle konuşmaktan vaz geçelim: Zavallı Molly'nin ne olacağı sorunu, bizim değerli delikanlımızın kafasını iyice kurcalıyor, şaşkına çeviriyordu onu. Sophia'nın üstünlüğü, öteki kızcağızın güzelliklerini iyice gölgelemiş, daha doğrusu söndürüvermişti. Ne var ki, sevgiden sonra, hor görme değil, acıma duygusu yerleşmişti Tom Jones'un yüreğine. Molly'nin olanca sevgisiyle, tüm mutluluk umutlarıyla, yalnız ve yalnız kendisine bağlı olduğuna inanıyordu. Coşkun ve aşırı aşk gösterileriyle Molly'ye bu inancı aşıladığını, bu aşkın hep sürüp gideceği konusunda kızı kandırmak için her çareye başvurduğunu da pek âlâ biliyordu. Molly ise, ağırbaşlı hallerle Tom'un verdiği söze candan inandığını söylemiş; dünyanın en mutlu ya da en mutsuz kadını olmasının, Tom'un verdiği sözün tutmasına ya da sözünden dönmesine bağlı olduğuna yemin üstüne yemin etmişti. Bir insana acıların en korkuncunu çektirmek düşüncesine, Tom Jones bir an olsun dayanamıyordu. Bu zavallı kızın, elinde olan her şeye Tom uğruna kıydığını, Tom'a hoş görünmek için kendini harcadığını, şu anda bile Tom için iç çektiğini, derdinden kahrolduğunu sanıyordu. Kendi kendine şöyle diyordu: "Benim iyileşmemi o kadar istedi, benim onu gidip görmem için yanıp tutuştu. Şimdi umduğu sevinç yerine, hemen acılar ve umutsuzluklar içine mi atacağım onu? Bu denli hain mi olacağım?" Tam böyle düşünmekteyken, zavallı Molly'yi koruyan melek zafer kazanmış gibi; Sophia'nın ona duyduğu sevgi, artık kuşku götürmeyen o sevgi, Tom'un kafasına saldırdı ve tüm engelleri silip süpürdü.

Sonunda, başka bir çareye başvurarak, yani ona bir miktar para vererek, Molly'ni belki gönlünü alabileceği aklına geldi. Kendisine dünyaları verseler Tom'u gene de gözden çıkaramayacağı konusun-

da Molly'nin ikide birde ve içtenlikle nasıl andlar içtiğini anımsayınca, pek ummuyordu kızın bu parayı almaya yanaşacağını. Ne var ki, kızın aşırı yoksulluğu, konu komşunun gözünde yücelmek merakı (Molly'nin bu huyundan kısaca söz etmiştik okuyucuya) Tom Jones'u biraz umutlandırıyordu. Molly, Tom'u, boyuna söylediği gibi, ne denli severse sevsin; umduğundan fazla bir para elde etmek ve aynı tabakadan kişilere üstünlüğünü kanıtlamak mutluluğuyla belki yetinirdi zamanla. Tom Jones ilk fırsattan yararlanıp, ona böyle bir öneride bulunmaya karar verdi.

Mr. Western'in ava çıktığı bir gün, Tom'un genişçe bir atkıya asılan kolu rahat yürümesini engelleyememek kadar iyileşince, güzeli ni görmeye gitti delikanlı. Molly'nin çay içmekte olan anası ve kız kardeşleri, onun evde olmadığını söylediler ilkin. Ama sonradan, Molly'nin ablası, alaycı bir gülümsemeyle, onun yukarda, yatakta olduğunu bildirdi. Molly'yi yatakta bulmaya hiç de karşı olmayan Tom, sevgilisinin odasına giden merdiveni hemen tırmandı. Yukarıya çıkıp da kapının kilitli olduğunu görünce, çok şaştı. Bir süre içerden ses seda da çıkmadı; çünkü sonradan söylediği gibi, derin bir uykuydaymış Molly.

Aşırı kederle aşırı sevincin az çok aynı biçimde belirdikleri söylenir. Bunlardan biri ansızın üstümüze saldırınca, öyle bir şaşkınlığa uğrar, öyle bir allak bullak oluruz ki, aklımızı kullanamaz hale geliriz. Böylece Mr. Jones'un beklenmedik bir anda ortaya çıkmasının. Molly'yi altüst etmesine, onu şaşkına çevirmesine şaşmamalı. O sırada Molly'nin sevinçten kendinden geçmesini bekleyen okuyucu, şaşkınlığından ötürü sevincini bir iki dakika dile getiremediğini sanacaktır her halde. Tom Jones'a gelince, sevgilisini karşısında görmek onu öylesine coşturdu, hattâ öylesine büyüledi ki, bir an için Sophia'yı, dolayısıyla buraya hangi amaçla geldiğini bile unuttu.

Ama çok geçmeden, neden geldiğini anımsadı. Karşılaşmalarının ilk heyecanı geçince, yolunu buldu yavaş yavaş: bir söyleve başlamanın. Molly'yi bir daha görmesini kesinlikle yasaklamıştı Mr. Allworthy. Bu ilişkinin sürdüğünü öğrenirse, sevdaları açısından bunun korkunç sonuçları olabilirdi. Düşmanlarından ötürü, Mr. All-

worthy'nin bunu duyması önlenemezdi. Duyunca da, Tom ile birlikte Molly de mahvolacaktı. Mademki alınlarının karayazısı ayrılmasını zorunlu kılmıştı, Molly güçlü davranıp katlanmalıydı bu duruma. Sevgisinin içtenliğini ömrü boyunca göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağına yemin ediyordu. Molly'nin umduğundan, hattâ eline bir olanak geçerse hayal edebileceğinden çok daha büyük bir gelir sağlayacaktı ona. Tom, yakında Molly'yi isteyen bir adamın çıkabileceğini; Tom ile rezil bir hayat sürmektense, bu adamla evlenip çok daha mutlu olabileceğini söyleyerek sözünü bitirdi.

Molly birkaç dakika sustu. Sonra, gözlerinden sel gibi yaşlar boşanarak, Tom'a çatmaya başladı:

"Demek buymuş senin aşkın? Beni mahvedip sonra böyle bırakmak? Erkeklerin topunun yalancı olduklarını, sözlerini tutmadıklarını, o kötü isteklerini doyurur doyurmaz bizden bıktıklarını sana hep söyledim durdum. Sen de hep yemin ettin beni hiçbir zaman bırakmayacağına. Şimdi kancıklık mı edeceksin böyle? Ne kıymeti var benim için dünyanın parasının, sen olmadıkça? Çünkü sen benim gönlümü çeldin, bal gibi çeldin! Ne diye başka bir erkekten söz ediyorsun bana? Ben ömrümün sonuna dek sevemem artık başka bir erkeği. Öteki erkeklerin tümü vız gelir bana. Ülkenin en büyük toprak sahibi yarın gelip de beni istese, yüzüne bile bakmam onun. Evet, yaşadığım sürece tüm erkeklerden nefret edeceğim, hor göreceğim onları senin yüzünden..."

Molly böyle atıp tutarken, söyleyeceklerinin daha yarısını bile ortaya dökememişken, küçük bir kazadan ötürü dili tutuluverdi: Kızın yattığı oda, evin üst katında, yani tavan arasında bulunduğu için, Yunan alfabesinin büyük Delta harfi gibi meyilliydi damı. Bu odanın ancak ortasında dik durulabileceğini söylersek, okuyucu daha iyi anlar odanın biçimini. Burada bir dolap olmadığından, Molly bu eksikliği gidermek için, evin kirişlerine eski bir kilim çivilemişti. Kilime örtülü bu küçük oyuğu, en süslü giyeceklerini (örneğin daha önce sözünü ettiğimiz bol giysiden arta kalan paçavraları), birkaç şapkayı, kendi satın aldığı bazı şeyleri asmak ve tozdan korumak için kullanıyordu.

Bu kapalı yer, yatak ucunun tam karşısına düşüyordu; öyle ki, kilim bir çeşit yatak perdesi işini görmekteydi. Şimdi nasıl olduysa oldu, bilemem artık, ya Molly öfkeden can çekişirken bu kilimi ayağıyla itti, ya da Tom Jones ona dokundu, ya da çivilerle iğneler kendiliğinden söküldü... Ve yukarda yazdığımız son sözler Molly'nin ağzından çıkar çıkmaz, o kahrolası kilim yerinden koptu, arkasında gizlenenlerin tümünü açığa çıkardı. Çeşitli kadın eşyaları arasında bir kadın eşyası daha görüldü; (ben utanarak yazıyorum, siz de üzüntüden kahrolarak okuyacaksınız bunu): Gizlendiği yer dik durmasını engellediği için, aklın alamayacağı kadar gülünç bir durumda filozof Square!

Boynuyla topukları birbirine bağlanmış tutsak bir askerinkine benziyordu Square'in durumu. Daha doğrusu, Londra sokaklarında çömlenleri andırıyordu. Bu adamlar, acı çektikleri için böyle durmazlar; ama böyle durdukları için de cezalandırılmaları gerekir. Square'in başına, Molly'nin gece takkelerinden biri geçirilmişti. Kilim düşer düşmez, kocaman gözleri Jones'a dikildi. Bir adamı bu biçimde yakalayınca, üstelik de işin içine felsefe kavramı da girince, katıla katıla gülmek elinde değildi insanın.

Bu bilge ve ağırbaşlı adamın böyle bir yerde ortaya çıkmasının uyandıracığı kuşkuyla, herkesin bu güne dek onda gördüğü kişilik arasında öyle bir tutarsızlık var ki, bu durum karşısında Jones kadar okuyucu da şaşır kalmıştır her halde.

Ama doğruyu söylemek gerekirse, gerçek değil, hayal ürünüdür bu tutarsızlık. Tanrının tüm kulları gibi, filozoflar da etten kandan yaratılmıştır. Kuramsal açıdan onlar ne denli yüce ve ince olurlarsa olsunlar; uygulamada, ölümlü tüm yaratıkların işlediği ufak tefek günahları onlar da işlerler. Demin de söyledik; filozoflarla sıradan insanlar arasındaki ayırım, uygulamada değil, kuramdadır. Çünkü herkesten çok daha iyi ve akıllıca düşündükleri halde, tıpkı herkes gibi davranırlar filozof dediğimiz o ulu kişiler. Onlar, tüm hırsları ve tutkuları önlemenin yolunu; hem acıyı, hem de sevinci hor görmenin yolunu bilirler; kolayca elde ettikleri bu bilgiyi düşündükçe de, pek keyiflenirler. Gelgelelim bu bilginin uygulanması can sıkıcı ve zah-

metlidir. İşte bu yüzdendir ki, bunu bilecek kadar akıllı olanlar, bilgilerini uygulamayacak kadar da akıllı davranırlar.

Molly'nin, sırtında bol elbisesiyle ortaya çıkışından ötürü kıyametlerin koptuğu o pazar günü, Mr. Square'in de bir rastlantı sonucu kilisede bulunduğunu anımsayacaktır okuyucu. Mr. Square, ilkin orada gördü Molly'yi. Kızın güzelliğinden öylesine hoşlandı ki, o akşam onu bir kez daha görebilmek için, atlarını başka bir yere sürmek isteyen iki genç bayı kandırdı, Molly'nin evinin önünden geçirdi onları. Mr. Square bu davranışının nedenini hiç kimseye söylemediği için, biz de bunu okuyucumuza o sırada bildirmeyi doğru bulmamıştık.

Mr. Square'in gözünde bir şeyin uygunsuz diye nitelendirilmesinin nedenlerinden biri de, o şeyin tehlikeli ve güç oluşuydu. Bu genç kıızı baştan çıkarmanın güçlüğü ve baştan çıkardıktan sonra kendi adının lekelenmesi tehlikesi, Mr. Square'i öyle yıldırıyordu ki herhalde adamcağız, güzelliği seyretmenin verdiği hoş hayallerle yetinmeye karar vermişti ilkin. En ağırbaşlı kişiler bile, ağırbaşlı düşüncelerle tıka basa dolduktan sonra, yemeğin sonunda tatlı yerine hoş hayallere dalmak hakkını verirler kendi kendilerine. İşte bu yüzdendir ki, onların çalışma odalarının en gizli köşesinde bucağında, bazı acayip kitaplar ve resimler bulunur ve insan fizyolojisinin ancak içkiliyken sözü edilen yanları, onların konuşmalarının ana konusu olur çoğu zaman.

Felsefeci, Molly'yi gördükten bir iki gün sonra bu erdem kalesinin önceden düşmüş olduğunu duyunca, isteklerini daha az dizginlemeye başladı. Başka biri onu tattı diye, hoş bir yemeği artık ağızına alamayan titiz erkeklerden değildi Mr. Square. Sözün kısası, kızın namuslu oluşu işine gelmediği için, namuslu olmadığını öğrenince daha da çok hoşlandı ondan; Molly'nin peşinden gitti, Molly'yi elde etti.

Eğer okuyucu, Molly'nin, genç âşığından fazla Square'e düşkün olduğunu sanıyorsa, yanılmaktadır. Tam tersine: Molly ikisinden birini seçmek zorunda kalsaydı, Tom Jones ağır basardı kuşkusuz. Gerçi bu hesabın da tutulacak bir yanı vardı. Ama, Mr. Square başarısını, Molly'nin âşıkları tek olmaktansa çift olsunlar diye bir he-

sap yapmasına borçlu değildi. Kazaya uğrayan Tom'un ortadan yok oluşu, olumsuz bir durum yaratmıştı. Tam o sırada felsefecinin sunduğu akılcıca seçilmiş bazı armağanlar, kızın yüreğini öylesine yumuşattı ve koruyucusuz bıraktı ki, bazı olasılıklardan yararlanmanın yolu kalmadı. Böylece Square, Molly'nin yüreğinde kalan o zavallı erdem artıklarını ayakları altına alabildi.

İşte, Square'in zaferinden aşağı yukarı on beş gün sonradır ki, Molly ile felsefeci yataktayken, yukarda anlattığımız gibi, Jones sevgilisini görmeye geldi. Molly'nin anasının, kızın evde olmadığını söylemesinin gerçek nedeni de buydu; çünkü kızının ahlâksızca sağladığı kârda payı olan yaşlı kadın, elinden geldiğince bu ahlâksızlığı destekliyor, koruyordu. Gelgelelim ablası, Molly'nin kazancından ona da belirli bir pay düştüğü halde, kız kardeşini mahvetmek, onun ticaretini bozmak için, kendi payından vazgeçmeyi göze alabiliyordu. İşte bu yüzdendir ki, Molly'nin ablası, kızı Square'in kolları arasında yakalar umuduyla, onun yukarda yatakta olduğunu bildirmişti delikanlıya. Kapı kilitli olduğundan, Molly bunu önlemenin yolunu bulmuş, âşığını, yatağın ucunda asılı olan o kilimin ya da battaniyenin arkasına gizleyebilmişti. Ama ne yazık ki, Mr. Square ortadaydı şimdi.

Square görünür görünmez, Molly sırt üstü yatağa düştü; "mahvol-dum" diye bağırarak umutsuzluğa bıraktı kendini. Mesleğinde henüz acemi olan zavallı kız, kentlerde oturan bayanların, en güç durumlarda bile imdadına yetişen ustalığa daha erişememişti. Kentli bir bayanın kendi benliğine öyle sağlam bir güveni vardır ki, ya böyle bir durumu bağışlatacak bir özür uydurur, ya da yüzgöz olur kocasıyla. Koca ise, ya patırdıdan gürültüden hoşlanmadığı için, ya adının lekeleneyeceğinden korktuğu için, belki de (tiyatro oyunundaki Mr. Constant* gibi) kılıç kuşanmış zamparadan çekindiği için, gözlerini yummaya katlanır, boynuzlarını cebine tıkar gık demeden. Kentli bayanların tutumunun tam tersini benimseyen Molly, suçluluğunun böy-

* Vanbrugh'un **The Provoked Wife** (1697) adlı oyunundan beşinci perdenin altınca sahnesine bir değinme (Ç.N.)

lesine açık bir kanıtı karşısında sustu. Tertemiz bir sevgi, sonsuz bir vefa duyacağı konusunda kutsal ve coşkun yeminler ederek, nice göz yaşları dökerek, şimdiye dek savunduğu dâvasından dürüstçe vaz geçti.

Perdenin arkasındaki baya gelince, donup kalmıştı. Bir süre hiç kıpırdamadan durdu; ne söyleyeceğini, nereye bakacağını bilemedi. Bu üç kişi arasında en çok şaşan Tom Jones olduğu halde, ilk konuşabilen gene o oldu. Molly'nin onu azarladığı sırada duyduğu tedirginlikten hemen kurtularak, gümbür gümbür gülmeye başladı. Sonra Mr. Square'i selâmladı, yaklaşıp onu elinden tuttu, sığındığı yerden çıkardı.

Square, odada dik durabileceği tek yere, yani odanın ortasına varınca, çok ağırbaşlı bir tavırla Jones'a baktı ve dedi ki:

"Bu korkunç durumu ortaya çıkarmakla çok keyiflendiğinizi görüyorum, efendim. Beni ele vermek düşüncesinin ayrıca hoşunuza gittiğinden de hiç kuşum yok. Ne var ki, bu olup bitenlere yan tutmadan bakarsanız, sizden başka hiç kimsenin suçlu olmadığını anlarsınız. Saf bir kızı baştan çıkararak ben değilim. Dünyada her şeyi doğruluk kuralına göre yargılayan kişilerin beni ayıplamalarını gerektirecek hiçbir davranışta bulunmadım. Bir şeyin uygun olup olmadığını; gelenekler, kalıplaşmış tutumlar ve kentlerin yasaları değil, doğanın yasaları saptayabilir ancak. Yalnız doğaya aykırı düşen bir şey uygunsuzdur aslında.

"Güzel mantık yürüttün, oğlum, dedi Jones. "Ama seni ele vermek isteyeceğimi nereden çıkardın? Şimdiye dek hiç böylesine hoşuma gitmemiştin vallahi. Eğer sen kendin bu işi açığa vurursan, o başka. Ama benden hiç mi hiç lâf çıkmaz.

Square, "doğrusu, Mr. Jones, dedi, "adımın lekelenmesini isteyen bir adam değilim ben. Kişinin adının iyiye çıkması, bir çeşit KALON'dur; * bunu önemsememek uygun düşmez. Bundan başka, bir kişinin kendi adını sanını katletmesi, kendini öldürmeye benzeyen bir şeydir; nefret edilmesi gereken, iğrenç bir ahlâksızlıktır. Onun

*Kalon" sözcüğü Yunanca'da "ahlâk açısından güzel" anlamındadır (Ç N.)

için, benim herhangi bir kusurumu gizlemeyi uygun buluyorsanız (çünkü hiçbir kimse yüzde yüz kusursuz olamayacağına göre, benim de bir kusurum olabilir) bilin ki, ben kendi kendimi ele vermem. Öyle şeyler vardır ki, bunları yapmak uygundur da, yaptım diye övünmek uygun değildir. Çünkü aslında suçlu bir davranış olmayan, hattâ övünülmesi gereken bir şeyin, dünyanın sapık yargıları yüzünden ayıplandığı görülür."

"Yaşla!" diye bağırdı Jones. "Doğal bir iştahın doyurulmasından daha suçsuz bir davranış olabilir mi? İnsan türünün sürüp gitmesini sağlamak kadar övünülmesi gereken bir şey olabilir mi?"

Square, "ciddî konuşuyorum sizinle," dedi; "bunları hiçbir zaman suç saymadığımı açıkça söylüyorum."

Jones, "ama bu kızla benim ilişkim ilk meydana çıktığı sırada böyle düşünmüyordunuz," diye karşılık verdi.

Square, "Thwackum denilen adam durumu bana yanlış yansıttığı için, tertemiz bir kızın rezil edilmesini ayıplamışımdır belki de," dedi. "İşte öyleydi, efendim, öyleydi... Ve şey... Bilin ki, Mr. Jones, bir durumun uygun olup olmadığını ölçüp biçerken, çok küçük ayrıntılar, efendim, çok küçük ayrıntılar büyük görüş değişiklikleriyle sonuçlanabilir."

Jones, "peki, nasıl isterseniz öyle olsun," dedi. "Size söz verdim. Eğer bu serüveni duyan olursa, kabahat benim değil sizindir. Kıza karşı iyi davranın; ben de hiç kimseye bir şey söylemem. Sana gelince Molly, dostuna bağlı kalırsan, hem bana vefasızlığını bağışlarım, hem de elimden geldiği kadar yardım ederim sana.

Tom Jones bunları söyledikten sonra, ikisiyle de çabucak vedâlaştı, merdiveni hızla inerek gitti.

Square, bu serüvenin daha kötü sonuçlar doğurmadığına sevin-di. Toparlanmış olan Molly ise, ilkin Square'e çatmaya başladı, onun yüzünden Tom Jones'u elden kaçırdığını söyledi. Ama Mr. Square, bir yandan kızı okşayarak, bir yandan da kesesinden her derde devâ bir ilâç çıkararak, Molly'nin öfkesini yatıştırmanın yolunu buldu. Kafadan tüm kötülükleri söküp atan, insanı güler yüzlü yapan bu ilâcın olağanüstü etkisi herkesçe bilinmektedir.

Bunun üzerine Molly, yeni âşığına sevda s  llerine boğdu. Eskiden Jones'a bağlılık yemin etmesini de, Jones'un kendisini de alaya aldı. Jones bedenine el koyduğu halde, ancak ve ancak Square'in yüreğine el koyabildiği konusunda yeminler etti bu kez.

BÖLÜM 6

Okuyucu, bu bölümle bundan bir öncekini karşılaştırarak, aşk sözcüğünü kullanırken yaptığı bazı yanlışları düzeltebilir belki de

Artık Jones, Molly'nin onu aldattığını anlamıştı. Belki başka biri, ondan çok daha fazla içerlerdi bu duruma; ve Jones, kızı dakika-sında bıraksaydı, delikanlıyı pek ayıplayan çıkmazdı bana kalırsa.

Gelgelelim Tom Jones, acıyarak bakıyordu Molly'ye. Gerçi aldatıldığı için büyük bir tedirginlik duyacak kadar sevgisi yoktu ama, onu ilk baştan çıkarıp kötü yola d  ş  renin kedisi olduğunu düşündükçe bir hayli   z  l  yordu. Çünkü bundan böyle sürmeye niyetlendiği ahlâksız yaşantıya Jones ile başlamıştı Molly.

Bunu düşünmek, Tom Jones'u oldukça tedirgin ediyordu. Ama bir süre sonra, Molly'nin ablası Betty, kız kardeşini ilk baştan çıkaranın Tom Joes değil de Will Barnes adında biri olduğunu   ıtlatmak iyiliğinde bulunarak, delikanlının tedirginliğini tamamiyle geçirdi. Durum böyle olduğuna göre, Tom Jones'un şimdiye dek kesinlikle kendinden sandığın çocuğun babası da Barnes olabilirdi pek   l  .

Bu ipucu eline geçtikten sonra, heyecanlanan Jones, durumu aydınlatmanan yollarını aradı. Çok kısa bir süre sonra, Betty'nin doğruyu söylediği, yalnız Will Barnes'ın değil, Molly'nin de sonunda günah çıkarmasıyla saptandı.

Will Barnes denilen delikanlı bir köy   apkınıydı. Ülkenin herhangi bir genç assubayı ya da noter kâtibi kadar zafer kazanmıştı aşk alanında. Birçok kadını tam bir ahlâksızlık içinde yaşamaya zorlamış; kiminin yüreğini paramparça etmiş; zavallı bir kızın acılar içinde   l-

mesinin nedeni olmak onurunu bile elde etmişti; çünkü bu kız, onun yüzünden kendini suya atmış, ya da, daha akla yakın olarak, Will Barnes tarafından suya atılmıştı.

Bu herifin el koyduğu yüreklerden biri de Betty Seagrim'inkiydi. Will Barnes, Molly gönül eğlencesine elverişli olmayacak kadar küçükken, ablasıyla gönül eğlendirmişti. Ama daha sonraları Molly yetişince, ablasından vazgeçip ona el atmış, dakikasında da başarıya ulaşmıştı. Aslında Molly'nin yüreğinde egemen olan tek erkekti Will Barnes. Jones ile Square'e gelince, çıkarılan uğruna kesilen kurbanlardı onlar.

Betty'nin, kızkardeşine beslediği amansız kinin nedeni buydu işte. Betty'nin Molly'ye karşı olumsuz tutumu kıskançlıktan da doğabileceği için, daha önce de gördüğümüz bu kinin gerçek nedenini şimdiye dek açıklamak zorunluluğunu duymamıştık.

Gizli kalan bu durumu öğrendikten sonra, Molly açısından iyice rahatladı Tom Jones. Ne var ki, Sophia açısından hiç rahat değildi; hattâ aklın alamayacağı kadar huzursuzdu. Böyle bir benzetmeyi kullanmama izin vererseniz, yüreğinin artık tamamiyle boşaltıldığını ve Sophia'nın oraya tam anlamıyla yerleştiğini söyleyebilirim. Tom, uçsuz bucaksız bir tutkuyla seviyordu Sophia'yı; Sophia'nın da onu sevdiği gün gibi ortadaydı. Gelgelelim, bunları bildiği halde, Tom Jones gene de umutsuzdu; çünkü genç kızın babası izin vermezdi evlenmelerine. Aşağılık ve haince çarelere başvurarak Sophia'yı elde etmeye kalkmak ise, iğrenç bir şey olurdu.

Böyle bir yolu tutarsa Mr. Western'e yapacağı kötülük ve Mr. Allworthy'nin bu yüzden çekecekleri, Tom Jones'a sabahtan akşama kadar eziyet edene, geceleri yastığına başını koyunca aklından çıkmayan düşüncelerdi. Onurla sevgi arasında sürekli bir çatışma vardı delikanlının içinde. Kimi zaman biri, kimi zaman öteki üstün çıkıyordu bu çatışmada. Sophia yanında değilken, onun evinden çıkıp gitmeye, onu artık hiç görmemeye karar veriyordu ikide birde. Ama Sophia gözünün önünde olunca, tüm bu kararları unutup veriyor; canı ve canından daha değerli şeyler pahasına da olsa, onun peşini bırakmamayı aklına koyuyordu.

Çok geçmeden bu iç çatışmanın etkisi, gözle görülecek kadar belirginleşti: Tom Jones, her zamanki canlılığını ve neşesini yitirdi. Sadece yalnızken dertli olmakla kalmadı, başkalarının önünde de keuderli ve dalgın olmaya başladı. Mr. Western'in gönlünü etmek için neşeli görünmeye çalıştığı zamanlar, bunu zorla yaptığı öylesine belli oluyordu ki, saklamak istediği sıkıntılar büsbütün açığa çıkıyordu.

Tom Jones'un tutkusunu gizlemek için gösterdiği kurnazlık mı onu daha çok ele veriyordu; yoksa kurnazlık bilmeyen doğanın bu tutkuyu açığa vurmak için baş vurduğu çareler mi? Bu sorunu çözmek kolay olmayacaktır. Çünkü kurnazlık, aşırı bir dikkatle davranarak, delikanlıyı Sophia'ya karşı her zamankinden daha da çekingen bir tutum benimsemeye zorlarken; onunla konuşmasını, hattâ onunla göz göze gelmesini engellerken; tüm bunların tam tersini yapıyordu doğa. Böylece genç kız yaklaşıncı, Tom'un yüzü sararıyordu; bu yaklaşma beklenmedik bir anda olunca, irkiliyordu. Bir rastlantı sonucu Sophia ile göz göze gelince, kanı yanaklarına saldırıyor, yüzü kıpkırmızı kesiliyordu. Terbiye gereği Sophia ile konuşmak, örneğin sofrada onun şerefine kadeh kaldırmak zorunda kalınca, Tom mutlaka kekeliliyordu. Eli, hattâ tüm bedeni titriyordu ona dokununca. Ve ne denli dolaylı olursa olsun, aşkla çağrışımı olan herhangi bir söz söylenince, delikanlı elinde olmadan içini çekiyordu hep. Doğa, büyük bir çaba göstererek, tüm bunları her gün yaptıırıyordu Tom Jones'a.

Bu belirtiler, Mr. Western'in gözünden kaçıyor, ama Sophia'nın gözünden kaçmıyordu hiç. Sophia çok geçmeden, Tom Jones'un kafasındaki kargaşanın farkına vardı; bunun nedenini anlamakta da güçlük çekmedi; çünkü Sophia'nın içinde de vardı aynı kargaşa. Bence Sophia, sevdalılara özgü olduğu bilinen çabucak sezmek yeteneğinden ötürü, durumu babasından önce kavramıştı herhalde.

Ama doğruyu söylemek gerekirse, yalnız sevdalılarda değil, başkalarında da görülen, onları öteki insanlardan üstün kılan o olağanüstü sezış yeteneğini açıklamanın, daha basit ve açık seçik bir yolu da vardır. Acaba neden bir namussuz, herhangi bir namussuzluğun tasarlandığını genellikle dakikasında anlar da; ondan çok daha

keskin zekâlı ve namuslu bir adam, çoğu zaman aldanır bu namussuzluğun karşısında? Oysa namussuzlar arasında yaygın bir sevgi yoktur herhalde. Birbirleriyle ilişki kurabilmeleri için, Mason'larda olduğu gibi, ortak bir işaretleri de yoktur onların. Ama kafalarını hep aynı şey kurcaladığı için, düşünceleri hep aynı şeye yöneldiği için, anlarlar birbirlerini. Böylece, sevda kavramının babanın aklının kenarından bile geçmediğini; kızın ise şu sıralarda sevdadan başka hiçbir şey düşünemediğini göz önünde tutarsak, Tom Jones'daki açık seçik aşk belirtilerini Mr. Western görmezken Sophia'nın görmesine hiç şaşmayız.

Sophia, zavallı Jones'a işkence eden azgın tutkuyu sezdikten, bu tutkunun kendisine yöneldiğini iyice kavradıktan sonra, delikanlının sıradaki davranışının gerçek nedenini anlamakta hiç mi hiç güçlük çekmedi. Bunu anlayınca da, delikanlı, Sophia'nın gözüne büsbütün girdi. Bir âşığın sevgilisinden isteyebileceğin en güzel duygulardan ikisi, yani saygı ve acıma duyguları uyandı genç kızda. Kendi yüzünden mutsuz olan bir adama acıdığı için kadınların en kasatısı bile bağışlayabilirdi Sophia'ya. Bağrındaki alevi en onurlu nedenlerden ötürü söndürmeye çalışan, suçunu açığa vurmaktansa çaldığı tilkinin barsaklarını deşmesine katlanan İspartalı çocuk gibi davranan bir erkeğe saygı duyduğu için de, hiç kimse ayıplayamazdı genç kıızı. Böylece Tom Jones'un çekingenliği, Sophia'dan kaçışı, soğukluğu ve suskunluğu; onun dâvâsının en gözüpek, en becerikli, en sıcak kanlı ve en güzel konuşan savunucuları oldular. Bu savunucular, genç kızın duyarlı ve sevecen yüreğini öylesine derinden etkilediler ki, çok geçmeden Sophia, erdemli ve yüce ruhlu bir genç kızın duyabileceği tüm tatlı duygulara kapılmaya başladı. Yani, çekici bir erkeğe karşı, saygı, gönül borcu ve acımadan doğabilecek her şeyi... Sözün kısası çılgınlar gibi vuruldu Tom Jones'a.

Günün birinde bu genç çift, bir rastlantı sonucu bahçede karşılaştılar. Sophia'nın yitirdiği küçük kuşu bulmak için Tom Jones'un içine düşüp az kalsın boğulacağı kanala bitişik iki ayrı yolun ucundaydılar birbirlerini gördükleri sırada.

Son zamanlarda Sophia ikide birde buraya geliyordu. Ne denli

önemsiz olursa olsun, yüreğinde şimdi böylesine serpilen sevginin belki ilk tohumlarını eken o küçük olayı, yarı acı çekerek, yarı haz duyarak düşünüp duruyordu burada.

İşte bu genç çift, kuş olayının geçtiği sahnede karşılaştılar. Ancak iyice yaklaşıncı gördüler birbirlerini. Onları o sırada seyreden biri olsaydı, heyecanlarının belirtilerini yeterince anlardı her ikisinin de yüzünden. Ama kendileri, öylesine allak bullak olmuşlardı ki, bunun farkına varacak durumda değildiler. Tom Jones, biraz toparlanınca, genç kıza yaklaşıp, olağan nezaket kurallarına uyarak onu selâmladı. Sophia da aynı şeyi yaptıktan sonra, sıradan bir konuyu ele aldılar; o sabahki havanın görülmedik güzelliğinden söz ettiler. Derken, bulundukları yerin güzelliğine geçtiler. Tom Jones, öve öve göklere çıkardı şimdi bulundukları yeri. Delikanlının tepesine tırmanıp sonra kanala düştüğü ağacın yanına gelince, Sophia ona bu kazayı anımsatmaktan kendini alamadı:

"Bana kalırsa, Mr. Jones, siz biraz ürperirsiniz şu suyu görünce."

Jones, "inanın bana, efendim," dedi, "küçük kuşunuz kaçınca duyduğunuz üzüntü, o serüvenin en önemli noktasıdır benim için. Zavallı küçük Tommy! İşte şu dala konmuştu. Onu size vermekle onur duymuştum. Nasıl oldu da böyle bir mutluluktan kaçacak kadar çılgın davrandı o küçük kerata? Nankörlüğünün haklı bir cezasıdır başına gelenler."

Sophia, "doğrusunu isterseniz, Mr. Jones," dedi, "mertliğiniz yüzünden aynı şeyler sizin de başınıza gelecekti az kalsın. Herhalde çok sarsılıyorsunuz bunu anımsadıkça."

Tom Jones, "o kazayı düşündükçe beni asıl üzen şey o suyun biraz daha derin olmayışıdır," dedi. "Çünkü o su biraz daha derin olsaydı, alnımın yazısı olan nice acılardan kurtulmuş olurum şimdi."

Sophia, "yazıklar olsun!" diye karşılık verdi. "Mr. Jones, şu anda içtenliğinize inanmıyorum doğrusu. Yaşamı böylesine hor görürcesine konuşmanız, bana karşı beslediğiniz iyi niyetten ötürü. Canınızı benim uğruma iki kez tehlikeye attığınız için, size olan gönül borcumu azaltmak istiyorsunuz bunları söylemekle. Beni üçüncü kez kurtarmaktan sakının!"

Sophia, anlatılamayacak kadar tatlı bir gülümseyişle söylemişti bu son sözü.

Jones, "korkarım ki, iş işten geçti artık," diye içini çekti. Sonra, sevgi dolu gözlerini Sophia'dan ayırmadan, "ah, Miss Western!" dedi; "nasıl isteyebilirsiniz benim yaşamamı? Nasıl isteyebilirsiniz bunca acı çekmemi?"

Sophia, gözlerini yere dikip, biraz duraksayarak karşılık verdi: "Mr. Jones, acı çekmenizi istemem doğrusu."

Jones, "ah! bilmez miyim o meleklerle özgü huyunuzu," dedi heyecanla; "tüm güzelliklerden daha güzel olan o tanrısal iyiliğinizi!"

Sophia, "hayır, olmaz," diye karşı çıktı. "Ne demek istediğinizi anlayamıyorum... Artık burada kalamam... Ben..."

Delikanlı, "beni anlamanızı istemiyorum," dedi. "Hattâ yolu yok beni anlamanızın. Ne dediğimi bilmiyorum. Böyle ansızın sizinle burada karşılaşınca... Kendimi tutamadım... Yalvarırım, bağışlayın beni sizi kızdıracak bir şey söyledimse... Bir kötü niyetim yoktu... Sizi üzme-ktense, öleyim, daha iyi... Hattâ bunu düşünmek bile öldürür beni.

"Çok şaşıyorum size," dedi Sophia. "Nasıl olur da beni üzdüğünüzü sanırsınız?"

Tom Jones, "korku kolayca çılgınlığa dönüşüyor, efendim," diye karşılık verdi. "Sizi kızdırmak korkusu da, korkuların en büyüğüdür benim için. Öyleyse nasıl konuşabilirim? Hayır, bana öfkeyle bakmayın. Bir kaş çatmanız, beni yıkıp yok eder... Ben bir şey söylemek istemedim... Gözlerimi ayıplayın, kendi güzelliğinizi ayıplayın... Neler söylüyorum? Eğer fazla konuştumsa, bağışlayın beni. Yüreğimdekiler taşıverdi. Olanca gücümle savaştım sevgime karşı. İçimi yakan ateşi gizleyebilmek için elimden geleni yaptım. Ve bu ateş öylesine yakıyor ki içimi, sizi kızdırmak korkusundan artık kurtulacağımı umarım yakında.

Mr. Jones bunları söyledikten sonra, bir sıtma nöbetine tutulmuşcasına titremeye başladı. Nerdeyse aynı durumda olan Sophia ise, şunları söyledi:

"Sizi anlamamış gibi davranacak değilim, Mr. Jones. Doğrusunu

isterseniz, gereğinden fazla anlıyorum ne demek istediğinizi. Ama yalvarırım, bana biraz olsun sevginiz varsa, izin verin eve döneyim. Oraya varıncaya dek ayakta durabilecek gücüm olsa keşke!"

Kendi de nerdeyse ayakta duramayacak halde olan Tom Jones, Sophia'ya kolunu verdi. Genç kız, bu kola girmeyi hor görmedi ama, biraz önceki konuya şimdilik hiç değinmemesi için Tom'a yalvardı. Kendi elinde olmadan aşkın ona zorla söylediği sözlerin bağışlanmasını istemekle yetinen Tom Jones, bu konuda hiçbir şey söylemeyeceğine söz verdi. Sophia, Mr. Jones'un ancak ilerideki davranışlarıyla bağışlanmanın yolunu bulabileceğini söyledi. Ve bu genç çift, sendeliye sendeliye, titreye titreye yürümeye başladılar. Sevgilisinin eli avucunda olduğu halde, bu eli bir tek kez bile sıkmayı göze alamıyordu sevdalı delikanlı.

Sophia eve varır varmaz hemen odasına çekildi. Mrs. Honour ve amonyak imdadına yetişti orada. Zavallı Tom Jones'a gelince, onun allak bullak aklını başına getiren tek şey kötü bir haber alması oldu. Bu haber okuyucunun şu sırada bulunduğu havadan o denli değişik bir hava yaratacak ki, bunu anlatmadan önce yeni bir bölüme başlamayı uygun bulduk.

BÖLÜM 7

Bu bölüm Mr. Allworthy'yi hasta yatağında gösterir

Jones'un kolu çoktan iyileştiği halde, Mr. Western delikanlıyı artık öyle seviyordu ki, ondan ayrılmaya yanaşmıyordu. Jones'a gelince, ya ava düşkünlüğünden ya da başka bir nedenden ötürü, Western'lerde kalmaya razı oluyordu. Mr. Allworthy'nin evine bir tek kez gitmeden, hattâ oradan haber bile almadan, bazen on beş gün süreli kalıyordu Mr. Western'in evinde.

Soğuk alan Mr. Allworthy birkaç gündür rahatsızdı, biraz da ateşi vardı. Onu yatağa girmeye zorlamayan ya da çeşitli işlerini yapma-

sını engellemeyen hastalıklar önemsemediği gibi, bu rahatsızlığını da önemsememişti. Ne var ki, biz bu çeşit bir davranışı ne doğru buluruz ne de okuyucularımızın aynı biçimde davranmalarını öneririz. Neden derseniz, Tıp Tanrısı Aesculapius'un mesleğine giren bayların hakkı vardır: Hastalık bir kapıdan girer girmez, hekim de öteki kapıdan girmelidir hemen. Böyle olmasaydı, ne anlamı vardı "veni-enti occurite morbo"* yani "bir hastalık başlar başlamaz, o hastalığa karşı çıkın" diyen eski atasözünün? Hekimle hastalık hemen karşılaşınca, bir yan ağır basmadan eşit koşullar içinde birbirleriyle savaşabilirler. Oysa hastalığa zaman kazandırmakla, onun güçlenmesine, bir Fransız ordusu gibi siperler kazmasına göz yummuş oluruз çoğu zaman. Durum böyle olunca da, bilgili hekim, düşmanı ele geçirmekte güçlük çektiği, hattâ düşmana hiç ulaşamadığı olur. Zaman kazana.ı hastalığın, Fransız askerlerinin siyasetini benimseyerek, doğayı yozlaştırıp kendi cephesine çekebilir. Bu durum karşısında da tıbbın tüm güçleri, ancak iş işten geçtikten sonra hastanın yanına varabilirler. Bununla ilgili olarak, yüce Doktor Misaubin'in** yakınmaları aklıma geldi. Tıp alanındaki ustalığına fazla geç başvurulduğu için dövünüp duran bu adam şöyle derdi:

"Yemin ederim ki, hastalarım beni cenaze işleriyle uğraşan bir kişi sanıyorlar; çünkü hekim onları ancak öldürdükten sonra çağırıyorlar beni.

Önemsenmemesi yüzünden Mr. Allworthy'nin hastalığı öyle bir hal aldı ki, ateşi yükselip de yardım istemek zorunda kalınca, doktor ilk gelişinde başını salladı, "keşke beni daha önce çağırırsalardı, dedi; hastanın yaşamının her an tehlikeye girebileceğini bildirdi dolaylı yollardan. Bu dünyadaki tüm işlerini düzenlemiş bulunan, öteki dünyaya da bir insan ne denli hazır olabilirse o denli hazır olan Mr. Allworthy, hiç aldırmadan, kılı bile kıpırdamadan öğrendi bu durumu. Gerçekten de Mr. Allworthy, her gece yatağına uzanırken, traged-

* Persius'un taşlamalarından, iii, 64. (Ç.N.)

** Fielding'in sık sık alay ettiği, hekim geçinip sözümona eşsiz ilaçlar hazırlayan şarlatan bir Fransız. (Ç.N.)

yadaki Cato* gibi şöyle diyebilirdi:

**Varsın suçluluk duygusu ya da korku tedirgin etsin kimini;
Ne suçluluğu bilir Cato, ne de korkuyu;
Aynı şeydir onun gözünde ölmek de, uyumak da.**

Aslında Mr. Allworthy, Cato'dan da, böbürlenene eski ya da yeni kahramanların herhangi birinden de on kat daha haklı olarak ve kendine çok daha fazla güvenerek söyleyebilirdi bu sözü. Çünkü yalnız korkusuz olmakla yetinmiyordu; harman sonunda, eli açık efendisinden ödülünü almak üzere çağrılan dürüst bir ırgat sayıyordu kendini.

Bu değerli adam, tüm ailesinin toplanması için emirler verdi hem. Ailesinden hiç kimse uzaklarda değildi. Ancak, Mrs. Blifil bir süredir Londra'da bulunuyor, Tom Jones da Mr. Western'in evinde kalıyordu. Delikanlı, okuyucunun da bildiği gibi, Sophia'dan tam ayrıldığı sırada aldı bu çağrıyı.

Mr. Allworthy'nin tehlikede olduğu haberi (çünkü uşak, efendisinin ölmek üzere olduğunu söylemişti) sevdıyla ilgili tüm düşünceleri söküp atıverdi delikanlının aklından. Tom Jones, onu almak için gönderilen arabaya hemen atladı; elinden geldiğince, hızlı sürmesini emretti arabacıya. Yolda giderken, Sophia'yı bir tek kez bile düşünmedi bana kalırsa.

Şimdi tüm aile, yani Mr. Blifil, Mr. Jones, Mr. Thwackum, Mr. Square ve evin adamlarından bazıları (onları da çağırmişti efendileri) yatağın çevresinde toplanınca, Mr. Allworthy yatağında oturdu. Tam ağzını açacağı sırada, Mr. Blifil gözyaşları dökerek sızlanmaya, bağırma çağırma, acı acı yakınmaya başladı. Bunun üzerine Mr. Allworthy, onun elini sıkıp şöyle dedi:

"İnsanın başına gelebilecek en olağan duruma böyle üzülme, sevgili yeğenim. Dostlarımız bir felâkete uğrayınca, üzülmede haklıyız;

* Addison'un ilkin 1713'de oynanan **Cato** adlı tragedyasından bir alıntı. (Perde 5. sahne 1) (Ç N)

çünkü hem bunu önlemenin yolu vardır çoğu zaman, hem de bu felâkete uğrayanın alinyazısı öteki insanların alinyazısından çok daha kötüymüş izlenimi uyanır bizde. Oysa ölümü önlemenin yolu olmadığını, ölümün herkesin alinyazısı olduğunu biliriz hepimiz. Ölümün ne zaman geleceğinin de önemi yoktur. İnsanların en akıllısı,* yaşamı bir tek adımlık bir yola benzettiğine göre, biz de bir tek güne benzetebiliriz yaşadığımız süreyi. Benim alinyazım, bu tek günün akşamında ayrılmaktır sizden. Ama daha erken gidenler, birkaç saat yitirirler olsa olsa. O birkaç saat de, çoğu zaman didinme, yorgunluk, acı çekme ve keder saatleri olduğundan, üzölmeye değmez bunlar için. Romalı ozanlardan birinin,** yaşamdan ayrılmamızı bir şöleni bırakmamıza benzettiğini anımsıyorum. Eğlence anlarını ille uzatmak, birkaç dakika daha dostlarının yanında kalmak için çabalayanları gördükçe, bunu düşünürüm ara sıra. Ah! Ne de kısacıktır bu eğlencelerin en çok uzatılanı bile! şöleniden en erken gitmekle en sonuna değin kalmak arasındaki ayırım ne denli önemsizdir! Yaşama bakmanın en iyi yolu budur işte. Ölümünden korkmamızın en doğru nedeni, dostlarımızdan ayrılmak istemeyişimizdir. Oysa, dostlarımızın yanında kalmak mutluluğı bile, öyle kısa sürer ki, akıllı bir kişi önemseyemez bunu. Benim gibi düşünenlerin pek az olduğunu da biliyorum; çünkü çoğu insanlar, ancak ölümün pençesine düştükten sonra düşünürler ölümü. Onlara yaklaşan ölüm, her ne denli dev gibi, her ne denli korkunç olursa olsun, onu uzaktan göremezler gene de. Dahası var: Ölüm tehlikesine düşünce, nasıl telaşlanırsa telaşlansınlar, nasıl ödleri koparsa kopsun, bu tehlike geçer geçmez, korkuları da yok olurverir hemen. Ama ne yazık ki, ölümünden kurtulan kendileri bağışlanmış değildir; cezası ertelenmiştir ancak. Üstelik pek kısa sürer bu erteleme. Onun için sen artık üzölme, sevgili çocuğum. Herhangi bir an gerçekleşebilecek bir durum

* Belki Fielding, "dünya bir su kabarcığıdır; insan yaşamı ise, bir adımlık yoldan kısadır," diyen Bacon'u düşünmektedir burada. (Ç.N.)

** Her halde Fielding, "yeterince oynadınız, yeterince yediniz içtiniz, şöleni bırakmanın zamanı gelmiştir sizin için," diyen Horatius'u düşünmektedir burada (Ç.N.)

yüzünden; çevremizde her şeyin, hattâ en küçücük bir nesnenin meydana getirebileceği ve ergeç hiçbir insanın atlatamayacağı bir durum yüzünden, ne şaşmamız gerekir, ne de yas tutmamız.

"Doktorum (bence çok iyi davranarak), pek yakında sizlerden ayrılabileceğimi bildirdi bana. Mademki ayrılacağız, hızla artan hastalığım bunu engellemeden önce, size birkaç söz söylemeye karar verdim... Fazla gücüm de yok ama, vasiyetnamem konusunda sizlerle görüşmek istiyorum. Vasiyetnamemde yazdıklarımı çoktandır kararlaştırdım, hepinizi düşündüğümü öğrenirseniz benim de içim rahat edeceği için, bunları size bildirmeyi uygun buldum. Yeğenim Blifil, yılda 500 İngiliz liralık iki hisse ve 6000 liralık bir hisse dışında, tüm malımı mülkümü sana bırakıyorum. Annenin ölümünden sonra, 500 İngiliz liralık hisselerden biri gene senin olacak. Öteki hisseler gelince, onları şöyle dağıttım: Yılda 500 İngiliz liralık hisseyi sana veriyorum, Tom Jones. Nakit para yokluğunun insanı tedirgin ettiğini bildiğim için, buna ayrıca 1000 İngiliz lirası ekledim. Sana umduğundan daha mı fazla, yoksa daha mı az verdim, bilmiyorum. Belki de sen bunu çok az bulurken, başkaları da sana fazla para bıraktığım için beni ayıplayacaklar. Fazla para bıraktı diyenleri hor görürüm. Ama sen bu parayı az bulursan, demek çoğu kişiler gibi yanılıyorsun sen de. Bu kişilerin ulu gönüllülükten tamamiyle yoksun olduklarını gösteren böyle bir yanılgıya göre, içimizden gelerek açikelli davranınca, minnet duyguları uyandıracağımız yerde, gittikçe artan, sonu gelmeyen ve yerine getirilmesi olanaksız para istekleriyle karşılaşnz... Ama bunun sözünü ettiğim için bile beni bağışla. Senden en küçük bir kuşkum yok bu konuda."

Jones, kendine bunca iyilik yapan adamın ayaklarına kapandı. Onun eline içtenlikle sarılıp, Mr. Allworthy'nin şimdi de, her zaman da, yalnız lâıyk olduğundan değil, umduğundan da çok, ama çok daha iyi davrandığını; bu iyiliğini anlatacak söz bulamadığını söyledi.

"Biliniz ki, efendim," dedi, "beni tek üzen şey, sizin böyle hazin bir durumdayken bu denli ulu gönüllü oluşunuzdur... Ah, dostum benim! Babam!"

Delikanlı bunu derken, boğazı düğümlendi; gözlerine dolan yaş-

ları gizlemek için, başını çevirdi.

Bunun üzerine Allworthy, sevecenlikle Tom Jones'un elini sıkıp, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Senin iyi yürekli, açıkelli ve onurlu bir insan olduğuna inanıyorum, çocuğum. Bir de daha akli başında olmayı, dine daha çok bağlanmayı öğrenebilsen, mutluluğa erişebilirsin. Çünkü olumlu yanlarından ötürü mutlu olmak hakkındır senin. Ama sende eksik olan o iki şeyi ancak elde ettikten sonra sürdürebilirsin mutluluğunu...

"Mr. Thwackum, size bin İngiliz lirası verdim. Bu paranın, istediğinizden de, size gerekenden de daha fazla olduğunu sanıyorum. Nevar ki, size karşı beslediğim dostluğun hatırı için, kabul etmelisiniz bunu. Bu para size fazla gelirse, sıkı sıkı bağlı olduğunuz dinsel inançlar, bunu nasıl kullanmanız gerektiğini öğretecektir size.

"Mr. Square, size de aynı miktan bağışladım. Bu para sayesinde, mesleğinizde şimdiye dek olduğundan daha başarılı olabileceğiniz umuyorum. Üzülerek şunu gördüm ki, çoğu kişiler, özellikle yoksulluğun yeteneksizlikten doğduğunu sanan iş adamları, mutsuzlara acıyıyorlar, hor görüyorlar onları. Size bırakabildiğim bu küçük miktarın, eskiden içinde bocaladığınız o güç durumlardan sizi kurtaracağına, sizin gibi filozof yaradılıştta bir adama gereken refahı sağlayacağına güveniyorum.

"Gücüm tükeniyor gittikçe. Geri kalan parayı nasıl böldüğümü anlamak için, vasiyetnameme başvurun artık. Bana hizmet eden adamlarıma, beni unutmasınlar diye bazı armağanlar veriyorum. Vasiyetnamemi açanların, hayır işleri için bıraktığım paraları da gereğince kullanacaklarından eminim. Tanrı korusun hepinizi. Sizlerden biraz önce yola çıkıyorum ben."

Tam o sırada, hızla odaya koşan bir uşak, Salisbury'den bir noterin geldiğini, Mr. Allworthy'ye bildirilmek üzere özel bir haber getirdiğini söyledi. Uşağa göre bu noter, öylesine korkunç bir telâş içindeymiş, yapacak o kadar çok işi varmış ki, kendini dört parçaya bölse bile, gene başa çıkamazmış bunca işle.

Allworthy, "git, çocuğum," dedi Blifil'e, "bu bayın ne istediğini sor. İşle uğraşabilecek halim yok şu sırada. Üstelik, benden fazla

seni ilgilendirir artık bu çeşit işler. Aslında ben... Kimseyi görecek, kimsenin lâfını dinleyecek halde değilim şimdi."

Bunları söyledikten sonra Mr. Allworthy, odadakileri selâmladı; onları belki gene görebileceğini, ama konuşurken gücü iyice tükendiği için, şimdi dinlenmek istediğini bildirdi.

Odada bulunanların bir kısmı göz yaşları döktüler Mr. Allworthy'den ayrılırken. "İçinin erimesine" alışık olmadığı halde, felsefeci Mr. Square bile gözlerini sildi. Mrs. Wilkins'e gelince, "Arabistan ağaçları şifalı sakızlarını" * ne denli hızla damlatırsa, o da aynı hızla damlatıyordu gözlerinden incileri.

Bunlar olup bittikten sonra, Mr. Allworthy, başını gene yastığına dayayıp, dinlenmeye çalıştı.

BÖLÜM 8

Hoş olmaktan fazla doğal olan durumlar anlatılır

Kâhya kadının dağları andıran iki elmacık kemiğinin üstünden böyle gürül gürül akan tuzlu derelerin tek kaynağı, efendisi için duyduğu üzüntü değildi. Odadan çıkar çıkmaz, sevimli bir biçimde kendi kendine söylenmeye başladı Mrs. Wilkins:

"Benimle evin öteki adamları arasında bir fark gözetmesi gerekirdi efendimin. Yas giysileri alacak kadar para bırakmıştır bana her halde. Ama bırakıp bırakacağı bu kadarsa, şeytan giysin o yas giysilerini benim yerime. Çok sayın Bayım bilsin ki, ben bir dilenci değilim. Beş yüz İngiliz lirası biriktirdim sayın Baya hizmet ederken. Sonunda gördünüz bana yaptığımı! İnsana namuslu olmayı göstermenin yolu bu mudur? Gerçi ara sıra bazı ufak şeyleri aşırıldığım oldu; ama evin öteki adamları, benden on kat daha çok çaldılar. Oy-

* Tırnak içindeki iki tümce, Shakespeare'in *Othello*'sunun son sahnesinden aktarılmıştır. (Ç.N.)

sa şimdi hiçbir fark gözetmiyor benimle ötekiler arasında. Eğer iş bu hale geldiyse, bana bağışlanan paranın da, o parayı bağışlayanın da cehenneme kadar yolu var. Yoo, bu paradan vazgeçmeyeceğim; çünkü vazgeçersem, buna sevinecek olanlar çıkar. Hayır, bu parayla giysilerin en cafcaflısını alıp, sırtımda o giysi, şıkır şıkır oynayacağım koca pintinin mezan üstünde. Piçini böyle yetiştirdiği için cümle âlem onu ayıplarken, ancak ben savunuyordum onu ikide birde. Bu iyiliğime karşılık, bakın ne kötülük etti bana. Ama öteki dünyada hepsinin cezasını görecektir şimdi. Günahlarıyla övüneceği yerde, kendi öz soyunun malını mülkünü bir piçe vereceği yerde, pişman olduğunu açıklaması gerekirdi ölüm döşeğinde. Yatağında bulmuşmuş! Amma da masall Yaa, öyledir; saklamasını bilenler, saklanan şeyi bulmasını da bilirler. Tanrı bağışlasın günahlarını! Gerçeği bilebilsek, onun daha bir yığın piçi olduğu anlaşılır vallahi! Ama iyi ki, bunların hepsi açığa çıkacak şimdi gideceği yerde. Evin adamları onu unutmazınlar diye bazı armağanlar veriyormuş! İşte tam böyle dedi. Bin yıl yaşasam bile, hiç unutmam böyle söylediğini. Ya öyle, beni de hizmetçilerin arasına attığın için, hiçbir zaman unutmayacağım seni. Vasiyetnamende Square'in adı geçtiği gibi, benimki de geçemez miydi yani! Ne var ki, buraya ilk geldiği sırada sırtına geçirecek bir paçavrası bile olmadığı halde, Square bir baydır sözümona. Aman, gülerim bayların böylesine! Yıllardır bu evde oturdu ama, ondan bir zırnık alan tek bir hizmetçi bile yoktur bana kalırsa. Şeytan hizmet etsin bayların böylesinel!"

Mrs. Wilkins, buna benzer daha birçok şeyler söylendi durdu kendi kendine. Ama bu kadarını aktarmak, yeter de artar da okuyucuya.

Square ile Thwackum da kendilerine bırakılan paradan hoşnut değildiler. İçerlediklerini Mrs. Wilkins kadar yüksek sesle açığa vurmadıkları halde, hem yüzlerinin ekşiliğinden, hem de aşağıda verdiğimiz konuşmadan anlıyoruz pek sevinmediklerini:

Hasta odasından çıktıktan bir saat kadar sonra, sofada Thwackum ile karşılaşan Square, "ondan ayrılalı beri dostunuzdan bir haber aldınız mı, efendim?" diye sordu.

Thwackum, "eğer Mr. Allworthy'yi düşünüyorsanız," diye karşı-

lık verdi, "ona benim dostum değil, sizin dostunuz demeniz, daha yerinde olur bana kalırsa; çünkü sizin dostunuz olmaya hak kazandı."

Square, "sizin de dostunuz olmaya hak kazandı," dedi; "çünkü onun açıkelliliği (eğer buna açıkellilik diyebilirsek) ikimize de eşit olarak belirdi."

Thwackum heyecanlandı: "Bu konuya ilk ben değinmek istemezdim ama; mademki lâfı açtınız, sizin görüşünüze katılmadığımı bildirmem gerekecek. Bilinçle yapılan iyilikler ve bu iyiliklere karşılık verilen ödüller, birbirlerinden ayrı şeylerdir. Onun ailesinde gördüğüm görev ve iki oğlunun eğitimi için harcadığım emek, öyle hizmetlerdir ki, kimi kişiler daha büyük ödüller beklerdi bunlara karşılık. Gerçi bu yüzden hoşnut olmadığımı sanmanızı istemem; çünkü Ermiş Paulus, az bir şeyle yetinmeyi öğretti bana. Payıma düşen bu küçük para daha da az olsaydı, ben gene görevimi yerine getirdim. Ne var ki, İncil beni az bir şeyle yetinmeye zorladığı halde, kendi değerimi görmemezlikten gelmeye; ya da sizinle eşit tutularak haksızlığa uğradığımın farkına varmamaya zorlayamaz beni."

Square, "mademki damanma basıyorsunuz," dedi, "size şunu söyleyeyim: Asıl haksızlığa uğrayan benim. Mr. Allworthy'nin, kendisinden ücret alan bir adamla beni aynı kefeye koyacak kadar dostluğuma boş vereceği aklımdan geçmezdi doğrusu. Bunun nedeni biliyorum: Yüce ve soylu olan her şeye karşı çıkarak, ona uzun süredir aşlamaya çabaladığınız o darkafalı görüşlerdir bunun nedeni. Dostluğun, güzelliğin ve sevimliliğin ışığı, fersiz gözleri kamaştırır. Ancak o hiç şaşmayan doğruluk kuralı görebilir bu ışığı. Siz ise, bu doğruluk kuralını gülünç göstermek için öyle uğraştınız ki, sonunda kötü yola saptırdınız arkadaşımı."

Öfkeden kuduran Thwackum, "keşke ruhunu koruyabilseydi de, sizin o kahrolası öğretiniz onun inancını kötü yola saptırmasaydı!" diye bağırdı. "Bir Hristiyan'a hiç yakışmayan davranışını buna bağlıyorum. Tanrıya inanmayan bir kişiden başka kim dünyadan ayrılabilirdi hesaplarını görmeyen önce? Kendi evinde onu bağışlayacak bir rahip varken, kim dünyadan ayrılabilirdi günahlarını söylemeden

önce? İş işten geçtikten sonra anlayacak bunun eksikliğini. İniltiler ve diş gıcırıltılarıyla dolu o yere varınca, anlayacak. Sizin ve Kiliseye inanmayan bu çağın tüm dinsizlerinin taptığı, Erdem denilen o put-perest tanrıçanın kendisini ne hale düşürdüğünü, işte o zaman anlayacak. Rahip bulunmayan o yerde, rahibi çağıracak yanına; Günahları bağışlanmadan önce öldüğü, günahlarından arınıp kurtulmadığı için inleyip ağlayacak."

Square, "günahlarından arınması bu kadar önemliyse, niçin kendiliğinizden bağışlamıyorsunuz onu?" diye sordu.

Thwackum, "bu bağışlanış, ancak bağışlanmayı isteyecek kadar Tanrıya bağlı olanları etkiler," diye karşılık verdi. "Ama ne diye böyle konuşuyorum putlara tapan dinsiz bir adamla? Bu kötü şeyleri ona öğreten sizsiniz. Ve siz bu dünyada bunun güzel bir karşılığını gördüğünüz gibi, çömezinizin de yakında öteki dünyada bunun karşılığını göreceğinden hiç kuşukum yok."

Square, "güzel bir karşılığını gördünüz derken ne düşündüğünüzü bilmiyorum," dedi; "ama eğer bana bırakmayı uygun gördüğü ve dostluğumuz göz önünde tutulunca yürekler acısı bir armağan olan o parayı düşünüyorsanız, ben hiç mi hiç önemsemem o parayı. Ancak, içinde bulunduğum zor durumdan ötürü kabul edebilirim onu."

Tam o sırada gelen hekim, "hastanız nasıl?" diye sordu tartışanlara.

"Durum berbat," dedi Thwackum.

Doktor, "zaten ben de bunu bekliyorum," dedi. "Ben gittikten sonra, ne gibi belirtiler çıktı ortaya?"

Thwackum, "korkarım ki, iyi belirtiler değildi bunlar," diye karşılık verdi. "Pek az umut kaldı bence."

Beden hekimi, belki yanlış anlamıştı ruh hekiminin ne demek istediğini. Ama durum aydınlanamadan önce, Mr. Blifil, pek acıklı bir yüzle yanlarına yaklaşıp, kötü haberler getirdiğini söyledi: Annesi Salisbury'de ölmüştü. Tam eve dönmek üzereyken, damla hastalığı beynine ve midesine yayılmış, birkaç saat içinde götürmüştü kadincağızı.

Doktor, "ahl" diye içini çekti, "insan olayların nasıl gelişeceğini bilemiyor. Oralarda olabilseydim de annenize bakabilseydim keşke. İyileştirilmesi güç bir hastalıktır bu; ama, ben başarılı tedaviler yaptım gene de."

Square de, Thwackum da, Blifil'e baş sağlığı dilediler. Square, Blifil'in bu acıya bir erkek gibi katlanmasını dilerken, Thwackum da bir Hristiyan gibi katlanmasını diledi.

Genç Mr. Blifil, hepimizin ergeç öleceğini bildiğini; bu acıya elinden geldiğince göğüs gereceğini söyledi. Ama alinyazısının bu görülmedik hasınlığından biraz yakınmamak elinde değildi ne de olsa. Çünkü kaderin ona verip verebileceği acıların en korkuncunu tam beklediği sırada, böylesine büyük bir felâketi haber almıştı an-sızın. Şimdiki durumu, Mr. Thwackum ile Mr. Square'den öğrendi-ği o güzel düşünceleri sınamak olasılığını sağlayacaktı ona. Başına gelenlerden sonra, ancak bu öğrendikleri sayesinde yaşamak gü-cünü bulabilecekti kendinde.

Kızkardeşinin ölüm haberinin Mr. Allworthy'ye verilip verilemeye-ceği konusu tartışıldı bundan sonra. Doktor, buna kesinlikle karşı çıktı. Ülkenin tüm hekimleri onun gibi düşünürdü herhalde. Gelge-lelim Mr. Blifil katılmıyordu bu görüşe: Onu tedirgin eder diye her-hangi bir şeyin gizlenmesini kesinlikle ve tekrar tekrar yasaklamıştı dayısı. Sonucu ne olursa olsun dayısının sözünü dinlememeyi göze alamazdı. Din ve felsefe açısından dayısının tutumunu bildiği için, doktorun korkularını paylaşmıyordu. İşte bu yüzden kararlıydı kara haberi ona vermeye. Çünkü eğer dayısı iyileşirse (candan duacıydı iyileşmesi için), böyle bir haberi ondan gizleme çabalarını hiçbir za-man bağışlamayacağını biliyordu.

Doktor, Thwackum ile Square gibi iki bilgili bayın da pek yerinde buldukları bu karara boyun eğmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Mr. Blifil ile Doktor, hastanın odasına gittiler. Odaya Mr. Blifil'den önce giren Doktor, yatağa yaklaşıp hastanın nabzına baktı. Bileğini tutar tutmaz da, Mr. Allworthy'nin çok daha iyi olduğunu; son kullandığı ilâcın bir mucize yaratacak kadar başarılı sayılabileceğini, ateşin düş-tüğünü; eskiden ne kadar az umut varsa, şimdi de o kadar az tehli-

ke olduğunu bildirdi.

Gerçeği söylemek gerekirse, Mr. Allworthy'nin durumu, hastaları üstünde titreyen bu doktorun söylediği kadar kötü olmamıştı hiçbir zaman. Ama akli başında bir general, güçsüz olsalar bile düşmanlarını önemseydiği gibi; akli başında bir hekim de, önemsiz olsa bile, hiçbir hastalığı savsaklamaz. General, düşmanı ne denli güçsüz olursa olsun, sıkı bir disiplin sürdürdüğü, nöbetçiler diktiği, öncüler kullandığı gibi; hekim de hastalık ne denli önemsiz olursa olsun, ağırbaşlı bir yüz takınır, anlamlı anlamlı başını sallar. İkisinin de böyle davranmalarının geçerli bir çok nedenleri vardır: Bunların en geçerlisi de şudur: Eğer zafere ulaşırlarsa, şanları büsbütün artar; uğursuz bir rastlantı sonucu yenilirlerse de, daha az rezil olurlar.

Mr. Allworthy, iyileşeceği umuduyla, gözlerini kaldırıp Tanrıya şükreder etmez, Mr. Blifil, pek kederli bir yüzle yatağa yaklaştı. Ya göz yaşlarını silmek, ya da Ovidius'un şiirlerinin birinde başka bir durumu anlatırken dediği gibi, **"si nullus erit, tamen excute nullum"** yani "göz yaşı yoksa, olmayan şeyi silmek için" mendilini gözlerine sürdükten sonra, okuyucunun demin duyduğu haberi dayısına illetti.

Allworthy, üzülerek, ama sabırla ve Tanrının buyruklarına katlanarak dinledi bu haberi. Sevgi dolu gözyaşları döktükten sonra, kendini topladı, "Tanrının her istediği olsun," dedi.

Derken, haberi getireni görmek istedi. Ama Blifil, bu haberciyi bir an olsun, alakoymanın yolu olmadığını söyledi. Herhalde adamın yapılacak çok önemli bir işi varmış ki, görülmedik bir telâş içindeymiş. Acele etsin diye onu dürtüklediklerinden, itip kaktıklarından, canına kıyarcasına zorladıklarından yakınıyormuş. Kendini dörde bölse, her dört parçanın hangi işle uğraşması gerektiğini bildiğini de söylüyormuş.

Bundan sonra Allworthy, cenaze törenini Blifil'in düzenlemesini; kız kardeşinin kendi gömüleceği küçük kilisede toprağa verilmesini istedi. Bu işleri yönetecek adamın adını söylemekle yetinerek, işin ayrıntılarını ona bıraktı.

**Başka İşlere de yarayabilen
bir aynanın insanın bedenini nasıl yansıtırsa,
sarhoşluğun da insanın kafasının içini yansıtır diyen
Aeschines'in sözünü aydınlatmaya yarayan bir bölümdür**

Okuyucu son bölümde Mr. Jones konusunda hiçbir şey duymadığı için, biraz şaşmaktadır belki. Doğrusunu isterseniz, onun tutumu, son bölümde sözünü ettiğimiz kişilerin tutumundan öylesine bambaşkaydı ki, Tom Jones'un adını ötekilerinkiyle birlikte anmamayı daha yerinde bulduk.

İyi yürekli Mr. Allworthy konuşmasını bitirdikten sonra, odadan çıkan son kişi Jones olmuştu. Hastanın odasından kendi odasına geçip, kedere kaptırmıştı kendini. Gelgelelim öyle huzursuzdu ki, uzun süre orada da kalamamış, usulcacık Allworthy'nin kapısına gitmiş, dinlemeye başlamıştı. Gürültülü bir horlamadan başka hiçbir şey duyamayınca, korkuya kapılıp, bu horlamayı bir inilti sanmıştı. Bunun üzerine öyle bir telâşa düşmüştü ki, kendini tutamayıp odaya girmişti: Mr. Allworthy rahat rahat, tatlı tatlı uyumakta; yatağın ucunda oturan hastabakıcı ise, demin söylediğimiz gibi, horul horul horlamaktaydı. Tom Jones, müziği sürüp giden bu davudi sesin Mr. Allworthy'yi rahatsız edeceğinden korktuğu için, onu susturmanın tek çaresine başvurdu. Sonra, hastabakıcının yanına oturdu. Doktor, nabzına bakmak, Mr. Blifil de annesinin ölüm haberini vermek için gelip de hastayı uyandırıncaya dek, yerinden hiç kıpırdamadı. Şu da var ki, eğer Jones bunun ne biçim bir haber olduğunu önceden öğrenseydi, bu kara haber böyle bir anda zor varrdı hastanın kulağına.

Blifil'in dayısına ne söylediğini duyunca, Jones bu münasebetsizlik karşısında duyduğu öfkeyi yenmekte güçlük çekti. Doktor da başını sallayıp duruyor, bu haberin hastaya söylenmesini istemediğini belli ediyordu. Ama delikanlı, ne denli öfkelenirse öfkelensin gene de aklı başında olduğu için, Blifil'e kötü bir şey yaparsa hastanın sarsıla-

cağını düşünerek, öfkesini tutuyordu şimdilik. Daha sonraları ise, haberin hasta üstünde kötü bir etki yapmadığını görünce, öfkesi kendiliğinden geçiverdi, Blifil'e hiçbir şey söylemedi bu konuda.

O gün Doktor, Mr. Allworthy'lerde yemeğe kaldı. Yemekten sonra, hastasını gene gördü. Geri dönünce, müjdeyi verdi oradakilere: Hastasının artık tehlikede olmadığını güvenle açıklayabilirdi; hastanın ateşi düşmüştü; ona kinin vererek ateşin yeniden yükselmesini engelleyebilirdi bundan böyle.

Bu haber Jones'un öyle hoşuna gitti, delikanlıyı öyle kendinden geçirdi ki, sevinçten sarhoş olduğunu söyleyebiliriz gerçekten. Böyle bir sarhoşluk, şarabın etkisini büsbütün artırır. Üstelik Jones, üstüste içti o sırada. Hem Doktorun, hem de başkalarının sağlığına kadeh kaldırdı ikide birde. Çok geçmeden de düpedüz sarhoş oluverdi.

Jones, yaradılıştan coşkun bir gençti. Şarabın etkisiyle büsbütün azan coşkunluğu, aklın alamayacağı taşkınlıklara yol açtı. Delikanlı, Doktoru öptü, sevgi dolu sözlerle onu bağnna bastı. Mr. Allworthy'den sonra, yeryüzünde en çok sevdiği adamın Doktor olduğunu söyledi.

"Bu ülkenin halkı sizin heykelinizi dikse yeridir, Doktor," dedi. "Çünkü hem kendisini tanıyan herkesin sevgilisi, hem de toplumun mutluluk kaynağı, ülkesinin şanı, insanlığın onuru olan bir adamın canını kurtardınız. Eğer onu kendi ruhumdan fazla sevmiyorsam, Allah kahretsin beni!"

"Utamıyorsun onu kendi ruhundan fazla sevmeye!" diye bağırdı Thwackum. "Ama şu da var ki, onu sevmekte haklısın; çünkü sana bol bol para bıraktı. Senin gibileri için belki daha hayırlı olurdu onun şimdi ölmesi; çünkü yaşarsa, öyle hallerini görebilir ki, haklı olarak geri alır sana bağışladığı parayı."

Bunun üzerine Jones, Thwackum'a tepeden bakıp, onu fena halde aşağılayarak "senin o alçak kafan, benim böyle şeyleri hesaba kattığımı mı sanıyor yoksa?" diye sordu. "O sevgili, o eşsiz dostumu yitirmektense, milyonlarca dönüm toprağım olsa, tümünü gözden çıkarırdım, yeryüzü yarılsın da o pis toprakları yutsun isterdim.

O sırada Doktor, "**quis desiderio sit pudor aut modus tam chari**

capitis" yani "hangi çekingenlik, hangi ölçülü davranış, böylesine sevdiğimiz bir dosta özlemimizi sınırlayabilir?"* diyerek araya girdi; Jones ile Thwackum'un öfkesinin iyice alevlenmesini engelledi. Bundan sonra Jones kendini iyice dağıttı, iki üç aşk şarkısı söyledi, dizginlenemeyen bir sevincin tüm taşkınlıklarına kapıldı. Kavga etmeye hiç niyeti yoktu; hattâ (bunun yolu varsa eğer) ayıkken olduğundan on kat daha iyi huyluydu o sırada.

Sarhoşken kötü huylu ve kavgacı olanların, ayıkken çok saygıdeğer kişiler oldukları görüşü kadar yanlış bir şey olamaz doğrusunu isterseniz. Çünkü içki, gerçekte insanın huyunu tersyüz etmez; onlarda var olmayan tutkular yaratmaz. İçki, aklın nöbetçiliğini ortadan kaldırarak, çoğu kişilerin ayıkken gizleyecek kadar kurnaz olduğu kimi belirtileri, açığa vurur sadece. Tutkularımız (çoğu zaman içimizde egemen olan tutkuyu) coşturur ve tutuşturur. Böylece, öfke, aşk, açıklılık, güleryüzlülük, cimrilik ve tüm öteki duygular, insanlar sarhoşken ağır basıp açığa çıkar.

Özellikle alt tabakalarda; hiçbir milletin İngiliz milleti kadar çok sarhoş kavgası çıkarmadığını göz önünde tutarak (aslında İngilizler için içmek ve dövüşmek eş anlamlı sözcüklerdir) onların yeryüzünün en huysuz insanları oldukları sonucuna varılmasını istemem. Belki bu dövüşmelerin temelinde sadece bir şan merakı vardır. Bundan çıkarılacak doğru sonuç da, tüm öteki milletlerden fazla İngilizlerin şana ve yiğitliğe düşkün olduğudur. Üstelik bu dövüşmeler sırasında, dövüşenlerin kötü, haksız ya da huysuz yanları pek seyrek belirir. Hattâ dövüşenler, çatışma sürüp giderken bile birbirlerine iyi niyet gösterirler çoğu zaman. Sarhoş neşeleri genellikle bir dövüşmeyle sonuçlandığı gibi, dövüşmelerinin çoğu da dostlukla sonuçlanır.

Neyse, öykümüze geri dönelim gene. Jones hiç kimseyi kızdırmak amacını gütmmediği halde; Mr. Blifil, kendi ağırbaşlı ve hesaplı

* Fielding bu tümceyi bir dipnotuyla verdikten sonra, şunu ekler "Desiderium sözcüğü kolayca çevrilemez. Bu sözcük, hem dostumuza kavuşmak özlemi ni, hem de bu özleme eşlik eden üzüntüyü belirtir." (Ç.N.)

kitaplı huyuna böylesine ters düşen davranışlara fena halde öfkelen-di. Şu sırada bunları ayrıca ayıp buluyor, ayrıca bozuluyordu bu hallere. "Çünkü," diyordu, "sevgili annem yüzünden evde yas tutulmaktadır. Mr. Allworthy iyileşecek diye Tanrı bize biraz umut ver-diye, yüreklerimizdeki sevinci, sarhoşluk ve şamatayla değil, Tanrıya şükrederek belirtmek daha yerinde olur. Tanrının öfkelerini önle-menin değil arttırmanın yoludur sarhoşluk ve şamata."

Jones'dan çok daha fazla içen, ama akıllı başında kalan Thwackum, Blifil'in dinsel söylevini destekledi. Square'e gelince, okuyucunun her halde anlayacağı nedenlerden ötürü, tam bir sessizliğe gömüldü.

Şarap, Jones'u tam anlamıyla sersemletmediği için, bunun sözü ediler edilmez, Mr. Blifil'in başına gelen felâketi anımsadı. Hiç bir kimse kendi kusurlarını açıkça söylemeye ve ayıplamaya onun kadar hazır olmadığı için, Mr. Blifil'in elini sıkamak istedi. "Mr. Allworthy'nin iyileşmesinden duyduğum aşırı sevinç, bunun dışında kalan her şeyi aklımdan silip süpürdü" diyerek özür diledi ondan.

Blifil, Jones'un elini hor görüp itti ve öfkeden köpürerek şöyle karşılık verdi: "Korkunç bir olayın kör olanları etkilememesine pek şaşmamalı. Ama ne yazık ki, ben, annemle babamın kim olduklarını bildiğim için, elbette üzüleceğim onların ölümüne.

Ne denli iyi huylu olursa olsun, sonunda gene de öfkelenen Jones, oturduğu yerden fırladığı gibi Blifil'in yakasına yapıştı.

"Allah seni kahretsin, namussuz!" diye bağırdı. "Doğumumda başıma böyle bir felâket geldi diye, bana hakaret etmeye mi kalkıyor-sun?"

Bunu söylerken Tom Jones, elini öyle sert bir biçimde kullandı ki Mr. Blifil'in barışseverliği işe yaramaz oldu çok geçmeden. İki delikanlının dövüşmesinin kötü sonuçları olabilirdi. İyi ki, Thwackum ile Doktor araya girip, önlediler bunu. Mr. Square'in felsefesi onu tüm tutkularından uzak tuttuğu için, kılı kıpırdamadan piposunu içiyordu o sırada. Piposu ağzında kırılacak diye korkmadığı sürece, böyle yapardı hep.

Birbirlerinden öç almaları engellenen savaşçıların öfkesi, bastırı-

lan tüm öfkeler gibi, küfür savurmaya ve meydan okumaya dönuştü. Daha önceki gövdeler çatışmasında Jones'dan yana görünen Kader Tanrıçası, şimdiki ağız kavgasında Jones'un düşmanını tutmaya başladı iyiden iyiye.

Ancak, yan tutmayanların arabuluculuğu sayesinde ateşkes yapıldı eninde sonunda ve herkes gene sofraya oturdu. Jones özür dilemeye, Blifil de bağışlamaya hazır olduğı için, bir barış anlaşması imzalandı ve **statu quo** korunmuş göründü.

Gelgelelim görünüşte tam bir barış olduğı halde, kavganın bozduğu neşe bir daha geri dönmedi. Gülüp söylemeler bitmişti. Bundan sonra, ancak gerçeklerle ilgili ağırbaşlı konular ele alındı; bu konular üstüne ağırbaşlı sözler edildi. Gerçi bu çeşit konuşmaların ciddi ve eğitici bir yanı vardır ama, hiç de eğlendirmez insanı böyle lâflar. Biz ise, okuyucumuzu eğlendirmek amacını güttüğümüz için, bunları atlayacağız. Herkes birer birer çekilip de Square ile Doktor başbaşa kalıp iki genç bay arasında olup bitenler yorumlanınca, konuşma biraz daha ilginç bir biçim aldı. Doktor, her ikisinin de rezil adamlar olduğunu söyledi. Felsefeci ise, akıllı akıllı başını sallayarak, bu görüşe katıldığını belirtti.

Bölüm 10

**Şarabın çoğı zaman şehvete yol
açtığını yadsınamazcasına kanıtlayan Ovidius'un
ve daha birçok ağırbaşlı yazarın görüşlerinin doğruluğunu
gösterir**

Jones, ötekilerin yanından ayrıldıktan sonra dışarıya çıktı. Mr. Allworthy'nin odasına gitmeden önce, kırlarda biraz yürüyerek aklını başına toplamak istiyordu. Dostu ve velinimet i Mr. Allworthy'nin tehlikeli hastalığı yüzünden bir süredir sevdayı aklından çıkaran delikanlı, orada sevgili Sophia'sının düşüncesine dalmışken, bizim acılar içinde anlatacağıımız, sizin de kuşkusuz acılar içinde okuyacağı-

nız bir durum oldu. Ne yazık ki, tüm varlığımızla bağlı bulunduğumuz tarihsel gerçek, bu durumu gelecek kuşaklara iletmek zorunda bırakıyor bizi,

Haziran ayının sonlarına doğru güzel bir akşamdı. Öykümüzün baş kişisi, yaprakları yelpazeleyen sevimli meltemlerin, fısıldayan bir derenin tatlı mırıltılarının ve bülbüllerin uyumlu şakımalarının birleşip müziklerin en büyüleyicisini yarattığı çok nefis bir koruda yürümektedir. Sevdaya böylesine uygun bir yerde, sevgili Sophia'sını düşünüyordu delikanlı. Sophia'nın güzelliğiyle coşan hayalgücü, bu büyüleyici genç kıızı insanı kendinden geçiren biçimlerde canlandırırken, Tom Jones'un tutuşan yüreği sevgiden eriyordu. Sonunda tatlı tatlı, şırıl şırıl akan bir derenin kıyısında kendini yere atarak, heyecanla şunları söyledi:

"Ah Sophia! Tanrı istese de, sarılabilsem sana! Ne mutlu olur-
dum o zaman! Lânetler olsun bizi birbirimizden uzak tutan servete!
Üstündeki bir iki paçavradan başka bir varlığın olmasa, gene de yer-
yüzünde hiçbir erkeğin malını mülkünü kıskanmazdım, yeter ki sen
benim olasın! O zaman Hindistan'ın tüm mücevherleriyle süslü Çer-
kez güzellerinin en güzelini bile öyle hor görürdüm ki! Ama ne diye
başka bir kadından söz ediyorum? Eğer gözlerim başka bir kadına
aşkla bakabilse, şu ellerim oyardı o gözleri! Hayır, benim Sophia'm!
Acımasız bir alınyazısı bizi sonsuza dek ayırsa bile, ruhum yalnız
sana tapacaktır. Senden başka hiçbir kadının yüzüne bile bakma-
dan, sonsuza dek sana bağlı kalacağım. Senin o güzel gövden hiç-
bir zaman benim olmasa bile; benim düşüncelerim, sevgim, ruhum
her zaman senin olacaktır. Ah, tutkun yüreğim senin o yumuşak göğ-
süne öylesine bağlı ki, bir güzeller güzeli bile çekemez beni kendi-
ne. Dünyadan elini eteğini çekmiş yaşlı bir keşiş kadar soğuk kalı-
nım onun kolları arasında. Sophia! Yalnız Sophia benim olabilir! Sop-
hia adı nasıl da beni kendimden geçiriyor! Her ağaca kazacağım bu
adı!"

Jones bunu söylerken, ayağa fırladı. Bir de ne görsün! Karşısın-
daki Sophia'sı değildi. Hayır, Türk Sultanının sarayına yakışır biçimde
görmekle giyinmiş kuşanmış bir Çerkez kıızı da değil. Hayır! Sırtın-

da kaba ve pek de temiz olmayan, çalışma gününün terleriyle kokmuş, uzunca bir gömlekten başka bir şey giymeyen; elinde bir tırpan, Molly Seagrim'di karşısındakil

Yaklaşan kız, öykümüzün baş kişisinin elinde, ağaçların kabuklarına daha önce bildirdiğimiz gibi ad kazımak için çıkardığı çakıyı görünce, "inşallah beni öldürmek niyetinde değilsin, bayım!" diye seslendi.

"Seni neden öldürecekmişim?" dedi Jones.

Kız, "seni son gördüğümde bana karşı öyle zalimce davrandın ki," diye karşılık verdi, "öldürmek bir hiç kalır bunun yanında."

Bunun üzerine başlayan konuşmayı anlatmak zorunda olmadığım için atlayacağım. Şu kadarını söyleyim ki, tam bir çeyrek saat süren bu konuşmanın sonunda, Jones ile kız, korudaki ağaçların en sık olduğu yere çekildiler.

Kimi okuyucularım, bu durumu doğaya aykırı sayarlar belki. Ne çare ki, gerçekten olmuştur bu. Bu olanı açıklamak için de şunu ile-ri sürebiliriz: Jones, hiç kadın olmayacağına, bir kadın olsun demiştir herhalde; Molly ise, bir tek erkek olacağına, iki erkek olsun demiştir belki. Jones'un şimdiki davranışını açıklamaya elverişli başka bir neden de var. Bu delikanlıdan yana çıkmak amacıyla, okuyucunun şunu da göz önünde tutmasını dileriz: Akıl, nice ağırbaşlı ve bilge kişilere, azgın tutkularına egemen olmasını, bu türden yasak eğlencelere kendini kaptırmamasını öğretir. Tom Jones ise, aklın o eşsiz gücünden az çok yoksundu şu sırada. Şarap şimdi tamamiyle egemenliği altına almıştı delikanlıyı. Jones, öyle bir durumdaydı ki, akıl, sırf öğüt vermek için araya girseydi, yıllarca önce Cleostratus diye birinin verdiği karşılığı alabilirdi delikanlıdan. Aptalın biri, "sarhoş olmaktan utanmıyor musun?" diye sormuştu Cleostratus'a. "Sen de sarhoş bir adamı azarlamaktan utanmıyor musun?" diye karşılık vermişti Cleostratus. Doğrusunu isterseniz, mahkemelerde sarhoşluk bir özür sayılmamalı. Gelgelelim vicdan mahkemesinde çok geçerli bir özürdür sarhoşluk. İşte bu yüzden ki, sarhoşları, işledikleri suçlardan ötürü iki kat daha ağır cezalandıran Pittacus yasalarını öven Aristo, bu çeşit yasalarda adaletten fazla siyasetin

ağır bastığını kabul etmektedir. Eğer sarhoşluk hafifletici bir neden sayılırsa, Mr. Jones'un suçunu bağışlamamız gerekecektir şu sırada. Okuyucumu eğlendirebileceğimi ya da henüz bilmediği şeyleri ona öğretebileceğimi sansaydım, bu konuda geniş bilgi sunabilirdim. Ama okuyucumun canını sıkmak istemediğimden, bilgimi kendime saklıyor, öyküme dönüyorum gene.

Kader Tannçası, bir işi yarıda bırakmaz çoğu zaman. Doğrusunu söylemek gerekirse, amacı insanı ister sevindirmek, ister üzme olsun, bu Tanrıçanın yapmayacağı acayiplik yoktur. Delikanlımız, Dido'suyla birlikte kuytu bir köşeye çekilir çekilmez, "**speluncam Blifil, dux et divinus eandem deveniunt**" "Blifil ile büyük önder, aynı mağaraya geldiler" yani ağırbaşlı bir biçimde gezmekte olan rahip Thwackum ile genç Mr. Blifil, koruya giden çite vardılar ve Mr. Blifil, tam ortadan yok olacakları sırada âşıkları görüverdi.

Bu genç bay, yüz yarıdan daha uzak bir noktada bulunduğu halde, Jones'u hemen tanıdı. Yanındakinin kimliğini tam kestirmemekle birlikte bunun bir kadın olduğunu anlayınca da, irkildi, ağırbaşlı bir ünlemle hayretini açığa vurdu.

Bu beklenmedik heyecan belirtilerine biraz şaşan Thwackum, bunun nedenini sorunca, Blifil, "bir erkekle bir kadın çalırların arkasına çekildiler. Niyetlerinin bozuk olduğu konusunda hiç bir kuşku yok," diye açıkladı.

Jones'un adını söylememeyi daha uygun gördü. Bunun nedenini akıllı okuyucum bulsun artık; çünkü yanılmamız olasılığıyla karşılaşınca, insanların davranışlarının nedenlerini saptamamayı yeğleriz biz.

Kendi cinsel açıdan tam anlamıyla erdemli olan, başkalarının ahlâkdışı davranışlarına da aşırı bir düşmanlık duygusu besleyen rahip, bu haberi duyunca alev aldı sanki. Mr. Blifil'in, onu âşıklaştığı yere götürmesini istedi hemen. Oraya yaklaşırken, bir yandan ateş püskürüp öç alacağını söylüyor, bir yandan da inleyip yakınıyordu. Mr. Allworthy'ye bazı taşlar atmaktan da alamadı kendini: Mr. Allworthy'nin, bir piçe karşı böylesine iyi davranmakla ve aşifte kızlara çok ağır cezalar veren yasaların doğru ve sağlıklı sertliğini yu-

muşatmakla, tüm bölgede ahlâksızlığın yayılmasını desteklediğini dolaylı yollardan ileri sürdü bu arada.

Avcılarımızın izledikleri yol, dikenli çalı çırpılarla kaplı olduğu için, ilerlemelerini bir hayli engelliyordu. Bitkilerden de öyle bir hışırtı çıkıyordu ki, Jones, birilerinin geldiğini anladı. Üstelik öfkesini hiç mi hiç tutamayan Thwackum, her adım atışında öyle bir bağırıp çağırıyordu ki, delikanlı, avcı deyimiyle “tünekte yakalanabileceğini” seziyordu.

Bölüm 11

**Mr. Pope'un sözünü ettiği bir
mil uzunluğunda tümcelerden alınan bir
benzetmeyle başlayıp, çeliğin ya da demirin yardımı
olmaksızın yapılabilecek savaşların en kanlısı anlatılır**

Çiftleşme mevsiminde (Hampshire'in ağaçlı ormanında,* yaban hayvan türünden âşıklar arasında geçen o tatlı oyunlara bu biçimsiz adı takmıştır aşağı tabakadan kişiler) yüce boynuzlu geyik aşk oyununa başlamayı hayal ederken, iki köpek yavrusu ya da geyiklere düşman başka hayvanlar, Geyikler Venüs'ünün Tapınağına iyice yaklaşıncı, dilber maral, ya korkudan ya da oyun olsun diye, ya kibarlığından ya da cilve yapmak istediğinden, oradan süzülüp gider; çünkü doğa, ne olduğu belirsiz bu duygularla süslemiştir tüm dişileri, ya da onlara öğretmiştir bu duyguların nasıl taklit edileceğini; bu kutsal sırlar, erkeklerin kötü meraklarından ve kutsanmamış gözlerinden korunmuş olur böylece; çünkü bu dinsel törenler kutlanırken, herhalde o sırada aynı törenle uğraşmakta olan rahibe, Vergilius'daki rahibe gibi, bağırır:

* Değişik anlamlara gelen bir tümcedir bu. Sık ağaçlı bir orman anlamında olabileceği gibi, ağaçları çok seyrek olan bir orman anlamında da olabilir. (Y.N.)

**Procul, o procul este, profani;
Proclamat vates, totoque absistite luco**

Yani, Dryden'in çevirisiyle,

**Buradan uzaklaşın, ey kutsanmamış ruhlar,
Koruya yaklaşmayın diye seslendi kâhin kadın.**

Eğer diyordum, ("genus omne animantium" yani "tüm canlı yaratıklarda görülen") bu kutsal törenler, erkek geyikle sevgilisi arasında başlamak üzereyken, düşman bir hayvan fazla yakınlarına sokulursa, dişi geyiğin ürktüğünü gösteren ilk belirtilerle birlikte, erkek geyik, vahşi ve korkunç bir biçimde, fundalıkların dışına saldırıp, sevgilisini korur, ayağını yere vurur ve boynuzlarını havaya dikerek, düşmanını savaşa çağırır yiğitcesine.

Bizim kahramanımız da tıpkı o erkek geyik gibiydi, hattâ ondan daha da yamandı ileri doğru atılırken. Titreyen dişi geyiği gizlemek, hattâ yolunu bulursa, onun kaçabilmesini sağlamak istiyordu.

Derken Thwackum, ateşli gözlerinden bir kaç solgun şimşek çaktıktan sonra, "yazıklar olsun!" diye gürledi, "yazıklar olsun, Mr. Jones! Nasıl burada olabilirsiniz siz?"

Jones, "görüyorsunuz ki, burada olabiliyorum işte, diye karşılık verdi.

Thwackum, "ya yanınızdaki o pis orospu kimdir?" diye sordu.

Jones "eğer yanımda pis bir orospu varsa," diye karşılık verdi, "onun kim olduğunu belki söylemeyeceğim size."

Thwackum, "bunu hemen söylemenizi emrediyorum," dedi. "Delikanlı, bu yaşa gelmiş olmanız, öğretim yöntemlerinden bazılarını sınırlamakla birlikte, öğretmeniniz olarak yetkilerimin tümünü elimden aldığını sanmayınız. İnsanlar arasında öteki bağları koparmanın yolu olmadığı gibi, öğretmen ile öğrenci arasındaki bağları koparmanın da yolu yoktur; çünkü bu bağların tümü Tanrı buyruğudur. Onun için, size okumasını yazmasını öğrettiğim sırada benim sözümü dinlemek zorunda kaldığınız gibi, şimdi de benim sözümü

dinlemek zorunda kalacağınıza inanıyorum."

Jones, "siz buna inanabilirsiniz ama," dedi, "eskiden olduğu gibi, elinizde bir kızılık sopası tutmadıkça, beni inandırmanızın yolu yoktur."

Thwackum, "size açıkça söylüyorum," dedi, "bu kötü kadının kim olduğunu öğrenmeye kararlıyım."

Jones da, "öyleyse ben de size açıkça söylüyorum," diye karşılık verdi, "bunu öğrenmemenize kararlıyım ben de."

Bunun üzerine Thwackum, bir iki adım ilerlemeye kalktı. Jones onun kolunu yakalayınca, Mr. Blifil, "eski hocamın hakarete uğramasını dayanamam," diyerek, Thwackum'un kolunu Jones'un elinden kurtarmak için davrandı.

Jones, iki kişiyle birden uğraşmak zorunda kaldığını görünce, düşmanlarından birinden bir an önce kurtulmak gerektiğini anladı. Bu amaçla, en güçsüzüne yöneldi ilkin. Rahibin yakasını bırakıp, genç Mr. Blifil'in göğsüne bir yumruk attı. Hedefine tam isabet eden bu yumruk, Mr. Blifil'i yere serdi boylu boyunca.

Thwackum, Jones'un yanındakinin kim olduğunu öğrenmeye öylesine kararlıydı ki, arkadaşının başına gelebilecekleri hiç düşünmeden, Jones'un elinden kurtulur kurtulmaz, fundalıklara daldı. Ama daha bir iki adım atmıştı ki, Blifil'i saf dışı bırakan Jones, rahibe yetti; ceketinin eteğine yapışarak, geriye sürükledi onu.

Thwackum, gençliğinde boks şampyonu olmuş; yumruğu sayesinde, gerek okulda, gerek üniversitede, nice ödüller elde etmişti. Gerçi bu soylu sanatla uzun yıllardır hiç uğraşmamıştı ama; gene de yiğitliği dine bağlılığı kadar güçlü, bedeni ise her ikisinden de daha güçlüydü. Üstelik, okuyucunun da belki sezdiği gibi, öfkeli bir huyu vardı. Böylece arkadaşını yere serili görünce; bu da yetmiyormuş gibi, eski çatışmalarında eli kolu bağlı kalan bir kişi kendisini öylesine hırpalayınca, (bu durum ayrıca ağnna gidiyordu) sabrı tükeniverdi. Eskiden, elinde sopa, Jones'un arka cephesine olanca gücüyle nasıl saldırdıysa; şimdi de yumrukları sıkıp, ön cephesine saldırdı onun. Düşmanın gülmeye inen yumruğuna hiç mi hiç yılmadan göğüs geren kahramanımız da, bir yumruk indirdi rahibin

göğsüne. Ne var ki, ustaca bir hareketle Jones'un elini aşağı doğru iten Thwackum'un ancak midesine inebildi bu yumruk. O sırada bu mide, bir kilo sığır eti ve bir kilo pudding ile tıka basa dolu olduğundan, güm diye bir ses çıkmadı rahipten. Okunmasından ya da anlatılmasından çok, görülmesi kolay ve hoş olan nice yaman yumruklar atıldı her iki yandan. Sonunda, Jones dizlerini Thwackum'un göğsüne saplamasıyla, Rahip öylesine güçten düştü ki, toparlanan Blifil yeniden savaşa katılıp Jones'a saldırarak, Thwackum'a kendine gelip soluk almak olasılığını vermeseydi, kimin kimleri yeneceği konusunda hiçbir kuşku kalmazdı.

Şimdi Thwackum ile Blifil birleşip, kahramanımızın üstüne atıldılar. Tom Jones'un yumrukları eskisi gibi etkili değildi artık. Thwackum ile dövüşürken, gücünü yitirmişti; çünkü Rahip, insan denilen müzik âleti üstünde ancak solo çalmaktan hoşlandığı, son zamanlarda ancak bu solo'lara alışık olduğu halde; bir "duet"de de kendini gösterecek kadar unutmamıştı boks bilgisini.

Böylece, çağımızın geleneklerine uyarak, sayıca üstün olanlar savaşı tam kazanacakları sırada; dördüncü yumruk çifti ansızın belirdi savaş alanında. Ve bu dördüncü yumruk çifti, hemen Rahibe doğru yönelirken, yumrukların sahibi şöyle bağıırıyordu:

"Allah belânızı versin! İkiniz birleşip, bir tek kişinin üstüne çullanmaktan utanmıyor musunuz?"

Bunun üzerine, dört horozun aynı anda dövüşmeleri kadar görkemli sayılabilecek bu savaş, olanca şidetiyle birkaç dakika daha sürdü. Jones, Blifil'i ikinci kez yere serince, yeni düşmanına teslim olacak kadar gönül yüceliği gösteren Thwackum bir de baktı ki, çarpışmanın heyecanı içinde hiç kimsenin ilkin tanıyamadığı Mr. Western'miş bu yeni savaşçı!

Bu dürüst adamcağız, bir kaç dostuyla birlikte öğleden sonra gezinirken, bir rastlantı sonucu, o kanlı savaşın sürüp gittiği tarladan geçmişti. Üç kişinin dövüştüğünü görünce, ikisinin aynı yanda olduğunu anlamış, hemen arkadaşlarını bırakarak, hesaplı olmaktan fazla mertçe bir davranışla, tek başına savaşanın yardımına koşmuştu. Böylece Mr. Western'in yiğitliği sayesinde, Tom Jones, Thwac-

kum'un öfkesine ve Blifil'in eski öğretmenine karşı beslediği dinsel sevgiye kurban olmaktan kurtuldu. Hem tek başına iki kişiye karşı dövüşen, hem de kırılan kolu eskisi kadar güçlü olmayan delikanlı, kötü bir duruma düşebilirdi yoksa. Ne var ki, destekleyici güçlerin imdada yetişmesiyle, savaş çok geçmeden sona erdi; Jones ile ondan yana çıkan Mr. Western, yendiler düşmanlarını.

Bölüm12

Thwackum ile Blifil gibilerinin ve onlara benzer daha yirmi kişinin damarlarındaki tüm kanın dökülmesinden çok daha acıklı bir manzarayı anlatır

Çarpışma tam bittiği sırada, Mr. Western'le birlikte gezintiye çıkmış olanlar savaş alanına vardılar. Mr. Western'in sofrasında evvelce gördüğümüz dürüst din adamı, Sophia'nın halası Mrs. Westen ve güzeller güzeli Sophia idi bu yeni gelenler.

Kanlı savaş alanındaki durum şöyleydi o sırada: Yenilen Blifil, sapsarı bir yüzle, nerdeyse soluksuz, yere serilmişti boylu boyunca. Savaşı kazanan Jones, onun yanında, ayakta duruyordu. Nerdeyse her bir yanı kan içindeydi. Bu kanın bir kısmı kendi gövdesinden akmıştı; bir kısmı da, çok saygıdeğer Rahip Mr. Thwackum'un malıydı kısa bir süre önce. Kiral Porus* gibi asık bir suratla yenilgiye katlanan Thwackum, biraz ötede duruyordu. Düşmana olanca şaniyla gözdağı veren Yüce Western, dördüncü kişiydi bu tabloda.

İlkin herkes, yaşayıp yaşamadığı nerdeyse belli olmayan Blifil ile uğraştı. Mrs. Western, cebinden çıkardığı küçük amonyak şişesini, baygın yatanın burun deliklerine tam yaklaştırmak, öyle bir durum oldu ki, zavallı Blifil unutuluverdi. Aklına esseydi, ruhu hiç kimsenin dikkatini çekmeden, öbür dünyaya uçuvermek fırsatını bulurdu o sı-

* Porus, M.Ö. 326 yılında Büyük İskender'in yenip tutsak aldığı bir Hint kralıdır. (Ç.N.)

rada.

Çünkü şimdi, Blifil'den hem kat kat daha fazla acıma duygusu uyandıran, hem de kat kat daha güzel olan bir kişi, kıpırdamadan yatıyordu gözlerinin önünde: Güzeller güzeli Sophia, ya kan gördüğü için, ya babasının haline telâşlandığından, ya da başka bir nedenden ötürü, bayılıp yere düşmüştü kimse onun yardımına koşmadan.

Onu herkesten önce gören Mrs. Western, bir çığlık attı. "Miss Western öldü!" diye bağırdı iki üç ses. Amonyaka, suya, akla gelen her çareye başvuruldu aynı anda.

Bu koruyu betimlerken, şırlıl şırlıl akan bir dereden söz ettiğimizi anımsayacaktır okuyucu. Sıradan ve bayağı masallarda olduğu gibi bu derenin tek görevi şınıldamak değildi yalnız. Hayır, Kader Tanrıçası, Arkadya'nın ovalarını sulayan derelerin hiçbirine nasip olmayan bir onuru başışlamayı karar vermişti bu dereye.

Blifil'i gereğinden fazla hırpaladığından korkan Jones, onun şakaklarını uvarken, "Miss Western" ve "öldü" sözlerini duydu ansızın. Blifil'i yazgısıyla başbaşa bırakarak, ayağa fırladı, Sophia'nın imdadına uçtu. Herkes bir o yana bir bu yana koşup, birbirlerine çarpa çarpa kuru patikalarda su ararken, Tom Jones, Sophia'yı kapıldığı gibi, tarladan geçti, sözünü ettiğimiz dereye vardı. Orada kendini suya atarak, kolları arasında tuttuğu Sophia'nın, yüzüne, başına ve boynuna bol bol su serpmenin yolunu buldu.

Şaşkınlıklarından ötürü Sophia'ya yardım edemeyenlerin, gene şaşkınlıklarından ötürü Jones'un yolunu kesmeleri, çok iyi oldu genç kız için. Onlar Jones'un ne yaptığının daha farkına bile varmadan, delikanlı yolun yarısını aşmıştı; onlar suyun kenarına varamadan da yeniden canlandırmıştı Sophia'yı... Babası, halası ve din adamı, yanına yetiştikleri sırada, kollarını uzatıp gözlerini açan genç kız, "aman Tanrım!" diye bağırdı.

O ana dek bu güzel yükü kollarında taşıyan Jones, şimdi onu bırakmak zorunda kaldı; ama tam bırakırken de, sevgiyle okşadı kızı. Eğer Sophia tamamiyle kendine gelmiş olsaydı, kuşkusuz farkına varacaktı bunun. Bu okşamaya içerlediğini belirtmediğine göre, anlaşılan akli iyice başına gelmemişti henüz.

Şimdi bu tragedya sahnesi, bir sevinç sahnesine dönüştü hemen. Bizim kahramanımız, bu sahnenin baş kişisiydi hiç kuşkusuz. Sophia kurtulduğuna seviniyordu ama; Jones, onu kurtardığı için, Sophia'dan çok daha fazla, nerdeyse kendinden geçercesine seviniyordu. Genç kıza gösterilen ilgiyse, delikanlıya gösterilen ilgi yanında sönük kalıyordu. Özellikle Mr. Western, kızını bir iki kez kucakladıktan sonra, Jones'a sarılıp sarılıp, onu şapur şapur öptü durdu. Sophia'nın kurtancısı dedi ona; Sophia'nın kendi ve malı mülkü bir yana, nesi var nesi yoksa ona vermeye hazır olduğunu bildirdiyse de; biraz düşünüp taşındıktan sonra, tilki avında kullandığı köpekleri, Chevalier adlı atı ve Miss Slouch adını taktığı en çok sevdiği kısrağı da kattı Jones'a veremeyeceği şeylerin arasına.

Sophia artık tehlikeyi atlattığı için, Mr. Western, Jones ile uğraşmaya başladı:

"Hadi oğlum, ceketini çıkar, yüzünü yıka. Berbat bir durumdasın vallahi. Hadi yıkan; beraber gideriz bizim eve. Sana başka bir ceket buluruz orada."

Jones, Mr. Western'in istediğini hemen yaptı. Ceketini sırtından sıyırıp, dereye gitti; hem yüzünü, hem göğsünü yıkadı; çünkü yüzü ne denli hırpalanmış, ne denli kanlar içindeyse, göğsü de öyle hırpalanmış, öyle kanlar içindeydi. Gerçi su, kanı temizledi ama; Thwackum'ın delikanlının yüzüne de göğsüne de bastığı mor ve siyah damgaları silemedi hiç. Bunları gören Sophia, içini çekti; anlatılmaz bir sevgiyle baktı Jones'a.

Jones, bu bakışı gördü; ve bu bakış, biraz önce yediği tüm yumruklardan çok, ama daha fazla sarstı onu. Gelgelelim, o yumrukların etkisi başka, bu bakış başkaydı; çünkü Sophia'nın bakışı, öylesine yumuşak, öylesine tatlıydı ki, Jones'un gövdesindeki çürüklerin tümü bıçak yaralan olsaydı, birkaç dakika için, Jones hiç duymayacaktı bunların acısını.

Derken herkes geriye döndü; Thwackum, Mr. Blifil'i ayağa kaldırmıştı bile. Bu durum dolayısıyla, kutsal bildiğimiz bir isteği ileri sürmemek elimizde değil şimdi: Kavgaların tümü, insanlara neyin uygun olduğunu neyin olmadığını bilen doğanın sağladığı silâhlarla ya-

pılsaydı keşke. Demir, insanların barsaklarını deşmek için değil, ancak toprağı deşmek için kullanılsaydı keşke. Kralların eğlencesi olan savaş, nerdeyse zararsız bir işe dönüşürdü o zaman. Yüce ordular, kimi kibar bayanların özel isteğı üzerine çarpışırldı. Bu bayanlar, krallarla birlikte, savaşı seyredlerdi. Bir bakardınız, savaş alanı leşlerle dolar gibi olurdu; bir bakardınız bu ölüler (hepsi değilse bile, nerdeyse hepsi) Mr. Bayes'ın * orduları gibi ayağı kalkarlardı. Önceden nasıl kararlaştırıldıysa öyle, yani ya davullara ya da kemanlara ayak uydurarak, bir geçit yaparlardı o zaman.

Şakadan hoşlanmadıklarını bildiğim ağırbaşlı kişilerin ve siyaset adamlarının, "tuh sanal" diye bağırmmaları için, elimde olsaydı eğer, bu konuyu alaya almaktan kaçınırdım ama; bir savaşın sonucu, neden paramparça edilenler, öldürülenler sayısına göre hesaplanıyor da; kafası yarılanlar, burnu kanayanlar, gözü moraranlar sayısına göre hesaplanmıyor aslında? Belirli bir kentin hangi ordunun eline geçeceğı de, aynı biçimde savaşarak saptanamaz mı yani? Gerçi Fransızların çıkarları açısından pek zararlı bir iş olur bu; çünkü Fransızlar, mühendislerinin ustalığından ötürü öteki uluslara üstünlüklerini yitirmiş olurlar böylece. Ne var ki, Fransız milletinini yititliğini, ulu gönüllüğünü düşündükçe, düşmanlarıyla eşit koşullar altında, yani silâhsız savaşmaya katlanacaklarına güvenim var.

Gelgelelim, bu çeşit olumlu değışiklikler, beklenen şeyler değil, özlenen şeylerdir yalnız. Onun için, bu konuya kısaca değinip, öyküme dönüyorum gene.

Şimdi Western, bu kavganın temel nedenini soruşturmaya başladı. Ne Blifil, ne de Jones, Western'in sorularını yanıtlamaya yanaşmadılar. Ama Thwackum, suratını asarak, şöyle dedi:

"Bu kavganın nedeninin pek uzaklarda olduğunu sanmam. Eğer şu çalılıklara bakarsanız, onu bulursunuz herhalde."

* Buckingham'ın kimi dostlarıyla birlikte 1671'de yazdığı *The Rehearsal* adlı oyun-da, Dryden'i temsil eden Bayes'a, "ölen erlerin sahneden nasıl çıkacakları sorulunca, Bayes, "nasıl geldilerse öyle giderler, yürüye yürüye," diye karşılık verir. (Ç.N.)

Western, "Onu bulmak mı!" dedi. "Ne! Bir kız için mi dövüşüyordunuz yoksa?"

Thwackum, "orada duran şu yelekli baya sorun," diye karşılık verdi. "En iyi o bilir bu işi."

"Tamam!" diye bağırdı Western. "İşin içinde bir kız var mutlaka. Ah Tom, Tom! Amma da sarhoş bir köpeksin sen! Neyse... Hadi baylar, hepiniz dost olun; birlikte evime gidelim. Bir şişe içki açıp, sürekli banşı kutlayalım."

Thwackum, "efendim, kusuruma bakmayın ama," dedi, "rezil bir orospuyu yakalayıp adalete teslim ederek görevimi yerine getirmek istediğim için, benim gibi bir insanın böyle haksızlığa uğraması, bir oğlan tarafından böyle hırpalanması, hafife alınacak bir konu değildir. Ama asıl kabahat, Mr. Allworthy ile sizde; çünkü görevinizi yerine getirip, yasaları gereğince uygulasaydınız, çok geçmeden ülkeyi kurtarırdınız bu pis yaratıklardan."

Mr. Western, "bunu yapacağıma, ülkeyi tilkilerden kurtarırım, daha iyi olur," dedi. "Savaşlarda her gün ölenlerin yerini almaları için, yeni yurttaşların doğmasından yana olmalıyız, bana kalırsa. Ama kız nerede? Hadi, Tom, göster onu bana."

Bunu söyledikten sonra Mr. Western, tıpkı bir tavşan avlarcasına, bağıra çağıra kızı avlamaya koyuldu.

"Hoho!" diye bağırdı bir avcı gibi. "Tavşan uzaklarda olamaz! Valahi billah, işte! Yakaladık onu!"

Gerçekten de yakalamıştı onu: Kavga ilk başladığı sırada sığındığı yerde, bir tavşan gibi, dört ayak üstünde duruyordu kızcağız.

Bunun üzerine Sophia, eve dönmek istediğini bildirdi babasına; üstüne fenalık geldiğini, gene bayılmaktan korktuğunu söyledi. Kızının üstünde titreyen Mr. Western, bu isteği hemen yerine getirmeye hazırды. Orada bulunanların hepsinin, akşam yemeğine gelmeleri için, candan yalvardı. Ama Blifil ile Thwackum, bu çağırýyı hiç de hoş karşılamadılar. Blifil, Mr. Western'in evine yemeğe gitmek onurunu kabul etmemesi için, şimdi anlatamayacağı kadar çok sayıda neden olduğunu ileri sürdü. Thwackum ise (belki de haklı olarak) bir din adamının, böyle bir durumdayken, herhangi bir yerde

görünmesinin doğru olmayacağını söyledi.

Jones'a gelince, Sophiah'sı ile beraber olmak mutluluğuna sırt çevirecek gücü bulamadı kendisinde; Mr. Western ve bayanlarla birlikte yola koyuldu. Mr. Western'in dostu olan öteki rahip, en arkadan geliyordu. Bu rahip, dinsel kılık giyenlere duyduğu saygı yüzünden kardeşi saydığı Thwackum'ın yanında kalmayı istemişti ama; Thwackum, kendisine gösterilen ilgiyi hor görerek, Mr. Western'in peşinden gitsin diye, rahibi terbiyesizce itmişti.

İşte böyle son buldu bu kanlı çatışma. Biz de böylece son veriyoruz öykümüzün beşinci kısmına.

ALTINCI KISIM

AŞAĞI YUKARI ÜÇ HAFTAYI KAPSAR

BÖLÜM 1

Aşk üstüne

Son kısımda, aşk tutkusuyla epey uğraşmak zorunda kaldık; bundan sonraki kısımdaysa, bu konuyla daha da çok uğraşmak zorunda kalacağız. Onun için, çağımızın aşkla ilgili bir öğretisini incelemenin sırasıdır şimdi. Kimi felsefeciler, akıl almaz birçok yeni şeyi açığa çıkarırken, böyle bir tutkunun insan yüreğinde yeri olmadığını da açığa çıkardılar.

Yeni ölen Dr. Swift,* salt dehaları sayesinde, bilginin, hattâ kitap okumanın yardımı olmaksızın, çok derin ve paha biçilmez bir gizi, yani Tanrının var olmadığını keşfeden felsefeci grupunu, saygıyla anmaktadır. Aşkın var olmadığını savunanların, insanı şaşkına çeviren bu gruba mı; yoksa insan yaradılışında erdem ya da iyilik gibi şeylerin bulunmadığını, en olumlu davranışlarımızın gururdan doğduğunu ileri sürerek, vaktiyle dünyayı telâşa düşüren başka bir gruba mı bağlı olduğunu saptamaya kalkmayacağım. Korkarım ki, bu tür gerçekleri bulan bu iki grup da, kiminin "altın bulanlar" ** dedikleri adamlara tıpkı benzemektedirler aslında. Bu tür gerçekleri ararken de, "altın" ararken de başvurulan yöntem aynı: "Altın" arayanlar, pislikle dolu bir yeri araştırıyorlar, kucaklıyorlar, inceliyorlar; böyle si gerçekleri arayanlar da, dünyanın en pis yerini, yani kötü bir kafanın içini, araştırıyorlar, kurcalıyorlar, inceliyorlar.

Ne var ki, bu açıdan ve belki de başarıları açısından, gerçeği bulanla "altını" bulan birbirine benzediği halde; haddini bilmek açı-

* İngiltere'nin en ünlü taşlama yazarı Dr. Jonathan Swift, 1745'de öldü.

** Onsekizinci yüzyılda, helâları temizleyenler için kullanılan argo bir deyim (Ç.N.)

sından, hiçbir benzerlik yok bu iki insan türü arasında. Çünkü altını kendi bulamadığı için, "yeryüzünde altın yoktur" diye tutturacak kadar yüzsüz ya da deli bir altın bulucusu var mıdır hiç? Oysa gerçek bulucusu, o kuburu, yani kendi kafasının içini kurcalayıp, orada tansal bir tek şey; erdemli, iyi, sevilmesi gereken, ya da sevgi duyabilen bir tek şey bulamayınca; tutarlı, dürüst ve mantıklı bir sonuca vararak, evrende böyle şeylerin var olmadığını ileri sürer.

Filozof geçinen bu adamlarla her çeşit çatışmayı önlemek, aramızdaki sorunları banş yoluyla çözümlenmek amacıyla, tartışmayı sona erdirebilecek birkaç ödün vereceğiz onlara.

İlkin şunu kabul ediyorum ki, birçok kafalarda, belki de bu filizofların kafalarında da, aşk tutkusunun en küçük bir izi bile bulunmamaktadır.

İkinci olarak şuna inanıyorum ki, genellikle aşk denilen şeyin, yani belirli miktarda körpe beyaz insan etini oburcasına yeyip yutarak bir iştahı doyumak isteğinin, benim aşk diye savunduğum şeyle hiçbir ilişkisi yoktur. Bu yeyip yutmak isteğine aşk değil, açlık demek, daha yerinde olur. Bir obur, kendi iştahından söz ederken, hiç sıkılmadan, sevgiyle ilgili deyimler kullandığına, şu ya da bu yemeği sevdiğini söylediğine göre; bu çeşit âşıkların da, şu ya da bu kadına **aç olduklarını** söylemeleri yersiz sayılmamalı.

Üçüncü olarak şunu kabul ediyorum ki, (bence pek makbule geçen bir ödün olacaktır bu) benim savunduğum aşk, çok daha ince bir biçimde doyduğu halde, tıpkı iştahların en kabası gibi, kendini doyumak istemektedir ille.

Son olarak şuna da inanıyorum ki, kendi cinsinden olmayan bir kişiye yönelen aşk, tamamiyle doyabilmek amacıyla, yukarda sözünü ettiğimiz açlığı da yardımına çağırabilir. Bu tür bir aşkın açlığı hiçbir zaman azalmaz; tam tersine, gittikçe artarak, düpedüz cinsel iştahın verdiği heyecandan başka hiçbir şey duyamayanların aklının neredeyse alamayacağı güzel hazlar verir insana.

Verdiğim bu ödünlerin tümüne karşılık, filozoflardan istediğim bir tek şey var: Kimilerinin (bana kalırsa birçoklarının) yüreğinde, başkalarının mutluluklarına bir katkıda bulunmaktan hoşlanan bir se-

vecenlik ve iyilik severlik bulunduğunu kabul etsinler. Dostluk, anayla babanın çocuklarına sevgisi, çocukların anayla babalarına sevgileri ve insanseverlik gibi duygular, genellikle çok ince, çok yüce hazlar verebilir insana. Aşk demeyeceğimiz de ne diyeceğimiz bu duygulara? Gerçi bu tertemiz aşktan doğan hazlar, işin içine cinsel isteklerin girmesiyle daha da yoğunlaşabilir, daha da tatlılaşabilir ama; cinsel istekler yoksa da aşk gene sürüp gideceği gibi, cinsel isteklerin olması da bu tertemiz aşkı yok edemez. En son olarak şunu da bilin ki, bir kişinin gençliğiyle güzelliği nasıl istek uyandırırsa; o kişiye saygı duymak, gönül borcu duymak da, aşk uyandırır. Böylece, cinsel isteklerin yöneldiği kişinin yaşlanması ya da hastalanmasıyla, istek doğal olarak bittiği halde; yaşlılıkla hastalık, aşk üstüne olumsuz bir tepki yapmadığı gibi, temelinde saygının ve gönül borcunun bulunduğu bir tutkuyu ya da bir duyguyu, iyi bir insanın kafasında ne sar-sabilir ne de yok edebilir.

Açık seçik belirtilerini ikide birde gördüğümüz bir tutkunun varlığını yadsımak, öyle acayip, öyle saçma bir iştir ki, yukarda sözünü ettiğimiz kişisel eksikliklerden başka bir nedeni olamaz bunun. Ama bir haksızlık değil mi bu? Kendi yüreğinde cimriliğin ya da hırsın en küçük bir izini göremeyen adam, insan yaradılışında cimrilik ya da hırs gibi tutkuların bulunmadığı sonucuna mı varacak? Başkalarının yalnız kötü yanlarını değil, iyi yanlarını da yargımlarken, haddimizi bilip neden aynı kurala başvurmuyoruz? Ya da Shakespeare'in dediği gibi,* tüm dünyayı neden yalnız kendi açımızdan görüyoruz?

Korkarım ki, kendimizi aşırı beğenmemizden ötürüdür bu tutumumuz. Nerdeyse herkesin kendi aklına duyduğu görülmedik hayranlık böylece ortaya çıkar. Başkalarına dalkavukluğu ne denli hor görürse görsün, kendi kendine dalkavuklukların en bayağısını etmeyen bir adam yok gibidir yeryüzünde.

Onun için, ileri sürdüğüm görüşlerin doğruluğunu akıllarıyla kanıtlayabilenlere, bir çağrıda bulunuyorum:

* Shakespeare'in **Kuru Gürültü**'sünden (perde 11, sahne 1.) bir tümceye değinme. (Ç.N.)

Benim güzel okuyucum, kendi yüreğini yokla da, bir karara var. Bu görüşlerime inanıyor musun, yoksa inanmıyor musun? Eğer inanıyorsan, gelecek sayfalarda örneklerini bulacaksın söylediklerimin. Eğer inanmıyorsan, şunu bil ki, aklının ermediği şeyleri okudun şim-diye dek. Ne tadına varabildiğin ne de anladığın şeyleri okumakla vaktini boşuna harcayacağına, işinle gücünle uğraşman; ya da (bu eğlenceler ne türden olursa olsun) kendini eğlenceye vermen, çok daha hayırlı olur. Kör doğan bir adama renkler konusunda bir söylev çekmek ne denli saçmaysa, sana da aşkın etkisinden söz etmek o denli saçmadır. Senin aşk konusunda düşündüklerin, bu körlerden birinin kırmızı renginden söz edilirken düşündükleri kadar yersizdir belki de: Anlattıklarına göre, doğuştan kör olan bu adam, kırmızı rengini, bir borazanın çıkardığı sese benzetirmiş; senin için de aşk, bir tabak dolusu çorbaya ya da bir sığır rostosuna benzer belki.

BÖLÜM 2

Mrs. Western'in kişiliği.

Büyük bilgisi, görmüş geçirmişliği ve aklının üstünlüğü sayesinde elde ettiği derin sezgiyi kanıtlayan bir örnek.

Okuyucu, Mr. Western'i, kız kardeşini, kızını, genç Jones'u ve Rahibi, Mr. Western'in evine giderlerken gördü. Orada bulunanların çoğu, sevinç ve neşe içindeydiler. Aralarında yüzü gülmeyen tek kişi, Sophia idi. Öykümüzün baş kişisine gelince, gerçi sevdada artık yüreğini baştan aşağı sarmıştı ama; Mr. Allworthy'nin iyileştiğini düşündüğü, sevgilisinin yanında bulunduğu ve Sophia elinde olmadan ona ara sıra sevgiyle baktığı için, Jones candan coşuyor; dünyanın belki en güleryüzlü kişileri olan Mr. Western'in, kız kardeşinin ve Rahibin sevincine katılıyordu o da.

Ertesi sabah kahvaltıda, gene ağırbaşlıydı Sophia. Babasıyla halasını başbaşa bırakarak, her zamankinden önce çekildi sofradan. Mr. Western, kızının davranışındaki değişikliğin farkına varmadı. Ger-

çeği söylemek gerekirse, Mr. Western siyasetle bir hayli uğraştığı, köy kesiminden Parlamenteoya adaylığını koyup seçimlere iki kez girdiğı halde, çevresinde olup bitenleri görebilmek yeteneğinden yoksundu. Kız kardeşi bambaşkaydı bu açıdan. Sarayda yaşamış, dünyayı görmüştü. Dünyayı görmek, insana bilgi sağlardı ona göre. Mrs. Western de bilgi edinmişti böylece. Törelere, gelenekler, törenler, modalar konusunda bilgisi kusursuzdu. Bu kadarıyla da bitmezdi bildikleri. Çalışarak, kafasını iyice geliştirmişti. Kendi çağının tiyatro oyunlarını, operalarını, oratoryolarını, şiirlerini, romantik öykülerini eleştirici bir gözle okumakla yetinmemiş; Rapin'in **İngiltere Tarihi**'ni, Eachard'ın **Roma Tarihi**'ni ve Fransızca yazılmış **Tarihin Anlaşılmasına Yardımcı olan Anılar**'ı da gözden geçirmiş; bunlar da yetmiyormuş gibi, son yirmi yılda yayınlanan siyasal risalelerin ve dergilerin çoğunu incelemişti. Mrs. Western, tüm bunlar sayesinde, iyice yetkiliydi siyaset alanında; bilgisini gözler önüne sererek, Avrupa sorunlarını tartışabilirdi. Bundan başka, aşk kuramı konusunda bir ustaydı; kimin kiminle olduğunu, herkesten iyi bilirdi. Kendi hiçbir erkekle ilişki kurmadığı için, öteki kadınların ilişkilerini izlemeye bol bol vakti vardı Mrs. Western'in. Mrs. Western hiç kimseye gönül vermemişti; belki de Mrs. Western'in gönlünü isteyen hiç kimse çıkmamıştı. İkinci olasılık, birincisinden çok daha akla yakın bize kalırsa. Çünkü Mrs. Western'in erkeğimsi biçimi, nerdeyse bir metre seksene yakın boyu, davranışları ve bilgisiyle birleşiyor, eteklik giydiğı halde, erkeklerin onu kadın saymalarını engelliyordu belki de. Ne var ki, Mrs. Western, bilgisini aşk alanında uygulamaya koymamakla birlikte, aşk konusunu bilimsel açıdan incelediğı için, kibar bayanların bir erkeğı harekete geçirmek ya da bir erkekten hoşlandıklarını gizlemek amacıyla başvurdukları ustaca davranışların tümünü; kibar çevrelerde görülen o gülümsemeleri, o çapkın bakışları, o göz atmaları ve buna benzer şeylerin hepsini çok yakından biliyordu. Sözün kısası, hiçbir gizli ya da yapay şey yoktu ki, Mrs. Western'in gözünden kaçsın. Gelgelelim, doğal ve candan bir duygunun sadelikle belirmesini ömründe görmediğı için, sevdanın böylesine pek akli ermezdi.

Mrs. Western, o olağanüstü akli sayesinde, Sophia'nın yüreğinde olup bitenleri sezdiği kanısına vardı. Genç kızın savaş alanında ki davranışı, kuşkulanmasının ilk nedeni oldu. O akşam ve ertesi sabah yaptığı kimi gözlemler, bu kuşkularını iyice pekiştirdi. Ne var ki, yanılmaktan ayrıca çekindiği için, on beş gün süreyle hiç kimseye açılmadı. Ancak yapay gülücükler, göz kırpmalar, baş sallamalar ve ara sıra anlamı belirsiz bir sözcükle, Sophia'nın gizlediği şeyi sezdiğini, dolambaçlı yoldan belirtti. Mrs. Western'in bu davranışları yeğenini telâşa düşürmekle birlikte, erkek kardeşini hiç mi hiç etkilemedi.

Sonunda kendi gözlemlerinin doğruluğuna iyice güvenen Mrs. Western, bir sabah kardeşiyle başbaşa kalmalarından yararlanarak, ava gitmek üzere köpeklerine ılık çalan Mr. Western'e şöyle bir soru yöneltti:

"Söyle kardeşim, son zamanlarda yeğenimde pek acayip bir hal sezmedin mi sen?"

Mr. Western, "hiçbir şeyi sezmedim," dedi. "Bir şeyi mi var kı-zın?"

"Var sanırım, hem de çok önemli bir şey."

Mr. Western telâşlandı: "Ama sağlık durumuyla başı dertte olduğunu söylemiyor hiç. Çiçek hastalığını da eskiden geçirdi."

"Kardeşim," dedi Mrs. Western, "genç kızların, çiçekten başka hastalıkları da olabilir. Çiçekten çok beter de olabilir bu hastalıklar."

Daha da çok telâşlanan Western, kız kardeşinin sözünü kesti; Sophia'nın bir derdi varsa, bu derdin ona hemen bildirilmesi için yalvardı yakardı: "Vallahi, kendi canımdan fazla severim onu; dünyanın öbür ucundan, hekimlerin en iyisini getiririm ona," dedi.

Mrs. Western gülümsedi: "Yoo, yoo, öyle korkunç bir hastalık değil bu. Görmüş geçirmiş bir kadın olduğumu bilirsin, kardeşim: Ya ben fena halde yanılıyorum, ya da yeğenim ölesiye sevdalı."

Western öfkeyle bağırdı: "Ne! Sevdalı mı? Nasıl sevdalanır bana haber vermeden? Mirasımdan yoksun edeceğim onu; çırıl çıplak, meteliksiz, kapı dışarı edeceğim onu! Ona gösterdiğim iyiliğin, sevginin sonu bu mu olacaktı? Benden izin almadan sevdalanmak, ha?"

Mrs. Western, "Kimi seçip sevdalandığını bilmeden, kendi canından fazla sevdiğin kızını kapı dışarı edemezsin," dedi. "Ya tam senin istediğin kişiyi seçtiyse? O zaman kızmazsın, umarım.

"Yoo, yoo!" diye bağırdı Mr. Western. "O zaman kızmam elbette. Benim istediğim adamla evlensin de, canı kimi isterse onu sevsin. Kimi sevdiği viz gelir bana."

Mrs. Western, "aklı başında bir adam gibi konuştun," dedi. "Senin ona koca olarak tam seçeceğin erkeği sevdi, bana kalırsa. Eğer söylediğim doğru çıkmazsa, dünyadan hiç mi hiç haberim yok demektir. Oysa, bilirsin kardeşim, görmüş geçirmiş bir kadını ben.

"Evet, evet öylesindir. Her kadından daha çok aklın erer bunlara. Nasıl olsa kadınları ilgilendiren işler tüm bunlar. Senin siyaset konuşmandan hoşlanmam, bilirsin. Bizlerin işidir siyaset. Etekliler burnunu sokmamalı siyasete. Hadi, söyle bana. Kim bu adam?"

Mrs. Western terslendi: "Yoo! Senin bulman gerekir kim olduğunu. Mademki böyle büyük bir siyaset adamısın, kolayca bulursun bunu. Kralların özel odalarına dalıp, Avrupa'nın siyasal mekanizmalarını harekete geçiren büyük devlet çarklarının gizli zembereklerini bilen bir akıl; bir kızın basit ve bilgisiz kafasından gelip geçenleri bilmekte pek güçlük çekmese gerek."

Mr. Western, "Kardeş, sana kaç kez söyledim," diye bağırdı, "şu saray ağzıyla konuşma benimle. Anlamıyorum bu uydurma dili. Ama ben gazete okurum, Londra'nın **Akşam Postası**'nı da okurum. Gerçi taşlama şiirlerinde, özel adların harflerinin yarısı eksik olduğu için, adam akıllı kavrayamadığım satırlar çıkabilir karşıma ara sıra; ama gene de çıkarım durumu; rüşvet ve yolsuzluklardan ötürü, işlerimizin bozuk gittiğini bilirim.

"Senin şu köylü cahilliğine candan acıyorum," dedi Mrs. Western.

"Öyle mi?" diye karşılık verdi Mr. Western. "Ben de senin kentli bilgiçliğine acıyorum. Ne olursam olayım da, tanıdığım kimi kişiler gibi, bir saray adamı olmayayım; Presbyterian Kilisesini ya da Hannover hanedanını tutmayayım."

Mrs. Western, "kardeş," dedi, "eğer bana taş atıyorsan, boşunadır. Biliyorum, ben bir kadını. Şöyle ya da böyle olmamın hiç

mi hiç önemi yok. Üstelik..."

"Senin kadın olduğunu pek âlâ biliyorum," diye bağırdı Mr. Western, "Şükret kadın olduğuna! Çünkü erkek olaydın, bil ki, çoktan bir güzel sopa çekmiştim sana."

"Tamam!" diye karşılık verdi Mrs. Western. "İşte o sopaya dayanıyor sizlerin sözümona üstünlüğü. Beyinleriniz değil, ancak bedenleriniz bizden güçlü. İnan bana, iyi ki dayak atabiliyorsunuz bizlere. Yoksa aklımız, sizlerin aklından öylesine üstün ki, kölemiz yapardık topunuzu... Tüm yiğit, akıllı, zeki ve terbiyeli erkekleri kölemiz yaptığımız gibi."

"Aklından geçenleri öğrenmem, iyi oldu. Neyse, başka bir gün gene konuşuruz bunları. Şimdi, kızımın seçtiği adam kimdir, onu söyle bana."

"Bir dakika bekle," diye buyurdu Mrs. Western. "Bir dakika bekle ki, erkekleri ne denli hor gördüğümü iyice sindireyim içime. Bunu yapmazsam, sana da kızmam gerekecek. Tamam... Bu hor görme duygusunu yeyip yutmak için büyük bir çabada bulundum. Şimdi söyleyin bana, benim büyük politikacı efendim, Mr. Blifil'e ne dersiniz? Onu, sesi soluğu kesilmiş, yere serili görünce, şıp diye bayılmadı mı Sophia? Mr. Blifil kendine geldikten sonra, tarlada onun bulunduğu yere döndüğümüzde, Sophia'nın yüzü gene sapsarı keşilmedi mi? Lütfen söyle bana, olaydan sonra akşam yemeğinde dertli oluşunun, ertesi sabah dertli oluşunun, o günden beri hep dertli oluşunun başka bir nedeni olabilir mi hiç?"

"Vay canına!" diye bağırdı Mr. Western. "Sen şimdi söyleyince, anımsadım hepsini. Dediğin gibidir mutlaka. Öyle bir sevindim ki bu duruma! Bilirim, iyi bir kızdır Sophy; beni kızdıracak birine âşık olmaz. Hiçbir şeye böylesine sevinmedim ömrümde. Benim topraklarımla Allworthy'ninkiler öyle denk düşüyor ki birbirine! Bir süre önce düşünmüştüm bu durumu; çünkü benim topraklarımla onunkiler, bir bakıma nikâh kıymış gibi nasıl olsa. Yürekler acısı bir iş olur onları birbirinden ayırmak. Gerçi bu ülkede daha büyük toprak sahipleri var ama; bu bölgede yok daha büyüğü. Kızımı yabana yabancıya vereceğime, bazı şeyleri gözden çıkarmaya katlanırım. Üstelik ül-

kedeki o büyük toprakların çoğu Lord'ların elinde. Bense nefret ederim Lord'ların topundan. Şimdi söyle kardeşim, ne salık verirsin bana? Çünkü bilirsin, kadınlar bizlerden çok daha iyi becerirler bu işleri."

Mrs. Western, "aman efendim," dedi, "gönlüm borçlu size! Herhangi bir şeyi bileceğimizi kabul etmeniz ne büyük bir övgü! Mademki siz, yüce politikacı efendim, benden öğüt istiyorsunuz, şunu önerebilirim size: Bu konuyu Allworthy'ye açınız. Evlenme isteği, oğlan tarafından gelebileceği gibi, kız tarafından da gelebilir. Kibarlığa aykırı değildir bu. Mr. Pope'un* **Odyssey**'sinde kral Alcinous, kızını sunar Odysseus'a. Siyaset alanında böylesine yetkili olduğunuzu göre, kızınızın onun yeğeniye tutkun olduğunu sakın söylemeyin diye sizi uyarmama gerek yok elbette. İşte tüm kurallara gerçekten aykırı düşer bunu söylemenizi."

Mr. Western, "peki," dedi, "kızımın yeğeniyle evlenmesini öneririm. Ama buna karşı koyarsa, vallahi sopa çekerim ona.

"Korkma, böylesine kârlı bir evliliğe hiç kimse karşı çıkamaz.

"Orasını bilmem vallahi. Acayip bir heriftir Allworthy. Hiç mi hiç gözü yoktur parada pulda.

Mrs. Western, "kardeş, sana şaşıyorum, doğrusu," dedi. "Sen ne biçim siyaset adamısın öyle? İnsanların şunu bunu dedi diye onların söylediklerine gerçekten inanıyor musun yoksa? Mr. Allworthy, parayı hor gördüğünü herkesten fazla söylediği için, onun parayı sahiden herkesten fazla hor gördüğünü mü sanıyorsun? Tanrının siyaset adamı olarak yarattığı o akıllı erkeklerden fazla, bizler gibi zavallı kadınlara yaraşır böylesine bir saflık. Vallahi kardeş, Fransızlara elçi göndermeli seni. Sırf kendimizi korumak amacıyla kentlere el koyuyoruz diyerek, çok geçmeden seni kandırırlardı onlar."

Mr. Western, kız kardeşine tepeden baktı: "Senin saraydaki dostların hesabını versin ele geçirilen kentlerin. Kabahatı sana yüklemi-

* Onsekizinci yüzyılın ünlü şairi Alexander Pope (1688-1744) Homeros'u İngilizceye çevirmişti. Ama Mrs. Western, bu yapıtları Pope'un yazdığını sanmaktadır belki de. (Ç.N.)

yorum; çünkü sen bir kadınsın. Gizli tuttukları şeyleri bir kadına güvenip de söylemeyecek kadar akılları başlarındadır herhalde onların."

Mr. Western, bunları söylerken, öylesine acı acı alay ederek bir kahkaha attı ki, kız kardeşinin sabrı tükeniverdi. Siyaset alanında kendini gerçekten usta bilen, bütün gönlüyle yan tutan ve bu konuşma sırasında boyuna damarına basılan Mrs. Western'in öfkesi şimdi patlak verdi. Kardeşinin hem bir soytarı, hem de bir salak olduğunu, onun evinde artık kalmayacağını söyledi.

Mr. Western, Machiavelli'yi belki hiç okumamıştı ama, kusursuz bir politikacıydı birçok açılardan. Exchange-Alley'de,* bir aşağı bir yukarı yürüye yürüye ders görülen o siyaset okulunda çok iyi öğretilen akıllı uslu ilkelerin tümünü candan benimsemişti. Paranın değerini bilmenin, paranın nasıl kullanılacağını öğrenmenin bir tek yolu vardı: O da para biriktirmektir. Elden ele geçen ya da bir kişiden beklenen paraların değeri konusunda da ayrıntılı bilgisi vardı Mr. Western'in. Kız kardeşinin servetinin tam ne kadar tuttuğunu, bu servetin kendine ya da kızıyla torunlarına kalması olasılığını sık sık düşünmüştü. Gelip geçici bir öfke yüzünden böyle bir servete kıymayacak kadar akıllıydı. Onun için, fazla ileriye gittiğini anlayınca, kız kardeşiyle barışmak istedi. Mrs. Western de kardeşine düşkün, yeğenine ayrıca düşkün olduğundan, barışmakta pek güçlük çekmediler. Üstelik Mrs. Western, siyaset alanında kendini çok bilgili sandığı; bu bilgisi hor görülünce de, çabucak gücendiği halde; aklın alamayacağı kadar iyi yürekli, tatlı huylu bir kadındı.

Mr. Western, ilkin atlarıyla ilgilendi. Onları zorla ahıra kapattı. Kaçmamaları için pencereden başka hiçbir yeri açık bırakmadı. Sonra, kız kardeşiyle uğraştı; söylediklerinin tümünü geri alarak, onu öfkeliendiren sözlerin tam tersini söyleyerek, Mrs. Western'in gönlünü aldı, onu yatıştırdı. Sophia'yı da yardımına çağırdı; çünkü Sophia, hem güzel ve inandırıcı bir biçimde konuşmasını bilir; hem de ona

* 1698'de, fazla kalabalık oldukları ve gürültü yaptıkları için, Royal-Exchange'den yani asıl Londra Borsası'ndan atılan kimi borsacılar, Exchange Alley'de ikinci bir Borsa kurmuşlardı (Ç.N.)

ayrıca zaafı olan halasını kandırabilirdi.

Sonunda Mrs. Western, tatlı tatlı gülümsedi: "Kardeşim" dedi, "sen tam bir Hırvat'sın* Ama Hırvatlar, İmparatoriçe—Kraliçenin ordusunda işe yaradıkları gibi, senin de işe yarayan iyi yanların var. Onun için, gene bir barış antlaşması imzalıyorum seninle. Bu antlaşmayı bozmamaya dikkat et. Böylesine yaman bir politikacı olduğuna göre, tıpkı Fransızlar gibi, antlaşmayı ancak çıkarların gerektirince bozacağını umarım hiç olmazsa."

BÖLÜM 3

Eleştirmenlere iki kez meydan okunur bu bölümde

Mr. Western, geçen bölümde gördüğümüz gibi, kız kardeşiyle birlikte duruma bir hal çaresi bulduktan sonra; önerisini Allworthy'ye bildirmek konusunda öylesine sabırsızlandı ki, kız kardeşi zorla engelledi hastayı bu amaçla gidip görmesini.

Mr. Western'e tam yemeğe çağrıldığı bir sırada hastalanmış olan Mr. Allworthy, hekimlerin elinden kurtulur kurtulmaz, verdiği sözü yerine getirmek istedi; çünkü öyle bir adamdı ki o, payına düşen işlerin tümünü (en büyüğünden en küçüğüne dek) yapmakla kendini görevli bilirdi her zaman.

Son bölümde anlattığımız konuşmayla bu yemek toplantısı arasında geçen günlerde, Sophia korkuya düşmüştü. Halasının kimi gizli kapaklı ve dolaylı sözlerinden ötürü, bu keskin zekâlı bayanın, Jones'a tutkusunu sezdiğini sanmıştı. Onun için, bu toplantıdan yararlanıp, halasının tüm kuşkularını yok etmeye, davranışını tam bir denetim altına almaya karar verdi.

Bu amaçla Sophia'nın ilk yaptığı şey, son derece şen bir yüzle pek sevinçli haller takınarak, sızlayan yüreğindeki kederi gizlemek

* "Hırvat" burada "barbar" anlamında kullanılmaktadır. "İmparatoriçe Kraliçe" ise, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun İmparatoriçesi Maria Teresa'dır (Ç.N.)

oldu. İkinci yaptığı şey de, yalnız Mr. Blifil ile konuşmak bütün gün zavallı Jones'un yüzüne bile bakmamak oldu.

Mr. Western, kızının bu davranışına öylesine bayıldı ki, nerdeyse yemek yemeyi bile unuttu. Ne denli sevindiği anlaşılсын diye, kız kardeşine boyuna göz kırpmak, baş sallamak için fırsat kolladı durdu. Ne var ki, Mrs. Western, kardeşi kadar sevinmiyordu gördüklerine.

Sözün kısası, Sophia rolünü öylesine abartarak oynadı ki, halası hayretten dona kaldı ilkin; genç kızın bir şeyler gizlediğinden kuşkulandı. Ama yapmacık davranışların tümünü bilen kurnaz bir kadın olduğundan, yeneğinin bu hallerini de kurnazlığa yordu. Sophia'nın sevdalandığı konusunda birçok söz söylemişti ya; şimdi genç kızın, Mr. Blifil'e gereğinden fazla ilgi gösterip, halasın yanıltmak istediğini sandı. Sophia'nın aşırı neşesi de, Mrs. Western'in bu görüşünü doğrular gibiydi. Şimdi elimizde olmadan şunu belirtelim ki, eğer Sophia on yıl süreyle Grosvenor Square'in havasında yaşasaydı, halası böyle düşünmekte haklı olabilirdi. Çünkü Londra'dan yüz mil uzaktaki ormanlarda ve korularda oturanların çok (hem de pek çok) ciddiye aldıkları sevda, Grosvenor Square'deki genç bayanların olağanüstü bir ustalıkla oynamasını öğrendikleri eğlenceli bir oyundan başka bir şey değildir.

İşin gerçeği şudur ki, başkalarının kurnazlıklarını anlayabilmemiz için, onların kurnazlığının zembereğini kuran anahtarın (izin verin de böyle bir deyim kullanayım) kendi kurnazlığımızın zembereğini kuran anahtarla eş olması gerekmektedir. Çünkü bazı çok kurnaz kişiler, başkalarını da aslında olduklarından çok daha akıllı; daha doğrusu, çok daha düzenbaz sanarak, yanıltmaktadırlar ara sıra. İleri sürdüğüm bu görüş, oldukça derin bir anlam taşıdığından, aşağıda anlatacağım kısa öyküyle açıklığa kavuşturacağım bunu:

Brentford'da üç köylü, Wiltshire'li bir hırsızın peşinden koşuyorlarmış. Bu üç köylünün en toyu, üstünde "Wiltshire Evi" yazılı bir tabelâ görünce, "buraya girelim; her halde hemşerilerinin arasında buluruz onu," diye salık vermiş arkadaşlarına. Bu toy köylüden daha akıllı olan ikinci köylü, gülüp geçmiş böylesine bir saflığa. Ne var ki, ikincisinden daha da akıllı olan üçüncü köylü, "gene de girelim

buraya," demiş; "çünkü kendi hemşerilerinin yanına sığınacağını sanacağımız, belki de hiç gelmemiştir onun aklına." O sırada pek yakınlarda olan hırsız kovalayacaklarına, eve girip her bir yanı aramışlar. Hırsız da kaçabilmiş böylece. Hırsızın okuması yazması olmadığını biliyorlarmış üçü de; ama hiç mi hiç akıllarına gelmemiş bu.

Böylesine paha biçilmez bir sırrı okuyucuya iletmek amacıyla, komumuzdan uzaklaştığımız için, başışlanacağımı umarım: Her kumarbaz bilir ki, karşısındakinin kazanmasını engellemek için, onun ne biçim oyun oynadığını tam anlamıyla kavramak gerekir. Çoğu zaman görüldüğü gibi akılsız bir adam, kendinden çok daha akıllı bir adamı, bu nedenden ötürü aldatabilir; kendi halinde saf kişilerin, herkesce yanlış anlaşılıp yanlış yorumlanmalarının nedeni de budur işte. Bizim için önemli olan bir durumu, yani saf Sophia'nın, politikacı halasını aldatabilmesini de bununla açıklayabiliriz.

Yemek bitip de herkes bahçeye çıkınca, kız kardeşinin söylediklerine yüzde yüz inanan Mr. Western, Mr. Allworthy'yi bir kenara çekip damdan düşercesine, Sophia ile genç Mr. Blifil'in evlenmelerini önerdi.

Hiç beklenmedik kârlı bir işi ansızın duyunca, sevinçten yüreği çarpanlardan değildi Mr. Allworthy. Bir insana ve bir Hristiyana yakışan yaşam felsefesini gerçekten benimsediği için, serinkanlıydı. Gerçi haza da acıya da, sevince de kedere de metelik vermezcesine tavırlar takınmazdı hiç. Ama gelişigüzel esen rüzgârlar onu sarsmaz; talihin her gülümsemesi ya da her kaş çatışı onu etkilemezdi. Onun için, heyecan göstermeden, yüzünde gözle görülür bir değişiklik olmadan dinledi Mr. Western'in önerisini. Sonra, böyle bir evliliği candan istediğini bildirdi; haklı olarak Sophia'yı uzun uzun övdü. Servet açısından da bu birleşmeyi olumlu buldu. Yeğenini beğendiği için Mr. Western'e teşekkür ettikten sonra, eğer gençler birbirlerinden hoşlanıyorlarsa, bu işin gerçekleşmesine sevineceğini bildirerek, sözlerini bitirdi.

Mr. Allworthy'nin umduğu kadar heyecan göstermemesi, Mr. Western'i biraz hayal kırıklığına uğrattı. Mr. Western, gençlerin birbirlerinden hoşlanmamaları olasılığını pek küçümseyerek, "çocukların

kiminle evleneceği, kiminle evlenmeyeceği konusunda, ancak analarıyla babalarının söz hakkı vardır," dedi. "Benim vereceğim kararlara gık demeden boyun eğmesini isterim kızımın. Herhangi bir delikanlı, benim kızım gibi bir kızı yatak arkadaşı olarak almak istemezse de, ona deyeceğim bir şey yoktur artık. Saygıyla eğilirim karşınızda; bunlan unutalım derim o zaman."

Mr. Allworthy, komşusunun kızgınlığı yatışsın diye, Sophia'yı bol bol övmeğe koyuldu. Mr. Blifil'in böyle bir evliliği sevinçle kabul edeceğinden hiç kuşkusu olmadığını da söyledi. Ama boşuna uğraşıyordu. "Bu kadarı yeter.. Kötü bir şey yapmadığımı umarım... İşte bu kadar..." sözlerinden başka bir şey söyletemedi Mr. Western'e. Adamcağız, Mr. Allworthy'den ayrılmadan önce, en azından yüz kez üst üste söyleyip durdu bu sözleri.

Mr. Allworthy, komşusunu çok iyi tanıdığından, gücenmedi bu davranışa. Evlenme işlerinde kimi ana babaların çocuklarına ağır baskı yapmalarına karşı olduğu için, eş seçme konusunda yeğenini hiç etkilememeye karar verdiği halde; Mr. Western'in önerisinden çok hoşlandı. Çünkü o bölgede oturanların tümü, Sophia'yı öve öve göklere çıkarıyorlardı. Allworthy de, bu genç kızın güzelliğine, eşsiz yeteneklerine çok hayrandı. Sophia'nın çok varlıklı oluşunu da hesaba katmıştır belki de; çünkü Mr. Allworthy, para yüzünden gözü dönmeyecek kadar serinkanlı olmakla birlikte, parayı hor görmeyecek kadar da akli başında bir adamdı.

Şimdi, hırlayan eleştirmenlerin topuna meydan okuyarak, konumuzun dışına çıkıp, gerçek bilgeliği (Mr. Allworthy, bir iyilik örneği olduğu gibi, bu gerçek bilgeliğin de bir örneğidir) ele almalıyım ve alacağım da!

Mr. Hogarth'ın yoksul şairi, zenginliğe karşı ne yazarsa yazsın;* hali vakti yerinde, midesini tika basa doldurmuş din adamları, eğlenceye karşı ne derlerse desinler, zenginliği de eğlenceyi de hor görmezler gerçek bilgiler. Bol bol parası olan bir kişi, sokaklarda

* Hogarth'ın "mutsuz şair" adlı resminde, yoksul şairden süt parasını ödemesi istenilir. Ama bu şairin zenginliğe karşı ne yazdığını bilemeyiz. (Ç.N.)

sürünen bir dilenci kadar bilge olabilir. Güzel eşinin ya da candan bir dostunun keyfini süren bir adam; toplumla olumlu ilişkiler kurmak yeteneklerini toprağa gömen, hem aç kalan hem de kendini cezalandırmak için kendi sırtını kamçılayan, dünyadan el etek çekmiş, ekşi yüzlü bir Katolik kadar bilge olabilir.

Doğrusunu isterseniz, en bilge insanın, dünyanın sağlayabileceği tüm güzelliklerden ve mutluluklardan en çok yararlanabilecek insan olması gerekmektedir aslında. Çünkü bilgeliğin gereği olan ölçülü davranışlar, işe yarayan bir servet elde etmenin en güvenilir yolu olduğu gibi; ancak bilge kişiler haz tadabilirler yeryüzünde. Bilge kişiler, hırslarıyla tutkularının tümünü doyurabilirler; oysa akılsızlar, bir tek hırsla bir tek tutkuyu gına getirircesine tıka basa doyurabilmek için, öteki hırslarıyla tutkularının tümüne kıyarlar.

Belki bana karşı çıkacaksınız; "çok bilge kimi kişiler, pintilikleriyle ün yapmışlardır," diyeceksiniz. O zaman benim de, "bu açıdan bilge değilmişler," derim size. Gene üsteleyip, "en bilge kişilerin, gençliklerinde eğlenceye aşırı bir düşkünlükleri vardı," diyeceksiniz bana. Ben de, "o sırada bilge değillerdi onlar," diye karşılık veririm size.

Sözün kısası, bilgelik okuluna hiç ayak basmayanlar, onun verdiği dersleri öğrenmenin çok güç olduğunu sanırlar. Oysa bilgelik, herkesce bilinen, en yoksul çevrelerde bile uygulanan bir düşüncüyü biraz daha ileriye götürmeyi öğretir ancak. Bu düşüncede şudur: Fazla pahalıya satın almayın hiçbir şeyi.

Dünyanın büyük çarşısına bu düşünceyle giden; onurlara, zenginliklere, eğlencelere ve bu büyük çarşının sağladığı malların tümüne bu düşünce açısından bakan adamın bilge bir kişi olduğunu, herkesçe de böyle bilinmesi gerektiğini ileri süreceğim hiç çekinmeden. Çünkü çoğu kişi, sağlıkları, dürüstlükleri, adlarının temizliği pahasına alırlar bu çarşının mallarını. Bilge kişiye, sağlığını, dürüstlüğü, adını hiç mi zedelemeyen; ancak pek az zahmet ederek, ucuza ve temelli elde eder sözünü ettiğimiz bu iyi şeylerin tümünü.

Bilge bir insan, bu ölçülü davranışı sayesinde, kişiliğini bütünle-

yen iki şey daha öğrenir: Birincisi, bir şeyi çok ucuza elde edince, sevinçten kendinden geçmemek; ikincisi de, çarşı bomboş ya da oradaki mallar satın alamayacağı kadar pahalı olunca, üzülmemek.

Neyse, hangi konu üstünde yazdığımı anımsayıp, iyi huylu eleştirmenlerin sabrını taşırmamalıyım. Onun için, bu bölüme bir son veriyorum şimdi.

BÖLÜM 4

Birçok garip şey anlatılır

Mr. Allworthy, evine döner dönmez, Mr. Blifil'i bir kenara çekti. Bir giriş yaptıktan sonra, Mr. Western'in önerisini ona ilettili. Böyle bir evliliği kendisinin çok hoş karşılayacağını da bildirdi bu arada.

Sophia'nın büyüleyici güzelliği, hiç mi hiç etkilememişti Blifil'i. Yüreğini başkasına kaptırmış olmasından değildi bu. Güzelliğin farkına varamayacak kadar duyarsız olduğunu ya da kadınlardan nefret ettiğini de söyleyemeyiz. Ama Mr. Blifil'in cinsel istekleri doğuştan öylesine sınırlıydı ki, felsefe sayesinde, derslerine çalışarak ya da herhangi başka bir yöntemle, kolayca baskı altına alabilirdi bu istekleri. Bu kısmın ilk bölümünde ele aldığımız aşk tutkusuna gelince, Mr. Blifil'in yaradılışında en küçük bir izi bile yoktu bu tür bir tutkunun.

Gerçi Mr. Blifil, Sophia'nın erdemlerini ve güzelliklerini göz önünde tutarak, bu genç kıza duyması gereken sözünü ettiğimiz karmaşık tutkudan yüzde yüz yoksundu ama; buna karşılık, bazı başka tutkular iyice gelişmişti benliğinde. Bu tutkularını da tıka basa doyurabiliyordu genç kızın parası sayesinde. Mr. Blifil'in kafasında egemen olan başlıca iki tutku, para hırsı ve yükselme hırsıydı. Sophia'nın servetini ele geçirmenin çok hoş bir şey olacağı sık sık aklına gelmiş; uzaktan uzağa bazı şeyler düşünmüştü bu konuda. Ne var ki, kendisinin de bayanın da gençliği; özellikle Mr. Western'in yeniden evlenip başka çocukları da olabileceği düşüncesi, canla başla Sophia'nın

hemen peşine düşmekten alakoymuştu Mr. Blifil'i.

Öneri Mr. Western'den geldiğine göre, bu ikinci engel, az çok ortadan kalkmıştı artık. Böylece Mr. Blifil, pek kısa süren bir duraksamadan sonra evlilik konusunu henüz düşünmemiş olmakla birlikte, dayısının dostça ve babaca sevgisine karşı ayrıca gönül borcu duyduğundan, onun her istediğini yapacağını bildirdi.

Allworthy, doğuştan coşkulu bir adamdı. Şu sırada gösterdiği ağırbaşlılık, yaradılışındaki soğukluktan değil, gerçek bilgeliğinden ve felsefesinden ileri geliyordu. Gençliğinde çok ateşliydi. Güzel bir kadına tutulmuş, sırf sevdiği için evlenmişti onunla. Bundan ötürü, yeğeninin benimsediği soğuk tutumdan pek hoşlanmadı. Elinde olmadan, Sophia'yı övmeğe başladı. Eğer daha önce başka birine bağlanmadıysa, böylesine büyüleyici güzelliklere karşı koyabilen bir delikanlıya biraz şaşırttığını söylemekten kendini alamadı.

Blifil, başka birine bağlı olmadığını bildirdikten sonra, sevgi ve evlilik konusunda, öylesine akıllı uslu, öylesine dinsel lâflar etmeye başladı ki, dayısından daha az dinibütün bir büyüğünü bile, susturabilirdi hemen. Sonunda iyi yürekli Allworthy, yeğeninin Sophia ile evlenmek düşüncesine hiç karşı çıkmadığını; serinkanlı ve erdemli kişilerde dostluğun ve sevginin en güvenilir temeli olan saygıyı bu genç kızdan esirgemediğini anladı. Çok geçmeden genç kızın da delikanlıdan hoşlanacağını sandığı için; böylesine uygun düşen, böylesine istenilmesi gereken bir birleşmenin, her iki eşe de büyük mutluluk sağlayacağını umdu. Böylece, Mr. Blifil'in onayını da aldıktan sonra, ertesi gün Mr. Western'e bir mektup yazdı. Yeğeninin, bu öneriyi, gönül borcu duyarak ve sevinçle karşıladığını; genç bayana uygun düşen herhangi bir gün onu gelip görmeye hazır olduğunu bildirdi.

Western, pek hoşnut oldu bu mektuptan. Kızına bir tek söz bile söylemeden bir mektup yazdı. Mr. Blifil'in hemen o gün öğleden sonra gelip, Sophia'ya aşk duygularını açıklayabileceğini bildirdi.

Bu mektubu yollar yollamaz, kız kardeşini aradı. Onu bulduğu sırada, Mrs. Western, Rahip Supple'a **The Gazette** adlı gazeteyi okuyup yorumlamaktaydı. Konuşmasına fırsat verilmeyen Mr. Western,

doğuştan gelen sabırsızlığını güç belâ denetleyerek, nerdeyse bir çeyrek saat, bu yorumları dinlemek zorunda kaldı. Sonunda, çok önemli bir iş için onunla görüşmesi gerektiğini söyleyebildi kız kardeşine.

Mrs. Western, "her istediğini yaparım, kardeşim, dedi. "Kuzeydeki durumdan ötürü öyle keyfiliyim ki!"

Rahip odadan çekilir çekilmez, Mr. Western, olup bitenlerin hepsini anlattı; kız kardeşinin, bu işi Sophia'ya açmasını istedi. Mrs. Western, sevine sevine bunu hemen yapmaya hazırды. Gerçi Mr Western, bu evlilik konusunda pek aceleci, pek patavatsız davranmıştı ama; belki de Kuzeydeki o çok hoşlandığı siyasal durumlardan ötürü, Mrs. Western, kardeşini azarlamadı.

BÖLÜM 5

Sophia ile halası arasında olup bitenler anlatılır

Halası içeri girdiği sırada, Sophia odasında kitap okumaktaydı. Mrs. Western'i görür görmez, Sophia kitabı öyle bir telâşla kapadı ki, halası, "bana göstermekten çekindiğin o kitap nedir?" diye sormaktan kendini alamadı.

Sophia, "doğru söylüyorum, efendim, dedi "ne utandığımı ne de çekindiğim bir kitaptır bu. Yazarın kibar çevrelerden gelen genç bir bayan. Bana kalırsa, o güzel aklıyla kadınların tümünü, o güzel yüreğiyle de insan yaradılışını yüceltiyor bu genç kadın.

"Evet, yazar çok iyi bir aileden geliyor. Ama benim çevremden değil. Okumadım bu kitabı; çünkü en yetkili kişiler, pek iş olmadığını söylüyorlar bu romanda."

Sophia, "en yetkili kişilere kafa tutacak değilim, efendim, dedi. "Ama bana kalırsa, insan yaradılışını biliyor bu kitabı yazar. Birçok

Söz konusu kitap, yazarın kendi kızkardeşi Sarah Fielding'in yazdığı David Simple (1744) adlı roman olabilir kimi eleştirmenlere göre. (Ç.N)

yerlerinde de, öylesine gerçek bir sevecenlik, bir incelik var ki, gözlerim yaşırdı okurken."

"Ya! Demek ağlamak hoşuna gidiyor?" diye sordu halası.

"Sevgi dolu duygulardan hoşlanırım. Bu duyguların verdiği haza karşılık, gözyaşı dökmeye hazırım her zaman."

"Hadi, içeri girdiğim sırada hangi yeri okuduğunu göster. Bana öyle geliyor ki, pek sevgi dolu, pek de aşk dolu bir sayfaydı o. Yüzün kızarıyor, sevgili Sophia. Ah çocuk! Biraz ikiyüzlülük öğretecek kitapları, aklından geçenleri biraz gizlemesini öğretecek kitapları okumalısın sen."

"Aklından geçenlerden utanacağımı sanmam, efendim."

"Elbette utanmazsın," dedi halası. "Utanılacak şeyler düşündüğünü ben de sanmam. Ama demin, aşk sözü ağzından çıkınca, kızardın, çocuğum. Sevgili Sophy, çocuğum, haberin olsun; Fransızlar casusları sayesinde, biz savaşta harekete geçmeden önce, ne yapacağımızı, ne edeceğimizi bildikleri gibi, ben de senin aklından geçen her bir şeyi biliyorum. Çocuğum, babana yutturdun diye, bana da yutturacağını mı sanıyorsun yoksa? Mr. Blifil'e aşırı dostluk gösterilerinin nedenini anlamadım mı sanıyorsun? Görmüş geçirmiş bir kadını ben; kolay kolay yutmam hiçbir şeyi. Yoo, gene kızarma öyle. Söylüyorum sana, utanılacak bir duygu değildir bu. Ben de senden yanayım; babanı da razı ettim bu işe. Çünkü ben, senin duygularından başka hiçbir şeyi hesaba katmıyorum. Gereğinde daha önemli çıkarlardan vazgeçmek pahasına da olsa, gönül açısından hoşnut olmanı istiyorum. Şimdi sana öyle bir müjde vereceğim ki, sevinçten uçacaksın. Eğer benden gizlin saklın olmazsa, seni gönlünce mutlu kılmayı iş edinirim bundan sonra."

Ömründe hiçbir zaman böylesine şaşkına dönmemişti Sophia. "Ne diyeceğimi bilemiyorum," diye kekeledi. "Nasıl oldu da böyle bir şeyden kuşkulandınız..."

Mrs. Western terslendi: "Yoo, ikiyüzlülük istemez. Unutma ki, bir kadınla, kendi öz halanla konuşuyorsun. Bir dostla konuştuğunu da biliyorsun, umarım. Şunu da unutma ki, nasıl olsa bildiğim şeyleri söyleyeceksin bana. Sen ne denli kurnaz haller takınırsan takın, dün

şıp diye anlayıverdim durumu. Başkalarına yutturursun belki ama benim gibi görmüş geçirmiş bir kadına değil. Son olarak şunu da hesaba kat: Candan destekliyorum senin aşkını.”

“Ah efendim!” dedi Sophia, “öyle ansızın, öyle beklenmedik bir anda yakaladınız ki beni!.. İnanın bana, ben kör değilim. İnsanlara özgü en güzel şeylerin bir tek insanda toplandığını görmek eğer bir kusursa... Ama nasıl olur da babamla siz, benim gözümle görebilirsiniz bu insanı?”

“Söyledim sana. Candan razıyım bu işe. Baban karar verdi; bugün öğleden sonra âşışın seni görmeye gelecek.”

Sophia’nın yüzü sarardı: “Babam mı! Bugün öğleden sonra mı!”

“Evet, çocuğum, bugün öğleden sonra. Kardeşimin ne denli sabırsız olduğunu bilirsin. Ona durumu söyledim. O gün kırdı sen bayıldığın zaman, anlamıştım tutkunu. Kendine gelince de anladım bunu. O akşam, yemekte de anladım; ertesi sabah kahvaltıda da anladım (bilirsin, çocuğum, görmüş geçirmiş bir kadını ben). Kardeşime durumu bildirir bildirmez, hemen Allworthy ile konuşmak istedi. Dün konuştular. Allworthy kabul etti. (Sevine sevine kabul etmesi gerekir elbette.) Ve sen bugün öğleden sonra, tüm marifetlerini göstermelisin.”

Sophia nerdeyse bağırdı: “Bugün öğleden sonra mı! Halacığım, aklım başından gidiyor korkudan!”

“Aman şekerim, aklın başına gelir hemen. Çünkü doğrusu, çok nefis bir delikanlıdır o.”

“Orası öyle,” dedi Sophia. “İnsanın bu kadar kusursuzunu hiç görmedim ben. Hem yiğit, hem de tatlı huylu; hem keskin zekâlı, hem de hiç kimseye zararı dokunmaz. Öyle iyi yürekli, öyle terbiyeli, öyle kibar, öyle yakışıklı ki! Bunca güzel yanları olan bir insan, varsın nikâhdışı doğsun, ne çıkar!”

Mrs. Western, “nikâhdışı mı!” diye bağırdı. “Ne demek istiyorsun sen? Mr. Blifil mi nikâhdışı doğdu!”

Bu adı duyar duymaz, Sophia’nın yüzü sapsarı kesildi. “Mr. Blifil mi?” diyebildi nerdeyse duyulamayan bir sesle.

“Evet, Mr. Blifil!” diye haykırdı halası. “Mr. Blifil elbette. Kimin

sözünü ettik şimdiye dek?"

Bayılmak üzere olan Sophia, "aman Tanrımı!" dedi. "Mr. Jones'dan konuşuyorduk sandım. Ondan başka kimse bilmiyorum böylesine övülmeye değer..."

Halası sözünü kesti: "Vallahi senden korkmaya başladım. Senin tutulduğun Mr. Blifil değil de, Mr. Jones mu yoksa?"

"Mr. Blifil dediniz ha? Doğru olamaz bu söylediğiniz. Eğer ciddi konuşuyorsanız, dünyanın en mutsuz kadınıyım ben."

Mrs. Western, gözlerinden öfkeli kıvılcımlar saçarak birkaç dakika sustuktan sonra, olanca gücüyle gürlemeye başladı. Gök gürültüsünü andıran bu gürlemeler arasında şu sözler duyuldu: "Bir piçle evlenerek, soyunu sopunu rezil etmeyi mi düşünüyorsun yoksa? Böylesine kirlenmeye katlanabilir mi Western'lerin kanı? Bu canavarca duygularını önleyecek aklın yoksa, aile grurun da mı yok ki, böyle aşağılık bir tutkuyu engellemeye uğraşmıyorsun? Hangi yüzle karşıma dikilip, dobra dobra söylüyorsun içinden geçenleri?"

Sophia tir tir titriyordu: "Benim söylediklerimi siz ağzımdan aldınız, efendim. Şimdiye dek, kimsenin önünde Mr. Jones'un adını anmamıştım, onu övmemiştim. Onu beğeneceğinizi de aklım almıyordu hiç. O zavallı mutsuz delikanlıya duyduklarım, benimle beraber mezara gömülecekti... Artık başımı dinleyebileceğim tek yer olan mezara..."

Sophia, bunu söylerken, gözyaşlarına boğularak iskemlesine çöktü. Dile gelmeyen bir acıyla susması, yüreklerin en katısına bile dokunabilirdi.

Ne var ki, bu sevgi dolu acılar, hiçbir acıma duygusu uyandırmadı halasında. Tam tersine, büsbütün azgınlaşan bir öfkeyle, bangır bangır bağırdı: "Böyle biriyle evlenerek, kendini de aileni de rezil ettiğini görmektense, ölünü mezara götürürüm daha iyi. Hey Tanrım! Benim özbeöz yeğenimin, böyle bir herife tutulduğunu da mı görecektim! Bugüne dek böylesine aşağılık bir duyguya kapılan ilk Miss Western sizsiniz; evet, sizsiniz Miss Western! Kadınlarının sağduyusuyla ün kazanmış bir soydan gelen siz..."

Bundan sonra, Mrs. Western, tam bir çeyrek saat konuştu dur-

du. Sonunda öfkesi geçmedi ama, soluğu tükendiği için, hemen gidip kardeşine durumu bildireceğini söyleyerek, sözlerine son vermek zorunda kaldı.

Bunun üzerine Sophia, halasının ellerine sarıldı, ayaklarına kapandı. Ağzından aldığı sırrı gizlemesi için, ağlaya ağlaya yalvardı Mrs. Western'e: Babasının ne denli huysuz olduğunu biliyordu. Kimi severse sevsin, babasını kızdıracak bir şey yapmayacaktı hiçbir zaman; buna söz veriyordu.

Mrs. Western, bir an durdu, Sophia'ya baktı. Sonra kendini toparladı, ancak bir tek şartla bu sırrı kardeşinden gizleyeceğini bildirdi: Sophia bugün öğleden sonra, bir sevgiliyi karşılarcasına Mr. Blifil'i karşılayacak; ileride kocası olacak erkek sayacaktı onu.

Zavallı Sophia, halasının eline düşmüştü artık. Direnecek durumda olmadığı için, Mr. Blifil'i görüp, ona elinden geldiğince terbiyeli davranacağına söz vermek zorunda kaldı. Ama hemen evlendirilmemesi için, gene de yalvardı halasına. Mr. Blifil'den hiç mi hiç hoşlanmadığını; belki de babasını kandırıp, kadınların en mutsuzu olmaktan kurtulabileceğini söyledi.

Mrs. Western, "bu evliliğe kesinlikle karar verildi," dedi. "Hiçbir şey bunu engelleyemez, engellememelidir. Sana şunu da söyleyeyim ki, ilkin pek ilgilenmiyordum bu işle; hattâ kaygılarım bile yok değildi bu konuda. Ancak seni çok istekli sandığım için önleyebildim bu kaygıları. Ama şimdi, dünyanın en uygun evliliği sayıyorum bunu. Bu evlilik bir an önce olmalı; bir tek dakika bile yitirilmemeli bana kalırsa."

Sophia, "hiç olmazsa biraz geciktirin, efendim," dedi. "Siz de babam da iyi yüreklişiniz, bana biraz zaman vereceğinizi umuyorum. Bana biraz zaman vermelisiniz ki, bu adama karşı duyduğum nefreti önlemeye çalışayım."

"Ben görmüş geçirmiş bir kadınıym. Beni böyle aldatamazsın. Başka bir erkeğe tutkun olduğunu bildiğim için, seni bir an önce evlendirmesini söyleyeceğim kardeşime. Düşman ordusu yakınlarda olup, davranmaya hazırken bir kuşatmayı uzatmak, yanlış bir tutum olur siyasal açıdan. Hayır, hayır, Sophy, müthiş bir tutkuya kapıldığını

biliyorum. Onurunu lekelemeden kendini veremezsin bu tutkuya. Senin onurunun lekelenmesinden ailenin sorumlu olmaması için, elimden geleni yapacağım; evlendikten sonra da ancak kocana düşer bu sorumluluk. Dikkatli olup, sana yaşarış biçimde davranacağını umuyorum. Sana yaşarış biçimde davranmazsan da, evlilik nice kadınları kurtarmıştır herkesin gözünde rezil olmaktan.”

Sophia, halasının ne demek istediğini iyice anladı; ama bu konuda bir şey söylemeyi uygun bulmadı. Mr. Blifil'i görmeye, ona elinden geldiğince nazik davranmaya karar verdi. Çünkü halası, kendi kurnazlığından fazla Sophia'nın talihsizliği yüzünden öğrendiği aşk öyküsünü, ancak bu şartla gizli tutmaya razı olmuştu.

BÖLÜM 6

**Sophia ile Mrs. Honour arasında geçen
ve bundan önce olup bitenlerin yufka yürekli
okuyucularda uyandırabileceği dokunaklı duyguları
belki yatıştırabilecek nitelikte bir konuşma**

Mrs. Western, yeğeninden son bölümde anlattığımız sözü koparıp, gider gitmez, Mrs. Honour içeriye daldı. Bitişik odaların birinde çalışırken, bağıırıp çağırmlar duymuş; gözünü anahtar deliğine yaşırtmış, konuşma süresince oradan ayrılmamıştı. Mrs. Honour, oda ya girince, Sophia'yı ayakta buldu. Genç kız, hiç kıpırdamıyor, gözlelerinden yaşlar akıyordu. Bunun üzerine Mrs. Honour, kendi gözlelerini de gerekli miktarda yaşla doldurdu hemen. Sonra söze girişti:

“Aman Tanrım! Neniz var sevgili hanımım?”

“Hiç. Hiçbir şeyim yok.”

“Ah, sevgili hanımım! siz bu haldeyken, Mrs. Western ile aranızda böyle konuşmalar olmuşken, nasıl hiçbir şeyim yok dersiniz bana?”

“Beni kızdırma!” diye bağırdı Sophia. “Hiçbir şeyim yok diyorum sana... Ah Tanrım, neden dünyaya geldim ben!”

"Yoo, hanımım! Ortada fol yok yumurta yokken, böyle ağlayıp sızlayacağınıza inandıramazsınız beni. Ben bir hizmetçiyim gerçi, ama size bağılıyım öteden beri. Vallahi canımı veririm size yardım etmek için"

"Sevgili Honour, bana yardım edemezsin. Ben mahvoldum git-tim; çaresi yok."

"Allah vermesin! Ama size yardım edemezsem de, gene de söyleyin bana neler olup bittiğini ki, biraz içim rahatlasın. Ne olur, söyleyin bana derdinizi."

"Babam, hem hor gördüğüm, hem de nefret ettiğim bir adamla evlendiriyor beni."

"Aman hanımım, kim bu kötü adam? Çok kötü olmasaydı, nefret edemezsiniz ondan."

"Adını söylemek bile sanki zehirliyor beni. Nasıl olsa pek yakında öğreneceksin kim olduğunu."

Doğruyu söylemek gerekirse, Mrs. Honour biliyordu bu adamın adını. Onun için, fazla üstelemeden sözünü sürdürdü: "Size akıl öğretmeye kalkmayacağım, hanımım. Ben bir hizmetçi parçasından başka bir şey olmadığım için, nasıl olsa benden çok daha iyi bilirsiniz ne yapacağınız. Ne var ki, İngiltere'de hiçbir baba zorla evlendirmezdi beni. Üstelik Mr. Western öyle iyi yürekli ki, sizin bu delikanlıyı hor gördüğünüzü, ondan nefret ettiğinizi öğrenirse, onunla evlenmenizi istemez vallahi. Bana izin verseniz de, efendime söylesem bunu. Elbette sizin söylemeniz daha doğru olurdu ama, onun pis adını ağzınıza almak bile istemediğinize göre..."

"Yanılıyorsun, Honour. Babam durumu bana bildirmeye gerek bile görmeden, karar verdi bu işe."

"Yazıklar olsun!" diye bağırdı Honour. "O adamla yatacak olan efendim değil, sizsiniz. Bir erkeğin eli yüzü düzgün olur da, gene de her kadın yakışıklı bulmayabilir onu. Kalıbımı basarım ki, efendim böyle davranmazdı işe başkaları karışmasaydı. Keşke başkalarının işlerine burunlarını sokmasalar bazı kişiler. Aynı şeyin kendi başlarına gelmesini istemezler bana kalırsa. Bir kadına, her erkek hoş görünmeyebilir. Kendim kız olduğum halde, anlıyorum bunu."

Eğer siz, canınızın çektiği, en yakışıklı bulduğunuz erkekle evlenmeyecekseniz, ne işe yarar böylesine varlıklı olmanız? Bir şey söylemek haddim değil ama, birinin soyu sopu belli olmaması pek yalık. Ben kendim, aldırımazdım elbette bu duruma. Onun parası da pek yokmuş ama, ne çıkar; ikinize de yetecek kadar paranız var sizin, hanımım. Zaten paranızı ondan iyisine mi vereceksiniz yani? Çünkü herkes bilir ki, dünyanın en yakışıklı, en çekici, en hoş, en uzun boylu, en doğru dürüst erkeğidir o."

Sophia, çok ağırbaşlı bir hal aldı: "Ne diye geveze geveze konuşup duruyorsun böyle? Sana yüz mü verdim aklına geleni söyleyesin diye?"

"Bağışlayın beni, efendim, kötü bir şey söylemek istemedim. Ne var ki, onu bu sabah görelî beri, aklımdan çıkaramıyorum zavallı bayı. Vallahi, demin onu görseydiniz, siz de acırdınız haline. Zavallı bay! İnşallah bir felâket gelmemiştir başına. Sabahleyin, kollarını kavuşturmuş, bir aşağı bir yukarı yürüyüp duruyordu. Öyle dertli bir hali vardı ki: Vallahi billahi, nerdeyse ağlayacaktım onu görünce."

"Kimi görünce?" diye sordu Sophia.

"Zavallı Mr. Jones'u görünce."

"Mr. Jones'u görünce mi! Nerede gördün ki onu?"

"Kanalın yanında, efendim. Bütün sabah yürüdü durdu orada. Sonunda uzanıp yere yattı. Herhalde hâlâ yatmaktadır bıraktığım yerde. Kızılığımdan ötürü çekingen olmasaydım, vallahi gidip konuşturdum onunla. İzin verin de efendim, lâf olsun diye, gidip bakayım hâlâ orada mı?"

"Yok canım!" dedi Sophia, "orada olamaz. Yoo, yoo, ne yapacak ki orada? Çoktan gitmiştir mutlaka. Üstelik niçin... Neden oraya gidip bakacakmışsın? Zaten başka bir şey istiyorum senden. Git, şapkamla eldivenlerimi getir. Yemekten önce halamla yürümek istiyorum koruda."

Honour, istenilenleri hemen getirdi. Sophia, şapkayı başına geçirip de aynaya bakınca, şapkayı saran kurdelanın renginin yüzüne yakışmadığını sandı. Hizmetçisinin başka renk bir kurdela getirmesini istedi. Derken, ne olursa olsun, iş başından ayrılmamasını üst

üste tembih etti Mrs. Honour'a. Odasında yapılması gereken işlerin çok acele olduğunu, hemen o gün bitirilmesi gerektiğini bildirdi. Sonra, "koruya gidiyorum" diye bir şeyler mırıldanarak, evden çıktı. Titreyen körpecik bacakları, onu ne denli hızlı taşıyabilirse, o denli hızlı, koruya giden yönün tam tersine, dosdoğru kanala yürümeye başladı.

Mrs. Honour'un söylediği doğrudu; Jones kanala gelmişti. Sophia'sını dertli dertli düşünerek, orada sabahleyin iki saat geçirmiş; Sophia bahçenin bir kapısından girerken, öteki kapısından da Jones çıkıp gitmişti. Böylece, kurdeleri değiştirmek için harcanan o uğursuz dakikalar, âşıkların buluşmalarını engellemişti. Güzel okuyucularım, bu mutsuz olaydan, ayrıca sağlıklı bir ders alacaklardır kuşkusuz. Şimdi, erkek eleştirmenlerin tümüne kesinlikle yasak koyuyorum: Ancak bayanların hatırı için anlattığım ve ancak bayanların yorumuna açık bıraktığım bu duruma, burunlarını sokmaya kalkmasınlar sakın.

BÖLÜM 7

**Gerektiği gibi kısa kesilip
minyatür olarak çizilen resmî bir aşk ilân etme sahnesiyle
çok daha uzun anlatılan dokunaklı başka bir sahne**

Adamın biri (belki başkaları) da felâketlerin tek başına gelmediğini söylemiştir haklı olarak. Bu özdeyişin doğruluğunu, Sophia bir kez daha anladı şimdi. Çünkü sevdiği adamı göremeyerek, hayal kırıklığına uğramakla kalmadı; evine konuk gelen nefret ettiği adamı ağır-lamak için, süslenip püslenmek zorunda da kaldı.

O gün öğleden sonra Mr. Western, onu evlendirmek niyetinde olduğunu açıkladı kızına. Bunu, halasının da Sophia'ya söylediğini biliyordu. Babasını dinleyen Sophia, çok ağır başlı başka bir hal aldı; gözlerinin birkaç tane inciyle dolmasını da önleyemedi.

"Hadi, hadi," dedi Western, "saf genç kızı tavırları takınmaktan vazgeç! Hepsini biliyorum. Kardeşim, hepsini anlattı bana.

“Yoksa halam beni hemen ele mi verdi?”

“Öyle, öyle! Ele vermek ha! Ayol, dün yemekte kendi kendini ele verdin sen. Kime tutkun olduğunu, iyiden iyiye açığa vurdun bana kalırsa. Ama siz genç kızlar, ne halt ettiğinizi bilmezsiniz kı! Demek, şimdi de ağlıyorsun vurulduğun adama seni vereceğim diye! Unutmam hiç, anan da ağlayıp sızlamıştı tıpkı senin gibi. Gelgelelim, evlendikten yirmi dört saat sonra, ağlayıp sızlamalar bitiverdi. Kanlı canlı bir delikanlıdır Mr. Blifil. Çabucak bir çare bulur senin bu nazlı hallerine. Haydi, yüzün gülsün, yüzün gülsün: Şimdi geliyor delikanlı!”

Bunun üzerine, halasının dürüst davrandığını anlayan Sophia, geçireceği tatsız bir iki saate yığıtçe katlanıp, babasında en küçük bir kuşku bile uyandırmamaya karar verdi.

Biraz sonra Mr. Blifil geldi; Mr. Western de, genç çifti başbaşa bırakıp, çekip gitti hemen.

Nerdeyse bir çeyrek saat süren uzun bir sessizlik oldu bunun üzerine. Çünkü konuşmaya başlaması gereken bayda, şaşkınlık biçiminde beliren yakışıksız bir çekingenlik vardı. İkide birde konuşmaya çabalıyorsa da, ağızından tam bir lâf çıkacağı sırada, gene susuyordu. Sonunda sözcükler, abartmalı ve zorlanmış bir iltifatlar seli halinde, dudaklarından dökülmeye başladı. Sophia ise, yere bakarak, hafif eğilerek, terbiyeli ve kısacık bir iki sözle karşıladi bu iltifatları. Hem kadınlarla şimdiye dek pek alış verişi olmayan, hem de kendini pek beğenen Blifil, Sophia'nın bu davranışını genç kızın çekingenliğine yordu, iltifatlarının hoş karşılandığını sandı. Artık dayanamayacağı bir duruma son vermek için, Sophia ayağa kalkıp odadan çıkınca; Blifil, bunu da genç kızın çekingenliğiyle açıkladı. Nasıl olsa yakında Sophia'yı gereğinden fazla göreceğini düşünerek, kendi kendini avuttu.

Bu işi başardığını sanan Blifil, gerçekten hoşnuttu durumdan. Romantik âşıkların özlediği şey, yani sevgilisinin yüreğini yüzde yüz ve kesinlikle ele geçirmek düşüncesi, aklının kenarından bile geçmiyordu. İsteddiği şey, Sophia'nın servetiyle Sophia'nın bedeniydi. Mr. Western bu evlilikten yana olduğuna göre; Sophia'nın, babası-

nın isteklerine her zaman kolayca ve tam anlamıyla boyun eğdiğine göre; gerekirse babası, kızı daha da büyük bir uysallık göstermek zorunda bırakabileceğine göre; Sophia'nın servetinin de bedeninin de yakında kendi öz malı olacağı konusunda hiç kuşkusu yoktu. Üstelik Blifil, kendisini de, konuşma biçimini de pek güzel bulurdu. Kendi güzelliği, Mr. Western'in kararlı tutumuyla birleşince, başka bir erkeğe bağlı olmadığına yüzde yüz güvendiği bir kızı, kolay kolay baştan çıkarabilirdi.

Blifil, Jones'u hiç mi hiç kıskanmıyordu. Kimi zaman düşünürüm de pek şaşarım Jones'u kıskanmayışına. Jones, o bölgede, İngiltere'nin en azgın delikanlılarından biri olarak ün salmıştı. (Bu ünü ne denli hakkettiğinin saptanmasını okuyucuya bırakıyorum.) Belki de Blifil, akıllı uslu davranışlarıyla herkese örnek olan bir genç kızın, böyle bir delikanlıdan tiksineceğini sanıyordu. Belki de beraber oldukları sırada Sophia ile Jones'un tutumu, Blifil'in kuşkulanasına meydan vermemişti. Jones'u kıskanmamasının başlıca nedenlerinden biri de, Jones'un bu durumla hiçbir ilgisi olamayacağına inanmasıydı. Blifil, Jones'u iyice tanıdığını sanıyor; bu delikanlı kendi çıkarlarını düşünmediği için, çok akılsız buluyordu onu. Jones'un Sophia'ya tutkun olabileceği hiç aklına gelmiyordu. Sophia'nın parasına gelince, böylesine aptal bir adamı para etkileyemezdi Blifil'e kalırsa. Üstelik Blifil, Jones ile Molly Seagrim'in ilişkisinin hâlâ sürüp gittiğini, hattâ bir evlilikle sonuçlanacağını sanıyordu. Aslında Jones, çocukluğundan beri Blifil'i gerçekten severdi. Mr. Allworthy'nin hastalığı sırasında Blifil'in davranışından iyice soğuyuncaya dek, hiçbir şeyini de, gizlememişti ondan. Jones ile Blifil o gün kavga ettikleri ve henüz barışmadıkları için, Jones'un eskiden Molly'ye duyduğu sevginin bittiğini biliyordu Blifil.

İşte bu nedenlerden ötürü, Mr. Blifil, Sophia'yı elde etmesine hiçbir engel görmüyordu. Kendileriyle evlenmek isteyen biri ziyaretlerine ilk kez geldiği sırada, genç bayanların tümü nasıl davranırlarsa, Sophia'nın da tıpkı öyle davrandığı sonucuna vardı Blifil. Zaten Sophia'dan beklediği de böyle bir tutumdur.

Mr. Western, sevgilisinden ayrılan âşışın yolunu kesti. Başarısın-

dan ötürü kabaran, Sophia'nın onu çok iyi karşıladığını söyleyen, sözümona fena halde tutkun olan Blifil'in halini görünce, yaşlı adam evin sofasında zıp zıp sıçrayıp oynamaya, bir yığın soytarılık yaparak sevincini açığa vurmaya başladı. Çünkü Mr. Western, hiçbir duygusunu denetimi altına alamazdı. O sırada kafasında hangi duygu egemense, en aşırı biçimde kaptırırdı kendini o duyguya.

Üst üste öpüp kucakladığı Blifil gider gitmez, kızını aramaya başladı Mr. Western. Sophia'yı bulur bulmaz da, sevinçten kendinden geçmişcesine, içini dökmeye koyuldu. Sophia'nın canının istediği giysileri ve mücevherleri seçebileceğini, varının yoğunun ancak kızını mutlu kılmak açısından işe yaradığını anlattı. Coşkun bir sevgiyle kızını okşayıp durdu, tatlı sözler söyledi ona; yeryüzünde biricik sevinç kaynağının Sophia olduğuna yeminler etti.

Sophia, nedenini hiç mi hiç bilmemekle beraber, babasını böyle bir sevecenlik nöbeti içinde görünce (gerçi Mr. Western'in sevecenlik nöbetleri olurdu ama, çoğundan daha yoğundu şimdiki nöbet) Mr. Blifil konusunda duygularını açıklamak için bundan daha güzel bir fırsat bulamayacağını; çok yakında bu konuda nasıl olsa tam bir açıklama yapmak zorunda kalacağını düşündü.

Böylece Sophia, bütün bu güzel sözlerinden ötürü babasına teşekkür ettikten sonra, anlatılamayacak kadar tatlı bir halle, sordu: "Sophy'nizin mutluluğu gerçekten sizin biricik sevinç kaynağınız mı babacağım?"

Western, öyle olduğunu kanıtlamak için, koca koca yeminler etti, kızını öptü. Derken Sophia, babasının elini yakalayıp, diz çöktü. Babasına duyduğu sevgiyi, onun sözünü dinlemeye hep hazır olduğunu, candan bir heyecanla anlattıktan sonra, yalvarmaya başladı:

"Nefret ettiğim bir adama zorla vererek, dünyanın en mutsuz yaratığı yapmayın beni. Yalvarırım size, sevgili efendim, mademki sizin mutluluğunuzun benim mutluluğuma bağlı olduğunu söyleyecek kadar iyisiniz, yalnız beni düşünerek değil, kendinizi düşünerek de yapmayın bunu."

Western, gözleri yerinden fırlayarak, "Ne! Nasıl!!" diye bağırıyordu.

Sophia, yalvarıyordu hâlâ: "Ah efendim, zavallı Sophy'nizin yal-

nız mutluluğu değil, canı da, var oluşu da, bu dileğinin gerçekleşmesine bağlı. Ben Mr. Blifil ile yaşayamam. Beni zorla onunla evlendirmek, beni öldürmek demektir."

"Öyle mi? Mr. Blifil ile mi yaşayamazsın?"

"Canım üstüne yemin ederim ki, yaşayamam."

Mr. Western, kızını iterek bağırdı: "Geber öyleyse! Allah kahretsin seni!"

Sophia, babasının ceketinin eteğine yapıştı: "Ah efendim, acıyın bana, yalvarırım. Böyle hain hain bakmayın; böyle hain sözler... Sophy'nizi böyle yürekler acısı bir halde görür de, nasıl acımazsınız ona? Benim yüreğimi böyle kırabilir mi dünyanın en iyi babası? Ölümünün en kötüsüne, en acı verenine, en uzun sürenine mi bırakacaksınız beni?"

"Hadi, hadi!" diye bağırdı Westem. "Saçma sapan, abuk sabuk lâflar bunlar. Genç kız cilveleri! Öldürecekmişim seni! Evlenmek seni öldürecek hal!"

"Ah efendim, böyle bir evlilik ölümden de beter! Ben o adama kayıtsız bile değilim. Nefret ediyorum, iğreniyorum ondan.

"İstediğin kadar nefret et; gene de evleneceksin onunla."

Ve bu sözünü pekiştirmek için, Western öyle ayıp bir küfür bastı ki, utanırız bunu yinelemekten. Üst üste öfkeli yeminler ettikten sonra, sözlerine şöyle son verdi:

"Bu adamla evleneceksin, karar verdim. Eğer razı olmazsan, sana beş para vermeyeceğim, bir metelik bile vermeyeceğim. Sokaklarda açlıktan geberdiğini de görsem, bir lokma ekmek vermeyeceğim sana. Kesin kararım budur benim. Şimdi seni bırakıyorum; iyice düşün taşın söylediklerimi."

Mr. Western bunu söyledikten sonra, ceketinin eteğini yakalamış olan kızının elinden öyle bir hışımla sıyrıldı ki, Sophia'nın yüzü yere çarptı. Western, kızını yerde bırakarak, dışarı fırladı.

Sofaya gelince, Jones ile karşılaştı. Delikanlı, arkadaşını gözü dönmüş, sapsarı, soluk soluğa görünce, bu acıklı halinin nedenini sormaktan kendini alamadı. Bunun üzerine Mr. Western, olup bitenlerin hepsini anlattı Jones'a. Sophia'yı acı acı suçladı; kız evlâtları ol-

mak felâketine uğrayan babaların çektiklerinden yakındı uzun uzun.

Blifil konusunda alınan kararlardan hiç haberi olmayan Jones, bunları duyunca vurulmuşa döndü ilkin. Ama sonra biraz toparlanıp, (kendi de daha sonraları söylediği gibi) salt umutsuzluğundan doğan ve dünyanın en korkunç yüzsüzlüğünü gerektiren bir öneride bulundu Mr. Western'e: Babasının isteğine boyun eğsin diye onu kandırmak amacıyla, gidip Sophia ile konuşmak için izin istedi.

Sophia'nın babası açıkgöz bir adam sayılmazdı; tam tersineydi aslında. Ama açıkgöz olsa bile, şu sırada hırsından burnunun ucunu bile göremeyecek bir duruma düşmüştü. Bu işi üstüne aldığı için, Jones'a teşekkürler etti: "Hadi git; git, ne olur; elinden geleni yap, dedi. Ve Sophia, Blifil ile evlenmezse, onu kapı dışarı edeceği konusunda korkunç yeminler bastı art arda.

BÖLÜM 8

Jones ile Sophia'nın karşılaşması

Jones, hemen Sophia'yı aramaya gitti. Babasının yerde bıraktığı Sophia, daha yeni ayağa kalkmıştı Jones odaya girdiği sırada. Gözlerinden yaşlar, dudaklarından kan damlaları sızıyordu.

Jones, doğru genç kıza koştu; hem sevgi, hem de korku dolu bir sesle, "ah, benim Sophia'm!" diye bağırdı nerdeyse. "Ne korkunç bir şey sizi bu halde görmek!"

Sophia, bir an sustu; tatlı tatlı Jones'a baktı. Sonra, "Allah aşkına Mr. Jones," dedi; "buraya nasıl gelirsiniz siz? Yalvarırım, hemen bırakın beni.

"Ne olur, böylesine acı buyruklar vermeyin bana. Sizin dudaklarınızdan daha da hızlı kanıyor benim yüreğim. Ah Sophia! O sevgili kanın bir tek damlasını korumak için, damarlarımdaki kanın tümünü dökmek, öyle kolay geliyor ki bana!"

"Size fazlasıyla borçluyum nasıl olsa. Gönül borcu altında bırakmayın beni böyle."

Sophia, aşığı yukarı bir dakika susup, sevgiyle baktı delikanlıya. Sonra, can çekişircesine bir acıya kapıldı:

"Ah Mr. Jones... Niçin kurtardınız beni? İkimiz için de daha hayırlı olurdu ölmem."

"İkimiz için de daha mı hayırlı olurdu! Ölümünüzden söz etmenize bile dayanamıyorum. Hangi işkence aracı Sophia'nın ölümü kadar acı çektirerek öldürebilir beni?... Yalnız Sophia uğruna yaşamıyor muyum ben?"

Bu sözleri söylerken, delikanlının sesi de bakışları da, anlatılmaz bir sevgiyle dolup taşıyordu. Usulca elini tuttu Sophia'nın. Sophia da elini çekmedi; çünkü doğrusunu söylemek gerekirse, ne yaptığı-
nın, nelere göz yumduğunun farkında bile değildi nerdeyse. Sevdalılar, böyle sessizce durdular birkaç saniye. Jones'un gözleri, heyecanla Sophia'ya dikiliydi; Sophia ise, başını eğmiş, yere bakıyordu. Sonunda genç kız, Jones'un gitmesini isteyecek gücü buldu kendinde; beraber yakalanırlarsa, mahvolacağını söyledi:

"Ah Mr. Jones, bilmiyorsunuz... Bugün öğleden sonra ne korkunç şeyler olduğunu bilmiyorsunuz."

"Hepsini biliyorum, benim Sophia'm. Hain babanız hepsini anlattı bana. Beni buraya, sizin yanınıza o gönderdi."

"Babam mı sizi benim yanıma gönderdi! Olamaz, düş görüyorsunuz herhalde."

Jones, "ah, keşke düş olsaydı bu olup bitenler!" dedi. "Ah Sophia, o iğrenç rakibimi savunmam için, sizi kandırıp onunla evlenmenizi sağlamam için, beni buraya gönderdi babanız... Sizin yanınıza varabilmek için, bu fırsattan bile yararlandım... Ah Sophia, bir şey söyleyin bana, kanayan yüreğimi avutun biraz. Benim gibi sevmemiştir, benim gibi çıldırmamıştır hiçbir insan. O sevgili, o yumuşacık tatlı elinizi haince çekmeyin... Belki bir saniye sonra, sizden son-
suza dek koparacaklar beni. İçimde size karşı korkuyla karışık öyle bir saygı var ki, ancak bu uğursuz durumdan ötürü bunları söyleyebildim size."

Sophia, bir an için, allak bullak, sessiz kaldı. Sonra başını kaldırıp, Jones'a sevgiyle bakarak, "size ne dememi istiyorsunuz, Mr.

Jones?" diye sordu.

Delikanlı, "söz verin, yeter," dedi, "Blifil'e hiçbir zaman varmayacağınıza söz verin."

"Onun adını anmayın. Nefret ediyorum adından bile. Ondan esirgeyebileceğim herhangi bir şeyi ona vermeyeceğime inanın."

"Mademki bu denli iyisiniz, bir şey daha söyleyin; bir umut verin bana... Günün birinde benimle..."

"Ah Mr. Jones, neler söyletmek istiyorsunuz bana? Bende umut var mı ki, size umut vereyim? Babamın kararını biliyorsunuz."

"Ama bildiğim bir şey daha var: Babanız sizi zorla evlendiremez."

"Babama karşı çıkarsam, korkunç sonuçları olmaz mı bunun? Kendim kahrolayım, ziyanı yok. Ama babamı mutsuz etmek düşüncesine dayanamıyorum."

"Doğanın ona vermediği bir hakkı zorla kullanarak, kendi kendini mutsuz ediyor babanız. Sizi yitirsem, çekeceğim acıları düşünün. O zaman anlarsınız kime acımak gerektiğini."

"Düşünün diyorsunuz! İstediğinizi yaparsam, sizi ne gibi bir felâkete sürükleyeceğimi hiç düşünmedim mi sanıyorsunuz? Bunu önlemek için, mahvolmanızı önlemek için, benden kaçın demek gücünü buluyorum kendimde."

"Sophia'yı yitirmek felâketi bir yana, hiçbir şeyden korkum yok. Eğer beni dünyanın en dayanılmaz acılarından kurtarmak istiyorsanız, o haince kararınızdan vazgeçin. Ben sizden ayrılamam... Hiçbir zaman ayrılamam."

Bunun üzerine iki sevdalı, tir tir titreyerek, sessiz kaldılar. Sophia, elini Jones'un elinden çekemiyordu; Jones ise, bu eli tutamayacak durumdaydı nerdeyse. Kimi okuyucularıma göre, belki gereğinden fazla uzayan bu sahnenin yerini, tam o sırada, öylesine değişik başka bir sahne aldı ki, bunu yeni bir bölümde anlatmayı daha uygun buluyoruz.

Bir öncekinden çok daha patırdılı gürültülü bir bölümdür

Şimdi sevdalılann başına geleni söylemeden önce, onlar böyle tatlı tatlı konuşurlarken, sofada olup bitenleri anlatmak yerinde olacaktır.

Jones, Western'in yanında aynılır aynılmaz, Mrs. Western çıkageldi. Mr. Western de, Blifil sorunuyla ilgili olarak Sophia ile konuştuklarını ona hemen anlattı.

Mrs. Western'e göre, yeğeninin bu davranışı, Mr. Jones'a sevdasını gizli tutmak konusunda yaptıkları antlaşmanın bozulması demektir. İşte bu yüzden Mrs. Western, bildiklerini kardeşine aktarmakta artık tamamiyle özgür olduğu kanısına vardı. Bunun üzerine, durumu idare etmeye yeltenmeden, bir önsöz bile yapmadan, her şeyi en açık seçik biçimde anlattı Western'e.

Kızının Jones ile evlenebileceği, aklının kenarından bile geçmemişti Mr. Western'in. Bu delikanlıya en candan sevgi duyduğu anlarda bile bunu hiç düşünmemiş, hiçbir zaman da böyle bir kuşkuya düşmemişti. Mr. Western'e göre, evlenenlerden biri erkek biri de kadın olması ne denli gerekliyse; evlilerin parasal ve toplumsal durumları arasında eşitlik bulunması da o denli gerekliydi. Kızının, insan türünden olmayan bir hayvana sevdalanacağından hiç korkmadığı gibi, yoksul bir adama sevdalanacağından da hiç korkmamıştı.

Onun için Mr. Western, kız kardeşinin anlattıklarını duyunca, vurulmuşa döndü. Hayretten donduğu için, neredeyse soluğu kesildi, bir şey söylemedi ilkin. Ne var ki, çok geçmeden soluyabildi yeniden; ve genellikle bu çeşit kesintilerden sonra hep olduğu gibi, iki kat artan bir hızla ve hışımla soluyabildi.

Ansızın hayretten dona kalmanın sonuçlarından kurtulup, konuşacak hale gelir gelmez, bastı küfürü, lânet saçtı çevresine. Sonra sevdalıların bulunduğu odaya yürüdü hızla. Attığı her adımda, öç alacağını mırıldanıyor, daha doğrusu gürliyordu.

Tutun ki, bir çift kumru, ya da bir çift güvercin, ya da (bu daha yerinde olur) Strephon ile Phillis gibi bir sevdalı çift, ıssız, güzel bir

koruya çekilmişler. Herkesin önünde konuşmayan, ancak iki kişi bir araya gelince onlara yarenlik eden Aşkla, o çekingen çocukla, tatlı bir sohbeta dalmanın keyfini sürüyorlar. Tutun ki, o güzel koruda, her şey huzur içindeyken, parçalanmış bulutlar arasından, boğuk bir gümbürtüyle gök gürliyor ansızın ve bu gümbürtü tüm gökyüzünü kaplıyor. İşte o zaman, korkan genç kız, uzandığı yosunlu dere kıyısından, ya da yeşil otlarla örtülü yumuşak topraktan fırlayıp, ayağa kalkıyor; sevdanın yanaklarına verdiği kızılığın yerini, ölümün solgunluğu alıyor; korku, tüm gövdesini sarsıyor; ve titreyen, sendele-yen kızı, güçlkle ayakta tutabiliyor sevgilisi.

Ya da tutun ki, bulundukları yerde oturanların acayip şakalara düş-künlüğünden habersiz iki bay, Salisbury’de bir anda ya da bir mey-hanede beraberce içmekteyken, oranın yerlileri hortlak kılığına gi-rip, zincir şakırtıları arasında, çılgınca ve korkunç gümbürtüler çı-karıyorlar binanın dehlizlerinde. İşte o zaman, bu tüyler ürpertici gü-rültüyü duyan yabancılar, sapsarı kesilip ayağa fırlıyorlar; bu yakla-şan tehlikeden kaçıp sığınabilecek bir yer arıyorlar; ve eğer pence-relerdeki kalın demir çubuklar oradan kaçmalarını engellemese, üst-lerine hışımla saldırmak üzere olan korkunç şeylerin elinden kurtu-labilmek için, canlarını tehlikeye atmayı bile göze alabilecekler.

İşte şimdi Sophia da, bu sözünü ettiklerimiz gibiydi tıpkı. İnsanın ödünü koparan bir sesle bağırp çağırarak, küfür ve lânet saçarak, Jones’u yok edeceğine ant içerek yaklaşan babasını duyunca, Sop-hia da tıpkı onlar gibi sapsarı kesildi. Gerçeği söylemek gerekirse, delikanlı da şu sırada başka bir yerde bulunup canını korumayı yeğ-lerdi bence. Ne var ki, Sophia’nın başına bir şey gelecek diye çok korktuğu ve sevgisinden ötürü Sophia’nın duyduklarını paylaştığı için, kendini düşünecek bir saniye bile bulamadı.

Ve şimdi Mr. Western odaya saldırıp, kapıyı ardına kadar açınca, Jones’a karşı tüm öfkesini yok ediveren bir durumla, yani sevgilisi-nin kolları arasında baygın yatan Sophia’nın korkunç haliyle karşı-laştı. Bu yürekler acısı durumu görür görmez, Mr. Western’in ku-durganlığı geçiverdi; kızının imdadına yetişmeleri için, olanca gü-cüyle bağırdı. Önce Sophia’ya koştu, derken su getirmeleri için ka-

piya koştı, sonra gene Sophia'ya koştı. Bu koşuşmalar sırasında, Sophia'nın kimin kolları arasında olduğu aklına bile gelmiyordu; hattâ yeryüzünde Jones diye bir adamın varlığından bile haberi yoktu belki; çünkü kızının şimdiki halinden başka hiçbir şeyi düşündüğü yoktu bana kalırsa.

Çok geçmeden, Mr. Western ile birçok hizmetçi, su, ilâç ve bu durumlarda gerekli şeylerle, Sophia'nın imdadına yetiştiler. Başvurulan çeşitli çareler öyle başarılı oldu ki, Sophia birkaç dakika içinde kendine gelmeye, canlanmaya başladı. Bunun üzerine, halası ve kendi özel hizmetçisi, genç kızı odadan götürdüler. Sophia'nın halası, gitmeden önce, bu hırsının, daha doğrusu Mrs. Western'in deyimiyle, bu çılgınlığının korkunç sonuçları üstüne bazı sağlıklı öğütler verdi erkek kardeşine.

Mr. Western, anlamı karanlık kalan dolaylı sözler, omuz silkmele ve ünlem işaretleriyle verilen bu öğütleri belki kavrayamadı; kavradıysa bile, pek yararlanmadı bunlardan. Çünkü kızının başına bir felâket gelecek korkusundan kurtulur kurtulmaz, gene kuduruverdi. Güçlü kuvvetli bir adam olan Rahip Supple orada bulunmasaydı, Mr. Western'in düşmanca davranışlarını zorla önlemeseydi, hemen dövüşmeye başlayacaktı Jones ile.

Sophia odadan çıkar çıkmaz, Jones, süklüm püklüm bir halde, Rahibin tutup zaptettiği Mr. Western'e yaklaştı. Sakinleşmesi için yalvarıp yakardı; böyle öfkeli olduğu sürece, ona durumu açıklamanın yolu olmadığını söyledi.

"Şimdi sana gösteririm durum nasıl açıklanır, dedi Mr. Western. "Hadi çıkar üstündekileri. Eğer erkeksen, ömründe yemediğin güzel bir dayak yiyeceksin şimdi.

Bunun üzerine Mr. Western, kırsal bölgelere yerleşen bayların, birbirine öfkelenince kullandıkları özel dille bağırdı çağırdı delikanlıya. İngiliz kibar sınıfının pek o kadar kibar olmayan alt tabakaları arasında, at yarışlarında, horoz dövüşlerinde ya da başka genel yerlerde tartışma çıkınca, insanın bedeninin belirli bir yeri söz konusu olur hep; "orama selâm söyle" denilir ikide birde. Çoğu zaman da, şaka olsun diye o yerin sözü edilir. Ama bana kalırsa, genellikle yan-

liş anlaşılır bu şaka. Çünkü işin asıl güldürücü yanı şudur ki, karşınızda­kinin k...na tekme atacağınız tehdidini savurduğunuz için, onun da gelip sizin k...nızı öpmesini istersiniz. Oysa hiç kimse kendi k...na tekme atılmasını istemez ya da başkasının k...nı öpmeye kalkmaz. Durumu dikkatle izlediğimden, kesinlikle biliyorum bunu.

Şaşılması gereken bir şey daha vardır: Kırsal bölgelere yerleşmiş baylarla görüşen herkesin bildiği gibi, bu türden binlerce nazik çağrı yapıldığı halde, bu isteği bir tek kez olsun yerine getirmemiştir hiç kimse. Bu da, köylerde oturanların ne denli görgüsüz olduklarını kanıtlamamaktadır. Çünkü kentlerde, en kibar baylar bile, hiç kimse onlardan böyle bir şey istemeden, bu törene baş vurarak, kendilerinden üstün mevkilerde bulunanlara duydukları saygıyı kanıtlarlar tanrının günü.

Jones, kılı kırkırdamadan karşıladı bu şakacı sözlerin tümünü.

"Efendim," dedi, "bu davranışınızla, size duymam gereken saygının belki de tümünü yıkıp yok ettiniz. Ama bir tek açıdan hep saygı duyacağım size: Siz Sophia'nın babası­sınız. İstedığınız kadar küfredin bana. Öfkeye kapılarak, Sophia'nın babasına el kaldırmaya­cağım."

Mr. Western bu sözü duyunca büsbütün kudurduğundan, Rahip, gitmesi için Jones'a yalvardı.

"Görüyorsunuz, efendim," dedi, "öfkeden kuduruyor siz burada kaldıkça. Onun için rica ederim, artık çekilin. Onunla konuşup anlaşamazsınız, o böyle ateş püskürürken. Burada oyalanmamanız daha iyi. Kendinizi savunmak için söyleyeceklerinizi başka bir zamana bırakmanız, daha yerinde olur."

Jones, kendine böyle salık veren Rahip Supple'a teşekkür edip, hemen uzaklaştı. Eli kolu artık özgürlüğe kavuşan Mr. Western, onu zorla tutmalarının aslında iyi bir şey olduğunu söyleyecek kadar toparlandı.

"Yoksa kafasını patlatıp, vallahi beynini darmadağan ederdim onun," dedi. "Böyle bir it uğruna asılmak da yazık olurdu doğrusu.

Barışsever çabalarının olumlu sonucunu kutlamaya başlayan Rahip, öfkeyi kötölemek amacıyla bir söylev vermeye koyuldu. Atılğan

bir insanda, öfkeyi yatıştıracağı yerde tutuşturacak türden bir söylevdi bu. Eski Yunan ve Latin yazarlardan, özellikle Seneca'dan, birçok değerli alıntıyla süsledi söylevini. Seneca, öfkeyi öyle derinliğine incelemiştir ki, ayrıca kızgın bir adamdan başka herkes, çok yararlanarak ve rahatça okuyabilir yazdıklarını. Dinbilimi doktorası olan Supple, İskender ile Clytus'un* ünlü öyküsünü anlatarak söylevine son verdi. Ama bu öyküyü not defterimde "sarhoşluk" bölümüne ayırdığım için, şimdi ele alacak değilim.

Mr. Western bu öyküye kulak asmadı. Rahibin söylediklerinin hiçbirine kulak asmamıştı belki. Çünkü adam daha lâfını bitirmeden, sözünü kesti, büyük bir bardak bira istedi; (insan kafasının bir çeşit sıtması olan öfke konusunda söylenen sözlerden belki en doğru olanlardan birini söyledi) "öfke insanı susatıyor," dedi.

Mr. Western, büyük bir yudum bira yutar yutmaz, gene Jones'u diline doladı. Yarın sabah erkenden Mr. Allworthy'ye gidip, durumu ona bildirmeye karar verdiğini söyledi. Rahip, sırf iyi huylu bir adam olduğundan, arkadaşının bundan vazgeçmesini istedi ama, kandırma çabalarının tek sonucu, Supple'in dindar kulaklarına pek ağır gelen bir yığın küfür ve lânet oldu. Western, özgür doğan bir İngiliz olarak küfretmek ayrıcalığına sahip olduğunu ileri sürdüğünden, onu azarlamayı göze alamadı Supple. Gerçeği söylemek gerekirse, bu Rahip, Mr. Western'in sofrasında ağız tadıyla yiyebilmek amacıyla, kulaklarının ara sıra böyle hırpalanmasına katlanıyordu. Avunmak için de, arkadaşının bu kötü huyunu hiç desteklemediğini, Mr. Western'in evine hiç ayak basmasa da, bu adamın nasıl olsa gene küfredeceğini düşünüyordu. Gelgelelim Rahip Supple, bir bayı kendi evinde azarlayacak kadar görgüsüz olmamakla birlikte, kilisenin kürsüsüne çıkıp da vaiz verirken, dolaylı yoldan hincını alıyordu Mr. Western'den. Gerçi bu vaizler küfürbazı yola getirmede ama, vicdanını etkiledi bir bakıma; çünkü Mr. Western, küfredenleri kıyasıyla ceza-

* Clytus, Granicus'da Büyük İskender'in canını kurtaran Makedonyalı bir generaldi. Bir şölende çıkan sarhoş kavgasında, İskender, kaza sonucu, Clytus'u öldürdü. (Ç.N.)

landırmaya başladı. Böylece Yargıç Western'den başka köyde hiç kimse rahatça küfredemez oldu.

BÖLÜM 10

Mr. Western, Mr. Allworthy'yi görmeye gider

Mr. Allworthy ile yeğeni, sabah kahvaltısını yeni bitirmişlerdi. Genç Mr. Blifil, Sophia ile başanlı görüşmesini anlatmış, Mr. Allworthy de bu duruma sevinmişti; çünkü Sophia'nın varlığından fazla kişiliğinden ötürü, bu evliliği çok istiyordu. İşte tam o sırada, Mr. Western odaya daldı ve damdan düşercesine şöyle dedi:

"Pek güzel bir iş yaptınız doğrusu! Pek yerinde bir amaç uğruna yetiştirmişsiniz piçinizi. Gerçi sizin bu işde parmağınız olduğunu - yani maksatlı olarak diyelim parmağınız olduğunu- sanmıyorum. Ama evimin altını üstüne geçirdiniz gene de."

"Acaba mesele nedir, Mr. Western?" diye sordu Allworthy.

"Mesele ki, ne mesele! Benim kızım sizin piçinize vuruldu, işte mesele! Ama kızıma bir metelik bile vermeyeceğim, bir meteliğin yarısının yarısının yarısını bile vermeyeceğim. Öteden beri düşünürdüm hep; bir piçi bay gibi yetiştirmenin, şunun bunun evine dadanmasını hoş görmenin sonu ne olacak diye. İyi ki, elime geçiremedim onu; yoksa çekerdim sopayı. Azgın kediler gibi çapkınlık etmeyi öğretirdim ona. Kendi efendisinden başkasının işine karışmasın o orospu çocuğu. Bir lokma yiyecek vermeyem ona. Bir lokma yiyecek alsın diye bir tek metelik de vermeyem. Eğer kızım ona varacaksa, sırtındaki gömlekten başka çeyizi yoktur kızımın. Varımı yoğumu kızıma bırakacağıma, Hannover hanedanı milletimizi mahvetsin diye devlete bırakırım, daha iyi."

"Doğrusu çok üzüldüm," dedi Allworthy.

"Vız gelir bana üzüntünüz! Ben, biricik çocuğumu, zavalıcık Sophy'mi, gözümün nurunu, yaşlılığımın tek umudu ve biricik avuntusunu yitirdikten sonra, ne işime yarar sizin üzüntünüz! Ama ka-

rarlıyım, onu kapı dışarı edeceğim. Sokaklarda dilenecek, aç kalacak, geberecek. Benden bir tek metelik, bir tek metelik bile alamayacak. O orospu çocuğu pek ustaydı tavşan avlamakta. Ben nereden bileyim asıl avlamak istediğinin ne olduğunu. Ama ömrünün en kötü avını avlamış olacak. Bir leşten beter olacak eline geçirdiği kız. Ancak derisini elde edecek o kızın. Söyleyin herife, haberi olsun."

"Söylediklerinize çok şaştım," dedi Allworthy. "Hele daha dün yeğenimle kızınız arasında olanlardan sonra..."

"Ya efendim, yeğeninizle kızım arasında olanlardan sonra anlaşıldı her şey. Mr. Blifil gider gitmez, o orospu çocuğu çıkageldi. Avcı olduğu için, ben onu severdim. Ama aklımın kenarından bile geçmezdi kızımı gizlice hep avlamak istediği."

Allworthy, "keşke kızınızı görmesi için bunca fırsat vermeseydiniz ona," dedi. "Siz de biliyorsunuz ki, böyle bir kuşku olmağı halde, ikide birde sizin evinizde kalmasına karşıydım."

"Allah kahretsin! Kimin aklına gelirdi böyle bir şey? Benim kızımın ne ilgisi var onunla? Kızımın aşına fişne için değil, benimle ava çıkmak için gelirdi evime."

"Onları böyle sık sık beraber gördüğünüz halde, seviştiklerinin bir belirtisini görmemenizin yolu var mı hiç?"

"Bir tek belirtisini bile görmedim vallahi billahi. Kızı öperken bile görmedim onu. Değil tatlı diller dökmek, kız ortalarındayken büsbütün suskunlaşırdı. Kıza gelince, ondan fazla öteki delikanlılara nazik davranırdı. Ben kolay kolay aldanmış cinsden değilimdir. Aldanmış sanma, komşum."

Bunu duyan Allworthy, az kalsın gülecekti; ama zorla tuttu kendini; çünkü insan yaradılışını bilirdi; Mr. Western bu haldeyken, onu gücendirmekten kaçınacak kadar da görgülü ve iyi huyluydu. Bu durumda ne yapmasını istediğini sordu Mr. Western'e.

"O iti benim evimden uzak tutun," dedi Western. "Ben de gidip, kızı kilitleyeceğim. Çünkü ne denli direnirse dirensin, kararlıyım onu Mr. Blifil ile evlendirmeye."

Bunun üzerine Mr. Western, Blifil'in elini tutup sıktı, ondan başka damadı olmayacağına and içti. Sonra, evinin altının üstüne gel-

diğini, kızının kaçmaması için, acele geri dönmesi gerektiğini söyledi. Jones'u evinde yakalarsa, onu iğdiş edip beygirlerin koşu yarışına katılacak duruma getireceğine yeminler ederek, Mr. Allworthy'den hemen ayrıldı.

Allworthy ile Blifil başbaşa kalınca, uzun bir sessizlik oldu. Genç bay, derin derin içini çekiyordu boyuna. Bu iç çekmelerin birazı hayal kırıklığından, çoğu da duyduğu kinden geliyordu; çünkü Sophia'yı elden kaçırmaktan fazla, Jones'un başarısı üzüyordu Blifil'i.

Sonunda, dayısı ne yapmayı düşündüğünü sorunca, Mr. Blifil şöyle dedi: "Ah, ah efendim! Akıl bir yönü aşk da başka bir yönü gösterince, sevdalı bir kişinin ne yapacağı sorulur mu hiç? Bu güç duruma düşen sevdalının, tutkusundan yana yöneleceği su götürmez ne yazık ki! Aklım, başka birini seven bir kadından vazgeçmemi emrediyor bana. Gelgelelim tutkum, zamanla onun değişeceği, bana bağlanabileceği umudunu veriyor. Sevilen bir erkeği, bir kadının yüreğinden söküp atmak, haksızlıktır diyerek, karşı çıkabilirsiniz bana. Eğer bu karşı çıkışınız geçerli olsaydı, hemen vazgeçerdim sevgimden. Ne var ki, Mr. Western'in yüzde yüz kararlı oluşu, sevgimde direnmekle herkesin mutluluğuna bir katkıda bulunacağımı kanıtlamakta. Böyle bir evliliği engellemekle, yalnız babayı acılar çekmekten korumakla kalmayacağım; evlenmeye niyetlenen çiftin de mahvolmasını önlemiş olacağım. Onunla evlenirse, genç bayanın her açıdan felâkete uğrayacağı konusunda en küçük bir kuşku yok. Çünkü genç bayan, kişisel servetinin çoğunu yitirmekten başka, hem bir dilencinin eşi olacak, hem de babası ona biraz para verse bile, o para, adamın hâlâ ilişkisini sürdürdüğünü bildiğiniz o bayağı kıza harcanacak. Ama bütün bunlar solda sıfır. Asıl üstünde duruması gereken şey, onun, dünyada tanıdığım en kötü adamlardan biri oluşu. Sevgili dayım, canla başla uğraşıp, şimdiye dek gizlediğim bazı durumları bilseydi çoktan vazgeçerdi böylesine rezil bir heriften.

Allworthy, "nasıl?" diye sordu. "Bildiklerimin dışında bir kötülüğü mü var onun? Söyle bana, rica ederim."

Blifil, "hayır olmaz," dedi. "Geçmiş şeylerdir bunlar. Belki de pişmandır yaptıklarına."

"Emrediyorum sana. Görevindir bildiklerini söylemek.

"Sizin her istediğinizi yaptığımı bilirsiniz, efendim. Bunun sözünü ettiğime üzgünüm; çünkü ondan hıncımı alıyordum gibi olacak şimdi. Oysa, Tanrıya şükür, böyle bir düşünce aklıma gelmemiştir hiçbir zaman; ve mademki bunu söylemeye beni zorluyorsunuz, onu bağışlamanız için, şimdiden yalvarırım size.

"Böyle şartlar ileri sürerek, beni bağlamaya kalkma. Ben gereken sevgiyi ona verdim; hattâ belki seni gücendirecek kadar sevgi gösterdim ona."

"Korkarım ki, hakkettiğinden fazlasını gösterdiniz," dedi Blifil. "Sizin hayatınızın en büyük tehlikede olduğu gün, ben ve bütün aile gözyaşları içindeyken, cümbüş ve rezalete kendini verdi. İçki içti, şarkı söyledi, bağırdı çağırdı. Böyle davranmasının doğru olmadığını çıtlattığım zaman, öfkeden köpürdü, üst üste küfretti, bana 'hergele' dedi, beni yumrukladı."

Allworthy, "nasıl!" diye bağırdı. "Hangi yüzle el kaldırır sana.

"Yemin ederim ki, bana vurmasını çoktan bağışladım. Ona en büyük iyilikleri yapan bir insana, dünyanın en iyi insanına nankörlüğünü de aynı kolaylıkla bağışlayabilmek isterdim. Ama sizin, onun kusuruna bakmayacağınızı umarım gene de; çünkü hiç kuşkusuz yok ki, bir şeytan onun ruhuna girmişti. Aynı akşam, Mr. Thwackum ile birlikte, hava almaya çıktık kırlara. Sağlık durumunuzun iyileştiğini gösteren ilk belirtilere sevinirken, ne yazık ki, onu bir kızla, anlatılması uygun olmayan şeyler yaparken gördük. Kendini korumayı düşünmeden gözüpek davranan Mr. Thwackum, onu azarlamak için bir iki adım atınca, o, (bunu üzülmekle söylüyorum) saygıdeğer Mr. Thwackum'un üstüne saldırıp, adamı öyle kıyasıya dövdü ki, bednindeki çürüklerin henüz geçmediğini sanıyorum. Öğretmenimi kurtarmaya çabalarken, Jones'un kötülüğünün acısını çektim ben de. Ama onu çoktan bağışladım. Hattâ Mr. Thwackum'ı kandırıp, onun da Jones'u bağışlamasını; Jones'u mahvedecek bu olayı size bildirmemesini sağladım. Şimdi efendim, mademki farkına varmadan bu işe dolaylı olarak değindim ve emirleriniz üstüne her şeyi açıklamak zorunda kaldım, yalvarırım size onu bağışlayın.

"Ah çocuk!" dedi Allworthy, "böylesine kötü bir işi bir an olsun saklayacak kadar iyi yürekli olduğun için, bilemiyorum seni alkışlamam mı gerekiyor, yoksa ayıplamam mı... Mr. Thwackum nerede? Söylediklerini doğrulaması, aklımdan bile geçmez ama; bir canavarı neden cezalandırdığını bütün dünya öğrensini diye, bu işi ayrıntılı olarak incelemek istiyorum."

Bunun üzerine Thwackum hemen çağıldı. Blifil'in söylediklerinin her birini doğruladı. Hattâ kendi göğsündeki belgeyi de ortaya çıkardı; çünkü Mr. Jones'un kara ve mavi mürekkepli el yazısı, pek okunaklı olarak görülüyordu Mr. Thwackum'ın gövdesinde... Mr. Blifil candan yalvarıp yakarak önlemeseydi, bu işi çoktan Mr. Allworthy'ye bildireceğini de söyledi.

"Mr. Blifil eşsiz bir genç," dedi; "ama düşmanlarını böyle bağışlamak, aşırı bir iyilik."

Blifil'in o sıralarda öğretmenin her şeyi açıklamasını engellemek için uğraştığı doğrudur. Bunun da birçok nedenleri vardı: Hastalığın insanı yumuşattığını, gevşettiğini; hasta bir insanın sert davranmayacağını biliyordu. Bundan başka, işin aslını bilen, her şeyi açığa vurabilecek durumda olan hekim daha evdeyken, olup bitenler hemen anlatılırsa, durumu dilediği gibi kötüye yoramayacağından korkuyordu. İşte bu yüzden, Jones gene bir taşkınlık yapıp, çevreden yeni yakınmalar gelinceye dek, bu işi gizli tutmaya karar verdi; çünkü birçok şeyle birden suçlanırsa delikanlının daha kolayca ezilebileceğini düşünmüştü. Blifil böylece fırsat kollarken, Kader Tanrıçası iyilik edip, güzel bir fırsat vermişti eline. Blifil, son olarak, şunu da hesaba katmıştı: Canla başla uğraşıp, Jones'a büyük dostluk duyduğuna inandırmıştı Mr. Allworthy'yi; Thwackum'ı kandırıp, bu işi gizlemesini sağlamakla da, Mr. Allworthy'nin inancını daha da pekiştirmiş oluyordu.

Kısa olmakla birlikte, iyi yürekli okuyucuya dokunacak bir durumu ele alan bir bölüm

Mr. Allworthy, öfkeli olduğu sırada hiç kimseyi cezalandırmaz, bir hizmetçiyi bile kapı dışarı etmezdi. Onun için, Jones'un yargılanmasını öğleden sonraya ertelemeye karar verdi.

Zavallı delikanlı, her zamanki gibi yemeğe geldi. Ama öyle üzgündü ki, yiyecek hali yoktu. Mr. Allworthy'nin ona kötü kötü bakması, duyduğu üzüntüyü büsbütün yoğunlaştırmaktaydı. Western'in, Sophia ile ilişkisini Allworthy'ye yetiştirdiğini anladı bu bakışlardan. Ama Blifil'in anlattıklarından hiç mi hiç haberi yoktu; çünkü Jones, neredeyse suçsuz sayılırdı o olayda. Suçlu olsa bile, Jones bunu çoktan unutup bağışladığı için, başkalarının da unutup bağışladıklarını sa-
nıyordu.

Yemek bitip de hizmetçiler çekilince, Mr. Allworthy konuşmaya başladı. Uzun bir söylev vererek, Jones'un işlediği sayısız suçları, özellikle bugün ortaya çıkanları, sayıp dökmeye koyuldu. Sözlerini şöyle noktaladı: Eğer Jones suçsuz olduğunu kanıtlayamazsa, Mr. Allworthy onun yüzüne bir daha bakmayacaktı.

Savunmasını yaparken, çok güç durumdaydı zavallı Jones. Hat-tâ neyle suçlandığını bile kesinlikle bilemiyordu; çünkü kendini önemsemek istemeyen Mr. Allworthy, hastalığı sırasında Jones'un sarhoşluğunu filân anlatırken, delikanlının başlıca cinayetinden, yani onu yetiştiren adama karşı duygusuzluğundan, hiç mi hiç söz etmemişti. Böylece Jones, kendini temize çıkarmanın yolunu bulamıyordu. Üstelik yüreği paramparçaydı neredeyse; öylesine de kötümserdi ki, kendini savunmak için bir tek söz söyleyemeden, her şeyi kabul etti. Umutsuzluğa düşen bir katil gibi, Mr. Allworthy'nin merhametine sığındı: Nice çılgınlıklar, nice dengesizlikler yaptığını bildiğini; ama dünyanın en büyük cezası saydığı şeyi gene de hakketmediğini söyledi.

Allworthy ise şöyle karşılık verdi: "Senin gençliğine acıdım; adam

olacağını umduğum için, gereğinden fazla hoşgörölü davrandım sana karşı. Ama şimdi görüyorum ki, sen kendinden geçmiş bir ser-serisin. Bir insanın senden yana çıkması, seni desteklemesi, bir cinayet olur artık. Hattâ o genç kızın gönlünü çalmak için yaptığın yüz-süz girişimden ötürü, kendi namusumu temize çıkarmak için, seni cezalandırmam gerekiyor. Yoksa, sana gösterdiğim ilgiyi zaten ayıplayanların hepsi, böylesine aşağılık ve kötü bir işde, benim de suç ortağı olduğumu sanırlar haklı olarak. Bunu yaptığın için senden nasıl tiksineceğimi bilmeliydin. Eğer benim rahatımı, benim onurumu biraz olsun düşünseydin, benim dostluğuma biraz değer verseydin, böyle bir şey yapmayı aklından bile geçirmezdin. Delikanlı, ayıptır bu, ayıp! Senin işlediğin suçlara uygun bir ceza bulamıyorum, doğrusu. Şimdi sana bir şey vereceğim için de, kendimi haklı göremiyorum nerdeyse. Ne çare ki, seni kendi çocuğum gibi büyüttüm; şimdi dımdızlak ortada bırakamam. Bu zarfı açınca, eğer çalışırsan, namusunla yaşamayı sağlayacak bir şey bulacaksın içinde. Ama bunu kötü amaçlar uğruna kullanırsan, sana bir yardımda daha bulunmak zorunluluğunu duymayacağım. Çünkü ne olursa olsun, bundan böyle seninle görüşmemeye kararlıyım. Şunu da söylemeden edemeyeceğim: En çok kızdığım şey, sana bunca sevgi, bunca dürüstlük gösteren o iyi yürekli gence (Blifil demek istiyordu) kötü davranmış olmandır."

Yenir yutulur şey değildi bu son söz. Yaşlar sel gibi boşandı Jones'un gözlerinden. Ne konuşabiliyor, ne de kımıldayabiliyordu. Girmesi için Allworthy'nin verdiği kesin emre, ancak bir süre sonra uya bildi. Yapmacık olmasının da, anlatılmasının da yolu olmayan bir heyecanla Allworthy'nin ellerini öptükten sonra, odadan çıktı.

O sırada Mr. Allworthy'nin Jones'a hangi gözle baktığını hesaba katıp da, bu değerli adamı gene de ayıplayan okuyucu biraz akılsız olmalı. Ne var ki, o bölgede oturanların tümü, ya akılsız olduklarından ya da daha kötü nedenlerden ötürü, bu sert kararı korkunç bir hainlik saydılar. Dahası da var: Bir piçe (genel kaniye göre kendi piçine) gösterdiği iyilik ve sevgiden ötürü Mr. Allworthy'yi eskiden ayıplayanlar; kendi öz çocuğunu kapı dışarı etti diye kıyamet kopar-

dılar şimdi. Özellikle kadınların tümü, Jones'dan yana çıktılar; bu bölümde anlatamaycağım kadar çok sayıda masallar uydurdular bu konuda.

Şunu da söylemeyi unutmamalıyız: Mr. Allworthy'yi ayıplayanlardan hiçbiri, Jones'a verilen zarftaki paranın lâfını etmediler. Oysa beş yüz İngiliz lirası tutarındaydı bu para. Jones'un, hain babasının evinden meteliksiz, hattâ kimine göre çınl çıplak kovulduğu konusunda ağız birliği etti herkes.

BÖLÜM 12

Aşk mektupları ve buna benzer şeyler anlatılır

Jones'a hemen evden çıkması emredildi; giysileriyle öteberisinin istediği yere gönderileceği söylendi.

Böylece Jones yola çıktı. Nereye gittiğine bakmadan, nereye gittiğini neredeyse bilmeden, bir milden fazla yürüdü. Sonunda, küçük bir dere yolunu kesince, delikanlı, suyun kıyısında yere attı kendini. Haklı bir öfkeyle, "dinlenmem için, babam bu yeri de benden esirgeyecek değildir herhalde," diye söylendi elinde olmadan.

Derken Jones, aklın alamayacağı kadar yoğun acılar içine düştü; Saçlarını yoldu; delilik, aşırı öfke ve umutsuzluk nöbetlerinde genellikle yapılan şeylerin çoğunu yaptı.

İçindeki fırtınalı duyguları böylece biraz dağıttıktan sonra, kendine gelmeye başladı. Çektiği acı şimdi biçim değiştirdi; az çok yumuşadı. Sonunda, kendi tutkusuna karşı mantığını kullanabilecek kadar serinkanlı oldu; bu yürekler acısı durumunda ne yapması gerektiğini düşünmeye başladı.

Başlıca kaygısı, Sophia'ya karşı nasıl bir tutum benimseyeceği sorunuydu. Ondan ayrılacağını düşündükçe, nerdeyse paramparça oluyordu yüreği. Ne var ki, onu mahvetmek, onu bir dilenci durumuna düşürmek korkusu (eğer daha da çok acı çekmesinin yolu varsa) daha da acı geliyordu Jones'a. Karşı koyamayacağı kadar güçlü bir

istekten ötürü, yani Sophia'ya sahip olmak isteğinden ötürü, onu kandırmaya kalksa, bunu yapmaya bir an olsun aklı yatsa bile, genç kızın, böylesine pahallıya malolacak bir isteğe boyun eğeceğine güvenemiyordu. Mr. Allworthy'yı kızdırmak, onun rahatını huzurunu bozmak kaygısı da, bunu engelleyen güçlü bir nedendi. Son olarak şunu da düşünerek aklını başına topladı: Sophia'nın da, Mr. Allworthy'nin de mutluluğunu hiç hesaba katmasa bile, gene de yapacağı işde başarılı olmasının yolu yok gibiydi. Böylece, umutsuzluğuyla, ona bunca iyilik yapan adama duyduğu gönül borcuyla, Sophia'ya beslediği gerçek sevgiyle desteklenen onuru, duyduğu yakıcı istekten ağır bastı. Sophia'yı felâkete sürüklemektense, ondan ayrılmaya karar verdi sonunda.

Tutkusunu böyle yenince, Jones'un yüreğini bir an için dolduran o ıslıl ıslıl sıcaklığı, aynı şeyi hiç duymamış bir adamın anlaması güçtür. Gururu öylesine okşanmıştı ki, belki de tam bir mutluluk sarı-mıştı içini. Gelgelelim, uzun sürmedi bu. Çok geçmeden Sophia'yı gene düşünmeye başlayınca, elde ettiği zaferin tadı tuzu kalmadı. Ölü yığınlarına bakıp da, onların kanını dökmek pahasına kazandığı şan, iyi yürekli bir komutana ne denli acı gelirse, Jones'a da o denli acı geldi bu zaferi. Çünkü şimdi, sevgiyle yüklü binlerce duyguyu öldürüp ayaklarının dibine sermişti bizim şanlı delikanlımız.

Dev bir ozan olan Lee'nin * "Dev Onur" diye adlandırdığı şeyin yolunda ne olursa olsun ilerlemeyi aklına koyan Jones, Sophia'ya bir vedâ mektubu göndermeye karar verdi. Pek uzakta olmayan bir eve uğrayıp, kalem kâğıt aldı ve aşağıda gördüğümüz satırları yazdı:

"Efendim,

"Bunu yazdığım sırada durumumu göz önünde tutarsanız, hoş-görülü davranıp mektubumdaki tutarsızlıkları ya da saçmalıkları bağışlayacağınıza inanıyorum; çünkü şimdi söyleyeceğim her şey, öylesine dolu bir yüreктen akıyor ki, bu duyguları benden başka hiç kimse dile getiremezdi.

* Nathaniel Lee (1653-1692) Fielding'in hiçbir zaman hoşlanmadığı ve her zaman alay ettiği bir tragedya yazarıdır. (Ç.N.)

"Efendim, buyruklarınıza boyun eğip, sizden, o sevgili, o güzel varlığınızdan, sonsuza dek kaçmaya kararlıyım. Gerçekten haince verilen bir buyruktu sizinkisi. Ama benim Sophia'mdan değil, kendi alnımın karayazısından geliyordu bunun hainliği. Benim gibi mutsuz bir yaratığın yeryüzünde var olduğunu unutmanızı zorunlu kıldı benim alınyazım... Kendinizi koruyabilmeniz için, zorunlu kıldı bunu.

"İnanın bana, çektiğim acıları duymamanızın yolu olsaydı, bu acılardan hiç mi hiç söz etmezdim size. Ne denli iyi, ne denli sevecen bir yüreğiniz olduğunu biliyorum. Mutsuzları düşündüğünüz zaman duyduğunuz üzüntüden sizi korumak isterim. Ah! İleride başıma gelecekleri duyunca, bir an olsun üzülmeyiniz ne olur! Çünkü sizi yitirdikten sonra, her şey vız gelir bana.

"Ah benim Sophia'm! Sizden ayrılmak çok güç; beni unutmanızı istemek, daha da güç. Ama sevgilerin en gerçeğini duyduğum için, ikisini de istemek zorundayım. Beni biraz olsun düşünmekle huzurunuzun bozulacağını hayal ettiğim için, bağışlayın beni. Ama mademki böylesine yüce bir amaç uğruna mahvoldum, rahatlamak için, canınızın istediği kadar öfkelenin bana. Sizi hiçbir zaman sevmediğimi söyleyin kendi kendinize; ya da gerçeği düşünün, yani size hiç de lâyük olmadığını. Haddim olmayan bir şeyi başarmaya kalktığım için, ne denli ağır ceza görsem, gene de azdır. Bunu da düşünerek, beni hor görmeyi öğrenin... Artık yazacak halde değilim... Melekler, sonsuza dek korusunlar sizi."

Jones, mektubunu mühürlemek için, ceplerinde balmumu aradı. Ama ceplerinde ne balmumu buldu, ne de başka bir şey. Çünkü çılgınlığı sırasında, ceplerinde ne var ne yoksa, atmıştı. Bu arada, Mr. Allworthy'den aldığı ve henüz açmadığı cüzdanı da attığı aklına geldi şimdi.

Evde balmumu bulup, mektubunu mühürledikten sonra; yitirdiklerini aramak üzere, acele ederek derenin kıyısına döndü gene. Yol-da, eski dostu Kara George'u gördü. Kara George, başına gelen felâketten ötürü, Jones'a candan acıdığını söyledi. O bölgede oturanların hepsi gibi, o da duymuştu olup bitenleri.

Jones, cüzdanı yitirdiğini kolcuya söyledi. Kolcu da, hemen Jo-

nes ile birlikte, dereye geldi. Çayırda her yeri, her bitkinin dibini, Jones'un gittiği yerleri de, gitmediği yerleri de aradılar. Ama boşunaydı aramaları. Hiçbir şey bulamadılar. Gerçi yitirilen şeyler orada, çayırdaydı ama; bulundukları tek yeri, yani George'un ceplerini aramak akıllarına gelmemişti. Kara George, biraz önce yitirilenleri bulmuş, değerlerinin farkına varınca da, saklamaya karar vermişti onları.

Kolcu, yitirilen şeyleri bulmayı umarcasına, canla başla aradıktan sonra, Mr. Jones'a başka bir yere gidip gitmediğini sordu: "Eğer bunları yeni kaybettinizse, mutlaka burada olmaları gerekir," dedi; "çünkü pek gelip geçen yoktur buralardan."

Bath'da oturan bir adamın ismarladığı tavşanı yakalayıp, ertesi sabah adama götürmek isteyen Kara George, aslında bir rastlantı sonucu geçmişti bu tarladan.

Şimdi Jones, yitirdiklerini bulmak umudundan vazgeçti; hattâ neredeyse unuttu bile bunları yitirdiğini. Kara George'da dönüp, "bana dünyanın en büyük iyiliğini yapar mısın?" diye sordu candanlıkla.

George biraz duraksadı: "Sizin için elimden geleni yapacağımı bilirsiniz, efendim. Çok isterdim size bir hizmette bulunmak."

Jones bir şey istediğini söyleyince, kolcu fena halde bozulmuştu aslında. Çünkü Mr. Western'in hizmetindeyken avladığı hayvanları satarak bir hayli para biriktirdiği için, Jones'un ondan borç isteyeceğinden korkuyordu. Ama Jones, Sophia'ya bir mektup götürmesini rica ederek, onu bu korkudan kurtardı çok geçmeden. Kara George, bunu sevine sevine yapacağına söz verdi. Gerçekten de, Jones için sevine sevine yapmayacağı pek az şey vardı. Çünkü yaradılışı böyle olan bir adam ne kadar gönül borcu duyabilirse, o kadarını duyuyordu Jones'a; ve yeryüzünde her şeyden fazla parayı seven bir adam, ne kadar dürüst olabilirse, o kadar da dürüsttü.

Jones ile Kara George, bu mektubu ancak Mrs. Honour'un Sophia'ya iletebileceği konusunda bir anlaşmaya vardıldıktan sonra, birbirlerinden ayrıldılar. Kolcu, Mr. Western'in evine gitti. Jones da, yarım mil uzakta bulunan bir meyhaneye gidip, habercisinin geri dönmesini bekledi.

George, efendisi Mr. Western'in evine varır varmaz, Mrs. Hono-

ur ile karşılaştı. Birkaç soru sorup ağzını aradıktan sonra, Sophia'ya yazılan mektubu verdi; aynı anda da, Sophia'nın Jones'a yazdığı mektubu aldı. Honour, o mektubu bütün gün göğsünde taşıdığını, kiminle göndereceğini bilemediği için, umutsuzluğa düştüğünü anlattı.

Sevinen kolcu, hemen Jones'a gitti. Jones, Sophia'nın mektubunu eline alır almaz, bir kenara çekilip kağıdı açtı, şunları okudu:

"Efendim,

Sizi son gördüğümünden beri neler hissettiğimi anlatamam. Benim yüzümden babamın korkunç hakaretlerine katlandığınız için, ömrümün sonuna değin borçlu kalacağım size. Babamın huyunu bilirsiniz; yalvarırım size, benim hatırım için, hiç gücenmeyin ona. Size biraz huzur verecek bir şey söylemek isterdim. İnanın bana, beni öldürmezlerse, elimi de, yüreğimi de, istemediğiniz bir kişiye vermem."

Jones, yüz kez üst üste okudu mektubu; yüz kez de öptü. Heye-canından ötürü, sevgi dolu istekleri gene canlandı. Bildiğimiz mektubu Sophia'ya yazdığına pişman oldu. Kara George, Sophia'nın evine gittiği sırada Mr. Allworthy'ye bir mektup yazıp, sevdasından vazgeçmeye kesinlikle söz verdiği, yeminler ettiği için, daha da pişman oldu. Ne var ki, akli başına gelince, Sophia'nın mektubunun durumu ne değiştirdiğini, ne de iyileştirdiğini anladı. Bu mektup, Sophia ona bağlı kalacak, ileride belki olumlu bir şeyler olacak diye, biraz umut vermişti ancak. İşte bu yüzden, delikanlı kararından caymadı. Kara George ile vedâlaşarak, aşağı yukarı beş mil uzakta bulunan bir kente gitmek üzere yola çıktı. Jones'a karşı tutumunda bir değişiklik olmazsa, eşyalarını o kente göndermesini yazmıştı Mr Allworthy'ye.

Sophia'nın ř u sıradaki davranışı; aynı biçimde davranabilecek tüm kadınların onun bu davranışını ayıplamamaları zorunluğu; ve vicdan mahkemesinde çözümlenmesi güç bir sorunun tartışılması

Pek hoş sayılmazdı Sophia'nın son yirmi dört saati. Bu yirmi dört saatin büyük bir kısmını, ölçülü ve dikkatli davranmak konusunda halasının verdiği söylevleri dinlemekle geçirmişti. Halası, kibar çevrelerin tutumunu örnek edinmesini istemişti Sophia'dan. Bu değerli bayana göre, kibar çevrelerin gözünde sevda bir alay konusuydu artık. Erkekler için devlet memurluğu neyse, kadınlar için evlilik de oydu; yani servet sahibi olmanın, toplumda yükselmenin yoluydu. Bu görüşlerini açıklamak için, Mrs. Western, olanca ustalığıyla saatlerce konuşmuştu.

Keskin bir zekânın ürünü olan bu söylevler, Sophia'nın inançlarına da, duygularına da ters düşmekle birlikte, genç kızın gözünü bir tek dakika yummadan geceleri düşündükleri şeyler kadar üzmüyordu onu gene de.

Sophia, ne uyuyabildiği ne de dinlenebildiği halde yatağından çıkmadığı için, Allworthy'nin evinden dönen babası, kızını yatakta buldu. Saat sabahın onunu geçiyordu o sırada. Mr. Western, doğru kızının odasına gitti, kapıyı açtı. Sophia'nın henüz kalkmadığını görünce, "hey! Demek sağ salımsın!" diye bağırdı. "Öyle de kalacaksınız; aklıma koydum bunu."

Derken Mr. Western, kapıyı kilitledi; anahtarı da Honour'un eline tutuşturdu. Eğer görevini dürüstçe yerine getirirse, ona büyük ödüller vereceğini; bir hainlik ederse de, çok korkunç cezalara çarptıracağını bildirdi.

Honour'a verilen sıkı emirlere göre, Sophia, Mr. Western'den izin almadan odasından çıkmayacaktı. Sophia'nın odasına, ancak babası ve halası girebilecekti. Honour, yasak olan kalem, kağıt, mürekkep dışında, Sophia'nın her istediğini ona getirecekti.

Şimdi Mr. Western, giyinip yemeğe gelmesini emretti kızına. Sophia bu emri yerine getirdi. Sofrada her zaman oturduğu kadar oturduktan sonra, gene hapishanesine götürüldü.

Akşamleyin gardiyan Honour, kolcudan aldığı mektubu Sophia'ya verdi. Sophia, mektubu iki üç kez üst üste okudu; sonra yatağına kapanarak, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Mrs. Honour, hanımının bu davranışına şaşıtı; üzüntüsünün nedenini öğrenmek için, candan yalvarmaktan kendini alamadı.

Sophia bir süre sustu. Derken ansızın ayağa fırlayıp, hizmetçisinin elini yakaladı: "Ah Honour! Ben bittim!" diye bağırdı.

"Allah esirgesin!" dedi Honour. "Keşke size getireceğime, yak-saydım şunu. Bu mektubun sizi avutacağını sanmıştım vallahi. Yoksa cehenneme kadar yolu vardı bu mektubun. Bilseydim, elimi bile sürmezdim ona."

"Honour, sen iyi bir kızsın. Senden duygularımı gizlemeye kalkmak doğru değil artık: Meğer ben, beni yüzü koyun bırakan bir adama boşuna vermişim yüreğimi."

"Mr. Jones böylesine hain bir adam olabilir mi ki?"

"Bu mektupla sonsuza dek vedâ ediyor bana. Dahası var: Onu unutmamı istiyor. Beni sevseydi, hiç isteyebilir miydi bunu? Bunu düşünmeye bile dayanabilir miydi? Böyle bir şey yazabilir miydi?"

"Elbette yazamazdı, küçük hanım. Vallahi, İngiltere'nin en mü-kemmel adamı bile 'beni unut' dese, hemen unutuveririm onu. Hadi canım! Bu genci aklınızın kenarından geçirmekle bile, hakketmediği bir onuru başışladınız ona. Siz ki, bu bölgenin tüm delikanlıları arasında canınızın çektiğini seçebilirsiniz! Vallahi, ben kendi görüşlerimi ileri sürecektim kadar haddini bilmez değilim ama, genç Mr. Bli-fil hem namuslu bir ana babanın evlâdı, hem buranın en büyük top-rak sahiplerinden biri olacak; hem de bana kalırsa, ondan çok daha yakışıklı, çok daha kibar. Üstelik de akli başında bir genç. Hiçbir kom-susu, bir tek kusur bulamaz onda. Pis aşiftelerin peşinden koşmaz; hiç kimse de piçini onun kapısına bırakmaz. Mr. Jones, 'unut beni' demişmiş! Tanrıya şükür, can çekişsem bile, beni unut diyen bir er-keğin bunu bir kez daha söylemesine fırsat vermem ben. Yeryüzün-

de bunu söyleyenden başka bir tek erkek kalmasa da, 'beni unut' diyerek bana hakaret eden, dünyanın en üstün erkeği de olsa, gene de yüzüne bakmam bir daha. Demin söylediğim gibi, iyi ki Mr. Blifil var..."

"O nefret ettiğim adı ağzına alma!" diye bağırdı Sophia.

"Öyle olsun, efendim. Mademki ondan hoşlanmıyorsunuz, sizden birazcık olsun yüz görseler, daha nice nice pırıl pırıl, yakışıklı delikanlılar evlenmek ister sizinle. Bana kalırsa, ne buralarda, ne de başka yerlerde, bir tek genç bay yoktur ki, sizin ona şöyle bir bakmanızla hemen koşa koşa gelip sizinle evlenmek istemesin."

Sophia öfkelen-di: "Beni ciğeri beş para etmez bir kız mı sanıyorsun da böyle abuk sabuk lâflar ederek, damarıma basıyorsun? erkeklerin tümünden nefret ediyorum ben."

"Vallahi hanımım, erkeklerden tiksismekte haklısınız doğrusu. Şu beş parasız, pis dilenci herifin size karşı kötü davranışı..."

"O lânet dilini tut!" diye bağırdı Sophia. "Hangi yüzle saygısızca anarsın onun adını benim önümde? O mu bana kötü davrandı? Hayır! Ben o hain sözleri okurken acı çektim ama, onun zavallı kanyan yüreği daha da çok acı çekti onları yazarken. Ah, yiğitçe erdemlerle, meleklerle özgü bir iyilikle doludur o! Hayran olmam gereken bir varlığı ayıpladığım için, kendi zavallılığımdan utanıyorum. Ah Honour! Benim iyiliğimden başka bir şey düşündüğü yoktur onun. Ben rahat edeyim diye, hem kendime, hem de bana kıyıyor. Beni mahvetmek korkusu, umutsuz bir acıya sürüklledi onu."

"Bunu göz önünde tutmanıza çok sevindim," dedi Honour. "Kapı dışarı edilen, yeryüzünde bir tek meteliği olmayan bir adama gönlünüzü kaptırmak, mahvolmak değil de nedir?"

Telâşlanan Sophia, "kapı dışarı edilmek mi?" diye bağırdı. "Ne demek istiyorsun? Nasıl?"

"Aman efendim, nasıl olacak ki! Babanız, Mr. Jones'un size göz koyduğunu Mr. Allworthy'ye söyler söylemez, Mr. Allworthy çırlı çıplak kapı dışarı etti delikanlıyı."

"Eyyvah! Demek onu mahveden o kahrolası, o lânetli kişi ben'im! Çırlı çıplak kapı dışarı edildi ha!.. Al, Honour, ne kadar param varsa

al; parmaklarımdaki yüzükleri al... İşte saatim... Hepsini ona götür... Git, onu hemen bul."

"Allah aşkına hanımım, aklınızı başına toplayınız. Eğer efendim bunların yok olduğunun farkına varırsa, kabak benim başıma patlar. Onun için yalvarırım size hanımım, saatinizi ve mücevherlerini vermeyiniz. Üstelik bu kadar para yeter de artar da bana kalırsa. Babanızın haberi olmaz paradan."

"Peki, öyleyse son meteliğime kadar al. Onu hemen bul, ona ver bu parayı. Hadi git, git, bir dakika kaybetme."

Verilen emirlere uyan Mrs. Honour, aşağı inip Kara George'u bulunca, içinde on altı altın gini bulunan keseyi ona verdi. Aslında Sophia'nın tüm servetiydi bu; çünkü babası ona çok cömertçe davrandığı halde, para biriktiremeyecek kadar eli açıktı Sophia'nın.

Keseyi alan Kara George, meyhaneye doğru yöneldi. Yolda giderken, acaba bu paraya da el koyayım mı diye düşünmeye başladı. Gelgelelim, Vicdanı buna razı olmadı; ona bunca iyilik yapan adama karşı nankörce davrandığı için, vicdanı onu hemen tersledi. Buna karşılık, Açgözlülük şöyle dedi:

"Vicdanın daha önceden, zavallı Jones'un beş yüz İngiliz lirasını alırken, düşünmeliydi bunu. Çok daha önemli bir paranın iç edilmesine sessiz sedasız katlandıktan sonra, böylesine ıvır zıvır bir miktar için yapmacık acılar çekercesine haller takınmak, saçmadır; hattâ düpedüz ikiyüzlülüktür."

Bunun üzerine Vicdan, becerikli bir avukatın savını ileri sürdü: Size emanet edilen bir parayı iç ederek, güveni düpedüz kötüye kullanmanın, bulunan bir paraya gizlice el koymaktan daha ağır bir suç olduğunu söyledi.

Ama Açgözlülük, gülünç buldu bu düşüncayı. İkisinin de aynı kaşıya çıktığını belirtti. Onur ve erdem kavramlarından bir kez vazgeçince, onlara artık başvurmanın yolu olmadığını anlattı.

Sözün kısası, eğer Korku imdadına yetişmeseydi, bu tartışmada mutlaka yenilecekti zavallı Vicdan. Korku, bu iki iş arasındaki gerçek ayrımın, bir onur sorunu değil, bir güven sorunu olduğunu bildirdi: Beş yüz İngiliz lirasını iç etmekte pek az tehlike vardı; oysa

on altı giniye el koymakla, hemen yakayı ele verebilirdi.

Böylece, Korkunun dostça yardımı sayesinde, Vicdan tamamiyle egemen oldu Kara George'un kafasına; ve dürüstlüğünü pohpohlayan birkaç tatlı söz söyledikten sonra, on altı giniyi Jones'a vermek zorunda bıraktı onu.

BÖLÜM 14

Mr. Western ile kızkardeşinin kısa bir konuşmasını anlatan kısa bir bölüm

O gün Mrs. Western'in sabahtan akşama kadar işi vardı dışarda. Eve dönüp de erkek kardeşiyle karşılaşıncı, Sophia'yı sordu. Mr. Western, Sophia'nın sıkı bir göz altına alındığını söyledi.

"Odasında kilitli," dedi; "anahtar da Honour'da."

Kız kardeşine bunu bildirirken, görülmedik bir bilgelik ve keskin bir zekâ kanıtlayan tavırlar takınmasından, Mrs. Western'in onu candan alkışlayacağını umduğu besbelliydi. Ne var ki, büyük bir hayal kırıklığına uğradı; çünkü Mrs. Western, onu çok küçümsercesine bir hal alıp, şöyle dedi:

"Vallahi kardeşim, dünyanın en akılsız adamısın sen. Benim yeğenimin idaresini ne diye bana bırakmıyorsun? Ne diye burnunu sokuyorsun bu işe? Diller döküp yapmaya uğraştığım her şeyi mahvettin şimdi. Aklını başına toplaması için, ben onun kafasını özlü düşüncelerle doldururken, sen de başkaldırsın diye onu kışkırtmaktasın. Kardeşim, Tanrıya şükür, köle değildir İngiliz kadınları. İspanya ya da İtalya'daki evli kadınlar gibi, kilitlenemeyiz biz. Tıpkı sizler gibi, bizim de hakkımızdır özgür olmak. Bizleri zorla yönetemezler; ancak aklımıza seslenerek, kandırarak yola getirebilirler bizi. Ben görmüş geçirmiş bir kadınam, kardeşim; birini kandırmak için ne gibi sözler söylenmesi gerektiğini bilirim. Aptallık edip bana engel olmasaydın, Sophia'yı yola getirecektim. Onun eskiden benden öğrendiği akıllı ve ölçülü kurallara göre davranmasını sağlayacaktım."

Mr. Western, "demek ki, ben hep yanılıyorum, dedi.

"Hayır, kardeş; ancak aklının ermediği işlere burnunu sokunca, yanılıyorsun sen. Dünyada neler olup bittiğinin farkına varmış bir kadını ben; bunu sen de biliyorsun. Elimden alınmaması, yeğenim için çok daha hayırlı olurdu. Buralarda, seninle beraber yaşaya yaşaya aklına koydu o romantik aşk kavramlarını ve buna benzer saçma sapan şeyleri."

"Bunları ona ben mi öğrettim sanıyorsun yoksa!"

"Kardeş, yüce Milton'un dediği gibi, senin cahilliğin benim sabrımı tüketiyor* nerdeyse."

"Allah belâsını versin Milton'un!" diye bağırdı Mr. Western.

"Eğer bunu benim önümde söyleyecek kadar yüzsüzleşseydi, ne denli yüce olursa olsun, bir tane patlatırdım Milton'a gene de. Sabırlıymış! Asıl ben sabırlıyım! Beni hâlâ okula giden iri yarı bir çocuk saymana katlanıyorum! Sarayda bulunanlar bir yana, herkes akılsız mı yani? Hadi canım! Birkaç cumhuriyetçiyle Hannover hanedanını tutan birkaç fare dışında, hepimiz aptalsak dünya hâpı yuttu demektir. İnşallah pek yakında onların tümünü rezil ederiz de, rahata kavuşuruz bizler de. İşte bu kadar kardeş, rahata kavuşuruz bizler de. İnşallah o günleri göreceğim, kardeş; Hannover fareleri tüm buğdayımızı kemirip, bize kesin olarak şalgamdan başka bir şey bırakmadan önce, o günleri göreceğim inşallah.

"Yoo, öyle şey olmaz kardeş!" diye bağırdı Mrs. Western. "Artık senin ne dediğini anlamaz oldum. Yok şalgammış, yok Hannover faresiymiş! Bu çeşit lâflar hiçbir anlam taşıyor benim için.

"Bunları duymak işinize gelmez elbette. Ama ne yaparsanız yapın, ülkenin yararını düşünenler, gene de başarıya ulaşabilirler günün birinde."

"Siz ülkenin yararını bırakın da, kızınızın yararını düşünün biraz. Çünkü bana kalırsa, ülkeden çok, kızınızdır tehlikede olan."

"Ama biraz önce onu düşündüğüm için tersledin beni; kızımı sa-

* Milton'un yapıtlarında bu sözü arayarak, belki okuyucu da kendi sabrını tüketir. (Y.N.)

na bırakmamı istedin.”

”Eğer bu işe burnunu sokmayacağına yemin edersen, sırf yeğenime duyduğum yakınlıktan ötürü, bu işin sorumluluğunu üstüme alırım.”

”Al öyleyse; çünkü bilirsin, bir kadını, ancak başka bir kadının idare edebileceğine inanırım öteden beri.”

Bu konuşmadan sonra, Mrs. Western, kardeşinin, kadınlar ve ulusun yönetimi konusunda ileri sürdüğü görüşleri hor görürcesine bir şeyler homurdanarak, Mr. Western’in yanından ayrıldı. Doğru Sophia’nın odasına gidip, bir gündür hapis yatan genç kızı özgürlüğe kavuşturdu.

YEDİNCİ KISIM

ÜÇ GÜNÜ KAPSAR

BÖLÜM 1

Dünya ile tiyatro sahnesi arasında bir karşılaştırma

Dünya çoğu kez tiyatroya benzetilmiştir. Nice ağırbaşlı yazarlar ve şairler, insan yaşamının, neredeyse her açıdan, ilkin Thespis'in uydurduğu ve uygar ülkelerin tümünün beğenerek ve sevinerek benimsedikleri o sahne gösterilerini andıran yüce bir tiyatro oyunu olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bu görüş, öylesine ilerlemiş, öylesine genelleşmiştir ki, ilkin yalnız tiyatroyla ilgili olan ve ancak benzetme yoluyla dünya için kullanılan kimi deyimler, şimdi hem tiyatrodan, hem de dünyadan söz ederken kullanılır. Örneğin, hem genel olarak yaşamdan, hem de bir tiyatro yapıtından söz ederken, "bir tiyatro sahnesi" ya da "oyunun bir sahnesi" gibi deyimlere başvururuz. "Perdenin arkasında olup bitenler" deyince, Drury-Lane Tiyatrosundan fazla St. James Sarayı aklımıza gelir.

Tiyatro sahnesinin, gerçekten varolan bir şeyin sergilenmesi ya da Aristo'nun deyimiyle gerçeğin bir yansıması olduğunu düşünürsek; bu durumu kolayca açıklayabiliriz. Yazıları ya da davranışlarıyla, yaşamın bir benzerini öyle bir başarıyla üretenler vardır ki, onların yapıtları bir bakıma yaşamla kaynaşır, hattâ aslında bir öykünme oldukları halde, gerçek sayılabilirler. Bu gibi yapıtları yaratanlara büyük bir saygı beslememiz gerekir belki de.

Ne var ki, bu yaratıcılara fazla saygı göstermekten hoşlanmayız bizler. Çocuklar oyuncaklarını nasıl kullanırlarsa, biz de öyle kullanırız onları; üstün yeteneklerine hayran kalacağımıza, onları yuhalamaktan, itip kakmaktan haz duyarız.

Dünyayla tiyatro sahnesi arasında bir benzerlik görmemizin bir-

çok başka nedenleri de vardır. İnsanların çoğu birer oyuncudur ki-
mine göre. Bir kral ya da bir imparator rolünü oynayan oyuncu, ger-
çekten kral ya da imparator sayılamayacağı için, bu gibilerinin rolü-
nü oynadıkları kişinin yerine geçmeye hakları yoktur. İşte bu yüz-
dendir ki, ikiyüzlülere “oyuncu” denilir; hattâ ikiyüzüyle de, oyun-
cuya da, aynı adı verirlerdi Yunanlılar

Yaşamın kısalığının da bir payı vardır bu benzetmede. Ölümsüz
Shakespeare şöyle der:

**Yaşam, beceriksiz bir oyuncudur;
Kısacık bir süre, sahnede tedirginlik içinde
Böbürlenerek salınır.
Sonra da, sesi duyulmaz olur.***

Okuyucularımın, herkesçe ezbere bilinen bu dizeleri bağışlama-
ları için, bana kalırsa pek az kişinin okuduğu, çok soylu baska bir
alıntı vereceğim. Bu dizeler, sanırım aşağı yukarı dokuz yıl önce ya-
yınlanan, uzun süredir de unutilan **Tanrı**** adlı bir şiirden alınmış-
tır. İyi adamlar, kimi zaman kötülerden daha çabuk unutuldukları gibi,
iyi kitapların da kimi zaman kötü kitaplardan daha çabuk unutulduk-
larını kanıtlar bu şiirin unutulması:

**Tüm insan eylemlerinin kaynağısın sen,
İmparatorlukların yükselişinin de, kralların düşüşünün de!
Bak, zamanın koskocaman tiyatrosu gözler önüne serili;
Sahnede art arda yürüyor kahramanlar;
Işıl ışıl gösteriler, tantanayla izliyor birbirini;
Kimi önderler zafere ulaşıyor, kimi krallar kanıyor!
Tanrının çizdiği alinyazısının sana verdiği rolleri oyna;
O rollerin gururu, tantanası, senin amaçlarına uysun:**

* Macbeth'den bir alıntı (V.1). Fielding ikinci dizeyi yanlış anımsamış “struts
and frets” yerine “storms and struts” yazmıştır (Ç N)

** The Deity, Samuel Boyse'un (1708-1749) 1739 yılında yayınladığı bir şiirdir. (Ç N)

Bir süre parlasınlar gün ışığında!

Sonra, senin bir baş işaretinle, yok oluyor bu hayaller;

Hiçbir iz kalmıyor bu cıvı cıvı sahneden.

Ancak "tüm bunlar eskiden vardı" diyor anılar.

Ne var ki, bu benzetmede de, yaşamın tiyatroyla ilişkilerini gösteren başka benzetmelerde de, karşılaştırmının temeli sahnedir her zaman. Bu büyük oyunun seyircilerini de hesaba katan hiç kimse çıkmamıştır bildiğim kadarıyla.

Gelgelelim doğa çoğu zaman en güzel gösterilerini tıklım tıklım insan dolu bir tiyatro binasında gözler önüne serdiği için, doğanın oyuncularını gibi seyircileri de, yukarda verdiğimiz benzetmeyi benimsemeyeceklerdir. Zamanın koskocaman tiyatrosunda, dostlar da vardır, eleştirmenler de. Alkışlayıp bağırانlar da vardır, yuhalayıp homurdananlar da. Sözün kısası, Theatre-Royal'da görülen ya da duyulan her şey vardı orada da.

Bir tek örneği ele alarak, şöyle bir inceleyelim bu durumu: Bir önceki kısmın onikinci bölümünde Doğa, Kara George'un, ona dostluk eden, ona sürekli iyilik yapan gencin beş yüz İngiliz lirasını aşırıldığını gösterdi bize. Bunu seyreden büyük seyirci kalabalığının ne gibi tepkileri olmuştur bu sahneye?

Bana kalırsa, dünya tiyatrosunun en ucuz yerlerinde, yani üst balkonda oturanlar, her zamanki gibi bağırıp çağırarak seyrettiler bu olayı; ağızlara alınmayacak küfürler ederek, her halde terslediler Kara George'u.

Biraz daha aşağıda ve biraz daha pahalı yerlerde oturanlar, o denli gürültü yapmadıkları, yakası açılmadık küfürler etmedikleri halde, üst balkondaki seyirciler kadar tiksindiler Kara George'un bu davranışından. Bunların arasında bulunan iyi yürekli kadıncağızlar, Kara George'un cehenneme dek yolu olduğunu söylediler; bir çoğu da Şeytanın hemen gelip, onu kapıvereceğini sandı.

Daha pahalı koltukların bulunduğu parterde oturanlar arasında, her zaman olduğu gibi, görüş ayrılığı vardı gene: Yiğitçe erdemlerden, ahlâk açısından kusursuz kişilerden hoşlananlar, böyle bir kö-

tlk örneğinin, herkese ders olsun diye ağır bir cezaya uğramadan gözler önüne serilmesine karşı çıktılar. Yazarın kimi dostları ise, "ba-
kın efendiler, bu adam kötü ama, doğada var böyle Şeyler" diye ba-
ęırdılar. ağın genç eleŐtirmenlerinin tümü, kâtipler, çıraklar, vb., bu
sahneyi bayağı bulup, homurdanmaya başladılar.

En pahalı yerlerde yani localarda oturanlar, her zaman olduğu gi-
bi, pek kibar davrandılar. Zaten bunların çoğu, başka Şeylerle uğra-
şıyorlardı o sırada. Sahneye bakan tek tük seyircilerden bazıları, Kara
George'un pek iyi bir adam olmadığını ileri sürdüler. Bazıları da, en
yetkili eleştirmenlerin görüşlerini öğrenmeden ne düşündüklerini sy-
lemeye yanaşmadılar.

Bu büyük doğa tiyatrosunun perde arkasına girebilen biz yazar-
lar (böyle bir ayrıcalığı olmayan bir yazara, sözlüklerden ve imlâ ki-
taplarından başka bir Şey yazmak izni verilmemeli) Kara George'un
davranışını ayıplarız ama, onu kişiliğine yüzde yüz kin duymayız; n-
k belki de doğa, sahneye koyduğu tüm oyunlarda kötü bir rol ver-
miştir bu adama. şunu da unutmamalı ki, çoğu zaman aynı oyun-
cu, hem kötü adam, hem de kahraman rollerini oynadığından, ya-
çam ayrıca benzer tiyatroya. Bugün hayran olduğunuz oyuncudan,
yarın tiksinebilirsiniz. Tragedya oyuncularını arasında dünyanın en b-
yk dahisi saydığım Garrick, soytarı rolünü oynamayı da hor görmez-
di ara sıra. Horatius'a göre, Yüce Scipio ile Bilge Laelius da aynı Çe-
yi yaparlarmış yıllarca önce. Hattâ Cicero, onların "aklın alamaya-
cağı kadar ocuklaştıklarını" söyler. Gerçi bunlar, dostum Garrick
gibi, ancak şaka olsun diye soytarılık yaparlardı ama; nice ünlü kişi-
ler, tamamiyle candan davranarak ikide birde öylesine göze batan
budalalıklar yapmışlardı ki, onlarda aklın mı yoksa aptallığın mı ağır
bastığını, alkışlanmaları mı yoksa ayıplanmaları mı gerektiğini, on-
lara hayran mı kalacağımızı yoksa onları hor mu göreceğimizi, onla-
rı sevmek mi yoksa onlardan nefret etmek mi daha yerinde olacağı-
nı kestirmek g bir sorun haline gelmiştir.

Bu büyük tiyatronun perde arkasında bir süre bulunanlar; hem ora-
daki çeşitli kılık değiştirmelerini, hem de bu tiyatronun yöneticileri
ve müdürleri olan insan tutkularının akla sığmaz şımarık davranış-

larını bilenler (çünkü bu tiyatronun asıl yetkili kişisi olan Akıl, hiçbir çaba göstermeyen, ayrıca tembel bir kişidir) Horatius'un nil **admirationi** yani "hiçbir şeye şaşma" diyen ünlü sözünün tam ne demek olduğunu anlamışlardır her halde.

Kötü oynanan bir tek rol, insanı tiyatrodaki kötü bir oyuncu yapmaz; tıpkı bir tek kötü davranışın insanı yaşamda kötü bir adam yapmadığı gibi. Çoğu zaman bir tiyatro yöneticisi gibi davranan tutkular, insanlarla akıllıca danışmadan, bazen de insanların yeteneklerini hesaba katmadan, belirli roller oynamaya zorlar onları. Böylece, bir insanın da, bir oyuncunun da, kendi oynadığı rolü hiç mi hiç beğenmediği olur. Hattâ İago'nun kişiliği, oyuncu Mr. William Mills'in o dü-rüst yüzüne ne denli uymazsa, ahlâksızlık da kimi kişilere o denli yakışmaz.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, akyürekli, gerçekten anlayışlı bir insan, hiç kimseyi çabucak ayıplayamaz. Bir kusuru, bir ahlâksızlığı eleştirir ama, suçluya karşı öfke duymaz. Sözün kısası, aynı çocuksu davranışlar, aynı görgüsüzlükler ve aynı kötü niyetler, yaşamda da tiyatrodaki da kıyametlerin kopmasına neden olur. Tiyatroda en bayağı seyirciler, oyuncularını en çabuk yuhalayanlar olduğu gibi; yaşamda da genellikle en kötü adamlar, "it!" ya da "pis herif!" sözcüklerini ağızlarından düşürmeyenlerdir.

BÖLÜM 2

Mr. Jones'un kendi kendisiyle bir konuşması

Jones, ertesi sabah erkenden, Mr. Allworthy'nin gönderdiği eşyaları aldı. Bir de mektup geldi eşyalarla beraber:

"Efendim,

Dayım size şunları bildirmemi emretti: Dayım, ancak uzun uzun düşündükten ve iyiliğe lâyık olmadığınızı tam anlamıyla kavradıktan sonra sizinle ilgili olumsuz bir karar aldığından ötürü, bu kararda en küçük bir değişiklik yapmak olasılığı hiçbir zaman elinize geçmeye-

cektir. Dayım, o genç bayandan artık vazgeçtiğinizi söyleyecek kadar yüz­süz olmanıza pek şaş­tı. Çünkü söz konusu genç bayanın aile durumu da parasal durumu da, sizin aile durumunuzdan ve parasal durumunuzdan bin kat üstün olduğundan, ona göz dikmeye nasıl olsa hakkınız yoktu. Son olarak, size şunu da bildirmek emrini aldım: Dayımı hoşnut edecek ve onun isteklerine boyun eğdiğinizi kanıtlayacak olan tek şey, buradan hemen gitmenizdir. Mektubumu bitirmeden önce, bir Hıristiyan olarak, size şunu da salık vermekten kendimi alamıyorum: Olanca ağırbaşlılığınızla yaşantınızı doğru yola koymanın çarelerini düşünün. Bu konuda Tanrının size yardım etmesi için her zaman duacı olan

Alçakgönüllü hizmetkârınız
W. Blifil.

Bu mektup, birçok çelişik duygular uyandırdı Jones'un içinde. Ama sonunda sevecenlik, öfke ve kızgınlıktan ağır bastı. Derken, tam vak­tinde imdadına yetişen bir gözyaşı seli, çektiği acılar yüzünden çıldırmasını ya da yüreğinin parçalanmasını engelledi belki de.

Gelgelelim, çok geçmeden, böyle bir çareye başvurduğu için utanmaya başladı delikanlı.

Ayağa fırladığı gibi, "peki, öyle olsun!" diye bağırdı. "Mr. Allworthy'nin isteklerine boyun eğeceğim. Gitmemi istiyormuş, gideceğim ben de... Ama nereye?... Rastlantılar nereye sürüklerse. Mademki benim gibi bir zavallının başına geleceklere hiç kimsenin aldırdığı yok, ben de aldırmayacağım bundan böyle... Ben neden düşün­ecekmişim hiç kimsenin düşünmediği bir kişiyi? Ama belki de başka biri vardır beni düşünen. Öyle biri ki, tüm dünyaya bedel! Sophia'nın, benim başıma geleceklere kayıtsız kalmayacağını hayal edebilirim; hayal etmeliyim de bunu. Yeryüzünde tek dostumu bırakacak mıyım? Üstelik öyle bir dost ki... Onun yanında kalamaz mıyım?... Ama nerede? Nasıl kalabilirim onunla? Bana benim kadar o da istese bile, babası öfkeyle onu kahretmeden Sophia'yı görebileceğimi umabilir miyim hiç? Böyle bir genç kızın kendi kendini mahvetmesini isteyebilir miyim? Onu yıkmak pahasına, kişisel tutkularıma kapı-

labilir miyim? Böyle bir amaç güderek, bir hırsız gibi, sinsi sinsi dolanabilir miyim buralarda?... Hayır, bunu düşüncek kadar alçalamam; tiksinirim böyle bir şey yapmaktan. Hoşçakal Sophia, hoşçakal dünyanın en güzeli, en sevileni..."

O sırada delikanlıyı konuşamaz hale getiren sevdâ, yaşlara dönüşüp gözlerinden boşandı.

Artık buralardan uzaklaşmaya karar verdiğine göre, nereye gideceğini düşünmeye koyuldu. Milton'un dediği gibi, "tüm dünya gözleri önüne serildi." Cehennemden kovulan Âdemi avutacak, ona yardımcı bulunacak hiç kimse olmadığı gibi, Jones'un da hiç kimsesi yoktu. Tanıdıklarının hepsi, Mr. Allworthy'nin tanıdıklarıydı. Mr. Allworthy'nin gözünden düştükten sonra, onlardan da bir şey bekleyemezdi. Soylu ve iyi yürekli davranışlarıyla ün salmış kişiler, ekmeklerini yiyen adamı kovarken, gerçekten çok dikatli olmalıdırlar; çünkü onların kovduğu mutsuz kişinin yüzüne kimsecikler bakmaz artık.

Jones, nasıl yaşayacağını, hangi işle uğraşacağını da düşünüyor. Bunu düşündükçe de, hazin bir boşluk seriliyordu gözlerinin önüne. Bir meslek edinmek, bir iş sahibi olmak için uzun zaman gerekiyordu; beteri var, para gerekiyordu. Çünkü dünya öyle bir düzenlenmiştir ki, "hiçlikten hiçlik çıkar" sözü, fizik bilimi alanında ne denli doğruysa siyaset alanında da o denli doğrudur; paradan tamamiyle yoksun bir kişi, para kazanmak olasılıklarından da tümüyle yoksundur.

Sonunda okyanus, tüm mutsuzların o konuksever dostu, Jones'u bağnna basmak için, engin kollarını açtı. Jones da bu çağrıya sırt çevirmemeye karar verdi. Meczazla konuşmaktan vazgeçeceğim: Gemici olmaya karar verdi yani.

Bu aklına gelir gelmez, dört elle sarıldı bu düşünceye. Hemen bir at kiraladı; Bristol'a gidip, bir gemide çalışmak üzere yola çıktı.

Ama bu yolculukta ona arkadaşlık etmeden önce, kısa bir süre için Mr. Western'in evine uğrayıp, sevimli Sophia'nın başına neler geldiğini görecekiz.

BÖLÜM 3

Bu bölümde çeşitli konuşmalar vardır

Mr. Jones'un gittiği günün sabahı, Mrs. Western, Sophia'yı odasına çağırdı. Babasından izin alıp, özgürlüğünü sağladığını bildirdikten sonra, evlilik konusunda uzun bir ders vermeye başladı. Mrs. Western'e göre, evlilik, şairlerin anlattığı gibi, aşktan doğan romantik bir mutluluk tasarısı değildi; din adamlarının öğrettikleri gibi, bazı amaçları gerçekleştiren kutsal bir kurum da değildir. Mrs. Western'e göre, evlilik bir çeşit bankaydı: Akıllı başında kadınlar, varlıklarından en iyi biçimde yararlanmak, başka yerlerden elde edemeyecekleri yüksek faizleri alabilmek için, neleri var neleri yoksa bu bankaya yatırırlardı.

Mrs. Western sözünü bitirdikten sonra, Sophia, halası gibi çok bilgili, görmüş geçirmiş bir bayanla, özellikle evlilik gibi üstünde pek az düşündüğü bir konuyu tartışacak durumda olmadığını söyledi.

"Benimle tartışmak mı, çocuğu!" dedi halası. "Benimle tartışmanı beklemiyorum elbette. Eğer senin kadar genç bir kızla tartışmaya kalkarsam, boşunadır görmüş geçirmiş olmam. Sokrates'ler, Aldibiades'ler ve eski çağların öteki filozofları, öğrencileriyle tartışmaya alışık değildiler. Sen beni bir Sokrates bil, çocuk: Senin görüşünü sormuyorum; ancak kendi görüşümü bildiriyorum sana."

Bu bayanın, ne Sokrates'in ne de Aldibiades'in felsefesini okumadığını, şu son sözlerden belki anlayacaktır okuyucumuz. Aldibiades'in felsefesi konusunda, okuyucumuzun merakını giderecek durumda da değiliz aslında.

"Efendim," dedi Sophia, "sizin herhangi bir görüşünüze karşı çıkmaya kalkmadım ben. Evliliğe gelince, hiçbir zaman düşünmediğim, belki de hiçbir zaman düşünemeyeceğim bir konudur bu."

Mrs. Western, "vallahı, Sophy," dedi, "benden böyle şeyleri gizlemen, çok saçma. Fransızların, ancak kendi ülkelerini savunmak için yabancı kentlere el koyduklarını söylemelerine ne denli inanırsam, sana da o denli inanırım evliliği hiç düşünmediğini söylediğin

zaman. Kiminle evlenmek istediğini bildiğimin pek âlâ farkındasın da, nasıl evlenmek istemiyorum diye bana yutturmaya çalışırsın, çocuk? Fransızlarla ayrı bir antlaşma yapmak, Hollandalıların çıkarlarına ne denli ters düşerse; böyle bir evlilik yapmak da senin çıkarlarına o denli ters düşer, doğaya aykırı bir şey olur! Evlilik sorununu şimdiye dek hiç düşünmedinse inan bana, bunu düşünmenin zamanı geldi de geçti de! Çünkü kardeşim, Mr. Blifil ile hemen bir antlaşma yapılmasına kararlı. Bense, bir çeşit güvence verdim bu iş konusunda; senin işbirliği edeceğine söz verdim."

Sophia, "sizin ve babamın sözünü dinlemeyeceğim bir tek konu varsa, o da budur, efendim" diye karşılık verdi. "Çünkü bu öyle bir evlilik ki, hayır demem için, pek düşünmeme bile gerek yok."

"Eğer ben, Sokrates kadar büyük bir filozof olmasaydım, sabrımı tüketirdin, doğrusu. Bu genç baya karşı çıkmanın ne gibi bir nedeni olabilir?"

"Çok geçerli bir nedeni olabilir, bana kalırsa: Nefret ediyorum ondan."

"Sözcüklerini yerli yerinde kullanmasını hiçbir zaman öğrenmeyecek misin sen? Bailey'nin sözlüğüne başvurmalısın, çocuk. Sana zararı dokunmayan bir adamdan nefret etmenin yolu yoktur. Nefret ediyorum derken, ondan hoşlanmadığını söylemek istiyorsun. Ondan hoşlanmamansa, onunla evlenmemen için yeterli bir gerekçe sayılmaz. Nice çiftler bilirim ki, birbirlerinden hiç mi hiç hoşlanmadan, rahat rahat, kibar kibar yaşayıp gitmişlerdir. İnan bana, çocuk, bu işleri senden iyi bilirim ben. Görmüş geçirmiş olduğumu kabul edersin sen de. Tanıdığım kadınların tümü, onların, kocalarından hoşlandıklarına değil, hoşlanmadıklarına inanılmasını isterler. Çünkü kocasından hoşlanmak, öylesine modası geçmiş, romantik, saçma sapan bir şeydir ki, bunu düşünmek bile bir kepezaliktir."

"Yemin ederim, efendim," dedi, "hoşlanmadığım bir erkekle hiçbir zaman evlenmem. Babamın isteklerine aykırı biriyle evlenmeyeceğime söz veririm, umarım ki, babam da benim isteklerime aykırı birine vermez beni o zaman."

Sophia'nın halası bir hayli öfkelenmişti: "İstekleriymiş! İsteklerim de-

mez mi! Yüzsüzlüğüne şaşıyorum, doğrusu. Senin yaşında, üstelik de evlenmemiş bir genç kız, nasıl söz edebilir isteklerinden! Ama senin isteklerin ne olursa olsun, kardeşim kararını verdi. Dahası var, mademki isteklerinden söz ediyorsun, bir an önce antlaşmayı yapmasını salık vereceğim kardeşime. İstekleriymiş!”

Bunun üzerine, Sophia diz üstü çöktü; yaşlar akmaya başladı o ıslıl ıslıl gözlerinden. Halasının ona acıması için; mutsuzluğuna kolay kolay katlanmıyor diye ona böylesine kızmaması için, yalvarıp yakarmaya başladı. Kiminle evleneceğinin ancak kendini ilgilendirdiğini, ancak kendi mutluluğunun söz konusu olduğunu da açıklayıp durdu bu arada.

Bir icra memuru, elindeki yazının verdiği yetkiye dayanarak, karabahtlı bir borçluyu gözaltına alırken, adamcağızın döktüğü göz yaşlarına hiç mi hiç aldırmaz. Memur ona acısın diye, boşuna uğraşır zavallı tutsak; boşuna anlatır eşsiz kalan sevgili karısının, geveze geveze konuşan ufacık oğlunun, ürken küçük kızının halini. Derdin her çeşidine kör ve sağır kalarak, kendi yüceliğiyle böbürlenmiş memur, insanları ezen tüm koşullara tepeden bakıp, zavallı kurbanını gardiyanın eline teslim eder gene de.

Sophia'nın politika meraklısı halası da, işte tıpkı bu memur gibi, genç kızın göz yaşlarına kör, yalvarıp yakarmalarına sağırdı. Tıpkı bu memur gibi kararlıydı tir tir titreyen genç kızı gardiyan Blifil'in kolları arasına atmaya.

Büyük bir öfkeyle şöyle dedi: “Evlenmeniz, yalnız sizi ilgilendiren bir iş değildir, hanımefendi; hattâ sizi pek az, daha doğrusu neredeyse hiç ilgilendirmez. Evlenmenizde önemli olan, ailenizin onurudur; siz bir araçtan başka bir şey değilsiniz. Kral aileleri arasında bir evlenme olunca, örneğin Fransız hanedanından bir kız, İspanyol hanedanından bir erkekle evlenirken, yalnız bu prensesin keyfi mi göz önünde tutulur sanıyorsunuz, küçük hanım? Hayır, iki kişinin birleşmesi değil, iki krallığın birleşmesidir burada önemli olan. Bizimki gibi soylu ailelerde de, durum aynıdır. Aileler arasındaki birleşmedir asıl önemli olan. Kendi benliğinizden çok, ailenizin onuruna saygı duymanız gerekir. Örnek verdiğim prenses, bu soylu dü-

şünceleri size esinlemese de, bütün prenseslerin başına gelen, sizin de başınıza geldi diye, yakınamazsınız herhalde.

Sophia, sesini biraz yükseltti: "Ailemin onurunu lekeleyecek bir şey yapacağımı hiç sanmam, efendim. Mr. Blifil'e gelince, sonucu ne olursa olsun, onunla evlenmemeye kararlıyım. Hiçbir baskı da kararımdan caydıramaz beni."

O sırada odaya yaklaştığı için, bu konuşmanın büyük bir kısmına kulak misafiri olan Western'in tüm sabrı tükenmişti. Korkunç bir öfkeyle içeriye dalıp, bağırmaya başladı:

"Allah belâ mı versin sen onunla evlenmezsen! Allah belâ mı versin evleneceksin. İşte bu kadar! İşte bu kadar! Allah belâ mı versin evlenmezsen onunla!"

Mrs. Western, Sophia'ya karşı kullanılmak üzere bol miktarda öfke biriktirmişti. Şimdi bu biriken öfkeyi, olduğu gibi kardeşine yöneltti:

"Gerekli görüşmelerin yönetimi konusunda bana tam yetki verdikten sonra, burnunu gene bu işe sokman, şaşılacak bir şey, kardeş. Kendi soyuma saygımdan ötürü, kızının eğitim politikasında yaptığın yanlışları düzeltmek amacıyla, arabuluculuk görevini üstüme almıştım. Senin yüzünden, kardeşim, senin saçma sapan davranışların yüzünden, yeğenimin körpe kafasına eskiden ektiğim tüm tohumlar çürüdü, yok oldu. Ona, sen kendin öğrettin söz dinlememeyi."

Mr. Western'in ağzı köpürüyordu: "Allah kahretsin! Şeytanın bile sabrını tüketirsin sen! Ben söz dinlememeyi öğretebilir miyim kendi kızıma? İşte orada duruyor. Namusunla konuş, kız, benim sözümü dinleme dedim mi hiç sana? Senin yüzüne gülmedim mi, istediklerini yapmadım mı benim sözümü dinleyesin diye? Küçükken çok dinlerdi sözümü. Sen onu ele alıp da, ona saraydakiler gibi düşünmeyi öğretip, huyunu bozmadan önce, sözümü dinlerdi. Ne yani... Ne yani... Ne yani... Kendi kulaklarımla duymadım mı ona bir prenses gibi davranmalısın dediğini? Kızı bir Liberal partili yaptın çıktın! Artık ne babasının ne de başka birinin sözünü dinler mi hiç?"

Mrs. Western, tepeden baktı erkek kardeşine: "Senin her çeşit siyasal tutumunu ne denli hor gördüğümü anlatamam, kardeş. Baş-

kaldırma ilkelerini ona ben mi öğrettim? Bu konuda ben de sorguya çekeceğim küçük hanımı. Bunun tam tersini yapmadım mı, yeğenim? Toplumda bir insanın çeşit çeşit ilişkileri olduğu görüşünü gerçekten benimseyesin diye, elimden geleni yapmadım mı? Doğa yasaları gereği evlâtların ana babalara karşı görevleri olduğunu anlayan için, sonsuz zahmetlere katlanmadım mı? Bu konuda Platon'un neler söylediğini sana anlatmadım mı? Elime ilk geçtiğin sıralarda öylesine cahildin ki, bir kızla babası arasındaki ilişkilerin ne olduğunu vallahi bilmiyordun, bana kalırsa.

"Yalan!" dedi Western. "Onbir yaşına basıp da babasının bir akrabası olduğunu bilmeyecek kadar aptal değildi bu kız."

"Ey, ortaçağın cahilliğini bile aşan cahillik! Kardeşim, siz öyle görüyorsunuz ki, bana kalırsa, sopa çekmek gerek size.

"Sıkıysa çek sopayı bana!" diye bağırdı Mr. Western. "Şurada duran yeğenin de sana yardım etmeye hazırdır herhalde.

"Kardeşim, seni anlatamayacağım kadar hor görmekle birlikte, küstahlığına dayanmak niyetinde değilim gene de. Onun için arabam hazırlansın bir an önce. Çünkü hemen bu sabah evinden gitmeye karar verdim.

Mr. Western, "daha iyi ya, senden kurtulmuş olurum, diye karşılık verdi. "Ben de senin küstahlığına dayanamıyorum artık. Allah belâsını versin! Beni hor gördüğünü söylüyorsun ikide bir. Bu bile yeter kızımın benim aklımı küçümsemesi için.

"Olmaz! Olmaz!" diye bağırdı Mrs. Western. "Kimse aklını küçümseyemez böyle bir hödüğün!"

"Hödük ha! Hödük değilim ben; hayır, eşek de değilim; hayır efendim, sıçan da değilim. Unutma bunu... Bir sıçan değilim ben. Gerçek bir İngilizim ben. Milletimi yeyip bitiren Hannover soyundan da değilim.

"Saçma sapan görüşlerinden ötürü, milleti yıkıp yok eden akıllılardan birisin sen. İçeride hükümetimizi güçten düşüren, dışarda dostlarımızı yıldıran, düşmanlarımızı yüreklendirenlerden biri!"

"Ha! Gene mi siyasetten lâf etmeye başladın? Şunu ne denli aşağılık buluyorsam, o denli aşağılık buluyorum senin siyasetini de!"

Mr. Western "şunu" derken, bu söze en uygun olan ve sözlerini ayrıca kibarlaştıran bir el hareketi yaptı.

Ya bu söz ya da siyasal görüşlerinin küçümsenmesi, Mrs. Western'in damarına bastı. Kadıncağız öfkeden kudurdu; burada yazılması uygun olmayan lâflar etti; ve dakikasında evden fırlayıp gitti. Kardeşi de, yeğeni de, onu tutmayı ya da peşinden gitmeyi doğru bulmadılar. Zaten kardeşi öylesine kızgın, yeğeni de öylesine üzütülüydü ki, nerdeyse taş kesilmişlerdi ikisi de.

Mr. Western, av sırasında köpekler tarafından kovalanan tavşan kaçmaya başlayınca nasıl bağırlırsa, öyle bağırdı giden kız kardeşinin peşinden. Bu çeşit bağırtıların gerçekten büyük bir ustasıydı Mr. Western. Yaşantımızın çoğu durumlarına uygun düşen çeşit çeşit bağırtılar bilirdi.

Mrs. Western'i örnek alan görmüş geçirmiş, felsefe ve siyasetle uğraşan kadınlar, Mr. Western'i kurnazca pohpohlayan bir iki söz ederek, kaçan düşmanını da biraz harcayarak, adamcağızın şimdi ki durumundan yararlanabilirdi. Gelgelelim, Sophia'nın haberi bile yoktu böyle kurnazlıklardan. Bunu söylemekle, Sophia'nın aptal olduğunu demek istemiyoruz. Çünkü aslında Sophia, üstün zekâlı, ayrıca akıllı bir kızdı. Ne var ki, Sophia, dişilerin çeşitli yararlı amaçlar uğruna kullandıkları; kafadan çok duygulara bağlı olduğu için, çoğu zaman en aptal kadınlarda bile bulunup çok işe yarayan kimi kurnazlıklardan yoksundu.

BÖLÜM 4

Kırsal bölgede oturan bir bayanın gerçeklere uygun bir portresi

Mr. Western, bağırpıp çağırması bitip de bir soluk alınca, "Allahın belâsı şu ya da bu kancık karının, aklına estikçe hırpaladığı erkeklerin mutsuzluğu" konusunda çok acıklı bir biçimde yakınmağa başladı.

"Zaten yeterince çekmiştim anadan," dedi. "Tam ondan kurtulmuşken, başka bir kancık karının eline düştüm. Ama Allah belâmi versin eğer böylelerine  oyun eğersem."

şu uğursuz Blifil sorunu çıkıncaya dek, Sophia iye ge inmişti baasıyla. Ancak annesini savunmak için, Mr. Western ile ara sıra kavgaderdi. Kendi onbir yaşındayken ölen annesine büyük bir sevgisi vardı Sophia'nın. Bu zavallı kadıncağız, evliliği süresince, işine bağlı bir çeşit baş hademe görevini görmüştü Mr. Western'in evinde. Buna karşılık, Mr. Western de, herkesçe "iyi bir koca" sayılan erkekler gibi davranmıştı. Karısına pek seyrek k frederdi (belki haftada bir tek kez) ve hiç de d vmezdi onu. Sophia'nın annesinin, kocasını kıskanması için hiçbir neden yoktu. Boş zamanı olunca da, istediğini yapardı; çünkü sabahları ava çıkan, akşamları da içki arkadaşlarıyla buluşan kocası, onun işine karışmazdı. Hazırladığı yemekleri sofrada sunm ş; hazını tatmak üzere, ancak yemek saatleri karşılaşırdı kocasıyla. Sürgündeki Kralın şerefine içer içmez, öteki hizmetçilerden beş dakika sonra, o da çekilirdi sofradan. Her halde Mr. Western'in buyruklarına uyarak yapardı bunu; çünkü Mr. Western'e göre, kadınların ilk yemekle birlikte sofraya gelmeleri, ilk kadehden sonra da sofradan çekilmeleri gerekirdi. Bu buyruklara uymak, g   bir iş değildi herhalde; çünkü içki sofrasındaki konuşmalar (eğer buna konuşma denilebilirse) bir bayanın hořlanacęı türden değildi çoğu zaman. Bağırıp  ağırmalardan, şarkı s yemelerden, av serüvenlerinden, açık sa ık  y  lerden, kadınlara ve h k mete k fretmelerden oluşurdu bu konuşmalar.

Mr. Western, ancak sofrada görürdü karısını; çünkü yatmaya gittiği sırada genellikle  y'esine sarhoştu ki, kimseyi görecek durumda değildi. Av mevsiminde, karısının ya'ağından daha gün ağarmadan, kalkardı. B y ce, Sophia'nın annesi, istediği gibi geçirirdi zamanını. Buyruklarını bekleyen dört atlı bir arabası da vardı, ama dolaylardaki yerlerin tatsızlığı ve yolların bozukluğu yüzünden, pek işe yaramazdı bu araba; çünkü zamanın kıymetini bilen bir kişi o yerlere gitmez, canının kıymetini bilen bir kişi de o yollardan geçmezdi. şimdi okuyucuya karşı dürüst davranıp şunu bildiririm ki, Sophia'nın

nın annesi, bunca iyiliğe karşılık, gereğince gönül borcu duymazdı kocasına. Kendisine pek düşkün olan babası, istemediği bir kişiyle evlendirmişti onu. Sophia'nın annesi açısından, bu evlilik kazançlı sayılırdı; çünkü varı yoğun ancak sekiz bin İngiliz lirasıyken, Mr. Western'in yıllık geliri üç bin İngiliz lirasından fazlaydı. Belki tüm bunlardan ötürü, Sophia'nın annesi biraz asık suratlıydı. İyi bir eşten fazla, iyi bir hizmetçiydi o. Mr. Western, aklın alamayacağı kadar gürültülü kahkahalar atarak onun karşısına çıkınca, huyunun iyiliğini gösterip şöyle bir gülümsemek zahmetine bile katlanamazdı her zaman. Onu ilgilendirmeyen işlere burnunu soktuğu da olurdu ara sıra. Örneğin, kocası ona böyle fırsatlar pek vermediği halde, eline bir fırsat geçince, bu kadar çok içmemesi için, tatlı tatlı azarlardı onu. Ömründe bir tek kez de, kocası iki aylığına onu Londra'ya götürmesi için, içtenlikle yalvarmıştı Mr. Western'e. Ama Londra'daki kocaların tümünün boynuzlu olduklarına canıgönülden inanan Mr. Western, kesinlikle hayır demiş, hattâ böyle bir şey istediği için kızmıştı karısına.

Bu dilekten ve buna benzer çok esaslı başka nedenlerden ötürü, Western, eninde sonunda iyice nefret etmişti karısından. Bu nefreti, karısının sağlığında hiçbir zaman gizlemediği gibi, ölümünden sonra da hiç unutmamıştı. Küçük bir aksilik çıkar çıkmaz, örneğin köpekleri iyi koku alamayınca, hastalanınca ya da buna benzer felâketler olunca, ölen karısına çatarak hincını alırdı hep; "karım şimdi sağ olsaydı, buna sevinirdi," derdi.

Bu çeşit sözleri Sophia'nın önünde söylemeye ayrıca can atardı; çünkü yeryüzünde en çok sevdiği kişi Sophia olduğu için, kızının babasından fazla annesini sevmiş olmasını gerçekten kıskanırdı. Mr. Western, Sophia'nın annesine küfretmekle yetinmeyip, Sophia'nın bu küfürleri açıkça onaylamasını istedikçe, kız da direnir; gözdağı verilse de, alttan alınsa da, bu isteğe boyun eğmez; böylece bu kıskançlığı büsbütün körüklerdi çoğu zaman.

Bu durumu göz önünde tutan kimi okuyucularım, Mr. Western'in karısından nefret ettiği kadar kızından da nefret etmeyişiine şaşacaklardır belki de. Ne var ki, kıskançlık bir kin ortamı yarattığı hal-

de, sevgiden kin doğamayacağını bildirmeliyim böyle düşünen okuyucularıma. Kıskançların, kıskandıkları kişiyi öldürmelerinin pek âlâ yolu vardır ama, o kişiden nefret etmelerinin yolu yoktur. Bu görüşümüz, yenilip yutulması oldukça güç bir lokmaya benzediği ve aykırı bir düşünce havası taşıdığı için, bu lokmayı biraz gevelesin diye bölümün sonuna dek biraz zaman veriyoruz okuyucuya.

BÖLÜM 5

Sophia'nın halasına karşı akyürekli davranışı

Babası konuşurken, Sophia susmuş, hiç karşılık vermeden, içini çekmişti yalnız. Gelgelelim Mr. Western, insanların gözleriyle söylediklerini hiç mi hiç anlamadığından, ileri sürdüğü görüşlerin daha açık seçik onaylanmasını istedi ille. Her zaman yaptığı gibi, gene kızıyla uğraşmaya başladı.

"O kaltak ananı hep tuttuğun gibi, bana karşı çıkan herkesi tutmaya hazırsındır herhalde," dedi.

Sophia gene susunca, Mr. Western basbas bağırdı:

"Ne o? Dilini mi yuttun? Neden konuşmuyorsun? Senin anan, Allahın belâsı bir kaltak gibi davranmadı mı bana karşı? Buna cevap versene. Ne o? Her halde babanı adam yerine koymuyorsun, konuşulacak bir adam saymıyorsun onu?"

Sophia, "Allah aşkına efendim, dedi, "böylesine kötüye yormayın sessizliğimi. Size karşı saygısızlık edeceğime, öleyim daha iyi. Ama söyleyeceğim her söz, ya sevgili babamı kızdıracak, ya da dünyanın en iyi annesinin anısını kötüleyerek korkunç bir nankör olduğumu kanıtlayacaksa, konuşmayı nasıl göze alabilirim? Benim için, dünyanın en iyi annesiydi anneciğim, bundan hiç kuşku yok.

"Halan da dünyanın en iyi kız kardeşidir her halde, diye karşılık verdi Mr. Western. "Onun kaltağın biri olduğunu kabul eder misiniz lütfen? Bunu istemek de hakkımdır bana kalırsa.

"Size yemin ederim, efendim, çok şey borçluyum halama. İkinci

bir ana oldu bana."

"Bana da ikinci karı oldu öyleyse! Demek onunla bir olacaksın! Dünyanın en aşağılık kız kardeşi gibi davrandığını söylemeyecek misin?"

"Yemin ederim, efendim, kendi yüreğime karşı çıkmış, çok kötü bir yalan ösylemiş olurum bunu söylersem. Gerçi halamın düşüdükleriyle sizin düşündükleriniz arasında uyuşmazlık olduğunu biliyorum; ama halamın, binlerce kez size beslediği büyük sevgiden söz ettiğini de duydum. Değil dünyanın en kötü kardeşi olmak, kardeşini dünyada en çok seven kadınlardan biridir o, bana kalırsa.

"Yani açıkçası, benim haksız olduğumu söylemek istiyorsun. Evet, öyledir. Kadınlar mutlaka haklıdırlar; erkekler de haksızdırlar her zaman."

"Bağışlayın beni, efendim. Öyle bir şey demek istemedim."

"Dediğin nedir ki? Onun haklı olduğunu söyleyecek kadar yüz-süzsün. Benim haksız olduğum anlamı çıkmıyor mu bundan? Belki de gerçekten haksızım Hannover'leri tutan bir kaltağın evime girmesine göz yumduğum için. Belki de bir suikaste filân karıştı diye ihbar eder beni de, malıma mülküne hükümet el koyar."

"Değil malınıza mülkünüze zarar getirmek, halam dün ölseydi, nesi var nesi yoksa size kalırdı bence."

Sophia'nın bunu bilinçli söyleyip söylemediğini kestiremem ama, babasının kulaklarının çok derinliklerine inip, şimdiye dek söylediklerinden çok daha etkili oldu bu son sözler. Mr. Western, beyninden vurulmuşa döndü bunu duyunca. İrkildi, sendeledi, yüzü sarardı. Bir dakikadan fazla sustuktan sonra, duraksaya duraksaya şunları söyledi:

"Dün! Nesi var nesi yoksa bana bırakırdı dün! Bırakır mıydı? Neden dün de başka bir gün değil? Demek yarın ölürse, başka birine bırakacak malını mülkünü, belki de soyumuzdan olmayan birine..."

Sophia, "efendim," dedi, "yoğun duyguları olan bir kadındır halam. Duygularına kapılınca da, neler yapacağını bilemem artık."

"Bilemezsin ha!" diye karşılık verdi babası. "Peki, bu yoğun duygular kimin yüzünden ayaklandı onda? Aslında onu kim soktu bu

hale? Ben odaya ayak basmadan önce, halanla sen birbirinize girmiyor muydunuz? Üstüne üstlük, sırf senin yüzünden kavga etmedik mi biz? Yıllardır ben ancak senin yüzünden kavga ettim kız kardeşimle. Şimdi de tüm kabahatı bana yüklemeye kalkıyorsun; sanki malını mülkünü soyumuzdan olmayan birine sırf benim yüzümden bırakacakmış gibi. Aslında bundan başka ne bekleyebilirdim ki senden? Sana düşkünlüğümün karşılığı budur işte."

"Yalvarırım size," dedi Sophia, "diz çöküp yalvarırım. Mademki aranızın açılmasının nedeni ben'im, onunla barışmak için elinizden geleni yapın; o böylesine öfkeliyken, evinizden çıkıp gitmesine razı olmayın. Çok iyi huylu bir kadındır o; bir iki tatlı sözle gönlünü alırsınız. Yalvarırım efendim.

"Demek senin işlediğin suçtan ötürü, gidip ben özür dileyeceğim ha? Senin kaçırdığın tavşanı bulmak için, ben sağa sola koşacağım? Ama emin olsam ki...

Mr. Western bunu söylerken durakladı. Gene yalvarıp yakaran Sophia, sonunda onu kandırabildi. Mr. Western, kızıyla acı acı alay eden bir iki söz daha ettikten sonra, araba hazırlanmadan önce kız kardeşinin yolunu kesebilmek için, koşup gitti.

Bunlar olup bitince, Sophia yas tuttuğu odasına çekildi. Orada (eğer bu deymi kullanmamı yerinde bulursanız) "sevgiyle yüklü bir üzüntünün tüm hazlarına" kaptırdı kendini. Jones'dan aldığı mektubu üst üste okudu. Manşonu da işe yaradı o sırada. Mektubu da, manşonu da, kendini de gözyaşlarına boğdu. Dost Mrs. Honour, kederli hanımını avutabilmek için, tüm marifetlerini ortaya döktü. Nice genç bayın adını sıraladı peşpeşe; onları gerek kişilikleri, gerekse bedensel yapıları açısından coşkuyla övdükten sonra, Sophia'nın bunların arasından canının istediğini seçebileceğini bildirdi. Bu tür yöntemlerin, Sophia'ninkine benzer hastalıklarda başarıyla kullanıldıklarından hiç kuşku yok; çünkü öyle olmasaydı, Mrs. Honour kadar usta bir hekim, bunları uygulamaya kalkmazdı her halde. Hattâ duyduğuma göre, Hizmetçiler Yüksek Kurulu, kadınların ecza dolabının en şifalı ilâçları sayarlarmış bunları. Gelgelelim, Sophia'nın hastalığı, dış belirtileri açısından öteki genç kızlarınkine benzemek-

le birlikte, başka bir hastalığı belki de. Bu konuda kesin bir şey söyleyemeyeceğim ama, aslında iyi yürekli hizmetçi, iyilikten fazla kötülük yaptı genç kıza. Sonunda da hanımını öyle bir kızdırdı ki (koylay bir iş değildi bu) Sophia, öfkeli bir sesle onu kovdu odasından.

BÖLÜM 6

Çeşit çeşit konular ele alınır

Mr. Western, kız kardeşini tam arabaya binerken yakaladı; biraz zorlayarak, biraz da yalvararak, atların gene ahıra dönmelerini sağladı. Ayrıca güçlük çekmeden başardı bu işi; çünkü önceden de söylediğimiz gibi, Mrs. Western pek iyi huylu bir kadındı. Mr. Western'in bazı kusurlarını, özellikle kibar çevreleri bilmemesini küçümsemekle birlikte, çok severdi erkek kardeşini.

Bu barışmaya ön ayak olan zavallı Sophia, kendi kurduğu barışın kurbanı oldu şimdi. Babası da halası da Sophia'nın davranışını ayıpladılar; birleşip, ona karşı savaş açtılar. Bu savaşı kıyasıya yürütbilmek için de, bir toplantı yaptılar dakikasında. Mrs. Western bu amaçla, Allworthy ile tasarlanan antlaşmanın çabuk imzalanmasını önermekle kalmadı; bu antlaşmanın hemen yürürlüğe girmesini de istedi.

"Ancak zorbalığa başvurarak yeğenimle başa çıkabiliriz, dedi; "çünkü Sophia'nın zorbalığa karşı koyacak gücü yoktur, bana kalırsa. Zorbalık derken, zor kullanalım değil de, acele edelim demek istiyorum. Hapsetmek, düpedüz zorlamak gibi çarelere başvuramayız, vurmamalıyız da. Bir fırtına yaratmadan, ansızın bir baskın yapmalıyız.

Mr. Blifil, sevgilisini yeniden görmeye geldiği sırada, bu iş kararlaştırılmıştı bile. Mr. Western, Blifil'in geldiğini duyar duymaz, kız kardeşinin sözünü dinleyip, nişanlısını doğru dürüst karşılamasını söylemeye gitti kızına. Sophia olumsuz davranınca da, en acı suçlamalarla lânet etmeye, bağırıp çağırmaya başladı.

Kıyametler koparan Mr. Western, önüne çıkan tüm engelleri silip süpürdü. Halasının haklı olarak sezdiği gibi, babasına karşı koymasının yolu yoktu Sophia'nın. Babasına evet diyecek gücü bile kalmamış, bitkin bir halde, Blifil'i görmeye katlandı. Sophia için kolay değildi böylesine candan sevdiği bir babaya kesinlikle hayır demesi. Eğer Sophia, babasını bu kadar çok sevmeseydi, çok daha güçsüz olsa bile, direnebilirdi belki. Aslında sevgiden doğan kimi davranışlar, yalnızca korku sayılmıştır çoğu zaman.

Böylece babasının kesin buyruklarına uyan Sophia, Mr. Blifil'i ağırladı. Bu çeşit sahneler, ayrıntılı anlatılınca, okuyucuya pek eğlenceli gelmez. Onun için, Horatius'un bir kuralına sıkı sık bağlı kalacağız şimdi: Horatius, pınl pırl bir ışıkla aydınlatamayacakları durumları atlayıvermelerini söyler yazarlara. Bize kalırsa, bu kural, tarihçilere de şairlere de görülmedik yararlar sağlar. Büyük felâketlerin tümü (çünkü tüm büyük kitaplara "felâket" denilir) küçük felâketlere dönüşür bu yöntem sayesinde.

Bu görüşme sırasında Blifil öyle ustaca davrandı ki, karşısında o değil de aynı koşullar içinde başka bir erkek olsaydı, belki de Sophia onu sırdaş edinir, yüreğinde gizlediklerinin tümünü söylerdi ona. Ama Sophia, bu genç baya öyle olumsuz bir gözle bakıyordu ki, ona güvenmemeye kararlıydı. Çok saf kişiler, kuşkulanınca, kurnazlarla bile başa çıkabilirler zaman zaman. Böylece Sophia da tamamiyle yapay bir tavır takındı Blifil'e karşı. Kocaları olmaları kararlaştırılan baylar, resmi bir görüşme yapmak üzere ikinci kez evlerine gelince, bir genç kızın nasıl davranması gerekirse, işte tıpkı öyle davrandı Sophia da.

Blifil, Sophia'nın babasına çok iyi karşılandığını söylediği halde, kız kardeşiyle birlikte konuşulanların tümünü dinlemiş olan Mr. Western, pek o kadar hoşnut kalmamıştı durumdan. Çok akıllı bir bayan olan kız kardeşinin öğütlerine uydu; işi tez elden çözümlemeye karar verdi. Sanki ava çıkmışcasına bir nara attıktan sonra, damadı olacak gence şöyle bağırdı:

"Onun peşine düş, oğlum, peşine düş! Kıştır onu, kıştır onu! Ha şöyle! Gebert, gebert gebert! Çekingen olma sakın! Davran! All-

worthy ile ben, hemen bu akşam hallediveririz bu işleri. Yarın da düğünü yapiveririz!"

Blifil, sözde sevinmiş, aklın alamayacağı kadar çok sevinmiş gibi haller takındıktan sonra, şöyle dedi:

"Efendim, yeryüzünde en candan dileğim sizin ailenizle birleşmek, dolayısıyla pek cana yakın ve değerli bir bayan olan Sophia ile evlenmektir. En yüce isteklerim olan bu iki şeyin gerçekleşmesi için ne denli sabırsızlandığımı kolayca anlarsınız. Bu konuda sizi şimdiye dek tedirgin etmememin nedeni şudur: Tüm kibarlık ve görgü kurallarına sıkı sıkı bağlı kalmayıp, böylesine mutlu bir olayın bir an önce olmasını isteyerek, bayanı gücendirmekten çekiniyordum. Ne var ki, eğer bayan, sizin sayenizde, bu mutlu olayla ilgili törenlerden vazgeçmeye razı olursa..."

Mr. Western, "ne töreni be!" dedi. "Hadi canım! Saçma sapan şeyler bunlar! Sen beni dinle: Yarın senin olacaktır o. Benim yaşım gelince, daha iyi çakarsın bu işleri. Kanlar he demezler, ellerinden gelirse. Modaya uygun düşmez he demek. Onun anasının he demesini bekleseydim, bekâr kalırdım bugüne dek. Saldır, saldır, saldır ona! Tamam, yakaladin onu, yaşa be köpek! Söylüyorum sana, yarın sabah senin olacaktır o!"

Blifil, Mr. Western'in bu güzel konuşma gücünün zorlu etkisine artık karşı koyamayacakmış gibi bir hal takındı. Western'in o gün öğleden sonra Allworthy ile anlaşması kararlaştırıldıktan sonra, sevdalı delikanlı evine döndü. Ama gitmeden önce, bir Engizisyon mahkemesi üyesi, dinsel kurallara aykırı düşünceler beslediğinden ötürü, Katolik Kilisesinin mahkûm ettiği bir adamı güvenlik kuvvetlerine teslim ederken, ona karşı zor kullanmaması için ne denli candan yalvarırsa; Blifil de tıpkı öyle candan yalvardı acele gerektiren bu durumdan ötürü, genç bayana zor kullanılmaması için.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Blifil de Sophia'yı yargılayıp mahkûm etmişti; çünkü Western'e çok iyi karşılandığını çok sevindiğini söylediği halde, hiç de hoşnut değildi aslında. Evlenmek istediği kızın onu hor gördüğünü, ondan nefret ettiğini sezmiş; buna karşılık kendi de kızı hor görmüş, kızıdan nefret etmişti. "Durum böyle oldu-

ğuna göre, bu işten neden hemen vazgeçmedi?" diye bir soru sorulabilir belki. Sırf Sophia onu sevmediği için ve okuyucuya şimdi açıklayacağımız aynı derecede geçerli birçok başka nedenden ötürü vazgeçmedi bu evlilikten.

Gerçi Mr. Blifil'in huyu Jones'un kine benzemezdi; karşısına çıkan her kadını yemeğe de hazır değildi ama; tüm hayvanların ortak bir özelliği olan cinsel iştahtan da tümüyle yoksun sayılmazdı. O iştahla birlikte, insanları canlarının çektiği şeye ya da besine yönelten belirli bir beğeni de vardı onda. Bu beğeni sayesinde, Sophia'nın ağızına lâik bir parça olduğunu anlamıştı. Midesine ayrıca düşkün bir adam, çok güzel bir kuşun etini yemeye nasıl can atarsa, Blifil de öyle can atıyordu Sophia'yı ele geçirmeye. Sophia'nın çektiği acılar, onun çirkinleştirmiyor, büsbütün güzelleştiriyordu; çünkü yaşları gözlerini ayrıca parlatıyor, iç çekmeleri göğüslerini ayrıca dikleştiriyordu. Bir güzeli acı çekerken görmeyenler, onun en güzel anlarını da hiç görmemişlerdir aslında. İşte bu yüzdendir ki, bir genç kız biçimini alan bu nefis kuşun etine karşı Blifil'in duyduğu istek, büsbütün artmıştı şimdi. Sophia'nın ondan tiksilmesi, hiç mi hiç azaltmıyordu isteğini. Tam tersine, bu durum, cinsel duyguya bir zafer havası katarak, genç kızın güzelliklerini yağma ederken duyacağı hazzı büsbütün yoğunlaştırıyordu. Dahası var: Sophia'nın tüm benliğini yüzde yüz ele geçirmek isterken, başka amaçlar da güdüyordu Blifil; ama bu amaçlar öylesine iğrençti ki, sözünü bile etmek istemiyorum bunların. Blifil'in tadacağını umduğu hazda, öc almanın da bir payı yok değildi. Zavallı Jones'a rakip çıkmak, Sophia'nın gönlünde Jones'un yerini almak, Blifil'in isteklerini kamçılıyor, ayrı bir coşku katıyordu duyduğu haza.

Blifil'in düşündükleri, ahlâk açısından ayrıca titiz olan kimi kişilere fazlasıyla kötü izlenimini verebilir. Gelgelelim pek az okuyucunun büyük bir nefretle karşılayacağı başka bir özlemi de vardı genç bayın. Mr. Western'in zengin olduğu, malının mülkünün kızıyla kızının çocuklarına kalacağı düşüncesinden kaynaklanan bir özlemdi bu. Evladına pek düşkün olan Mr. Western'in sevgisi o denli acayipti ki, canı istediği damadı çok pahalıya satın almaya katlanabilir-

di; yeter ki kızı da babasının seçtiği kocayla mutsuz olmaya katlansın.

Anlattığımız nedenlerden ötürü, Mr. Blifil bu evliliğe öylesine can atıyordu ki, Sophia'yı aldatmak için ona tutkunmuş gibi, Sophia'nın babasını ve kendi dayısını aldatmak için de genç kız da ona tutkunmuş gibi davrandı. Bunu yaparken, Thwackum'ın dindarca duygularından yararlandı; çünkü Thwackum'a göre, amaç dinsel olduktan sonra (evlilik kurumunun dinselliğiye su götürmezdi) kötü çarelere başvurmanın hiçbir zararı yoktu. Değişik durumlara göre, Mr. Blifil, Square'in felsefesini de uygulama alanına koyardı. Bu felsefeye göre de, başvuru çareler adalet ve ahlâk dürüstlüğüne uyduğu sürece, ulaşmak istenen amacın hiçbir önemi yoktu. Gerçeği söylemek gerekirse, Mr. Blifil bu iki yüce düşünürün görüşlerine uydukça, şu ya da bu biçimde yararlanmayacağı pek az olay vardı dünyada.

Mr. Western'in gözünü boyamak için büyük çabalar göstermeye gerek yoktu; çünkü tıpkı Blifil gibi, onun da hiç aldıracağı yoktu kızının duygularına. Ama Mr. Allworthy'nin bu işlerde bambaşka bir tutumu olduğundan, onu iyice aldatmak zorunluğuydu. Blifil, Mr. Western'in desteği sayesinde, güçlük çekmeden, bunu da başardı. Sophia'nın babası, kızının Blifil'i gereğince sevdiğine, Jones konusundaki kuşkuvarının tümüyle yersiz olduğuna inandırdı Mr. Allworthy'yi. Blifil'e ise, bu inancı doğrulamak işi kaldı sadece. Blifil, bu işi dolambaçlı bir biçimde yaparken, vicdanını koruyabilmenin yolunu da buldu; dayısını hem bir yalanla aldattı, hem de açıkça yalan söylememenin keyfini sürdü.

"Ne olursa olsun, bir genç kız, isteklerine aykırı bir evliliğe zorlamaya yardımcı olmayacağını" ileri süren Allworthy, Sophia'nın duyguları konusunda yeğenini sorguya çekince, Blifil şöyle konuştu:

"Genç kızların gerçekte ne duyduklarını anlamak çok güçtür. Miss Western dilediğim kadar olumlu bana karşı. Babasına inanmak gerekirse, sevginin bundan fazlasını isteyemez hiçbir âşık. Size karşı haince davrandığından ötürü ona hain demek her ne kadar yerindeyse de, gene de hain bir adamdır demeye dilim varmayan Jones'a gelince, ya kendini fazla beğendiğinden ötürü, ya da kötü bir amacı

olduğundan, böyle bir yalan uydurarak övündü belki de. Eğer Miss Western onu gerçekten sevseydi, bu genç kızın ne denli varlıklı olduğunu göz önünde tutan Jones, onu yüzükoyun bırakıp gitmezdi; çünkü siz de biliyorsunuz, bırakıp gitti Miss Western'i. Son olarak şuna da inanmanızı istiyorum, efendim: Miss Western'in, gönlümün dilediği kadar beni sevdiğine güvenmeseydim, ne olursa olsun, bana tüm dünyayı da verseler, onunla evlenmeye razı olmazdım gene de."

Dolambaçlı yollardan ve düzenbazlık ederek yüreğiyle yalan söyleyip, diliyle yalan söylememek, nice ünlü madrabazların vicdanına huzur veren ustaca bir yöntemdir. Gelgelelim, bu madrabazların her şeyi bilen Tanrıyı aldatmaya kalktıklarını düşününce, belki de tüm çabalarının aslında boşuna olduğunu; bir yalanı söylemekle, aynı yalanı dolaylı yollardan iletmek arasındaki ince ve usturuplu ayırım uğruna bunca zahmete katlanmaya belki de değmediğini anlarız.

Allworthy, Mr. Western ile Mr. Blifil'in söylediklerine inandı. İki gün içinde antlaşma imzalandı. Nikâhı kıyıcağ olan rahip duruma el koymadan önce, hukukçular çalışmalar yapmaya başladılar. Bu çalışmaların tamamlanması o denli uzun süreceğe benziyordu ki, Western, genç çiftin mutluluğunu geciktirmektense, her çeşit kontrata mührünü basmaya razı oldu. Gerçekten de Western öylesine istekli ve telâşlıydı ki, durumu uzaktan seyreden bir kişi, Western'in kendi evleniyor sanabilirdi. Western, huyu gereği, hep böyle davranırdı aslında. Tüm yaşamının mutluluğu sanki sırf o işin başarısına bağlıymış gibi yapardı yaptığı her işi.

Kızın babasıyla damadın ortaklaşa çabalarından ötürü, başkalarına mutluluk vermek olasılığını ertelemeye gönlü razı olmayan Mr. Allworthy, herhalde onaylayacaktı bu evliliği. Ne var ki, Sophia, yapılan antlaşmayı kesinlikle bozarak, bunu engelledi. İnsanların yasalara uygun bir biçimde birleşip çoğalmalarından yararlanan akıllı din ve hukuk adamlarını da, alacakları vergiden yoksun bıraktı böylece. Bunun nasıl olduğunu gelecek bölümde anlatacağız.

Sophia'nın garip bir kararı ve Mrs. Honour'un aklına gelen daha da garip bir hile

Mrs. Honour, aslında ancak kendi çıkarını düşünmekle birlikte, Sophia'ya da oldukça bağlıydı. Bu genç kızı tanıyıp da sevmemek, çok güçtü doğrusu. İşte bu yüzden Mrs. Honour, hanımı için çok önemli saydığı bir haberi duyar duymaz, iki gün önce Sophia'nın onu odasından kovunca duyduğu öfkeyi unutuverdi, bu haberi ona hemen iletmek istedi.

Ansızın odaya dalıp, soluk bile almadan, konuşmaya başladı: "Ah sevgili hanımcığım, buna ne dersiniz? Vallahi korkudan aklım başımdan gitti. Belki kızacaksınız ama, size bunu bildirmeyi bir görev saydım. Biz hizmetçiler, her zaman bilemeyiz ki hanımımızın neye kızdığını; çünkü hep hizmetçilerdir kabahatli çıkanlar; hanımlarımızın keyfi kaçınca, azarlanan biz oluruz. Sizin de keyfinizin kaçmasına şaşmam vallahi. Hattâ hayretten dona kalmışsınızdır her halde, beyninizden vurulmuşa dönmüşsünüzdür her halde.

"Sevgili Honour," dedi Sophia, "lâfı böyle uzatmadan ne olduğunu söyle. İnan bana, artık pek az şey kaldı beni şaşırtacak; beni vurulmuşa döndürecek şeyse, daha bile az."

"Sevgili hanımım, yemin ederim size, evlenmeniz için gerekli belgelerin hemen bugün öğleden sonra sağlanması için, efendimin Rahip Supple ile konuştuğunu duydum. Yarın sabah evleneceğinizi söylüyordu vallahi billahi."

Sophia'nın yüzü sapsarı kesildi: "Yarın sabah mı!"

"Evet, yemin ederim ki efendim böyle diyordu.

Sophia, "Honour," dedi, "öylesine şaşıtm, öylesine vurulmuşa döndüm ki, ne soluğum kaldı, ne de konuşacak halim. Bu korkunç durumda ne yapabilirim ben?"

"Keşke bir yol gösterebilsem size."

"Göster, ne olur! Yalvarırım, sevgili Honour, bir çare bul derdim. Benim durumumda olsaydın, ne yapardın, onu düşün.

"Ah hanımım! Keşke ben sizin durumunuzda olsaydım da, siz de benim durumumda olsaydınız! Ama size zarar vermek de istemem; yani sizin hizmetçi durumuma düşmenizi istemem elbette. Ne var ki, ben sizin şimdiki durumunuzda olsaydım, hiçbir güçlük çekmedim demek istiyorum; çünkü bana kalırsa, genç Mr. Blifil, nefis, tatlı, yakışıklı bir erkek..."

"Saçmalama!" diye bağırdı Sophia.

"Saçmalamak mı? Allah Allah! Eh ne yapalım, bir adamın güzel sandığını, başka bir adam çirkin sanır. Kadınlar için de aynı şeyi söyleyebiliriz."

"Honour, o iğrenç herifin karısı olacağıma, bir kama saplarım yüreğime."

"Aman Tanrım! Korkudan ödümü koparıyorsunuz. Yalvarırım hanımım, böyle kötü kötü şeyler koymayınız aklınıza. Aman Tanrım! Her bir yanımda zangır zangır titriyor vallahi! Sevgili hanımım, bir düşünün hele, kendi canınıza kıyarsanız, cenazeniz bir Hristiyan cenazesi gibi kaldırılmayacak. Mezarlığa değil, herkesin gelip geçtiği yollara gömüleceksiniz. Kazığa oturtacaklar cesedinizi, tıpkı Ox-Cross'daki çiftçi Halfpenny'ye yaptıkları gibi. Adamcağızın hortlağı o gün bugün ortalarda dolaşır durur vallahi. Birçok kişi gördü onu. Yemin ederim, Şeytandan başkası insanın aklına koyamaz böyle şeyleri. Dünyada herkese kötülük etmek, kendi tatlı canınıza kıymaktan daha iyi. Kaç papaz duydum böyle söyleyen. Eğer böylesine tiksiniyorsanız, onunla aynı yatağa girmeyi göze alamayacak kadar nefret ediyorsanız; çünkü böyle şeyler olabilir elbette... Öylelerini bilirim ki, kimisinin tenine dokunmaktansa, bir kurbağaya dokunmayı yeğlerler..."

Kendi düşüncelerine daldığı için, bu güzel sözlerle fazla kulak vermeyen Sophia, hizmetçisinin sözünü kesti: "Honour, bir karar verdim," dedi. "Hemen bu gece, babamın evinden çıkacağım. İkide birde söylediğin gibi, eğer benim dostumsan, sen de geleceksin benimle."

"Gelirim, efendim, dünyanın tâ öbür ucuna kadar gelirim. Ama yalvarırım, böyle acele işler yapmadan önce, bunun sonuçlarını da

bir düşünün hele. Nereye gidebiliriz ki?"

"Çok değerli bir bayan vardır Londra'da. Benim bir akrabam. Köye gelip, aylarca kalmıştı halamla. O sırada çok yakınlık göstermişti bana. Benden öyle hoşlanmıştı ki, beni Londra'ya götürmek için, halamdan izin istemişti. Herkesce tanılan bir kişi olduğundan, nerede oturduğunu kolayca öğrenebilirim. Hiç kuşku yok beni candan karşılayacağına."

"Fazla güvenmeyin ona. Çünkü ilk hizmet ettiğim hanım, candanlıkla evine çağırırdı herkesi. Ama gelecekle ilgili duyunca, kaçardı evinden. Gerçi bu bayan, sizi gördüğüne çok sevinebilir —vallahi kim sevinmez ki sizi görünce— ama babanızın evinden kaçtığınızı duyunca..."

Sophia, "yanılıyorsun, Honour," dedi. "O bayan, benim kadar önem vermez bir babanın yetkilerine. Çok üstüme düşmüştü onunla beraber Londra'ya gideyim diye. Ama ben, babamdan izin almadan gidemeyeceğimi söyleyince, beni küçümsedi, alay etti benimle; aptal köylü kızı dedi bana. Böylesine söz dinleyen bir kız olduğuna göre, kocasına çok düşkün, çok erdemli bir kadın da olursun her halde dedi. O bayanın beni iyi karşılayacağından; babam beni elinden kaçırdığını görüp de aklını başına toplayıncaya dek beni koruyacağından hiç kuşku yok."

Honour, "peki efendim, nasıl kaçabileceksiniz?" diye sordu. "Atları, arabayı nereden bulacaksınız? Sizinle efendimin arasının bozuk olduğunu hizmetçilerin hepsi az çok bildikleri için, Robin asılmayı göze alır da, efendim kesin emir vermeden, sizin atınızın ahırdan çıkmasına razı olmaz."

"Kapılar açılınca, yürüye yürüye kaçıp gitmek niyetindeyim. Tanrıya şükür, beni taşıyabilecek kadar güçlüdür bacaklarım. Pek hoş olmayan erkeklerle bütün akşam dansettikten sonra da beni taşıyabildi bu bacaklar. Böylesine iğrenç bir eşden kaçarken de benden yardımlarını esirgemezler herhalde."

"Aman Allahım!" diye bağırdı Honour. "Ne dediğiniz farkında mısınız siz? Yani gece yarısı yollara mı düşeceksiniz yapayalnız?"

"Yapayalnız değil. Benimle geleceğine söz verdin."

"Verdim, elbette. Dünyanın öbür ucuna dek giderim peşinizden. Ama karşınıza bir haydut ya da başka kötü adamlar çıkınca sizi koruyamayacağıma göre, ha benimle birlikte gitmişsiniz ha yapayalnız. Sizin ne denli ödünüz kopacaksa benim de o denli ödüm kopacak. İkimizin de ırzına geçerler vallahi. Üstelik, geceler öyle bir soğuk ki şu sırada. İkimiz de donup kalırız."

"Hızla, düzenli yürürsek, soğuğu duymayız, Honour. Karşımıza kötü bir adam çıkar da sen beni koruyamazsan, ben seni korurum; çünkü bir piştov alacağım yanıma. Sofada hep dolu duran iki piştov var."

"Ah sevgili hanımım! Gittikçe daha fazla korkutuyorsunuz beni. O piştovla ateş etmeye mi kalkacaksınız yoksa! Her çeşit tehlikeyi göze almağa razıyım ben, yeter ki siz bunu yapmayın!"

Sophia gülümseyerek sordu: "Neden yapmayacak mışım? Honour, namusunu lekelemeye kalkan bir adama ateş etmez misin sen?"

"Vallahi efendim, namus kıymetli bir şeydir, özellikle biz hizmetçilerin namusu; çünkü bir bakıma namusumuz sayesinde geçiniriz bizler. Ama ateşli silâhlardan da ölesiye nefret ederim; çünkü o kadar çok kaza olur ki o silâhlar yüzünden!"

"Peki, peki. Silâh taşımadan, fazla da güçlük çekmeden, senin namusunu koruyabilirim gibi geliyor bana. Zaten ilk vardığımız kasabada at kiralız. Kasabaya varıncaya kadar da bize pek saldıran olmaz. Bana bak Honour, ben gitmeye kararlıyım. Sen de benimle gelersen, yemin ediyorum, elimden geleni veririm sana."

Bu son söz, bundan önce söylenenlerin tümünden daha çok etkiledi Honour'u. Hanımının çok kararlı olduğunu görünce, onu caydırmaktan vazgeçti. Derken, tasarladıklarını uygulamanın yolunu tartışmaya başladılar. Bu arada, çözümlenmesi pek güç bir sorun çıktı karşılarına: Eşyalarını nasıl taşıyacakları sorunu. Ne var ki, hanımdan fazla hizmetçi için önem taşıyordu bu sorun; çünkü bir hanım, âşığına kaçmayı, ya da âşığından kaçmayı aklına koyunca, engellerin tümünü bir hiç sayar. Gelgelelim Honour'un böyle bir derdi yoktu. Ne coşkun mutluluklara doğru koşuyor; ne de korkunç mutsuzluklardan kaçıyordu. Yeryüzünde varının yoğunun çoğunu oluştur-

ran giysilerinin gerçek değeri bir yana; bunlardan bazılarına ve bazı süs eşyalarına, şımarıkça diyebileceğimiz bir düşkünlüğü vardı. Bunların ya kendine ayrıca yakıştığını ya da belirli bir kişinin armağanı olduğunu; ya yeni satın alındığını, ya da uzun süredir kullanıldığını; ya da bunlara benzer geçerli başka bir nedeni ileri sürüyor; öfkelenen Western'in, zavallı eşyalarından hıncını alacağını sandığı için, bunları evde bırakmayı göze alamıyordu.

Kurnaz Mrs. Honour, hanımını bu işten caydırmak için, güzel konuşma yeteneklerinin tümünü yeniden kullandıktan sonra, Sophia'nın kararından dönmeyeceğini anlayıp, giysilerini beraberinde götürülebilmek için, şöyle bir hileye başvurdu: Hemen o akşam Mr. Western'in evinden kovulmak. Sophia bu çareyi çok yerinde bulmakla birlikte, bunun nasıl yapılacağına aklı ermiyordu.

Honour, "aman efendim, bana güvenebilirsiniz bu konuda, dedi. "Efendilerimiz ve hanımlarımız lütfedip bizi kovmaları için, neler yapılması gerektiğini biliriz biz hizmetçiler. Şu da var ki, biriken aylıklarımızı veremeyecek durumda olunca, her çeşit küstahlığımıza katlanırlar, evlerinden çıkıp gitmek istediğimizi anlamazlıktan gelirler. Ama böylelerinden değildir Mr. Western. Mademki siz bu gece kaçmaya kararlısınız, bilin ki, ben de bu akşam kovulacağım.

Bunun üzerine Mrs. Honour'un, kendi eşyalarıyla birlikte hanımının bir geceliğini ve birkaç iç çamaşırını götürmesi kararlaştırıldı. Bir denizci, kendi canını kurtarmak için, başkalarının eşyalarını hiç vicdan azabı çekmeden, gemiden denize nasıl atarsa, Sophia da tıpkı öyle evinde bıraktı giysilerinin hepsini.

BÖLÜM 8

Sıradan sayılabilecek kavga sahneleri anlatılır

Genç hanımından ayrılır ayrılmaz, aklına bir şey geldi Mrs. Honour'un. (Quevedo'nun yapıtındaki yaşlı kadın gibi haksızlık edip bu işle belki de hiç bir ilişkisi olmayan Şeytanı suçlamak istemediğim-

den, Şeytana uydu demiyorum) Aklına gelen şuydu: Sophia'ya kıyıp, onun gizlice tasarladıklarını Mr. Western'e bildirmekle, her halde büyük çıkarlar sağlayabilirdi kendine. Paraya düşkünlüğünden ötürü, böylesine büyük, böylesine yararlı bir hizmete karşılık alacağı ödül, ayrıca hoş görünüyordu Mrs. Honour'a. Hanımıyla kaçmaksa, hem çok tehlikeliydi, hem de başarısızlıkla sonuçlanabilirdi. Gece'nin karanlığı, soğuk, ırz düşmanları, ödünü koparıyordu kadıncağızın. Tüm bunlar, öyle bir etkiledi ki Mrs. Honour'u, doğru Mr. Western'e gidip, her şeyi açığa vuracaktı nerdeyse. Ne var ki, Mrs. Honour yan tutmayan bir yargıç olduğundan, hanımıyla beraber kaçmanın yalnız olumsuz yanlarını değil, olumlu yanlarını da göz önünde tutmak istedi bir karara varmadan önce: Londra'ya yolculuk olasılığı, Sophia'ya dürüst davranması açısından çok güçlü bir etken idi. Çünkü Mrs. Honour, Londra'ya gitmeğe can atıyor; ancak kendinden geçmiş bir ermişin cennetten umduğu güzellikleri bulacağını sanıyordu orada. Sonra, Sophia'nın elinin babasınınkinden çok daha açık olduğunu bildiği için, haince davranmakla elde edemeyeceği kârı, ona bağlı kalmakla elde edebilirdi. Bunun üzerine Mrs. Honour, hanımıyla kaçmanın tüm olumsuz yanlarını bir kez daha gözden geçirdi. Durumu ince eleyip sık dokuduktan sonra, korkularının boşuna olduğu inancına vardı. Terazinin her iki kefeside, oldukça dengeliydi şimdi. Kefelerden birine hanımına duyduğu sevgiyi koyup da, dürüstlük kefeside tam ağır basacağı sırada, başka bir şey takılıverdi Mrs. Honour'un aklına. Eğer aklına takılanı olanca ağırlıyla öteki kefeye koysaydı, Sophia'nın durumu tehlikeye girebilirdi gene: Mrs. Honour, Sophia'nın verdiği sözü tutması için, uzun zaman gerektiğini düşünürvermişti ansızın. Gerçi babası ölünce, annesinden kalan servet kızın eline geçecekti; yirmi bir yaşına basınca da, dayısından kalan üç bin İngiliz lirasını alacaktı. Ama o günler henüz pek uzaklardaydı; Sophia'nın gelecekteki cömertliğini engelleyecek birçok şeyler de olabilirdi. Oysa Mr. Western, hemen para verebilirdi Mrs. Honour'a. Hizmetçi kadın bunları düşünüp taşınırken, ya Mrs. Honour'un namusunu koruyan bir melek, ya Sophia'yı koruyan başka bir melek, ya da düpedüz bir rastlantı yüzünden öyle bir durum

oldu ki, Mrs. Honour'un dürüst davranması sağlandığı gibi, Sophia ile yapmayı düşündükleri iş de kolaylaştı.

Mrs. Western'in özel hizmetçisi, birçok açılardan, Mrs. Honour'dan çok daha üstün sayardı kendini. Her şeyden önce, daha kibar bir aileden geliyordu; çünkü ana soyundan büyük annesinin annesi, İrlandalı bir lord'un yeğeni olurdu uzaktan. Sonra, Mrs. Western'in hizmetçisi, Sophia'nın hizmetçisinden daha yüksek bir aylık alıyordu. Son olarak da, Mrs. Western'in hizmetçisi Londra'ya gitmişti; dolayısıyla daha görmüş geçirmişti. İşte tüm bunlardan ötürü, Mrs. Honour'a karşı hep soğuk davranır; toplum düzeninde kendinden aşağı kişilerle görüşürken her kadının istediği saygıyı beklerdi ondan. Mrs. Honour, öteki bayanın benimsediği kurallara her zaman uymadığı, kendinden beklenen saygılı davranışı ikide birde bozduğu için, Mrs. Western'nin hizmetçisi, hiç de memnun değildi Miss. Western'in hizmetçisinden. Mrs. Western'in hizmetçisi, aslında can atıyordu kendi hanımının evine dönüp, evin öteki adamlarına dilediği gibi alıkıran başkesenlik etmeye. İşte bu yüzdendir ki, Mrs. Western'in sabahleyin son dakikada fikir değiştirip kardeşinin evinde kalmasına fena halde bozulmuştu; halk deyiimiyle, yüzünden düşen bin parça olurdu sabahtan beri.

Mrs. Western'in hizmetçisi, pek hoş olmayan bu hava içinde, Honour'un biraz önce anlattığımız gibi, kendi kendisiyle tartıştığı oda ya girdi.

Honour, onu görür görmez, tatlı tatlı söze başladı: "Meğer bir süre daha aramızda kalacaktıysınız, bayan. Benim efendimle sizin hanımınızın kavgası yüzünden, sizi artık göremeyeceğiz diye üzülyorduk biz de."

Mrs. Western'nin hizmetçisi, "biz derken kimi düşündüğünüzü bilmiyorum, bayan," diye karşılık verdi. "İnanın bana, bu evdeki hizmetçilerden hiçbirini kendime lâyük görmüyorum. Ben onlardan çok üstün kişilerle dostluk edebilirim her zaman. Bunu söylerken, sizi düşünmüyorum, Mrs. Honour; çünkü siz terbiyeli genç bir bayansınız. Hele biraz gezip tozup dünyayı görün, sizinle birlikte Londra'nın St. James Parkında bile dolaşmaktan utanmam o zaman."

"Vay! Vay!" diye bağırdı Mrs. Honour. "Hele bakın hanımefendinin takındığı şu hallere!" Mrs. Honour demez mi! Benimle konuşurken, lütfen soyadımı kullanın, bayan. Gerçi hanımım bana Honour der ama benim de herkes gibi bir soyadım vardır. Benim yanımda yürümekten utanmazmış! Ayol, sen benden üstün müsün yani!"

"Mademki gösterdiğim inceliğe böyle karşılık veriyorsunuz, ben de size şunu bildireyim, Mrs. Honour: Siz benim seviyemde değilsiniz. Gerçi köylerde entipüften kişilerle görüşmek zorunda kalır insan; ama kentteyken, ancak en kibar bayanların hizmetçileriyle görüşürüm ben. Doğru söylüyorum, Mrs. Honour, gerçekten bir fark var sizinle benim aramda."

"Elbette var," diye karşılık verdi Mrs. Honour. "Yaşlarımız arasında bir fark var. Ve bana kalırsa, yüzümüz gözümüz arasında da..."

Bu son sözü söylerken, Mrs. Honour, karşısındakini küçümsemek için elinden geldiğini yaparak, onu kışkırtmak amacıyla, salına salına Mrs. Western'nin hizmetçisine yaklaştı. Yanından, başı dik, burnu havada geçerken de, kendi eteğini mahsus Mrs. Western'nin hizmetçisinin etekliğine sürttü.

Öteki bayan, kötü kötü sıırıttı: "Şuna bak hele! Sana kızmaya bile değmez! Senin gibi gözü dönmüş, yüzsüz bir şıfıntıyla dalaşacak kadar alçalamam. Yalnız sana şu kadarını söyleyeyim, şıllık: Davranışın, hem ailenin soysuzluğunu, hem de ne denli bayağı bir biçimde yetiştirildiğini gösteriyor. Bunlardan ötürü, tam anlamıyla lâ-yiksin köylü bir kızın hizmetçisi olmaya."

"Benim hanımına lâf etmeye kalkma sakın!" diye bağırdı Honour. "Dayanamam bu kadarına! Benim hanımım, seninkinden kat kat üstün; hem daha genç, hem de on bin kat daha güzel!"

Tam o sırada, kötü bir rastlantı, daha doğrusu iyi bir rastlantı sonucu, Mrs. Western odaya girdi, hizmetçisini iki gözü iki çeşme buldu. Hanımını görür görmez, hizmetçi daha da çok ağladı, hüngür hüngür ağladı. Mrs. Western, bu üzüntünün nedenini sorunca, hizmetçi, Honour'u göstererek, bu karının terbiyesizliği yüzünden ağladığını söyledi.

"Bana söylediklerine aldırılmazdım ama," dedi, "edepsizliğini si-

ze hakaret etmeye kadar götürdü. Çirkin dedi sizin için. Evet efendim, sizin çirkin yaşlı bir dişi kedi olduğunuzu söyledi yüzüme karşı. Size çirkin demesine dayanamadım.

Mrs. Western, "o edepsizse, sen de neden ikide birde tekrarlıyorsun onun edepsizce sözlerini?" dedi. Sonra Mrs. Honour'a dönüp sordu: "Sen hangi yüzle böyle saygısızca anarsın benim adımlı?"

"Saygısızca mı? Ama efendim, benim sizin adınızı ağzıma almadım ki! Birinin, benim hanımım kadar güzel olmadığını söyledim sadece. Bunun doğru olduğunu, siz de pek âlâ biliyorsunuz aslında.

"Seni gidi edepsiz!" dedi Mrs. Western. "Bil ki, senin gibi yüz-süz bir şıfıntının gevezeliklerine konu olacak kadın değilim ben. Eğer kardeşim seni hemen şu dakika kovmazsa, bu geceyi onun evinde geçiremem ben. Onu şimdi bulup, seni kovduracağım.

"Beni kovduracakmış!" diye bağırdı Honour. "Kovulursam ne çıkar! Hizmet edilecek bir tek ev yok ya yeryüzünde. Tanrıya şükür, iyi hizmetçiler için çalışacak yer vardır her zaman. Ama sizi güzel bulmayanların tümünü kovarsanız, siz hizmetçisiz kalırsınız pek yakında; bunu da bilmiş olun.

Mrs. Western, buna karşılık bir şeyler söyledi; daha doğrusu bir şeyler uludu. Ama açık seçik konuşacak durumda olmadığından, tam ne dediğini kesinlikle bilemeyiz. İşte bu yüzden, söylediklerini iyiye yorsak da Mrs. Western'e pek onur bağışlayamayacak olan bir söylevi, buraya koyamayacağız. Sophia'nın halası, söylevini verdikten sonra, erkek kardeşini aramaya gitti. Öfkeden öylesine kudurmuştu ki, Tanrının yarattığı bir kuldan fazla, Yunan mitologyasında suçluları cezalandıran yılan saçlı tanrıçalara benziyordu.

Başbaşa kalan iki hizmetçi, ikinci bir kavgaya başladılar. Bu kavgaysa, eylemli bir savaşa dönüştü çok geçmeden. Bu savaşta, daha aşağı tabakadan gelen bayan, biraz kan, biraz saç, biraz çamaşır kumaşı, biraz da giysi kumaşı yitirmek pahasına, düşmanını yendi.

BÖLÜM 9

**Yargıç olarak Mr. Western'in bilge davranışı;
bir zabıt kâtibinde bulunması gereken nitelikler
konusunda kırsal bölgelerde yargıcılık yapanlara
dolaylı yoldan verilen bir öğüt; ve bir babanın
çalgınlığıyla bir evladın sevgisinin bazı
akıl almaz örnekleri**

Mantıkçılar bir savlarını ileri sürerken, gereğinden fazlasını kanıtlamış olurlar kimi zaman. Siyaset adamları da, bir tasarılarını uygularken, tasarladıklarından fazlasını yaparlar ara sıra. İşte aynı şey, Mrs. Honour'un başına gelecekti; giysilerinin tümünü kurtarayım derken, sırtındakilerden olacaktı az kalsın. Çünkü Mr. Western, Mrs. Honour'un, kız kardeşine saygısızlık ettiğini duyar duymaz, "onu Bridewell hapishanesine göndereceğim," diye, yirmi kez yemin etti üst üste.

Mrs. Western, genellikle kin gütmeyen çok iyi huylu bir kadındı. Bir süre önce, arabasını hendeğe deviren bir posta arabacısının suçunu bağışlamıştı. Dahası var, bir haydudu mahkemeye vermeye yanaşmayarak, yasalara bile karşı çıkmıştı. Bu haydut, Mrs. Western'in parasını almakla yetinmemiş; "senin gibi ahım şahım bir orospuya daha güzel görünmek için, mücevher gerekmez! Allah belâ-nı versin!" diye kadıncağıza küfrederek, küpelerini de almıştı kulağından. Gelgelelim, insanların bir günü bir gününe uymadığından, Mrs. Western uzaklaşmaya hiç mi hiç yanaşmıyordu şu sırada. Honour'un pişmanmış gibi haller alması hizmetçisine kıyılmaması için Sophia'nın yalandan yalvarıp yakarması, bir işe yaramadı. O yosma, adaletin eline ("adaletin eline" demek, sadece "adalete" demekten daha etkilidir) teslim edilsin diye, erkek kardeşine baskı yapmaktan vazgeçmedi Mrs. Western.

Ama iyi ki, zabıt kâtibinin, her yargıcın yanında çalışan zabıt kâtiplerinde bulunması gereken bir özelliği vardı: Ülkenin yasalarını az buçuk biliyordu. Asayiş bozan bir durum olmadığına göre, kızı

Bridewell'e hapsedmekle, yetkilerini aşacağını fısıldadı Mr. Western'-in kulağına.

"Ne yazık ki, sırf terbiyesiz olduğu için, yasal yoldan kimseyi Bridewell'e kapatamazsınız, efendim," dedi.

Çok önemli durumlar, özellikle avla ilgili durumlar söz konusu olunca, Mr. Western, zabıt kâtibinin öğütlerine pek aldırılmazdı. Kırsal bölgelerde yargıçlık eden birçok kişi, av yasaları konusunda çok geniş yetkileri olduğunu sanırlar. Bu yetkiden yararlanan yargıçlar, akıllarına estikçe arama yapmak, av hayvanlarını yok eden silâhlara el koymak bahanesiyle, kendileri yasaların dışına çıkarlar çoğu zaman. Ara sıra da ağır suçlar işlerler.

Ne var ki, Mrs. Honour'un yaptığı, izinsiz avlanmak kadar tehlikeli, ağır bir suç sayılmazdı toplum açısından. Onun için, Mr. Western, zabıt kâtibinin sözünü dinledi. Üstelik, şimdiye dek verdiği yargılar yüzünden, Yüksek mahkemeye iki kez şikâyet edilmişti; aynı şeyin bir kez daha olmasını istemiyordu.

Bu durumu göz önünde tutan Mr. Western, çok bilge, çok anlamlı haller takındı. Sesi açılın diye, bir süre öksürüp tıksırdıktan sonra, kız kardeşiyle konuştu. İyice düşünüp taşınmış, şu görüşe varmıştı: Bir kapı kırılıp açılınca, iki kişinin topraklarını ayıran çit yıkılınca, birinin kafası kırılınca, ya da bunlara benzer herhangi bir vurma kırma olayı olunca, yasalar çiğnenmiş olur. Ama bu durumda, yasalar çiğnenmemişti, suç işlenmemişti, zarar ziyan da yoktu; onun için yasalarda cezası yoktu bu olayın.

Mrs. Western, yasaları kardeşinden çok daha iyi bildiğini; efendilerine terbiyesizlik ettikleri için, çok ağır cezalara çarptırılan hizmetçiler tanıdığını söyledi. Londra'da oturan bir yargıcın adını verip, "efendisi ya da hanımı ister istemez, hizmetçileri hemen Bridewell'e hapseder bu yargıcı," dedi.

Mr. Western, "olabilir," dedi; "Londra'da öyle olabilir; ama köylerde başka türüdür yasalar."

Bunun üzerine yasalar konusunda, bilgi dolu bir tartışma başladı iki kardeş arasında. Söylediklerini kavrayabilecek çok sayıda okuyucumuz olduğunu sanmadığımızdan, bu tartışmayı vermiyoruz ki-

tabımızda. Sonunda zabıt kâtibini hakem seçti ikisi de. Zabıt kâtibiyse, yargıcın, yani Mr. Western'in haklı olduğuna karar verdi. Sonunda Mrs. Western, Honour'u kovmakla yetinmek zorunda kaldı. Sophia ise, dakikasında ve sevine sevine katlandı bu karara.

Böylece Kader Tanrıçası, huyu gereği bir iki oyun oynayıp biraz eğlendikten sonra, her şeyi Sophia'nın yararına düzenledi. Sophia'nın ömründe ilk hilesinin bu olduğunu hesaba katarsak, başarısına hayran kalmamız gerekir. Zaten doğrusunu isterseniz, ben şu kaniya vardım ki, dürüst kişiler suçlu olmak zahmetine katlanmayı göze alınca, kötü kişiler kolay kolay başa çıkamaz onlarla.

Honour, rolünü kusursuz oynadı. Aklına korkunç şeyler getiren Briedwell hapishanesine düşmek tehlikesinden ve duyduğu korkudan kurtulur kurtulmaz, gene kendini beğenmiş tavırları takındı. Önemli mevkileri bırakan kişiler, işlerinden ayrıldıklarına seviniyorlarmış gibi, hattâ o işi hor görüyorlarmış gibi yaparlar ya; Mrs. Honour da tıpkı onlar gibi davrandı. Yani okuyucumuz bu deymi kullanmamıza izin verirse, onun istifa ettiğini söyleyebiliriz. Zaten istifa, kovulmak ya da kapı dışarı edilmekle eş anlamlı bir deyimdir öteden beri.

Kız kardeşi, böylesine yüzsüz bir şıllıkla aynı çatı altında bir gece daha geçirmeyeceğini bildirdiğinden, Mr. Western, pılsını pırtısını çok çabuk toplamasını buyurdu Honour'a. Sophia'nın hizmetçisi, bu işe öyle canla başla koyuldu ki, daha karanlık basmadan çok önce, her şeyi hazırdı. Aylığını ve ötesini berisini alıp gidişine, herkes, herkesten fazla da Sophia sevindi. Genç kız, cinlerle perilerin top oynadıkları korkunç bir saatte, yani gecenin tam on ikisinde, hizmetçisinin, evden pek uzak olmayan bir yerde beklemesini söyledikten sonra, kendi kaçış hazırlıklarına başladı.

Ama gitmeden önce, birincisi halasıyla, ikincisi de babasıyla olmak üzere, iki tatsız görüşme yapmak zorunda kaldı. Bu görüşmelerin birincisinde Mrs. Western, eskisinden çok daha kesin bir biçimde konuştu. Babasına gelince, Sophia'ya karşı öylesine akıldışı bir sertlik gösterdi, öylesine hakaret etti ki, ödü kopan genç kız, onun isteklerine boyun eğecekmiş gibi yaptı. Bunun üzerine, sevinçten

uçan Mr. Westen'in kaş çatışları gülücüklere dönüştü. Sophia'ya gözdağı vermekten vaz geçip, ona artık birçok konuda söz vermeye başladı. Kızını canından fazla sevdiğini söyledi. Kızı bu evliliği istediği için (Sophia'nın "sizin kesin bir emrinize karşı çıkmamam gerektiğini, çıkamayacağımı da biliyorsunuz efendim" demesini böyle yorumlamıştı) dünyanın en mutlu adamı olduğuna yeminler etti. Derken, Sophia'nın canının istediğini alabilmesi için, ona koskocaman bir banknot verdi; kızını büyük bir sevgiyle öptü, kucakladı. Yeryüzünde en çok sevdiği varlık olan biricik kızına karşı bir iki saniye önce ateş ve öfke saçan gözlerinden sevinç gözyaşları akıyordu şimdi.

Ana babalarda bu tür davranışlar öylesine olağandır ki, okuyucunun Mr. Western'in tutumuna pek şaşacağını sanmıyorum. Eğer okuyucum buna şaşıyorsa, bu tutumun nedenlerinin açıklanmasını hiç beklemesin benden. Mr. Western'in Sophia'yı candan sevdiği su götürmezdi. Aynı tutumu benimseyerek, evlatlarının mutluluk umutlarını yakıp yıkan nice başka babalarla anaların da evlatlarını candan sevdiklerinden hiç kuşum yok. Bu tür davranışlar, analarla babaların nerdeyse tümünde görüldüğü halde, "insan denilen o garip ve yaman yaratığın"* açıklanabilmesi olanaksız saçma yarılarının en saçması göründü bana öteden beri.

Mr. Western'in bu hali, Sophia'nın sevecen yüreğine öylesine dokundu ki, ne halasının siyasal mantık oyunlarının, ne de babasının tehditlerinin aklına getiremediği bir şey geldi aklına. Genç kız, babasına nerdeyse dinsel diyebileceğimiz bir saygı besliyor, onu büyük bir tutkuyla seviyordu. Babasını elinden geldiğince eğlendirmek, çok sevindiriyordu Sophia'yı. Ara sıra ona daha yüce hazlar verince; örneğin babasının önünde övülünce (hemen hemen her gün olan bu durum karşısında babası sevinçten kendinden geçtiği için) ayrıca hoşnut oluyordu Sophia. İşte bundan ötürü, bu evliliğe razı olmakla babasına vereceği uçsuz bucaksız mutluluğu düşünmeye baş-

* Earl of Rochester'in **A Satire Against Mankind** (1675) adlı yapıtının başlangıcından bir alıntı. (Ç.N.)

ladı şimdi. Dinsel duygular Sophia'da çok gelişmiş olduğundan, babasının isteğine boyun eğmenin, din açısından da ayırca olumlu bir tutum olacağını hesaba kattı. Bir de şu vardı: Babasının istediğini yaparsa ne dinle acı çekeceğini; baba sevgisi uğruna, babasına karşı görevini yerine getirmek uğruna kendi benliğine nasıl kıyacağını, nasıl kurban gideceğini düşünmek, Sophia'nın hissettiği, ama adını vermekten çekindiğimiz küçük bir duyguya ayrıca hoşgöründü. Aslında ne dinle ne de erdemle doğrudan doğruya ilişkili olmayan bu küçük duygu, dinsel amaçların da, erdemli amaçların da gerçekleşmesine çok büyük yardımda bulunur.

Böylesine kahramanca bir davranışı gözünün önüne getiren Sophia, kendinden geçti; daha ortada fol yok yumurta yokken, kendini beğenmeye başladı. Ama tam o sırada, manşonunun içinde gizlenen küçük aşk tanrısı Cupid, kukla oyunlarındaki Punchinello gibi, ortaya fırlayarak, önüne çıkan her şeyi tekmeleyip yere serdi. Okuyucumuzu aldatacak kadar küçülmek istemediğimiz için; Sophia'nın davranışını doğaüstü içgüdülerle açıklayarak, öykümüzün başlıca kadın kişisini yüceltmeye yeltenmediğimiz için gerçeği, söyleyeceğiz: Sevgili Jones'u Sophia'nın aklına gelmişti. Gerçekleşmeleri henüz olanaksız görünse de, sevgilisiyle yakından ilgili bazı umutlar; babasına duyduğu sevginin, dine bağlılığın ve kendini beğenmenin bir araya gelip kurmaya çalıştığı tutumu, dakikasında yıkıp yere serdi.

Ama Sophia'nın bundan sonra yaptıklarını anlatmadan önce, geri dönüp Mr. Jones'un neler yaptığına bakalım.

BÖLÜM 10

Doğal sayıldığı halde belki de bayağı olan birçok şey anlatılır

Bu kısmın başlangıcında, talihini denizlerde denemeye, daha doğrusu karadaki alinyazısından kaçmaya kararlı olan Mr. Jones'u, Bris-

tol yolunda bıraktığımızı anımsayacaktır okuyucu.

Ne yazık ki, Jones'a yol göstermesi gereken rehber (pek acayip sayılmayan bir durumdur bu) yolu bilmiyordu. İşte bu yüzden, doğru yolu şaşırdıktan sonra, birilerine sorup bilgi edinmekten utandığı için, hava kararıp karanlık basıncaya dek, bir ileri bir geri dolandı durdu. Kuşkulanan Jones, rehberi uyardı. Gelgelelim rehber, doğru yoldayız diye direndi; Bristol'a giden yolu bilmemesinin pek acayip bir şey olacağını da söyledi. Ne var ki, Bristol yoluna ömründe ayak basmadığı için, bunu bilmesi daha da acayip olurdu aslında. Rehberine pek güvenmeyen Jones, bir köye varınca, karşısına çıkan ilk adama Bristol yolunda olup olmadıklarını sordu.

"Siz nereden geldiniz?" dedi adam.

Jones, biraz telâşlandı: "Nereden geldiğimizin önemi yok. Bu yolun Bristol'a gidip gitmediğini öğrenmek istiyorum.

Adam başını kaşdı: "Bristol'a giden yol ha! Bana kalırsa, bu gece Bristol'a zor varırsınız bu yoldan."

Jones, "peki, dostum," dedi, "öyleyse doğru yolu göster bize.

"Allah bilir nerde ayrıldınız doğru yoldan. Ama şimdi gittiğiniz yol Gloucester'e gider."

"Peki, Bristol'a giden yol hangisi?"

"Gittiğiniz yol Bristol'dan uzaklaştırır sizi."

"Geri dönmeliyiz öyleyse.

"Evet, geri dönmelisiniz."

"Peki, şu tepeye varınca, hangi yoldan gitmeliyiz?"

"Doğru yoldan elbette."

"Ama biri sağda, biri solda iki yol var benim aklımda kaldığına göre."

"Sağdaki yoldan gideceksiniz elbette. Sonra dümdüz yürüyeceksiniz. Ama unutmayın, önce sağa, sonra sola, sonra gene sağa sapacaksınız. Efendinin topraklarına varınca, gene dümdüz gidip sola saparsınız."

O sırada bir adam daha geldi, bayların nereye gittiklerini sordu. Jones nereye gittiklerini söyleyince, adam başını kaşdı, sonra elinde tuttuğu uzun değneğe yaslanarak, şöyle dedi:

"Bir mil, ya da bir buçuk mil, ya da buna benzer bir şey sağıdaki yoldan gidin, sonra hemen sola dönün. İşte o zaman Mr. Jim Bearnese'in evine varırsınız."

Jones, "ama Mr. Jim Bearnese'in evi nerede ki?" diye sordu.

"Hey Tanrım!" dedi adam, "Nasıl olur da bilmezsiniz Mr. Jim Bearnese'i? Kuzum nereden geliyorsunuz siz?"

Bu iki adam, Jones'un sabrını tam tükettiği sırada, üçüncü bir adam çıktı ortaya. Quaker mezhebine bağlı, bu sade kılıklı, sevimli adam, delikanlıya yaklaşıp, şöyle dedi:

"Dostum, görüyorum ki, yolunu şaşırmışsın. Beni dinle de bu gece vazgeç bu işten. Karanlık basacak nerdeyse. Yolu bulmak da güç. Üstelik birçok haydutluk olayı oldu burasıyla Bristol arasında. Şuracıkta güvenilir bir han var. Sen de, atın da rahat edersiniz sabaha dek."

Adam biraz daha ısrar edince, Jones geceyi orada geçirmeye razı oldu. Yeni dostu onu hana götürdü.

Çok terbiyeli bir adam olan hancı, "rahat etmezseniz, kusuruma bakmayın," dedi. "Karım, her yeri kilitledi; anahtarları da alıp gitti."

Aslında şöyle bir durum olmuştu: Hancının karısının en sevdiği kızı, yeni evlenmiş, tam o sabah kocasıyla birlikte yeni evine gitmişti. Bu kızla anası bir olup, hancının parasının da, eşyalarının nerdeyse tümünü alıp, adamcağızı soyup soğana çevirmişlerdi. Hancının karısının birçok çocuğu vardı ama, gözdesi olan bu kızdan başka hiç kimseyi düşündüğü yoktu. Bu tek kızının gönlünü hoş tutmak için, öteki çocuklarının hepsine de, kocasına da rahat rahat kıyabilirdi.

Jones, hiç de dostluk edecek havada olmadığı, şu sırada yalnız kalmayı yeğlediği halde, yolda karşılaştığı dürüst Quaker'e karşı kıyamadı. Quaker ise, delikanlının üzüldüğünü yüzünden de, davranışlarından da sezdiği için, onunla oturmak, onu biraz olsun avutmak istiyordu.

Jones ile adamcağız, bir süre öylesine sessiz kaldılar ki, dostumuz dürüst Quaker, bağlı olduğu dinsel mezhebin hiç konuşulmayan toplantılarından birinde sanabilirdi kendini. Derken bir melek—herhalde meraklı bir melek—dostumuz Quaker'i dürtüp, şunları

söyletti ona:

"Arkadaş, senin başına büyük bir felâket gelmiş anladığım kadarıyla. Ama ne olur, üzülme. Bir dostunu yitirdinse, hepimizin ergeç öleceğini unutma. Acı çekmen, dostunun işine yaramayacağına göre, ne diye acı çekeceksin? Hepimizin alınıyızısıdır keder. Senin kadar ben de çekiyorum; belki senden de fazla çekiyorum. Oysa yılda yüz İngiliz lirası tutan temiz bir gelirim var; daha fazlasını da istemem nasıl olsa. Tanrıya şükür, vicdanım da tertemiz; günah işlemedim hiç. Sağlık durumum sapasağlam. Hiç kimseye borçlu değilim. Kötülük ettim diye, hiç kimse suçlayamaz beni. Ama benim kadar senin de mutsuz olduğunu sansam, doğrusu üzülürdüm, arkadaş."

Quaker, derin derin içini çekerek sözünü bitirince, Jones, "nedeni ne olursa olsun, mutsuzluğunuza çok üzüldüm, efendim," dedi.

"Ah dostum," diye karşılık verdi Quaker, "bir kızım var; işte odur benim mutsuzluğumun nedeni. Kızım, yeryüzünde en büyük sevinç kaynağımdı benim. Ama bu hafta kaçtı; istemediğim biriyle evlendi. Ona uygun bir koca bulmuştum; akli başında, hali vakti yerinde bir adam. Ne çare ki, kızım aklına eseni yaptı; metelik etmeyen bir delikanlıyla basıp gitti. Senin dostun herhalde öldü; keşke benim kızım da ölseydi! Daha hayırlı olurdu benim açımdan."

Jones, "çok garip bir şey söylediniz, efendim," dedi.

"Dilenci olmaktansa, ölmek daha iyi değil mi? Demin dediğim gibi, herifin meteliği yok. Ben ise, kıza beş para vermem elbette. Sevda dedi, evlendi. Şimdi yalnız sevdıyla geçinsin bakalım. Çarşıya pazara götürsün de, sevdasına karşılık gümüş para, hattâ bakır para alsın bakalım."

"Kendi işinizi en iyi kendiniz bilirsiniz, efendim," dedi Jones.

Quaker, konuşmasını sürdürdü: "Bana kazık atmak için, çok önceden tasarlanmış bir işti bu herhalde; çünkü onlar, çocukluklarından beri tanıklardı birbirlerini. Ben öteden beri aşkın kötü bir şey olduğunu söyledim durdum ona. Bin kez söyledim ona, aşkın çılgınlık olduğunu, ahlâksızlık olduğunu. Beni dinlermiş gibi, tenin hazlarını hor görürmüş gibi yaptı o kurnaz aşüfte. Ama eninde sonunda,

ikinci katın penceresinden kaçiverdi. Biraz kuşkulandı; ertesi sabah istediğim adamla evlendirmek niyetiyle, eve kilitlemiştim onu. Ne var ki, birkaç saat sonra hayal kırıklığına uğrattı beni; gönlünün istediği adama kaçtı. Herif de hiç vakit kaybetmedi: Bir saat içinde evlenip yatağa girdiler. Ama her ikisinin de ömürlerinin en kötü saati olacak o saat; çünkü açlıktan geberseler de, kapı kapı dilenseler de, hırsızlık etseler de, bir tek metelik vermem ikisine de."

Bunu duyan Jones, ayağa fırlayıp, "kusuruma bakmayın ama, dedi, "yalnız kalmak istiyorum artık.

"Hadi hadi, dostum, kendini böyle kedere bırakma. Görüyorsun ki, bir sen değilsin mutsuz olan yeryüzünde.

"Görüyorum ki, yeryüzünde deliler, aptallar ve kötüler var, diye bağırmaya başladı Jones. "Sözümü dinleyin de, kızınızla damadınızı evinize çağırın. Sözde sevdiğiniz kızınızın felâketine sebep olmayın."

Quaker de avaz avaz bağırdı: "Kızımın kocasını evime mi çağırıyorum! Ha onları evime çağırmışım, ha yeryüzünde en korkunç iki düşmanımı!"

Jones, "öyleyse kendiniz gidin evinize, dedi; "canınızın istediği yere gidin; çünkü ben sizinle dostluk edemem artık.

"Öyle olsun, arkadaş. Ben zorla dostluk etmem hiç kimseyle.

Bunun üzerine Quaker, cebinden para çıkarmaya kalktı; ama Jones, onu ite kaka kapı dışarı etti.

Quaker'in anlattıkları Jones'u öylesine sarsmıştı ki, gözlerini deli deli açmıştı konuşurken. Hem böyle yapması, hem de delikanlının tüm davranışı, dostluk ettiği kişinin aklı başında olmadığı izlenimini vermişti adamcağıza. Onun için, hakarete uğradım diye içerleyeceği yerde, Jones'un durumuna acıdı. Hancıya da haber verdi; bu genç çok iyi bakmasını, ona ayrıca nezaket göstermesini istedi.

"Doğrusunu isterseniz," dedi Hancı, "ona hiç nezaket göstermek niyetinde değilim. Dantelâlı yeleğine filân bakmayın onun. Ben ne denli kibar bir baysam, o da o denli kibar bir bay. Yani aslında köyde peydahlanmış zavallı bir piç. Buradan otuz mil uzakta oturan varlıklı bir toprak sahibi büyüttü onu. Kim bilir ne haltlar karıştırdı da

kapı dışarı edildi şimdi. Ben de onu bir an önce atacağım evimden. Varsın ödemesin hesabını. Yeter ki, fazla kaybım olmasın. Gümüş bir kaşığı çalınalı daha bir yıl olmadı."

Quaker, "nereden çıkardın köy piçini, Robin?" diye sordu. "Her halde sen başkısıyla karıştırdın bu delikanlıyı."

"Başkısıyla filân karıştırdığım yok," dedi Robin. "Onu çok iyi tanıyan rehber anlattı bana bunları."

Gerçekten de rehber, mutfakta ocağın başına oturur oturmaz, Jones konusunda bildiklerinin ya da duyduklarının tümünü anlatıvermişti herkese.

Quaker, Jones'un dünyaya ne biçim geldiğini, ne denli yoksul olduğunu öğrenir öğrenmez, dakikasında vazgeçti ona acımdan. Ve bir dükkân, bayağı bir kişinin hakaretine uğrayınca nasıl öfkelenirse, bu dürüst ve kendi halinde adam da Jones'a öyle öfkelenerek evine döndü.

Hancı da pek tepeden bakıyordu Jones'a. Öyle ki, delikanlı yatmak için zili çalınca, bu handa ona yatak verilemeyeceğini öğrendi. Jones'un toplumsal durumunun aşağılığı bir yana; Robin, onun hanı soymak için bir fırsat kolladığını sandığı için, fena halde kuşkulanıyordu delikanlıdan. Aslında boşunaydı bu korkuları; çünkü karısıyla kızı, tedbirli davranıp yerine mihli olmayan her şeyi götürmüşlerdi nasıl olsa. Ne var ki, Hancı doğuştan vesveseliydi ve gümüş kaşığı çalınalı beri büsbütün artmıştı kuşku. Sözün kısası, çalınacak hiçbir şey kalmadığını düşünerek rahat edeceği yerde, soyulmaktan korkuyordu hep.

Yataksız bırakılan Jones, hiç orali olmadı. Kocaman bir hasır koltuğa yerleşti. Son zamanlarda çok daha güzel odalarda bile delikanlıdan kaçan uyku, pek ulu gönüllü davranarak, onu görmeye geldi bu yoksul yerde.

Korkudan yatamayan hancı, mutfakta ocağın başına gitti gene. Çünkü Jones'un koltukta oturduğu küçük konuk odasına açılan tek kapıyı ancak oradan gözetleyebiliyordu. O odanın, daha doğrusu o deliğin penceresiyse, o denli küçüktü ki, bir kediden biraz irice hiçbir yaratığın o pencereden kaçmasının yolu yoktu.

Bir bölüm askerin serüveni

Hancı Robin, konuk odası kapısının tam karşısına yerleştikten sonra, bütün gece orada nöbet tutmaya karar verdi. Rehberle başka bir adam, hancının kuşkularını bilmedikleri, kendileri de Jones'dan kuşkulandıkları halde, uzun süre nöbet başında kaldılar Robin ile. Nöbet tutmalarının gerçek nedeni, bu sayede bira içebilmeleriydi. Ne var ki, bol bol içtikleri bu sert ve iyi cins bira, sonunda nöbetlerine de bir son verdi. İlk patırdı gürültü ettiler, avazları çıktığı kadar bağırıp çağırdılar; sonra ikisi de sızdı.

Gelgelelim Robin'in korkularını yatıştıramıyordu içki. Gözleri Mr. Jones'un odasına açılan kapıya dikili, iskemlesinde uyanık oturduğu sırada, hanın sokak kapısı gümbür gümbür yumruklandı. Hancı da oturduğu yerden kalkıp, kapıyı açmak zorunda kaldı. Kapıyı açmasıyla birlikte, mutfığa kırmızı üniformalı baylar doluştu. Bu baylar, Robin'in küçük kalesine bir baskın yaparcasına, hep birden paldır küldür saldırdılar hancının üstüne.

Yığınla müşteri "bira!" diye kıyamet kopardığı için, hancı nöbet tuttuğu yerden ayrılmak zorunda kaldı şimdi. İçki mahzeninden ikinci ya da üçüncü kez çıktığı sırada, bir de baktı ki Mr. Jones ocağın önünde, askerlerin ortasında durmakta. Çünkü kıyamet günü çalışacak borular bizi ölüm uykusundan uyandıracak gibi, böylesine keyifli konukların gelişi de, herhangi bir kişiyi uykudan uyandıracak kadar gürültülüydü kuşkusuz.

Asker bölüğü biraları içip susuzluğunu giderdikten sonra, sıra hesabı ödemeye geldi. Hesap ödeme işiyse, kibar sınıfın aşağı tabakaları arasında tatsızlık ve huzursuzluk çıkmasına neden olan bir durum yaratır çoğu kez. Herkes ne kadar içtiyse o kadar ödemesini gerektiren adalete uygun bir bölüşme, çok zor gelir bu baylara. Baylardan bazıları, içer içmez ortak hesaba hiçbir katkıda bulunmadan çarçabuk basıp gittikleri için, ortaya çıkan zor durum büsbütün çetrefilleşmişti şimdi.

Derken, her sözcüğün bir küfürle pekiştiği, yani sözcük sayısıyla küfür sayısının denk düştüğü korkunç bir kavga başladı. Bu tartışma sırasında, tüm bölük bir tek ağızla bağırıyor; erlerin her biri, kendi payına düşen parada indirim yapmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Bu durum şöyle sonuçlanacaktı herhalde: Hesabın büyük bir kısmını hancının ödemesi gerekecekti; yani hesabın büyük bir kısmı hiç ödenmeyecekti.

Bunlar olup biterken, Mr. Jones Çavuşla konuşmaktaydı; çünkü Çavuş, hiç kimsenin anımsayamacağı kadar eski bir geleneğe uyarak, içkilerin ödenmesine bir katkıda bulunmak zorunda olmadığından, bu konudaki çekişmelere de hiç mi hiç kanşmıyordu.

İyiden iyiye kızışan kavga askersel bir duruma tam dönüşeceği sırada, erlerin arasına giren Jones, hesabı kendi ödeyeceğini bildirerek, bağırıp çağırانları susturuverdi. Hesap, üç şiling ve dört peniden fazla tutmuyordu nasıl olsa.

Bunun üzerine bölüğün tümü, Jones'a sağ ol dedi, onu alkışladı. "Onurlu," "soylu," "saygıdeğer bay" sözleriyle oda çınladı. Hattâ hancı bile, Jones konusunda daha olumlu bir tutum benimsemeye, rehberin söylediklerine nerdeyse inanmamaya başladı.

Çavuş, başkaldıranlara* karşı yürüdüklerini, şanlı Cumberland Dükünün komutası altına girmeyi umduklarını söylemişti Mr. Jones'a. Bunu öğrenen okuyucu, şimdiye dek ona bildirmek zorunluğunu duymadığımız bir durumun, yani bu olup bitenlerin, Ayaklanma olayının en azgın dönemine rastladığının farkına varacaktır. Şimdi haydutlar İngiltere'ye ayak basmışlardı; Kralın güçlerine karşı savaşarak, başkente varmak istiyorlardı.

Yaradılıştan yiğitçe yanları olan Jones, özgürlüğün ve Protestan dininin şanlı dâvâsını candan tutanlardandı. Ruhsal durumu, bundan çok daha romantik ve akıldışı girişimlerde bulunmaya bile uy-

* Burada 1745 Ayaklanması'ndan söz edilmektedir. Jocabite'lar, yani kaldırılan İskoçya krallığının yeniden kurulmasını isteyenler, İskoçya tahtına geçmek iddiasında olduğu için "Pretender" denilen Prens Charlie'nin komutasında, İngiliz kralının ordusuna karşı ayaklanmışlar; 16 Nisan 1746'da Culoden'de yenilmişlerdir. (Ç.N.)

gun olduğu şu sırada, bu sefere gönüllü olarak katılmak istemesine pek şaşmamamız gerekir.

Jones'un niyetini duyar duymaz, bunu desteklemek ve gerçekleştirmek için elinden geldiğince dil döken bölük komutanı, delikanlının verdiğı soylu kararı şimdi açığa vurunca, herkes pek sevindi. "Yaşasın Kral Georges! Siz de çok yaşayın!" diye bağıran erler, yemin üstüne yemin ederek, "İkinize da bağı kalacağız kanımızın son damlasına kadar," dediler.

Bir onbaşının eline tutuşturduğı ve kandırma gücü ayrıca etkili olan son bir kadeh sayesinde, bütün gece kafaları çekmiş olan delikanlının sefere katılma kararını kesinleşti. Bunun üzerine, Mr. Jones'un sandığı, bölüğün yük arabasına konuldu.

Bölük tam yola çıkmak üzereyken, rehber, Jones'a yaklaştı, "efendim," dedi, "atları bütün gece dışarda alakoyduğunuzu ve sizin yüzünüzden yolumdan bir hayli uzaklaştığımı göz önünde tutacağınızı umarım."

Bu isteğın yüzölölüğü karşısında şaşırap alan Jones, durumu erlere anlattı. Erler de, bir baya böyle kazık atma çabalarına giriştiğı için, hep bir ağızdan ayıpladılar rehberi. Kimi, onu iki büküm edip, boynunu topuklarına bağlamak gerektiğini; kimi, sıra dayağını hakkettiğini söyledi. Çavuş ise, sopasını salladı rehberle. Bu adam kendi erlerinden biri olsaydı, ötekilere ibret olsun diye onu bir güzel döveceğine candan yeminler etti.

Ancak, Jones, rehberle karşı hiçbir şey yapmayarak onu cezalandırdı. Küfürler edip Jones'u kötüleyerek hıncını alabildiğı kadar al-sın diye, onu bıraktı; yeni arkadaşlarıyla basıp gitti.

Rehberin küfürlerine hancı da katıldı: "Vallahi, malın gözöymüş bu herif," dedi. "Tam asker olacak cinsden fiyakalı bir bay. Sırtındaki dantelâli yeleklerle halini göreceğiz onun! Parlayan her şeyi altın sanma diyen atasözü, hem eskidir, hem de doğru. Seviniyorum evimden defolup gitmesine."

O gün çavuşla yeni er, hep yanyana yürüdüler. Açıkğöz bir adam olan çavuş, yaptığı seferler konusunda bir yığın hoş öykü anlattı Jones'a. Ne var ki, hiçbir sefere katılmamıştı aslında. Orduda yeni gö-

rev aldığı halde, becerikliliği, özellikle er devşirmede büyük ustalığı sayesinde üstlerinin gözüne girmiş, çavuşluğa yükselivermişti.

Erler, yürüyüşleri sırasında pek neşeli, pek keyfliydiler. Son konaklama yerlerinde olup bitenleri anlatıyorlar, subayları konusunda ileri geri şakalaşıyorlardı. Oldukça kaba, nerdeyse rezilce denilebilecek türdendi bu şakaların bir kısmı. Bu durum üzerine öykümüzün baş kişisi eskiden okuduğu bir şeyi, yani Yunanlılarla Romalıların, kimi şölen ve bayramlarda, kölelere efendileri üstüne ağzına geleni söylemek özgürlüğünü verdiğini anımsadı.

İki piyade bölüğünden oluşan küçük ordumuz, o geceyi geçirecekleri yere vardı. Çavuş, komutanlık eden Teğmene, bugünkü yürüyüşleri sırasında iki kişi devşirdiklerini bildirdi. Bunlardan birinin (yani sarhoşun) çok uzun boylu, biçimli, güçlü kuvvetli bir erkek olduğunu; ötekisinin de (yani Jones'un) arka saflarda işe yarayabileceğini anlattı.

Yeni erler subayın karşısına çıkarıldılar. Teğmen, ona ilkin gösterilen uzun boylu adamı inceledikten sonra, Jones'a baktı. Jones'u görünce de, elinde olmadan şaşıtı biraz. Çünkü bu delikanlı, yalnız iyi giyinmiş ve doğuştan kibar olmakla kalmıyordu; halinde görülmedik bir efendilik de vardı. Aşağı tabakadan kişilerde pek ender bulunan, onlardan üstün sınıflardan gelenlerin yüzünde de her zaman görülmeyen bir efendilikti bu.

Teğmen, "Çavuş, komuta ettiğim bölüğe girmek istediğiniz söyledi," dedi. "Eğer bu doğruysa efendim, bu bölükte silâh taşımakla bize büyük onur başışlayacağına benzeyen bir bayı aramıza almaktan ayrıca hoşnut olacağız."

Jones ise, orduya girmekten söz etmemekle birlikte, uğruna savaşıacakları dâvâyâ candan bağlı olduğunu; gönüllü olarak hizmet etmeği çok istediğini anlattı. Subaya gönül alan sözler söyledi; onun komutası altında savaşmaktan ayrıca sevinç duyacağını bildirerek, sözlerine son verdi.

Teğmen de aynı nezaketle konuştu; delikanlının verdiği kararı överek, onun elini sıktı; Jones'u, öteki subaylarla birlikte yemeğe çağırırdı.

Bir subay grubunun serüveni

Geçen bölümde sözünü ettiğimiz Teğmen, nerdeyse altmış yaşındaydı. Orduya çok gençken girmiş, Tännieres meydan savaşına asteğmen olarak katılmıştı. Bu savaşta iki yerinden yaralanıp öyle yararlık göstermişti ki, Marlborough Dükü, savaştan hemen sonra, teğmenliğe yükseltmişti onu.

O gün bugün, yani aşağı yukarı kırk yıl, adamcağız bu rütbede takılıp kalmıştı. Bu arada, kendi unutulmuşken, bir yığın adamın rütbelerinin yükseltildiğini görmüş; şimdiyse, orduya ilk girdiği sıralarda babaları emzirilen oğlanların komutası altında çalışarak, küçük düşürülmüştü.

Teğmenin başarısızlığının tek nedeni, iktidarı elinde tutanlar arasında dostu olmayışı değildi. Bağlı olduğu alaya uzun yıllar komuta eden bir Albayın hoşuna gitmemek felâketine de uğramıştı. Bu Albayın ona karşı beslediği amansız garaz, teğmenin bir subay olarak görevini savsaklamasından, ya da eksik yapmasından, ya da kişisel bir kusurundan ötürü değildi. Bu garazın tek nedeni, karısının yanlış tutumuydu: Teğmenin ayrıca güzel olan eşi, kocasına çok düşkün olduğu halde, Albayın bazı isteklerine boyun eğerek, kocasının meslekte yükselmesine katlanamıyordu bir türlü. Zavallı teğmen, albayın düşmanlığının acısını çekmekle birlikte, bu adamın ona düşman olduğunu bilmediği, hattâ bu konuda bir kuşkusu bile olmadığı için, ayrıca güç bir durumdaydı. Ona karşı suç işlemediğine göre, komutanının kendisine kötü niyet besleyebileceği hiç aklına gelmiyordu. Onuruyla ilgili sorunlarda ayrıca titiz davranan teğmenin tepkisinden çekinen karısıysa, erdeminin zaferini açığa vurmaktan kaçınarak, namusunu korumakla yetiniyordu sadece.

Bu mutsuz subayın (ona böyle diyebiliriz herhalde) mesleğindeki yetenekleri dışında, çok olumlu yanları da vardı: Dinibütün, dürüst, iyi huylu bir adamdı. Görev başında öyle iyi davranmıştı ki, yalnız kendi bölüğünün erleri değil, alayın tümü onu ayrıca sayar, ayrıca

severdi.

Bu subayın yanında bir de Fransız Teğmen vardı. Bu Fransız, uzun zaman Fransa'dan ayrı kaldığı için, kendi ana dilini unutmuş; İngiltere'de yeterince oturmadiğı için de, İngilizceyi öğrenememişti. Böylece, aslında hiçbir dili bilmiyor, en basit durumlarda bile meramını anlatamıyordu nerdeyse. Çok genç iki de Asteğmen vardı bu subayların arasında. Biri, bir noterin yanında yetişmişti; ötekisi de, soylu bir kişinin yanında uşak olarak çalışan bir adamın karısının oğluydu.

Yemek biter bitmez Jones, erlerin yürüyüşleri sırasında nasıl şakalaştıklarını anlattı sofradakilere.

"Ancak, ne denli şamata ederlerse etsinler," dedi, "düşmanla karşı karşıya gelince, Troyalılarından fazla Yunanlılar gibi davranacaklarına kalıbımı basarım gene de."

Asteğmenlerden biri, "Troyalıları! Yunanlıları! Yahu, kim bunlar?" diye sordu. "Avrupa'daki tüm orduları bilirim ama, hiç duymadım bunları."

Saygıdeğer yaşlı Teğmen, "aslında olduğunuzdan daha cahilmiş gibi konuşmayınız, Mr. Northerton," dedi. "Belki Pope'nun Homeros'unu okumamışsınızdır ama, Yunanlılarla Troyalılarından haberi-niz vardır herhalde. Bu bay sözünü etti de aklıma geldi şimdi: Homeros, Troyalıların yürürken çıkarttıkları gürültüyü, kazların gıdıklamasına benzetir; Yunanlıların sessizliğini de çok över. Onurum üstüne yemin ederim, bu gencin söylediğinde büyük bir gerçek payı var."

Fransız Teğmen, "vallahı, ben çok güzel biliyor onlar," dedi. "Ben okudu onlar okulda, Madam Daciere kitabında. Yunanlılar, Troyalıları savaş yapıyor bir karı için. Oui, oui, ben okudu onlar hepsi.

"Homo'nun Allah belâsını versin!" dedi Northerton. "Kıçımda hâlâ dayak izleri var onun yüzünden. Bizim alayda Thomas adlı bir herif, hep Homo'yu taşır cebinde. O kitap elime geçer de, onu yakmazsam Allah belâmı versin! Bir de Corderius vardı. Al sana bir orospu çocuğu daha! Az mı dayak yedim onun yüzünden;"

Teğmen, "demek siz okula gittiniz, Mr. Northerton?" diye sordu.

"Allah kahretsin, gittim ya! Beni oraya gönderdiği için, babamın

cehenneme kadar yolu var! O salak moruk, papaz yapmak istiyordu beni. Ama ben, enayi herif dedim kendi kendime, zor yutturursun bana böyle zırvaları! Bir zerresini bile yutmam böyle zırvaların! Bir Jimney Oliver vardı bizim alayda. Az kalsın, pezevenk papazın biri yapıyorlardı onu da. Doğrusu yürekler acısı bir şey olurdu bu. Çünkü Allah belâ mı versin Jimney Oliver dünyanın en yakışıklı heriflerinden biri değilse! Ama o, benden daha iyi kazık attı kendi salak moruşuna! Okumasını yazmasını bile öğrenmedi.

Yaşlı Teğmen, "pek güzel övüyorsunuz arkadaşınızı, dedi; "onun övülmeğe lâıyk olduğundan da hiç kuşku yok. Ama rica ederim, Northerton, saçma olduğu kadar da çirkin olan bu alışkanlıktan, küfretmek alışkanlığından vazgeçiniz. Böyle konuşmakla aklınızı ya da görgünüzü gösterdiğinizi sanıyorsanız, bilin ki yanılıyorsunuz. Benim sözümü dinleyin, din adamlarını kötülemekten de vazgeçin. Herhangi bir mesleğe böylesine küfretmek, onu böylesine rezil etmek, hoş görülemez hiçbir zaman. Bu suçlamalar, görevi bunca kutsal olan bir mesleğe yönelince, büsbütün hoş görülmez. Çünkü o mesleği kötülemek, o mesleğin görevini de kötülemek anlamına gelir. Protestan dînini savunmak uğruna savaşmaya hazırlanan insanların böyle davranmalarının ne denli tutarsız olduğunu, siz kendiniz düşününüz artık.

Mr. Adderley adındaki öteki Asteğmen, konuşulanlara hiç kulak asmiyormuş gibi, bir şarkı mırıldanarak, keyifli keyifli oturmuştu o ana kadar.

Şimdi lâfa karışıp, "**Monsieur, on ne parle pas de la religion dans la querre**" (yani "savaşta dinden söz edilmez") dedi.

"Aferin, Jack!" diye bağırdı Northerton. "Eğer la religion başlıca amaç olsaydı, papazların savaşmaları gerekirdi benim yerime.

Jones, "baylar," diye söze başladı, "sizlerin ne düşündüğünüzü bilmiyorum; ama dîn, uğruna savaşılacak dâvâların en soylusudur bana kalırsa. Gerçi çok tarih okumadım ama, bildiğim kadarıyla, en yiğitçe savaşan askerler, dinsel inançlarından esinlenen askerlerdir. Bana gelince, bu ülkede yaşayan her insan gibi, kralımı ve yurdumu severim ama, gönüllü olmamın başlıca neden Protestanlığın

yararını düşünmemdir.”

Bunun üzerine Northerton, Adderley'e sinsice göz kırptı, "rezil et bu ukelâyı, rezil et onu," diye fısıldadı. Sonra, Jones'a döndü: "Gönüllü olarak bizim alayı seçmenize çok seviniyorum, efendim; çünkü günün birinde bizim papaz içkiyi fazla kaçırırsa, görüyorum ki, siz onun yerini alabilirsiniz. Her halde üniversitede bulundunuz, efendim. Lûtfedip söyler misiniz hangi bölümde okuduğunuzu?"

Jones, "efendim," dedi, "üniversitede okumak şöyle dursun, ben sizlerin yaptığını bile yapmadım; hiç okula gidemedim."

Asteğmen, "büyük bilginizden ötürü sanmıştım ki..." diye konuşmaya başladı.

Jones, sözünü kesti delikanlının: "Aman efendim, okula gidip de hiçbir şey öğrenmemenin yolu olduğu gibi, okula hiç gitmeden bir şeyler öğrenmenin de yolu vardır."

Teğmen, "güzel söyledin, genç gönüllü," dedi. "Vallahi, Northerton, bu delikanlıyla uğraşmasan daha iyi olur. Başa çıkamayacak-sın onunla.

Northerton, pek hoşlanmamıştı Jones'un alay etmesinden. Ancak, ona bir yumruk atsa, ya da aklına gelen tek söz olan "it!" "hergele!" gibi küfürler etse, haksız sayılacaktı. Onun içim şimdilik sustu; ilk fırsatta bu şakaya karşılık, Jones'a hakaret etmeye karar verdi.

Derken, bir kadının şerefine kadeh kaldırmak sırası Mr. Jones'a geldi. O zaman delikanlı, sevgili Sophia'sının adını anmaktan kendini alamadı. Orada bulunanların Sophia'nın kim olduğunu bilmelerinin yolu olmadığını sandığı için, hiç çekinmeden yapmıştı bunu.

Ne var ki, kadeh kaldırma törenini yöneten Teğmen, Sophia adının yetmediğini, soyadının da gerektiğini söyleyince, Jones, biraz durakladıktan sonra, "Miss Sophia Western," dedi.

Bunun üzerine Asteğmen Northerton, bu adı taşıyanın namusu konusunda ona bir güvence verilmezse, kendi sevgilisinin şerefine içilen bir sofrada, bu kadının şerefine kadeh kaldırmayacağını bildirdi.

"Ben Sophy Western adlı bir kız tanıdım," dedi. "Bath'daki delikanlıların yarısıyla yatmıştı. Belki o'dur sizin söylediğiniz."

Jones, çok ağırbaşlı bir tavırla, bu iki kadının aynı kişi olamaya-

cağını; adını verdiği genç bayanın çok kibar ve varlıklı olduğunu açıkladı.

"Tamam, tamam," dedi Asteğmen, "benim söylediğim de öyledi. Eğer aynı kadın değilse, Allah beni kahretsin! Altı şişe Burgonya şarabına bahse girerim ki, bizim alaydan Tom French, Bridges—Street'in herhangi bir meyhanesinde yanımıza getiriverir onu.

Bunun üzerine Northerton, Sophia'yı olduğu gibi anlatmaya başladı (çünkü halasının yanında görmüştü onu); "babasının Somersets-hire'da büyük toprakları vardır," diyerek, sözünü bitirdi.

Sevdalı kişiler öylesine duyarlıdırlar ki, sevdiklerinin adının en küçük bir şakaya bile karışmasına dayanamazlar. Ancak Jones, yeterince sevdalı, yeterince de yiğit olduğu halde, belki gereken hızla içerlemedi bu karaçalmalara. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu tür nüktelere pek alışık olmadığından, Mr. Northerton'un ne demek istediğini hemen anlayamadı. Asteğmenin Sophia'yı başka bir kadınla karıştırdığına gerçekten inandı bir süre.

Ama sonunda durumu anlayınca, sert bir yüzle Asteğmene döndü: "Lütfen efendim, dedi, "başka bir konu seçin şakalaşmak için. Bilin ki, bu bayanın kişiliği üstüne şakalaşmaya gelemem ben.

"Şakalaşmak mı!" diye bağırdı Northerton. "Ömrümde bu kadar ciddi olmadım. Bizim alaydan Tom French, Bath'da onunla da yat-tı, halasıyla da!"

Jones, "öyleyse, ben de çok ciddi olarak size şunu söyleyeyim, dedi: "siz dünyanın en rezil itlerinden birisiniz."

Jones bunu söyler söylemez, Asteğmen bir yığını küfür savurarak, Jones'un kafasına bir şişe indirdi: Sağ şakağının biraz üstüne çarpan şişe, dakikasında yere serdi delikanlıyı.

Düşmanının yerde kıpırdamadan yattığını, yarasından da bir hayli kan aktığını gören fatih, artık şanlı bir eylem yapamayacağı bu savaş alanından sıvışmaya hazırlandı. Ama Teğmen, kapıda onun yolunu keserek, savaş alanından çekilmesine engel oldu.

Northerton, özgürlüğüne kavuşabilmek için, çok yalvardı yakardı Teğmene. Burada kalırsa, başı belâyâ gireceğini söyledi.

"Bundan başka ne yapabilirdim ki!" dedi. "Allah kahretsin! Şa-

ka ediyordum herifle. Ömrümde kötü bir şey duymadım Miss Western üstüne."

"Duymadınız ha!" dedi Teğmen. "Öyleyse, asılmayı hakkettiniz siz; hem böyle şakalar yaptığınız için, hem de böyle bir silâh kullandığınız için! Sizi tutukluyorum, efendim. Bir emniyet güvenlisi gelip sizi alıncaya dek, kıpırdamayacaksınız buradan.

Delikanlı bu Teğmenden öylesine çekinirdi ki, kılıcı yanında olsa bile, zavallı Jones'u yere seren o coşkulu yiğitlikle Teğmenine karşı kılıç çekmeyi göze alamazdı gene de. Zaten kavga başlar başlamaz, Fransız subayı, odanın duvarlarına asılı olan kılıçların tümünü güvenilir bir yere kaldırmıştı. Böylece, bu işin sonunu beklemekten başka çare yoktu Northerton için."

Fransız subayıyla Mr. Adderley, komutanlarının isteği üzerine, Jones'u yerden kaldırmışlardı. Ama onda pek az (belki de hiç) canlılık belirtisi göremediklerinden, gene yere bırakıvermişlerdi onu. Bu arada Adderley, yeleği kana bulandığı için, Jones'a küfretmişti.

Fransıza gelince, şöyle demişti: "Allah kahretsin ben dokunur İngiliz ölüsü. Ben duydu İngiliz yasası. Kim dokunuyor en son ölüye, o asıyor İngiliz yasası."

İyi yürekli Teğmen, kapıya giderken zili de çalmıştı. Meyhanecinin çırağı hemen gelince, Teğmen, gidip silâhlı askerleri ve bir hekim-i çağırmasını söyledi ona. Bu buyruklar duyulup da, meyhanecinin çırağı da kendi gözleriyle gördüklerini anlatınca, yalnız askerler değil, hancı, karısı, hizmetçileri ve o sırada handa bulunan herkes odaya dolmuştu.

Bundan sonraki sahneyi ayrıntılı olarak anlatmaya, tüm konuşulanları aktarmaya benim gücüm yetmez. Ancak kırk tane kalemim olsaydı; herkes konuştuğu, bu kırk kalemin tümüyle birden aynı anda yazabilseydim, bunu yapabilirdim. Onun için okuyucu, dikkati en çok çeken olaylarla yetinmek, her şeyi anlatamadığım için de beni bağışlamak zorundadır belki.

Yapılan ilk iş, Northerton'u gözaltına almak oldu. Northerton, başlarında bir onbaşı bulunan altı ere teslim edilerek ayrılmaya can atıldığı bir yerden çıktı ama, ne yazıkki, gitmeyi hiç mi hiç istemediği

başka bir yere götürüldü. Gerçeği söyleyelim: Hırslı kişilerin istekleri birbirini öylesine tutmaz ki, bu genç Asteğmen yukarda anlattığımız yiğitliği yaptı ama, yapar yapmaz da dünyanın ıssız bir köşesine çekilmek istedi; marifetinin hiç kimse tarafından duyulmamasına can attı.

Değerli ve iyi bir insan olan teğmenin, yaralının canını kurtaracağına, ilk iş olarak suçluyu gözaltına alması bizi şaşırttığı gibi, okuyucuyu da şaşırtmıştır belki. Böylesine garip bir davranışı açıklamaya kalktığımız için değil, ileride bir eleştirmen çıkıp da buna ilk kez işaret etmekle övünmesin diye belirtiyoruz bu gözlemimizi. Bay eleştirmenler bilsinler ki, insan kişiliğinin garip yanlarını onlar kadar biz de görebiliriz. Ancak, bizim işimiz, olup bitenleri olduğu gibi anlatmaktır. Biz bunu yaptıktan sonra, bilgili ve anlayışlı okuyucumuza düşen iş, Doğa Kitabına başvurmaktır. Çünkü alıntılarımızın tam hangi sayfada bulunduğunu bildirmedığımız halde, öz kaynağımız olan Doğa Kitabından alınmıştır yazdıklarımızın tümü.

Şimdi odaya girenlerin tutumu, Teğmeninkinden farklıydı. Günün birinde onu daha olumlu bir davranış içinde göreceklərini umarak, Asteğmenin kişiliğine fazla ilgi göstermediler. Şimdilik tüm ilgileri ve dikkatleri, yerde yatan kanlı şeyin üstünde toplanmıştı. Bu kanlı şey, bir iskemleye oturtulduktan kısa bir süre sonra, biraz kıpırdamaya, bazı canlılık belirtileri göstermeye başladı. Odadakiler, bu belirtileri görür görmez, (herkes Jones'un öldüğü sonucuna varmıştı ilkin) hep bir ağızdan tedavi yöntemleri önermeye başladılar hemen. Odada hiçbir hekim bulunmadığından, oradakilerin her biri kendi üstüne almıştı hekimlik görevini.

Herkes oybirliğiyle kan almaktan yanaydı. Ama ne yazık ki, bu işi yapabilecek bir adam yoktu aralarında. Hep bir ağızdan, "berberi çağırın!" diye bağırdılar. Ancak, yerinden kıpırdamıyordu hiç kimse. Aynı beceriksizlik içinde birçok ilâç önerildi. Sonunda hancı, en sert birasının getirilmesini emretti. Bir maşrapa dolusu biranın içine bir parça da kızarmış ekmek konulunca, İngiltere'nin en iyi ilâcı olduğunu söyledi.

Tüm bunlar olup biterken, hancının karısı, işe yarayan, ya da işe

yarayacağı benzeyen tek kişiydi. Bu kadın, kanamayı durdurmak için, kendi başından kestiği bir tutam saçı yaranın üstüne koydu. Delikanlının şakaklarını uvmaya başladı. Kocasının bira reçetesini pek hor görerek, hizmetçilerinden birini kendi kilerine gönderip bir şişe konyak getirtti. Daha yeni kendine gelen Jones'u hemen kandırıp, bu konyağı bol bol, kana kana içmesini sağladı.

Biraz sonra gelen hekim, yaraya baktı, başını salladı, yapılanların tümünü kötüleyerek, hastanın derhal yatınmasını buyurdu. Jones'un orada, yatakta bir süre dinlenmesini uygun bulduğumuzdan, bu bölüme bir son veriyoruz.

BÖLÜM 13

Hancının karısının büyük söylevi; bir hekimin derin bilgisi; ve değerli Teğmenin ahlâk sorunlarını tartışmak konusundaki ustalığı

Yaralı yatağına götürölüp, bu olayın evde yarattığı telâş yatışmaya başlayınca; hancının karısı şöyle dedi komuta eden subaya:

"Korkarım ki, efendim, bu delikanlı, sizler gibi saygıdeğer kişilere gereğince iyi davranmadı. Eğer ölseydi, bunu hakketti derdim doğrusu. Kibar baylar, aşağı tabakadan birini aralarına alınca, onunla yüzgöz olmamalıdır. Ama ilk kocamın dediği gibi, kibarlar arasında pek az kişi vardır bunu bilen. Ben kendim, böyle bir herifin kibar bayların arasına haddi olmadan girmesine göz yummazdım doğrusu. Ama şu da var ki, Çavuş onun yeni devşirilen bir erden başka bir şey olmadığını söyleyinceye dek, ben de bir subay sanmıştım onu."

"Her şeyi yanlış anlamışsınız, bayan," diye karşılık verdi Teğmen. "O delikanlı son derece iyi davrandı. Bana kalırsa, ona hakaret eden Asteğmenden çok daha kibar. Eğer bu genç ölürse, ona el kaldıran bin pişman olacak. Orduyu rezil eden bir başbelâsı herifi atacağız

alayımızdan. Eğer o herif adaletin elinden kurtulursa, siz beni işte o zaman suçlayın, bayan. İşte bu kadar.”

“Amanin aman!” dedi hancının karısı. “Kimin aklına gelirdi bu? Öyle, öyle, öyle! zatiâliniz adaleti yerine getireceksiniz, bilirim. Herkes adaleti yerine getirmeli vallahi. Kibar baylar da cezalarını görmeli fakir fukarayı öldürünce. Kibarların gibi, yoksulların da kurtarılacak bir canı vardır.”

Teğmen, “bayan,” dedi, “gerçekten haksızlık ediyorsunuz bu gönüllüye. Söz konusu subaydan daha kibar bir adamdır o.”

Hancının karısı, “öyledir elbet!” diye bağırdı. “Bakın, beni iyi dinleyin şimdi: Benim ilk kocam akıllı bir adamdı. Birinin dışına bakıp, içini anlayamazsınız derdi. Üstelik, ben o delikanlının dışını da pek göremedim. Çünkü ona ilk baktığımda her bir yanı kana bulanmıştı. Nereden bilecek insan! Belki kara sevdaya düşen kibar bir gençtir o. Vah vah! Ya ölürse, neler çekecek annesi babası! Vallahi o kötü herifi her halde şeytan dürttü de böyle bir iş yaptı. Zatiâlinizin dediği gibi, orduyu rezil eden böyleleridir. Benim orduda tanıdığım bayların çoğu, bambaşkadırlar bu heriften. Herkes gibi onlar da Hristiyan kanı dökmeyi ayıp sayarlar. Yani ilk kocamın dediği gibi, sivil yaşamda demek istiyorum. Savaşlara gidince, kan dökecekler elbette. Ama hiç kimsecikler onları ayıplayamaz o zaman. Düşmanlarımızı ne kadar çok öldürürlerse, o kadar iyi olur. Ve canı gönülden isterdim ki, anaların doğurduğu tüm oğulları öldürebilsinler!”

Teğmen gülümsedi: “Ayıp, bayan, ayıp! Fazla kana susamış olursunuz TÜMÜNÜ dersiniz.”

“Hiç de olmam,” dedi hancının karısı. Ben ancak düşmanlarımızın kanına susamışım. Bunda da bir zarar yok. Düşmanlarımızın ölmesini, savaşların bitmesini, vergilerin azalmasını istemeyeceğim de ne isteyeceğim yani! Bu kadar çok vergi felâket bizlere. Işık alan pencereler için, kırk şillingden fazla ödüyoruz; oysa pencerelerin çoğuna duvar ördürdük. Evimizi köre döndürdük vallahi. Bize bir kolaylık yapın dedim tahsildara. Biz hükümetten yanayız dedim. Böyle avuç avuç para verdikten sonra, hükümetten yana olduğumuz da su götürmez elbette. Ama bazen düşünürüm de, bir tek metelik ver-

meyenlere nasıl davranıyorsa, bize karşı da öyle davranıyor şu hükümet... Dünyanın hali böyledir işte."

Kadıncağız böyle konuşup dururken, hekim odaya girdi. Teğmen, yaralının nasıl olduğunu sordu hemen.

Hekim şunu söylemekle yetindi: "Eğer beni çağırmasaydınız, şimdi olduğundan da beter olacaktı; ama daha çabuk çağırılmam daha hayırlı olurdu belki de."

Teğmen "efendim, kafatasında çatlak yoktur umarım," dedi.

"Hımmm!" dedi hekim. "En tehlikeli şeyler çatlaklar değildir her zaman. Çoğunlukla ezikler ve yırtılmalar, çatlaklardan daha kötü durumlar yaratır, daha uğursuz sonuçlar verir. Bu konuda karacahil olanlar, mademki kafatasında çatlak yok, her şey yolundadır diye düşünürler. Ama bana sorarsanız, bir adamın kafatası paramparça olsun da, vaktiyle gördüğüm bazı ezikler hiç ilişmesin gözüme.

Teğmen, "inşallah böyle belirtiler yoktur bu yaralıda," dedi

"Belirtiler her zaman düzenli ve sürekli değildirler," dedi hekim. "Sabahleyin çok kötü olan belirtilerin, öğleyin hayırlı belirtiler halini aldığını, geceleyin de gene kötü belirtilere dönüştüğünü bilirim. **Nemo repente fuit turpissimus*** sözü, gerçekten ve tam anlamıyla uygun düşer yaralar söz konusu olunca. Günün birinde bir hastaya çağırmışlardı beni. Adamın **tibia** kemiği fena halde ezilmiş, dış **cutis** de yırtılmıştı; bol bol kan kaybediyordu. İç zarlar öylesine parçalanmıştı ki, os ya da kemik, **vulnus** ya da yaranın ağzından görülüyordu. Aynı zamanda bazı yüksek ateş belirtileri bulunduğundan (nabızın coşkunuğu çok **phlebotomy** olduğunu, yani damarın iyice kesildiğini gösterdiğinden) hemen bir cesetleşme durumuyla karşılaşmaktan çekindim. Bunu önlemek için, sol kolun damarında kocaman bir delik açtım, oradan altı yüz gram kan aldım hemen. **Pleuritic** hastalıklarda, yani göğüs zarı iltihaplarında olduğu gibi, bu kanın son derece vicik vicik ve tutkalımsı olacağını sanıyordum. Kanın pembeliğini ve canlılığını, yoğunluğu açısından turp gibi sağlıklı

* "Hiç kimse ansızın son derece kötü olamaz" Juvenal'ın taşlamalarından (ii, 83). (Ç.N.)

bilinenlerin kanından farklı olmadığını görünce, pek şaşıtm doğrusu. Bunun üzerine yaraya sıcak pansımanlar bastım ve tam istediğim sonucu elde ettim: Pansımanı üç dört kez değiştirdikten sonra, yaradan koyu bir cerahat akmağa başladı. Böylece iltisak... Ama belki tam anlayamıyorsunuz ne demek istediğimi."

"Evet, öyle," dedi teğmen, "söylediklerinizden bir tek şey anlayamadım."

"Peki, efendim. Sabrınızı tüketmek istemem. Sözün kısası, hastam, tibia'sı ezilmeden önce nasıl yürüyorsa, öyle güzel güzel yürüdü altı hafta içinde."

Teğmen, "rica ederim, efendim," dedi, "lûtfedin de bana bildirin: Bu delikanlı ne yazık ki yaralandı. Aldığı yara onu öldürür mü, öldürmez mi?"

"Efendim," diye karşılık verdi hekim, "bir yaranın ilk pansımandan sonra öldürücü olup olmayacağı konusunda bir karara varmak, pek anlamsız, pek aptalca bir iş olur. Hepimiz öleceğiz ergeç; ve tedavi sürecinde öyle belirtiler ortaya çıkıverir ki, mesleğimizin en seçkin kişileri bile, önceden sezemez bunları.

"Ama size kalırsa, onun canı tehlikede mi?"

"Elbette tehlikede!" diye bağırdı hekim. "Kendini turp gibi sağlam da bilse, canı tehlikede olmayan var mı aramızda! Böylesine ağır yaralı bir adam için tehlikede değil diyebilir miyiz hiç? Şimdilik şu kadarını söyleyebilirim ancak: İyi ki çağrıldım ve daha çabuk çağrılıysaydım daha da iyi olurdu belki. Yarın sabah erkenden hastayı gene göreceğim. Bu arada hiç kıpırmadan sessiz yatsın ve bol bol la-pa suyu içsin."

Hancının karısı, "ona beyaz şarapla karışık sulandırılmış süt içirmemize izin vermez misiniz?" diye sordu.

Hekim, "evet, evet," dedi; "yeter ki, şarabı çok az olsun."

Hancının karısı sordu: "Peki, birazcık tavuk suyuna ne dersiniz?"

"Evet, evet," dedi hekim; "çok şifalıdır tavuk suyu.

"Peki, ona birazcık da pelte yapsam?"

"Evet, evet; pelteler çok iyi gelir yaralara. İltisak açısından da yararlıdırlar."

İyi ki, hancının karısı çorbalardan ya da çok baharatlı salçalardan söz etmedi; çünkü handa kalan müşterileri elden kaçırmaktansa, onlara da razı olacaktı hekim.

Hekim gider gitmez, kadıncağız, onun ününü avaz avaz övmeye başladı Teğmene. Teğmense, bu kısa görüşmeleri sırasında, hancının karısı ve tüm konu komşusu kadar olumlu bir izlenim edinmişti hekimin tıbbî yetenekleri konusunda. Oysa, hancının karısının ve onun gibi düşünenlerin hakkı vardı; çünkü hekim, ne yazık ki, biraz aptalca kendini beğenmekle birlikte, usta bir cerrahtı gene de.

Hekimin bilgi saçan sözlerinden Mr. Jones'un büyük tehlikede olduğu kanısına varan Teğmen, Mr. Northerton'un çok sıkı bir gözetiminde tutulmasını emretti. Niyeti Mr. Northerton'u sabahleyin bir yarğica teslim etmektir. Erleri Gloucester'e götürmek görevini de Fransız Teğmene bırakacaktı; çünkü Fransız Teğmen, hiçbir dilde okuması, yazması ve konuşması olmadığı halde, iyi bir subaydı.

Akşamleyin, Teğmenimiz bir haber gönderdi Mr. Jones'a. Eğer rahatsız etmeyecekse, gelip onu görmek istediğini söyledi. Jones'a çok dokundu Teğmenin bu nezaketi. Teğmen, Jones'un odasına girince, yaralıyı sandığından çok daha iyi buldu. Hattâ Jones, hekim kımıldamasını kesinlikle yasak etmeseydi, çoktan ayağa kalkacağını bile söyledi. Çünkü kendini her zamanki gibi iyi hissediyordu; onu rahatsız eden tek şey, başının yaralı kısmının son derece ağrmasıydı.

Teğmen "sandığınız kadar iyi olsaydınız, çok sevinirdim, dedi; "çünkü o zaman hakkınızı kendiniz arardınız hemen. Barışmak yolu olmayan böyle durumlarda tek çare, size vurana bir an önce düelloya çağırmaaktır. Ama korkarım ki, aslında olduğunuzdan daha sağlıklı sanıyorsunuz kendinizi. Sizi kolayca altedeabilir bu durumda.

Jones, "kılıcım yok," dedi; "eğer lütfedip bana bir kılıç ödünç verirsiniz, dövüşmeyi deneyebilirim gene de.

Teğmen, Jones'u öptü: "Sevgili oğlum, kılıcımı sevne sevne veriririm size. Gözüpek bir gençsiniz. Yiğitliğiniz çok hoşuma gidiyor. Ama şu sırada halsiz olmanızdan korkuyorum. Böyle bir yara, bunca kan kaybetmek, sizi güçten düşürmüştür mutlaka. Yatakta yataken kendinizi güçlü hissedebilirsiniz ama; kılıcı bir iki kez sallat-

dıktan sonra, her halde çarpışmaya haliniz kalmaz. Bu gece onunla karşılaşmanıza izin veremem. Ama birkaç gün sonra, bizim gideceğimiz yere yetişirsiniz umarım. Namusum üzerine size söz veriyorum ki, size kötülük eden adam, ya düello etmeye razı olacak, ya kovulacak bizim alayımızdan."

Jones, "keşke her şey bu gece çözümlenebilseydi," dedi. "Bunun sözünü ettiniz ya, artık içim içime sığmayacak."

"Şimdilik unuttun bunu. Birkaç gün ne farkeder ki! Onurun aldığı yaralar, bedeninin aldığı yaralara benzemez. Tedavinin gecikmesi, onurun yarasını ağırlaştırmaz. Ha bir hafta sonra hakkınızı aramışsınız, ha hemen şimdi."

"Ama ya gittikçe fenalaşırsam, ya ölürsem bu yaradan?"

"O zaman nasıl olsa gerek kalmaz onurunuzu düşünmeye. Ben kendim temize çıkarırım sizi. Eğer iyileşseydiniz onurlu bir biçimde davranacağınızı bildiririm herkese."

Jones, "ama bu gecikme gene de üzüyor beni, dedi. Asker olduğunuz için, bunu size söylemekten çekiniyorum neredeyse: Ben çok azgın bir gençtim ama, ağırbaşlı anlarımda bir Hristiyanım aslında.

"Bilin ki, ben de öyleyim. Hattâ o kadar candan bir Hristiyanım ki, yemekte din dâvânızı savunduğunuz için, ayrıca hoşuma gittiniz. Şimdiyse, size biraz gücendim, delikanlı: Herhangi birinin önünde inancınızı açıklamakta ne diye çekinecekmisiniz?"

"Gerçek bir Hristiyanın, bunu kesinlikle yasaklayan Tanrının buyruklarına karşı gelip, yüreğinde kin beslemesi korkunç bir şey sayılmaz mı? Ben, hasta yatağımda, nasıl katlanırım kin beslemeye? Yüreğimde böyle bir günah varken, nasıl hesap verebilirim Tanrıya?"

Teğmen, "gerçi Tanrının 'kin besleme' diye bir buyruğu vardır ama," dedi, "onurlu bir erkek boyun eğmez bu buyruğa. Eğer orduya girecekseniz, onurlu bir erkek olmanız gerekir. Günün birinde, alayın rahibiyle punç içerken, bu sorundan söz ettim ona. Rahip, bunun, çözümlenmesi çok güç bir iş olduğunu kabul etti. Umarım ki, yalnız askerler için bir kolaylık yapılabilir, bu günah belki yalnız onlarda bağışlanabilir dedi. Bunu ummayı bir görev saymalıyız

hepimiz. Çünkü kim katlanabilir onursuz yaşamaya? Hayır, hayır, sevgili oğlum. Ömrün boyunca iyi bir Hristiyan ol ama, onurlu bir erkek de ol. Bir hakareti sineye çekme hiçbir zaman. Dünyanın tüm kitapları, tüm papazları bir araya gelse, beni kandıramaz bu konuda. Ben dinimi çok severim ama, onurumu daha da çok severim. Tanrının bu buyruğu yazılırken, bir yanlışlık oldu; ya kullanılan sözcüklerde, ya çeviride, ya yorumda, ya şurada ya burada bir yanlış yapıldı. Ne olursa olsun, buyruğa karşı gelmek tehlikesini göze almalıyız, onurumuzu korumalıyız. Bu gece güzel güzel dinlenin. Söz veriyorum, hakkınızı aramak fırsatını sağlayacağım size."

Teğmen, bunları söyledikten sonra, Jones'u içten gelen bir sevgiyle öptü, delikanlının elini sıktı ve gitti.

Ne var ki, Teğmen kendi yürüttüğü mantıkla rahatlamıştı ama, Jones pek rahat değildi. Bu sorunu iyice düşünüp taşındıktan sonra, gelecek bölümde açıklayacağımız bir karara vardı sonunda.

BÖLÜM 14

**Gerçekten öyle korkunç bir bölümdür ki,
akşamları, özellikle yalnızken, pek az
sayıda okuyucu bunu okumayı göze almalı.**

Jones, bol bol tavuk (daha doğrusu horoz) çorbası içti büyük bir iştahla. Bıraksalardı, horozun kendini de yeyip yutar; üstüne de yarım kilo domuz pastırması katabilirdi. Şimdi sağlık ve yiğitlik açısından hiçbir eksiği olmadığı inancına vararak, kalkıp düşmanını bulmaya karar verdi.

Ama bu askerler arasında ilk tanıdığı adam Çavuş olduğundan, ilkin Çavuşu görmek istedi. Ne yazık ki, bu saygıdeğer assubay, içkiyle tika basa dolu olduğu için, bir süre önce başını yastığına dayamıştı; ve öyle bir gürültüyle horluyordu ki, burun deliklerinden çıkan sesi bastırabilecek nitelikte başka bir sesi kulaklarına iletmenin yolu yoktu.

Jones, onunla ille görüşmek isteyince, bağıırıp çağırın bir meyhaneci çırağı, Çavuşu tatlı uykularından uyandırabildi eninde sonunda; Jones'un onu beklediğini bildirdi. Zaten soyunmamış olan Çavuş, Jones'dan gelen haberi kavrar kavramaz, ayağa kalktı, hemen delikanlının yanına gitti. Jones, ne yapmak niyetinde olduğunu Çavuşa anlatmayı uygun bulmadı. Oysa başı derde girmeden, bunu yapabiliirdi. Çünkü Çavuş onurlu bir erkekti; o da hakarete uğradım diye adam öldürmüştü vaktiyle. Sır açıklayanlara para ödülü verilemedikçe, Çavuş, bu sırrı da, herhangi başka bir sırrı da gizli tutabiliirdi. Ne var ki, Jones, onu kısa bir süre önce tanıdığından ve bu erdemlerinden haberi olmadığından, böyle dikkat göstermekle belki doğru ve akıllıca davranmıştı.

Jones, artık orduya girdiği halde, bir askerin belki en gerekli eşyasından, yani kılıçtan yoksun kaldığı için utandığını bildirerek söze başladı. Ona bir kılıç sağlarsa, çavuşa duyacağı gönül borcunun sonsuz olacağını söyledi.

"Buna karşılık, istediğiniz akla yakın parayı veririm size," dedi. "Kılıç gümüş saplı olsun diye de tutturmam. Yeter ki sağlam olsun, bir askerin kuşanabileceği gibi olsun.

Olup bitenlerden haberi olan, Jones'un sağlık durumunun çok ağır olduğunu bilen Çavuş, gecenin bu saatinde, bu halde bir adamın böyle bir isteğiyle karşılaşınca, delikanlının sayıkladığı sonucuna vardı hemen. "Akli her zaman başında" olduğu için (bu deyiimi en olumsuz anlamda kullanıyorum) hastanın bu ruh halinden yararlanmayı düşündü.

"İstediğinizi verebileceğim galiba efendim," dedi. Elimde çok güzel bir kılıç var. Gerçi gümüş saplı değil; zaten buyurduğunuz gibi, böylesi yakışmaz bir askere. Ama sapı hiç de fena sayılmaz; kılıcın kendisiyse, Avrupa'nın en yaman kılıçlarından biri. Öyle bir kılıç ki... Öyle bir kılıç ki... Sözün kısası, onu size hemen getireyim. Kendiniz görün, elinize alın. Saygıdeğer bay, candan seviniorum böylesine sağlıklı olmanıza."

Çavuş, hemen koşup kılıcı getirdi, Jones'un eline tutuşturdu. Jones, kılıcı aldı, çekti. Bunun pek âlâ işe yarayacağını söyledi Çavuş.

şa; fiyatını sordu.

Bunun üzerine Çavuş, satmak istediği malı göklere çıkaran söylevler vermeye başladı. Yeminler ederek bu kılıcın, Dettingen meydan savaşında, çok yüksek rütbeli bir Fransız subayından alındığını anlattı.

"Adamın şöyle başına başına vurdum da, belinden kopardım bu kılıcı," dedi. "Sapı altındandı. Bizim kibar baylardan birine sattım sapını. Bilirsiniz ya, kılıcın ağzından fazla sapına değer verenler de vardır."

Jones, Çavuşun sözünü kesip, fiyatı bildirmesini rica etti. Jones'un tamamiyle çıldırdığını, ölmek üzere olduğunu sanan Çavuş, eğer düşük bir fiyat söylese, bunun delikanlının kibar soyuna sopuna bir hakaret olacağını sandı. Bir an duraksadıktan sonra, yirmi gini istemekle yetindi. Bu kılıcı, kendi öz kardeşine bile daha ucuza satmayacağına yeminler etti.

Jones hayretten dona kaldı: "Yirmi gini mi! Ya ömrünüzde hiç kılıç görmediniz, ya da deli sanıyorsunuz beni. Yirmi gini ha! Bana kazık atmaya kalkacağınız, aklımın kenarından bile geçmezdi. Geri alın şunu... Hayır, şimdi düşündüm de vazgeçtim. Kılıcı alakoyacağım; yarın sabah da subayınıza gösterip, buna karşılık kaç para istediğinizi bildireceğim ona."

Demin söylediğimiz gibi, **in sensu proedicto** (yani biraz önce tanımladığımız anlamda) çavuşun her zaman aklı başındaydı. Jones'un sandığı kadar berbat bir durumda olmadığını, kesinlikle anlayıverdi hemen. Onun için, delikanlı ne denli afalladıysa, o da o denli afallamış gibi haller takındı şimdi:

"Fazla yüksek bir fiyat istediğimi hiç sanmam, efendim," dedi. "Düşünün ki, bundan başka kılıcım yok. Kılıcsız kaldığım için, subayın bana kızması tehlikesini de göze almak zorundayım. Tüm bunları hesaba katınca, bu kılıcın yirmi şillinge aklın alamayacağı kadar pahalı olduğunu sanmam doğrusu."

"Yirmi şilling mi!" dedi Jones. "Ama daha demin yirmi gini istediniz!"

"Nasıl olur!" diye bağırdı çavuş. "Saygıdeğer bay, herhalde yanlış

anladınız beni... Belki de ben yanlış bir şey söyledim... Çünkü hâlâ yarı uykudayım doğrusu... Yirmi giniymiş! tevekeli değil böyle küp- lere bindiniz! Ben yirmi gini dedim... Hayır, hayır, yirmi şilling de- mek istedim vallahi. Saygıdeğer bay, her şeyi hesaba katarsanız, herhalde fazla pahalı diyemezsiniz buna. Gerçi bunun kadar güzel görünen bir kılıcı daha ucuza alabilirsiniz ama..."

Jones, çavuşun sözünü kesti: "Sizinle tartışmaya hiç niyetim yok. O kadar ki, istediğinizden bir şilling fazla vereceğim size."

Jones, çavuşa bir gini verip, gidip yatmasını istedi. Onlar Worces- ter'e varmadan önce tümene yetişeceğini umduğunu söyleyerek, rahat bir yürüyüş yapmalarını diledi.

Çavuş, saygı gösterileriyle ayrıldı Jones'un yanından. Yaptığı sa- tıştan pek hoşnut kalmıştı. Hastanın sayıkladığını sanıp, attığı yan- lış adımı böylesine ustaca düzeltbildiğine de bir hayli seviniyordu.

Çavuş gider gitmez, Jones yataktan kalkıp, tepeden tırnağa gi- yindi. Ceketini bile sırtına geçirdi. Bu ceket beyaz olduğundan, üs- tüne oluk oluk akan kanların lekeleri, ayrıca göze çarpıyordu. Deli- kanlı, yeni satın aldığı kılıcı yakalayıp odadan tam çıkacağı sırada, ne yapmak üzere olduğunu düşündü ansızın: Birkaç dakika sonra, ya bir adamın canına kıyacak, ya da kendi canından olacaktı...

"Peki ama," dedi kendi kendine, "ne uğruna canımı tehlikeye atı- yorum? Ne uğruna olacak, onurum uğruna elbette. Peki, o adam kim? Damarına hiç basmadığım halde, beni küçük düşüren, bana kötülük eden bir rezil. Peki, öc almayı yasak etmedi mi Tanrı? Etti ama, insanlar doğru buluyorlar öc almayı. Peki, Tanrının kesin buy- ruklarına karşı çıkıp, insanlara mı boyun eğeceğim ben? Bana kor- kak demesinler, bana alçak demesinler diye, Tanrının gazabına mı uğrayacağım... Hayır, düşünmeyeceğim artık! Karar verdim, dövüş- mek zorundayım onunla."

Derken saat gece yansını çaldı. Notherton'u gözü altında tutan nö- betçiden başka herkes uykudaydı. Jones, usulcacık kapısını açtı, düşmanını aramaya çıktı. Northerton'un nereye kapatıldığını, mey- haneci çırağından öğrenmişti. Aklın alamayacağı kadar korkunçtu Jones'un hali. Demin söylediğimiz gibi, açık renk ceketinin her bir

yanında kan lekeleri vardı. Hem ceketini lekeleyen kanı yitirdiği, hem de hekim ondan oluk oluk kan aldığı için, yüzü sapsarıydı. Sağ eliyle bir kılıç, sol eliyle bir mum tutuyordu. Kanlar içindeki Banquo* bile, bir hiç kalırdı onun yanında. Bana sorarsanız, böylesine tüyler ürpertici bir hortlak, ne bir mezarlıkta görülmüştür, ne de Somersetshire'da bir Noel gecesi ocağın başında toplanan adamcağızların hayalinde!

Bizim delikanlının yaklaştığını görünce, nöbetçinin dikilen saçlarını, başındaki asker şapkasını hafif hafif yukarıya doğru itmeye başladı. Aynı anda dizleri, kendi aralarında dövüşürcesine, birbirine çarp-
tı. Tüm bedeni, öyle zangır zangır titredi ki, bir sıtma nöbeti bile olsa sıfır kalırdı bu titremenin yanında. Derken nöbetçi ateş etti ve yüzükoyun yere kapaklandı.

Ateş etmesinin nedeni korku mu, yoksa yiğitlik miydi? Ödünü kopardan şeye nişan aldı mı, yoksa almadı mı, bilemem. Eğer nişan aldıysa, iyi ki, hedefe vuramadı.

Jones, nöbetçinin yere kapaklandığını görünce, niçin korktuğunu anladı. Yeni atlattığı tehlikeyi hiç mi hiç düşünmeden, elinde olmadan gülümsedi. Hâlâ yerinde yüzükoyun yatan adamcağızın yanından geçti; Northerton'un sözde kapalı olduğu odaya girdi. Burada bula bula, bir masanın üstünde bir bira masrapası buldu. Birkaç damla biranın masaya dökülmüş olması, kısa bir süre önce burada birinin oturduğunu gösteriyordu ama; oda şimdi bomboştu.

Jones, belki bu oda başka bir odaya açılıyordur diye düşündü. Ama her bir yana bakınca, kendi girdiği ve nöbetçinin koruduğu kapıdan başka bir kapı göremedi. Bunun üzerine, üst üste seslenerek, Northerton'u çağırdı. Karşılık veren olmadı. Gelgelelim, yaralanan gönüllünün öldüğüne, hortlağının da katilin peşine düştüğüne artık iyice inanan nöbetçinin büsbütün ödü koptu. Adamcağız, korkudan can çekişerek, yerlerde yatıyordu. Aklı başından gidecek kadar ürkmüş bir adamı sahnede canlandırarak olan okuyucuların, bu nöbetçiyi

* Shakespeare'in ünlü tragedyasında, Macbeth, Banquo'yu öldürtür; sonra da onun kanlı hayaletiyle karşılaşır. (Ç.N.)

görmelerini çok isterdim doğrusu. En üst balkonda oturan seyircileri eğlendirmek, onlardan alkış toplamak amacıyla bir yığın acayip acayip haller takınacakları yerde, gerçeğe öykünmesini öğrenirlerdi bu sayede...

Kuşun uçup gittiğini gören, onu bulmak umudunu yitiren, handakilerin tümünün ayağa fırlayacaklarından haklı olarak çekinen delikanlımız, mumunu söndürdü ve usulcacık odasına geri döndü; gene yatağına yattı. Aynı katta, gut hastalığına tutulduğu için, yatakta kaimak zorunda olan bir tek bay vardı ancak. Eğer o katta başkaları da olsaydı, Jones yakalanmadan yatağına dönemezdi; çünkü odasının kapısına daha varamadan, nöbetçinin bulunduğu sofa bir yığın insanla doldu. Bunların kimi gömlekti; kimi de giysilerinin yarısını bile sırtına geçirmemişti. Herkes heyecanla ne olup bittiğini soruyordu birbirine.

Derken nöbetçi, onu demin bıraktığımız yerde ve durumda bulundu. Birçok kişi, onu yerden kaldırmak için davrandı; kimi de ölü sandı onu. Ama yanıldıklarını hemen anladılar; çünkü er, ona el sürenlerle dövüşmekle yetinmedi; bir boğa gibi böğürmeye de başladı. Er, hortlaklarla ifritlerin ona el koyduğunu sanıyordu aslında; çünkü gördüğü şeyin dehşeti, düş gücünü öyle bir etkilemişti ki, baktığı ya da dokunduğu her şeyi, ya hortlak biliyordu ya da hayalet.

Sonunda, sayıca üstün olanlar erle başa çıkabildiler; onu ayağa kaldırdılar. Mumlar getirilip de iki üç arkadaşını orada görünce, er biraz toparlanabildi.

Ama ne olduğu sorulunca, "ben ölmüş bir adamım, işte o kadar," dedi. "Ben ölmüş bir adamım. Bunun önüne geçemem. Onu gördüm.

Erlerden biri, "Jack, sen ne gördün ki?" diye sordu.

"Ne mi? Dün öldürülen genç gönüllüyü gördüm."

Bunun üzerine nöbetçi, tepeden tırnağa kana bulanmış olan gönüllüyü gördüğüne, gönüllünün ağız ve burun deliklerinden ateş saçtığına, onun yanından geçip Asteğmen Northerton'un odasına girdiğine, katilinin gırtlığına sarıldığı gibi Asteğmenle birlikte gök gü-rültüleri arasında havalara uçtuğuna, başı üstüne yemin üstüne ye-

min etti.

Dinleyenler, hoş karşıladılar erin anlattığını. Orada bulunan kadınların tümü buna candan inandı; Tanrının onları katillerden koruması için dualer ettiler. Erkeklerin birçoğu da bu masala inandı; ama erin anlattıklarıyla alay edip gülenler de oldu. Bunların arasında bulunan bir Çavuş da, çok soğuk bir halle, şöyle dedi:

"Delikanlı, nöbet başında uyuklayıp, düş gördüğüne göre, bu iş bu kadarla kalmayacak."

"Canınız isterse, beni cezalandırabilirsiniz," dedi er. "Ama şimdi ne kadar uyanıksam, o zaman da o kadar uyanıktım. Eğer ölen adamı görmedimse; size söylediğim gibi, ölünün gözleri iki kocaman meşale kadar iri değilse, ateş saçmıyorsa, varsın şeytan beni de kapıp kaçırsın, tıpkı Asteğmeni kaçırdığı gibi..."

Şimdi erlerin komutanı da, hanın komutanı da oraya gelmişlerdi. Erlerin komutanı, nöbetçi ateş ettiği sırada henüz uyumamıştı. Kötü bir olay olduğundan pek korkmadığı halde, hemen yataktan kalkmayı bir görev bilmişti. Oysa, hanın komutanı olan bayan, büyük korkular içindeydi: O, "marş, marş" diye buyruk vermeden, kaşıklarıyla çatallarının yürüyüşe geçmiş olmasından korkuyordu.

Bizim zavallı nöbetçi, hayalet sandığı şeyin ortaya çıkmasından ne denli hoşlanmadıysa, bu subayın şimdi gelmesinden de o denli hoşlanmadı. Kan ve ateşle ilgili birçok ekleme yaparak, korkunç öyküsünü bir kez daha anlattı. Ne yazık ki, her iki komutan da, bu söylediklerine inanmadılar. Çünkü subay, dinibütün bir adam olmakla birlikte, bu çeşit korkulardan uzaktı. Üstelik Jones'un iyi durumda olduğunu daha yeni gördüğü için, onun ölmüş olabileceğine hiç akıllı ermiyordu. Hanın komutanına gelince: Gerçi bu bayan, fazla dindar değildi ama ruhlara inanırdı. Okuyucuya birazdan söyleyeceğimiz gibi, nöbetçinin anlattıklarında bir yalan olduğunu da biliyordu. Northerton, ister gök gürültüsü ve ateş içinde, ister başka biçimde gıtmış olsun, ortada yoktu. Onun bedeninin artık gözaltında bulunmadığı besbelliydi. Bunun üzerine Teğmen, daha önce Çavuşun varlığını bildirdiğimiz sonuçtan pek farklı olmayan bir sonuca vardı; nöbetçinin hemen tutuklanmasını emretti. Böylece, talihin garip bir cil-

vesiyle (ne var ki, askerlerin yaşantısında pek olağandışı sayılmaz bu tür değişiklikler), gözaltında tutan, şimdi gözaltına alındı.

BÖLÜM 15

Biraz önce anlattığımız serüvenin bir sonuca bağlanması

Subay, uyuduğu kuşkusu bir yana, zavallı nöbetçinin çok daha kötü başka bir suç işlediğinden de kuşkulanmaktaydı: Nöbetçinin hayalet konusunda anlattıklarının bir tek sözcüğüne bile inanmadığı, bunların tümünün ilgilileri aldatmak amacıyla uydurulmuş bir yalan olduğunu ve aslında nöbetçinin Northerton'dan rüşvet alıp, herifin kaçmasına göz yumduğunu sandığı için, onun bir hainlik ettiğinden kuşkulanıyordu. Alayın en yiğit ve gözüpek erlerinden biri bilinen, birçok kez savaşa katılan, birçok kez yaralanan, sözün kısası öteden beri iyi ve mert bir asker gibi davranan bir adamın böylesine korkmasını doğal bulmayışı, subayın kuşkularını büsbütün artırıyordu.

Okuyucunun nöbetçi konusunda en küçük bir kötü düşünce beslememesi için, hiç vakit kaybetmeden, onu temize çıkaracağım şimdi.

Daha önce belirttiğimiz gibi, Mr. Northerton, yaptığı marifet sayesinde elde ettiğı şandan pek hoşnut kalmıştı. Kendisi gibi şanlı kişileri kıskananlar çıkacağını da, ya görmüş, ya duymuş, ya da tahmin etmişti belki. Bunu yazarken, dolaylı yoldan Mr. Northerton'a taş attığımızı, onda putlara tapma eğilimi olduğunu, Nemesis* adlı tanrıçaya inandığını ya da taptığını söylemek istediğimi sanmayın sakın. Çünkü Mr. Northerton'un böyle bir tanrıçanın adını bile duymadığına inanıyorum aslında. şanını kıskananlar çıkacağı korkusu

* Nemesis, Yunan mitolojyasında öc alma tanrıçasıdır. Kendini fazla beğenip küstahlaşanları cezalandırır. (Ç.N.)

bir yana, Mr. Northerton hareketli bir yaşantıdan hoşlanırdı. Bir yargıcın yardımıyla, Gloucester kalesindeki her bir yanı kapalı kışlık odalardan birine yerleştirilmesi, hiç işine gelmiyordu. Tahtadan yapılmış bir sehpaye çıkmak düşüncesi de onu pek tedirgin ediyordu. Herkesce benimsenen bir tutuma uyarak, bu sehpanın adını vermekten çekiniyorum. Oysa insanlar, bu tahta yapıdan utanacaklarına, onu onurlanarak anmaları gerekir bana kalırsa; çünkü devlet eliyle dikilen tüm yapılardan fazla, bu yapı topluma yararlıdır, ya da yararlı olabilir. Neyse, Mr. Northerton'un davranışının nedenlerine değinmekten vazgeçip, kısaca şunu bildirelim: Mr. Northerton, hemen o akşam yola çıkmak istiyordu. Tek sorun da bunun quomodo'sunu, yani nasıl yapılabileceğinin çaresini bulmaktı. Buysa, oldukça güç bir işti.

Mr. Northerton denilen genç bay, ahlâk açısından biraz eğri büğrü olmakla birlikte, beden açısından dimdikti; son derece güçlü ve biçimliydi. Yüzü ablak ve kırmızı, dişleri de fena olmadığından, çoğu kadınlar yakışıklı bulurdu onu. Mr. Northerton'un çekici yanları, bu çeşit güzelliklerden oldukça hoşlanan hancı kadını etkilemişti. Üstelik, gerçekten de acıyordu delikanlıya. Gönüllünün durumunun fena olduğunu hekimden duyduğu için, Asteğmenin durumunun da pek parlak olamayacağını sezmişti. Gönüllünün yaşaması konusunda nerdeyse hiç umut kalmadığını bildirerek, bu derdi büsbütün deştiikten sonra; dolaylı yoldan bazı şeyler söylemeye başladı. Asteğmen, hancı kadının ne demek istediğini kolayca ve çarçabuk kavrayınca, fazla vakit kaybetmeden iyice anlaşıverdiler ve sonunda şöyle bir karar vardılar: Asteğmen, belirli bir işareti görünce, odanın bacasının içinden tırmanacak, bu bacaya bitişik olan mutfak bacasına geçip, mutfağa inecekti. Hancı kadınsa, o sırada çevreyi kollayacak, Mr. Northerton'un kaçmasını kolaylaştıracaktı.

Ahlâk açısından başka bir tutumu benimseyenlerin, bu fırsattan yararlanıp, topluma zararlı bir çılgınlık saydıkları yufkayürekliğin her çeşidini hemen suçlamasınlar diye, hancı kadının davranışında belki küçük bir payı olan bir ayrıntıdan söz etmeyi de uygun bulduk: Bir rastlantı sonucu, Asteğmenin cebinde elli İngiliz lirası vardı o sıra-

da. Aslında bütün bölüğün parasıydı bu; çünkü Yüzbaşı, Teğmeniyle kavga ettiği için, bölüğe verilecek ücretleri Asteğmene emanet etmişti. Asteğmen de sözü geçen parayı hanı yöneten bayana teslim etti. Bunu, günün birinde gene ortaya çıkarak yargıçlar karşısında kendini savunacağı günün bir güvencesi, bir çeşit kefalet parası sayılmasını istiyordu belki de. Asteğmenin böyle davranmasının nedenleri ne olursa olsun, durum besbelliydi: Hancı kadın parayı, asteğmen de özgürlüğünü elde etmişti.

Bu iyi yürekli kadında acıma duygusunun ne denli güçlü olduğunun farkına varan okuyucu, suçsuzluğunu bildiği zavallı nöbetçi tutuklanınca, hancı kadının hemen araya girip, onu koruyacağını sanmıştır belki de. Gelgelelim, ya merhametinin tümünü biraz önce anlattığımız olayda harcayıp tükettiğinden, ya da nöbetçinin yüzü Asteğmeninkinden pek farklı olmamakla birlikte, onda merhamet uyanırdırmadığından; hancı kadın, tutuklanan adamcağızı savunmak şöyle dursun, onun suçluluğunu açığa vurmak amacıyla ayrıca çaba gösterdi. Gözlerini de ellerini de gökyüzüne doğru kaldırarak, ona tüm dünyayı verseler de, bir katilin kaçmasına yardım etmeyeceğini söyledi subaya.

Şimdi etraf yatışıp da, orada bulunanların çoğu yataklarına geri dönünce, belki huyunun doğal canlılığından ötürü, belki de sofratakiminin çalınacağı korkusuyla, hancı kadının uykusu kaçtı. Bir saat sonra erleriyle birlikte yola çıkacak olan subayı kandırıp, bu saati birlikte bir kâse punç içerek geçirmelerini sağladı.

O sırada yatağında uyanık yatan, bu telâşi ve koşuşmaları duyan Jones, olup bitenleri merak ettiği için, odasındaki çingırağı çalmaya başladı. Çingırağı en azından yirmi kez çaldı hiç kimse gelmeden. Hancı bayan, öylesine hoş vakit geçirmekteydi ki, kendi çançanından başka çan sesi duyacak halde değildi. Garsonla oda hizmetçesine gelince, mutfakta beraber oturuyorlardı; çünkü ne garson yalnız oturmayı göze alabiliyordu, ne de oda hizmetçisi tek başına yatağa yatmayı. İkisi de korkudan yerlerine mihlanmış gibi oturuyorlar; çingırak çaldıkça büsbütün ödleri kopuyordu.

Sonunda, gevezeliğine ara verdiği mutlu bir sessizlik anında, çın-

gırağın sesi, bizim iyi yürekli hancı bayanın kulaklarına erişebildi. Hemen kendi çingırağını çaldı; hizmetçilerinin ikisi de dakikasında yanına geldiler.

"Joo," dedi hanımları, "bayın çingırağının çalındığını duymuyor musun? Neden yukarı çıkmıyorsun?"

Garson, "odalarda hizmet etmek benim işim değil," dedi; "Betty'-ye düşer o iş."

Oda Hizmetçisi, "baylara hizmet etmek de benim işim değildir öyleyse," dedi. "Gerçi zaman zaman o işi de gördüm ama, mademki sen böyle ağızlar yapıyorsun, şeytan alıp beni götürsün, eğer bu bayın odasına gidersem bir daha."

O sırada çingırak şiddetle ve durmadan çalındığı için, hanımları öfkeye kapıldı. Garson derhal yukarı çıkmazsa, onu hemen o sabah kovacağına yemin etti.

Garson, "ne yapalım bayan," dedi, "isterseniz kovun beni. Ben, başka birinin işini görmem."

Derken hancı kadın, oda hizmetçesine döndü; tatlı diller dökerek, onu kandırmaya çalıştı. Ama boşuna uğraştı. Joo ne denli kararlıysa, Betty de o denli kararlıydı; ikisi de tutturmuşlardı, "bu iş bana düşmez, bu işi yapmam," diye.

Bunun üzerine Teğmen gülmeğe başladı. "Haydi," dedi, "bir son vereyim bu çatışmaya."

Kararlı davranıp direndikleri için, hizmetçilerin ikisini de övdükten sonra, biri giderse, ötekinin de gideceğinden emin olduğunu söyledi. Joo da, Betty de, dakikasında benimsediler bu öneriyi. Aralarında su sızmayacak biçimde birbirlerine sokulup, beraberce yukarıya çıktılar. Onlar gidince, Teğmen, bu işi yalnız yapmaktan niçin böylesine çekindiklerini açıklayarak, hancı kadının öfkesini yatıştırdı.

Kısa bir süre sonra geri dönen hizmetçiler, hasta bayın hiç de ölüye benzemediğini, sağlık durumunda hiçbir bozukluk yokmuş gibi rahat rahat konuştuğunu, subaya saygılarını sunduğunu ve erler yürüyüşe geçmeden önce onunla görüşebilirse çok sevineceğini söylediğini hanımlarına bildirdiler.

İyi yürekli Teğmen, Jones'un bu isteğini hemen yerine getirdi. Ya-

tağın baş ucuna oturup, aşağıda olup bitenleri anlattı. Öteki erlere ders olsun diye, nöbetçiyi bir güzel cezalandıracağını söyledi.

Bunun üzerine Jones, tüm gerçeği olduğu gibi anlattı; zavallı eri cezalandırmaması için, subaya candan yalvardı.

"Bana kalırsa," dedi, "nöbetçi, asteğmenin kaçması işinde ne denli suçsuzsa, yalan uydurmak ya da sizi aldatmaya kalkmak açısından da o denli suçsuzdur."

Teğmen, birkaç saniye duraksayıp, şöyle dedi: "Siz nöbetçinin bu suçun bir kısmını işlemediğini kanıtlayınca, suçun öteki kısmını işlediğini kanıtlamak olasılığı da ortadan kalktı; çünkü tek nöbetçi o değildi. Gerçi herifi korkaklığı için cezalandırmak aklımdan geçmiyor değil ama; bu çeşit korkuların insanı nasıl etkilediğini de nereden bilebiliriz. Gerçeği söylemek gerekirse, düşmana karşı her zaman yiğitçe davranmış bir erdir o. Böyle adamlarda dinsel inanç belirtileri görmek de olumlu bir şey aslında. Onun için size söz veriyorum, yola çıkınca onu özgür bırakacağım. İşte dinleyin, trampetler çalıyor; yürüyüşe geçmek için toplanmalıyız artık. Sevgili oğlum, sizi bir kez daha kucaklayım. Keyfinizi bozmayın, telâş da etmeyin. Hristiyanlığın bize sabırlı olmayı öğrettiğini unutmayın. Emin olun ki, çok yakında adaleti yerine getirip, size kötülük eden heriften öc alabileceksiniz onurunuzla."

Teğmen, bunları söyledikten sonra, gitti; Jones da uyumaya çalıştı.

SEKİZİNCİ KISIM

İKİ GÜNDEN FAZLA TUTAN BİR SÜREYİ KAPSAR

BÖLÜM 1

**Tüm öteki giriş bölümlerimizden çok daha uzun,
doğaüstü olaylar konusunu ele alan hayret
uyandıracak kadar uzun bir bölümdür**

Şimdi öyle bir kısma başlıyoruz ki, öykümüzde bugüne dek görülmeyen, garip ve şaşırtıcı kimi durumları anlatmak zorunda kalacağız. Onun için, bu kısmın girişinde, ya da önsöz bölümünde, doğaüstü olayları işleyen yazılar konusunda bir şeyler yazmayı yerinde bulduk. Bunu yaparken, hem kendimizi, hem de başkalarını düşünerek, belirli bazı sınırları aşmamaya dikkat edeceğiz. Böyle davranmak bir zorunluluktur bizim için; çünkü değişik huylu eleştirmenler,* birbirlerinden bambaşka ve çok aşırıya kaçan tutumlar benimsemektedirler doğaüstü söz konusu olunca. Örneğin Monsieur Dacier,** olanaksız bir şeyin gene de olası olduğunu ileri sürerken; başkalarında tarihsel ya da şiirsel inanç, öylesine kıtır ki, kendi gözleriyle görmedikleri bir şeyi, ne olanaklı sayarlar, ne de olası.

Onun için, her yazardan haklı olarak istediğimiz iki şey, olasılık sınırlarını aşmaması; bir insanın yapabilmesi olanaksız bir şeyi yaptığına, başkalarının kolayca inanamayacağını hiçbir zaman unutmama-

* Burada da, kitabımızın birçok başka yerinde de, "eleştirmen" sözcüğünün, yeryüzünün tüm okuyucuları anlamında kullanıyoruz. (Y.N.)

** İrlandalı olmayışı, Monsieur Dacier'nin hayrınadır (Y.N.) André Dacier (1651-1722), Homeros'u Fransızcaya çeviren Madame Dacier'nin eşidir. André Dacier, Aristo'yu Fransızcaya çevirmiştir. Her halde Fielding bu notu verirken İrlandalılar Katolik oldukları için, boş inançlara kolayca kapıldıklarını söylemek ister (Ç.N.)

masıdır. Putlara tapanların eski tanrılarıyla ilgili birçok öyküsü (bunların çoğunun kaynağı şiirseldir) bu inançtan doğmaktadır belki de. Ölçüsüz ve coşkun hayallere kapılmak isteyen şair, kendi hayal gücüne sığınır; okuyucularıysa, bu hayal gücünün sınırlarını bilmezler; daha doğrusu, bu hayal gücünü sonsuz sandıkları için, ona bağlı doğaüstü olayları hoş karşılarlar. Homeros'un anlattığı tansıkları savunmak için, böyle diyenler çıkmıştır. Ama Mr. Pope yanılmaktadır: Ulysses, çok akılsız bir millet olan Phaecians'lara bir yığın saçma sapan yalanlar uydurmuştur. Bunun nedeni Homeros'un şiirsel masallarını gerçek sanan ve putlara tapan kişileri göz önünde tutarak yazmasıdır belki. Bana gelince, açıkça söylüyorum, öyle yufkayürekliyimdir ki, keşke Polypheme,* süt perhizini sürdürseydi de, gözünü koruyabilseydi diye düşünürüm. Circe,** Ulysses'in adamlarını domuza çevirince, belki Ulysses'in kendi bile, benim kadar üzülmemiştir. Circe, insan etine fazlasıyla saygılı olduğu için, bu domuzları daha sonraları pastırma haline koymaktan çekinmiştir bence. Homeros'un, Horatius tarafından öngörülen kuralı, yani doğaüstü öğeleri mümkün olduğu kadar az kullanma kuralını bilmiş olmasını da içtenlikle isterdim. Eğer Homeros bu kuralı benimseseydi, tanrılar ıvır zıvır işler görmek için yeryüzüne inmezlerdi. Çoğu zaman gözümüzde tüm saygınlıklarını yitirmekle kalmayıp, hor gördüğümüz ve alay ettiğimiz kişiler gibi de davranmazlardı. Onların davranışları, dinibütün ve akli başında bir putatapanın inancını da sarsmış olsa gerek. Zaman zaman, nerdeyse şöyle bir düşünceye kapılığım olur: Yüceliğinden hiç mi hiç kuşkumuz olmayan bu çok yüce şair, kendi çağının ve kendi ülkesinin boş inançlarıyla alay etmek amacını güdüyordu. Ancak böyle düşünürsek, Homeros'un tanrılarının davranışlarını savunmanın yolunu bulabiliriz.

Neyse, bir Hristiyan yazarı açısından yararsız olan bir öğretiye fazla zaman verdim. Bir Hristiyan yazar, kendi dininin tanrısar-

* **Adyssey**'de (IX) Ulysses'in adamlarından altısını yiyen, sonra da Ulysses tarafından kör edilen Cyclop'un adı. (Ç.N.)

** **Odysey**'deki büyücü kadının adı. (Ç.N.)

lıklarını kitaplarında ele alamaz. Putatapan dinbiliminin tanrılarını ele alması ise, berbat bir çocukluk olur; çünkü ölümsüzlük tahtından çoktan indirilmiştir putatapanların o tanrıları. Lord Shaftesbury, çağdaş bir yazarın Esin Perisini anması kadar soğuk bir şey olamayacağını ileri sürer. Bunun yalnız soğuk değil, aynı zamanda saçma olduğunu da ekleyeydi keşke. Çağdaş bir yazarın, bir halk şiirini anması (Kimine göre, Homeros'un yaptığı da budur); ya da Hudibras'ı yazanla birlikte, bir bardak birayı kutlaması, çok daha ince bir davranış sayılmalıdır; çünkü Hippocrene'nin ya da Helicon'un* sularından, hem çok daha fazla şiirin, hem de çok daha fazla düzyazının esin kaynağıdır o bira bardağı.

Biz çağdaş yazarların kullanabileceği tek doğaüstü öge, hayaletlerdir. Ama bu ögeyi, ellerinden geldiğince az kullanmalarını salık veririm yazarlara. Hayaletler, arsenik ya da tıpta kullanılan kimi tehlikeli ilâçlar gibidir; onları büyük bir özenle ele almak gerekir. Okuyucuların onların kitaplarını okurken katıla katıla gülmelerine fazlasıyla üzülecek ya da fazlasıyla bozulacak yazarların, hayaletleri hiç ele almamaları daha yerinde olur bana kalırsa.

Cinlerden, perilerden ve bunlara benzer başka soytarılıklardan söz etmeye hiç niyetim yok. Çünkü bu hayretler verici ve sonu gelmeyen uydurmaları, belirli sınırlar içine almanın yolu olmadığını bilirim. İnsan havsalasına sığmayan bu uydurma varlıkları, bizim dünyamızın değil, başka bir dünyanın yaratıkları saymak gerektiğine göre; onların, kendilerine özgü bir dünyada canları istediği gibi davranmaya hakları vardır.

Demek ki, bir tarihçi ya da bir şair için (çok olağanüstü durumlar bir yana) işlenecek tek konu insandır. Ve insanı anlatırken, onun yapabileceği doğal şeylerin sınırlarını aşmamaya çok dikkat etmeliyiz.

Olanakların sınırları içinde kalmamız da yetmez; olasılık kurallarını da göz önünde tutmalıyız. Bildiğime göre, ya Aristo, ya da görüşleri Aristo'nunkiler kadar eskiyince, aynı ağırlığı taşıyacak olan

* Yunan mitologyasına göre, Helicon dağındaki Hippocrene'nin suları bir esin kaynağıydı. (Ç.N.)

bir başka akıllı adam, şöyle demiştir: "Anlattığı gerçekten doğru olsa bile, inanılamayacak bir şeyi anlatan şairi bağışlamanın yolu yoktur." Şiir alanında belki doğrudur bu; ama aynı kuralı tarihçilere uygulamak kolay olmasa gerek. Çünkü tarihçi, her şeyi olduğu gibi aktarmak zorundadır. Oysa aktardıkları, Horedotus'un anlattığı Xerxes'in başarıyla silâhlanması ya da Arrian'ın anlattığı İskender'in başarılı seferi gibi, yenilip yutulamayacak kadar olağandışı olaylar olabilir. Daha sonraları Beşinci Henry'nin kazandığı Agincourt zaferi ya da İsveç Kralı Onikinci Charles'ın kazandığı Narva zaferi de bu türdendir. Üstünde ne denli çok düşünersek, o denli şaşırtıcı buluruz bu olayları.

Gelgelelim, böylesi olaylar, anlattığı öykünün bir kısmını, hattâ özünü oluşturduğu için, tarihçinin, bunları gerçekten oldukları gibi anlatmaya hakkı vardır. Hattâ bu olayları atlarsa ya da değiştirirse, bağışlanamayacak kadar büyük bir suç işlemiş olur. Ama pek önemli olmayan, anlatılmaları pek o kadar zorunlu olmayan başka olaylar da vardır. Bu olaylar iyice kanıtlanmış olsa da, tarihçi, kuşkucu okuyucularının damarına basmamak için, bunları bir kenara atıp unuttabilir. Georges Villiers'nin hayaletinin anılmaya değer öyküsü, işte bu türdendir. Georges Villiers'nin hayaleti, **Ayaklanmanın Tarihi** gibi ağırbaşlı yapıtta ortaya çıkmaması gerekirdi. Bu hayaletin Dr. Drelincourt'a armağan edilip, **Ölüm Üstüne Söylev**'in başlangıcında Mrs. Veale'in* hayaletiyle dostluk etmesi daha yerinde olurdu.

Doğrusunu söyleyelim: Eğer bir tarihçi, gerçekten olanlarla yetinirse; tanıklarca iyice doğrulanmış olsa bile, yanlış olduğunu kesinlikle bildiği tüm olayları bir yana atarsa; bize ara sıra doğaüstü şeyler anlatır ama, inanılmayacak şeyler anlatmaz hiçbir zaman. Böyle

* Earl of Clarendon'un **İngiltere'deki Ayaklanmanın ve İç Savaşların Tarihi** (1702-1704) adlı kitabında anlatıldığına göre, Duke of Buckingham'ın babası Sir Georges Villiers'in hayaleti, oğlunu uyarıp, ölümden kurtarmaya çalışır —Fransız yazarı Charles Drelincourt'un ölüm korkusu konusunu işleyen kitabı İngilizceye çevrildiği sırada, Daniel Defoe bu kitabın başına, Mrs. Veale adında bir kadının, ölümünden bir gün sonra görülen hayaleti üstüne bir öykü eklemiştir. — (Ç.N.)

bir tarihçi, çoğu zaman okuyucuyu şaşırtır, hayretlere düşürür; ama Horatius'un sözünü ettiği "inanmamaktan doğan kini" uyandırmaz okuyucuda. Demek ki, uydurduğumuz zaman, olasılık kuralını bozmuş oluruz genellikle. Tarihçi ise, tarihçiliğinden vazgeçip bir masal yazarına dönmedikçe, bu kurala neredeyse her zaman bağlı kalır. Tarihsel olayları anlatan yazarlar, ancak özel yaşantılardan alınmış sahneleri anlatmakla yetinen biz romancılardan daha rahatça çalışırlar. Tarihçilerin aktardıkları, uzun süredir herkesçe bilinen olaylardır. Resmî begeler ve bu belgeleri doğrulayan birçok yazarın tanıklığı sayesinde, gelecek kuşaklar da tarihçinin doğru söylediğine inanırlar. Böylece onlardan sonra yaşayanlar, bir Trajan ile bir Antoninus'un, bir Neron ile bir Caligula'nın gerçekliğine inanırlar. Trajan ile Antoninus gibi çok iyi ve Neron ile Caligula gibi çok kötü insanların, eskiden insanları egemenlikleri altına aldıklarından hiç kimse kuşkulalmaz.

Özel kişileri ele alan bizlerin, dünyanın en gizli köşelerini bucaklarını araştırıp, erdem ve erdemsizlik örnekleri bulup ortaya çıkaran bizlerin durumu, tarihçinin durumundan çok daha tehlikelidir. Anlattıklarımız herkesçe bilinmediğinden, bize tanıklık edenler ve söylediklerimizi destekleyen ve doğrulayan belgeler bulunmadığından, yalnız olanaklının değil, olasının da sınırlarını aşamayız. Çok iyi ve çok canayakın kişileri anlatırken, buna ayrıca dikkat etmeliyiz. Oysa kötü niyet, insanlardaki inanma yeteneğini desteklediği ve güçlendirdiği için, ne denli aşırı olursa olsun, kötülüğe ve aptallığa çok kolayca inanır herkes.

Örneğin Fisher adlı bir adamın öyküsünü alırken, bize inanmayacaklar diye kendimizi tehlikede bilmeyiz belki de: Bu Fisher, uzun süredir arkadaşı Mr. Derby sayesinde ekmek yemekteydi. Mr. Derby, daha o sabah, bol bol para vermişti Fisher'e. Ama Fisher, arkadaşının yazı masasının çekmecesinde kalan paraya da göz koyduğu için, Mr. Derby'nin odasına açılan bir yere saklandı. Mr. Derby, konuklarıyla birlikte hoş vakit geçirmekteydi o sırada ve bu toplantıya Fisher'i de çağırmıştı. Fisher, saklandığı yerden, arkadaşının konuşmasını saatlerce dinledi. Onu kötü amacından caydıracak en küçük

bir sevgi, en küçük bir gönül borcu duymadı bu süre içinde. Konuklar gidince, Fisher saklandığı yerden hemen çıkıp, arkadaşının odasına girdi; usulcacık arkasına geçti ve bir kurşun sıktı zavallı Mr. Derby'nin kafasına. Fisher'in yüreği ne denli çürükse, kemikleri de o denli çürüdüğü zaman bile, herkes inanacak bu öyküye. Hattâ şuna bile inanacaklar: Bu kötü adam, cinayetini işledikten iki gün sonra, bazı genç bayanlarla birlikte **Hamlet** oyununu seyretmeye gitti. Oyun sırasında, bir katilin yanında bulunduğunun hiç farkına varmayan bu genç bayanlardan biri, "aman Tanrıml Mr. Derby'yi öldüren adam ya şimdi burada olsaydı!" dediği zaman bile, Fisher'in kılı kıpırdamadı. Demek ki, bu adamın vicdanı, Neron'ununkinden bile daha kupkuru, daha kaşarlanmıştı. Çünkü Suetonus'a göre, "annesinin ölümünden hemen sonra, Neron'un suçluluk duygusu dayanılmaz bir hal aldı ve bu hal hep sürüp gitti. Askerlerin, senato üyelerinin ve halkın kutlamaları bile, vicdanının çektiği korkunç acıları dindiremiyordu.

Gelgelelim, tanıdığım başka bir adamı şimdi anlatırsam, okuyucu bana inanmayacak: Bu adam, başlangıçta hiçbir yardım görmeden, keskin zekâsı sayesinde büyük bir servet topladı. Bu serveti toplarken, dürüstlüğüne hiç mi hiç halel getirmedi. Hiçbir kimseye en küçük bir haksızlık etmediği ya da zarar vermediği gibi, ticaretin en olumlu biçimde gelişmesini ve ulusal gelirin büyük çapta artmasını sağladı. Bu servetin gelirinin bir kısmını, üstün bir beğeni gösteren, en gerçek yücelikle en has yalınlığı birleştiren yapıtlara harcadı. İyilik etmek açısından hiçbir kimsenin onunla boy ölçüşemeyeceğini kanıtlayarak, gelirinin bir kısmını da hayırseverlik işlerinde kullandı. Sırf değerli oldukları ya da yoksul oldukları için, çeşitli kişilere para bağışladı. Sıkıntı çeken kıymetli adamları, bıkmadan usanmadan aradı; onlara içtenlikle yardım etti; sonra da yardım ettiğini gizlemeye, büyük (belki de fazla büyük) bir özen gösterdi. Evi, eşyaları, bahçeleri, sofrası, özel yaşantısındaki konukseverliği, resmî yaşantısındaki açıklığı, bu adamın aklının damgasını taşırdı. Hiç gösterişli ya da şatafatlı olmadan, özünde görkemli ve soyluydu yaptığı her şey. Bu adamın yaşamında kurduğu tüm ilişkiler, katıksız bir erdemle do-

luydu: Tanrıya derin bir dinsel duyguyla tapar, kralına içtenlikle bağlılık duyar, eşine sevgi dolu bir koca gibi davranırdı. Bu adam, iyi yürekli bir akraba, eliaçık bir işveren, candan ve güvenilir bir dost, anlayışlı ve güler yüzlü bir arkadaşıtı. Ona hizmet edenlere karşı hoşgörölü, konu komşuya karşı konuksever, yoksullara karşı cömert ve tüm insanlara karşı iyilikseverdi. Tüm bunlar yetmiyormuş gibi, bu adamın bilge, yiğit ve zarif olduğunu; dilimizde ne kadar olumlu sıfat varsa, hepsine hak kazandığını eklersem, hiç kuşku yok ki, şöyle diyebilirim:

**—Quis credet? Nemo Herculel Nemo:
Vel duo, vel nemo.***

Oysa, burada anlattığım adamın tıpkı eşi olan birini tanıyorum ben. Ne var ki, bir tek örnek (bunun ikinci bir örneğini gerçekten veremem) böyle bir insandan, ya da ona benzer birinden hiç haberi olmayan binlerce kişinin gözünde yazı yazan bizleri haklı çıkaramaz. Mezar taşlarına yazıtlar yazanlara; ya da okuyucuyu kızdırmadan, kayıtsız tavırlar takınarak, böylesine erdemli kişileri bir beyite sıkıştırmaya kalkan şairlere bırakmalı bu türden rare aves'leri (yani "önder" kuşları.)

Son olarak şunu da belirtmek isterim: Bir yazarın anlattıkları, insanların yapabileceği, ya da yapmaları olası görülen davranışların sınırlarını aşmamakla kalmamalı. Her davranış, bunu yapanın kişiliğine uygun da olmalı. Çünkü bir kişide ancak şaşırtıcı ve hayret uyandırıcı olan bir davranış; başka bir kişide olasılık dışı, hattâ olanaksız sayılabilir.

Tiyatro eleştirmenleri, "kişiliğin korunması" derler ileri sürdüğüm bu son görüşe. Bunu uygulamak için de, son derece gelişmiş bir sağduyu, insan yaradılışı konusunda eksiksiz bir bilgi gerekmektedir.

Çok değerli bir yazar, ayrıca beğendiğim bir görüş ileri sürer: Hızla

* Persius'un bir taşlamasından alıntı: "Kim inanır buna? Hiç kimse! Herakles adına söylüyorum, hiç kimse! Belki ancak iki kişi; belki hiç kimse. (Ç.N.)

akan bir ırmak, kendi akıntısına karşı çıkarak, bir sandalı akıntıya ters düşen yöne sürükleyemeyeceği gibi; bir adam da, ne denli istekli olursa olsun, kendi kişiliğine doğrudan doğruya ters düşen eylemlere giripemez. Hattâ daha ileri giderek, şunu söyleyebilirim ki, bir adamın, yaradılışının buyruklarına karşı davranması, olanaksız olmasa bile, akıllara sığmayacak kada olasılık dışıdır. Antoninus'un yaşamında yaptığı en güzel şeyleri Neron yaptı dersek; ya da Neron'un yaşamında yaptığı en kötü şeyleri Antoninus yaptı dersek, buna inanan çıkar mı hiç? Antoninus'un iyi davranışlarda, Neron'un ise kötü davranışlarda bulunması gerçek anlamda olağanüstü sayılmalıdır her zaman.

Çağdaş güldürü yazarlarımızın nerdeyse tümü, burada değindiğimiz kusuru işlemişlerdir: Genellikle oyunun ilk dört perdesinde, onların erkek baş kişileri, adı kötüye çıkmış keratalar; kadın baş kişileri de iflâh olmaz yosmalardır. Gelgelelim, beşinci perdede, o keratalar, pek saygıdeğer baylara dönüşür; o yosmalar da, erdemli ve akli başında bayanlara. Üstelik yazar, bu akıl almaz değışikliğı ve tutarsızlığı açıklamak, bunun nedenlerini göstermek zahmetine bile katlanmaz çoğı zaman. Çünkü aslında, oyunun bitmek üzere oluşundan başka bir nedeni yoktur bu değışikliğın. Sanki bir keratanın, yaşamının son sahnesinde pişman olması ne denli doğalsa, bir oyunun son perdesinde pişman olması da o denli doğalmış gibi! Suçluların asıldıkları Tyburn'de durum gerçekten böyledir. Zaten kimi güldürülerimizin son perdesinin orada geçmesi, ayrıca uygun görünüyor bana. Çünkü bu güldürülerin baş kişileri, hem suçluları darağacına sürükleyen; hem de orada asılacakları sırada kahramanca tavırlar takınmalarını sağlayan tüm yeteneklerle ün yapmışlardır çoğı kez.

Belirlediğimiz bu sınırlar içinde, her yazann olağandışı konuları canı istediğı kadar işlemeye hakkı vardır bana kalırsa. Hattâ, bir yazarı, akıldışı olmama kuralına uyduğı sürece, okuyucuyu ne kadar çok hayrete düşürebilirse, onun dikkatini de o kadar çok çekebilir, onu o kadar çok büyüleyebilir. Çok yüce bir dahinin * Bathos'un be-

* Alexander Pope (1688-1744). (Ç.N.)

şinci bölümünde dediği gibi, "şiiirde en büyük ustalık, inanılır şeylerle şaşkırtıcı şeyleri bağdaştırmak amacıyla, gerçek olanla uydurma olanı birbirine karıştırmaktır."

Gerçi bir yazar olasılık sınırlarını aşmamaya özen göstermelidir ama; ele aldığı kişilerin ya da olayların, her sokakta, her evde, ya da bir gazetenin iç haberlerinde görülen türden olması; yani ille basmakalıp, sıradan, ya da bayağı olması gerekmez. Yazar, çoğu okuyucularının belki hiç bilmediği türden kişileri ya da durumları ele almaktan da çekinmemelidir. Eğer bir yazar, yukarda ileri sürdüğümüz kurallara kesinlikle uyarsa, kendine düşen görevi yerine getirmiş demektir. Okuyucularının da artık ona inanmaları gerekir. İnanmayanlara gelince, eleştiri açısından inanmama suçunu işlemiş sayılır böyleleri. Bu inanç eksikliğiyle ilgili olarak şöyle bir durum anımsıyorum: Bir yığın kâtip ve çırak, sahnede görülen genç ve kibar bir bayanı, gerçeklere uygun bulmayıp ayıpladılar. Oysa, en yüksek tabakadan birçok kadın, bu kibar genç bayanı gerçeklere uygun bulmuşlardı. Hattâ bunlardan biri (aklı sayesinde ün yapmış bir kadın), tanıdığı genç kızların yarısının tıpkı bu bayana benzediğini söylemişti.

BÖLÜM 2

Hancı kadının Mr. Jones'u görmeye gelişi

Jones, dostu Teğmenden ayrıldıktan sonra, gözlerini kapayıp, boşuna uğraştı uykuya dalabilmek için. Duyguları fazlasıyla canlı ve uyanık olduğundan, gözlerini yumamıyordu bir türlü. Böylece, gün ışıyınca dek Sophia'sını düşünerek oyalandıktan, daha doğrusu kendi kendine işkence ettikten sonra, biraz çay istedi. Bunun üzerine hancı kadın, Jones'un odasına gitmeye karar verdi.

Hancı kadın, Jones'u ilk kez görüyordu; ilk kez görmese bile, ilk kez bakıyordu ona. Teğmen, Jones'un kibar bir bay olduğu konusunda hiç kuşku beslemediğini söylediği için, hancı kadın, delikanlıya elinden geldiğince saygı göstermeyi aklına koymuştu şimdi. Çün-

kü doğrusunu söyleyelim, ilânlarda denildiği gibi, bayların paralarıyla orantılı olarak ağırlandıkları hanlardan biriydi burası.

Hancı kadın, Jones'un çayını hazırlamaya başlar başlamaz, konuşmaya da başladı:

"Ah efendim!" dedi, "sizin gibi yakışıklı genç bir bayın, kendini böylesine harcayıp, asker denilen o heriflerle düşüp kalkması ne yazık! Gerçi kendilerini kibar baylar sayarlar onlar; ama ilk kocamın dediği gibi, onlara bizlerin para verdiğini unutmasınlar. Vallahi, askerlere para vermek çok güç geliyor bizlere. Üstelik, biz hancılar, bir de beslemek zorundayız onları. Dün gece, subaylar bir yana, yirmi er birden sükün etti buraya. Ama size bir şey söyleyeyim mi, subaylar geleceğine, erler gelsin daha iyi. Çünkü o fiyakalı subaylar, hiçbir şeycikleri beğenmezler. Aman aman! Ödedikleri hesapları bir görerseniz! Vallahi efendim, bir hiç! İyi bir toprak sahibiyle ailesi gelince, hem bunca zahmet çekmeyiz; hem de, atlar için ödenilen para dışında, kırk ya da elli şilling alırız bir tek gecede. Oysa, subay denilen herifler arasında bir tek kişi yoktur ki, yılda 500 İngiliz lirası olan bir toprak sahibinden üstün görmesin kendini. Hizmet erlerinin, 'saygıdeğer efendim, saygıdeğer efendim' diye onların peşinden koşmasına bayılıyorum doğrusu. Ne halt edeyim ben, yemek başına bir tek şilling ödeyenlerin saygıdeğerliğini! Bir de öyle küfür-lü konuşuyorlar ki kendi aralarında, aklım başımdan gidiyor korkudan. Böylesine ahlâksız adamlardan hiç hayır gelmez bana kalırsa. Bakın, onlardan biri, ne kötü davrandı size karşı! Ötekiler de, o herifi bir güzel kayırdılar. Birbirlerini tutarlar bunların hepsi. Öyle bir şey olmadığına seviniyorum ama, ölüm tehlikesi geçirseydiniz, vız gelirdi bu ahlâksız heriflere. Katili koyuverirlerdi gene de. Tanrı acısın onlara! Bana tüm dünyayı bağışlasalar bile, böyle bir günah işlemek istemezdim. Tanrıya şükür, iyileşeceğe benzersiniz. O zaman mahkemeye verirsiniz o herifi. Eğer avukat Small'u tutarsanız, yemin derim ki, herifi ülkeden kaçmak zorunda bırakır. Ama herif nasıl olsa kaçmıştır belki de. Çünkü bugün buradadırlar, yarın yok oluverirler böyleleri. İnşallah ileride aklınızı başınıza toplar da, dostlarınızın yanına dönersiniz. Vallahi perişan olmuşlardır hepsi sizi kay-

bedince. Bir de bilseler neler olduğunu! Aman aman! Dünyada istemem bilmelerini. Haydi, haydi, hepimizin pek âlâ haberi var neler döndüğünden! Biri he demezse, öteki der mutlaka. Sizin kadar yakışıklı bir bay, bayansız kalır mı hiç! Vallahi, ben sizin yerinizde olsam, bir kadın uğruna askere gideceğime, assınlar o kadını, râzıyım derdim. Yoo, yüzünüz kızarmasın öyle! (Gerçekten de Jones'un yüzü kıpkırmızı olmuştu.) Vay efendim, demek ki, o işi, Madam Sophia işini, hiç bilmiyorum sandınız!"

"Ne!" dedi Jones irkilerek, "siz benim Sophia'mı tanıyor musunuz yoksa?"

"Tanıyor muymuşum!" diye bağırdı hancı kadın. "O, nice geceler geçirdi bu handa."

"Her halde halasıyla gelmiştir."

"Elbette. Tamam, tamam, tamam. Yaşlı bayanı da çok iyi tanırım. Madem Sophia'ya gelince, tatlı bir genç kız vallahi billah!"

Jones, "tatlı bir genç kız mı!" diye bağırdı. "Ah Tanrım!

**Ona benzesin diye, güzel çiğerler melek resimlerini.
Cennetten umduğumuz her şey vardır onda:
Şaşılası bir ışıık, saflık, doğruluk;
Sonsuz bir sevinç ve sonsuza dek sürececek sevgi.**

Aklıma gelir miydi hiç, benim Sophia'mı tanıdığınız!"

Hancı kadın, "keşke onu benim tanıdığımın yarısı kadar siz de tanısaydınız, dedi. "Neler verirdiniz onun yatağının baş ucuna oturabilmek için? Boynu öyle nefis ki! O güzel kolları, bacakları, şu yatağa, sizin şimdi yattığınız yatağa uzandı.

"Buraya mı!" diye bağırdı Jones. "Sophia bu yatakta mı yattı?"

"Evet, evet, burada; yani orada, o yatakta. İstirdim ki, şimdi de o yatakta, sizin yanınızda olsun. Eğer kalırsa, o da isterdi aynı şeyi; çünkü sizden söz etti bana."

"Ah! Sözüünü çöti mi zavallı Jones'unun? Sırf hoşuma gitmek için söylüyorsunuz bunu. Bu kadarına inanamam.

"Eğer söylediklerimde bir tek yalan varsa, şeytan kapsın beni, cehen-

neme götürsün! Sizden söz etti. Ama doğrusun söyleyeyim, nazik ve çekingen bir biçimde söz etti Mr. Jones'dan. Ne var ki, söylediklerinden çok daha fazlasını düşündüğünü ben sezdim."

"Ah sevgili bayan," dedi Jones, "hiçbir zaman lâîk olamayacağım ona. O tepeden tırnağa tatlı, iyi yürekli, erdemli. Keşke benim gibi itin biri hiç doğmasaydı da, onun tatlı yüreği bir an olsun sıkıntı çekmeseydi! Nedir bu başımdaki lânet! Ona biraz olsun iyilik edebilmek uğruna, şeytanın insanlara eziyet etmek için uydurabileceği tüm belâlara, tüm acılara katlanırdım. Bana işkence edilse bile üzülmezdim, yeter ki onun mutlu olduğunu bileyim!"

Hancı kadın, "beni dinleyin şimdi," dedi. "Sizin vefalı bir sevgili olduğunuzu ona bildirdim."

"Ama bayan, lûtfen söyleyin bana, siz beni ne zaman, nereden tanıyorsunuz ki? Ben buraya daha önce gelmedim hiç; sizi de daha önce gördüğümü hiç anımsamıyorum."

"Elbette anımsamazsınız! Bayın evinde sizi kucağıma oturttuğum sırada, küçücük bir şeydiniz."

"Bayın mı? Nel Demek siz, iyi yürekli, yüce ruhlu Mr. Allworthy'yi tanıyorsunuz?"

"Elbette tanıyorum. Bu ülkede onu tanımayan var mı ki?"

Jones, "onun iyiliğinin ünü, herhalde daha da uzaklara yayılmıştır," dedi. "Ama aslında Mr. Allworthy'yi ancak Tanrı bilebilir. Tanrıdan esinlenerek yaratılan, insanlara örnek olsun diye yeryüzüne gönderilen o ulu gönüllüyü ancak Tanrı bilebilir. İnsanlar, bunca tanrısal bir iyiliği, hem bilemezler, hem de ona lâîk değildirler. Bense, bu iyiliğe en az lâîk olan kişiyim. Mr. Allworthy beni yüceltti; bildiğiniz gibi, nikâhdışı dünyaya gelmiş zavallı bir çocuğu, evlât edindi, kendi çocuğu gibi büyüttü. Ama ben, çılgınca davranışlarım yüzünden, onu üzdüm; beni cezalandırmaya zorladım onu. Evet, oh olsun banal Mr. Allworthy'nin bana haksız davrandığını düşünecek kadar nankör olmak, aklımdan bile geçmez. Evet, beni kapı dışarı etmeye hakkı vardı; etti de... Şimdi bayan, asker olduğum için, her halde ayıplayamazsınız beni. Üstelik cebimdeki tek servet bu olunca..."

Jones, bu sözleri söylerken, kesesini havada salladı. Gerçi kese de çok az para vardı ama; hancı kadın, aslında olduğundan da daha az sandı bu parayı.

Bir halk deyiimi kullanarak, hancı kadının bunları duyunca, fena halde bozulduğunu söyleyebiliriz.

Çok soğuk bir tavır takınarak, "ancak belirli bir durumda olanlar, o durumdayken ne yapılması gerektiğini bilirler herhalde," dedikten hemen sonra, "duydunuz mu?" diye ekledi. "Aşağıda biri var galiba. Geliyorum, geliyorum! Bizimkilerin içine şeytan girmiş olsa gerek. Hiç kimsenin kulağı duymuyor. Aşağıya inmeliyim. Daha kahvaltı isterseniz, hizmetçiyi çağırın. Geliyorum!"

Bunun üzerine hancı kadın, "hoşça kalın" bile demeden odadan fırladı. Çünkü bu çeşit bayağı insanlar, saygı kuralları konusunda pek cimridirler. Gerçi kibarlar bedâvaya saygı göstermeye razıdır ama; zahmetlerinin karşılığını iyice almadan, kendi tabakalarından olanlara saygı göstermeye yanaşmazlar hiçbir zaman.

BÖLÜM 3

Hekim ikinci kez ortaya çıkar

Öyükümüzü sürdürmeden önce, okuyucu yanılıp da hancı kadının aslında bildiğinden fazlasını bildiğini sanmasın, bu kadarını bildiğine de şaşmasın diye, Sophia adının kavganın nedeni olduğunu Teğmenden öğrendiğini açıklamak yerinde olur. Bilgisinin geri kalan kısmını nasıl elde ettiğini ise, bir önceki sahneden sezebilir akıllı bir okuyucu. Hancı kadının çeşitli erdemlerinden biri de, büyük bir meraklı. Müşterilerinin adlarını, aile ve para durumlarını elinden geldiği kadar öğrenmeden önce, hiç kimsenin hanından çıkıp gitmesine ne kolay kolay katlanamazdı.

Hancı kadın gidince, Jones, onun davranışını eleştireceği yerde, sevgili Sophia'sının yattığı söylenen yatakta bulunduğunu düşünmeye başladı. Bunun üzerine, özlem ve sevgiyle dolu binlerce şey

geldi aklına. Okuyucularımız arasında bu çeşit âşıkların pek az sayıda olduğunu bilmeseydik, Jones'un düşündükleri üstünde biraz daha fazla dururduk.

Hekim, yaralarına pansuman yapmaya geldiği sırada, işte bu durumda buldu delikanlıyı. Jones'u muayene edip, nabzının düzensiz olduğunu, geceleyin de uyumadığını öğrenen hekim, hastanın tehlikede olduğunu bildirdi. Jones'un ateşinin yükseleceğinden korkuyor, bunu önlemek için de, hastadan kan almak istiyordu. Ne var ki, Jones, daha fazla kan kaybetmek istemediğini söyleyerek, buna yanaşmadı.

"Doktor," dedi, "lûtfen siz yalnız başımın pansumanını değiştirin. Bir iki günde iyileşeceğimden hiç kuşkim yok."

Hekim, "keşke bir iki ayda iyileşebileceğinizi söyleyebilseydim size," dedi. "İyileşecekmiş! Hayır, hayır. Böyle yaralandıktan sonra, çabucak iyileşemez insan. Efendim, benim yapacağım işleri bana bir hasta öğretecek değil yal Pansumandan önce, ille de ille kan alacağım sizden!"

Jones, kan aldirtmamak konusunda kesinlikle direnince, hekim sonunda boyun eğmek zorunda kaldı. Bu inadın kötü sonuçlarından sorumlu olmayacağını, kan aldirtmasını salık verdiğini de delikanlının unutmamasını istedi. Jones da bunu unutmayacağına söz verdi.

Bunun üzerine mutfağa giden hekim, Jones'un ateşi olduğu halde kan aldirtmadığını söyleyerek, hastasının dik kafalı davranışından acı acı yakındı.

Hancı kadın, "demek bu iştah açan cinsden bir ateşmiş," dedi; "çünkü bu sabah kahvaltıda, iki tane koskocaman tereyağlı kızarmış ekmeği yutuverdi hastanız."

Doktor, "olabilir," dedi. "Yüksek ateşle yiyebilen insanlar vardır. Bunun nedeni kolayca açıklanabilir: Bedendeki ateşli maddeden çıkan asidite, diyafragmanın sinirlerini uyarır. Böylece beliren mide kazınması, doğal bir iştahtan kolayca ayırt edilemez. Ne var ki, alınan besin, bedence sindirilemediği ve lemlerce benimsenmediğinden, damar deliklerini tıkar; böylece ateş durumu ağırlaşır. Bana ka-

lırsa, bu bay büyük bir tehlike geçirmektedir; ve eğer kan alınmazsa, korkarım ölecektir."

"Ergeç herkes ölecektir," dedi iyi yürekli hancı kadın. "Bu beni ilgilendirmez. Ancak, umarım ki, doktor, hastayı benim tutmamı istemezsiniz kanını alırken... Ama dinleyin beni, bir şey söyleyim kuşağınıza: Onunla daha fazla uğraşmadan önce, parayı kimin ödeyeceğini bir düşünün hele."

"Parayı kim mi ödeyecek?" dedi hekim gözlerini faltaşı gibi açarak. "Benim uğraştığım adam kibar bir bay değil mi yani?"

"Ben de kibar sanıyordum. Ama ilk kocam hep söylerdi: Göründüğü gibi değildir her şey. Bunu benden öğrenmiş olmayın ama, haberiniz olsun, meteliği olmayan bir heriftir sizin hastanız. Bunu size söylüyorum; çünkü ticaret yapanlar, böyle şeyleri birbirlerine bildirmelidirler bence."

Doktor fena öfkeleni: "Demek böyle metelik etmeyen bir herifin, şunu yap, şunu yapma diye bana buyruklar vermesine katlandım ha! Bana para veremeyen bir herif, mesleğimi hor mu görecektir üstelik! İyiki vaktinde öğrendim durumu. Şimdi görürüz kan aldirtacak mı, yoksa aldirtmayacak mı!"

Bunun üzerine doktor hemen yukan kata çıktı. Jones'un kapısını gümbür gümbür ardına kadar açarak, hastayı daldığı derin uykudan sadece uyandırmakla kalmadı, bundan daha da beter bir şey yaptı, Sophia ile ilgili ayrıca güzel bir düştten de uyandırdı delikanlıyı.

Doktor, "kan aldirtacak mısın, yoksa aldirtmayacak mısın?" diye bağırdı kudurmuş gibi.

Jones, "Bu konuda kararımı size bildirmiştim," dedi. "Ah, ne kadar isterdim sözümü dinlemiş olmanızı! Çünkü şimdi gelip, ömrümde gördüğüm en tatlı uykudan uyandırdınız beni."

Hekim, "öyledir, öyledir," dedi. "Birçokları uyuya uyuya öteki dünyaya göçüverirler. Uyku her zaman iyi bir şey değildir, tıpkı yemeğin her zaman iyi bir şey olmadığı gibi. Neyse, size son kez soruyorum: Kan aldirtacak mısınız?"

"Ben de size son kez bildiriyorum: Kan aldirtmayacağım," dedi Jones.

Öyleyse artık kanşmam size. Şimdiye kadar çektiğim zahmetlere karşılık bana borcunuz olan parayı da hemen isterim: Her biri beş şillinge iki vizita; her biri gene de beş şillinge iki pansuman; kan almak için de yarım crown."

"Beni bu durumda yüzükoyun bırakmazsınız umarım."

"Elbette bırakırım!"

"Öyleyse bana karşı çok kötü davrandınız. Ben de size bir metelik bile vermeyeceğim."

"Öyle olsun. Zararın neresinden dönsem kârdır. Hancı payan ne halt etti de beni böyle serserilere bakmağa çağırdı!"

Doktor, bunu söylerken, odadan fırlayıp çıktı. Hastası da çok geçmeden uykuya daldı. Ama ne yazık ki, aynı düşü göremedi bir daha.

BÖLÜM 4

**Gelmiş geçmiş zamanların en sevimli
berberiyile tanışırız; "Binbir Gece Masalları"ndaki
ve "Don Kişot"daki berberler
bile onun kadar sevimli değildirler**

Saat beşi çalınca, yedi saat süren bir uykudan uyanan Jones, kendini öyle dinlenmiş, öyle sağlıklı ve keyfli hissetti ki, ayağa kalkıp giyinmeye karar verdi. Bu amaçla, sandığını açıp, temiz çamaşır ve bir takım giysi çıkardı. Ama bunları giymeden önce, sırtına uzun bir gömlek geçirip, midesinde başlayan kargaşalığı yatıştıracak bir şeyler bulmak üzere, mutfağa indi.

Hancı kadınla karşılaşınca, büyük bir nezaketle ona yaklaşıp, "yiyecek ne var acaba?" diye sordu.

"Yiyecek mi!" dedi hancı kadın. "Amma da acayip bir saatte soruyorsunuz yiyecek ne var diye! Hazır hiçbir şey yok şimdilik, Ateş de nerdeyse söndü."

"Güzel ama, mutlaka bir şeyler yemeliyim ben. Ne bulursam, yerim; çünkü size doğrusunu söyleyeyim, ömrümde bu kadar acıkma-

dım.”

“Bir parça soğuk etle havuç var galiba. İşinizi görür herhalde.”

“Bundan iyisi can sağlığı! Ama o eti biraz kızartırsanız, büyük bir iyilik yaparsınız bana.”

Buna râzı olan hancı kadın, Jones'un iyileştiğine sevindiğini söyledi gülümseyerek. Çünkü bizim delikanlının huyu öylesine tatlıydı ki, ona karşı gelmenin yolu yoktu nerdeyse. Üstelik bu kadın kötü değildi aslında; ama paraya fazlasıyla düşkün olduğundan, yoksulluğa benzeyen her şeye karşı kin besliyordu.

Yemeği hazırlanırken, Jones giyinmek üzere odasına döndü. İşteği üzerine berber de geldi oraya.

Küçük Benjamin denilen bu berber, çok acayip, çok tuhaf bir adamdı. Bu yüzden de ikide birde, yüzüne tokatlar yer, pantolunun arkasına tekmeler atılır, kemikleri kırılır ve bunlara benzer ıvır zıvır belâlar gelirdi başına. Çünkü herkes şakadan anlamaz; anlayanlar da şaka konusu olmaktan hoşlanmazlar çoğunlukla. Ne var ki, Küçük Benjamin, birçok kez bunun acısını çektiği halde, huyunun önüne geçemiyordu. Aklına bir şaka gelince, karşısındakinin kişiliğine, zamana ve yere hiç mi hiç aldırmadan, yumurtlayıveriyordu şakasını.

Bir yığın başka acayıplıkları da vardı Küçük Benjamin'in. Okuyucu, bu olağandışı adamla daha yakından tanıştıkça, bunları kolayca görebileceği için, bunları anlatacak değilim şimdi.

Kolayca anlayabileceğimiz bir nedenden ötürü bir an önce giyinmeye can atan Jones, berberin sabun köpüklerini hazırlamaya fazla zaman verdiğini düşündü; biraz acele etmesi için yalvardı.

Bunun üzerine, ne olursa olsun, yüz kaslarını hiçbir zaman kıpırdatmayan Küçük Benjamin, çok ağırbaşlı bir halle şöyle dedi: “Bir usturaya elimi sürmeden çok önce öğrendiğim bir atasözü vardır: **Festina lente** (yavaş yavaş acele et.)”*

“Görüyorum ki, bilgilisin, dostum,” dedi Jones.

“Pek bilgili sayılmam. **Non omnia possumus omnes** (Hepimiz

* Küçük Benjamin, ikide birde Latinceye başvurduğu için bunlara ayrı ayrı dipnotu vermektense, Latince sözlerin anlamını ayraç içinde vermeyi yeğledim. (Ç.N)

her şeyi yapamayız.)”

“Al sana bir tane daha! Bana kalırsa, şiir de uydurabilirsin sen.”

Berber, “kusuruma bakmayın ama efendim,” dedi, “**non tanti dignour honore** (böyle bir onura hak kazanmış saymam kendimi.)”

Sonra, Jones’u traş etmeye başlarken, şöyle konuştu: “Efendim, şu sabun köpükleriyle uğraşmaya başladığım günden beri, traş olmanın ancak iki nedenini keşfedebildim: Biri sakalı olmak, biri de sakaldan kurtulmak. Sanırım ki, efendim, siz kısa bir süre önceye kadar, bu birinci nedenden ötürü traş oluyordunuz. Bu işi başardınız da, çünkü sakalınız, **tondenti gravior** (berber için ağır bir iş) bana kalırsa.”

Jones, “bana kalırsa da, sen çok komik bir adamsın, dedi.

“Çok yanılıyorsunuz, efendim. Ben, felsefe incelemelerine fazlasıyla düşkünüm. **Hinc illae lachrymae** (gözyaşlarımdan nedeni budur.) İşte budur benim felâketim. Fazla bilgi edindiğim için, mahvoldum gittim.”

“Senin mesleğindekiilerden daha bilgili olduğun doğru, dostum. Ama bu sana neden zarar verdi anlayamıyorum.

“Ah efendim! Bilгимden ötürü babam beni mirasından yoksun bıraktı. Babam dans öğretmeniydi. Bense, dans etmeyi öğrenmeden önce okumayı öğrendiğim için, bana içerledi. Nesi var nesi yoksa, son meteliğine kadar öteki çocuklarına bıraktı. İzin verin de şakaklarınızı... Ay; Kusuruma bakmayın; galiba **hiatus in manuscriptis** (el yazmasında boş bir yer) var. Savaşa gideceğinizi duymuştum; ama yanılmışım anlaşılan.”

“Bunu da nereden çıkardınız?” diye sordu Jones.

“Efendim, kırık kafanızı savaşa taşımayacak kadar akıllı bir adam olduğunuzdan hiç kuşku yok da ondan. Çünkü kömür madenine kömür taşımak gibi bir şey olurdu bu.”

“Sen acayip bir adamsın doğrusu; şakalarına da bayıldım. Yemekten sonra gelip benimle bir kadeh içki içersen, çok sevinirim. Seni daha yakından tanımaya can atıyorum.”

“Ah sevgili efendim, siz razı olduktan sonra, yirmi kat daha büyük bir lutûfta bulunabilirim size.”

"O lutûf da nedir?"

"Ne olacak, sizinle bir tek kadeh değil, tüm bir şişeyi içerim, canınız isterse. Neden derseniz, iyi huylu insanlara bayılırım; ve siz benim komik bir adam olduğumu sezdiğiniz gibi, ben de sizin dünyanın en iyi huylu baylarından biri olduğunuzu sezdim. Eğer yanılıyorsam, insan yüzünden hiç anlamıyorum demektir."

Bu konuşmadan sonra, Jones, derli toplu giyinip, aşağıya indi. Ünlü Adonis bile, ondan daha yakışıklı sayılamazdı belki. Gelgelelim Hancı kadın için, bir çekiciliği yoktu Jones'un. Çünkü bu iyi yürekli bayan, biçimi açısından Venüs'e benzemediği gibi, beğenileri açısından da Venüs'e benzemiyordu. Oda hizmetçisi Nanny'ye gelince, o da delikanlıyı hanımının gözleriyle görebilseydi keşke! Çünkü bu zavallı kızcağız, beş dakika içinde, Jones'a öyle bir vuruldu ki, bu tutkusu yüzünden nice acılar çekti daha sonraları. Gerçek adı Nancy olan bu kız, pek güzeldi; güzel olduğu kadar da nazlıydı. Bir garsonu ve dolaylarda oturan bir iki genç çiftçiyi reddetmişti; ama bizim delikanlının ışıldayan gözleri, Nancy'nin buzlarını eritiverdi dakikasında.

Jones mutfağa geri döndüğü sırada, sofrası henüz kurulmamıştı. Kurulması için de bir neden yoktu; çünkü yiyecekleri de, yiyeceklerini pişirecek olan ateş de olduğu gibi duruyordu. Böyle bir hayal kırıklığı, felsefeye yatkın bir insanı bile öfkelendirebilirdi. Ama Jones, öfkelenmedi. "Soğuk sığır etini ısıtmak o kadar güç bir işse, şunu soğuk yiyeyim bari," diyerek, hancı kadını tatlı tatlı azarlamakla yetindi. Bunun üzerine o iyi yürekli bayan, ya merhamete geldiğinden, ya utandığından, ya da bilemediğim başka bir nedenden ötürü; vermediği emirleri yerine getirmedikleri için, hizmetçilerini bir güzel tersledi; garsonun, Güneşli Oda denilen yerde bir sofraya kurmasını istedi; canla başla yemek pişirme işine girişti; çok geçmeden de yemeği hazırladı.

Jones'un şimdi götürüldüğü Güneşli Oda, gerçekten bir *lucus a non lucendo* idi; yani buraya böyle bir ad verilmesi son derece yerersizdi. Çünkü Güneşli Oda, nerdeyse hiç güneş almazdı. Aslında hancının en berbat odasıydı burası; Jones'un da hayrınaydı böyle olma-

sl. Odada kusur bulamayacak kadar aç olan delikanlının karnı do-
yunca, bu zindana götürülmesine biraz içerledi; garsonun, daha gü-
zel bir odaya bir şişe şarap getirmesini istedi.

Garson, bu emri yerine getirdi. Bir süre sonra, berber de Jones'-
un yanına geldi. Küçük Benjamin, zavallı Jones'un öyküsünü anla-
tarak, mutfakta çevresine topladığı kişileri eğlendiren hancı kadını
dinlediği için, Jones'u ister istemez bekletmişti biraz. Hancı kadın,
bu öykünün kimi bölümlerini Jones'un kendi ağzından almış, kimi
bölümlerini de ustaca uydurmuştu:

"Kimsesiz yoksul bir çocuktu o," diyordu. "Mr. Allworthy, onu evi-
ne aldı; çırak olarak yetiştirdi. Ama oğlan, bir haltlar karıştırmaya
başlayınca, özellikle evin genç hanımına göz koyunca, kapı dışarı
edildi. Evi de soymuştur bana kalırsa; çünkü az da olsa, nerden buldu
o parayı? Üstelik de bay sayılmak ister böyleleri!"

Berber, "Mr. Allworthy'nin adamlarından biri mi dediniz! Adı ne-
dir?" diye sordu.

"Adı Jones'muş. Ama başka bir ad kullanıyordur belki. Şimdi ara-
ları açık olduğu halde, Mr. Allworthy'nin onu kendi oğlu gibi büyüt-
tüğünü de söyledi."

Berber, "eğer adı Jones ise, demek ki size gerçeği söyledi," de-
di. O bölgede yaşayan tanıdıklarımın duymuştum. Hattâ kimine
göre, Jones, Mr. Allworthy'nin oğluymuş."

"Öyleyse, neden babasının adını taşımıyor?"

"Orasını bilmem," dedi berber. "Kimi adamların oğulları, öz ba-
balarının adını taşımazlar."

Hancı kadın, "Kibar bir bayın oğlu olduğunu bilseydim," dedi, "ne-
denli piç olursa olsun, gene de başka türlü davranırdım ona karşı.
Çünkü bu piçlerin birçoğu, büyük adam olurlar eninde sonunda. Be-
nim zavallı ilk kocamın hep dediği gibi, kibar müşterilerin damarına
basmamalı hiçbir zaman."

BÖLÜM 5

Mr. Jones ile Berberin konuşması

Berberle hancı kadının konuşmasının bir bölümü, Jones zindanda yemek yerken, bir bölümü de oturma odasında berberi beklerken olmuştu. Bu konuşma biter bitmez, Mr. Benjamin diye tanıdığımız adam, Jones'un yanına gitti. Jones, berbere oturmasını rica edip, bir kadeh şarap doldurdu, **doctissime tonsorum** (berberlerin en bilgini) dediği Küçük Benjamin'in sağlığına içti.

Berber, "**ago tibi gratias, domine** (size teşekkür ederim, efendim)" dedi.

Sonra, gözlerini Jones'a dikti; eskiden tanıdığı bir kişiyi şimdi anımsıyormuş gibi, ağırbaşlı bir halde konuştu:

"Efendim, adınızın Jones olup olmadığını bana bildirir misiniz lütfen."

Delikanlı, adının Jones olduğunu bildirdi.

"**Proh deum atque hominum fidem!** (Tanrıların ve insanların onuru adına!) dedi berber. "Ne garip şeyler oluyor şu yeryüzünde! Emirlerinizi yerine getirmeye hazırım, Mr. Jones. Anlaşılan beni tanımadınız. Tanımamanıza da şaşacak değilim; çünkü beni ancak bir tek kez gördünüz ve pek küçüktünüz o sırada. İyi yürekli Mr. Allworthy nasıl? **Ille optimus omnium patronus** (efendilerin en iyisi nasıl?)"

"Demek beni gerçekten tanıyorsunuz. Ama ne yazık ki, ben sizi anımsayamadım."

"Buna pek şaşmıyorum. Benim asıl şaştığım şey, sizi daha önce tanımamış olmam; çünkü siz, hiç mi hiç değişmemişsiniz. Sorması ayıp değilse, böyle nerelere gidiyorsunuz, efendim?"

Jones, "kadehinizi doldurun, sayın berber," dedi; "ve artık bana soru sormayın."

"Yoo efendim, sizi rahatsız etmek istemem. Beni küstahça meraklı bir adam sanmazsınız umarım; çünkü beni öyle olmakla suçlayamaz hiç kimse. Sizden özür dilerim. Sizin gibi bir bay, yanında adamları olmadan yolculuk ederse, onun **casu incognito** (tanınma-

ması gereken bir durumda) olduğu anlaşılır. Adınızı bile anmamalıydım belki."

Jones, "beni buralarda böyle iyi tanıyanların çıkacağını hiç beklemiyordum," dedi. "Bazı özel nedenlerden ötürü, ben gidinceye değin hiç kimseye adımı söylememenizi rica edeceğim."

Berber, "**pauca verba** (az söz söylemeli)" dedi. "Keşke benden başka sizi tanıyan olmasaydı burada çünkü dilini tutamaz kimileri. Ama ben, sır tutmasını bilirim. Düşmanlanm bile, bu erdemimi yadıslıyamazlar."

"Oysa, sizin mesleğinizin bir özelliği değildir bu, sayın berber!"

"Eyyvah ki, eyyvah efendim! **Non si male nunc olim sic erat** (şimdi durum kötü ama, eskiden öyle değildi.) Bilin ki, ben ne berber olarak dünyaya geldim, ne de berber olarak yetiştirildim. Vaktimin çoğunu okumuş baylar arasında geçirdim. Bunu kendim söylemem gerekirdi ama, kibarlığın ne olduğunu da bilirim. Kimi kişileri güveninize lâîk gördüğünüz gibi, beni de güveninize lâîk görseydiniz, dilimi onlardan daha iyi tuttuğumu kanıtlayabilirdim size. mut-faklarda, herkesin önünde, adınızı çamura batırmazdım. İnanın bana, efendim; kimi kişiler kötülük etti size. Sizinle Mr. Allworthy arasında geçtiğini kendiniz anlattığınız bir anlaşmazlığı ulu orta açıklamakla yetinmediler; uydurdukları yalanları da eklediler buna. Söylediklerinin yalan olduğunu ben biliyordum."

Jones, "beni çok şaşırttınız," dedi.

"Yemin ederim, efendim, doğruyu söylüyorum. Bunları uyduranın, hanı işleten bayan olduğunu anlamışsınızdır herhalde. Söylediklerini duyunca, çok fena oldum doğrusu. Anlattıklarının yalan olduğunu umarım; çünkü size büyük saygım vardır. Kara George'a gösterdiğiniz iyiliği duyalı beri vardı. Oralarda hep sözü edildi bu iyiliğinizin. Bana birçok mektup geldi bu konuda. Herkes sizi sevdi bundan ötürü. Bağışlayın beni; duyduklarıma gerçekten üzüldüğüm için, size bazı sorular sordum. Yoksa küstahça meraklarım yoktur benim. İyi huylu insanları severim. İşte bu yüzden **amoris abundantia ergo te** (size bol bol sevgi duydum.)"

Mutsuz olanlar, herhangi bir sevgi gösterisine kolayca inanıverir-

ler. Onun için, yalnız mutsuz değil, üstelik son derece akyürekli bir genç olan Jones'un, Benjamin'in sözlerine hemen inanıp, onu bağrına basmasına şaşmamalı. Benjamin'in tüm davranışları, kimi zaman yerli yerinde kullandığı bölük pörçük Lâtince sözler, derinliğine bir edebiyat bilgisi kanıtlamamakla birlikte, bu adamın sıradan bir berber olmadığını gösteriyordu. Onun için Jones, Benjamin'in kişiliği ve eğitimi konusunda söylediklerinin doğruluğuna inandı.

Bir süre nazlandıktan sonra, "dostum," dedi "mademki benimle ilgili bunca şey duydunuz ve mademki gerçeği öğrenmek istiyorsunuz, eğer sabredip dinlerseniz, tüm olup bitenleri anlatacağım size."

"Sabretmek mil" dedi Benjamin. "Ne denli uzun olursa olsun, sabrederim. Bana bu onuru bağışladığınız için de, büyük bir gönül borcu duyuyorum size."

Bunun üzerine konuşmaya başlayan Jones, tüm öyküsünü anlattı. Ancak bir iki olayı, örneğin Thwackum ile dövüştüğü gün olup bitenleri söylemeyi unuttu. Denizci olmaya karar verdiğini; ama Kuzeydeki ayaklanma yüzünden fikir değiştirip, şimdi bulunduğu yere geldiğini söyleyerek, öyküsünü tamamladı.

Dikkat kesilen Küçük Benjamin, Jones'un sözünü bir tek kez bile kesmedi. Ama delikanlı susunca, düşmanlarının mutlaka başka bir şeyler uydurup, Jones'u karalamak için uydurduklarını Mr. Allworthy'ye yetiştirdiklerini; yoksa Mr. Allworthy gibi iyi bir insanın, bunca sevdiği birini böyle kovamayacağını söylemekten kendini alamadı.

Jones, "beni mahvetmek amacıyla kötü dolaplar döndürüldüğünden hiç kuşkim yok," dedi.

Berberin dinlediğini kim dinlerse, onun gibi konuşurdu doğrusu; çünkü Jones'un anlattıklarında, onu suçlu duruma düşürecek bir tek şey yoktu. Jones, yanlış yorumlanıp Mr. Allworthy'ye aktarıldığı gibi değil, kendi bildiği gibi anlatmıştı olup bitenleri. Ona karşı zaman zaman uydurulan çeşitli suçlamalardan da söz edemezdi; çünkü bunların hiçbirinden haberi yoktu. Biraz önce belirttiğimiz gibi, önemli kimi ayrıntıları da atlamıştı. Söylediklerinin tümü, kendi açısından öylesine olumlu görünüyordu ki, kötülerin en kötüsü bile, kolayca

ayıplayamazdı J  nes'u.

Jones, gerçekleri gizlemek ya da gerçeklere başka bir biçim vermek niyetinde değildi aslında. Hattâ onu cezalandırdığı için, Mr. Allworthy'yı ayıplayaca  ına,   u cezayı hakkettiği için kendisinin ayıplanmasına razıydı. Ne var ki, durum her zaman böyledir ve her zaman da böyle olacaktır: Bir adam ne denli dürüst olursa olsun, kendi davranışlarının hesabını, elinde olmadan öylesine olumlu bir açıdan verir ki, kişiliğinin bozuk yanları, iyice s  z  lm     berbat bir içki gibi, kötülüklerinden tümüyle arınmış olarak çıkar dudaklarının arasından. Bir adam kendi öyküsünü anlatırken ve aynı öyküyü bir düşmanı anlatırken, olaylar aynı olduğu halde, nedenler, koşullar ve sonuçlar öylesine bambaşkadır ki, aslında aynı olayların anlatıldığına nerdeyse inanamaz hale geliriz.

Berber, Jones'un öyküsünü dört kulakla dinlemiş, duydukları sanki ona yetmemişti gene de. Burnunu her işe sokmazdı ama, çok merak ettiği bir şey vardı: Jones, sevdalandı  ından ve Blifil'in rakibi oluşundan söz ettiği halde, sevdiği genç bayanın adını gizli tutmaya dikkat etmişti. Berber, biraz duraksadıktan ve epey eveleyip geveledikten sonra, tüm bu acıların başlıca nedeni görünen bayanın adını l  tfetmesini diledi Jones'dan.

Delikanlı, biraz duraklayıp, şöyle dedi: "Size böylesine g  vendi  ime ve ne yazık ki onun adı burada gereğinden fazla duyulduğuna göre, bunu sizden gizlemeyece  im artık: Adı Sophia Western'dir."

"Proh deum atque fidei (Tanrıların ve insanların onuru adına!) Demek Mr. Western'in kızı yetişkin bir kadın oldu hal"

"Hem de dünyada eşi olmayan bir kadını!" dedi Jones heyecanla. "Onun kadar güzel bir şey görmemiştir hiç kimsenin g  z  l Ama güzelliği en önemsiz yanı.   yle akıllı!   yle iyi yürekli ki! Onu sonsuza dek   vsem de, erdemlerinin yarısını bile sayamam.

Berber, "demek Mr. Western'in yetişkin bir kızı var," dedi. "Ba-bası delikanlıydı onu tanıdığım sırada. Eh, ne yapalım, **tempus edax rerum** (zaman her şeyi kemirir)."

Şarap o sırada bitmişti. Berber, bundan sonraki şişeyi kendi ı-s-marlamak için direndi. Ama Jones, kesinlikle reddetti bu öneriyi.

"Zaten gereğinden fazla içtim," dedi. "Artık odama gitmek istiyorum. Keşke okuyabilecek bir kitap bulabilsem orada."

"Kitap mı!" dedi Benjamin. "Hangi kitabı isterseniz? Lâtince mi istersiniz, İngilizce mi? Her iki dilde de bazı ilginç kitaplarım var. Örneğin **Erasmi Colloquia**, **Ovid de Tristibus**, **Gradus ad Parnasum**. Gerçi bazılan biraz yırtık pırtık ama, çok iyi İngilizce kitaplarım da var: Stowe'un **Chronicle**'inin büyük bir kısmı, Pope'un **Homer**'in altıncı cildi, **Spectator**'un üçüncü cildi, Echard'ın **Roman History**'sinin ikinci cildi, **The Craftsman**, **Robinson Crusoe**, Thomas a Kempis'in kitabı ve Tom Brown'un yapıtlarının iki cildi."

Jones, "bu son söylediğiniz adamın kitaplarını hiç görmedim, dedi. "Bana o iki ciltten birini ödünç vermenizi rica edeceğim."

Berber, Jones'un bu kitabı okurken çok hoş vakit geçireceğini söyledi; çünkü o yazan, İngiliz ulusunun yetiştirdiği en zekî adamlardan biri sayıyordu. Çok yakında bulunan evine gidip, kitapla geri döndü. Jones, berberin dilini tutması için uzun uzun yalvardıktan, berber de dilini tutacağına yemin üstüne yemin ettikten sonra, birbirlerinden ayrıldılar. Berber evine gitti; Jones da odasına çekildi.

BÖLÜM 6

**Mr. Benjamin'in hem bazı başka yetenekleri,
hem de bu olağandışı kişinin kim olduğu meydana çıkar**

Yarasının pansuman edilmemesi yüzünden rahatsız olacağından, hattâ tehlikeye girebileceğinden korkan Jones, sabahleyin hekimin görünmemesinden biraz tedirginlik duyduğu için, yakınlarda başka doktor bulunup bulunmadığını garsona sordu. Garson, bir doktor bildiğini, pek uzaklarda da oturmadığını; ama bu doktorun, önce başka bir meslektaşını çağıran bir hastayla ilgilenmeye çoğu zaman yanaşmadığını söyledi.

"Şimdi benim sözümü dinleyin, efendim," dedi. "Bu ülkede hiç kimse, dün gece beraber oturduğunuz berber kadar yararlı olamaz

size. Yaralara çare bulmakta dünyanın en usta adamlarından biri sayarız onu. Buralara geleli daha üç ay bile olmadı ama, çok başarılı tedaviler yaptı.”

Garson, hemen Küçük Benjamin'e gönderildi. Berber, hangi iş için çağrıldığını öğrenince, ona göre hazırlanıp, Jones'un yanına gitti. Ne var ki, kolunun altında berber leğeniyle geldiğinden öylesine bambaşka bir hali ve tavrı vardı ki şimdi, Berber Benjamin ile hekim Benjamin'in aynı adam olduğuna inanmak güç geliyordu insana.

“**Tonsor** (berber),” dedi Jones. “Demek birden fazla ticaret alanın varmış senin. Nasıl oldu da bana bundan söz etmedin dün gece?”

Benjamin, çok ağırbaşlı bir tavırla, “hekimlik bir ticaret değil, bir meslektir,” dedi. “Başka bir bayın tedâvisi altında bulunduğunuzu sandığım için, bu işde yetkili olduğumu dün gece size bildirmemiştim; çünkü meslektaşlarımin işine burnumu sokmaktan hiç hoşlanmam. **Ars omnibus communis** (iyileştirme sanatı bu işle uğraşanların ortak malıdır). Şimdi efendim, izninizle başınızı inceleyeceğim; kafatasınızı görünce, durumunuz konusunda ne düşündüğümü bildireceğim.

Jones, bu yeni profesör doktora pek güvenmediği halde, Benjamin'in sargıları çözüp yarasına bakmasına katlandı. Benjamin, bu işi yapar yapmaz, acı acı homurdanmaya, başını hızla sallamaya başladı. Bunun üzerine sinirlenen Jones, soytarılık etmemesini, durumun ne olduğunu bildirmesini istedi.

Benjamin, “bir hekim olarak mı konuşayım, yoksa bir dost olarak mı?” diye sordu.

Jones, “bir dost olarak ve ciddiyetle konuş,” dedi.

“Öyleyse yemin ederim ki, bir iki pansumandan sonra iyileşmenizi engellemek için, çok büyük ustalıklar gerekmektedir. Eğer kendi yaptığım bir merhemi kullanmama izin verirsiniz, başarı elde edeceğime güvenebilirsiniz.”

Jones'un izin vermesi üzerine, yaraya merhem sürüldü.

“İşte efendim,” dedi Benjamin. “Şimdi izninizle eski kişiliğime döneceğim yeniden. Hekimlikle ilgili işleri yaparken, insan ağırbaş-

lı haller takınmak zorundadır. Yoksa yeryüzünde hiç kimse razı olmaz ona el sürmenize. Ağırbaşlı bir kişi izlenimini vermek açısından ağırbaşlı haller takınmanın ne denli önemli olduğunu aklınız almaz efendim. Bir berber, insanı güldürebilir; ama bir hekimin, insanı güldürmek değil, ağlatması gerekmektedir.”

Jones, “Bay Berber, ya da Bay Hekim, ya da Bay Berber—Hekim” diye söze başladı.

Ama Berber, Jones’un sözünü kesti: “Aman efendim, **infandum, regina, jubes renovare dolorem** (yani ey kraliçe, anlatılmaz bir acıyı yeniden anlatmaya zorluyorsun beni.) Bu iki kardeş mesleğin, birbirinden şimdi nasıl haince ayırıldığını aklıma getirdiniz. **Vis unita fortior** (yani birleşen güç en büyük güçtür) diyen eski atasözünden de anlaşılacağına göre, tüm ayrılıklar gibi, berberlerin de hekimlerin de zararına oldu bu ayrılık. Her iki meslekte de, bu atasözünün doğruluğunu anlayanlar vardır herhalde. Ama bu iki mesleği kendi kişiliğinde birleştiren bana, öyle ağır geldi ki bu ayrılış!”

Jones, “kendini ister berber say, ister hekim” dedi; “bugüne dek tanıdığım adamların en acayibi, en tuhafı olduğundan hiç kuşku yok. Yaşam öykünün çok şaşırtıcı yanları olsa gerek. Bu öyküyü dinlemeye de hak kazandığımı kabul edersin herhalde.

“Bunu kabul ediyorum” dedi berber. “Yeterince vaktiniz olunca, elbet anlatırım öykümü; çünkü haberiniz olsun, bir hayli uzun sürecektir anlatmam.”

Jones, şu sırada bol bol vakti olduğunu söyleyince, Benjamin, “peki öyleyse” dedi, “buyruğunuza boyun eğeceğim. Ama hiç kimsenin bizi rahatsız etmemesi için, kapıyı kilitleyeceğim önce.

Benjamin kapıyı kilitledikten sonra, çok ağırbaşlı bir halle Jones’a doğru yürüyüp, “her şeyden önce size şunu bildireyim, efendim” dedi: “Şimdiye dek benim en büyük düşmanım siz oldunuz.”

Bu beklenmedik sözü duyunca, Jones irkildi. Büyük bir hayretle, biraz da sertçe konuştu:

“Ben mi sizin düşmanınız oldum efendim!”

“Yoo, kızmayın” dedi Benjamin; “çünkü yemin ederim ki, ben sizin düşmanınız değilim. Bana kötülük etmeye hiç niyetiniz de yok-

tu. Zaten küçük bir bebektiniz o sırada. Adımı söyler söylemez, bu bilmece kendiliğinden çözümlenecek: Partridge diye bir adamın adını hiç duymadınız mı, efendim? Bu Partridge, sizin babanız sanılmak onuruna erişti ve bu onur sayesinde de, mahvolup gitti."

Jones, "elbette duydum Partridge adını" dedi. "Oldum olası, o adamın oğlu bilirim kendimi."

"İşte efendim, ben Partridge denilen o adamım. Evlat olarak bana karşı hiçbir göreviniz olmadığını da hemen şu anda bildiriyorum size; çünkü yemin ederim ki, siz benim oğlum değilsiniz."

"Ne! Demek ki, yersiz bir kuşku yüzünden, benim de bildiğim tüm o felâketler geldi başınıza! Hiç olur mu böyle şey!"

"Olur, efendim. Oldu da. Neyse... Birine acı çektiren, aslında suçsuz olsa bile, ondan nefret etmek doğaldır belki. Ama benim böyle bir huyum yok. Size daha önce de söylediğim gibi, Kara George'a karşı nasıl davrandığınızı duyduğum günden beri sizi sevdim. Olağandışı bir rastlantı sonucu sizinle böyle karşılaşınca, şuna da inandım: Siz doğdunuz diye ben çok acı çektim ama, aslında siz, çektiğim bunca acıyı bana unutturmak için dünyaya geldiniz. Üstelik, sizinle karşılaşmadan bir gece önce bir düş gördüm: Bir iskemleye çarpıp tökezliyorum ama, canım yanmıyor. Hayırlı bir şeyler olacağını açıkça gösteriyor bu. Dün gece gene bir düş gördüm: Süt gibi ak bir kısırağa binmiş, peşinizden gidiyorum. Bu çok güzel bir düştür; talihimin iyiden iyiye açılacağını gösterir. Zalimce davranıp, talihime engel olamazsınız, umarım."

"Mr. Partridge" dedi Jones, "benim yüzümden çektiklerinizi size unutturmak için elimden geleni yapmak, benim açımdan bir mutluluk olur. Gerçi şu sırada bunu başarabileceğimi pek sanmam ama, gene de hiçbir şeyi esirgeyecek değilim sizden."

"Benim istediğimi yapmak sizin elinizdedir; çünkü benim istediğim tek şey, sizinle beraber bu sefere gitmeme izin vermenizdir. Hatâ bunu aklıma öyle bir koydum ki, hayır derseniz, hem bir berberi, hem bir hekimi öldürüverirsiniz bir tek sözcükle."

Jones gülümseyerek, topluma bunca kötülük yapmak niyetinde olmadığını söyledi. Sonra, bundan böyle Partridge adını vereceği-

miz Benjamin'i bu işten caydırmak amacıyla, akıllı uslu birçok nedenden ileri sürdü. Ama çabaları boşunaydı. Süt gibi ak kısırak düşünce sarsılmaz bir güveni vardı Partridge'in.

Partridge, "şunu da hesaba katın efendim" dedi. "Ben bu dâvâya candan inananlardanım. Beni yanınıza alsanız da, almasanız da, gideceğim bu sefere."

Partridge, Jones'dan ne denli hoşlandıysa, Jones da o denli hoşlanmıştı Partridge'den Kendi keyfini düşünerek değil, Partridge'in iyiliğini düşündüğü için sefere gelmemesini istemişti. Arkadaşının kararlı olduğunu görünce, gelmesine izin verdi ama, biraz sonra da aklını başına topladı:

"Mr. Partridge," dedi, "size bakabileceğimi sanıyorsunuz belki. Ama size bakabilecek durumda değilim aslında."

Jones, kesesinden çıkardığı dokuz giniyi saydı; varının yoğunun bu olduğunu söyledi.

Partridge, şimdi değil ileride göstereceği lütûflan düşünerek Jones'a güvendiğini; pek yakında Jones'un eline yeterince para geçeceğine inandığını bildirdi.

"Şimdiyse, efendim" dedi, "ben sizden daha zenginim galiba. Size hizmet etmek üzere, varımı yoğunu emrinize vermeye hazırım. Hepsini almanızı istiyorum. Adaminiz olarak yanınızda kalayım. **Nil desperandum est Teucro duce et auspice Teucro** yani Teucer önderimiz ve koruyucumuz olduğu sürece, hiçbir şeyden umut kesilmez."

Jones, Partridge'in cömertçe yaptığı bu öneriyi benimsemeye hiç yanaşmadı.

Ertesi sabah yola çıkmaya karar vermişlerdi. Ama Jones'un eşyalarıyla ilgili bir engelle karşılaştılar: Jones'un sandığı, atsız taşınamayacak kadar büyüktü.

Partridge, "size akıl öğretiyorum diye kusuruma bakmayın ama" dedi, "içinden birkaç gömlek alıp, bu sandığı burada bırakmalıyız. Gömleklerinizi kolayca taşıyım. Sandığa gelince, onu kilitleyip, güvenilir bir yerde, benim evimde bırakırız."

Jones bu hal çaresini dakikasında benimsedikten sonra, berber,

yolculuğa hazırlanmak üzere kendi evine döndü.

BÖLÜM 7

Partridge'in davranışını şimdiye dek anlatılanlardan daha iyi açıklayan bazı nedenler gösterilir; Jones'un bir kusuru savunulur; hancı bayanla ilgili birkaç küçük öykü daha anlatılır.

Partridge, boş inançlara dünyada en çok bel bağlayanlardan biri olduğu halde, sırf iskemle ve kır kısarak düşlerini hayıra yorumladığından ötürü, ya da savaş meydanlarını yağma etmek umuduyla, bu sefere katılıp Jones'un peşine takılmak istemezdi belki de. Gerçek şuydu ki, Jones'un anlattıklarını uzun uzun düşündükten sonra, Mr. Allworthy'nin kendi öz oğlunu (Jones'un Mr. Allworthy'nin oğlu olduğuna kesinlikle inanıyordu) böylesine entipüften nedenler yüzünden kapı dışarı etmesine aklı yatmıştı Partridge'in. Bundan ötürü, Jones'dan duyduklarının başından sonuna kadar uydurma bir masal olduğu; köyünde mektuplaştığı kişilerin ikide birde yazdıkları gibi, içi içine sığmayan bir delikanlı olan Jones'un babasının evinden kaçtığı sonucuna varmıştı. Delikanlıyı kandırıp, babasının yanına dönmelerini sağlarsa, Mr. Allworthy'ye hizmet etmiş olacak; bu hizmet sayesinde de, Mr. Allworthy'nin eskiden Partridge'e duyduğu öfkeden en küçük bir iz bile kalmayacaktı. Zaten Partridge'e göre, Mr. Allworthy gerçekten kızmamıştı ona; ancak kendi adına leke sürülmesin diye, haksız yere suçlamıştı Partridge'i. Berberin böyle düşünmesinin birçok nedeni vardı: Mr. Allworthy bu kimsesiz çocuğa büyük sevgi göstermiş, Partridge'e karşı da çok sert davranmıştı. Partridge ise, kendini suçsuz bildiği için, başkalarının onu suçlu bulacağına inanmıyordu. Üstelik bu iyi yürekli adam, Partridge'e bağladığı yıllık geliri herkesin gözü önünde kestikten sonra, ona gizlice para göndermişti gene de. Partridge, öteden beri aldığı bu parayı,

kendisine karşı yapılan haksızlığın bağışlanması için verilen bir çeşit tazminat sayardı. Bana kalırsa, nerdeyse herkes, bir insanın açlık-kelliliğinden yararlanınca, bunu o insanın su katılmamış iyilikseverliğine bağlamazlar; bu cömertliğin başka nedenleri olduğunu düşünürler. Bir yolunu bulup delikanlıyı kandırabilirse, evine dönmesini sağlayabilirse, Mr. Allworthy'nin gene gözüne gireceğinden, zahmetlerine karşılık bol bol ödüllendirileceğinden hiç kuşkusu yoktu Partridge'nin. O zaman doğup büyüdüğü köye dönecekti; ve hiç kimsesiz Odysseus bile, zavallı Partridge kadar içtenlikle özlememişti kendi öz memleketini.

Jones'a gelince, Partridge'in söylediklerine iyice inanmıştı. Berberin, sırf Jones'a duyduğu sevgiden ve bu dâvâya bağlılığından ötürü onunla beraber gitmek istediğini sanıyordu. Başkalarının içtenliğine böylesine çabuk inandığı için; Jones'u çok ayıplamamız gerekir. Doğrusunu isterseniz, bir insanın çevresindekilerin sözlerini düşünüp taşındıktan sonra, aceleyle kapılmadan değerlendirmesinin ancak iki yolu vardır: Birincisi, o insanın uzun üsre deneyden geçmesi; ikincisi de kendine özgü büyük yetenekleri ve bir çeşit dehası olmasıdır. İkinci yol, birincisinden kat kat üstündür; çünkü o zaman insan genç yaşta da bu konuda ayrıca yetenekli olabilir, başkalarının sözlerini değerlendirmede kesin ve şaşmaz sonuçlara varabilir. Birçok kişinin aldattığı bir adam, bunlardan birinin dürüst çıkacağını umabilir. Oysa bunun olanak dışı olduğunu içinden gelen bir sezgiyle kavrayan adam, bir tek kez bile aldatılamayacak kadar akıllıdır. Jones'da bu yetenek doğuştan yoktu. Henüz çok genç olduğu için, bunu deney yoluyla da elde edememişti. Zaten böyle bir yetenek, ancak yaş iyice ilerledikten sonra elde edilebilir. İşte bu yüzden ki, kimi yaşlılar, kendilerinden biraz daha genç olanların aklını küçümserler.

Jones, günün büyük bir kısmını yeni tanıdığı bir adamla geçirdi. Hanın sahibi, daha doğrusu hancı bayanın kocasıydı bu adam. Uzun süren bir gut nöbetinden sonra, aşağı kata yeni inmişti. Bu illetinden ötürü, yılın yarısı odasında kapalı kalır; öteki yarısını da handa dolaşarak, piposunu tütürerek, eşiyle dostuyla içki içerek, hanın iş-

lerine hiç mi hiç karışmadan geçirirdi. Kibar bir bay gibi yaşayan, yani hiçbir iş görmemek üzere yetiştirilen bu adam, çalışkan bir çiftçi olan amcasından kalan küçük mirası, avda, at yarışlarında, horoz dövüşlerinde harcamıştı. Hancı bayan, bazı görevleri yerine getirsin diye evlenmişti onunla; bu görevleri çoktandır yerine getirmedigi için de candan nefret ediyordu ondan. Ne var ki, bu adam ters huyluydu. İşte bu yüzden hancı bayan, sabah akşam övdüğü birinci kocasıyla ikincisini sık sık karşılaştırıp, ikinci kocasını küçük düşürüp azarlamakla yetinmek zorunda kalıyordu. Hancı bayanın kazandığı paranın çoğu kendi cebine girdiği, ailenin bakım ve yönetiminde de kendi egemen olduğu için, uzun ve başarısız bir savaştan sonra, hancı bayan kocasını kendi haline bırakmaya katlanmıştı.

Akşamleyin Jones odasına çekildikten sonra, bu sevdalı çift arasında, bizim delikanlıyla ilgili küçük bir tartışma başladı.

"O ne öyle!" dedi kadın. "O bayla içki içtiğini gördüm."

"Evet, beraber bir şişe içtik" dedi adam. "Çok kibar bir bay. Atlardan da bir hayli anlıyor. Ama daha pek genç olduğundan, dünyayı gezip tozmamış; at yarışına da az gitmiş."

"Ya! Demek ki, o da sizin cinsden! At yarışı meraklısı olduğuna göre, kibarlığı su götürmez! Cehenneme kadar yolu var böyle kibarların! At yarışı meraklılarını ben sevmeyeceğim de kim sevecek yani!"

"Hakkın var doğrusu" dedi koca; "çünkü eskiden bu meraklılardan biri de bendim"

"Orası öyle" diye karşılık verdi hancı bayan. "İlk kocamın dediği gibi, senin bana yaptığın iyiliklerin tümünü iki gözüme tıksam, her şeyi olduğu gibi göürdüm gene del!"

"Allah kahretsin senin şu ilk kocanı!" diye bağırdı ikinci koca.

"Senden üstün bir adama küfretme sakın! Eğer ölmeseydi, ona küfretmeyi göze alamazdın."

"Demek ki, senin kadar yürekli olmadığımı sanıyorsun; çünkü sen, benim önümde kaç kez küfrettin ilk kocana."

"Eğer ettimse, çok pişman olmuşumdur buna. Ağzımdan kaçan bir sözü bağışlayacak kadar ulugönüllüydü benim ilk kocam. Senin

gibilerinin benim damanma basmaya hakkı yoktur. O benim kocamdı! Kocam! Öfkeye kapılıp, ona ters bir lâf etmişimdir belki. Ama 'sen bir itsin' dememişimdir ona. Yalan söylemiş olurum böyle deseydim."

Hancı bayan daha birçok şey söylenip durdu. Ne var ki, kocası bunları duymuyordu; çünkü piposunu yakmış, elinden geldiğince hızla, topallaya topallaya uzaklaşmıştı. Hancı bayanın söyledikleri, bu öyküye giremeyecek kadar yakışıksız bir konuya gittikçe daha yaklaştığı için, biz de bu sözleri yazmaktan vazgeçiyoruz şimdi.

Partridge sabahleyin erkenden, sırtında çantası, yolculuğa hazır bir durumda, Jones'un yatağının başucuna dikildi. Bu sırt çantasını kendi eliyle yapmıştı; çünkü Partridge'in marifetlerinden biri de, epeyce usta bir terzi oluşuydu. Kendi iç çamaşırlarından dört gömlek vardı bu çantada; bizim delikanlının sekiz gömleğini de aynı çantaya yerleştirdi. Jones'un sandığını kapatıp kendi evine taşımak üzereyken, hancı bayan Partridge'in yolunu kesti; hesap ödenmeden herhangi bir eşyanın handan çıkmasına izin vermeyeceğini bildirdi.

Daha önce de söylediğimiz gibi, hancı bayan bu bölgenin mutlak hükümdarı olduğundan, onun koyduğu yasalara uymak zorunluğuydu. İşte bu yüzden hesap pusulası hazırlandı. Jones'un nasıl ağırlandığı göz önünde tutulursa, bu hesap beklenildiğinden çok daha yüklüydü. Han işletenlerin, mesleklerinin yüce gizleri saydıkları kimi kuralları açıklamak zorundayız şimdi. Birinci kural: Handa iyi bir yiyecek varsa (ki bu pek ender olur), bu yiyeceği, ancak atlarla, arabalarla, uşaklarla yolculuk edenlere sunmak. İkinci kural: En iyi yiyecekler için kaç para alınıyorsa, en kötüler için de aynı parayı almak. Üçüncü ve son kural: Müşteri az yiyor ve içiyorsa; her yediğine ve içtiğine çok fiyat biçerek, hesabı denkleştirmek.

Hesap pusulası hazırlanıp ödendikten sonra, Jones, sırt çantasını taşıyan Partridge ile birlikte yola çıktı. Hancı bayan, ona iyi yolculuklar dilemeye bile yanaşmadı. Çünkü bu handa kalanlar kibar kişilerdi; ve Allah bilir neden, kibar kişiler sayesinde ekmek parasını kazananlar, sanki kendileri de aynı kibar sınıftanmış gibi, daha aşağı tabakalardan gelenlere karşı küstahça davranırlar.

**Jones'un Gloucester'e gelip, Çan adlı
hana yerleşmesi; bu hanın özellikleri
ve Jones'un orada karşılaştığı dalaveracı
bir avukatın kişiliği**

Mr. Jones ile Partridge ya da Küçük Benjamin (bu "küçük" sıfatı adama alay olsun diye verilmişti belki de; çünkü Partridge bir metre seksen boyundaydı nerdeyse) son kaldıkları yerden anlattığımız biçimde ayrıldıktan sonra, yazılmaya değer hiçbir serüvenle karşılaşmadan Gloucester'e vardılar.

Orada, Çan tabelasını taşıyan bir handa kalmaya karar verdiler. Çan adlı han gerçekten çok güzeldir. Bu eski kente gidecek olan tüm okuyucularına orada kalmalarını candanlıkla salık veririm. Han sahibi, büyük bir vaiz sayılan Whitefield'in kardeşi olduğu halde, Metodizm'in ya da Hristiyan Kilisesine aykırı herhangi başka bir mezhebin tehlikeli ilkeleriyle zehirlenmiş değildir. Ne Kiliseye ne de Devlete zararı dokunmayacak, kendi halinde, namuslu bir adamdır bana kalırsa. Eskiden güzelliğiyle ün kazanan karısı ise, hâlâ çok hoş bir kadındır. Görünüşü ve davranışıyla, toplumun en üst çevrelerinde bile bir yıldız gibi parlayabilir. Kadın, bunun da daha birçok başka üstünlüğü olduğunun da farkında herhalde. Ama şimdiki durumundan hoşnut görünüyor, toplumda yüksek bir yeri olmayışını hiç yadırgamıyor. Bu kadın, sırf sağduyusu ve bilgeliği sayesinde, alinyazısına katlanıyor; çünkü kocası gibi, o da Metodizm'e özgü görüşlere hiç kapılmamış henüz. Henüz diyorum; çünkü hancının karısı, kayınbiraderin yazılarının onu ilkin bir hayli etkilediğini açıkça söylemekten çekinmiyor. Hattâ Metodistlerin dinsel törenlerine katılabilmek ve "Ruhun Olağanüstü Heyecanlarını" duyabilmek için, bu mezhepteki kadınların giydikleri özel giysiyi bile satın almış. Ne var ki, üç hafta boyunca gittiği bu törenlerde, kendi deyimiyle, beş paralık bir heyecan duyamadığı için, akıllı davranıp özel giysisini bir kenara koymuş, mezhepten çıkmış. Sözün kısası, hancının eşi son

derece iyi huylu ve dost bir kadın. Herkesi hoş tutmak için, öyle canla başla uğraşıyor ki, onun hanında kalmaktan ayrıca hoşnut olmayan konukları, gerçekten somurtkan kişiler saymak gerekir.

Jones ile yol arkadaşı hana girdikleri sırada, bir rastlantı sonucu avluda bulunan Mrs. Whitefield, keskin zekâsı sayesinde, öykümünün baş kişisinin halinden, onun sıradan bir adam olmadığını hemen anladı. Hizmetçilerin ona bir oda göstermelerini ve delikanlının kendisiyle beraber yemek yemesini istedi. Jones bunu sevine sevine kabul etti; çünkü böyle yol teptikten ve bu kadar uzun süre aç kaldıktan sonra, Mrs. Whitefield'den çok daha az hoş olan bir kişinin çağrısını ve çok daha kötü bir yemeği de hoş karşılardı.

Sofrada Mr. Jones ve iyi yürekli Mrs. Whitefield'den başka, Salisbury'li bir noter vardı. Mrs. Blifil'in öldüğü haberini Mr. Allworthy'ye getiren noterin ta kendisiydi bu adam. Adının Dowling olduğunu henüz bildirmemiştik sanırım. Avukat olduğunu söyleyen ve Somersetshire'da Lidlich'e yakın bir yerlerde oturan bir adam daha vardı. Bu adam, avukat geçiniyordu ama, akıldan ve bilgiden yoksun, aşağılık bir dalaveracıydı aslında. Hukuk mesleğinin upuzun giysisinin kuyruğunu taşıyanlardan biri diyebiliriz bu herife. Noterler, mesleklerinin yedek uşakları sayılan bu adamları beygir olarak kullanırlar. Böyleleri, yarım crown'luk bir ücret kazanmak uğruna, posta arabalarında çalışan genç çocuklardan fazla yol koşarlar.

Yemek sırasında, Somersetshire'lı avukat, Jones'u tanıdı; çünkü Mr. Allworthy'nin mutfağına sık sık uğradığı için, delikanlıyı orada görmüştü. Bundan yararlanıp, ancak yakın bir dosta ya da tanıdığı yakışacak laübali bir tavırla, Mr. Allworthy'nin ailesinin nasıl olduğunu sordu. Bu aileyle senli benliymiş havasını vermek amacıyla büyük bir çaba gösteriyordu ama, o evde ancak uşakla konuşabilmek onurunu elde edebilmişti şimdiye dek. Jones, dalaveracı avukatı hiç görmediği ve bu adamın kendinden üstün kişilerle içli dışlıymış geçinmek iddiasında olduğunu herifin her davranışından anladığı halde, onun tüm sorularına büyük bir nezaketle karşılık verdi.

Bu tür heriflerle konuşmak, akli başında bir insanın ayrıca ağrına gittiği için, sofraya örtüsü kalkar kalkmaz, Mr. Jones kesin bir tavır alıp,

masadan uzaklaştı; zavallı Mrs. Whitefield'i hancı olmanın cezasını çekmeye bıraktı. Zaten Mr. Timothy Harris'in ve ince zevkli başka hancıların yakınlara anlattıklarına göre, bu ceza, yani konuklarıyla oturmak zorunluğu, en acı yanıymış bu mesleğin.

Jones odadan çıkınca, dalaveracı avukat, Mrs. Whitefield'e fısıldaarak sordu hemen:

"Şu fiyakalı çapkının kim olduğunu biliyor musunuz?"

Mrs. Whitefield, o bayı ilk kez bugün gördüğünü söyledi.

"Baymış!" dedi dalaveracı avukat. "Amma da bay! At hırsızlığı yaptığı için asılan bir herifin piçidir o ayol! Bir kutuya koyup, Mr. Allworthy'nin kapısına bırakıvermişler piçi. Hizmetçilerden biri onu bulduğu sırada, kutu yağmur suyuyla öylesine doluymuş ki, piç az kalsın boğulacaktı. Ama boğulmasını değil, başka bir biçimde ölmesini gerektiriyor alınyazısı."

Dowling alay edercesine sırtıttı: "Tamam, tamam! Söylemene gerek yok. Vallahi hepimiz anladık alınyazısının onu ne biçim bir ölüme sürükleyeceğini.

Dalaveracı avukat durmadan konuşuyordu: "Herkesçe bilindiği gibi, çekingen bir adam olan, başı belâya girecek diye korkan Mr. Allworthy, piçin eve alınmasını buyurdu. Piç orada bir bay gibi büyüdü, beslendi, süslenip püslendi. Derken, hizmetçi kızlardan birini gebe bıraktı. Sonra, kızı kandırıp, karnındaki bebeği Mr. Allworthy'nin peydahladığına yemin ettirdi. Onu, orospu peşinden koşuyor diye sırf azarladığı için, Mr. Thwackum adlı bir din adamının kolunu kırıdı. Derken ateş edip, Mr. Blifil'i sırtından vurmaya kalktı. Günün birinde Mr. Allworthy hastayken, adamcağız uyuyamasın diye, eline bir davul aldı; davulu çala çala evde bir aşağı bir yukarı dolandı durdu. Buna benzer daha nice kepazelikler yaptı. İşte bu yüzden, ben oralardan tam ayrılacağım sırada, yani dört beş gün önce, Mr. Allworthy, çırlıçıplak kapı dışarı etti onu."

"Çok da hakkı varmış doğrusu" dedi Dowling. "Ben kendi öz oğlumu bile kapı dışarı ederdim, bu herifin yaptıklarının yarısını bile yapsa. Peki lütfen, söyler misin bu kibar bayın adını?"

"Adı mı? Adı Thomas Jones'dur onun.

Dowling biraz heyecanlandı: "Jones mu? Ne! Yani bizimle birlikte yemek yiyen, Mr. Allworthy'nin evinde oturan Mr. Jones mu?"

"Ta kendisi."

Dowling "bu baydan bana çok söz edildi" dedi; "ama hiçbir kötü şey duymadım onunla ilgili olarak."

Mrs. Whitefield lâfa karıştı: "Ben de şunu söyleyim ki, anlattıklarınızın yarısı bile doğruysa, hiç kimsenin görünüşü böylesine aldatıcı olamaz. Mr. Jones'u gören, onu anlattığımızdan bambaşka bir insan sanırdı. Gerçi ben onu az gördüm ama, dostluk edilebilecek, kibar ve efendiden bir adama benziyor her haliyle."

Tanıklık etmeden önce genellikle mahkemelerde yemin ettiğini, anıa şu sırada yeminli olmadığını anımsayan dalaveracı avukat, biraz önce söylediklerini kanıtlamak için o kadar çok yemin ve de o kadar çok küfretti ki, bunları duymak istemeyen Mrs. Whitefield, sırf yeminler ve küfürlerin ardı kesilsin diye, onun söylediklerine inandığını bildirdi.

Bunun üzerine dalaveracı, "bayan" dedi, "söylediklerimin doğru olduğunu bilmesem, bunları söyleyecek kadar alçalamazdım elbette. Bana hiçbir zaman kötülük etmeyen bir adama karaçalmakta ne gibi bir çıkarım olabilir? Bilin ki, söylediklerimin hepsi doğrudur; doğru olduğundan da herkesin haberi vardır bu ülkede."

Dalaveracı avukatın Jones'u kötülemesi için bir nedeni ya da bir isteği olmadığını sanan Mrs. Whitefield, adamın böyle üstüste yeminler ederek ve güvenle konuşarak söylediklerine inandı. İnandığı için de okuyucumuz ayıplayamaz kadıncağızı. Bunun üzerine Mrs. Whitefield, bir insanın yüzüne bakarak onun kişiliğini anlamak iddiasından vazgeçti ve konuşunu öylesine kötü görmeye başladı ki, onun bir an önce gitmesine can attı.

Kocası Mr. Whitefield, mutfaktan aldığı bir haberi aktardıktan sonra, Mrs. Whitefield'in bizim delikanlıya güveni büsbütün sarsıldı; çünkü Partridge, mutfaktakilere şöyle demişti:

"Sırt çantasını ben taşıdığım halde; Tom Jones (böyle sözünü ediyordu Mr. Jones'un) salonda keyfederken, ben hizmetçiler arasındayım oturmaya katlandığım halde; ben onun hizmetinde değilim. O ne

denli kibar bir baysa, ben de o denli kibar bir bayım.”

Bütün bunlar olup biterken, susup oturan Dowling, parmaklarını ısırđı, yüzünü buruşturdu, sırtıttı ve son derece kurnaz haller takındı. Sonunda ağzını açıp, Mr. Jones'un böyle bir bay olamayacağını söyledi. Derken, büyük bir telâş içinde hesap pusulasını ödedi, o akşam Hereford'da bulunması gerektiğini bildirdi, acele yapılması gereken işlerinin çokluğundan yakındı; ve yirmi yerde birden bulunabilmek için, kendini yirmi parçaya bölmek istediğinden söz etti.

Dalaveracı avukat da gittikten sonra, Jones lûtfedip kendisiyle birlikte çay içmesi için Mrs. Whitefield'e bir çağında bulundu. Mrs. Whitefield buna yanaşmayınca, üstelik yemekteki davranışından bambaşka bir tavırla bunu reddedince, delikanlı bir hayli şaştı. Jones, bu bayanın tutumunun artık değiştiğinin farkına vardı. Mrs. Whitefield doğuştan gülyüzlü olduğu için, onu övmüştük biraz önce. Oysa şimdi kadının yüzünde zorlanmış bir sertlik vardı. Bu durum öyle tatsız geldi ki bizim delikanlıya, vakit iyice geç olduğu halde, bu handan hemen o akşam gitmeye karar verdi.

Tom Jones, Mrs. Whitefield'in ansızın değişmesini yorumlarken, biraz haksızlık ediyordu aslında. Kadınların genel olarak vefasızlığı, durup dururken tutumlarını değiştirivermeleri konusunda bazı hâşin ve de haksız yargıları dışında, başka bir kuşkuyla da kapılmaya başlamıştı: Atları olmadığı için kendisine karşı nezaketsiz davranıldığını sanıyordu. Yatak başına hesap ödenirken, at denilen hayvanlar çarşaf kirletmedikleri için, o atlara binen kişilerden çok daha kârlı sayılırlar hanlarda. İşte bu yüzden hancılar, binicilerden çok atlarla görüşmek istemekte idler. Ne var ki, bu tür hancılardan çok daha uygar bir tutumu benimseyen Mrs. Whitefield'e haksızlık etmek istemeyiz; çünkü gerçekten kibar bir kadındı o. Yaya yürüyen baylara da son derece nazik davranabilirdi. Öykümüzün baş kişisini rezil bir herif sandığı için, ona yüz vermemişti. Okuyucunun bildiklerinden Jones'un da haberi olsaydı, Mrs. Whitefield'i ayıplayamazdı. Hatta kadının davranışını doğru bulur; kendisine saygısızlık gösterdi diye, kadına daha da çok saygı beslerdi. Durup dururken adı kötüye çıkan suçsuz bir adamın durumu güçtür. Oysa kötü olduğunu kendi

de bilen bir adam, onu önemsemeyen ve hor görenlere öfkelenirse, haksızlık etmiş olur. Hattâ dürüst bir adam, karşısındakilerle iyice tanışıp konuşarak suçsuz olduğunu kanıtlamadan önce, onunla ille dostluk kurmak isteyenleri aşağılar doğal olarak.

Gelgelelim Jones'un durumu böyle değildi. Ne olup bittiğinden hiç haberi olmadığından, Mrs. Whitefield'in davranışına haklı olarak gücenmişti. Onun için hesabı ödedi; handa kalmak için kıyametler koparan Mr. Partridge'e hiç aldırmadan, yola çıktı. Mr. Partridge de sırt çantasını yüklenip, arkadaşının peşinden gitmek yüceliğini gösterdi.

BÖLÜM 9

**Jones ile Partridge'in sevda, soğuk hava,
açlık ve başka birçok konu üstüne konuşmaları;
Partridge'in çok önemli bir şeyi ağzından
kaçırmak üzereyken, iyi bir rastlantı sonucu,
son dakikada kendini bu tehlikeden kurtarması.**

Gölgeler yüce dağlardan alçalıp yayılmaya başladı şimdi. Her çeşitten tüylü yaratık yuvasına çekildi. Üst tabakadan gelen ölümlü kişiler öğle yemeğine, alt tabakadan gelen ölümlü kişiler de akşam yemeğine oturdular. Yani sözün kısası, Mr. Jones Gloucester'den çıkarken saat beşi çalıyordu. Tam kış ortası olduğundan, bu öyle bir saattki ki, eğer ay bunu engellemeseydi, karanlığın kirli parmakları, kapkara bir perdeyle örtecekti evreni. Ne var ki ay, geceyi gündüz yapan kimi keyf düşkünü insanların yüzünü andıran yuvarlak ve kırmızı bir yüzle, gün boyunca uyuduğu yatağından bütün gece uyanık kalabilmek için çıktı o sırada.

Jones, biraz yürüdükten sonra bu güzel gezegeni övdü. Sonra, yol arkadaşına dönüp, ömründe böylesine nefis bir akşam görüp görmediğini sordu. Partridge bu soruya hemen karşılık vermeyince, Jones ayın güzelliğinden dem vurdu. Gökyüzünü aydınlatan ay ve yıl-

dızlar konusunda öteki şairlerin tümünden kuşkusuz üstün olan Milton'dan birkaç dize aktardı. Derken **The Spectator**'da okuduğu bir öyküyü anlattı: Birbirlerinden çok uzaklarda oldukları sırada, belirli bir saatte aya bakmaya karar verip, aynı anda aynı şeyi seyrettikleri düşüncesiyle avunan iki sevdalının öyküsüydü bu.

Bizim delikanlı bunları anlattıktan sonra, "insanlığın duyabileceği tüm tutkuların en yücesini gerçekten duyuyordu bu sevdalılar" diye ekledi.

"Olabilir" dedi Partridge. "Ama soğuğu duyamayan bedenleri olsaydı, daha da çok kıskanırdım onları; çünkü ölesiye dondum. Çok korkarım ki, başka bir hana varamadan önce, burnumdran bir parça kopup yokoluvorecek bu gidişle. Çan, ömrümde gördüğüm en rahat hanlardan biriydi. Oradan böyle geceleyin çılgınlar gibi kaçtığımız için başımıza bir belâ gelecek herhalde. Vallahi ben orada gördüğümü hiçbir yerde görmedim. Bu ülkenin en büyük Lord'u, kendi evinde ne denli rahat ederse, orada da o denli rahat edebilir. Ve biz, böyle bir yeri bırakıp, dağlarda bayırlarda, Allah bilir nerelerde, **per devia rura viarum**, yani ıssız köşelerde bucaklarda dolanıp duruyoruz. Ben size bir şey söylemiyorum ama; aklımızın başımızda olmadığını ileri sürecektense kadar hoşgörüsüz kişiler de çıkabilir karşımıza.

"Ayıp, Mr. Partridge" dedi Jones. "Biraz daha yürekli olun. Düşmana meydan okumaya gidiyorsunuz da, şimdi birazcık üşümekten mi korkuyorsunuz yoksa? Keşke bir rehberimiz olsaydı da, bu yollardan hangisine sapacağımızı bize söyleseydi.

Partridge "izin verin de, size bir öğütte bulunayım" dedi. "**Interdum stultus opportuna loquitur** yani bir budalanın da doğru söylediği olur."

Jones "peki, hangisine sapmamızı istiyorsun?" diye sordu.

"İkisine de sapmamızı istemiyorum" diye karşılık verdi Partridge. "Bulabileceğimiz tek yol, geldiğimiz yoldur. Sıkı yürürsek, bir saatte Gloucester'e geri dönebiliriz. Ama ilerlersek, bir yere ne zaman varacağımızı Allah bilir; çünkü önümde en azından elli milin uzandığını görüyorum. Bir tek ev de yok ortalarda.

"Gördüğüm çok güzel bir manzara" dedi Jones. "Işıl ışıl ışılda-
yan ay, büsbütün güzelleştiriyor bu manzarayı. Ben soldan gidece-
ğim; çünkü soldaki yol, doğru tepelere doğru uzanıyor. O tepeler
de Worcester'den pek uzak değilmiş bize anlattıklarına göre. Ca-
nın isterse, sen burada benden ayrılabilir, geri dönebilirsin. Ama ile-
riye doğru yürümeye kararlıyım ben."

Partridge "böyle bir niyet beslediğimden kuşkulanmanız doğru
değil, efendim" dedi. "Ben yalnız kendimi değil, sizi de düşünerek
bunu salık vermiştim. Ama ileriye doğru yürümeyi aklınıza koydu-
nuzsa, ben de peşinizden gitmeyi aklıma koydum. **Proe, sequar te,**
yani ileri git, arkandan geliyorum.

Birbirleriyle hiç konuşmadan birkaç mil yürüdüler. Bu sessizlik sı-
rasında, bizim delikanlı ikide birde içini çekiyor; Partridge de, onun
gibi, acı çekercesine inliyordu. Ama o iç çekmelerle o iniltilerin bam-
başkaydı nedenleri.

Derken Jones zınk diye durdu; dönüp arkadaşına "Partridge!" di-
ye bağırdı. "Yeryüzündeki en güzel yaratığın gözleri, şimdi benim
gördüğüm şu aya bakmaktadır belki!"

Olabilir efendim" dedi Partridge. "Ama ben şimdi gözlerimi gü-
zel bir rostoya dikebilseydim, ayın da, ayın boynuzlarının da cehen-
neme kadar yolu vardı.

"Bir barbar bile nasıl böyle konuşur? Ne olur, söyle bana Partrid-
ge: Sevdanın ne olduğunu ömründe duydun mu sen? Yoksa çok
eskiden duydun da, zaman tüm izlerini sildi mi anılarının?"

"Ah ki ah!" diye bağırdı Partridge. "Sevdanın ne olduğunu hiç
mi hiç bilmeseydim keşke! **Infandum regina jubes renovare do-
lorem,** yani anlatılmaz bir acıyı yeniden dile getirmemi emrediyor-
sun, ey kraliçe! Aşk tutkusunun tüm duygularını, tüm yüceliğini, tüm
acısını tattım ben!"

"Peki, sevgilin sana hainlik mi etti?"

"Gerçekten çok hainlik etti, efendim; çünkü benimle evlendi ve
dünyanın en baş belâsı karısı oldu. Neyse, Tanrıya şükürler olsun,
o yok artık. Vaktiyle okuduğum bir kitaba göre, ölülerin ruhu aya gi-
dermiş. Eğer karımın ruhunun da aya gittiğine inansaydım, onu gö-

receğim korkusuyla aya bakamazdım bir daha. Ama sizin hatırlığınız için, efendim, ayın bir ayna olmasını ve şu sırada Miss Sophia Western'in o aynada kendini seyretmesini dilerdim."

"Sevgili Partridge" dedi Jones heyecanla, "bu ne güzel bir düşünce! Bana kalırsa, ancak bir âşığın aklına gelebilirdi böyle bir şey. Ah Partridge! Acaba o yüzü bir kez daha görmek bana nasip olacak mı! Ne yazık ki, o altın düşlerin tümü sonsuza dek yok oldu. Gelecekte mutsuzluktan kurtulmamın bir tek çaresi var: Eskiden benim için tek mutluluk kaynağı olan kişiyi unutmak."

"Miss Western'i bir daha görmek umudundan gerçekten vazgeçtiniz mi? Eğer benim sözümü dinlerseniz, bilin ki, yalnız görmekle kalmayacak, kollarınız arasına bile alacaksınız onu."

Delikanlı "ah, aklıma böyle şeyler getirme sakın!" diye heyecanlandı. "Bu tür özlemlerden vazgeçebilmek için, yeterince savaştım kendi kendimle."

"Olmadı" dedi Partridge. "Sevgilinizi kollarınız arasına almak istemiyorsanız, pek acayip bir âşıkınız doğrusu."

"Neyse, neyse... Bu konudan vazgeçelim... Peki, nedir senin önerdiğin çare?"

"Asker olduğumuza göre, askerlere özgü bir deyimle söyleyeyim bunu: Sağdan çarkedelim. Nereden geldikse oraya gidelim. Vakit geç de olsa, Gloucester'e belki varabiliriz bu gece. Oysa böyle boyuna yürürsek, bir han ya da bir ev görmeden, ilelebet dolanıp dururuz bana kalırsa.

"Yoluma devam etmeye kararlı olduğumu sana söylemiştim. Ama senin geri dönmeni istiyorum artık. Buraya kadar geldiğin için, sağ ol. Sana gönül borcumun küçük bir armağanı olarak şu altını almanı rica ediyorum. Hayır olmaz, benimle gelmeni istemek hainlik olur; çünkü sana açıkça söyleyeyim: Kralımın ve ülkemin hizmetinde şanlı bir ölümdür benim başlıca amacım ve isteğim.

Partridge "önce şu parayı geri alın lütfen" dedi. "Sizden şimdi para alamam efendim; çünkü bana öyle geliyor ki, sizden daha varlıklıyım şu sırada. Eğer yolunuzda gitmeye kararlıysanız, ben de sizin peşinizden ayrılmamaya kararlıyım. Mademki böylesine uğursuz

niyetleriniz var, yanınızda bulunup size gözkulak olmam şarttır bundan böyle. Bu konuda benim benimsediğim tutumun sizinkinden çok daha sağlıklı olduğuna güvenilebilirsiniz vallahi: Siz savaşta can vermeyi kesinlikle aklınıza koydunuz ya; ben de bu savaşta can vermemek için elimden geleni yapmayı aynı kesinlikle aklıma koydum. Çarpışmaların aslında pek tehlikeli olmayacağını da umuyorum; çünkü bir Katolik papazı, bu dâvânın savaş olmadan çözümleneceğini söyledi geçenlerde."

"Bir Katolik papazı mı! Bir Katolik papazı kendi dinsel inançları yararına konuşursa, ona inanmak gerektiğini söylerler öteden beri."

"Ama hiç de kendi dinsel inançları yararına konuşmuyordu bu papaz. Hattâ bir değişiklik olursa, Katoliklerin bu değişiklikten hiçbir şey elde edemeyeceklerini söylüyordu; çünkü İngiltere'nin en inançlı Protestanlarından biriymiş tahta hak iddia eden Prens Charles. Onun ve yandaşları bilinen Katoliklerin Stuart hanedanını tutmalarının tek nedeni haktan yana olmalarıymış."

"Bana kalırsa," dedi Jones, "Protestan olmadığı gibi, haktan yana da değildir Prens Charles. Başarımızdan da hiç kuşku yok. Ama ancak bir savaştan sonra başarılı olabiliriz. Yani çarpışma olmayacağı konusunda senin dostun şu Katolik papaz kadar iyimser değilim ben."

"Belki de doğru söylüyorsunuz efendim; çünkü benim okuduğum kitaplarda, kehanetlerde bulunanların tümü, bu kavga uğruna çok kan döküleceğinden sözederler. Ve şu sırada yaşayan üç başparmaklı değirmenci, diz boyu kana batmış üç kralın üç atını tutacaktı. Tanrı hepimize acır da, daha güzel günler görürüz inşallah!"

"Sen kafanı amma da saçmasapan şeylerle doldurmuşsun! Her halde Katolik papazından öğrenmişsindir bunu da. Acayip ve mantıkdışı ilkeleri savunmak için, acayip olaylar gerekiyor anlaşılan! Kral George'un dâvâsı, özgürlüğün ve gerçek dinin dâvâsıdır. Yani sağduyunun dâvâsıdır oğlum. Ve Briareus* yüz başparmağıyla birlikte yeniden canlanıp değirmenci olsa bile, bu dâvânın gene de başarı-

* Briareus, Homeros'un anlattığı, elli tane başı ve yüz tane eli olan bir dev. (Ç.N.)

ya ulaşacağını aklına koy."

Partridge bunu duyunca, sustu. Delikanlının sözleri onu allak bulak etmişti. Uygun bir fırsat bulamadığımız için okuyucumuza henüz bildiremediğimiz bir gizi açıklamanın sırası geldi şimdi: Aslında Partridge, Stuart hanedanından yanaydı; Jones'un da aynı partiden olduğunu, başkaldıranlara katılmak üzere yollara düştüğünü sanıyordu. Böyle bir yanlışlığa kapılmasının bir nedeni vardı; çünkü Huidibras'ın sözünü ettiği Söylenti denilen o upuzun boylu bayan (Vergilius, bin bir gözlü, bin bir dilli, bin bir ağızlı, bin bir kulaklı diye anlatır aynı bayanı) Jones ile subay arasında çıkan kavgayı Partridge'e aktarırken, gerçeklere pek saygılı davranmamıştı. Hattâ Söylenti, Prens Charles'ın adını Sophia'nın adıyla değiştokuş etmişti. Böylece bizim delikanlı, sözde Sophia'nın sağlığına değil, Prens Charles'ın sağlığına kadeh kaldırdığı için, saldırıya uğrayıp yere serilmişti. Partridge bunun böyle olduğunu duymuş, duyduğuna da iyice inanmıştı. Bu durumu gözönünde tutarak, delikanlıyı Stuart hanedanına yandaş sanmasına fazla şaşmamalı... Hattâ bu konuda yanıldığını anlamadan biraz önce, az kalsın Jones'a açıklayacaktı aynı dâvâdan yana olduğunu. İlk tanıştıkları sırada Jones'un savaşa katılmak kararını bellibelirsiz bir sözle Partridge'e bildirdiğini de gözönünde tutan okuyucumuz, adamcağızın böyle yanılmasına daha da az şaşar. Partridge tüm ülkenin kendi gibi düşündüğünü sandığı için, Jones'un sözlerini bu biçimde yorumlayabilirdi aslında. Delikanlımızın askerlerle birlikte yolculuk etmesine de pek hayret etmemişti; çünkü tüm halk gibi, ordunun da Stuart'lardan yana olduğuna inanıyordu.

Gelgelelim Partridge, James'e ya da Charles'a ne denli candan bağlı olursa olsun, Küçük Benjamin'e, yani kendi benliğine bu ikisinden de fazla bağlıydı. İşte bundan ötürü, yol arkadaşının ilkelerini öğrenir öğrenmez, kendi ilkelerini gizlemeyi, bunlardan vazgeçmiş gibi davranmayı uygun buldu. Ancak delikanlımız sayesinde refaha kavuşabilirdi. Jones ile Mr. Allworthy'nin arasının söylendiği kadar açık olduğuna da hiç mi hiç inanmıyordu. O bölgeden ayrıldıktan sonra, kimi komşularıyla sürekli mektuplaşmış; Mr. Allworthy'-

nin bu delikanlıya beslediği büyük sevgi konusunda abartılmış raporlar almıştı. Daha önce söylediğimiz gibi, bizim delikanlının Mr. Allworthy'nin oğlu olduğuna en küçük bir kuşku duymadan inanan Partridge'e bildirdiklerine göre, Jones öz babasının varisi de olacakmış.

Böylece Partridge, eskiden ne denli kavga etmişlerse etsinler, Mr. Jones eve döner dönmez baba oğulun barışacaklarını sanıyordu. Delikanlının gözüne girmek fırsatını iyi kullanabilirse, çok yararlanabilirdi bu banşmadan.

Jones'un evine dönmesini sağlarsa, Mr. Allworthy'nin gözüne gireceğine de güveniyordu.

Partridge'in iyi huylu bir adam olduğunu söylemiştik. Jones'a ve Jones'un kişiliğine çok candan bir sevgi duyduğunu da Partridge kendi söylemişti. Ama bu sefere katılmasında, biraz önce ileri sürdüğümüz düşüncelerin de küçük bir payı vardı herhalde. Hele delikanlımızla kendisinin başka partilere bağlı olduklarını anladıktan sonra, inançları ayrı da olsa, oğlundan ayrılmaya yanaşmayan sağduyulu bir baba gibi davranması, ancak böyle açıklanabilir. Bu gözlemlerden sonra, şunun farkına varmış bulunuyorum: Sevgi, dostluk, saygı ve buna benzer duygular, gerçi bir insanı çok güçlü biçimde etkiler ama; kendi amacı uğruna başkalarını kullanmak isteyen akli başında bir adam, kendi çıkarını da savsaklamaz hiçbir zaman. Eşi görülmemiş bir ilâçtır insanın kendi çıkarı. Tıpkı Dr. Ward'ın hapı gibi, gereken yere, dilinize, elinize ya da bedeninizin başka bir yerine ulaşırverir dakikasında; hemen de şifalı etkisini gösterir.

BÖLÜM 10

Yolcularımız çok olağanüstü bir serüvenle karşılaşılır

Jones ile arkadaşı, bir önceki bölümdeki konuşmayı tam bitirdikleri sırada, çok dik bir tepenin eteğine vardılar. Orada Jones durdu

ve gözlerini havaya kaldırıp bir süre sustuktan sonra, yol arkadaşına seslendi:

"Partridge, keşke şu tepenin üstünde olsaydım! Manzara nefis olmalı oradan. Özellikle bu ışıktaki; çünkü ayın her bir yana saçtığı o derin keder, anlatılamayacak kadar güzel gelir dertli düşünceler beslemek isteyen bir insanın hayal gücüne!"

"Olabilir" dedi Partridge. "Ne var ki, tepenin üstü dertli düşünceler verirse, eteği de neşeli düşünceler verir herhalde. Ve neşeli düşünce, dertlisinden çok daha iyidir bana kalırsa. Vallahi şu dağın doruğundan sözetmekle, kanımı dondurdunuz sanki. Bana dünyanın en yüksek dağı görünüyor bu. Yok, yok! Eğer bir yer arıyorsak, ayazdan korunmak için, yer altında bir yer arayalım kendimize."

"Sen öyle bir yere ara. Ama fazla uzaklarda olmasın ki, geri döndüğümde seni çağırınca, sesimi duyasın."

"Aman efendim! Siz delirdiniz mi yoksa!"

"Eğer bu tepeye çıkmak delilikse, demek ki ben delirdim. Ama sen soğuktan bunca yakındığına göre, aşağıda kalmanı istiyorum. Bir saate kadar geri dönerim mutlaka."

"Efendim, kusuruma bakmayın ama, siz nereye giderseniz, ben de peşinizden gitmeye kararlıyım."

Aslında Partridge, yalnız kalmaktan korkuyordu. Her şeyden korkardı ama, hortlaklardan ayrıca ödü kopardı. Gecenin bu saati, bu-lundukları yerin ıssızlığı da, çok uygundu hortlaklara.

Tam o sırada Partridge'in gözü, ağaçların arasında çok yakın görünen bir ışığa takıldı.

Kendinden geçen adamcağız, hemen bağırdı sevinçle:

"Ah efendim! Tanrı dualarıma kulak verdi sonunda; bizi bir eve götürdü. Belki de bir handır orası. Yalvarırım size efendim, bana ya da kendinize birazcık olsun acıyorsanız, Tanrının bize bağışladığı nimeti tepmeyin. Hemen o ışığa doğru gidelim. Han mı değil mi bilemem ama, orada oturanlar Hristiyanısa, böylesine berbat durumda olanlardan yatacak küçücük bir yeri esirgemezler nasıl olsa."

Sonunda Jones, candan yalvarıp yakaran Partridge'e boyun eğdi; ışığın geldiği yere doğru yürüdüler.

Çok geçmeden bir konağın ya da bir köy evinin (çünkü köyevi de denilebilirdi bu yapıya, konak da) kapısına vardılar. Jones birkaç kez kapıya vurduğu halde, içerden çıt çıkmadı. Derken, kafası hortlaklar, şeytanlar, cadılar ve bunlara benzer şeylerle dolu olan Partridge, tir tir titremeye başladı.

"Tanrı bize acısın!" diye sızlandı. "İçerdekilerin tümü ölmüştür mutlaka. Işık da yok artık. Oysa bir dakika önce yanan bir mum görmüştüm. Ah, böyle şeyler olduğunu duymuştum ben..."

Jones "ne gibi şeyler?" diye sordu. "İçerdekiler ya derin bir uykudadır ya da burası ıssız bir yer olduğu için, kapıyı açmaktan çekiniyorlardır."

Bunun üzerine Jones, iyice gürültü yapmaya, bağırıp çağırmaya başladı. Sonunda yaşlı bir kadın, üst kattaki bir pencereyi açtı, kim olduklarını ve ne istediklerini sordu.

Jones, yollarını şaşırان yolcular olduklarını, pencerede bir ışık gördükleri için, ısınabilmek umuduyla buraya geldiklerini söyledi.

"Kim olursanız olunuz!" diye bağırdı kadın. "Burada işiniz yok. Kapıyı kimseye de açacak değilim gecenin bu saatinde."

İnsan sesi duyunca, korkudan biraz kurtulan Partridge, birkaç dakika ocak başında oturabilmek için, canla başla yalvardı. Soğuktan nerdeyse öldüğünü ileri sürdü. (Nerdeyse ölmesinde, sadece soğğun değil, korkaklığın da büyük bir payı vardı aslında.) Yanındaki bayın, ülkenin en büyük toprak sahiplerinden biri olduğunu anlattı; kadını kandırabilmek için, gereken her sözü söyledi. Ama bu sözlerden fazla etkilenmeyen kadın, Jones'un ona yarım Crown vereceğini duyunca, yola geldi. Böyle bir rüşvete dayanamazdı böyle bir insan. Üstelik, ay ışığında açık seçik görebildiği Jones'ın kibar hali ve terbiyeli davranışı, kapıya gelenlerin hırsız oldukları korkusunu tamamiyle gidermişti. Onun için, sonunda yolcuları içeriye almaya razı oldu; ve sevinçten uçan Partridge, ocakta yanan güzel bir ateşin onu beklediğini gördü.

Ne var ki, adamcağız ısınır ısınmaz, aklından bir türlü söküp atmadığı korkular yüzünden, gene biraz tedirgin olmaya başladı. Partridge'in boş inançları arasında cadılar ön planda gelirdi; şimdi kar-

şlarında duran yaşlı kadın da cadı kavramına ayrıca uygundu. Otway'in **Yetim** adlı tiyatro oyununda anlatılan cadıya tıpatıp benziyordu. Hattâ bu kadıncağız, Birinci James'in kral olduğu sıralarda yaşasaydı, sırf görünüşü yüzünden, doğru dürüst yargılanmadan asıverirdi hemen.

Kadının tek başına böylesine ıssız bir yerde, dışı da içi de bu kadar güzel bir evde oturması da, Partridge'in kuşkularını destekler nitelikteydi. Ev, olağanüstü bir düzen ve zarıflıkla döşenmişti. Jones da çevresine bakınca, oldukça şaşıtı; çünkü her şeyin son derece temiz ve derli toplu olduğu bu oda, antika meraklısı bir adamın dikkatini çekebilecek değerinde biblolar ve ufak tefek eşyalarla süs-lüdü.

Jones bunları hayran hayran seyreder ve bir cadının evinde olduğuna kesinlikle inanan Partridge zangır zangır titrerken, yaşlı kadın, "burada oyalanamayacağınızı umarım, baylar" dedi; "çünkü efendim her an gelebilir. Bana verdiğiniz paranın iki katını verseniz bile, sizi burada bulmasını istemem."

"Ya, demek ki bir efendin var?" dedi Jones. "Kusuruma bakma ama, bütün bu güzel eşyaları senin evinde görünce, şaşmışım."

"Ah efendim, bunların yarısının yarısı benim olsa, varlıklı bir kadın sayardım kendimi... Ne olur efendim, burada kalmayın. Evin sahibi her an gelebilir."

"Ama" dedi Jones, "herkesin yapacağı bir şeyi yaptın da bizi bir süre içeri aldın diye sana kızamaz bu adam."

"Ah efendim, ah! Garip bir adamdır o. Hiç kimseciklere benze-mez. Evine hiç konuk gelmez. Onu görmelerini istemediği için ancak geceleyin ara sıra dışarı çıkar. Buranın köylüleri ondan korkarlar. Öyle bir kılığı kıyafeti vardır ki, alışık olmayanların ödü kopar onu görünce. Geceleyin oralarda dolaştığı için, Tepedeki Adam adını tak-tılar ona. Bana kalırsa, Şeytandan bile böylesine korkmuyorlardır köylüler. Sizi burada bulursa, fena halde öfkelenir."

"Yalvarırım efendim" dedi Partridge, "bu bayı sakın kızdırmayalım. Ben yürümeye hazırım; ömrümde bu denli ısındığımı da bilmi-yorum. Gidelim efendim, ne olur. Bakın, ocağın üstünde piştovlar

var. Allah bilir onların dolu olup olmadığını. Adamın onlarla neler yapıp yapmayacağını da ancak Allah bilir."

"Hiç korkma Partridge, ben seni tehlikeden korurum."

Yaşlı kadın lâfa karıştı: "Yoo, öyle şeyler hiç yapmaz. Sırf kendi güvenliği açısından silâh bulundurmak zorunda. Evi kaç kez soy-mak istediler. Daha geçen gece, hırsızların buralarda dolandığını du-yar gibi olduk. Böyle gece yarıları tek başına gezinirken, kötü bir he-rifin gelip onu öldürmemesine hep şaşarım. Ama demin söylediğim gibi, ondan korkuyorlar. Üstünde çalınmaya değer bir şeyler olabi-leceği de akıllarına gelmiyor."

"Efendinin çok yolculuk ettiği, pek ender bulunan bu eşyalardan anlaşılıyor."

"Evet, birçok yerlere gitmiş. Her konuda böylesine bilgili bir adam az gördüm ömrümde. Bana öyle geliyor ki, mutsuz bir aşk yaşamış ya da buna benzer bir şeyler olmuş. Otuz yıldan fazla onunla aynı evde yaşadım; bütün bu süre boyunca, altı kişiyle konuştuğunu gör-medim.

Yaşlı kadın bunları söyledikten sonra, gitmeleri için yeniden yal-vardı. Partridge de kadından yana çıktı. Ne var ki, Jones mahsus oyalanıyordu; çünkü bu olağanüstü insan büyük bir merak uyandır-mıştı onda. Yaşlı kadın, karşılığını verdiği her sorudan sonra, onla-rın gitmelerini istediği; Partridge'in ise arkadaşının kolunu çekişti-recek hale gelmesine karşın, delikanlı boyuna yeni sorular uyduru-yordu. Ama bir an geldi ki, yaşlı kadın korkudan irkildi; efendisinin eve gelirken verdiği işareti duyduğunu söyledi. Ve aynı anda kapı-nın dışında sesler yükseldi.

"Allah kahretsin seni!" diye bağıırıyordu birileri. "Hemen çıkar pa-raları! Paralar diyoruz sana, alçak herif! Yoksa beynini darmadağan ederiz!"

"Aman Tanrım!" diye bağırdı yaşlı kadın. "Haydutlar efendimin üstüne saldırdı mutlaka. Eyvah! Ben ne yapacağım? Ben ne yapa-cağım şimdi!"

Jones "bu silâhlar dolu mu?" diye sordu.

"Hiç dolu olur mu! Bomboş efendiciğim, bomboş! Aman yalvarı-

rım, bizi öldürmeyin baylar!"

Aslında yaşlı kadın, evin dışındakiler konusunda ne düşünüyor-
sa, tıpkı aynı şeyi düşünüyordu evin içindekiler için.

Jones, kadına hiçbir şey söylemeden, duvara asılı eski bir kılıcı
kaptığı gibi dışarı fırladı. İki haydutla boğuşan yaşlı adamın yalvarıp
yakardığını duydu. Hiç soru sormadan, kılıcını öyle bir savurdu ki,
herifler ihtiyarın yakasını bıraktılar; kahramanımıza saldırmayı akıl-
larına bile getirmeden, tabanları yağlayıp kaçtılar. Yaşlı bayı kurtar-
makla yetinen Jones, onları kovalamaya kalkmadı. Ağızlarının pa-
yını iyice verdiğini anlamıştı nasıl olsa; çünkü haydutların ikisi de ka-
çarken hem küfrediyorlar, hem de "öldük!" diye bağırıyorlardı ba-
ğır bağır.

Bizim delikanlı hemen koştu; boğuşma sırasında yere düşen
adamcağızı ayağa kaldırdı. Bir yerinin acıyıp acımadığını sordu te-
lâşla.

Yaşlı adam, bir süre Jones'a şaşkın şaşkın baktıktan sora, konu-
şabildi: "Yoo, hayır efendim. Pek bir yerim acımadı. Sağ olun. Tan-
rı beni korusun!"

Jones "görüyorum ki efendim" dedi, "sizi kurtarmak mutluluğu-
na erişenlerden bile çekiniyorsunuz. Kuşkulandığınız için sizi ayıp-
layamıyorum. Ama kuşkularınız yersiz. Şimdi yanınızda olanlar dos-
tunuz sizin. Böyle soğuk bir gecede yolumuzu şaşırdığımız için, oca-
ğınızın başında biraz ısınmak istedik. Tam yola çıkacakken, sizin im-
dada çağırdığınızı duyduk. Doğrusunu isterseniz, Tanrı bizi buraya
göndermiş olsa gerek."

Yaşlı adam "gerçekten Tanrı mı sizi buraya gönderdi dersiniz?"
diye sordu.

"Evet efendim, öyle. Öyle olduğuna güvenebilirsiniz. İşte kılıcı-
nız. Sizi korumak için bunu kullandım; şimdi de size teslim ediyö-
rum."

Yaşlı adam, düşmanlarının kanıyla lekelenen kılıcı aldı; gözlerini
birkaç saniye Jones'da diktikten sonra, içini çekti:

"Beni bağışlayın delikanlı. Hep böyle kuşkulu değildim eskiden.
Nankörlükten yana bir insan da değilim."

"Öyleyse bizi buraya gönderip sizi kurtaran Tanrıya şükredin. Bana gelince, her insana düşen bir görevdi benim yaptığım. Sizin durumunuzda kim olsaydı, aynı şeyi yapardım.

Yaşlı adam heyecanlandı: "Bırakın da size biraz daha bakayım. Demek bir insansınız siz? Eh belki de öylesinizdir. Buyrun, benim küçük kulübeme gelin. Gerçekten canımı kurtardınız.

Hizmetçi kadın şaşkına dönmüştü: Bir yandan efendisinden korkuyor; bir yandan da efendisine kötülük edilecek diye korkuyordu. Daha fazla korkmanın yolu varsa, Partridge hizmetçiden de fazla korkuyordu. Ne var ki kadın, efendisinin Jones ile güzel güzel konuştuğunu görüp, olup bitenlerin bilincine varınca, toparlanarak kendine geldi. Partridge ise, yaşlı adamın kılık kıyafetini görünce, bütünü korkuya kapıldı. Hizmetçi efendisini anlatırken de, kapının önünde kıyametler koparken de, böylesine ödü kopmamıştı zavallı adamcağızın.

Doğrusu bu kılık kıyafet, Mr. Partridge'den çok daha yürekli olanları bile sarsabilirdi: Yaşlı adam son derece uzun boyluydu; sakalı kar gibi beyazdı, göğsüne kadar uzanıyordu. Sirtında az çok bir paltoya benzeterek biçilmiş bir eşek derisi vardı. Ayağındaki çizmelerle başındaki şapka da çeşitli hayvanların derisinden yapılmıştı.

Yaşlı adam evine ayak basar basmaz, hizmetçisi, haydutların elinden böyle sağ salim kurtulabildiği için onu kutlamaya başladı.

"Evet kurtuldum" dedi ev sahibi, "beni koruyan sayesinde gerçekten de kurtuldum.

Yaşlı hizmetçi "Tanrı da onu korusun" dedi. "Vallahi çok iyi bir insan. Onu içeriye aldım diye bana kızacağınızdan korkuyordum. Eğer ay ışığında onun kibar bir bay olduğunu ve de soğuktan neredeyse donduğunu görmeseydim, inanın bana, kapıyı açmazdım. Onu buraya gönderen iyi melek, kapıyı açayım diye beni de kandırdı her halde.

Yaşlı bay, Jones'a döndü: "Ne yazık ki efendim, birazcık konyaktan başka evde size ikram edebileceğim ne yiyecek bir şey var, ne de içecek. Ama otuz yıldır sakladığım bu konyak gerçekten güzeldir

Jones çok terbiyeli bir biçimde konyak istemediğini söyledikten

sonra; ev sahibi, yolunu şaşırdığı sırada nereye gitmeye niyetlendiğini sorup, şöyle dedi:

"Sizin gibi birinin gecenin bu saatinde yaya yolculuk ettiğini görünce, şaştım doğrusu. Buralarda oturuyorsunuz herhalde; çünkü uzaklara atsız gideceğinizi pek sanmam."

Jones "görünüş insanları çoğunlukla aldatır" dedi. "İnsanlar gö-ründükleri gibi değildirler her zaman. İnanın ki, buralarda oturmu-yorum. Nereye gittiğimi ise, kendim de pek bilmiyorum.

"Kim olursanız olunuz, nereye giderseniz gidiniz, size olan bor-cumu hiçbir zaman ödeyemem."

"Bir kez daha söylüyorum size: Bana borçlu değilsiniz; çünkü si-ze hizmet etmek için, hiç kıymetli saymadığım bir şeyi tehlikeye sok-tum. Bu davranışımın bir değeri olamaz. Canım kadar hor gördü-ğüm hiçbir şey yoktur yeryüzünde."

Yaşlı adam "delikanlı" dedi, "bu denli gençken, böylesine mut-suz olmanıza üzüldüm."

"Evet, mutsuzum; dünyanın en mutsuz adamıyım.

"Belki bir dostunuz ya da bir sevgiliniz vardı eskiden?"

Jones heyecanlandı: "Dost ve sevgili sözlerini ağzınıza almanız bile beni çıldırtıyor."

Yaşlı adam "bu iki söz, yalnız sizi değil, herhangi bir insanı çıldırtmaya yeter" dedi. "Artık size soru sormayacağım efendim. Me-rakımdan ötürü, belki fazla ileri gittim bile."

"Merak diyorsunuz... Şu sırada kendim fena halde meraka kapıl-mışken, bu konuda sizi ayıplayamam elbette. Beni bağışlayın ama, bu eve ayak basar basmaz, gördüğüm ve duyduğum her şey, ben-de büyük bir merak uyandırdı. Ancak olağanüstü bir olay sizi bu bi-çimde yaşamaya sürüklemiş olabilir. Tıpkı benim gibi, sizin de bazı felâketlere uğradığınızdan korkarım."

Yaşlı bay içini çekip, birkaç dakika sessiz kaldı. Sonra Jones'a dikkatle bakarak, şöyle dedi:

"İyi bir yüzün bir tavsiye mektubu sayılabileceğini okumuştum bir yerde. Eğer bu doğruysa, hiç kimse sizin kadar içtenlikle tavsiye edil-memiştir. Canımı kurtardığınız için size yakınlık duymasaydım, yer-

yüzünün en nankör canavan sayılmam gerekirdi. Sizinle konuşarak, gönül borcumu biraz olsun ödeyebilirim."

Jones bir an duraksadıktan sonra, "benimle konuşursanız, çok sevinirim" dedi. "Merak duyduğumu size açıkça söylemiştim, efendim. Bu merakımı gidermek lûtfunda bulunursanız, mutlu olurum. Size yalvarırım, eğer buna bir engel yoksa, ne olur bana anlatın niçin böyle insanlardan uzak, size uymadığı besbelli bir yaşam seçtiğinizi?"

Yaşlı adam, "olup bitenlerden sonra, sizden herhangi bir şeyi esirgemeye pek hakkım yok" dedi. "Mutsuz bir insanın başına gelenleri dinlemek istiyorsanız, size anlatırım öykümü. Doğru söylediniz, toplumdan kaçanların alinyazısında acayip bir yan vardır çoğu zaman. Bu size aykırı bir düşünce gelecek, hattâ bir çelişki sayacaksınız bunu; ama insanlığı en çok sevenler, insanlardan kaçanlar, insanlardan nefret edenlerdir aslında. Bu nefretin nedeni, özel kusurlar ya da bencillikten doğan yanlıgılar değildir. Daha genel kusurlardır; yani kıskançlık, kötü amaçlı dedikodular, hainlik, zulüm ve bunlara benzer her çeşit kötülük. İnsanlığı gerçekten sevenler, bu tür kötülüklerden öylesine nefret ederler ki, bunları görmektense, bunlarla içli dışlı olmaktansa, toplumdan kaçmayı yeğ tutarlar. Sizi pohpohlamak niyetinde değilim ama, şunu da söyleyim ki, kaçmam gerekenlere, nefret etmem gerekenlere hiç benzemiyorsunuz siz. Pek bir şey söylemediğiniz halde, alinyazılarımızın biraz benzediği de anlaşıyor. Ne var ki, eninde sonunda sizin, benim kadar karabahtlı olmayacağınızı umuyorum.

Bunun üzerine Jones ile ev sahibi, birbirlerine biraz iltifat ettiler. Yaşlı adam tam öyküsüne başlayacağı sırada, Partridge lâfa karıştı. Korkusundan epeyce kurtulmuştu ama, henüz tamamiyle kendine gelememişti. İşte bu yüzden, ev sahibinin sözünü ettiği o güzel konyağı anımsamıştı. Şişe hemen geldi ve Partridge kocaman bir bardak dolusu konyağı yuvarlayıverdi.

Yaşlı adam, önsöz olarak bundan önce söyledikleriyle yetinerek, gelecek bölümde okuyacaklarımızı anlatmaya başladı.

Tepedeki Adam kendi öyküsünü anlatmaya başlar

"1657 yılında Somersetshire'ın Mark adlı köyünde dünyaya geldim. Babam, hali vakti yerinde bir çiftçiydi. Yılda 300 İngiliz Lirası getiren küçük bir toprağı vardı. Aşağı yukarı aynı parayı getiren başka bir toprağı da kiralıyordu. Babam ağırbaşlı, çalışkan bir adamdı. Çiftliğini öyle iyi yönetirdi ki, aile yaşamını zehirleyen, kötü huylu ve çılgın bir eşi olmasaydı, çok rahat ve sıkıntısız bir biçimde geçinip giderdi. Böyle bir eş, babamı mutsuz kıldı ama, yoksul yapamadı gene de; çünkü babam onu eve kapadı. Bu kadının dışarda yapacağı çılgın masraflar yüzünden servetini çarçur edeceğine, onu kendi evinde tutup boyuna azarlanmaya katlandı.

"Bu Xantippe'den (Partridge lâfa karışıp "Sokrates'in karısının adıdır bu" dedi) iki oğlu oldu: Ağabeyim ve ben. Babam ikimizin de doğru dürüst bir eğitim görmesini istiyordu. Ama ne yazık ki, annemin gözdesi olan ağabeyim, okumayı tamamiyle savsakladı. O kadar ki, pek az ya da hiç ilerlemeden okula beş altı yıl gittikten sonra, öğretmen, onu orada alakoymanın bir anlamı kalmadığını söyledi. Babam, öğretmene 'zorba' adını takan annemin sözünü dinledi; ağabeyimi eve getirdi. Aslında babam bu haylaz oğlunu gerektiği gibi cezalandırmamıştı ama, küçük bey gene de içerliyordu sert saydığı bu davranışa; onun her dediğini dinleyen anneme boyuna yakınıp duruyordu."

"Evet, evet" dedi Partridge, "ben bilirim o tür anaları. Ben de acısını çektim böyle anaların, hem de hiç suçlu değilken. Çocukları kadar bu anaları da cezalandırmak gerekir."

Jones, ev sahibinin sözünü kestiği için, eski öğretmeni azarladı. Sonra yaşlı yabancı öyküsünü sürdürdü:

"O sıralarda on beş yaşında olan ağabeyim, öğretime sırt çevirdi. Köpeği ve tüfeğinden başka her şeye sırt çevirdi. Belki buna inanmayacaksınız ama, o tüfeği kullanmakta öylesine usta olmuştu ki, sadece istediği yere nişan almakla yetinmez, havada uçan bir kar-

gayı bile vurabilirdi. Tavşan yakalamakta da son derece becerikli olduğu için, çok geçmeden oraların en iyi avcılarından biri sayıldı. Sanki bölgenin en bilgili adamlarındanmış gibi, kendi de annesi de, övünüp duruyorlardı bu ün yüzünden.

"Kardeşimin durumu, okulda kalmak zorunda olan bana ilkin ağır geldi. Ama çok geçmeden, böyle düşünmekten vazgeçtim; çünkü bilgim hızla arttıkça, çalışmam da kolaylaşıyordu. Okumaktan öyle bir haz duyuyordum ki, yaşamımın en tatsız günleri, tatillerde evde geçirdiğim günler olmuştu artık. Annem beni öteden beri sevmiyor, babamın ağabeyimden fazla bana düşkün olduğunu sanıyordu. Bölgede oturan okumuş bayların, özellikle kasabanın rahibinin, büyük oğlundan fazla küçük oğluna önem verdiklerini görünce, benden nefret etmeye ve evdeki yaşamımı zehirlmeye başladı. O kadar ki, öğrencilerin Kara Pazartesi dedikleri gün, yani okulun yeniden açıldığı Pazartesileri, günlerin en akı oldu benim gözümde.

"Tauton okulunu bitirince, Oxford'da Exeter College'e gittim. Orada dört yıl okudum. Dördüncü yılın sonunda, öğretimime kesinlikle son veren ve daha sonraları başıma gelenlerin başlangıcı bildiğim bir olay oldu.

"Okuduğum Exeter College'de ileride büyük bir mirasa konacak olan Sir George Gresham adlı bir vardı. Gerçi babası, bu delikanlının ancak yirmi beş yaşına basınca bu servete el koyabilmesini vasiyet etmişti ama; vasilerinin açıklıklılığı sayesinde, George Gresham'ın hiç para sıkıntısı çektiği yoktu. Üniversitede kaldığı sırada, vasileri ona yılda beş yüz İngiliz Lirası veriyorlardı. Bununla yetinmeyip, bin İngiliz Lirası daha harcamanın yolunu bulan delikanlı, atlarını ve orospusunu besliyor; servetinin tümüne el koymuşçasına kötü ve rezil bir yaşam sürüyordu. Yirmi yaşını geçtiği için de, herkes ona istediği kadar borç veriyordu.

"Bir yığın zararlı huyları olan Sir George Gresham'ın, şeytanca diye nitelendirebileceğim ahlâksız bir yanı vardı: Kendi gibi varlıklı olmayan gençlere, ödeyemeyecekleri paraları harcatarak, onları mahvetmekten, rezil etmekten büyük bir haz alırdı. Bu gençler ne denli iyi, ne denli değerli, ne denli akli başındaysa; Gresham onla-

nn yıkılmasından o denli haz duyar, yüce bir zafer kazanmışcasına sevinirdi. Gresham böylece şeytanın ta kendisi gibi davranır, yiyip yutacak adam arardı.

"Onunla tanışıp dostluk kurmamla başladı benim felâketim. Çok çalışkan bilinmem, onun kötü niyetini sanki ayrıca kıskırtmıştı. Huyum da Sir George Gresham'ın işini kolaylaştırdı. Çünkü kendimi kitaplarıma verdiğim, okumaktan büyük haz duyduğum halde; kitaplarımdan da daha çekici bulduğum başka eğlencelere meraklıydım. Huy açısından ateşli ve coşkun, biraz hırslı ve cinsel hazlara son derece düşkündüm.

"Sir George ile senli benli olduktan kısa bir süre sonra, onun tüm eğlencelerine katılmaya başladım. Bu sahneye bir kez çıktıktan sonra, özlemlerimden ve atılganlığımdan ötürü, ikinci planda bir rol oynamaya katlanamazdım. Çeşitli rezaletler olurken, kimseden geri kalmıyordum. Hattâ patırdı gürültü etmekte, kargaşa çıkarmakta öylesine dikkati çekiyordum ki, adım suçlular listesinin başına geçiyordu çoğunlukla. Sir George'un mutsuz çömezi olarak bana acıyacıkları yerde, akıllı uslu geçinmek isteyen bu genç bayı baştan çıkaran, kötü yola saptıran kişi olarak beni suçluyorlardı şimdi. Çünkü Sir George her kötülüğü tasarladığı ve her zaman elebaşı durumunda olduğu halde, hiç kimse bunun farkında değildi. Sonunda Rektör tarafından azarlandım, kovulmaktan zor kurtuldum.

"Hemen anlayacağınız gibi, bir yandan böyle yaşamanın, bir yandan da bilgi alanında ilerlemenin yolu yoktu. Kendimi kötü eğlencelere verdikçe, doğal olarak çalışmalarımı da savsaklamam gerekiyordu. Nitekim öyle de oldu. Ama felâketim bununla da kalmadı: Harcadığım para, gelirim de, lisans diploması sınavlarını hazırlamak bahanesiyle zavallı elliyaşık babamdan kopardığım paraları da çoktan aşmıştı. Sonunda ondan ikide birde öyle akıl almaz paralar istemeye başladım ki, babam Oxford'da neler yaptığım konusunda söylenenlere kulak vermeye başladı. Annem de, her duyduğunu, olduğu gibi ve bağıra çağıra yankılıyordu. 'Ya öyle!' diyordu annem. 'Al sana kusursuz bir bay! Al sana ailesinin onurunu düşünen, ailesini yüceltmek için elinden geleni yapan, pek bilgili bir bay! Onun bilgisi-

nin eninde sonunda neye varacağını biliyordum ben. Küçük bey eğitimi tamamlasın diye, ağabeyi en zorunlu şeylerden bile yoksun kaldı. Ama o, hepimizi süründürecek. Eğitimi uğruna harcadıklarımızı faiziyle geri verecekti sözde. İşte al sana faiz!' Annem buna benzer daha birçok şey söylüyordu. Onun konuşma biçimini anlamışsınızdır artık.

"Bunun üzerine babam, bana para göndereceğine, beni azarlayan mektuplar göndermeye başladı. Bu yüzden de durumum, sandığımdan umutsuz bir hal aldı, çok geçmeden. Şu da var ki, adamcağız tüm gelirim elime verseydi bile, para harcamak konusunda Sir George Gresham ile boy ölçüşmeye kalkan bir genç, ancak çok kısa bir süre geçinebilirdi o gelirle.

"Hiçbir zaman ödeyemeyeceğim bu borçlara gırtlığıma kadar batmadan önce gözümü açsaydım, para sıkıntılarım ve bu tür bir yaşamı sürdürmemim olasılığı, aklıma başıma getirir, öğrenimimi sürdürmemi sağlardı herhalde. Ne var ki, Sir George, çevresindekileri gırtlaklarına kadar borca batırmakta büyük bir ustaydı. Bu ustalığı sayesinde, birçoklarını yıkıp yoketmiş; sonra kendi gibi varlıklı bir adamla aşık atmaya kalktıkları için, onlara aptal ve züppe demiş, onları alaya almıştı. Hattâ o bahtsız gençlere başkalarının güvenip borç vermelerini sağlamak için, Sir George da onlara ara sıra biraz para ödünç verirdi. Böylece kredisi artan zavallılar iflah olamaz, iyice mahvolurlardı.

"Bütün bunlar yüzünden, para durumum kadar kafam da perişan olmuştu. Kurtulabilmek için düşünmediğim bir tek çare kalmamıştı nerdeyse. Kendi canıma kıymak günahını işlemek, aklımdan hiç çıkmıyordu. Bunu yapmayı tam kararlaştırdığım sırada, bu kadar büyük bir günah olmamakla birlikte, bundan belki çok daha utanç verici olan bir çareye başvurdum.

Yaşlı adam bunu söylerken, bir an duraksadı, sonra heyecanla, "inanın bana" dedi, "aradan bunca yıl geçtiği halde, yaptığım şeyden duyduğum utanç hâlâ silinmedi. Gene yüzüm kızaracak size bunu anlatırken.

Jones, kendisine acı verecek bir şeyi anlatmamasını rica etti. Gel-

gelelim Partridge, candan bir istekle "aman ne olur efendim, bize bunu mutlaka anlatın!" diye tutturdu. "Öykünüzün geri kalan kısmından fazla, bunu merak ediyorum. Size yemin ederim ki, bu konuda bir tek şey söylemem hiç kimseye."

Jones, Partridge'i tam tersleyeceği sırada, yaşlı adam gene konuşmaya başladı:

"Benim bir oda arkadaşım vardı. Akli başında, çok az parayla yetinen bir gençti. Büyük bir geliri yoktu ama, çok tutumlu olduğu için, kırk altından fazla biriktirmişti. Bu parayı yazı masasında sakladığını biliyordum. O uyurken, pantolonunun cebinden anahtarı çaldım; tüm servetini aldım. Sonra, anahtarı gene cebine koyup, gözlerimi hiç kapayamadığım halde, uyuyormuş gibi yaptım. O kalkıp sabah duasına gidinceye kadar (dua etmek alışkanlığını çoktan yitirmiştim ben) öyle yattım kaldım.

"Kimi zaman çekingen hırsızlar, fazla dikkatli davrandıkları için, gözüpек hırsızlardan daha kolay ele verirler kendilerini. İşte bana da öyle oldu. Eğer yazı masasının çekmecesini hiç korkmadan kırardım, belki kuşkulamayacaktı benden. Ama onu soyanın, anahtarı da çaldığı gün gibi belli olduğundan, parasını yitirdiğini görür görmez, hırsızın oda arkadaşı olduğunu da anladı. Huy açısından ürkekti; bedenene ne benim kadar güçlü, ne benim kadar atılgandı. Onun için hırpalanmak korkusuyla, suçumu yüzüme vurmayı göze alamadı. Hemen Rektöre başvurdu. Parasının nasıl çalındığı konusunda yemini bastıktan sonra, tüm Üniversitede adı benimki kadar kötüye çıkmış bir öğrencinin tutuklanması için gereken izni kolayca elde etti.

"İyi ki, hırsızlığımın etresi gecesi Üniversitede yatmamıştım. O gün genç bir bayanı Whitney'ye götürmüş, geceyi onunla birlikte, orada geçirmiştim. Ertesi sabah Oxford'a döndüğümüzde, eski ahbablarımdan biriyle karşılaştım. Verdiği haberler, atımın başını başka yere doğru çevirmeme yetti."

Partridge "ne olur, söyleyiniz efendim; ahbabınız tutuklama izninden söz etti mi?" diye sordu.

Jones ise, ev sahibinin bu türden küstahça sorulara hiç aldıрма-

dan, öyküsünü sürdürmesini rica etti.

"Artık Üniversiteye dönmek umudundan tamamiyle vazgeçtiğim için, Londra'ya gitmek aklıma geldi. Yanımdaki kadına bu niyetimden sözettim. İlk istemedi ama; ben parayı ortaya çıkarır çıkarmaz, hemen razı oldu. Bunun üzerine, kestirme olan büyük Cirenster yoluna saptık ve öyle acele ettik ki, o gece değil ama, ertesi gece Londra'ya vardık.

"Gittiğim yeri ve yanımda kimin olduğunu göz önünde tutarsanız, böylesine namussuzca elde ettiğim parayı çok kısa bir sürede bitirdiğimi de anlarsınız.

"Eskisinden çok daha beter bir durumdaydım şimdi. Yaşamak için zorunlu olan şeylerden bile yoksundum. Artık gereğinden fazla düşün olduğum metresimin, benim sıkıntılarımı paylaşması, beni bütünü perişan ediyordu. Sevdiğiniz bir kadının mutsuzluğunu görmek, ona yardım edememek, onun sizin yüzünüzden bu hale düştüğünü anlamak, öyle bir lânettir ki, bilmeyene anlatılamaz bunun acıları.

"Size candan inanmıyorum" dedi Jones heyecanla; "ve candan da acıyorum size."

Bizim delikanlı, ne yaptığını bilmeyerek, odada iki üç kez dolandıktan sonra, kendini iskemlesine atıp özür diledi. Sonra da "ben bu acıdan kurtulduğum için, Tanrıya şükrediyorum" diye ekledi.

Yaşlı bay, öyküsünü sürdürdü:

"Bu koşullar yüzünden, durumum öyle bir felâket halini aldı ki, artık dayanamaz oldum. Kendi doğal gereksinimlerimin doyurulmasına, hattâ açlığa ve susuzluğa fazla acı çekmeden dayanıyordum da; çılgınca tutkun olduğum bu kadının en saçma isteklerini yerine getirememek, beni perişan ediyordu. Tanıdığım erkeklerin en azından yarısıyla yattığını bildiğim halde, onunla evlenmeye kesinlikle karar vermiştim. Ama kadıncağız, beni herkesin gözünden düşürecek olan böyle bir evlenmeye razı değildi. Onun yüzünden her gün acı çektiğimi de bildiği için, acılarıma bir son vermeyi düşündü herhalde. Bunca sıkıntılı ve şaşkın bir durumda olan beni, feraha kavuşturmanın çaresini de buldu çok geçmeden: Ben onun gönlü-

nü hoş tutmak için ne yapabileceğimi düşünüp dururken, o da bana karşı büyük bir iyilikte bulundu, Oxford'daki eski âşıklarından biriyle aldatıverdi beni. Bu yeni aşığın çabaları sayesinde de, yakalanıp hapse atıldım.

"Eski yaşantımın kötülüğünü ilk kez hapiste düşünmeye başladım. Yaptığım yanlışları, kendi başıma getirdiğim felâketleri, babaların en iyisine verdiğim üzüntüleri düşündüm. Bütün bunlara, bir de metresimin kancıklığını katınca, öyle bir dehşete düşüyordum ki, yaşamak istenilecek bir şey olmaktan çıkıyor, nefret edilecek bir şeye dönüşüyordu. Kendimi öldürmenin ayıbını göz önünde tutmasaydım, en yakın dostuma kollarımı açarcasına, bağırma basardım ölümü.

"Çok geçmeden soruşturma başladı. Yargılanmak üzere beni Oxford'a götürdüler. Suçlu bulunup mutlaka cezalandırılacağımı sanıyordum. Bana karşı kimse tanıklık etmeyince, oturumun sonunda kanıt yetersizliğinden ötürü özgürlüğüme kavuşunca, hayretler içinde kaldım. Meğer oda arkadaşım, Oxford'dan ayrılmış; ya umursamazlığından ya da bilemediğim başka bir nedenden ötürü, bu işle uğraşmaktan vazgeçmiş."

Partridge lafa karıştı: "Belki de sizin kanınıza girmeye niyeti yoktu. Hakkı da var. Bir adama karşı tanıklık ettim diye, onun asılacağı bilseydim, adamın hortlağını göreceğim korkusuyla, artık tek başına uyuyamazdım bir odada."

Jones "Partridge" dedi, "nerdeyse kuşkuya düşmeye başladım: Acaba yiğitliğinde mi, yoksa bilgeliğinde mi senin asıl üstünlüğün?"

"Benimle canınız istediği kadar alay edin efendim" diye karşılık verdi Partridge. "Ama çok kısa ve gerçeklere kesinlikle uygun olan bir öyküyü anlatmama izin vererseniz, fikrinizi değiştirirsiniz belki de: Benim dünyaya geldiğim kasabada..."

Jones, Partridge'in sözünü kesmek istedi. Ama yaşlı bay, araya girdi; Partridge'in öyküsünü anlatmasını istedi. Bu arada kendisi de belleğini yokiayıp, öyküsünün geri kalan kısmını toparlayacaktı.

Partridge anlatmaya başladı:

"Dünyaya geldiğim kasabada, adı Bridle olan bir çiftçi oturuyordu. Bu adamın, Francis adlı çok yetenekli bir oğlu vardı. Bu çocuk-

la beraberdik ortaokulda. Francis'in, sözlüğe bile başvurmadan, Ovidius'dan üç dizeye kadar çevirebildiği olurdu. Üstelik pek iyi bir çocuktuktu. Pazar günleri mutlaka kiliseye giderdi. Dinsel şarkıları en güzel okuyanlardan da biriydi kasabada. Ara sıra içkiyi biraz fazla kacırmamasından başka hiçbir kusuru yoktu."

"Hadi, hortlak faslına gel artık" dedi Jones.

"Merak etmeyin efendim, hortlak faslına geleceğim nasıl olsa. Bridle adlı bu çiftçinin bir kısrağı yokoluverdi. İyi anımsamıyorum ama, sanırım ki al bir kısrağı bu. Kısa bir süre sonra, genç Francis, Hindon'da bir panayıra gitti... Tam ne gün oraya gittiğini de anımsamıyorum. Neyse... Bir de ne görsün: Babasının kısrağına binmiş bir adam! 'Dur, hırsız!' diye bağırdı Francis hemen. Anlarsınız ya, panayırın tam orta yerinde oldukları için, adamcağızın sıvışmasının yolu yoktu. Herifi yakalayıp, yargıca teslim ettiler. Çok değerli bir kişi olan Noyle'lu yargıç Willoughby idi bu adam. Yargıç, hırsız tuttuğu gibi hapse attı. Francis'e de (güç bir sözdür bu) bir *re cognosco* yapacağına yemin ettirdi. Yani çağrılınca, Francis gidip tanıklık edecekti. Gel zaman git zaman, başyargıç Page'in başkanlığında ağır ceza mahkemesinin duruşması başladı. Hırsız ve tanıklık eden Francis, yargıcın önüne çıktılar. Francis'e, sanık konusunda ne söyleyeceğini soran yargıcın yüzünü vallahi unutamam aslâ. Bu yüz, zavallı Francis'i zangır zangır titretiyordu. 'Konuş, adam, ne söyleyeceksen söyle' dedi yargıç. 'Hık mık edip durma öyle; açık seçik konuş.' Ama yargıç, biraz sonra, Francis'e daha nazik davranmaya; hırsıza gümbür gümbür bağırmaya başladı. Kendini savunmak için bir şeyler söyleyip söylemeyeceğini sorunca, hırsız, atı bulduğunu bildirdi. 'Ya, demek öyle' dedi yargıç. 'Ben kırk yıldır görevim dolayısıyla bu bölgelerde dolanıp dururum, bir tek at bile bulamadım daha. Sana bir şey söyleyim mi, çoktalihli bir herifsin sen; çünkü yalnız bir at değil, boynuna bir ip de buldun vallahi.' Bu söz ömrümde unutamam. Yargıcın böyle demesi üzerine, herkes, elinde olmadan katıla katıla gülmeye başladı. Yargıç, şimdi aklıma gelmeyen buna benzer yirmiye yakın şaka yaptı. At konusunda öyle bilgiç bilgiç konuşuyordu ki, herkesi güldürüyordu. Bu yargıcın, hem

çok hoş, hem de çok bilgili bir adam olduğundan hiç kuşku yok.* Ölümlü cezasıyla yargılananların duruşmasını dinlemek, gerçekten çok eğlenceli bir şeydir. Ama birazcık haksızlık da yapıldı bu sırada: Sanığın avukatı, ancak bir iki sözcük söyleyeceğini bildirdiği halde, yargıç hazretleri onun konuşmasına izin vermedi. Gelgelelim savcılardan birinin yarım saatten fazla sanığı suçlamasına göz yumdu. Bu kadar çok sayıda kişinin yani başyargıcın, öteki yargıçların, jüri üyelerinin, savcılarının, tanıkların bir tek adama — üstelik de zincirler içinde bir adama — yüklenmeleri, beni oldukça üzdü. Herif asıldı; asılmamasının yolu yoktu nasıl olsa. Ne var ki, zavallı Francis'in içi hiç rahat değildi. Karanlıkta yalnız kalır kalmaz, adamcağızın hayaletini gördüğünü sanıyordu."

"E? anlatacağın bu kadar mı?" diye sordu Jones.

"Yok, yok" dedi Partridge. "Tanrı beni korusun; çünkü öykümün asıl can alıcı noktasına geliyorum şimdi: Francis bir gece, meyhaneden dönerken, upuzun, daracık, kapkaranlık bir yolda, bir hortlakla burun buruna geldi. Beyazlar içinde olan hortlak, Francis'in üstüne saldırdı. Güçlü kuvvetli bir genç olan Francis de, kendini savundu. Orada boğuşup durdular; ve zavallı Francis, fena halde dayak yedi. Sonunda sürüne sürüne evine dönebildi. Ama öyle bir dövülmüş, öylesine ödü kopmuştu ki, iki haftadan fazla hasta yattı. Bu anlattıklarımın harfi harfine doğru olduğuna tüm kasaba halkı tanıklık edebilir."

Yaşlı ev sahibi bu öyküye gülümserken, Jones kahkahayı bastı.

"Gülün efendim, gülün bakalım" dedi Partridge. "Başka gülenler de oldu buna. Tanrıya inanmaz diye adı çıkmış bir toprak sahibi de vardı bu gülenlerin arasında. Ertesi sabah o dar patikada, beyaz kafalı bir dananın ölüsü bulundu diye, bu adam, Francis'in aslında bir dana ile boğuştuğunu ileri sürdü. Oysa Francis, bunun bir hortlak olduğunu bildiğini söyledi bana. Herhangi bir Hristiyan mahkemesinde bu konuda yemin etmeye hazırdı. Üstelik bir iki litreden fazla

* Partridge'in övdüğü bu adam gerçekten yaşamıştı. 1741'de 80 yaşındayken ölen Sir Francis Page'e "Asan Yargıç" diye ad takılmıştı. (Ç.N.)

içki içmemişt i o gece. Tanrı hepimize acısın, elimizi kana bulamaktan bizi korusun derim ben."

"İşte efendim" dedi Jones. "Mr. Partridge anlatacağını anlattı. Rica ederim, öykünüze devam edin; artık sözünüzü kesmeyeceğini umanm."

Bunun üzerine yaşlı adam yeniden anlatmaya başladı. Ama soluk almak için biraz beklediğinden, biz de okuyucumuzun soluk almasını uygun bulduk. Onun için bir son veriyoruz bu bölüme.

BÖLÜM 12

Tepedeki Adam öyküsünü sürdürüyor

"Özgürlüğüme artık kavuşmuştum ama, adım lekelenmişti. Çünkü yalnız mahkeme önünde aklanmak başka şeydir; kendi gözünde ve ötekilerin gözünde aklanmak başka şeydir. İşlediğim suçun bilincindeydim; kimsenin yüzüne bakamıyordum. Onun için ertesi sabah gün ışımadan kimseciklere görünmeden, Oxford'dan uzaklaşmaya karar verdim.

"Kentten çıkınca, evime dönüp, babamın beni bağışlaması için elimden geleni yapmayı düşündüm. Ne var ki, babamın olup bitenlerden haberi olduğunu biliyordum. Her çeşit namussuzluktan nefret ettiğini de çok iyi bildiğim için, beni hoş karşılamayacağı belliydi. Annem ise, beni kötülemek için büyük bir çaba gösterecekti. Üstelik babamın bana kızgınlığından ne denli eminsem, beni bağışlayacağından da o denli emin olduğum halde, onun karşısına çıkacak kadar yüzsüz değildim. Aşağılık bir şey yaptığımı bilen aile çevremle de yüzyüze gelemezdim.

İşte bundan ötürü, acele Londra'ya döndüm. Eğer herkesçe tanılan ünlü bir kişi değilse, acı çeken ya da utanç duyan bir insan Londra'ya sığınabilir. Orada hem tek başına, hem de kalabalığın arasınd a olduğu için, yalnızlığın zararını değil, yararını görür sadece. Kimsenin dikkatini çekmeden gezinirken ya da bir yerde otururken, çev-

resindeki patırdı gürültü, telâş, sürekli değişiklik onu oyalar; kendi kendini yemesini, daha doğrusu dünyanın en sağlıksız besinleri olan keder ve utançla kendini beslemesini engeller. Çoğu insanlar, başkalarının önünde ne kederin ne olduğunu bilirler, ne de utancın; ama tek başına kalınca, bunları bol bol yiyip yutarak, fena halde zehirlenirler.

"Her iyi şeyin bir de kötü yanı olduğu için, başkaları onlara hiç aldırmayınca tedirgin olan kişiler de vardır. Parasız kişileri düşünüyorum bunu söylerken; çünkü sizi tanımayanlar, gerçi sizi rahatsız etmezler ama, giydiren beslemezler de. Bir adam, Arabistan çöllerinde ne denli kolay ölürse, Leadenhall Çarşısında da o denli kolay ölebilir.

"Kimi yazarlar, herhalde gereğinden fazla paraları olduğundan, çok kötü bir şey saymışlardır parayı. Bense, bu çok kötü şeyden, yani paradan, tümüyle yoksundum şimdi."

Partridge "izninizle efendim" dedi. "Anımsadığım kadarıyla hiçbir yazar, paraya **malorum** demez, **irritamenta malorum** der. **Ef-fodientur opes, irritamenta malorum**. Yani kötülüğün kaynaklarından olan kıymetli şeyleri toprağı kazarak buluruz."

Yaşlı ev sahibi "neyse efendim" diye konuşmasını sürdürdü, "para ister iyi olsun, ister kötü, ister kötülüğün sadece kaynağı olsun; ben paradan tümüyle yoksundum o sırada. Yalnız paradan değil, dosttan da yoksundum. Beni hiç kimsenin tanımadığını sanıyordum. Ama bir akşam çok aç ve berbat bir halde, Inner Temple'dan geçerken, benimle sanki senli benliymiş gibi, soyadımı değil de, ilk adımı kullanarak birinin bana seslendiğini duydum. Dönüp bakınca, seslenenin Oxford'daki Exeter College'den bir arkadaş olduğunu gördüm. Bu öğrenci, Üniversiteden ayrılalı bir yıldan fazla oluyordu; yani benim başıma gelenlerden hiç haberi yoktu. Adı Watson olan bu bay, içtenlikle elimi sıktı, benimle karşılaştığına çok sevindiğini söyledi; birlikte hemen bir şeyler içmemizi istedi. İşim olduğunu bahane ederek, bu öneriyi ilkin kabul etmeye yanaşmadım. Ne var ki, Watson çok içtenlikle üstüme düştüğü için, sonunda açlığım, gururumdan ağır bastı. Cebimde bir meteliğim olmadığını ona açıkça söyledim

ama; gene de bir yalan uydurdum: Sözde o sabah pantolon değiştirmiştim de, o yüzden para yoktu cebimde. "Jack, biz eski dostuz" dedi Mr. Wastson; 'böyle şeylerden söz etmene gerek yok. Watson bunu söyledikten sonra, koluma girdi ve beni çekmeye başladı. Ama karşı koyduğum yoktu aslında; çünkü kendi özlemlerim, ondan çok daha fazla çekiyordu beni istediği yere doğru.

"Böylece bildiğiniz gibi, neşeli ve keyifli bir yer olan Friars'a vardık. Meyhaneye girince, uzun süredir yemek yemediğimin hiç farkında olmayan Watson, aşçıya hiçbir şey söylemeden, içki veren garsona başvurdu. Bunun üzerine bir yalan daha uydurdum: Sözde önemli bir iş için, kentin ta öbür ucuna gitmek zorunda kalmıştım; onun için acele acele ancak bir koyun pizolası yiyebilmişim; dolayısıyla gene acıkmıştım. İşte bu yüzden arkadaşımın, içki şişesiyle birlikte bir biftek ısmarlamasını istiyordum.

"Ah efendim" dedi Partridge, "dalgınlıkla böyle lâflar etmemeliydiniz. Sabahleyin cebinizde koyun pizolası yiyecek kadar para olduğunu keşke söyleseydiniz adama!"

Yaşlı yabancı "hakınız var" dedi. "Yalancıların hep böyle yanlış sözler söylemelerini önlemenin yolu yoktur bana kalırsa. Neyse, öyküme devam edeyim. Çok mutlu olmaya başlamıştım o meyhanede... Yiyerek, içerek iyice coşmuştum. Kendi Üniversiteden ayrıldıktan sonra, neler olup bittiğinden hiç haberi yok sandığım için, o eski ahababımla konuşmak beni çok keyiflendirmişti.

"Gelgelelim, ahababım, bu hoş yanılgıyla uzun süre oyallanmama izin vermedi. Bir eliyle kadehini, bir eliyle de beni tutarak 'şerefine, oğlum!' diye bağırdı. 'Sana yöneltilen suçlamadan namusunla kurtulduğun için, şerefine!' Ne hale düştüğümün farkına varan Watson, 'yoo, yoo, utanma be adam!' dedi. 'Aklandın ya; kimse sana suçlu demeyi göze alamaz bundan böyle. Ben senin dostunum, ne olur gerçeği bana söyle: Herifi gerçekten soymuşsundur, umarım. Allah beni kahretsin eğer o yürekler acısı, o sinsî herifi soymak güzel bir iş değilse! Keşke iki yüz altınını aşıracağına, iki bin altınını aşırıydın o herifin! Hadi hadî, oğlum, bana her şeyi açıkça söylemekten çekinme. Yargıç denilen o pezevenk değil, bir arkadaşın var

karşında! Vallahi, bu olay yüzünden sana saygım arttı. Yemin ederim ki, hiç çekinmeden ben de yapardım aynı şeyi. Cehennemlik olayım eğer yapmazsam!

“Duyduğum eziklik, bu sözlerle biraz geçti. Şarabın da yardımıyla, suçumu hiç çekinmeden açıkladım. Söylediği kadar değil, o miktarın ancak beşte birinden biraz fazlasını çaldığımı da ekledim. Watson 'buna candan üzüldüm, doğrusu' dedi. 'Umarım ki, biraz daha başarılı olursun bir daha sefere. Ama benim sözümü dinle de, böyle rizikolara girme artık.' Watson, cebinden birkaç zar çıkarıp, 'işte' dedi, 'işte asıl mal, işte sana gereken araçlar gereçler. İşte para kesesinin hastalıklarını geçiriveren minik hekimler! Benim sözümü dinlersen, üç bacaklı kantara çekilmek tehlikesine düşmeden, enayilerin cebini boşaltmanın yolunu öğrenirsin.”

“Üç bacaklı kantar mı?” diye sordu Partridge. “Ne olur efendim, söyleyin, neymiş o?”

Yaşlı adam “darağacı anlamına gelen argo bir deyimdir bu” dedi. “Kumarbazlar, ahlâk açısından soygunculardan pek farklı olmadıkları gibi, kullandıkları dil açısından da pek farklı değildirler onlardan. Neyse, ikimiz de birer şişe içtikten sonra, Mr. Watson, artık kumar masalarının kurulduğunu, oraya gitmesi gerektiğini söyledi. Benim de onunla beraber gelip, ille talihimi denememi istedi. Ona daha önce de bildirdiğim gibi, cebimde bir tek metelik olmadığı için, bunu yapamayacağımı anlattım. Doğrusunu söylemek gerekirse, bana öylesine candan bir dostluk göstermişti ki, kumar oynayabilmem için, bir miktar ödünç para vereceğinden hiç kuşku yoktu. Mr. Watson 'aldırma, be adam' dedi; 'talihin yaver gitmezse, sıvışırırısın. Ama sıkı salla zarı.' (Partridge bunun ne anlama geldiğini tam soracağı sırada, Jones, ağzını açmasını engelledi.) Watson, 'kiminle zar attığına da dikkat et' dedi. 'Ben sana öğretirim bunu. Kenti iyi bilmediğin için, enayinin iyisiyle kötüsü arasında seçim yapacak durumda değilsin.'

“O sırada hesap pusulasını getirdiler. Kendi payına düşen parayı çıkarıp gitmek üzere olan Watson'a, yüzüm kızarak, meteliğim olmadığını anımsattım. 'Ne çıkar bundan?' dedi. 'Borcunu ya kapının

arkasına yazsınlar, ya tabanı yağla toz ol, ya da ...Dur, başka bir şey yapalım: Ben aşağıya indikten sonra, sen, benim ödemem gereken şu parayı al, tezgâha gidip ver, kendi borcunu ödüyormuş gibi yap. Ben de seni köşede beklerim.' Bu öneriden pek hoşlanmadığımı, hesabın tümünü ödeyeceğini umduğumu söyledim. Ama Watson, artık beş parası kalmadığına yeminler etti.

"Beni kandırmıştı. O aşağıya inerken, ben de parayı alıp peşinden gittim. Watson'un hemen arkasında durduğum için, garsona parayı sofrada bıraktığını söylediğini duydum. Garson yanımdan geçip yukarıya çıktı. Bense, öğrettiği biçimde tezgâha parayı ödedikten sonra, öyle bir hızla kendimi sokağa attım ki, yukarı katta, ancak bir tek kişinin hesabı ödendiği için hayal kırıklığına uğrayan garsonun neler söylediğini duymadım.

"Derken, kumar masasının kurulduğu yere gittik doğru. Mr. Watson cebinden bol bol para çıkıp, ötekiler gibi bunu önüne koyunca, pek şaştım. O kumarbazlardan her biri, kendi para yığınınını, öteki para yığınlarını tuzağa düşürecek bir çığırkan kuş sanıyordu her halde.

"Kumarın bir tapınağı olan bu yerde, talihin, daha doğrusu zarların oynadığı tüm oyunları anlatmak can sıkıcı olur. Dağ gibi altın yığınları, birkaç saniyede masanın bir ucunda yok olurken, öteki ucunda yükseliveriyordu. Zenginler bir anda yoksul oluyor, yoksullar bir anda zengin oluyordu. Bir filozof, zenginliği hor görmeyi, bunu yapamazsa bile, zenginliğin gelip geçici olduğunu en iyi bu masada öğretebilirdi öğrencilerine.

"Bana gelince, elimdeki küçük serveti, bir hayli arttırdıktan sonra, tamamiyle yoketmiştim. Talihi ikide birde değişen Mr. Watson ise, biraz öfkelenerek masadan kalktı. En azından yüz altın yitirdiğini, artık oynamak istemediğini bildirdi. Sonra bana yaklaşıp, beraber meyhaneye dönmemizi önerdi. Aynı güç duruma ikinci kez girmek istemediğimi, tüm parasını yitirdiğine göre, artık onun da benim durumumda olduğunu ileri sürerek, buna kesinlikle yanaşmadım. 'Aldırma bel' dedi Mr. Watson, 'bir arkadaştan iki altın ödünç aldım demin. Birini size sunuyorum, bayım.' Bir altını elime sıkıştı-

rınca, ona karşı koyamadım.

"Böylesine çirkin bir biçimde çıktığımız meyhaneye geri dönmek, biraz ağıma gitti ilkin. Ama garson, pek terbiyeli bir biçimde, her halde hesabı ödemeyi unuttuğumuzu söyleyince, tamamiyle rahatladım; ona hemen bir altını verip, hesabı ödemesini isteyerek, yalan yere suçlanmaktan kurtuldum.

"Derken, Mr. Watson, aklın alamayacağı kadar pahalı yemekler ismarladı. Bir süre önce sıradan bir kırmızı şarapla yetindiği halde, en kıymetli Burgonya şaraplarına göz koymuştu şimdi.

"Çok geçmeden, kumar masasından kalkan birçok bay soframıza oturdu. Bunların çoğunun, meyhaneye içmek için değil, iş çevirmek için geldiklerini sonradan öğrendim. Bu gerçek kumarbazlar, hastalık bahanesiyle, hiç şarap içmiyorlardı. Tamamiyle acımasız oldukları için, daha sonra soyacakları iki genç kafese koymak amacıyla, canla başla uğraşıyorlardı. Bu gizli amaçlarını bana henüz açıklamadıkları halde, bana da bir pay düştü bu soygundan.

"Meyhanedeki kumarın çok dikkat çekici bir yanı vardı: Para yavaş yavaş ortadan yok oluyordu. Öyle ki, başlangıçta yarı yarıya altınla örtülü olan masada, oyun bitmeden önce (ertesi gün, yani pazar günü öğleyin bitti oyun) nerdeyse bir tek altın bile kalmamıştı. İşin daha da garip yanı şuydu ki, ben bir yana, herkes kaybettiğini söylüyordu. Peki ne olmuştu bu paralar? Yoksa Şeytan mı paraları kapıvermişti? Bunu kestirmek güçtü doğrusu.

Partridge "mutlaka Şeytan kapmıştır" dedi; "çünkü bir oda ne denli kalabalık olursa olsun, kötü ruhlar, kimsecikler görmeden, istedikleri şeyi kapıp götürebilirler. Şeytan, yalnız paraları değil, kilisede vaiz dinleyecekleri yerde pazar sabahı kumar oynayan o ah-lâksız heriflerin topunu kaçırsaydı pek şaşmazdım doğrusu. Gerçeklere tamamiyle uygun bir öykü anlatabilirdim sizlere: Şeytan, evli bir kadınla yatan erkeği, yataktan kapıldığı gibi, kapının kilit deliğinden kaçırdı. Bu olayın olup bittiği evi, kendi gözlerimle gördüm. Otuz yıldır kimse oturmaz o evde."

Partridge'in bu yüzüstlüğüne biraz kızan Jones, adamcağızın basitliğine de gülümsemekten kendini alamadı. Yaşlı yabancı da gü-

lÜmsedi ve gelecek bölümde görüleceği gibi, öyküsünü sürdürdü.

BÖLÜM 13

Öykü sürüp gidiyor gene

"Üniversite arkadaşım, yeni bir yaşam türünün sahnesine çıkarmıştı beni. Çok geçmeden, kumarda hile yapanların hepsiyle tanıştım ve onların gizlerini öğrendim. Daha doğrusu, ancak toy ve de-neysiz olanların yutabileceği hileleri öğrendim. Mesleklerinde sivrilmiş ancak bir avuç kumarbazın bildiği daha ince hileler vardı ama; benim bunları öğrenmek onuruna erişmem olası değildi. Neden dersiniz, kendimi içkiye vermiş olmam ve duygularımın doğal coşkunluğu, en ağırbaşlı felsefe okulu kadar serinkanlılık gerektiren bir sa-natta üstün başarı elde etmemi engelliyordu.

"Artık sıkı fıkı dost olduğum Mr. Watson da, ne yazık ki içkiye aşırı düşkündü. Kimi kumarbazlar gibi mesleğinde servet elde edeceği-ne, bir gün varlıklı, bir gün yoksuldu. İşte bu yüzden, kumar masala-rında enayilerden yağma ettiği paraları, ağzına içki koymayan se-rinkanlı ahbablarına içki masalarında teslim etmek zorunda kalıyor-du çoğu zaman.

"Bununla birlikte, bir hayli sıkıntı çekerek, geçinip gitmenin yolu-nu bulmuştuk ikimiz de. İki yıl süren bu meslek yaşantım sırasında, talihin her çeşidini gördüm. Kimi zaman refah içinde yaşıyor, kimi zaman da akıl almaz sıkıntılarla boğuşuyordum. Bir gün lüks içinde yüzüyor, bir gün en kaba, en basit yemeklerle yetinmek zorunda ka-lıyordum. Süslü giysilerim akşamları sırtımda, ertesi sabah rehinci-deydi çoğu kez.

"Bir gece, kumar masasından meteliksiz kalmışken, sokakta bü-yük bir kargaşa gördüm. Yankesicilerden korkacak durumda olma-dığım için, kalabalığın içine daldım. Ne olduğunu sorup soruşturun-ca, birkaç haydutun, bir adamı soyup fena halde hırpaladıklarını öğ-rendim. Kan içinde kalan yaralının, ayakta duracak hali yoktu. Sür-

düğüm yaşam ve görüştüğüm kişiler, bende pek az namus ve utanç duygusu bıraktığı halde, insanlığımla henüz tümüyle yitirmediğim için, bu mutsuz adama hemen yardım etmek istedim. O da yardımımı memnuniyetle kabul edip, kendini bana teslim etti. Kan kaybından ötürü nerdeyse bayılacak duruma geldiğini söyleyerek, onu oralar-daki meyhanelerden birine götürüp bir hekim çağırmamı istedi. Çevresindeki kalabalık, kılık kıyafet açısından pek güven verici olmadığı için, kibar görünen biriyle karşılaştığına sevinir görünüyordu.

"En yakın yer orası olduğundan, adamcağızı kolundan tutup, her zaman gittiğim meyhaneye götürdüm. İyi bir rastlantı sonucu, bir hekim bulduk orada. Adamın yaralarını saran hekim, ölüm tehlikesi olmadığını söyleyince, bir hayli rahatladı.

"Hekim çabucak ve ustalıkla işini bitirdikten sonra, yaralının nerede oturduğunu sordu. Adamcağız, kente ancak o sabah geldiğini, atını Picadilly'de bir handa bıraktığını, kalacak başka yeri olmadığını ve kentte nerdeyse hiç kimseyi tanımadığını söyledi.

"Adını unuttuğum, ancak R harfiyle başladığını anımsadığım bu hekim, mesleğinde ün kazanmış, Kralın baş cerrahları arasına girmişti. Bir yığın başka iyi yanları da vardı. Açıkelli, güzel huylu, başkalarına yardıma hazır bir adamdı.

"Picadilly'deki hana gidebilmesi için, hastaya kendi arabasını verdi; 'gerekirse size para sağlayabilirim' diye kulağına fısıldadı.

"Ne var ki, adamcağız bu ulugönüllü öneriye teşekkür edecek durumda değildi o sırada; çünkü gözlerini bir süre bana dikkatle diktikten sonra, 'ah oğlum, oğlum!' diye bağırıp, oturduğu iskemlede bayılıvermişti.

"Orada bulunanların çoğu, yaralının kan kaybı yüzünden fenalaştığı için böyle bağırıldığını sandılar. Ama o sırada babamın yüzünü görmüş, bu adamın kim olduğunu anlamıştım. Hemen koştum, kollarımın arasına alıp onu kaldırdım; dile gelmez bir heyecanla, soğuk dudaklarını öptüm. Bunu anlatmamın yolu olmadığı için, şimdi bir perde çekmeliyim bu sahnenin üstüne. Gerçi ben, babam gibi bayılmamıştım ama, duyduğum şaşkınlık ve dehşet yüzünden, öylesine kendimden geçmiştim ki, birkaç dakika ne olup ne bittiğinin

farkına bile varamadım. Babamın baygınlığı geçince, kendimi onun kollarında buldum. Birbirimize sevgiyle sanılmıştık ve yaşlar hızla boşanıyordu ikimizin de gözlerinden.

“Orada bulunanların çoğuna pek dokunaklı gelen bu sahnede oyuncu durumunda olan babamla ben, seyircilerin karşısından elimizden geldiği kadar çabuk kaçmak istiyorduk. Onun için babam hekimin iyi yürekli önerisini kabul etti; kaldığı hana beraber gittik.

“Benimle başbaşa kalınca, babam, mektup yazmamı engelleyen suçtan hiç söz etmeden, onu bunca yıl habersiz bıraktığım için beni tatlı tatlı azarladı. Annemin öldüğünü bildirdi. Onunla birlikte eve dönmem için candan direnerek, şunları söyledi: ‘Seni düşünme düşünme, yıllar yılı çok acı çektim. Öleceksin diye korktuğumu mu, yoksa başına ölümden bin beter şeyler gelebileceği kaygısıyla ölmeni mi dilediğimi kestiremiyorum. Sonunda, senin düştüğün bataktan kendin kurtulduğunu yeni öğrendim, nereden geldiğini söyledi. Londra’ya gelmemin tek nedeni, sürdürdüğün bu yaşamdan seni çekip çıkarmaktı. Ölümümle sonuçlanabilecek bir olay sayesinde de olsa, seni bulduğum için Tanrıya şükrediyorum. İnsanlığından ötürü benim canımı kurtardığını düşünmek, bana büyük bir haz veriyor. Baban olduğum için, yani bir görev duygusuyla değil de, sırf bir insan olduğum için böyle davranmana ayrıca seviniyorum.’

“Ahlâksızlık, yüreğimi biraz yozlaştırmıştı belki; ama sevmeye lâyık olmayan bir oğula bağışlanan böyle bir baba sevgisi karşısında duygulanmamanın da yolu yoktu. Her isteğine boyun eğeceğime; yola çıkacak duruma gelir gelmez, onunla birlikte eve döneceğime söz verdim. Ona bakan usta hekimin sayesinde, babam birkaç gün içinde yola çıkmaya hazır oldu.

“Londra’dan ayrılmadan bir gün önce (o güne kadar hep babamın yanındaydım) bazı yakın dostlarımla, özellikle Mr. Watson ile vedâlaşmaya gittim. Mr. Watson, ne halt ettiğini bilmeyen yaşlı bir adamın saçma sapan isteklerine uyarak (onun sözleriydi bu) kendimi canlı canlı gömmek niyetinden beni caydırmak istedi. Ne var ki, bu tür lâflar beni hiç etkilemedi. Babamla beraber evime döndüm. Bir süre sonra, babam, evlenmemi istemeye başladı. Ama ben, bu-

na kesinlikle karşıydım. Sevdalanmanın ne olduğunu biliyordum. Tutkuların en yoğunu ve en şiddetlisi olan bu duygunun aşırı coşkunluklarını siz de bilirsiniz belki?"

Bunu sorarken yaşlı adam bir an durup, içtenlikle Jones'a baktı. Bizim delikanlının yüzü ise, bir an içinde, kıpkırmızıdan bembeyaza dönuştü. Bunun üzerine ev sahibi, Jones'a hiçbir şey söylemeden, öyküsünü sürdürdü.

"Artık geçim kaygısından kurtulduğum için, kendimi gene okumaya verdim. Üstelik, eskiden olduğundan çok daha büyük bir çaba harcayarak çalışıyordum. O sıralarda ancak felsefeyi ele alan eski ve yeni kitapları okuyordum. O gerçek felsefe ki, çoğuna göre, kaba bir güldürüden ya da gülünç bir taşlamadan farksız değildir... Aristo ve Platon'un kitaplarını, eski Yunanistan'ın dünyaya bağışladığı o paha biçilmez hazineleri oluşturan yapıtları, hep o sıralarda okudum.

"O yazarlar, yeryüzünde zengin ya da iktidar sahibi olmanın bilimini değil; en büyük serveti de, iktidarların en büyüğünü de hor görmenin yolunu öğretiyorlardı. Onlar, ruhu yüceltıyor, talihin gelişigüzel saldırılarına karşı çelik gibi güçlü kılıyordu. İnsana sadece bilgeliği öğretmekle kalmıyorlar, ona bilgece alışkanlıklar aşıyorlardı. Yeryüzünde gerçekten mutlu olmamız için, çevremizi saran, her yandan bizi bastıran mutsuzluğa karşı kendimizi savunabilmemiz için bize rehberlik ediyordu onlar.

"İncelediğim başka bir konu da vardı. Bu öyle bir konudur ki, bununla karşılaşınca, putatapanların en akıllısının öğrettiği felsefe bile, bir düş kalır; soytarıların ve aptalların uydurduğu boş özentilerle dolu bir düş... İncelediğim konu, bize ancak İncil'in öğretebileceği o tanrısal bilgelikti. İncil, bize bu dünyanın verebileceklerinden çok daha değerli şeyleri tanıtır; onlara güvenmemizi sağlar. Ancak Tanrının inayetiyle bize açıklanan gerçeklerdir bunlar. İnsanların en akıllısı bile, Tanrının desteği olmadan, bu gerçekler konusunda bir zerre bilgi edinemez. Kutsal Kitabı inceledikten sonra, putatapan filozofların en iyisini okurken bile, boşuna zaman harcadığımı düşünmeye başladım. Çünkü onların bize öğrettikleri ne denli hoş ve gü-

zel olursa olsun, bu dünyada davranışımızı düzenlemek açısından ne denli elverişli olursa olsun; onların en yüce belgeleri bile, İncil'de açıklanan görkemli inançla karşılaşınca bir hiç kalır; küçük çocukların eğlencelerini ve oyunlarını düzenleyen entipüften kurallara benzer. Felsefenin bizi daha bilge yaptığı doğrudur ama, ancak Hristiyanlık bizi iyi bir insan yapabilir. Felsefe, insan aklını yüceltir ve güçlendirir; Hristiyanlık ise, akli daha yumuşak ve sevecen yapar. Felsefe, insanların bize hayran olmalarını; İncil ise Tanrının bizi sevmesini sağlar. Biri, ancak yeryüzünde yaşadığımız sürece bizi mutlu eder; öteki, sonsuza dek mutlu kılar bizi... Neyse, böyle kendimden geçmişcesine konuşurken, korkarım ki sizi biraz yordum."

"Hiç öyle şey olur mu!" dedi Partridge. "Güzel sözden hiç usanır mı insan!"

Yaşlı adam konuşmasını sürdürdü:

"Çok mutlu saydığım dört yıl böylece geçti. Kendimi tümüyle düşünceye vermiş, dünya işleriyle uğraşmanın sıkıntısını hiç çekmemiştim. Derken, babaların en iyisini yitirdim. Onu öylesine candan seviyordum ki, bu ölüm karşısında duyduklarımı size anlatamamın yolu yok. Kitaplarımı bir yana atıp, bir ay boyunca kedere ve umutsuzluğa kapıldım. Ruh acılarını geçiren zaman, sonunda beni rahatlatmıştı."

"Öyledir, öyle" dedi Partridge. "**Tempus edax rerum**, yani zaman her şeyi yokeder."

Yaşlı adam, "eskiden olduğu gibi gene çalışmaya başladım" diye konuşmasını sürdürdü. "Bu çalışmalar, beni tamamiyle iyileştirdi. Felsefe ile dine, dimağın idmanları diyebiliriz. İdman, sağlıklı bir bedene ne denli yararlıysa, felsefe ve din de sağlıklı bir dimağa o denli yararlıdır; çünkü idman bedeni güçlendirdiği ve sağlamlaştırdığı gibi, bunlar da insanın kafasını güçlü ve sağlam yapar. Ta ki, insan, Horatius'un dizelerinde anlattığı gibi olur sonunda:

**Fortis, et in eipso totus teres atque rotundus
Externi ne quid valeat per loeve morari:
In quem manca ruit semper Fortuna.**

**Kendine güvenen kişi, kendi başına güçlüdür;
Kendi çizdiği yolda, cilâlı bir top gibi gider;
Ve üstün gücüyle tüm talihsizlikleri yere serer.'**

O sırada aklına bir şey gelen Jones, gülümsedi. Ama bu gülümsemenin her halde farkına varmayan yabancı, konuşmasını sürdürdü:

"Dünyanın en iyi adamı olan babamın ölümüyle, durumumda büyük bir değişiklik oldu. Artık evin efendisi olan ağabeyim, huyu açısından da, yaşamdaki amaçları açısından da, benden öylesine farklıydı ki, hiç mi hiç geçinemiyorduk. Beraber oturmamızı büsbütün güçleştiren bir şey de, beni görmeye gelen tek tük konukların, ağabeyimin peşine takılıp sofraya doluşan o kalabalık avcı güruhuna hiç uymamasıydı. Bu tür herifler, akli başında adamları, patırdı gü-rültüyle, abuk sabuk lâflarla tedirgin etmekle kalmazlar; onları hor görürler, onlara hakaret ederek saldırmaya da kalkışırlar. Ben de, dostlarım da, sofrada rahat edemiyorduk artık; çünkü ağabeyimin ahbabları, avcılık deyimlerini bilmediğimiz için, bizimle alay ediyorlardı. Gerçekten okumuş, nerdeyse her alanda bilgili olan kişiler, başkalarının bilgisizliğini her zaman hoşgörüyü karşılarlar. Oysa, ancak kendi entipüften ve değersiz alanlarında usta geçinenler, bu alandan haberi olmayanları her zaman hor görürler.

"İşte bu yüzden, çok geçmeden ayrıldım ağabeyimden. Bir hekimin salık vermesi üzerine, Bath'daki içmelere gittim. Geçirdiğim büyük acı ve evde hep kapalı oturmam yüzünden, sinir uçlarımda bir hastalık başlamıştı. Bath'ın şifalı suları ise, bu çeşit rahatsızlıklara birebir sayılır. Bu kente vardığımın ikinci günü, ırmağın kıyısında dolaşıyordum. Henüz yaz başlamadığı halde, güneş öyle yakıyordu ki, söğüt ağaçlarının gölgesine sığınarak, suyun kenarına oturdum. Kısa bir süre sonra, ağaçların ötesinde, bir adamın acı acı iç çektiğini, inlediğini duydum. Bu adam, korkunç bir küfür bastıktan sonra, 'artık dayanamayacağım!' diye bağıırıp, kendini suya attı. Oturduğum

yerden fırladım, avazım çıktığı kadar imdat isteyerek, oraya doğru koştum. İyi ki, biraz ötede, kamışların yüksekliğinden ötürü görmediğim biri, balık tutmaktaymış. Balık tutan hemen yanıma yetişti. İki-miz bir olup, canımızı da biraz tehlikeye sokarak, adamı kıyıya çek-tik. İlk onu ölü sandık. Ama yardımımıza koşanlarla birlikte, onu tepetaklak edince, ağzından bir yığın su boşaldı. Sonunda adam, hafif hafif soluk almaya; biraz daha sonra da, elleriyle ayaklarını kı-pırdatmaya başladı.

"Aramızda bulunan bir eczacı, yuttuğu suları iyice boşaltmışa ben-zeyen, yerde kıvranıp duran bu adamın, hemen sıcak bir yatağa ta-şınmasını salık verdi. Bu işi, eczacıyla ben üstümüze aldık. Nerede oturduğunu bilmediğimiz adamı bir hana götürürken, iyi bir rastlan-tı sonucu, bir kadın karşımıza çıktı. Bu kadıncağız, bir süre bağırıp çağırdıktan sonra, kendini öldürmeye kalkan bayın, onun evinde otur-duğunu bildirdi.

"Adamı oraya taşıyıp, eczacıya teslim ettim. Herhalde eczacı da gerekenleri yaptı; çünkü ertesi sabah, adamın tamamiyle kendine geldiğini öğrendim.

"Bunun üzerine, kendini öldürmeye kalkanı görmeye gittim. Ni-yetim, onu böylesine umutsuz bir davranışa iten nedenleri öğren-mek; ileride büyük bir günah işlemesini engellemek için, elimden geleni yapmaktı. Odasına girer girmez, ikimiz de birbirimizi hemen tanıdık. Meğer kendini öldürmeye kalkan adam, yakın dostum Mr. Watson değilmiymiş! Gereksiz ayrıntılara girmeyi hiç istemediğim için, ilk konuşmamızda neler söylediğimiz aktararak canınızı sık-a-cak değilim."

"Ne olur, hepsini dinleyelim" dedi Partridge heyecanla. "Onun niçin Bath'a geldiğini öğrenmeye can atıyorum."

Yaşlı yabancı "önemli olan hiçbir şeyi atlamayacağım" diyerek güven verdi Partridge'e. Kendimize de okuyucumuza da nefes ala-bilmek için kısa bir süre oturduktan sonra, yabancının anlattıkları-nı gelecek bölümde yazacağız.

Tepedeki Adam öyküsünü bitiriyor

"Mr. Watson, bir talihsizlik döneminden sonra, çok kötü bir duruma düştüğü için, kendini öldürmeye karar verdiğini açıkça anlattı. Ben de büyük bir ağırbaşlılıkla, bu konuyu onunla tartışmaya başladım. Bence kendini öldürmek, ancak putatapanlara yakışan, ancak Şeytanın beğeneceği bir işti. Bu konuda aklıma gelen her şeyi söyledim. Sözlerimin onu nerdeyse hiç etkilemediğini görünce, çok üzuldüm. Watson, yaptığından hiç pişman görünmüyordu. Bu fecî günahı bir kez daha işleyeceğinden korkuyordum haklı olarak.

"Ben söyleyeceklerimi bitirdikten sonra, ileri sürdüğüm savları yanıtlayacağı yerde, Mr. Watson, yüzüme dik dik bakıp, gülümsedi. 'Dostum' dedi, 'seni son gördüğümde beri garip bir değişiklik olmuş sende. Piskoposlarımız bile, intihara karşı, seninkisi kadar güzel bir söylev çekemezdi doğrusu. Ne var ki, bana yüz altın borç verecek birini bulamazsam, ya asılacağım, ya boğulacağım, ya da açlıktan gebereceğim. Ve bu üç ölümden en korkuncu, üçüncüsüdür bana kalırsa!

"Mr. Watson'a büyük bir ağırbaşlılıkla karşılık verirken, onu son gördüğümde beri gerçekten değiştiğimi; yaptığım çılgınlıkları düşünmeye vakit bulup pişman olduğum anlattım. Aynı şeyi kendisinin de yapmasını öğütledikten sonra, eğer işlerini düzene koymasına yarayacaksa ve bu parayı zar atarak boşuna harcamayacaksa, ona yüz İngiliz Lirası ödünç vermeye hazır olduğumu söyledim.

"Sözlerimin ilk kısmını dinlerken nerdeyse uykuya dalan Mr. Watson, bu son sözü duyar duymaz uyanıverdi. Heyecanla elimi yakaladı, bana bin bir kez teşekkür etti, gerçek dostların en iyisi olduğumu söyledi. Şimdiye dek başına gelenlerden hiç ders almamışçasına, onu kaç kez aldatan o kahrolası zarlara güvenecek kadar akılsız olmadığına da yeminler etti. 'Yok, yok!' diye bağırdı. 'Hele bir toparlanayım, yeniden iflâs etmiş bir tüccara dönersem, talihime küsmem o zaman.'

" 'Toparlanmanın' da 'iflâs etmiş tüccarın' da ne anlama geldiğini pek iyi bilmiyordum. Onun için çok ağırbaşlı bir yüzle 'Mr. Watson' dedim, 'geçim paranızı sağlayacak bir iş ya da bir memuriyet bulmaya çaba göstermelisiniz. Size şunu da söyleyim: Bu parayı günün birinde bana geri vereceğiniz olasılığına inansaydım, dürüst ve onurlu herhangi bir meslek edinmenize yardımcı olabilmek için, size bundan çok daha fazlasını borç verirdim. Kumarbazlığınıza gelince, hem bu kötü ve aşağılık işi bir meslek saymıyorum; hem de bildiğim kadarıyla siz bu işe hiç yatkın değilsiniz. Eninde sonunda sizi mutlaka mahvedecektir bu! 'İşte bak, bu garip' dedi Mr. Watson. 'Öteden beri, sen de öteki ahbablarım da, kumara akli ermez sanıyorsunuz beni. Oysa sizler kadar ben de ustayım herhangi bir kumar oyununda. Keşke tüm varını yoğunu ortaya koysaydın da, seninle bir kumar oynasaydım! Doğrusu bundan daha eğlenceli bir şey olamazdı benim için. Üstelik oyunu seçmeyi de sana bırakırdım... Neyse, sevgili oğlum, yüz altın cebinde hazır mı?'

"Yanımda ancak elli İngiliz Liralık bir banknot olduğunu söyledim. Bunu ona teslim edip, geri kalan elli lirayı ertesi sabah getireceğime söz verdim. Ona biraz daha nasihat ettikten sonra, yanından ayrıldım.

"Sözümü fazlasıyla tuttum; çünkü ertesi sabah değil, hemen o gün öğleden sonra, Mr. Watson'un kaldığı eve gittim. Odaya girince, Mr. Watson'u, yatakta oturmuş, adı çok kötüye çıkmış bir kumarbazla iskambil oynarken gördüm. Bu durum karşısında, ne denli bozulduğumu anlarsınız. Üstelik Mr. Watson'un elli banknotu kumarbaza uzatıp, buna karşılık ancak otuz gini almasına büsbütün fena oldum.

"Öteki kumarbaz odadan çıkınca, Mr. Watson, utancından yüzüme bakamadığını söyledi. 'Ama' dedi, 'talihim öyle bozuk gidiyor ki, kumara temelli tövbe etmeye kararlıyım. Sana verdiğim sözünü hep düşünüp duruyorum. Ben de sana söz veriyorum; istediğini yapmakta kusur etmeyeceğim.'

"Onun söz vermelerine pek güvenmediğim halde, sırf kendi verdiğim sözünü yerine getirmek için, elli İngiliz Lirasını cebimden çıkar-

dım. Mr. Watson, parama karşılık bir senet verdi bana. Bu senetten başka ondan hiçbir şey elde edemeyeceğimi de pek âlâ biliyordum.

"O sırada eczacı geldiği için, bu konuyu kesmek zorunda kaldık. Sevinç içinde olan eczacı, hastasının nasıl olduğunu bile sormadan, anlatmaya başladı: Kendisine gelen bir mektupta, yakında herkesin duyacağı çok önemli bir haber varmış: Monmouth Dükü, büyük bir Holanda ordusuyla Batı sahiline çıkarma yapmış. Norfolk sahili açıklarında da çok büyük bir filo varmış. Bu büyük filo, Düke yardımcı olmak üzere harekete geçecekmiş.

"Bu eczacı, yaşadığı çağın en ünlü politikacılarından biriydi. En entipüften bir haber, en iyi bir hastadan daha hoş gelirdi ona. Herhangi bir haberi, kenttekilerden bir iki saat önce duyunca, sevinçten çılgına dönerdi. Gelgelelim çevresine yaydığı haberlerin çoğu, gerçeklere pek uygun değildi; çünkü duyduğu her lâfa hemen inandığı için, bundan yararlanıp onu hep aldatanlar vardı.

"Şimdi verdiği haberin de doğru olmadığını kısa bir süre sonra öğrendik: Gerçi Monmouth Dükü karaya çıkmıştı ama, yanında bir ordu değil, bir avuç insan vardı ancak. Norfolk açıklarındaki filo ise, tamamiyle uydurmaydı.

Eczacı bunu bize bildirir bildirmez, hastasına bir tek söz bile söylemeden, haberi tüm kente yaymak amacıyla çıkıp gitti.

Herkesi ilgilendiren bu tür haberler kişisel sorunları gölgede bıraktığı için, Mr. Watson ile konuşmamız tamamiyle siyasallaştı şimdi. Protestan mezhebini düşünerek, bir süredir derin bir kaygı içindeydim. Tehlike öylesine gözle görülür bir hal almıştı ki, Protestanlık, ancak Tanrının araya girmesiyle korunabilecek gibi geliyordu bana. Kral James, Protestan inançlarına karşı gerçek bir savaş açmıştı. Katolikleri orduya sokmuş; Kilise düzenine ve Üniversiteye de sokmaya çalışmıştı. Katolik papazları, sırtlarında cüppeleri, milletin arasında, her bir yerde dolanıp duruyor; yakında sokaklarda geçit yapacaklarını ileri sürerek, meydan okuyorlardı. Bizim din adamlarımızın, kürsüye çıkıp Katolikliğe karşı söz söylemeleri yasaklanmıştı. Piskoposlara emir vermişlerdi bunu yapmayı göze alanları kovulsun diye. Bu yasaklamaların bir an önce uygulamaya konulması

amacıyla, yasalara aykırı bir Kilise komisyonu kurulmuştu. Aslında bir çeşit Engizisyon mahkemesiydi bu. Engizisyon yaygınlaştınca da, bu mahkeme elebaşılık görevini üstlenecekti. İlk görevimiz, hiç kuşkusuz Tanrıya, ancak ikinci görevimiz Krala karşıdır. Kral, bu ilk görevi sürdürmemiz olasılığını ortadan kaldırmakla, ikinci görevimizi de geçersiz kılmıştır. Bu kadarıyla kalmayarak, taç giyerken verdiği yemini bozmuştur. Oysa uyruklarıyla bağı bu yemine dayanır. Böylece Kral, bu bağı da koparmış sayılır. Kral, dinlerinden vazgeçemedikleri için, piskoposları hapse atmıştır; yasaları ona teslim etmedikleri için, yargıçları kovmuştur. Daha da ileri giderek, yasalara el koymuştur. Yasaları geçersiz kılmak gücünü kendine bağışlayıp, tam bir zorba olduğunu, hiçbir mutlak hükümdarın ondan daha zorba olamayacağını kanıtlamıştır. Belki tarih tümünü saptamamıştır diye, bu olayları etrafli olarak gözden geçirmek istedim; çünkü herhangi bir milletin Kralına karşı başkaldırması öylesine korkunç bir günahdır ki, ancak demin anlattığım kışkırtıcı durumlar, ancak dinlerini ve özgürlüklerini kesinlikle ve her an tehlikede görmeleri, böyle bir günahın işlenmesini haklı gösterebilir ya da hafifletebilir.

Jones "bütün bu gerçekleri, hattâ daha ayrıntısını tarih kitaplarında okumuştum efendim" dedi. "Yazılmadığı için, herhalde sizin de bilmediğiniz başka bir olayı size anlatayım: Şu sırada bu ülkede bir ayaklanma var. Sözünü ettiğiniz Kral James'den daha da dar-kafalı bir Katolik olan oğlunu tahta oturtmak için yapıyor bu ayaklanma. Üstelik de Protestanlar ayaklanıyor. Bir tek kez bile özgürlüklerimizi tehlikeye sokmayan bir Krala karşı ayaklanıyorlar!"

"Akıllara sığmaz bir şey!" dedi yaşlı adam. "Biliyorsunuz, Vergilius kadınlar için *varium et mutabile semper*, yani her zaman ve-fasızdırlar, her an değişirler der. Eğer bizim milletimiz de tıpkı kadınlar gibi olmasaydı, inanmazdım bu söylediğinize. Katolikliğin korkunç hilelerinden, çevirdiği sürekli entrikalardan bizi koruyan Tanrıya karşı nankörlük ediyoruz. Katoliklikten bu güne dek korunabil-memiz, öyle garip, öyle akıl almaz bir şeydir ki, dâvâımızın kutsallığını kanıtlayan bir mucize sayabiliriz bunu... Söylediğiniz, gerçekten çok acayip! Katolik bir prensin yararına yapılan bir Protestan

ayaklanması! Namussuz olduğu kadar da deli şu insan denilen yaratık!.. Neyse, öykümü bitireyim. O sırada ülkemi, dinimi ve özgürlüğümü savunabilmek amacıyla savaşıma karar vermiştim. Mr. Watson da bana katıldı. Gerekli siâhlan elde ederek, Bridgewater'e gidip, Dükün ordusuna girdik.

"Dükün girişiminin mutsuz sonucunu belki siz benden daha iyi bilirsiniz. Hafif bir yara aldığım Sedgemore savaşından, gene Mr. Watson ile birlikte canımızı kurtardık. Exeter yolunda aşağı yukarı kırk mil ilerledikten sonra, atlarımızı bırakıp, tarlalarda ve patikalar da sürüne sürüne, ıssız bir kırdaki bulunan küçük bir kulübeye vardık. Orada yoksul ve yaşlı bir kadın, bize elinden geldiğince baktı. Yarama sürdüğü merhem, beni çabucak iyileştirdi."

Partridge "ne olur, efendim, yaranızın nerede olduğunu söyler misiniz?" diye sordu.

Yaşlı adam, kolundan yaralandığını bildirdikten sonra, konuşmasını sürdürdü:

"Ertesi sabah Mr. Watson beni o kulübede bıraktı. Yiyecek almak için Cullumpton kasabasına gidecekti sözde. Ama... Nasıl söyleyeceğim bunu? Söylesen de siz buna nasıl inanacaksınız? O Mr. Watson, o dostum, o aşağılık, o zalim, o hain herif, Kral James'in atlı askerlerine beni ele verdi. Kulübeye geri dönüp, beni teslim etti onlara.

"Onlar beni yakalayıp Tauton hapishanesine götürüyorlardı. Kötü bir duruma düşmüştüm, başıma korkunç şeyler gelebilirdi. Ama benim asıl ağrıma giden şey, hain arkadaşımın beraber olmak zorunluğuydu. O da teslim olmuştu; o da tutuklu sayılıyordu. Ne var ki, beni ihbar ettiği için, bana karşı kötü davranıyorlar, ona karşı iyi davranıyorlardı. Mr. Watson, kalleşliğine bir özür duyurmak istedi ilkin. Ama ben onu hor görüp, hep tersleyince, tutumunu değiştirdi. Beni Krala karşı başkaldıranların en korkuncu, en haini olmakla suçlayıp, tüm kabahatini bana yükledi. Sırf ben istedim ve hattâ onu tehdit ettiğim için, ulugönüllü ve yasal Kralına karşı başkaldırmak zorunda kalmıştı sözde.

"Savaşa katılmamız konusunda aslında benden çok daha istekli

davranan bu adamın yalancı tanıklık etmesi yüreğime indi. Öyle bir öfkeye kapıldım ki, ancak aynı öfkeyi duyanlar bilir bunun ne olduğunu. Ne var ki, telihi sonunda bana acıdı: Atlı muhafızlarım, Wellington'u geçtikten biraz sonra, dar bir yolda ilerlerken, düşman ordusundan elli kişinin onlara saldıracağı konusunda yanlış bir haber aldılar. Bunun üzerine, beni de, beni ele vereni de unutarak, kendi başlarının çaresine baktılar. Hain Watson hemen kaçtı yanımdan. Kaçmasına da seviniyordum; çünkü kaçmasaydı, yanımda silâh olmadığı halde, ondan öcümü almaya çalışacaktım mutlaka.

"Şimdi yeniden özgürdüm. Yoldan hemen uzaklaşıp tarlalara daldım. Her gördüğüm insanın bana hainlik etmeye hazır olduğunu sandığım için, yollardan, kasabalardan, hattâ en yoksul evlerden bile kaçarak, nereye gittiğimi bilmeden yürüdüm durdum.

"İlkel çağlarda yaşayan kardeşlerim gibi tarlalarda yatıp, onlar gibi doğanın verdiği ile beslenerek, günlerce kırlarda dolandıktan sonra, buralara vardım sonunda. İssiz ve yabanıl halini beğendiğim için, bu bölgeye yerleşmeye karar verdim. Şimdi bana hizmet eden şu yaşlı kadının annesinin evinde gizlenip oturdum bir süre. Görkemli Devrimin* haberini alıp, tehlikeden kurtulunca, işlerime bakmak için doğduğum yere döndüm. Ağabeyimi de kendimi de memnun ederek, her şeyi yoluna koydum: Malımı mülkümü ağabeyime devrettim. O da buna karşılık, bana bin İngiliz Lirası ödeyip yıllık bir maaş bağladı.

"Ağabeyim, her zaman olduğu gibi, gene bencil ve cimri davranmıştı. Onu dostum sayamazdım; dostum sayılmak da istemiyordu nasılsa. Onunla ve öteki tanıdıklarımla vedâlaşıp ayrıldım. Ve işte o günden beri, yaşam öyküm boş bir sayfa sanki.

Jones "aman efendim, nasıl olur?" diye sordu. "O günden beri hep burada mı oturdunuz?"

"Yoo, hayır efendim" dedi yaşlı bay. "Çok yolculuk ettim. Avrupa'da görmediğim yer kalmadı nerdeyse."

* 1688'de kansız bir devrimle, İkinci James tahttan indirilmiş: William of Orange ve eşi Mary, kral ve kraliçe olmuştur. (Ç.N.)

Jones "sizden bunu istemeye yüzüm tutmuyor, efendim" dedi. "Siz bu kadar konuşup yorulduktan sonra, bunu istemem de zulüm olurdu. Ne var ki, sizin gibi akıllı, sizin gibi dünyayı görmüş bir insanın, bu uzun yolculuklar sırasında edindiği izlenimleri, başka bir zaman dinlemeye can atıyorum."

"Delikanlı" dedi yaşlı yabancı, "bu konuda merakınızı elimden geldiğince gidermeye çalışacağım."

Jones yeniden özür dilemek istedi ama, ev sahibi bunu önledi; ve dikkat kesilen, sabırsızlanan Jones ile Partridge'e, gelecek bölümde yazacaklarımızı anlattı.

BÖLÜM 15

Avrupa'nın kısa bir tarihi ve Jones ile Tepedeki Adam arasında geçen garip bir konuşma

"İtalya'da hancılar çok sessizdir. Fransa'da biraz daha çok konuşurlar; ama terbiyelerini bozmadan. Almanya ve Hollanda'da, çoğunlukla pek küstahtırlar. Hancıların namusu sorununa gelince, ülkeler arasında pek fark olduğunu sanmıyorum. Yolculuk sırasında tuttuğunuz uşaklar, sizi dolandırmak için her fırsattan yararlanırlar. Arabacılar gelince, dünyanın her yerinde aşağı yukarı aynıdır. İşte efendim, yolculuklarım sırasında insanlar üstüne edindiğim izlenimler bunlardır. Kendi ülkemden çıkarken, amacım Tanrının dünyanın dört bir yanını nasıl değişik yarattığını görmektir. Bu değişik görüntüler, düşünme yeteneği olan bir seyirciye büyük haz verdiği gibi, bunları yaratanın sınırsız gücünü de gözler önüne serer. Tüm doğada ancak bir tek yaratık vardır ki, Tanrı 'işte bunu ben yarattım' diye övünemez. Bense, o yaratıkla yani insan denilen yaratıkla çoktan ilişkimi kestim."

Jones "kusuruma bakmayın ama" dedi; "yeryüzünde her şey ne denli değişikse, o yaratığın da o denli değişik olduğunu sanıyordum öteden beri. Huydan kaynaklanan ayrımlar bir yana, değişik töreler

ve iklimler yüzünden, insanların birbirlerinden akıl almayacak kadar ayrı olduklarını söylemişlerdi bana."

Yaşlı yabancı "insanlar arasında pek az fark vardır aslında" diye karşılık verdi. "Değişik insanlar görmek için uzun bir yolculuğa çıkmak zahmetine katlanacağınıza, Venedik'de bir karnavale gidin, yeter. Avrupa'nın şu ya da bu başkentinin saraylarında ne görecekseniz, aynı şeylerin topunu birden görebilirsiniz o karnavalde. Aynı ikiyüzlülüğü, aynı sahteliği... Sözün kısası, değişik kılıklarda, aynı çılgınlıkları ve aynı ahlâksızlıkları görürsünüz. Bu çılgınlıklar ve ahlâksızlıklar, İspanya'da pek ağırbaşlı bir kılığa bürünür; İtalya'da görkemli bir hal alır. Fransa'daki namussuzlar, züppe kılığına girerler; Kuzey ülkelerindeki aynı namussuzlar, pasaklı bir hal alırlar. Ama insan, her yerde aynıdır; her yerde ondan nefret etmek, he yerde ondan kaçmak gerekir. İşte efendim, yaşam öykümü böylece bitirdim. Buraya çekilip geçirdiğim yıllara gelince, sizi eğlendirecek bir yanı yok o dönemin. Aslında bir tek gün sayabiliriz tüm o yılları.

Jones, öyküsünü anlatmak zahmetine katlandığı için, yaşlı adama teşekkür ettikten sonra, bunca yalnızlığa nasıl dayanabildiğini sordu:

"Tekdüzelikten yakınmaya hakkınız var" dedi. "Zamanınızı nasıl geçirdiğinize, daha doğrusu nasıl öldürdüğünüze şaşıyorum."

Yaşlı adam buna şöyle karşılık verdi: "Duyguları ve düşünceleriyle dünyaya bağlı bir kişinin, benim burada geçirdiğim saatleri boş saymasına hiç şaşıyorum. İnsan ömrü, ancak bir tek uğraş açısından çok kısadır: O görkemli, o ölümsüz, o sonsuza dek sürecek olan Varlığı düşünmek, o Varlığa tapmak için zaman yeter mi hiç? O Varlık, akıllara sığmayan şeyler yaratmıştır. Yalnız bu uçsuz bucaksız dünyayı değil, gökyüzünde gördüğümüz, ıslıl ıslıl yanan sayısız yıldızları yaratmıştır. Başka dünyaları aydınlatan güneşlerdir belki o yıldızlar. Ama içinde yaşadığımız dünyanın yanında, küçük atomlara benzerler. Kendini tanrısal düşüncelere vererek, bu dile gelmez güzellikle, bu gizemli görkemle ilişki kurabilmek mutluluğuna erişmiş bir insan, günleri, yılları ya da çağları, fazla uzun sayabilir mi hiç? Sayılı olan saatlerimizi, dünyanın boş eğlencelerine, anlamsız

hazlarına, budalaca işlerine mi kaptıralım? Böylesine yüce, böylesine görkemli, böylesine önemli bir uğraşı olan kişi, zaman bir türlü geçmiyor diye yakınabilir mi hiç? Böyle bir yaşama hem zaman yetmez, hem de dünyanın her bir yerinde yaşanabilir bu. Nereye bak-sak, Tanrının gücünü, bilgeliğini ve iyiliğini görürüz. Tanrının görkemini anlamak için, doğan güneşin ateşiyle ufku tuttuşturmasına gerek yok; coşkun rüzgârların mağaralarından çıkıp saldırıya geçerek ulu ormanı sarsmalarına gerek yok; alçalan bulutlardan ovalara sel gibi yağmurların yağmasına da gerek yok. Tanrının görkemini anlamak için bunlara gerek yok diyorum; çünkü yaratılan küçük bir böcek ya da önemsiz bir bitki bile, yüce Yaradanın damgasını taşı-maktan onur duyar. Bu damgada, Tanrının sadece yüceliğinin de-ğil, bilgeliğinin ve iyiliğinin de izleri görülür. Ancak insan, bu dünya-nın kralı olan, ulu Varlığın yeryüzünde meydana getirdiği en son ve en yüce yaratık olan insan, ancak insan kendine bağışlanan bu onura karşı alçakça davrandı. Namussuzluğu, zulmü, nankörlüğü ve lâ-netli hainliği yüzünden, Yaradandan kuşkulananmamıza neden oldu. Böylesine ulugönüllü bir Varlık, bu denli kusurlu ve aşağılık bir hay-vanı nasıl yaratır diye şaşırttı bizi. Şimdi siz de gelmiş, insanlardan uzak kaldım diye beni mutsuz sanıyorsunuz. O mübarek yaratıkla-rın arasında olmazsam, yaşamımın can sıkıcı ve tatsız olacağını dü-şünüyorsunuz!”

Jones “söylediklerinizin ilk kısmına, ben de hemen ve içtenlikle katılıyorum” dedi. “Ama sonuç olarak insanlıktan nefret etmekle, yersiz bir genelleme yapıyorsunuz bana kalırsa. Birçok kişi bu ya-nılgıya düşüyor gürdüğü kadarıyla. En aşağılık insanları seçip tüm insanlığı suçlamak yanlıştır. Çünkü çok değerli bir yazarın dediği gibi, insanlığın genel niteliklerini, ancak en iyi ve en kusursuz bireyleri seçerek saptamalıyız aslında. Dostlarını ve ahbablarını seçerken ge-rekli sağduyuyu göstermedikleri için, ahlâksız ve değersiz adamlar-dan kötülük görenler, genellikle bu yanılgıya düşerler. İki üç kötü insan gördükleri için de, tüm insanlığı suçlarlar.”

Yaşlı adam “ben, yeterince denedim insanları” dedi. “İlk sevgi-lim ve ilk arkadaşım, beni namussuzca aldattılar. Sonuçları çok kö-

tü olabilecek, hattâ beni utanç verici bir ölüme sürekeleyecek davranışlarda bulundular."

"Kusura bakmayın ama, o sevgilinin ve o arkadaşın kimler olduklarını hele bir düşünün. Genelevde doğan aşktan ve kumar masasında başlayıp gelişen arkadaşlıktan ne bekleyebilirdiniz ki, benim güzel efendim! Sırf helâlarda öyle olduğu için, havanın her zaman sağlıksız olduğunu, pis koktuğunu ileri sürmek ne denli yanlışsa; tüm kadınların sizin sevgiliniz gibi, tüm erkeklerin de arkadaşınız gibi olduğunu söylemek de o denli yanlıştır. Daha çok gencim ama, dostlukların en yücesine hak kazanmış erkekler, sevgilerin en yücesine hak kazanmış kadınlar biliyorum."

"Olabilir, ama siz de söylüyorsunuz daha çok genç olduğunuzu. Sizden biraz daha yaşlıyken bile, ben de sizin gibi düşünüyordum."

"Sevgi besleyeceğiniz kişileri seçerken, böylesine talihsiz, daha doğrusu böylesine dikkatsiz olmasaydınız, hâlâ benim gibi düşünebilirdiniz. Yeryüzünde çok daha fazla kötülük olsa bile, insanlara karşı bu genel suçlamaları gene de, doğru sayamayız. Çoğunlukla rastlantılara bağlıdır kötülük; kötülük eden her insan da, kötü ve ahlâksız değildir aslında. Gerçekte ancak kendileri doğuştan kötü olanlar, insanların mutlaka ve her zaman kötü olduklarını ileri sürebilirler. Sizin ise öyle olmadığınızı biliyorum."

Yaşlı adam, "zaten bunu pek söylemezler öyleleri" dedi. "Bir haydut, yolda soyguncular olduğunu size haber vermeyeceği gibi, kötüler de insanlara kolayca ahlâksız demezler; çünkü öyle deseler, sizi uyarmış olurlar, amaçlarına da erişemezler o zaman. İşte bu yüzden ahlâksızlar, belirli kişilere kolayca karaçalarlar ama; genel olarak tüm insanları kötülemekten kaçınırlar bildiğim kadarıyla."

Yaşlı adam, bunu öyle bir heyecanla söylemişti ki, onu yola getirmek umudunu yitiren, gücendirmekten de çekinen Jones, bir karşılık vermedi.

O sırada gün ışıdı. Bizim delikanlı, böyle uzun süre evinde kaldığı ve belki de dinlenmesine engel olduğu için, yaşlı yabancından özür diledi.

Ev sahibi "şu sırada hiç de dinlenmek niyetinde değilim" dedi.

“Geceyle gündüz arasında pek fark yok benim için. Çoğu zaman gündüzleri uyur; geceleri yürür, düşünürüm. Ama bu sabah hava öyle nefis ki, eğer bir süre daha uykusuz ve yemeksiz kalmaya katlanırsanız, size henüz görmediğinizi sandığım çok güzel bazı yerleri gösterebilirim.”

Jones bu öneriyi candan benimsedi; beraberce hemen evden çıktılar. Partridge’e gelince, yaşlı adam öyküsünü tam bitirdiği sırada derin bir uykuya dalmıştı; çünkü merakı artık giderilmişti. Jones ile ev sahibi arasında başlayan tartışmanın etkisi, onu büyüleyen uykuyu dağıtacak kadar güçlü değildi. Bizim delikanlı, adamcağızı bu tatlı uykusundan uyandırmak istemedi. Şu sırada belki okuyucumuz da Partridge’inkine benzer bir uykuya dalmak istediği için, öykümüzün sekizinci kısmına bir son veriyoruz burada.

DOKUZUNCU KİŞİM

ON İKİ SAATİ KAPSAR

BÖLÜM 1

Bu tür öyküleri yazmaya yasal hakkı olanlar ve olmayanlar konusunda

Giriş niteliğinde olan bu bölümlerin, birçok yararlı yanı vardır. Bu yararlı yanlardan biri de, bir çeşit işaret ya da damga sayılabilmektedir. Bu işaret ya da damga sayesinde, herhangi bir okuyucu, bu tarihsel öykümüzde gerçeklere uygun doğru olayları, gerçeklere uymayan uydurma olaylardan ayırtedebilmenin yolunu bulabilir. Bana kalırsa, böyle bir işaret gerekli olacaktır pek yakında; çünkü son zamanlarda iki üç yazarın bu tür öyküleriyle rağbet görmeleri, birçok başka yazarın aynı türü denemek açısından yüreklendirebilir. Böylece bir yığın saçmasapan roman, acayip acayip masallar yazılabilir. Bu ise, ya kitap yayınlayıp satanların iflâs etmelerine ya da okuyucuların boşuna vakit harcamalarına ve de ahlâklarının bozulmasına yol açabilir. Hattâ bu yapıtlar yüzünden dedikodular ve karamazlıklar yaygınlaşır, nice değerli ve namuslu insanın adı kötüye çıkar belki de.

Spectator'un akli başında yazarı, her denemesinin başına Yunanca ya da Latince özdeyişler koyar. Hiç kuşku yok ki, metelik etmeyen yazarlardan korunabilmek amacıyla yapmıştır bunu. Neden derseniz, yazar geçinenler, onlara okuma yazma öğretenlerden edindikleri bilgi dışında hiçbir şeycikler bilmedikleri halde; aslan postuna bürünüp anırınca kendini aslan sanan eşek kardeşleri gibi, en yüce dahillerle aşık atmaktan ne korkar ne de utanırlar.

Addison, denemelerinin taklit edilmesini önlemek amacıyla, her yazısının başına, ancak doğru dürüst okumuş kişilerin anlayabileceği Yunanca ya da Latince tırmalar eklemiştir. Ben de, düşünme yeteneğinden ve bir deneme yazmak için gereken bilgiden tümüyle

yoksun olanların bana öykünmelerini önlemek amacıyla, her kısmın başına bir deneme ekledim.

Bu türden tarihsel öykülerin başlıca değerinin, önsöz niteliğinde ki bu denemelerden kaynaklandığını söylemek istediğimi sanmayın sakın. Ne var ki, o sözümona yazarların, sadece öykü anlatan kısımlara öykünmeleri daha kolaydır da; gözlem ve düşünceden oluşan denemelere öykünmeleri daha güçtür aslında. Bunu yapmaya yeltenenler, Shakespeare'i taklide kalkan Rowewe'ya; ya da Horatius'un dediği gibi, sırf yalınayak yürüyüp suratlarını astıkları için tıpkı Cato'ya benzediklerini sanan Roma'lılara dönerler.

İyi öyküler uydurmak, bu öyküleri güzel anlatmak, ender bulunur bir yetenektir belki de. Gelgelelim, bunu hiç sıkılmadan yapmaya kalkan bir yığın adam vardır. Dünyanın dört bir bucağında bol bol yazılan romanlar ve öyküleri incelersek, haksızlık yapmadan şu sonuca varabiliriz: Bunları yazarların çoğu, başka bir edebiyat türünde (böyle bir deyiimi kullanmama izin verin şimdi:) karşımıza çıkıp bize dişlerini göstermeyi göze alamazlardı. Roman ve öykü dışında kalan herhangi bir alanda da, on ya da on iki tümceyi bir araya getirmeyi beceremezlerdi. Horatius, **scribimus indocti doctoque passim** der. Yani Francis'in çevirisiyle "her çaresiz budala yazmaya kalkar; yaşayan her yaratığın ticaret alanıdır şiir." Bu söz, öteki yazarlardan fazla, romancılara ve yaşam öyküleri yazarlara uygundur; çünkü tüm sanat dalları ve tüm bilim kolları için (hattâ eleştiri için bile) birazcık eğitim ve bilgi gerekir. Şiirin bunun dışında olduğunu düşünenler olabilir belki. Ne var ki, şiir için de koşuk ve uyak, ya da bunlara benzer bir şeyler bilmeli. Oysa öyküler ve romanlar yazmak için, kâğıt, kalem, mürekkep ve bunları kullanacak el becerisinden başka hiçbir şey gerekmez. Kimi öykü ve romanlara bir göz atınca, bunları kaleme alanların böyle düşündüklerini anlıyorum. Bunları okuyanlar da (eğer böyle birileri varsa) aynı şeyi düşünüyorlardır herhalde.

İşte bu yüzden ki, yazarların çoğuna bakarak tümünü öyle sananlar, kâğıt üstünde saptanmış gerçeklere uymayan öykü yazarlarını hor görürler. Biz de hor görülmek istemediğimiz için, yazdık-

larımıza aslında uygun olan "romance" yani "hayal ürünü olaylardan kaynaklanan öykü" deyimini kullanmaktan çekindik. Evvelce de belirttiğimiz gibi, yarattığımız kişilerin tümü, doğanın o yüce ve gerçek kitabından alındığından ötürü, kendi kitabımıza tarihsel öykü adını verdik. Dünyanın en nükteli adamlarından birine göre, kimi yapıtlar, onu yazanın beyninin ya kaşınma illetine ya da isale tutulmasının bir ürünüdür. Bizim kitabımızın bunlardan farklı olduğuna hiç kuşkumuz yok.

Hem en yararlı, hem de en eğlendirici yazı türlerinden birini gözden düşüren bu kötü yazarlara hoşgörü göstermekle, çok zararlı başka bir iş de yapmış oluyoruz: Toplumun birçok güzel ahlâklı ve değerli üyesinin adını lekelemiş oluyoruz; çünkü en can sıkıcı dostlar her zaman zararsız olmadıkları gibi, en can sıkıcı yazarlar da her zaman zararsız değildirler. Rezil şeyler kaleme alabilecek, çevrelerine karaçalabilecek kadar dil bilirler bunların her ikisi de. Şimdi söylediğimiz eğer doğruysa, kepaze amaçlar güderek yazılan öykülerin, kendileri de kepaze olmalarına, başkalarını da kepaze etmelerine hiç şaşmamalı.

Şu sıralarda sayısı gittikçe artan bu kepaze öykülerin, ileride okuyucuların boş zamanını, edebiyatı ve basın özgürlüğünü rezil etmesini engellemek için, öykü yazarlarına kesinlikle gerekli olan birkaç niteliği sıralayacağım şimdi:

Bunlardan ilki dehadır. Horatius'a göre, deha olmadıkça, çalışmak hiçbir işe yaramaz. İnsan beyninin, çevresindeki her şeyi ve bunların bellibaşlı ayrıntılarını kavrayabilen güç, daha doğrusu güçler anlamında kullanıyorum "deha" sözcüğünü. İnsanda doğuştan bulunan bu güçler, yaratma yeteneğiyle yargılama yeteneğidir aslında. Bu iki şeyi birleştiriyor, "deha" diye adlandırıyorum. Yaratma yeteneğiyle yargılama yeteneği konusunda, büyük yanılgılara düşenler vardır. Birçokları, yaratma yeteneğini uydurma yeteneğiyle aynı şey sayar. Bu doğru olsaydı, hayal ürünü masal yazan birçok adamda yaratma yeteneği bulunduğunu kabul etmemiz gerekirdi. Oysa biz yaratmayı, ancak görebilmek ya da sezebilmek anlamında kullanıyoruz. Yani daha geniş anlamda, her şeyin gerçek özünü

çabucak ve akıllı bir biçimde kavrayabilmek anlamında kullanıyoruz. Yargılama yeteneğinden yoksun bir adamda, yaratma yeteneğinin bulunması pek olası değildir. Neden dersiniz, iki şey arasındaki ayrımları görmeden, bu iki şeyin gerçek özünü kavramış sayılmamızın yolu yoktur. Ayrımları görebilmek ise, doğrudan doğruya yargılama yeteneğine bağlıdır. Oysa akli başında bir iki kişi, dünyanın tüm budalalarıyla birleşerek, yaratma yeteneğiyle yargılama yeteneğinin aynı insanda ya pek ender ya da hiçbir zaman bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

Bir insanın, yaratma yeteneğiyle yargılama yeteneğini kendi kişiliğinde birleştirmesi de yetmez. İyi bir yazar olması için, bu insanın bir hayli bilgili olması da gerekmektedir. Gene Horatius'dan ve yetkili daha başkalarından alıntılarla, bu görüşlerimi kanıtlayabilirdim. Ama buna gerek yok; çünkü ustaca bilenmemiş el araçlarının bir işçiye yararı olmadığı, bir işin doğru dürüst yapılabilmesi için belirli kurallara uymak zorunluğu, malzemesi olmayan bir işçinin hiçbir şey üretmeyeceği herkesçe bilinmektedir. İşte, ancak bilgi sağlayabilir tüm bunları. Doğa bize bir yeteneği bağışlamakla kalır; yani bize ancak mesleğimizin araçlarını verebilir. Bilgi ise, bu araçları kullanılır hale getirir, bunları kullanmanın yolunu bize öğretir ve işleyeceğimiz malzemenin hiç olmazsa bir kısmını sağlar. Yazar olmak isteyenin, tarih ve edebiyat alanında yeterince bilgili olması şarttır. Kerestesiz, kireçsiz, tuğlasız, taşsız, ev yapmaya kalkmak ne denli boşunaysa; bilgisi olmadan öykü yazmaya kalkmak o denli boşunadır. Yapıtlarına şiirin süslerini ekledikleri halde, öykü yazarları saydığımız Homeros ve Milton, kendi çağlarında bilinmesi gereken her şeyi biliyorlardı.

Okuyup yazarak değil de, ancak konuşarak elde edebileceğimiz başka bir bilgi türü de vardır. Konuşma yoluyla sağlanan bu bilgi, insanları anlamak açısından öylesine gereklidir ki, ömürlerini üniversitelerde, kitaplar arasında tüketen bilgili ukalâlar, insan konusunda kara cahil kalırlar. Çünkü yazarlar insanları ne denli inceliklerle anlatırlarsa anlatsınlar, bu konuda gerçek bilgi, ancak dünyada yaşamakla elde edilebilir. Aslında tüm bilgi alanları için aynı şeyi söy-

leyebiliriz. Sırf kitap okumakla, fizik alanında da, hukuk alanında da uygulanır türde bir bilgi elde etmenin yolu yoktur. Hattâ toprağı ekenler, çiftçiler, bahçıvanlar bile, ana kurallarını kitaplardan öğrendikleri bilgiyi, uygulamaya geçerek, kusursuz bir duruma getirmek zorundadırlar. Akli başında Mr. Miller, bir bitkiyi ne denli tamı tamamına betimlerse betimlesin, çömezlerine bu bitkiyi gidip bahçede görmelerini salık verir gene de. Oyunlarını yazarken Shakespeare'lerin, Johnson'ların, Wycherly'lerin, Otway'lerin en ustaca yarattıkları kişileri sahnede bir Garrick, bir Cibber ya da bir Clive* canlandırınca; bu kişilerin gözümüzden kaçan bir yanını kavrayıveririz hemen. Dünya sahnesindeki insanlar da kitaplardakilerden daha canlı ve daha çarpıcıdırlar. Böylece bir yazar, çizdiği kişileri, yaşamdan değil de kitaplardan alınca, o çizdiği kişi, bir kopyanın silik kopyasına dönüşür; gerçekliğini de, canlılığını da yitirir.

Yazarlar, her çeşit insanla, yani her kattan ve her sınıftan insanla görüşmelidir. Çünkü bir yazar, sadece yüksek tabakayla ilişki kurmakla da yüksek tabakayı tanıyamaz. Bir tek sınıfı bilip anlatması yeter diyeceksiniz ama; her sınıfın saçma yanları, öteki sınıfın saçma yanlarına ışık tuttuğu için, bir tek sınıfı ele alan yazar gerçekten büyük sayılmamalıdır. Örneğin, aşağı tabakanın yaşamındaki sadeliği düşününce, yüksek tabakanın özentileri, büsbütün göze batır, büsbütün gülünç gelir insana. Aynı biçimde, aşağı tabakanın kabalığını ve ilkelliğini düşününce, yüksek tabakanın nezaketi büsbütün çarpıcı bir hal alır. Doğrusunu söylemek gerekirse, şunu da unutmamalı: Yazarımız, her iki tabakayla da ilişki kurmakla, ahlâk ve davranış açısından bir hayli düzelir: Bir tabakadan sadeliği, dürüstlüğü ve içtenliği kolayca öğrenir; öteki tabakadan da inceliği, zarıflığı ve düşünce özgürlüğünü öğrenir; çünkü bana kalırsa, aşağı sınıftan gelip eğitim görmeyenlerde pek ender bulunan bir özelliktir düşünce

* Bu büyük erkek oyuncuyla, haklı olarak ün kazanan bu iki kadın oyuncudan söz etmenin tam sırası şimdi; çünkü bu üç tiyatro sanatçısı, kendilerinden önce sahneye çıkanlara öykünerek değil, gerçek insanları inceleyerek geliştiler. İşte bu yüzden ki, taklitçiler sürüsü yaya kalırken, bu üçü, kendilerinden önce yaşayan tüm oyuncularını aştılar (Y.N.)

özgürlüğü.

Son olarak şunu da söyleyeyim: Eğer yazanımızda herkesin iyi yürek dediği şey yoksa, duygudan yoksunsa, bütün bu sıraladığımız nitelikler beş para etmez. "Beni yazılanıyla ağlatabilecek adam, ben-den önce kendi ağlayabilmeli" der Horatius. Kaleme alınırken duyulmayan bir acının, bize etkili bir biçimde aktarılmasının yolu yoktur. Okuyucuya en çok dokunan, en acıklı sahnelerin, gözyaşları dökülerek yazıldığından hiç kuşkim yok. Güldüren parçalar da, güle-rek yazılır. Ancak kendim candan güldükten sonra okuyucumu güldürebilirim bana kalırsa. Ne var ki, beceriksiz davranırsam, okuyucumun benimle birlikte güleceğine, bana güler. Hattâ belki de bana güldü bile bu bölümün bazı parçalarını okurken. İşte, böyle bir kaygıya düştüğüm için, şimdi bir son veriyorum bu bölüme.

BÖLÜM 2

Tepedeki Adamla yürüyüşü sırasında Mr. Jones'un başına gelen ve gerçekten çok hayret uyandıran bir serüven

Mr. Jones, yaşlı yabancıyla beraber Mazard tepesine çıkarken, Şafak penceresini açmış, gün ışımaya başlamıştı. Tepenin doruğuna varınca, dünyanın en görkemli görüntülerinden biriyle karşılaştılar. Biz bu görüntüyü okuyucumuza sunmak isterdik ama, bunu yapmamızı engelleyen iki neden var: Birincisi, bunu daha önce görenlerin, betimlememize hayran kalacakları konusunda pek umutlu olmayışımız. İkincisi de, bu görüntüyü daha önce görmeyenlerin, betimlememizden bir şey anlayacakları konusunda kuşku duymamız.

Jones, birkaç dakika, taş kesilmişçesine hiç kıpırdamadan durdu, gözlerini güneye dikti.

Bunun üzerine, yaşlı adam, böyle dikkatle nereye baktığını sordu.

Jones içini çekti: "Ah efendim! Buraya nasıl geldiğimi anlamaya çalışıyorum. Aman Tanrım! Gloucester öyle uzaklarda ki! Kendi evim-

le burası arasında öyle mesafeler var ki!"

Yaşlı yabancı, "vay, vay, delikanlı!" dedi. "İçinizi çekmenize bakılırsa, yalnız evinizden değil, evinizden çok daha fazla sevdiğiniz birinden de çok uzaklara düştünüz galiba. Yoksa yanılıyor muyum? Baktığınız şeyi şimdi göremiyorsunuz ama, o yöne bakmaktan gene de haz duyuyorsunuz bana kalırsa."

Jones gülümsedi: "Gençliğinizin duygularını henüz unutmadığınızı anladım, yaşlı dostum. Doğrusunu söyleyeyim: Neler düşündüğümü tam bildiniz."

Tepenin Kuzey—Batıya bakan yönüne yürüdüler. Aşağılarda koskocaman bir orman vardı. Oraya varır varmaz, ormanda bir kadının acı acı çığlık attığını duydular. Jones bir an dinledi; sonra yanındaki bir tek söz bile söylemeden (çünkü hiç kaybedecek zaman yoktu gerçekten) yamaçtan aşağı koştu, daha doğrusu kaydı; ve tehlikeden hiç korkmadan, kendi güvenini hiç mi hiç düşünmeyerek, çığlıkların geldiği yere doğru yöneldi.

Oraya varınca, yürekler acısı bir durumla karşılaştı: Haydutun biri, yarı çıplak bir kadının boynuna çorap bağını geçirmiş, onu bir ağaca asmaya çalışıyor. Jones hiç soru sormadan haydutun üstüne çullandı. Elindeki sağlam meşe sopasını öyle bir güzel kullandı ki, herif kendini savunamadan, hattâ saldırıya uğradığının farkına bile varamadan, yere serildi. Kadın, gerekeni yaptığını söyleyip, artık durması için yalvarıncaya kadar da, hayduta vurup durdu bizim delikanlı.

Bunun üzerine kadıncağız Jones'un önünde diz çöktü; onu kurtardığı için binlerce kez teşekkür etti. Jones kadını ayağa kaldırdı; kimsenin imdadına yetişmesi olası değilken, akıl almaz bir rastlantı sonucu orada bulunup yardımına yetişebildiğine çok sevindiğini söyledi.

"Ne mutlu bana ki," dedi, "sizi koruyabilmem için Tanrı beni bir araç olarak kullandı."

Kadın "sizi nerdeyse güzel bir melek olarak görüyorum" diye karşılık verdi. "Doğruyu söylemek gerekirse, benim için bir erkekten fazla bir meleğe benziyorsunuz siz."

Gerçekten de, son derece yakışıklı bir delikanlıydı Jones. Eğer

gençliğin, sağlılığın, güçlülüğün, tazeliğın, yiğitliğin, iyi huyluluğun damgasını taşıyan güzel bir yüz ve güzel bir biçim bir erkeği bir meleğe benzetebilirse, bizim delikanlının bir meleğe benzediği hiç kuşku götürmezdi.

Kurtanlan kadın ise, yan insan yan melek soyundan gelenlere pek benzemiyordu. En azından orta yaşlı görünüyordu. Yüzü de pek güzel değildi. Ne var ki, gövdesini örten giysiler paramparça olduğu için, biçimli ve son derece beyaz olan göğüsleri, kurtarıcısının dikkatini çekti. Kadınla Jones, bir süre sessizce durup birbirlerine baktılar. O sırada yerdeki haydut kırırdayınca, Jones, az kalsın kadını boğazlayacak olan çorap bağıını aldı, herifin ellerini arkadan bağladı. Haydutun yüzüne dikkatle bakınca, hem şaşırıp kaldı, hem de biraz sevindi belki: Meğer bu haydut Asteğmen Northerton'muş! Eski düşmanını unutmayan Asteğmen de, kendine gelir gelmez Jones'u tanıdı. Herhalde o da Jones kadar şaşıtı ama; bizim delikanlı kadar sevindiğini pek sanmam.

Jones, Northerton'un ayağa kalkmasına yardım ettikten sonra, gözlerini herife dikti:

"Bu dünyada benimle bir kez daha karşılaşacağınızı herhalde ummuyordunuz, efendim. Ben de sizi burada bulacağımı ummuyordum doğrusu. Ne var ki, talih bizi bir kez daha yüzyüze getirdi. Bana yaptığınız hakarete karşılık, hiç farkına varmadan, sizden öcümü almış oldum."

Northerton, "gelip bir adama arkasından vurarak öç almak, onurlu bir adama pek yakışır doğrusu" dedi. "Kılıcım olmadığı için, sizinle burada düello edemem. Ama eğer gerçek bir centilmen gibi davranmayı göze alıyorsanız, kılıç bulabileceğim bir yere gidelim. O zaman onurlu bir adamın yapması gerekeni yaparım size."

Jones öfkeyle bağırdı: "Senin gibi rezil bir herifin, bu sözcüğü ağzına alarak onuru lekelemeye ne hakkı var? Neyse, seninle konuşarak vakit kaybedecek değilim. Adaletle teslim edilmen gerekiyor; ben de seni adaletle teslim edeceğim."

Sonra kadına dönüp, yakınlarda oturup oturmadığını; evinden uzaksa, bu dolaylarda tanıdığı birilerinin bulunup bulunmadığını sor-

du; çünkü göğsünü bağrını örtecek bir giysi sağlamadan, yargıcın önüne çıkamazdı bu zavallı.

Kadın, buralann tamamiyle yabancı olduğunu bildirince, Jones, onlara yol gösterebilecek bir arkadaşının yakınarda olduğunu söyledi. Ne var ki, Tepedeki Adam, Jones'un peşinden gideceğine, yamaca oturmuş; elinde bir tabanca olduğu halde, büyük bir sabır ve kaygısızlık içinde, olayların sonucunu beklemişti.

Jones ormandan çıkıp, yaşlı adamı böyle oturur görünce, olanca çevikliğini kullanarak, şaşırtıcı bir hızla tepeye tırmandı.

Yaşlı adam, kadını Upton'a götürmesini salık verdi Jones'a. Bu-
raya en yakın kasabanın orası olduğunu, kadına gereken her şeyi
orada bulacağını söyledi. Jones, bu kasabaya nasıl gidileceğini öğ-
rendikten sonra, Tepedeki Adamla vedâlaştı Partridge'in de oraya
gönderilmesini istedi ve acele acele ormana geri döndü.

Jones, yaşlı adamla danışmak üzere ormandan uzaklaşırken, North-
herton'un elleri arkasından bağlı olduğuna göre, kadına bir kötülük
yapamayacağını hesaplamıştı. Üstelik kadın bağırır bağırılmaz, onu
duyacağını, gerekirse hemen imdadına yetişebileceğini biliyordu.
Bundan başka, bir haltlar çevirmeye kalkarsa, adalete teslim edil-
mesini beklemeden, onu hemen kendi cezalandıracağını herife söy-
lemişti. Ama ne yazık ki, bizim delikanlı, Northerton'un elleri bağlı
olduğu halde, ayaklarının bağlı olmadığını unutmuştu. Bacaklarını
canı istediği gibi kullanmaması için de herife gözdağı vermemişti.
İşte bu yüzdendir ki, Northerton, burada kalacağı konusunda na-
musu üzerine yemin etmediğini ve özgürlüğüne kavuştuğunun ken-
disine resmen bildirilmesini beklemek zorunda olmadığını göz önün-
de tutarak, onurunu lekelemeden buradan gidebileceğini düşündü.
Onun için, özgür tabanlarını yağlayıp, kaçışını kolaylaştıran orma-
na daldı. Gözlerini Northerton'dan çok kurtancısından ayırmayan ka-
dına gelince, herifin sıvışmasına aldırmamış, bunu engellemek için
bir şeyler yapmayı aklından bile geçirmemişti.

Böylece Jones ormana gelince, kadını yalnız buldu. Northerton'u
aramak istedi ama, kadın buna karşı çıktı. Jones'un onu, yolunu öğ-
rendikleri kasabaya götürmesi için yalvarıp yakardı.

"O herifin kaçması, beni hiç üzmüyor" dedi. "Felsefe de, Hıristiyanlık da, bize yapılan kötülükleri bağışlamamızı emreder. Ben asıl sizin için üzülmüyorum efendim. Çok zahmet verdim size. Bu çıplak halimle yüzünüze bakmaktan bile utanç duyuyorum. Sizin gibi bir koruyucudan vazgeçebilseydim, yalnız gitmek isterdim o kasabaya."

Jones, kadına ceketini vermek istedi; ama bilemediği bir nedenden ötürü, delikanlı ne denli yalvarırsa yalvarsın, kadıncağız ceketi giymeye kesinlikle yanaşmadı.

Jones ise, onun yüzünden zahmet çekmediğini çıplak olmasına da üzülmemesini istedi:

"Sizi korumakla, bana düşen görevi yerine getirmekten başka bir şey yapmadım. Çıplak olduğunuz için utanmanıza hiç gerek kalmayacak; çünkü yol boyunca önden yürüyeceğim. Gözlerimin sizi tedirgin etmesinden çekiniyorum. Beni büyüleyip kendine doğru çeken böyle bir güzelliğe karşı koyamamaktan da korkuyorum."

Böylece bizim kahramanımızla kurtardığı bayan, vaktiyle Orpheus ile Eurydice'in* yürüdüğü gibi yürümeye başladılar. Bayanın, Jones'un dönüp arkasına bakması amacıyla özel bir çaba gösterdiğini sanmıyorum ama; çitleri aşması için, ayakları bir yere takılıp düştüğü için, ya da buna benzer kazalara uğradığı için, ikide birde delikanlının yardımını istiyor; delikanlı da ikide birde dönüp ona bakmak zorunda kalıyordu. Ama iyi ki, Jones, zavallı Orpheus kadar kara-bahtlı çıkmadı; yol arkadaşını, daha doğrusu yolda peşinden geleni, ünlü Upton kasabasına sağ salım götürebildi.

* Yunan mitolojyasında anlatıldığına göre, Orpheus'un çalgısından yükselen müziğin güzelliğine dayanamayan tanrılar, ölen karısı Eurydice'yi cehennemden kurtarmasına izin vermişlerdi. Ancak şu şartla ki, cehennem sınırlarından çıkana dek, Orpheus dönüp arkasına bakmayacaktı. Eurydice'nin peşinden gelip gelmediğine emin olmak isteyen Orpheus, bu şarta uymadığı için, Zeus tarafından öldürüldü. (Ç.N.)

BÖLÜM 3

Mr. Jones ile bayanın hana gelişi ve Upton Savaşının çok ayrıntılı bir betimlemesi

Okuyucumuzun bu bayanın kim olduğunu, Mr. Northerton'un eline nasıl düştüğünü fena halde merak ettiğinden hiç kuşquamuz yok. Ama belki daha sonra anlayacağı bazı geçerli nedenlerden ötürü, merakını ancak bir süre sonra giderebileceğimiz için, okuyucumuzun bizi bağışlamasını diliyoruz.

Mr. Jones ile güzeli, kasabanın ana caddesine gelince, onlara en rahat görünen hana gittiler hemen. Jones hizmetçiden üst katta bir oda istedi. Saçı başı perişan güzel, yukarı çıkan delikanlının peşinden telâşla giderken, hancı yolunu kesti.

"Heyl" diye seslendi. "Bu dilenci kızı nereye gidiyor böyle? Aşağıda kal diyorum sanal"

Ama Jones, merdivenden "bırak, bayan yukarı çıksın!" diye öyle sert bir sesle gürledi ki, adamcağız hemen elini çekti; bayan da yukarıya çıktı.

Odaya varınca Jones, bu kasabaya sağ salim gelebildiği için bayanı kutladıktan sonra, hancı kadının ona giyecek bir şeyler getirmesini sağlayacağını bildirdi. Zavallı kadıncağız da, bizim delikanlıya candan teşekkür etti. Bin kez daha teşekkür edebilmek için, onu biraz sonra gene görebileceğini umduğunu söyledi. Bu kısa konuşması sırasında, kadın, beyaz göğsünü kollarıyla örtmek için elinden geleni yapıyordu. Jones ise, kadına saygısızlık etmemek için akıllara sığmaz bir çaba göstermekle beraber, elinde olmadan, kadının göğsüne göz ucuyla bakmaktan kendini alamıyordu.

Yolcularımızın bir rastlantı sonucu yerleştikleri han, olağanüstü namuslu bir yer olarak biliniyordu. Son derecede erdemli İrlandalı kızlar ve aynı derecede erdemli Kuzeyden gelen İngiliz kızları, Bath'a giderken hep bu handa kalmaya alıştılar. Onun için hancı bayan, çatısının altında uygunsuz herhangi bir durumu kesinlikle yasak etmişti; çünkü uygunsuz durumlar, öyle kötüdür ve başkalarına da öyle

çabuk bulaşır ki, bu tür ilişkilerin kurulduğu olağanüstü erdemli bir hanın bile lekelenmesi, adının kötüye çıkması işten bile değildir.

Vesta'nın, yani Roma'lıların evlerinin ve ailelerinin iffetini koruyan tanrıçanın tapınağında sürüp giden su katılmamış namusun, her-kese açık bir handa korunabileceğini söylemek istemiyorum. Ne hancı bayan, ne sözünü ettiğim öteki bayanlar, ne de en kaskatı erdemi benimseyen başka bayanlar, bu kadarını bekleyemezdi elbette. Ama gelişigüzel kurulan kadın erkek ilişkilerini yasaklamak, paçavralar içindeki orospuları kapı dışarı etmek kolaydı. Paçavralar içinde yolculuk etmeyen erdemli müşteriler de, hancı bayanın bu tutumunu pek doğru buluyordu.

Mr. Jones ile perişan kılıklı yol arkadaşının, belirli bazı işler çevirmek amacıyla buraya geldiklerini düşünmek için, aşırı kuşkulu bir kişi olmaya gerek yoktu. Bu tür işleri, kimi Hristiyan ülkeleri hoşgörüyle karşılar; kimi Hristiyan ülkeleri de görmemezlikten gelir. Gelgelelim bu ülkelerin tümünün ortak dini olan Hristiyanlık, bu tür işleri insan öldürmek kadar büyük bir günah sayıp kesinlikle yasakladığı halde, her Hristiyan ülkesinde gene de yapılır bu işler. İşte bu yüzden ki, hancı bayan, Jones ile yanındaki kadının geldiğini duyar duymaz, onları çabucak başından savmanın çarelerini düşünmeye başladı. Bunu başarabilmek için de, upuzun ve de öldürücü bir silâh kuşandı. Hizmetçiler, barışın egemen olduğu günlerde, didinip duran çalışkan örümceklerin ürettiklerini, bu silâhla yokederler. Yani sözün kısası, hancı bayan, tavan süpürgesini kaptığı gibi, mutfaktan çıkıp saldırıya geçeceği sırada, ona yaklaşan Jones, yu-kardaki yarı çıplak hatunu örtmek için, bir elbise ve gerekli giysiler istedi.

Biri gelip de, fena halde kızdığımız bir kişiye olağanüstü bir iyilik yapmamızı istemesi, elbette ki bizi çileden çıkarır; başlıca erdemlerimizden biri olan sabrımızı da dakikasında tüketiverir. Desdemona'nın, kocası Othello'ya yaklaşp, Cassio yararına bir şeyler yapmasını istemesi, işte bu açıdan Shakespeare'in çok ustaca bir buluşudur. Desdemona'nın bu isteği, Othello'nun sadece kıskançlığını değil, öfkesini de tutuşturur. Karısına armağan ettiği kıymetli men-

dili, rakibi sandığı Cassio'nun elinde görünce bile böylesine kudurmayan zavallı Arap, zırdeli oluverir o sırada. Bize bu çeşit öneriler yapınca; yani içerlediğimiz kişilere bir iyilikte bulunmamız istenilince, budala yerine konulduğumuzu sanırsınız. İnsan gururu, kolay kolay katlanamaz böyle bir hakarete.

Gerçi hancı bayanımız iyi huylu bir kadındı ama, anlaşılan onda da vardı bu gurur. İşte bu yüzdendir ki, Jones daha sözünü bitirmeden, kadın saldırıya geçti. Kullandığı silâh uzun değildi, keskin değildi, katı değildi, ölüme ya da yararlanmaya neden olamazdı ama; nice akli başında erkeklerin, hattâ nice yiğit erkeklerin ödü kopardı bu silâhtan. Öyle ki, ateşlenmeye hazır bir topun ağzına bakmayı bile göze alabilen kimi erkekler, bu silâhı sallayan bir ağzın içine bakmayı göze alamamışlar; böyle bir silâha kurban gitmektense, suspus olarak herkesin gözü önünde rezil bir duruma düşmeyi yeğ tutmuşlardır.

Gerçeği söyleyelim: Ne yazık ki, Mr. Jones da bu erkeklerden biriydi. Sözünü ettiğimiz silâhla saldırıya uğradığı, fena halde hırpalandığı halde, bu silâha karşı koyacak gücü bulamadı kendinde. Kadının bir an susması, söyleyeceklerini dinlemesi için, tam bir korkak gibi düşmanına yalvarıp yakardı. Ne var ki, Mr. Jones'un dileği yerine gelemeden, hancı bayımız savaşa katılıp, yardıma hiç gerek duymayan yanı tuttu.

Öyle kahramanlar vardır ki, dövüşecekleri insanların kişiliğini ve davranışını ölçüp biçerek, savaşa ya girer ya da girmezler. Adamını bilir derler böylelerine. İşte Jones da kadını biliyordu bana kalırsa; çünkü hancı bayanın önünde süklüm püklüm olduğu halde, hancı bayın saldırısına uğrar uğramaz, dakikasında aslan kesildi; adamın susmasını emretti. Bu arada müthiş bir lâf da etti galiba: Hancı bay hemen dilini tutmazsa, ona ağır bir ceza vereceğini; onu oduna çevirip hanın ocağında yakacağını söyledi.

Hancı bay, bizim delikanlıya hem fena halde öfkelenildi, hem de birazcık acıdı:

"Önce Tanrıya dua et de, bunu yapabilecek gücü bul. Ben sana pes dedirtirim. Evet, evet, ben sana mutlaka pes dedirtirim!"

Hancı bay bunu söyledikten sonra, yukarda merdivenlerde duran bayana on iki kez üstüste "orospu! orospu!" diye avazı çıktığı kadar bağırdı. Son "orospu" ağzından henüz çıkmamıştı ki, Jones'un tuttuğu sopa, omuzlarının üstüne indi.

Bu vuruşa, önce kadının mı, yoksa kocasının mı karşılık verdiğini saptamak biraz güç. Elleri boş olan hancı bay, yumruklarıyla dövüşmeye başladı. Eşi ise, tavan süpürgesini kaldırıp, Jones'un başına nişan alarak, her halde savaşa da delikanlıya da bir son verecekti ki, süpürge'nin inmesi engellendi. Bu engelleme, putatapanların inandıkları tanrılardan birinin bir tansık yaratıp araya girmesiyle değil, çok doğal ama çok da güzel bir rastlantı sonucu, Partridge'in araya girmesiyle oldu. Duyduğu korkudan ötürü yol boyunca koşup duran Partridge, hana o anda gelmiş, efendisini ya da arkadaşını (hangisini isterseniz öyle deyin siz) tehdit eden tehlikeyi görmüş, hancı bayanın havada sallanan koluna yapışarak, böylesine hazin bir felâketi engellemişti.

Hancı bayan, tavan süpürgesini neden indiremediğini çok geçmeden anladı. Kolunu Partridge'in pençesinden kurtaramadığı için, silâhını düşürdü. Sonra da Jones'u kocasının elinde bıraktı: "Allah kahretsin! Arkadaşımı öldürecek misiniz?" diye bağırarak hangi yandan olduğunu açığa vuran Partridge'in üstüne akıllara sığmaz bir öfkeyle saldırdı.

Gerçi Partridge savaşmaya pek meraklı değildi ama, dostu tehlikeye ken öyle oturup kalamazdı. Üstelik bir kadınla dövüşmek işine geliyordu. Onun için hancı bayan ona vurunca, o da hancı bayana vurmaya başladı. Şimdi savaş olanca dehşetiyle sürüp gidiyor; talihin kimden yana çıkacağı belli olmuyordu. Tam o sırada, üst katta çıkan merdivende durup, çarpışmadan önceki ağız kavgasını dinlemiş olan çıplak hatun, ansızın aşağıya indi ve iki kişinin bir kişiye karşı çıkmasının ne denli haksız olduğunu hesaba katmadan, Partridge ile boks yapan hancı bayanın üstüne çullandı. Yüce kahraman Partridge ise, yardımına koşulduğunu görünce, gevşeyeceği yerde, büsbütün daha şiddetle dövüştü.

Sayıcı üstün olan ordular en yiğit askerleri bile yendiğine göre,

şimdi zafer yolculardan yana görünüyordu. Ama tam o sırada, hizmetçi kız Susan, hanımının imdadına yetişti. Bu Susan, bölgede "iki elli kızlar" denilenlerin en yamanlarından biriydi. Bana kalırsa, ünlü kraliçe Thalestris'i de, Thalestris'in uyrukları olan Amazon'ların tümünü de evire çevire dövebilirdi. Savaşmak için yaratılmış, gürbüz ve erkeksi bir gövdesi vardı. Elleriyle kolları, düşmanını yere sermek amacıyla biçimlenmiş gibiydi. Yüzü pek zarar görmeden, istediğiniz kadar yumruklanabilirdi; çünkü burnu nasıl olsa yamyassı, dudakları da şişemeyecek kadar kalındı. Üstelik yumruklardan etkilenmeyecek kadar da sertti bu dudaklar. Doğa, bu kızın çıkık elmacık kemiklerini, gözlerini koruyan iki kaleye benzetmişti. Yani her açıdan savaşmaya yatkın ve savaşmaya meraklı olarak yaratılmıştı Susan.

Bu zarif yaratık savaş alanına girince, eşit olmayan koşullar altında, biri erkek biri kadın iki düşmanla birden uğraşan hanımının yanına yöneldi. Partridge'e meydan okuyup, ikisinin başbaşa dövüşmelerini istedi. Partridge bunu kabul edince, korkunç bir çatışma başladı.

Şimdi başıboş bırakılan savaş köpekleri, kanlı dudaklarını yalamaya koyuldular. Şimdi altın kanatlı zafer, bir o yana bir bu yana havada uçtu. Şimdi terazisini raftan alan Talih, bir kefeye Tom Jones'un, yanındaki kadının ve Partridge'in kaderini; öteki kefeye de hancının, karısının ve hizmetçisinin kaderini koydu. Terazinin iki kefesi tam denk gelmişti ki, uğurlu bir olay, savaşçıların yarısının zaten yeterince hırpalandığı bu kanlı boğuşmaya bir son verdi. Bu uğurlu olay, dört atlı bir arabanın hanın kapısında durmasıydı. Bunun üzerine hancı bayla bayan, hemen savaştan vazgeçip, düşmanlarının da vazgeçmesini sağladılar. Gelgelelim Susan, Partridge'in yakasını bırakmıyordu. Bu Amazon dilberi, yere serdiği düşmanının üstüne ata binercesine oturmuş; adamcağızın ateş kes istemesine, "imdat! ölüyorum!" diye böğür böğür böğürmesine hiç aldırmadan, iki yumruğuyla birden canla başla dövüyordu onu.

Jones hancıyı bırakır bırakmaz, yenilgiye uğrayan arkadaşının imdadına yetişti. Kudurmuş hizmetçi kızını, zor belâ Partridge'in üs-

tünden çekebildi. Ama Partridge, kurtulduğunun hemen farkına varamadı; yüzünü elleriyle koruyarak, hâlâ sırtüstü yerde yatıyordu. Jones'un zoruyla çevresine bakıp savaşın bittiğini görünceye dek, böğürmekten de vazgeçmedi.

Gözle görülür bir yarası olmayan hancıyla, iyice tırmaklanmış yüzünü mendiliyle gizleyen eşi, kapıdaki arabaya telâşla koştular. Arabadan inenler, genç bir bayanla hizmetçisiydi. Hancı kadın, Mr. Jones'un çıplak hatunu ilk götürdüğü odayı iki bayana vermek istedi; çünkü evin en güzel odasıydı orası. Oraya giderken savaş alanından geçmek zorunda kalan iki bayan, kimsenin onları tanımasını istemiyormuş gibi, yüzlerini mendilleriyle örterek, acele acele yürüdüler. Oysa böyle bir önlem almalarına hiç gerek yoktu aslında; çünkü bunca kan dökülmesine neden olan mutsuz dilber, o sırada kendi yüzünü gizlemek için elinden geleni yapıyor; Jones ise Partridge'i öfkeli Susan'ın pençesinden kurtarmaya çalışıyordu. Bu iş başarılınca, zavallı Partridge yüzünü yıkamak ve burun deliklerinden Susan'ın oluk oluk akıttığı kanlı seli durdurmak amacıyla hemen kuyu başına gitti.

BÖLÜM 4

**Bir savaş gemisinin gelişi çarpışmaları
kesinlikle sona erdirir ve tüm savaşanların
sağlam ve sürekli bir barış kurmalarına neden olur**

O sırada bir Çavuşla birkaç silâhşör, gözaltına aldıkları bir asker kaçağıyla birlikte hana geldiler. Çavuş, bu kasabada yargıcın kim olduğunu hemen sordu. Hancı bay, bu görevi kendi üstlendiğini bildirdi. Bunun üzerine Çavuş, kalacak yerle bir bardak bira istedi ve havanın soğukluğundan yakınlıkla, mutfaktaki ocağın başına serildi.

Jones'a gelince, mutfakta bir masaya oturup başını koluna dayamış inleyip sızlayan zavallı mutsuz dilberi avutmaya çalışıyordu. Güzel okuyucularım söz konusu dilberin hâlâ çıplak olduğunu sanıp

üzölmesinler diye, onlara şunu bildirmeyi uygun gördüm: Kadınca-ğız ortaya çıkmadan önce odasında bulunduğu bir yastık yüzüyle gövdesini iyice örtüp edepli bir kılık kıyafete girdiği için, oradaki erkek kalabalığından hiç tedirgin olmuyordu.

Derken, erlerden biri Çavuşa yaklaşıp, kulağına bir şey fısıldadı. Çavuş gözlerini dilbere dikti ve ona neredeyse bir dakika dikkatle baktıktan sonra, yanına gelip şöyle dedi:

"Beni bağışlayın, Bayan; ama yanılmadığıma eminim. Siz, Yüzbaşı Waters'in eşisiniz mutlaka."

Perişan hali yüzünden mutfaktakilere pek bakmamış olan kadıncağız, Çavuşu görür görmemez tanıdı, adını da anımsadı.

"Evet, o mutsuz kadın ben'im" dedi. "Ama bu kılıkta beni tanımanıza şaşıyorum."

"Sizi bu kılıkta görünce, ben de şaşıtm. Korkarım başınıza bir kaza geldi."

Mrs. Waters "evet, gerçekten bir kaza geldi başıma" dedi. Sonra, eliyle Jones'u göstererek, "bu baya büyük bir gönül borcum var" diye ekledi. Eğer o olmasaydı, kazayı atlattığını size söyleyemezdim, ölüp giderdim."

Çavuş "Yüzbaşı bu baya minnet borcunu ödeyecektir mutlaka" dedi. "Eğer size bir hizmette bulunabilirsem, çok mutlu olurum. Herkes hizmetinize hazır, bayan. Eğer bir işinize yarayabilirsek, Yüzbaşının bizi bol bol ödüllendireceğini biliyoruz hepimiz.

Çavuşla Mrs. Waters arasındaki konuşmayı merdivende duyan hancı bayan, hızla aşağıya inip Mrs. Waters'e koştu; işlediği suçlar için özür dilemeye, onun kibar bir bayan olduğunu bilemediğinden bunları yaptığını anlatmaya koyuldu:

"Aman Tanrım! Sizin gibi kibar bir bayanın o kılığa gireceği nereden aklıma gelebilirdi ki! Vallahi zatıalinizin zatıaliniz olduğunu bilseydim, dilimi yakardım da o söylediklerimi söylemezdim. Kendi giysilerinizi elde edinceye kadar, zatıalinizin benden bir elbise kabul buyuracağını umarım."

Mrs. Waters, "kadın, öyle terbiyesiz terbiyesiz konuşmaktan lûtfen vazgeç artık!" dedi. "Senin gibi bayağı bir yaratığın ağzından

çıkan lâflara üzüleceğimi mi sandın yoksa? Ama yüz­süz­lü­ğü­ne de şaşıyorum, doğrusu. Bu olup bitenlerden sonra, senin o pis elbise-ni sırtıma geçirmemin yolu var mı hiç? Kadın, şunu iyi bil ki, tenne-zül etmem böyle bir şey yapmaya."

O sırada araya giren Jones, hancı bayanı bağışlaması ve elbiseyi giymeye razı olması için, Mrs. Waters'e yalvardı.

"Şunu da açıkça söylemeliyim ki," dedi, biraz kuşku uyandıra-cak bir haldeydik buraya ilk girdiğimizde. Kendi de söylediği gibi, bu kadıncağız, sırf hanının adı kötüye çıkmasın diye bunları yaptı.

Hancı bayan "evet, evet, doğru söylüyor" diye lâfa karıştı. "Tıpkı kibar bir bay gibi konuşuyor bu kibar bay. Kibar olduğu besbelli. Hiç bir han bizimkisi kadar namuslu değildir. Hem İrlandalı hem de İn-giliz kibarları burada kalırlar. Aksini söyleyen varsa, çıksın karşıma. Demin de söylediğim gibi, eğer zatıalinizin zatıaliniz olduğunu bil-seydim, parmaklarımı yakardım da, kızdırmazdım zatıalinizi. Kibar-lar buraya gelip para harcarlar. Peşlerinde paradan fazla bit bıra-kan bir yığın kılıksız fakir fukaranın, kibarları rahatsız etmesine gön-lüm razı değil doğrusu. O parasız pulsuzlara hiç mi hiç acımam. Bu-dalalıktır öylelerine acımak. Yargıçlarımız görevlerini doğru dürüst yapsalardı, tümünü kamçılaya kamçılaya atıverirlerdi bu ülkeden. Hak etmişlerdir onlar bunu. Zatıaliniz bir felâkete uğradığınız için fena halde üzülmüyorum. Zatıalinizin elbiseleri gelinceye kadar be-nimkileri giymeyi kabul buyurursanız, en güzelini hizmetinize sun-maktan onur duyarım."

Üşüdüğü için mi, utandığı için mi, yoksa Mr. Jones onu kandır-dığı için mi, bilemem artık. Ama Hancı bayanın bu söylevi, Mrs. Wa-ters'i yola getirdi. Doğru dürüst bir şeyler giyebilmek üzere, onunla birlikte odadan çıktı.

Hancı bay da Jones'a bir nutuk atacaktı ama, bu ulugönüllü genç, ağzını açmasına meydan vermedi adamcağızın; elini içtenlikle sık-tı, her şeyi bağışladığına yemin etti.

"Değerli dostum, eğer sen kızgın değilsen, ben de değilim" dedi.

Aslına bakarsanız, Jones'dan fazla hancının kızması gerekiyor-du; çünkü delikanlımız nerdeyse bir tek yumruk bile yemediği hal-

de, hancı bir güzel pataklanmıştı.

Bütün bunlar olup biterken, kuyu başında kanayan burnunu yıkamaya uğraşan Partridge, efendisiyle hancı tam el sıkışırken mutfağa girdi. Huyu açısından savaştan yana olmadığı için, bu barış belirtilerine sevindi. Gerçi yüzünde Susan'ın yumruğunun birkaç damgası, tırnaklarının da bir yığın izi vardı ama, Partridge yeni bir savaşa şansını yüceltmeye kalkmaktansa, son savaşın sonuçlarına katlanmayı yeğ tuttu.

Partridge'in ilk saldırı sırasında attığı bir yumrukla bir gözü çürüyüp morardığı halde, yiğit Susan da zaferiyle gurur duyuyordu. İşte bundan ötürü, Partridge ile Susan bir antlaşma imzaladılar; savaşın silâhları olan o eller, şimdi barışın arabulucuları oldu.

Böylece her şey süt limandı. Tutumu mesleğinin ilkelerine aykırı gözükmesine karşın, Çavuş duruma sevindiğini bildirdi.

"Vallahi" dedi, "iki kişi bir güzel dövüştükten onra birbirlerine küs olurlarsa, fena halde bozulurum. Yumrukla, kılıçla, piştovla ya da akıllarına esen herhangi başka bir şeyle, dostlar kavga edince; bu işe dostça bir hal çaresi bulurlar. Sonra da olup bitenleri unuttururlar hemen. Eğer dostumu en çok onunla dövüşürken sevmiyorsam, Allah canımı alsın! Kin beslemek bir İngilizden çok bir Fransızaya yakışır."

Bu tür banş antlaşmaları törenlerinde tanrılan hoş tutmak için onlara içki sunulduğunu ileri sürerek, Çavuş şimdi içki getirilmesini önerdi. Okuyucularımız, bu Çavuşun eski çağtarihini çok iyi bildiğine inanacak belki. Bilmesi de olasıdır ama, bu geleneği hangi eski Yunan yazannın kitabından öğrendiğini söylemediği için, bunu kesinlikle doğrulayamam. Çavuş böyle bir öneride bulunurken, tımtırlı yeminler ettiğine göre, bilgisinin çok sağlam dayanakları olduğuna güvenebiliriz herhalde.

Jones bu öneriyi duyar duymaz, bilgili Çavuştan yana çıktı; içkiyle dolu bir kâse, daha doğrusu büyük bir kabin getirilmesini emretti. Sonra tören başladı. Jones sağ elini hancı baya verdi; sol eliyle kabı yakalayarak, gereken sözleri söyleyip, içkiyi tanrılara sundu. Odada bulunanların hepsi aynı şeyi yaptılar. Eski Yunan yazarları-

nın ve onları çevirenlerin yapıtlarında anlatılanlardan pek farklı olmadığı için, bu töreni ayrıntılı olarak betimlememize gerek yok. Şimdiki tören, eski Yunan töreninden ancak iki bakımdan ayrılıyordu: Birincisi, törene katılanların, içkiyi tanrılara sunmayıp kendi boğazlarına dökmeleri; ikincisi de, rahip görevini üstlenen Çavuşun herkesten sonra içmesiydi. Ama bana kalırsa, Çavuş, eski törenin geleneklerine uydu gene de; çünkü hem herkesten fazla o içti, hem de törene parasal bir katkıda bulunmayıp ancak rahip görevini üstlemekle yetindi.

Şimdi bu sevimli kişiler mutfaktaki ocağın karşısına yerleştiler ve neşe kesinlikle egemen oldu herkese. Partridge, utanç verici yenilgisini unutmakla kalmayıp, açlığını susuzluğa dönüştürdü; çok geçmeden de aşırı şakacı bir hal aldı. Ne var ki, bu hoş meclisten bir süre ayrılıp, Mr. Jones ile birlikte Mrs. Waters'in odasına gitmeliyiz; çünkü sofra orada kurulmuştu. Yemekler üç gün önce pişirildiği ve aşçı bunları ancak ısıtmak zahmetine katlandığı için, bu sofranın hazırlanması pek uzun sürmemişti.

BÖLÜM 5

Sağlam midesi olan tüm kahramanların savunusu ve bir aşk savaşının betimlenmesi

Kahramanlar, dalkavukları sayesinde, kendilerini pek yüce kişiler sanırlar, herkes de onları öyle bilir ama; o kahramanların tanrısal varlıklardan fazla, ölümlü yaratıklara benzedikleri de su götürmez. Kahramanların dimağları ne denli yüce olursa olsun; varlıklarının büyük bir bölümünü oluşturan bedenlerinin hem bir yığın güçsüz yanı, hem de insan doğasının en bayağı gereksinmelerine boyun eğmek zorunluğu vardır. Bu gereksinmelerden biri de yemek tir. Birçok bilge kişiye göre, son derece âdi ve bir filozofun vakarına fena halde aykırı bir iştir bu yemek zorunluğu. Gelgelelim, yeryüzünün en ulu hükümdarlarının da, en ulu kahramanlarının da, en ulu

filozoflarının da, bir miktar besin almadan yaşamlarının yolu yoktur. Hattâ kimi zaman doğa, bu değerli kişilere bir oyun oynayarak, sıradan yaratıklara vermediği iştahı böylelerine verir.

Gerçeği söylemek gerekirse, bu ölümlü dünyamızda insandan üstün bir yaratık olmadığına göre, insan gereksinmelerine boyun eğmekten utanmak için bir neden de yoktur. Ancak, sözünü ettiğim bu ünlü kişiler, sadece kendileri yemek ister ve başkalarının da yemeklerini engellemek amacıyla, yiyecek maddelerini istif eder ya da ortadan kaldırırlarsa, işte o zaman aşağılık ve alçak yaratıklar olurlar.

Bu kısa önsözden sonra, şimdi bizim kahramanımızın da ölçüsüz bir coşkuyla yediğini bildirirsek, onu gözden düşürmüş olmayız her halde. Sırası gelmişken söyleyelim: Bir yemek destanı olan *Odyssea*'nın kişileri arasında en iştahlısı kahraman *Odysseus*'dur. Ne var ki, *Odysseus* bile, *Tom Jones*'un şu sırada yediği kadar yememiştir belki de. Bizim delikanlı öyle bir yiyordu ki, vaktiyle bir öküzü oluşturan etin en azından bir buçuk kilosu, şimdi *Mr. Jones*'un gövdesiyle birleşmek onuruna erişmişti.

Kahramanımızın, yanındaki dilbere bir süre hiç aldırmayışını başka türlü açıklamanın yolu olmadığından, bu ayrıntılar üstünde durmak zorunda kaldık. Dilbere gelince, delikanlının hiç sezinlemediği bambaşka şeyler düşünüyor ve pek az yemek yiyordu. Gelgelelim yirmi dört saattir ağzına bir lokma koymayan *Jones*, yemeğini bitirip iyice doyar doymaz, o da başka şeylerle ilgilenmeye başladı. İşte şimdi bu başka şeyleri anlatacağız okuyucumuza.

Kişiliğinin olumlu yanları konusunda pek az şey söyledikimiz *Mr. Jones*, dünyanın en yakışıklı gençlerinden biriydi gerçekten. Sağık fışkıran yüzü, huyunun güzelliğini ve tatlılığını yansıtıyordu. Gözlerindeki yiğitliği ve duyarlılığı, sezme yeteneği kısıtlı olanlar değil de, ancak dikkatli gözlemciler sezebilirdi belki. Ama huyunun iyiliği öylesine belirgindi ki, onu gören herkes bunun hemen farkına varırdı.

Bu tatlı huydan ve teninin neredeyse anlatılamayacak kadar güzel oluşundan ötürü, *Tom Jones*'un yüzü, fazla kadınsı bir izlenim verebilirdi belki. Ne var ki, hem gövdesi, hem de davranışıyla tam bir erkekti bu delikanlı. Yüzü *Adonis*'inkini andırırken, gövdesi *Herak-*

les'inkine benziyordu. Bundan başka, atılğan, terbiyeli, neşeli ve gü-leryüzlüydü. Coşkusu sayesinde, bulunduğu her meclise canlılık ka-tardı.

Öykümüzün baş kişisinin tüm bu çekici yanlarını iyice ölçüp bi-çen, Mrs. Waters'in ona ne denli borçlu olduğunu da hesaba katan bir okuyucu, bu delikanlıdan hoşlandı diye kadıncağızı hoş görmez-se, biz iyi niyetli değil, dar kafalı deriz öyle bir okuyucuya.

Neyse, Mrs. Waters'i ayıplayın canınız isterse. Benim işim, ger-çek olayları dosdoğru anlatmaktır. Ve doğrusu şuydu ki, Mrs. Wa-ters, bizim delikanlıyı sadece beğenmekle kalmıyor, büyük bir sev-gi duyuyordu ona karşı. Yeni hiç çekinmeden açıkça konuşalım: Mrs. Waters, Tom Jones'a âşıktı. Şimdi herkesçe benimsenen anlamı-yı kullandım bu "âşık" deyimini; çünkü tutkularımızın, iştahlarımı-zın, duyularımızın canı istediği her şeye artık âşık sayıyoruz kendi-mizi. Hattâ bu yemeği şu yemeğe yeğleyince, söz konusu yemeğe "âşık" olduğumuzu söylüyoruz.

Bu çeşitli şeylere duyulan aşkın niteliği değişmese bile, aşkımi-zın belirtilerinin değişik olması önlenemez. Neden derseniz, güzel bir dana rostosuna, bir şişe Burgonya şarabına, mor bir güle, Cre-mona'da yapılmış bir kemana ne denli âşık olursak olalım; o rosto-ya, o şarap şişesine, o güle, o kemana, gülümsemeyiz, göz süzme-yiz. Onların hoşuna gıtmek için, süslenip püslenemeyiz, onlara dal-kavukluk etmeyiz. Onları baştan çıkarmak amacıyla başka çarelere ve hilelere de başvurmeyiz. Gerçi ara sıra içimizi çektiğimiz olur ama; bunların yanımızda olduğu zamana değil, olmadıkları zamana öz-güdüdür bu iç çekmeler. Eğer bunların yanında iç çekersek; Pasiphae'nın* durumuna düşeriz sonra; çünkü Pasiphae, salonlar-daki kibar bayların duyuru yüreklerini başarıyla etkileyen tüm cilve-leri boğaya uygulamaya kalkınca, boğanın lâf anlamamasından, nankör oluşundan yakınmıştı.

İnsan soyundan geilen ve biri erkek biri dişi olanlar arasında, Pa-siphae ile boğanın durumunun tam tersi olur. Sevdalanır sevdalan-

* Pasiphae, deniz tanrısının armağanı olan bir boğayla ilişki kurmuştu. (Ç.N.)

maç, sevdiğimizi baştan çıkarmak, başlıca uğraşımız halini alır. Gençlerimize hoşça gitmenin tüm yöntemlerini öğretirken, bundan farklı bir amaç mı güdüyoruz sanki? Eğer aşk olmasaydı, insan bedenini süsleyen, insan bedeninin güzelliğini belirten tüm ticaret alanlarında çalışanlar, geçim parası kazanmanın yolunu nasıl bulurlardı? Bizi hayvanlardan farklı yapmaya çabalayanların, bizi eğitip nasıl oturup nasıl kalkacağımızı öğretenlerin hattâ dans öğretmenlerinin toplumda bir yeri olabilir miydi? Sözü'nün kısıtı, yalnız genç bayırların değil, genç bayırların da, başkalarından öğrendikleri tüm incelikler; aynaların yardımı ve kendi çabalarıyla bu inceliklere kattıkları yedek incelikler, Ovidius'un ikide birde sözünü ettiği *spicula et faces amoris*'den, yani aşkın okları ve meşale alevlerinden başka bir şey değildir. Aşkın topu tufeği de diyebiliriz bunlara.

Mrs. Waters ile öykümüzün baş kişisi yan yana oturur oturmaz, o dilber hatun, bu top ve tüfekte delikanlıyı hedef almaya koyuldu. Ama şimdiye dek ne şiirde ne de düzyazıda hiç kimsenin denemeyi göze almadığı bir betimlemeye başlamak üzereyken, havada uçan kimi doğa üstü yaratıkların yardımını dilemeyi uygun buluyor, bu yaratıkların imdadımıza yetişmek lütfunda bulunacaklarını umuyoruz:

"Siz ey tanrısal katlarda, Seraphina'nın huzurunda yaşayan esin perileri! Siz ki, her dem tanrısalısınız ve de her dem huzurundasınız meleklerin! Siz ki buyuleme sanatına âşinasınız. söyleyin bana; Mr. Jones'un yüreğini tutsak almak amacıyla hangi silâhların kullanıldığını söyleyin bana!

"İlkin, şimşek çakan iki mavimsi aya benzeyen iki nefis gözden, uçları sipsivri iki aşk bakışı fırladı. Fakat ne mutlu kahramanımıza ki, o sırada tabağına koymakta olduğu koskocaman bir sığır parçasına saplanarak, zararsız hale geldi bu bakışlar. Okların hedefe varmadığını sezen dilber savaşçı, öldürücü bir göğüs geçirmesini, kılıç gibi derhal çekiverdi bağrından. Öyle bir göğüs geçirmesiydi ki bu, duyulan rüzgârla sarsar on iki çapkını birden vere seriverirdi. Öyle yumuşak, öyle tatlı, öyle sevgi dolu bir iç çekilişiydi ki bu, kahramanımızın yüreğine daldı çarnaçar. Fakat ne mutlu ki Mr. Jones a,

tam o sırada bir şişeden bira dolduruyordu bardağına. Böylece biranın kaba saba gürültüsü, bu tatlı sesin kulağına erişmesine engel oldu. Daha nice nice silâhlar kullandı dilber hatun. Gelgelelim, yemek tanrısı (böyle bir tanrının var olduğunu güvenle ileri süremem doğrusu) ona tapmakta olan delikanlıyı korudu gene. Ortada bir **dig-nus vindice nodus** durumu yoktu belki de; yani çözülemeyecek bir düğüm bulunmadığı için, tanrıların araya girmesi gerekmiyordu; ve Jones'un şu sırada emniyette bulunması, doğal nedenlerden ileri gelmekteydi belki. Çünkü âşık olanlar, çoğu zaman açlığın saldırılarından korunduğu gibi, aç olanlar da, kimi zaman aşkın saldırılarından koruyabilirler kendilerini.

"İkide birde hayal kinklığına uğradığı için gazaba gelen dilber hatun, kısa bir ateşkese karar kıldı. Saldırıyı yemek bitince yenilemek amacıyla, her çeşitten aşk silâhını hazırladı bu arada.

"Böylece sofrâ örtüsü kalkar kalkmaz, dilber hatun harekâta başladı. İlk, sağ gözüyle Mr. Jones'a yandan nişan alarak, bu gözün ucundan, her şeyi delebilecek bir bakış fırlattı. Bu bakış, kahramanımıza varamadan önce gücünün büyük bir kısmını yitirdi ama, gene de bir miktar etkili oldu. Bunun farkına varan dilber hatun, kötü bir şey yapmaktan çekinircesine, hemen gözlerini çevirip yere baktı. Ama kahramanımızı savunmasız bırakmak, delikanlının gözleri yoluyla yüreğine ansızın bir baskın yapabilmekti gerçek amacı. Şimdi de, zavallı Jones'u biraz sarsmaya başlayan o pırıl pırıl gözlerini tatlı tatlı kaldırarak, gülümsedi. Ve bu gülümseme ile birlikte, bir yığın küçücük büyüler saçtı yüzünden. Bir sevinç ya da bir neşe gülümsemesi değil, bir sevgi gülümsemesiydi bu. Hem tatlı huylarını, hem güzel gamzelerini, hem bembeyaz dişlerini gözler önüne sermeye yarayan bu tür gülümsemeler, istenildiği vakit kullanılmak üzere, her zaman emrine amadedir çoğu bayanların.

"Bu gülümseme tam gözlerine isabet edince, kahramanımız sendeledi. Düşmanın ne gibi amaçlar güttüğünü artık anlamış, başarıya ulaşacağını da sezmeye başlamıştı. O sırada savaşıyan iki yan arasında bir müzakere yapıldı. Bu müzakere sırasında, kurnaz dilber, saldırılarını öylesine gizlice ve sinsice sürdürüyordu ki, savaşa açıkça

gene başlamadan, düşmanın yüreğini tutsak almıştı nerdeyse. Gerçeği söylemek zorundayız: Korkarım ki Mr. Jones, Hollandalılara özgü bir savunma yöntemi uyguladı; yani güzel Sophia'ya bağlılığını gereğince hesaba katmadan, kaleyi haince teslim etti düşmana. Sözün kısası, aşk müzakeresi bitip de, düşman, sözde dikkatsiz bir hareketle göğsünü örten mendili düşürerek, en güçlü bataryasını ortaya çıkarınca, Mr. Jones'un yüreği tamamiyle zaptedildi ve dilber fatih, zaferinin herkesce bilinen ganimetlerine el koydu.

Esin perileri bu betimlemeye bir son verilmesini uygun buldukları için, biz de bu bölüme bir son vermeyi uygun bulduk.

BÖLÜM 6

**Mutfakta geçen dostça bir konuşma.
Bu konuşma, alışlagelmiş, ama pek dostça
olmayan bir sonuca varır**

Âşıklarımız bir önceki bölümde kısmen anlattığımız gibi hoş vakit geçirirken, mutfaktaki dostlarına da hoş vakti geçirmek olasılığını sağlıyorlardı. İki yoldan yapıyorlardı bunu: Hem onlara konuşacak bir konu, hem de keyflenmeleri için gereken içkinin parasını veriyorlardı.

Ara sıra gidip gelen hancı bayla eşinden başka, Mr. Partridge, Çavuş ve genç bayanla hizmetçisinin bindikleri arabayı süren arabacı, şimdi mutfakta, ocağın çevresinde toplanmışlardı.

Partridge, Jones'un Mrs. Waters'i nasıl bulduğunu Tepedeki Adamdan öğrendiği kadarıyla anlattıktan sonra, Çavuş, bu kadın üstüne kendi bildiklerini aktarmaya koyuldu: Alayında yüzbaşı olan, yakından tanıdığı Mr. Waters'in eşiymiş o kadın.

"Gerçekten nikâhlı olup olmadıkları konusunda kuşkulan vardır kimilerinin" dedi Çavuş. "Ben böyle işlere burnumu sokmam ama, bana kalırsa, bizlerden pek üstün değil o kadın. Yüzbaşıya gelince, ancak yağmurlu bir günde güneş parlarsa cennete gidebilecekler-

dendir o. Neyse, ister gitsin, ister gitmesin. Nasıl olsa yalnız kalacak değil her nereye giderse. Bayana ise haksızlık etmek istemem. İyi kadındır; askerleri de pek sever. Zavallı erler durup dururken cezalandırılmasınlar diye, yalvarıp yakardığını bilirim. Öyle iyi niyetlidir ki, hiç birinin cezalandırılmasına gönlü razı olmaz. Ama doğrusunu söyleyeyim: Son konakladığımız yerde, Mrs. Waters ile Asteğmen Northerton pek sıkı fıkı dost oldular. Yüzbaşının haberi yok bu durumdan. Zaten yüzbaşının payına da bir şeyler düştüğü sürece, ne önemi var haberi olmamasının? Yüzbaşı gene de bayılıyor karısına. Kalıbımı basarım ki, karısına hakaret eden adamı kılıcıyla delik deşik eder. İşte ben bu yüzden kötü söz etmem bu kadın üstüne. Ancak başkalarının söylediklerini aktanyorum. Ve doğrusunu isterseniz, herkes aynı şeyi söylerse, biraz gerçek payı olmalı bu söylenende."

"Evet, evet" diye bağırdı Partridge. "İnanın bana, biraz değil, büyük bir gerçek payı vardır söylenenlerde. **Veritas odum parit**, yani kin, gerçeği söylemekten doğar.

Hancı kadın "al sana bir yığın rezalet!" dedi. "Giyindikten sonra, rabitalı bir bayana benzedi o kadın. Bir bayan gibi de davranıyor: Giysilerimi kullandığı için, bana bir altın verdi."

Hancı lâfa karıştı: "Gerçekten pek iyi bir bayan. Keşke telâşa kapılıp hemen kavga etmeseydim onunla."

Eşi "ne yüzle bunu söylersin?" dedi. "Sen saçmalamasaydın, bunların hiçbiri olmazdı. Seni ilgilendirmeyen işlere hep burnunu sokarsın; abuk sabuk konuşursun boyuna."

"Peki, peki" dedi hancı. "Olan oldu bir kez. Onun için lâfı artık uzatma."

"Öyle, olan oldu bu kez. Ama bundan sonra aklın başına gelecek mi bakalım? Senin budalalığın yüzünden başıma gelmeyen kalmadı. Keşke hanın içinde hep çeneni tutabilsen de, dışarda ancak seni ilgilendiren işlere burnunu soksan! Aşağı yukarı yedi yıl önce ne olduğunu unuttun mu yoksa?"

"Yoo, şekerim. Geçmiş karıştırma. Hadi hadi, artık her şey yolunda. Yaptığıma da pişmanım.

Barışsever Çavuş araya girmeseydi, hancı bayan buna da karşılık verecekti. Alaya almak denilen şeye pek düşkün olan, trajik olaylardan fazla komik durumlar meydana getiren o zararsız kavgalardan ayrıca hoşlanan Partridge, Çavuşun hancıyla karısı arasına girmesine bir hayli içerledi.

Derken Çavuş, Partridge ile efendisinin nereye gittiklerini sordu. "Benim efendim filân yok" dedi Partridge. "Hiç kimsenin uşağı da değilim ben. Bunu böyle bilin. Başıma felâketler geldi ama, soyadımın önüne bir bay sıfatı eklerim gene de. Sizlere pek yoksul, pek sıradan bir adam görünüyorum şimdi; ama ben, öğretmenlik ettim vaktiyle. **Sed hei mihi non sum quod fui**, yani ne yazık ki bana, eskiden olduğum gibi değilim artık."

Çavuş "sizi kızdırmak istemezdim efendim" dedi. "Peki, arkadaşınızla nereye yolculuk ettiğiniz sorabilir miyim acaba?"

"Arkadaşınız demekle doğru sözcüğü işte şimdi kullandınız" dedi Partridge. "**Amici sumus**, yani arkadaşız ikimiz. Şunu da bilin ki, benim arkadaşım, bu ülkenin en büyük baylarından biridir.

Bunu duyunca, hancı da karısı da, hemen kulak kabarttılar.

Partridge "Mr. Allworthy'nin varisidir o" diye ekledi.

Hancı kadın heyecana kapıldı: "Ne! Tüm bölgede onca iyilik yapan bayın varisi mi?"

"Ta kendisi" dedi Partridge.

"Öyleyse ileride korkunç zengin olacak.

"Elbette olacak" dedi Partridge.

"Zaten onu görür görmez, iyi bir bay olduğunu hemen anlamıştım ben. Ama şu kocam yok mu, herkesten akıllı bilir kendini.

"Yanlış bir iş yaptığımı kabul ediyorum, şekerim.

"Hem de ne yanlış!" dedi hancı kadın. "Peki, hiç böyle yanlışlar yaptım mı ben?"

Hancı heyecanla sordu: "Efendim, nasıl oluyor da böyle bir bay yürüye yürüye yolculuk ediyor?"

"Ne bileyim ben" dedi Partridge. "Akıllarına eseni yaparlar o büyük baylar. Gloucester'de on iki atıyla adamı var şu sırada. Ama dün gece, sanki hava çok sıcakmış gibi, serinlemek için ille o tepeye yü-

rüyeceğim diye tutturdu. Onu yalnız bırakmamak için, ben de onunla yürüdüm. Ama zor giderim bir daha oraya. Ömrümde bu kadar korktuğumu bilmiyorum. Dünyanın en garip adamına rastgeldik orada."

Hancı "kalıbımı basarım ki," dedi, "Tepedeki Adamdı rast geldiniz. Eğer sahiden bir adamsa o... Onun, Şeytanın ta kendisi olduğunu sanıyor birçoğu."

Partridge "öyle, öyle," dedi, "hakları da var. Şimdi siz bunu söyleyince, onun Şeytan olduğuna ben de gerçekten inandım; içtenlikle inandım. Ne var ki, ayaklarının keçi ayağı olup olmadığını görmedim. Ama böyleleri, keçi ayağını gizlemenin yolunu da biliyorlardır belki; çünkü kötü ruhlar, istedikleri biçimi alabilirler."

Çavuş da lâfa karıştı: "Lütfen efendim, bana kızmayın ama, lütfen söyler misiniz bu Şeytan denilenin ne biçim bir bay olduğunu? Subaylarımızdan birkaçının, böyle biri yoktur dediklerini duydum. Parasız kalmamak için papazlar uyduruyorlarmış bunu; çünkü barış sırasında bizler nasıl hiçbir işe yaramazsak, onlar da artık hiçbir işe yaramazlarmış Şeytan diye biri olmadığını herkes öğrenirse."

Partridge sordu: "O subaylar çok bilgili kişilerdir herhalde?"

"Pek öyle değil, efendim. Bana kalırsa, sizdeki bilginin yarısı bile yoktu onlarda. Böyle söyleyenlerin arasında yüzbaşı rütbeli biri bile olduğu halde, ne derlerse desinler, Şeytan vardır diye düşündüm gene de. Şunu da düşündüm kendi kendime: Eğer Şeytan olmasaydı, nasıl 'Şeytan alsın onu' derdik kötülerden sözederken? Tüm bunları bir kitapta da okumuştum."

Hancı, "o subaylardan birkaçı, Şeytanın var olduğunu anlayacaklar günün birinde" dedi. "Rezil olacaklar o zaman. Şeytan, benim de hincımı alacak onlardan. Subayın biri, altı ay kaldı bu handa. En güzel yataklarımdan birine serilecek kadar yüz­süz olduğu halde, günde bir şilling bile harcamadı burada. Üstelik, pazar günleri yemek vermiyorum diye, adamlarının mutfaktaki ocakta lahana pişirmelerine bile göz yumdu. Her iyi Hristiyan, Şeytanın var olmasını istemeli ki, böyle rezil herifler cezasını bulsun."

"Bana bak, hancı" dedi Çavuş, "üniformamıza hakaret etmene dayanmam!"

"Allah kahretsin üniformanızı!" diye karşılık verdi hancı. "Yeter artık üniformanızdan çektiklerim!"

"Tanıksınız, baylar. Krala küfretti. Vatana ihanettir bu!"

"Ben mi Krala küfrettim? Seni gidi alçak, seni!"

"Evet, küfrettin!" diye bağırdı Çavuş. "Üniformaya küfretmek, Krala küfretmek demektir. Ha birine küfretmişsin, ha ötekisine! Çünkü üniformaya küfreden her adam, Krala da küfredebilir bunu göze alabilirse. Ayvaz kasap hepsi bir hesap nasılsa!"

Partridge araya girdi: "Bay Çavuş, kusuruma bakmayın ama, bu söylediğiniz bir **non sequitur**'dur."*

Çavuş iskemlesinden fırlayarak, bağırdı: "Kes bu acayip lâfları! Böyle oturup, üniformaya hakaret edilmesine göz yummayacağım."

"Yanılıyorsunuz, dostum" dedi Partridge. "Üniformaya hakaret etmek istemiyordum. Vardığınız sonucun bir **non sequitur** olduğunu söyledim sadece."

"Asıl **sequitur** sana derler!" diye gene bağırdı Çavuş. "Senin kadar **sequitur** herif görmedim! Rezilsiniz topunuz ve bunu kanıtlayacağım da! Aranızda erkek varsa, çıksın karşına! Yirmi İngiliz lirasına bahse girip, dövüşürüm onunla!"

Daha demin görkemli bir dayak yiyen, karnı yeni bir dayağa tok olan Partridge, bu meydan okuma karşısında suspus oldu. Ama kemikleri sızlamayan, dövüşmeye Partridge'den biraz daha meraklı olan arabacı, Çavuşun savurduğu hakaretlerden kendine de bir pay düşüğünü göz önünde tutarak, bu duruma pek öyle kolayca boyun eğmedi. Oturduğu yerden kalkıp Çavuşa yakaştı; kendini ordunun herhangi bir eri kadar yiğit saydığını ve bir altına bahse girerek, boks yapacağını söyledi. Çavuş, boks maçını kabul etti ama, bahse girmeye yanaşmadı. Bunun üzerine ikisi de derhal soyunup, yumruklaşmaya başladılar. Ve insanları süren adam, atları süren adamı öyle bir hırpaladı ki, arabacının gövdesinde ancak pes diyebilecek kadar soluk kaldı.

* Çavuşun fena halde yanılarak bir küfür sandığı bu söz, bir mantık deyimidir ve böyle bir önermeden, böyle bir sonuç çıkmayacağı anlamına gelir. (Y N)

O sırada yola çıkmaya niyetlenen genç bayan, arabasının hazırlanmasını istedi. Ne var ki, arabacı, görevini yerine getirecek durumda değildi o akşam. Putlara tapan bir eski çağ adamı, arabacının bu halinden, yalnız savaş tanrısını değil, içki tanrısını da sorumlu tutardı. Neden derseniz, dövüşenlerin ikisi de, bol bol tapmışlardı her iki tanrıya da. Yani açık konuşalım, ikisi de fitil gibi sarhoştular. Partridge de aynı durumdaydı. Hancıya gelince, onun mesleğiymiş içmek. Handaki şişelerle bardakları etkilemediği gibi, onu da etkilemezdi içki.

Mr. Jones ile oda arkadaşına çay vermek üzere yukarı çağrılan hancı kadın, biraz önce olup bitenler konusunda onlara ayrıntılı bilgi sundu; genç bayana çok acıdığını söyledi.

"Yola çıkamadığı için, fena halde üzülüyor" dedi. "Çok tatlı, çok güzel bir genç kız. Onu daha önce gördüm gibi geliyor bana. Birine âşık olduğu için, ailesinden kaçıyor bence. Kim bilir, yüreği onunkisi kadar kederle yüklü bir delikanlı, onu bir yerlerde bekliyordur belki de."

Jones, derin derin ah etti bunu duyunca. Dostunun iç çektiğinin farkına varan Mrs. Waters, hancı bayan odada kaldığı sürece bundan söz etmedi. Ama kadın gider gitmez, Jones'un yüreğinde çok tehlikeli başka bir kadına yer verdiği konusunda bazı kuşku beslediğini çitlatmaktan kendini alamadı. Bizim delikanlı, açık seçik bir söz söylemeden, utangaç bir hal alınca, Mrs. Waters gerçeği anladı. Ne var ki, aşk alışverişlerinde ayrıca titiz olmadığından, fazla üzülmedi bu duruma. Jones'un güzelliği, gözlerini iyice büyülüyordu; gözleriyle göremediği yüreğine ise, aldıracağı yoktu. Mrs. Waters, aynı sofrada başka birinin de oturduğunu ve ileride gene oturacağını pek düşünmeden, aşk şölenlerinde tika basa yiyenlerdendi. Böyle bir tutum pek ince sayılmaz ama; onlara başka biri el koymaması şartıyla, âşık oldukları erkekten vazgeçmeye kolayca razı olan bazı şınırlık, huysuz ve bencil kadınların tutumundan daha iyidir belki de.

Mrs. Waters üstüne daha ayrıntılı bilgi verilir; Jones tarafından kurtarılmadan önceki acıklı duruma nasıl düştüğü anlatılır

Doğa her insana, ne aynı miktarda merak, ne de aynı miktarda kendini beğenme duygusu vermiştir. Ama bu iki nitelik her insanda vardır biraz. Bunları açığa vurmamak, denetim altında tutabilmek içinde, bir hayli kurnaz davranmak, bir hayli zahmet çekmek gerekir. Ne çare ki, aklı başında ve görgülü geçinmek isteyen bir kişi, merakını mutlaka önlemek zorundadır.

İşte bu yüzden, gerçekten görgülü bir adam sayabileceğimiz Jones, Mrs. Waters'i o acayip durumda bulunca duyduğu merakı hiç açığa vurmamaya özen göstermişti. İlk kadının ağzını aramıştı biraz. Ama Mrs. Waters'in bir açıklama yapmaktan çekindiğini görünce, hiç üstüne varmamıştı. Kadıncağız gerçekleri olduğu gibi söylerse, yüzünü kızartabilecek bazı durumları anlatması gerekebileceğini de seziyordu.

Gelgelelim, kimi okuyucularımız, Mrs. Waters konusunda bilgisiz kalmak istemeyebilir. Biz ise, herkesin gönlünü hoş tutmaya can attığımız için, gerçekten olup bitenler üzerine bilgi edinmek amacıyla büyük zahmetlere katlandık. Öğrendiklerimizi anlatarak bitireceğiz bu bölümü.

Bu bayan, Mr. Northerton'un alayında yüzbaşı olan Waters ile yaşamıştı birkaç yıl. Yüzbaşının eşi sayılıyor ve onun adını taşıyordu. Ama Çavuşun da dediği gibi, gerçekten nikâhlı olup olmadıkları bilinmiyordu. Bu nikâh sorununu biz de açıklığa kavuşturmaya kalkmayacağız şimdilik.

Ne yazık ki, Mrs. Waters, demin sözünü ettiğimiz Asteğmenle, adının kötüye çıkmasıyla sonuçlanabilecek bir ilişki kurmuştu bir süre önce. O delikanlıya aşırı düşkün olduğu besbelliydi. Bu düşkünlüğün suç işlemeye kadar gidip gitmediği bilinemezdi elbette. Ne var ki bir kadının bir erkeğe her çeşit lûtufta bulunduktan sonra, ondan

ancak bir tek şeyi esirgemesini pek olası bulmuyorsak, Mrs. Waters'i suçlu saymamız gerekecek.

Yüzbaşı Waters'in bölüğü, Mr. Northerton'un kumanda ettiği erlerden iki gün önce yürüyüşe geçmişti. Böylece Jones ile Northerton arasında geçen daha önce anlattığımız mutsuz olayın olduğu gün, Yüzbaşı Waters'in bölüğü Worcester'e varmıştı bile.

Yüzbaşıyla eşi Worcester'e kadar beraber gitmeye karar vermişlerdi. Worcester'de ayrılacaklar; Mrs. Waters, Bath'a gidip, başkaldıranlara karşı kış seferi bitinceye dek orada kalacaktı.

Bu karar, Mr. Northerton'a da bildirilmişti. Hattâ doğrusunu söyleyelim, Mrs. Waters Asteğmenle Worcester'de buluşacağına; alay o kente varıncaya kadar delikanlıyı bekleyeceğine söz vermişti. Kadıncağızın bunu neden ve hangi amaçla yaptığını, artık okuyucumuz kestirsin. Gerçi biz, gerçekleri anlatmayı bir görev biliriz ama, insan soyunun yarısını oluşturan ve kadın denilen o sevimli yaratıkların zararına sayılabilecek yorumlarda bulunmayı bir zorunluk saymayız gene de.

Northerton, daha önce anlattığımız gibi hapisten kurtulur kurtulmaz, Mrs. Waters'e yetişmek için acele etti. Böylece Yüzbaşı Waters, Worcester'den ayrıldıktan biraz sonra, pek tezcanlı bir delikanlı olan Asteğmen, söz konusu kente vardı. Mr. Northerton, Mrs. Waters ile buluşur buluşmaz, başına gelen mutsuz olayı daha da abartarak kadına anlattı. Anlatırken de, kendini yasal açıdan suçlu gösterebilecek durumlardan söz etmekle birlikte onur açısından hiç mi hiç suçsuz değilmiş gibi bir hava yarattı.

Kadınlar (onları yüceltmek amacıyla söylüyorum bunu) sadece sevdiklerinin yararını düşünen o şiddetli ve görünüşte bencillikten arınmış aşk tutkusunu, erkeklerden fazla duymaktadırlar çoğunlukla. İşte bu yüzden Mrs. Waters, âşığının başının tehlikeye girdiğini haber alır almaz, onun güvenliğini sağlamak dışında hiçbir şeyi düşünemez oldu. Bunu düşünmek Asteğmenin de işine geldiği için, ikisi başbaşa verip bu konuyu hemen tartışmaya başladılar.

Uzun uzun konuşup, sonunda bir anlaşmaya vardılar: Asteğmen önce Hereford'a gidecek; oradan Wales'deki limanlardan birine var-

manın yolunu bulacak ve Mrs. Waters ile birlikte, ülkeden kaçacaktır. Kadın, bu tasarının gerçekleşebilmesi için Northerton'a son derece gerekli olan parayı da sağladı. O sırada cebinde 90 İngiliz Lirası tutarında üç banknotla bir miktar altın vardı; parmağında da oldukça kıymetli bir elmas yüzük. Kadıncağız, tüm bunları hiç çekinmeden söylerken, bu kötü adamın onu soymaya kalkacağını aklından bile geçirmiyordu. Worcester'den at kiralayıp çıkarlarsa, onları kovalayanlar nereye gittiklerini anlayacağı için, Asteğmen yolculuklarının ilk kısmını yaya yapmalarını önerdi. Mrs. Waters de bunu kabul etti. Yolların dondan ötürü çamursuz olması, yürüyüşlerini çok kolaylaştıracaktı. Mrs. Waters'in eşyalarının büyük bir kısmı Bath'a gitmişti bile. Kadının yanında birkaç parça çamaşırdan başka bir şey yoktu. Çapkın Mr. Northerton, bunları cebinde taşıyabileceğini söyledi. Böylece akşamdan her şey kararlaştırılmıştı. Ertesi sabah erkenden kalkıp, saat beşte Worcester'den çıktılar. Gün doğmasına daha iki saat vardı; ama dolunay olduğu için, her taraf epeyce aydınlıktı.

Mrs. Waters, ancak arabanın icadı sayesinde bir yerden bir yere gidebilen, bu yüzden de arabayı vazgeçilemeyecek bir araç sayan çıtkırıldım bayanlardan değildi. Bacakları güçlü ve çevikti; yiğit bir yanı olduğu için de, tezcanlı âşığı kadar hızlı yürüyebiliyordu.

Northerton, Hereford'a gittiklerini söylemişti. Ama bu kasabaya sözde giden yolda birkaç mil ilerledikten sonra, gün doğarken büyük bir ormana yaklaştılar. Northerton, orada ansızın durup, bir süre kendi kendine düşünür gibi yaptı. Sonra kalabalık bir yolda yürümekten çekindiğini söyleyerek, yol arkadaşını kolayca kandırdı. Bir patikaya sapıp ormandan geçtikten sonra, Mazard tepesinin eteğine vardılar.

O sırada yapmaya kalktığı uğursuz işi önceden mi tasarlamıştı, yoksa bu cinayet şimdi mi aklına gelmişti bilemem ama; birileriyle karşılaşmaları hiç de olası olmayan bu ıssız yere varır varmaz, Northerton birden bire çorabının bağını çekip çıkararak, zavallı kadının üstüne çullandı. Eğer Jones hızır gibi yetişmeseydi, daha önce, sözünü ettiğimiz o korkunç, o iğrenç cinayet işleyecekti.

İyi ki, Mrs. Waters, bildiğimiz narin bayanlardan değildi. Northerton'un çorap bağına bir düğüm atmasından ve söylediği sözlerden, korkunç bir iş yapmaya kalkacağını anlar anlamaz, kendini canla başla savunmaya koyuldu. Bir yandan düşmanıya olanca gücüyle dövüşürken, bir yandan da avazı çıktığı kadar "imdat!" diye bağıarak, birkaç dakika kazandı. Gücü tam tükendiği, tam yere yığılacağı sırada da, Mr. Jones imdadına yetişip, onu haydutun elinden kurtardı. Dövüşme sırasında, ancak sırtından koparılan giysilerini ve elinden ya düşen ya da Northerton tarafından zorla alınan yüzüğünü yitirmişti.

İşte okuyucumuz, bu acıklı olayları, sırf seni hoşnut etmek amacıyla sorup soruşturduk, öğrendiklerimizi sana aktardık. Bir insanın, sana anlattığımız bu çılgınlıkları ve kötülükleri yapabileceğine neredeyse inanmazdık. Ama şunu da unutmamalı ki, bu Northerton denen herif, birini öldürdüğüne, kendisinin de nasıl olsa ölümle cezalandırılacağına inanmaktaydı o sırada. Tek kurtuluş çaresini kaçmakta buluyor; bu zavallı kadının parasını ve yüzüğünü çalarak, bir suç daha işlemekten çekinmiyordu. Hattâ aşırıldığı paralar sayesinde biraz avunacağını umuyordu.

Okuyucumuz, şimdi sana kesin bir uyarı da bulunmalıyız: Bu berbat herifin kötülüğüne bakıp, bizim ordumuz kadar değerli ve dürüst bir topluluğu ayıplamaya kalkma sakın. Şunu da göz önünde tut: Sana daha önce de söylediğimiz gibi, bu herif, ne ailesi açısından, ne de eğitimi açısından, bir centilmen değildi; orduya girmeye de hak kazanmamıştı. Bu herifin namussuzluğu, kendinden başka birilerini lekeleyecekse, ancak onu subay yapanları lekelemelidir.

BÖLÜM 1

Çağdaş eleştirmenlerce incelenmesi çok gerekli yönergeler ele alınır

Okuyucu, senin ne biçim bir adam olduğunu bilmemizin yolu yok. Belki insanlar konusunda Shakespeare kadar akıllısın; belki de, Shakespeare'in oyunlarının bilimsel baskılarını hazırlayanlar kadar akılsızsın bu konuda. İkinci olasılığı göz önünde tutarak, birlikte yolumuzu sürdürmeden önce, Shakespeare'i yayınlayanlardan kimilerinin onu tamamiyle yanlış anlayıp, yanlış yorumladıkları gibi; senin de bizi yanlış anlayıp yanlış yorumlamayı önlemek amacıyla, sana bazı sağlıklı öğütler vermeyi uygun gördük.

Önce seni uyarıyoruz: Anlattığımız herhangi bir olayı, öykümüzün ana planı dışında ve anlamsız diye, acele edip hor görme; çünkü bu olayın öykümüze ne gibi bir katkıda bulunacağını hemen anlamazsın. Kendi yarattığımız büyük bir yapıt sayıyoruz bu kitabı. Eleştirmen geçinen küçük bir sürüngen, olayların birbirlerine nasıl bağlanacağını, sonunda nasıl çözümleneceğini bilmeden, bu yapıtın herhangi bir kısmında kusur bulmaya kalkarsa, kendini ahmakça beğenmiş olur. Kimi eleştirmenleri küçük sürüngenlere benzetmekle, çok fazla ileri gittiğimizi kabul ediyorum. Ne çare ki, birinci sınıf bir yazarla, en aşağı sınıftan bir eleştirmen arasındaki ayrımı anlatabilecek başka bir benzetmeyi gerçekten bulamadım.

Sana başka bir uyarıda da bulunmak istiyorum, benim güzel sürüngenim: Bu kitapta ele alınan kimi kişiler arasında — örneğin yedinci kısımdaki hancı kadını dokuzuncu kısımdaki hancı kadın arasında — fazla bir benzerlik bulmaya kalkma. Şunu bil ki dostum, aynı mesleği ya da aynı işi yapan çoğu insanlar arasında belirli or-

tak özellikler vardır. İyi bir yazarın marifetlerinden biri, bu özellikleri hem gözler önüne sermek, hem de bunların arasındaki ince ayrımları belirtmektir. Aynı çılgınlığın ya da aynı ahlâksızlığın kurbanı olan iki ayrı kişi arasındaki ince ayrımları göstermek de, iyi bir yazarın yeteneklerinden biridir. Gerçi bu tür sezgiler, hem pek az sayıda yazarda, hem de pek az sayıda okuyucuda bulunur ama; bu ayrımların farkına varabilenler, okuduklarından büyük haz alırlar bence. Örneğin, Sir Epicure Mammon ile Sir Fopling Flutter arasındaki ayrımı herkes görebilir. Gelgelelim Sir Fopling Flutter ile Sir Courtly Nice* arasındaki ayrımı anlamak için, çok ince bir sezgi gerekmektedir. Bu sezgiden yoksun olduklarından ötürü, sıradan tiyatro seyircileri, oyun yazarlarına karşı çok haksızca davranmakta; birbirlerinin oyunlarından insan tipi aşırıyla suçlamaktadırlar onları. İyi ki, pek az tiyatro eleştirmeni Vergilius'u okuyacak kadar Latince biliyor; yoksa korkarım ki, sahnede görülen her âşık dul, Dido'nun** bayağı bir kopyası olmakla suçlanacak bu gidişle.

Değerli dostum, belki yüreğinin kafandan fazla geliştiğini düşünerek, sana şunu da salık veriyoruz: Bu öyküde hiçbir kişi tam anlamıyla kusursuz değil diye, kişiyi kötü olmakla suçlama sakın. Eğer sen bu kusursuz kişilere meraklıysan, hoşuna gidecek bir yığın kitap var. Ama biz, konuştuğumuz insanlar arasında hiç böylesine rastlamadığımız için, öykümüze de sokmadık bu kusursuz kişileri. Doğrusunu söylemek gerekirse, insan oğlunun tam anlamıyla kusursuz olabileceği konusunda kuşkularım var benim. Juvenal, **nulla virtute redemptum a vitiis**, yani ahlâksızlıklarıyla karışık bir tek olumlu yanı yok der. Bu sözü doğrulayan bir canavarın yeryüzünde bulunabileceğini sanmıyorum. Zaten hayal gücünün ürünü olan bir kitaba, melek gibi kusursuz ya da şeytan gibi kötü kişileri sokmakta bir yarar yok bana kalırsa. Neden derseniz, bu meleği ya da bu şeyta-

* Sir Epicure Mammon, Ben Jonson'un **The Alchemist**'inden (1610) bir kişi, Sir Fopling Flutter, Ethredge'in **The Man of Mode**'undan (1676) bir züppe tipi. Sir Courtly Nice, John Crowne'un (1685) çizdiği başka bir züppe tipi. (Ç.N.)

** Vergilius'un **Aeneid** adlı ünlü destanından bir kişi. (Ç.N.)

nı düşününce, insan bunları örnek alacağı ycr de, ya üzüntüsünden ya da utancından perişan olur: Kendisinin hiçbir zaman erişemeyeceği bir kusursuzluk örneği olan meleğin karşısında, üzülüp utanır; şeytanın karşısında da, insan doğasının böylesine iğrenç, böylesine tiksindirici bir örneğini gördüğü için, gene tedirgin olur, gene üzülüp utanır.

Oysa bir öykü kişisinde, iyi niyetli bir okuyucunun saygısını ve sevgisini elde edebilecek kadar erdemli bir yan varsa; aynı kişide kıyas **humana parum cavit natura**, yani insan doğasına özgü küçük kusurlar da varsa, böyle birinden nefret etmeyiz, ona acırız ancak. Aslında bu tür kişilerde görülen kusurlar, okuyucunun ahlâkına olumlu bir etki yapmak açısından çok yararlıdır; çünkü çok kötü ya da ahlâk düşkünü kişilerin kusurlarını doğal karşılarız da, iyilerin kusurları bizi şaşırtır, silinmez bir iz bırakır aklımızda. Genellikle çok iyi olan bir adamın zaafalarını ve kusurlarını, aynı adamdaki erdemlerle karşılaştırdığımız için, böylelerinin kusurları bize daha da kötü görünür, daha da çok gözümüze batar. Bu gibi kusurların, beğendiğimiz öykü kişilerinin başına felâketler getirdiğini görünce de, bu kusurlardan sadece kendimiz sakınmakla kalmayız; sevdiklerimiz bu yüzden acı çektiği için, nefret de etmesini öğreniriz bunlardan.

Şimdi dostum, sana bu öğütleri verdikten sonra, izinle, öykümüzü gene sürdürüyoruz.

BÖLÜM 2

İrlandalı bir bayın gelişi üzcrine Handa geçen olağanüstü serüvenler anlatılır

Titreyen küçük tavşan ki, sayısız düşmanlarından ve hepsinden çok, insan denilen o kurnaz, o zalim, o etobur hayvandan korkar ve gün boyunca bir delikte saklanır! İşte şimdi o tavşan, çimenlerin üstünde, çapkın çapkın hoplayıp zıplıyor! İşte şimdi gecenin cırlak şarkıcısı baykuş, içi oyuk bir ağacın içinde ötüyor ve bazı çağdaş

müzik meraklıları bayılıyorlar baykuşun bu ötüşüne! İşte şimdi, sendeleye sendeleye köyün mezarlığından geçen yarı sarhoş, kaba caba köylünün, her bir yanından kanlar damlayan inlerden cığlardan ödü kopuyor! İşte şimdi hırsızlarla haydutlar uyanık; namuslu bekçiler ise derin bir uykuda! Neyse, Düpedüz konuşalım: İşte şimdi gece yarısı. Handakiler (hem bu öyküde anlattığımız kişiler, hem de akşamleyin gelen konukların tümü) yataklarında şu sırada. Ayakta olan tek kişi hizmetçi Susan. Ahırda çalışan seyis, onu yanıp tutuşarak bekliyor ama; Susan kendini âşığının kollarına atmadan önce, mutfağı silip süpürmek zorunda.

İşte durum böyleyken telâşlı bir bay hana geldi. Atından hemen inip, Susan'a yaklaştı. Nefes nefese, karmakarışık konuşarak, handa bir bayan olup olmadığını sordu. Gecenin bu saatinde çevresine deli deli bakan adamın hali Susan'ı biraz şaşırttığı için, bu soruya karşılık vermeden önce bir an durakladı. Bunun üzerine büsbütün telâşlanan adam, doğruyu söylemesi için Susan'a yalvardı; yitirdiği karısının peşinde olduğunu (İrlanda şivesiyle) anlattı.

"Namusum üzerine yemin ederim ki," dedi, "iki üç yerde az kal-sın yakalayacaktım onu. Ama ben tam geldiğim sırada, o çıkıp gitmiş. Ne olur, eğer buradaysa, beni karanlıkta yanına götür; onu göster bana. Eğer gittiysə, nereye gittiğin söyle ki, bu ülkenin yoksul kadınlarının en zengini yapayım seni."

Bunu söylerken, cebinden bir avuç dolusu altın çıkardı. Bunu görmek, o zavallı kızcağızdan çok daha önemli kişileri bile baştan çıkarabilir, daha da kötü işler yaptırabilirdi onlara.

Susan, İrlandalı bayın söylediklerinden, peşinden koşulan kadının Mrs. Waters, bu adamın da onun yasal sahibi olduğu kanısına vardı. Bir kadını kocasına teslim etmekle, son derece namuslu bir biçimde para kazanacağını da düşündüğü için, aranan bayanın handa olduğunu hiç çekinmeden bildirdi. İrlandalı bay, kızın avucuna bir miktar altın tutuşturup, ona daha bol bol para vereceğini de söyleyince, Susan adamı Mrs. Waters'in yatak odasına götürmeye razı oldu.

Kibar çevrelerde, çok sağlam ve çok geçerli nedenler üstüne ku-

rulu eski bir gelenek vardır: Bir koca, kapıya vurmadan, karısının odasına giremez. O kibar çevreleri biraz olsun bilen bir okuyucuya, söz konusu geleneğin çeşitli yararlarını anlatmaya gerek yoktur. Bay kapıya vurunca, bayan, kendine çekidüzen vermeye ya da odasında bulunan herhangi tatsız bir şeyi ortadan kaldırmaya vakit bulur. Üstelik kimi zaman öyle olur ki, titiz ve ince kadınlar, kocalarının onları belirli durumlarda görmelerini istemezler.

Doğrusunu söyleyelim: Kibar çevrelerin birçok alışkanlığı, kaba saba olanlara sadece bir protokol işi görünür ama; akli başında kişiler, bu tür alışkanlıkların önemli bir yanı olduğunu bilirler. Bizim İrlandalı bay da bu geleneğe uyarak kapıya vursaydı, çok daha hayırlı olurdu kendi açısından. Gerçi bay, vurmasına vurdu ama, bu koşullarda gereken tatlı tık tık değildi bu vuruş: Kapıya öyle bir yüklendi ki, kilit derhal kırıldı ve adam odanın içine fırlayıp, yere yuvarlandı.

İrlandalı ayağa kalkar kalkmaz, (utanç ve üzüntü içinde yazıyoruz bunu) bizim delikanlı yataktan kalktı. Belâlı bir sesle, bunu yapanın kim olduğunu, kapıyı kırarak odasına nasıl saldırdığını sordu.

İrlandalı bay, ilkin bir yanlış yaptığını sandı. Özür dileyip çekilmek üzereyken; çok parlak olan ay ışığında, yere darmadağın atılan korselere, giysilere, eteklere, şapkalara, kurdelalara, çoraplara, çorap bağlarına, ayakkabılara, terliklere ve bunlara benzer şeylere gözü ilişti ansızın. Kıskaç huylu İrlandalı bay, bunları görünce, öyle bir kudurdu ki, konuşamayacak hale geldi. Jones'a bir tek şey söylemeden, yatağa yaklaşmaya kalktı.

Jones bunu hemen engellediği için başlayan şiddetli kavga, çok geçmeden yumruklaşmaya dönüştü. Derken Mrs. Waters (bu kadının bizim delikanlıyla aynı yatakta olduğunu itiraf etmek zorundayız) uykudan uyandı. Yatak odasında iki erkeğin dövüştüğünü görünce, "beni öldürüyorlar! Beni soyuyorlar! İrzıma geçiyorlar!" diye avaz avaz bağırmaya başladı. "İrzıma geçiyorlar!" çığlığını en yüksek perdeden attığı için, kimileri buna şaşacaklardır belki. Şaşanlara şunu anımsatalım ki, şarkı söyleyenler sözcükleri unutulunca "la la la" dedikleri gibi, korkan bayanlar da, belirli bir şey düşünmeden,

sırf ses çıkarmak için böyle bağırırlar.

Bayanın odasına bitişik odada, hana geç vakit geldiği için, henüz sözünü etmediğimiz başka bir adam yatmaktaydı. Bu tür İrlandalı baylara, kendi yurttaşları Calabalaro ya da Cavalier adını verirler. Gerçi Cavalier'ler iyi aileden gelir ama; ailenin tüm serveti büyük ağabeylerine kaldığı için, küçük kardeşler yurt dışına çıkıp başlarının çaresine bakmak zorunda kalırlar. İşte bu genç de, kumar ve kadınlarla talihini denemek üzere Bath'a gidiyordu.

Delikanlı yatağa yatmış, Mrs. Behn'in romanlarından birini okumaktaydı. Çünkü bir dostu, bayanların gözüne girmenin en kestirme yolunun, değerli edebiyat örnekleriyle zekâsını geliştirmek ve kafasını doldurmak olduğunu söylemişti ona.

Genç İrlandalı, bitişik odada kopan korkunç gürültüyü duyar duymaz, yatağından fırladı; bir eliyle kılıcını, öteki eliyle başucunda yanan mumu yakaladığı gibi, Mrs. Waters'in odasına daldı.

Sırtında bir gömlekten başka bir şey olmayan bir adam görünce, bayanın edep duyguları ilkin biraz rencide oldu ama, korkuları da bir hayli azaldı; çünkü Cavalier odaya girer girmez, İrlanda şivesiyle şöyle bağırmıştı:

"Mr. Fitzpatrick! Allah aşkına neler oluyor burada?"

Öteki İrlandalı bay da, "Ah Mr. Maclachlan!" diye karşılık vermişti. "Burada olmanıza sevindim. Bu rezil herif karımı baştan çıkardı. Onunla yatağa girdi."

"Hangi karınız?" demişti Maclachlan. "Mrs. Fitzpatrick'i tanımam mıyım ben? Şurada duran gömlekli bayın koynunda yatan bayanın Mrs. Fitzpatrick olmadığını görmüyor muyum?"

Bunun üzerine Fitzpatrick, hem bayanın yüzünü biraz gördüğü, hem de çok daha uzaklardan bile duyulabilecek sesini iyice duyduğu için, fena halde yanıldığını anlayıp, bayandan üstüste özür dilemeye başladı.

Sonra Jones'a dönüp, "sizden hiç özür dilemediğime dikkat edin lütfen" dedi; "çünkü siz beni dövdünüz. Dövdüğünüz için de, kanınızı dökeceğim yarın sabah."

Bizim delikanlı, bu tehdide hiç mi hiç aldırmadı.

Mr. Maclachlan araya girdi: "Mr. Fitzpatrick, gecenin bu saatinde bu bayla bu bayanı rahatsız ettiğiniz için, kendinizden utanmalı-sınız vallahi. Handakiler derin bir uykuya dalmış olmasalardı, beni uyandırdığınız gibi, herkesi uyandıracaktınız. Bu bayın, sizi dövme-ye hakkı vardı. Gerçi benim karım yok ama; bu bayana yaptığınızı benim kanma yapsaydınız, yemin ederim gırtlığınızı keserdim.

Yatağını paylaştığı bayanın adı kötüye çıkacak diye ödü kopan Jones, ne diyeceğini, ne yapacağını şaşırmişti. Ama daha önce de gördüğümüz gibi, yalan uydurmak gerekince, kadınlar erkeklerden çok daha çabuk davranırlar: Kendi kapısıyla Mr. Jones'un odası arasın-da bir kapı olduğu, Mrs. Waters'in aklına gelivermişti. Mr. Jones'un onuruna, kendi soğukkanlılığına da güvenerek, bağır bağır bağır-maya başladı:

"Bu ne demek oluyor, alçaklar! Hiçbirinizin karısı değilim ben! İm-dat! İrz düşmanlar! Katiller! İrz düşmanları!"

Bu feryatlar üzerine hancı kadın odaya girdi. Mrs. Waters korkunç bir öfkeyle hancı kadına saldırdı:

"Ben bir kerhanede değil, namuslu bir handa sanıyordum kendi-mi!.. Ama ya onurumu lekelemek ya da canıma kıymak amacıyla, bu herifler odama daldı. Onurum, canım kadar kıymetlidir benim göz-ümde."

Bunu duyan hancı kadın, yataktaki zavallı kadıncağızınkinden da-ha da yüksek bir sesle, "mahvoldum, hanın tertemiz adı lekелendi gitti!" diye feryadı bastı.

Sonra erkeklere döndü: "Allah aşkına, neden böyle kıyametler koptu bayanın odasında?"

Fitzpatrick, boynunu büküp, "yanlış bir şey yaptım. Yeniden özür dilerim" dedikten sonra, öteki İrlandalıyla birlikte odadan çıktı.

Dilber hatunun uzattığı ip ucunu kaçırmayacak kadar keskin ze-kâli olan bizim delikanlı, gözünü kırpmadan konuştu:

"Kapının kırıldığını duyunca, bayanın imdadına koştum. Kapının neden kırıldığını bilmiyorum. Her halde bayanı soyamak istiyorlardı. Ne mutlu bana ki, bunu önleyebildim.

Hancı kadın "ben bu hana el koyduğumdan beri, bir tek hırsızlık

olayı olmadı burada" dedi. "Biliniz ki efendim, ben hırsızları barındırmam burada. Haydut sözünü ağzıma almaya bile tennezül etmem. Ancak dürüst, namuslu, kibar kişilere hoşgeldiniz derim. Allaha şükür, müşterilerim hep böyle oldu. Tıklım tıklım doluştular buraya. Hanıma gelenler arasında şunlar vardır: Lord..."

Ve hancı kadın, upuzun bir liste halinde, çeşitli adlar ve ünvanlar saymaya başladı. Bunların birkaçını burada yazarsak, haddimiz olmayan bir iş yapmış oluruz belki.

Jones bir süre sabırla dinledikten sonra, hancı kadının sözünü kesti. Sirtında sadece gömleği olarak karşısına çıktığı için, Mrs. Waters'-den özür diledi. Ancak bayanın canını kurtarmak söz konusu olduğu için, böyle bir yüzüzlüğü göze alabildiğini bildirdi. Eğer okuyucu, Mrs. Waters'in oynamaya karar verdiği rolü, yani üç yabancı erkeğin odasına dalmasıyla uykusundan uyanan edepli bayan rolünü göz önünde tutarsa, Jones'a ne dediğini ve bu sahnenin sonuna dek ne gibi bir tutum benimsediğini anlar. İşte Mrs. Waters edepli bayan rolünü oynadı, hem de öyle güzel oynadı ki, tiyatromuzun üniü kadın sanatçılarından hiçbirisi, ne sahnede ne de sahne dışında, bu denli güzel başaramazdı bu işi.

Bu olayı örnek alarak, erdemin, "cinsi lâtif" denilen kadınlarda akıllara sığmaz bir doğallığı olduğunu savunabiliriz. On bin kadın arasında, olsa olsa ancak bir tanesi tiyatro oyuncusu olabildiği halde, tiyatro oyuncularında da iyi oynayabilecek iki kadın zar zor çıkabildiği halde, erdemli kadın rolünü kadınların tümü (gerçekten erdemli olanlar da, zerre kadar erdemli olmayanlar da) kusursuz bir biçimde oynayabilmektedirler.

Erkekler odaları çıkınca korkusuyla birlikte öfkesi de geçen Mrs. Waters, hancı kadınla çok daha yumuşak bir sesle konuştu. Hancı kadın ise, yönettiği yerini adı kötüye çıktı diye hâlâ hayıflanıyor, hanının namusunu korumak amacıyla, çatısı altında yatmış olan sayısız yüce kişiyi sayıp duruyordu. Sonunda Mrs. Waters, kadının sözünü kesti. Otup bitenler yüzünden onu suçlu bulmadığını bildirdi, dinlenebilmek için yalnız kalmak istediğini, bu gece bir daha rahatsız edilmeden uyuyacağını umduğunu söyledi. Bunun üzerine han-

cı kadın, bir yığın nazik sözlerden ve yerlere kadar eğilerek verilen selâmlardan sonra, odadan çıkıp gitti.

BÖLÜM 3

Hancı bayanla hizmetçisi Susan arasında geçen, han işletenlerin de, onlara hizmet edenlerin de okuması gereken bir konuşma. Çok güzel bir genç kızın hana gellşi. Bu genç kızın cana yakın davranışıyla ilgili olarak, kibar sınıfın tüm dünyanın sevgisini elde edebilmek için neler yapması gerektiği.

Kapı kırıldığı sırada uyanık tek kişinin Susan olduğunu anımsayan hancı kadın, bu kargaşalığın nasıl başladığını, yabancı bayın kim olduğunu, hana ne zaman ve nasıl geldiğini öğrenmek için, hizmetçi kıza başvurdu.

Susan, işine gelmeyen ayrıntıları değiştirerek, aldığı parayı da tamamiyle gizli tutarak, okuyucunun bildiği öyküyü anlattı.

Hancı kadın, erdemi lekelenecek diye büyük korkulara kapılan Mrs. Waters'i düşündüğü için pek üzüldüğünü söyleyince, Susan bu üzüntünün yersiz olduğunu bildirmekten kendini alamadı; çünkü üstüste yeminler edip anlattığına göre, Jones'un o kadının yatağından fırladığını kendi gözleriyle görmüştü.

Bunu duyan hancı kadın, öfkeden kudurdu:

"Amma da uydurdun! Eğer durum senin söylediğin gibi olsaydı, o bayan avaz avaz bağırıp imdat isteyerek, kendini ele verir miydi hiç? Bir kadının, namuslu olduğunu kanıtlamasının en kestirme yolu, imdat diye bağırmasıdır. İşte bu kadın bağırdı; bağırıldığına en azından yirmi kişi tanık oldu. Rica ederim hanımı, benim konuklarımla değil, evimin namusunu da lekeler. Buraya gelenler, ne serseridirler, ne de namussuz dilenciler!"

"Öyle olsun" dedi Susan. "Demek kendi gözlerimle gördüğüme

inanmamalıyım.”

“Evet, kimi zaman inanmamalısın elbette. Namuslu ve de kibar kişiler söz konusu olunca, ben kendi gözlerime inanmam. Dün gece onların ısmarladığı pahalı yemeği hiç kimsecikler ısmarlamamıştır altı aydan beri. Öyle iyi huylu, öyle güleryüzlü insanlar ki, onlara şampanya diye yutturduğum Worcestershire'da armutla yapılmış içkiye bile kusur bulmadılar. Armutla yapılan o içki, ülkenin en güzel şampanyası kadar lezzetli ve sağlıklıdır elbette. Yoksa onlara vermezdim o içkiden. Üstelik de iki şişe içtiler. Hayır, hayır! Böylesine kibar, böylesine iyi insanların bir kötülük yapacağına inanmam!”

Susan'ı bu sözlerle susturduktan sonra, hancı kadın başka konulara geçti:

“Demek o tanımadığımız bay, telâş içinde geldi... Bir de uşağı var dışarda, atlara bakan... Onun da önemli ve kibar bir kişi olduğu anlaşılıyor böylece. Neden 'akşam yemeği istiyor musunuz' diye sormadın ona? Öteki bayın odasında galiba. Yukarı çık, 'beni çağırdınız mı?' diye sor hele. Yemeği hazırlayacakların uyanık olduğunu anlarsa, bir şeyler ısmarlar belki de. Ateşin söndüğünü, tavukların henüz canlı olduğunu söyleyerek, her zaman yaptığın gibi pot kırma gene. Eğer koyun eti isterse, 'bizde koyun eti yok' diye saçmalama. Ben tam yatmadan önce, kasabın bir koyun kestiğini gördüm. Eğer istersem, bana taze taze bir et parçası verir her zaman. Hadi git. Envai türlü koyun eti, her çeşit tavuk var filân demeyi de unutma. Git, 'baylar, beni mi çağırdınız?' diyerek, kapıyı aç. Çağırma-dık derlerse, 'zatıalınız akşam yemeğine ne buyuruyorlar?' diye sor. Zatıalınız demeyi sakın unutma. Hadi git. Bunları iyice öğrenemezsen, adam olamazsın hiçbir zaman.”

Susan, gittikten biraz sonra geri dönüp, iki bayın aynı yatakta yatıklarını söyledi.

“İki bay aynı yatakta mı! Olamaz!” diye bağırdı hancı kadın. “Onların basbayağı fukara oldukları anlaşıldı. Bana kalırsa, genç Mr. Allworthy, neler olup biteceğini anlamıştı. O herif sahiden soyacaktı bayanı. Kibar bir bay, bazı kötü şeyler tasarlayarak, bir bayanın karpısını kırmasına kırar ama, akşam yemeği ve yatak parası verme-

mek için başkasının odasına sığımaz. Bunlar hırsızdır mutlaka. Karılarını aramaları filân da bahane."

Hancı bayan, onu böyle harcarken, Mr. Fitzpatrick'e büyük bir haksızlık ediyordu aslında; çünkü meteliği olmadığı halde, soylu bir aileden geliyordu Mr. Fitzpatrick. Duyguları açısından da, düşünceleri açısından da, ufak tefek kusurları olabilir ama; sinsiliğin de cimriliğin de yeri yoktu bu kusurlar arasında. Aslında öylesine eliaçıktı ki, evlendikten sonra eline geçen büyükçe serveti son kuruşuna kadar harcamıştı bile. Kansına bu servetten kala kala, çok küçük bir gelir kalmıştı ancak. Mr. Fitzpatrick, bunu da eline geçirmek için, karısına son derece zalim davranmıştı. Bu yetmiyormuş gibi, dayanılamayacak kadar da kıskançtı. Eşinin zulmuyla kıskançlığı birleşince, zavallı kadına kaçmaktan başka çare kalmamıştı.

Mr. Fitzpatrick, Chester'den buraya bir günde geldiği için, bir hayli yorgundu. Jones ile dövüşmesi sırasında yediği yumruklar yüzünden, kemikleri sızlıyordu. Üstelik de çok üzüntülü olduğundan, iştah diye bir şey kalmamıştı adamda. Hizmetçiye uyararak odasına girdiği kadının karısı olmadığını görünce, öyle bir hayal kırıklığına uğramıştı ki, karısının aynı handa, ama başka bir odada bulunabileceği aklına bile gelmiyordu. Onun için arkadışının sözünü dinledi; o gece karısını aramaktan vazgeçip, Mr. Maclachlan'ın yatağını paylaşmaya razı oldu.

Mr. Fitzpatrick'in uşağıyla seyisi, efendilerinkinden bambaşka bir hava içindeydiler: Hancı kadın onlara ikramda bulunmaya pek yanaşmıyordu ama; onlar birçok şey istiyorlardı. Hancı kadın, uşakla seyisten gerçek durumu, yani Mr. Fitzpatrick'in hırsız olmadığını öğrenince, onların önünde bir parça soğuk et koymaya razı oldu. Bu iki adam soğuk eti hapur hupur yerken, Partridge mutfağa girdi. Demin anlattığımız patırdı gürültüden ötürü uyanmış; başını yastığına koyup yeniden uyumaya çalışırken, bir baykuş penceresinin önünde ona öyle bir serenad vermişti ki, ödü kopan Partridge yatağından fırlamış, acele acele sırtına bir şeyler geçirmiş, seslerini duyduğu kişilere sığınmak üzere, aşağı kata, mutfağa koşmuştu.

Hancı bayan, uşakla seyise hizmet etmek işini Susan'a bırakıp,

tam yatmaya gidecekti o sırada. Ama Partridge'i görünce, bundan vazgeçti; çünkü genç Mr. Allworthy'nin arkadaşını böyle savsaklamak doğru olmazdı. Üstelik Partridge, bir miktar şarabın baharatla karıştılıp ısıtılmasını istemişti. Hancı kadın, Partridge'in isteğini yerine getirip, armutla yapılan içkiyi hemen ısıtmaya başladı. Bu içki, her çeşit şarabın yerine geçiyordu nasıl olsa.

İrlandalı uşak gidip yatmıştı. Seyis de onun peşinden gidecekti; ama Partridge, şarabı beraber içmeleri için kalmasını önerdi. Genç seyis bunu sevine sevine kabul etti. Öğretmen Partridge, tek başına kalıp yatmak istemiyordu. Hancı kadının da gidebileceğini göz önünde tutarak, seyisten ayrılmaya gönlü razı olmuyordu. Bu genç çocuk yanında kalırsa, Şeytandan da, Şeytandan yana varlıklardan da bir korkusu yoktu.

Tam o sırada, kapıda başka bir seyis görüldü. Hancı kadının buyruğu üzerine dışarı çıkan Susan, kılıklarından atla geldikleri anlaşılan iki genç bayanla geri döndü. Bunlardan birinin giysisinde öyle görkemli işlemeler vardı ki, Partridge ile genç seyis, dakikasında ayağa fırladılar. Hancı kadın ise, yerlere kadar eğilip selâmlar vermeye, ikide birde Lady Hazretleri demeye başladı.

Güzel kılıklı genç kız, büyük bir nezaketle gülümseyerek, "izin verirseniz, bayan" dedi, "ocağınızın başında biraz ısınayım. Hava gerçekten çok soğuk. Ama rica ederim, kimse rahatsız olmasın."

Bunu Partridge için söylemişti; çünkü Partridge, genç bayanın kılığının görkemi karşısında, büyük bir hayranlığa kapılarak, saygısını belirtmek amacıyla, mutfağın ta öteki ucuna kaçmıştı. Ne var ki, dünyanın en güzel yaratıklarından biri olan bu bayana, kılığından ötürü değil, güzelliğinden ötürü saygı duymak gerekiyordu aslında.

Genç bayan, ocağın başındaki iskemlesine dönmesi için Partridge'e yalvardı; ama onu kandıramadı. Derken, eldivenlerini sıyrıp iki elini ortaya çıkardı: Ateşte erimek bir yana, karın tüm niteliklerini taşıyan o elleri ocağa doğru uzattı. Yanındaki hizmetçisi bayan da, eldivenlerini çekip, ısısı ve rengi açısından donmuş bir sığır eti parçasına tıpatıp benzeyen ellerini ortaya çıkardı.

"Rica ederim efendim" dedi hizmetçi, "bu gece yola devam et-

meyi aklınızdan çıkarın, ne olur. Bunca yorgunluğa dayanamazsınız diye ödüm kopuyor."

Hancı kadın lâfa karıştı: "Doğru vallahil Böyle bir şey yapamaz Lady Hazretleri. Aman Tanırımlı Bu gece yola devam etmek hal Yalvarırım size Lady Hazretleri, vazgeçin bundan. Bunu yapamazsınız zaten. Acaba Lady Hazretleri akşam yemeğine ne emreder? Envai türlü koyun etim ve çok güzel tavuğum var."

Güzel genç kız, "bana kalırsa," dedi, "akşam yemeği değil, sabah kahvaltısı demeli buna. Ama hiçbir şey yiyecek halim yok. Kalırsam, ancak bir iki saat uzanmak için kalırım. İsterseniz efendim, bana sütle karıştırılmış biraz beyaz şarap getirebilirsiniz."

"Emredersiniz, Lady Hazretleri. Nefis bir şarabım var."

"Beyaz şarabınız yok mu?"

"Elbette var, Lady Hazretleri. Üstelik tüm ülkede ararsanız, bulamazsınız bu kadar iyisini. Ama yalvarırım Lady Hazretleri, bir şeyler yiyin ne olur."

"Ağzıma bir lokma bile koyacak halde değilim. Rica ederim size, bana vereceğiniz odayı bir an önce hazırlayın; çünkü ata binip gitmeliyim üç saat sonra."

"Susan!" diye bağırdı hancı kadın. "Yaban kazı adını verdiğimiz odada ateş yakıldı mı?... Ah Lady Hazretleri, çok üzülüyorum; çünkü en güzel odalarım dolu. En kibar sınıftan birçok kişi, şimdi o odalarda uyumakta. Çok soylu genç bir bay var ve yüksek sınıftan daha birçok kişi."

Susan, Yaban Kazı denilen odada İrlandalı bayların yattığını bildirdi.

"Siz hiç böyle şey gördünüz mü!" diye gene bağırdı hancı kadın. "Her gün mutlaka kibar birilerin geldiğini biliyorum da, en güzel odaları onlara saklamayı neden akıl edemiyorum Allah aşkına! O odadakiler gerçekten kibar baylarsa, yerlerini Lady Hazretlerine vermek için kalkarlar bana kalırsa."

Güzel genç kız "olmaz" dedi, "benim yüzümden kimsenin rahatsız olmasını istemem. Temizce bir odanız varsa, ne denli basit olursa olsun, yeter bana. Rica ederim efendim, benim için bunca zah-

mete girmeyin."

"Ah, Lady Hazretleri! Çok güzel odalarım var, var olmasına ama, Lady Hazretlerine lâîyk değil hiçbirî. Ama mademki, tenezzül buyurup, size verebileceğim en iyi odada yatmaya râzısınız, Susan hemen koşsun, Gül adını verdiğimiz odadaki ocağı yaksın dakikasında. Acaba Lady Hazretleri odasına şimdi çıkmak ister mi? Yoksa ateş yakılincaya kadar bekler mi burada?"

Yeterince ısındım sanırım" dedi güzel genç kız. "İzninizle gideyim artık. Korkarım ki, sizleri, özellikle o bayı (Partridge'i demek istiyordu) soğukta bıraktım bir hayli zaman. Böylesine soğuk bir havada birini ocak başından uzaklaştırmak, çok ağırıma gidiyor."

İki mum tutan hancı kadının peşinde, genç kız ile hizmetçisi, mutfaktan çıktılar.

Hancı kadın mutfağa döndüğü sırada, herkes genç kızın sevimliliğinden söz ediyordu. Gerçekten de, kusursuz bir güzelliğin öyle bir gücü vardır ki, nerdeyse hiç kimse buna karşı koyamaz. Akşam yemeği önerisinin kabul edilmemesine biraz bozulmakla birlikte; hancı kadın bile, ömründe böyle nefis bir yaratık görmediğini söyledi. Partridge, giysisindeki altın işlemelere de biraz iltifat ettiği halde, genç kızın yüzünü kendinden geçercesine övdü. Seyis, onun iyi yüreğini öve öve göklere çıkardı. O sırada içeriye giren öteki seyis de bu övgüleri yankıladı.

"İnanın bana, o gerçekten iyi bir insan" dedi; "çünkü hayvanlara acımasını biliyor. Yolda giderken, atları fazla hızlı sürmenin onlara zarar verip vermeyeceğini sordu ara sıra. Buraya gelince de, atlara canları istediği kadar arpa vermemi söyledi.

İşte güleryüzlü bir nezaket öylesine çekici bir şeydir ki, her çeşit insan tarafından övülür. Bu tür bir nezaketî, ünlü terzi Mrs. Hussey'nin diktığı giysilere benzetebiliriz: Kadınların en güzel yanlarını iyice belirtir; kusurlarını da, ya daha az göze batacak bir hale getirir; ya da tümüyle gizler. Okuyucumuz, bu genç kız gibi davranmanın ne hoş bir şey olduğunu tam gördüğü sırada, bu konuda düşündüklerimizi kısaca dile getirmekten kendimizi alamadık. Gerçeklere uymak zorunluğunu duyduğumuz için, şimdi bu davranışın tam karşı-

BÖLÜM 4

Herkesce küçümsenmenin ve herkeste nefret uyandırmanın en etkili çareleri anlatılır

Genç kız, başını yastığına koyar koymaz, hanımının istemediği güzel yemekleri yemek üzere, hizmetçi mutfığa geri döndü.

İçeri girince, mutfaktakiler, hanımına gösterdikleri saygıyı ona da göstermek, için ayağa kalktılar. Ama hizmetçi, onların rahatsız olmayıp gene oturmalarını istemeyerek hanımı gibi davranmayı unuttu. Nasılsa oturmalarının yolu da yoktu aslında; çünkü kadın, iskemlesini ocağın önüne öyle bir yerleştirdi ki, ocak başında başkalarına pek yer kalmadı. Derken, hemen bir ızgara tavuk istedi; bu tavuk on beş dakika içinde hazır olmazsa, beklemeye niyeti olmadığını bildirdi. Söz konusu tavuk ahırdaki kümesine tünemiş bir durumdaydı şu anda. Izgaranın üstüne konulmadan önce, yakalanmak, öldürülmek, yolunmak gibi bir yığın aşamadan geçmesi gerekiyordu. Hancı kadın, tüm bu işlemleri on beş dakika içinde yapmaya hazır olduğunu söyleyecekti ama; ne yazık ki, bu sahnenin perde arkasını bilen konuk bayana bunu yutturmak pek kolay olamayacaktı. Onun için hancı kadın, hazır tavuk olmadığını açıkça söylemek zorunda kaldı.

"Ama" dedi, "size kasaptan envai türlü koyun eti alabilirim bir dakikada."

"Koyun eti ha!" diye karşılık verdi hizmetçi. "Gecenin bu saatinde koyun eti yemek için, bir at midesi gerekir insana! Sizler, han işletenler, sizden üstün olanları da kendiniz gibi sanıyorsunuz anlaşılan. Bu berbat yerde hiçbir şey bulamayacağımı biliyordum aslında. Hanımımın burada kalmasına şaşıyorum. Bana sorarsanız, bakkal çakkal ve celeplerden başka kimsecikler uğramaz buraya."

İşlettiği hanın böylesine hakarete uğraması, hancı bayanı küple-

re bindirdi. Ama öfkesini tuttu, "Tanrıya şükür, buraya çok kibar kişiler gelir" demekle yetindi.

"Bana kibarlıktan söz etme sakın!" diye bağırdı kibar hizmetçi. "Sizin gibilerden çok daha iyi bilirim ben kibarlığın ne olduğunu. Neyse, küstahlığı artık bir yana bırak da, ne yiyebileceğimi söyle bana. At eti yiyemem ama, gerçekten açım."

"Vallahi bayan" dedi hancı kadın "yiyecek açısından ömrümde bu kadar güç durumda kalmadım. Yiyecek bir şey olmadığını açıkça söylemek zorundayım. Bir parça soğuk sığır eti vardı ama, bir bayın uşağıyla seyisi, onu kemirip kemikten başka bir şey bırakmadılar.

"Kadın!" dedi Mrs. Abigail* (ayrıntılara girmemek için ona bu adı veriyoruz) "Rica ederim, midemi bulandırma. Bir ay boyunca aç kalsam, öyle heriflerin el sürdükleri eti ağzıma koyamam gene. Bu iğrenç yerde yenilebilecek doğru dürüst, temiz bir şey yok mu?"

"Yumurtayla jambona ne dersiniz bayan?" diye sordu hancı kadın.

"Yumurtaların taze mi? Günlük olduklarından emin misin? Jambonu ince ince, güzel güzel doğra. Kaba şeylere katlanamam ben! Lütfen biraz uğraş da, ömründe ilk kez olsun, yemeğe benzer bir şey yap. Karşında bir çiftçi karısı ya da buna benzer bayağı bir yaratık olduğunu da sanma."

Hancı bayan bıçağı tam eline almıştı ki, Mrs. Abigail, "kadın, ilkin ellerini yıka lütfen" diyerek onu durdurdu. "Akıl almayacak kadar titizim ben. Doğduğum günden beri de her şeyin son derece kibar olmasına alıştım."

Kendini zor tutan hancı kadın, gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. Mrs. Abigail, Susan'ın bu işe karışmamasını kesinlikle istemişti. Üstelik Susan'ı öylesine hor görerek istemişti ki, hancı kadın dilini tutmakta ne denli zorluk çekiyorsa, zavallı kızcağız da, ellerini denetimi altında tutup şiddete başvurmamak için aynı zorluğu çekmekteydi.

Gelgelelim Susan dilini pek tutamıyordu; çünkü dili, sımsıkı ka-

* Abigail, kadınların özel hizmetçilerine verilen genel bir addir. (Ç.N.)

padiğı dişlerinin arkasında kaldığı halde, "hadi hadi, sen kendini ben-
den üstün mü sanıyorsun yoksa?" gibi öfkeli lâflar homurdanıyo-
du gene de.

Yemek hazırlanırken, Mrs. Abigail, oturma odasında ateş yakıl-
masını emretmediği için yakınmaya başladı:

"Ama artık iş işten geçti" dedi. "Neyse, benim için bir yenilik ola-
cak mutfakta yemek. Sanırım ki, ömrümde yemek yemedim bir mut-
fakta."

Kibar hizmetçi, bundan sonra seyislere dönüp "Neden atlarınız-
la birlikte ahırda değilsiniz siz ikiniz?" diye sordu. Derken hancı ka-
dına çattı: "Bayan, kuru ekmeğimi burada yiyeceğimi biliyorum. Hiç
olmazsa şunları mutfaktan uzaklaştırsın da, kasabada ne kadar it ko-
puk varsa etrafımı sarmasın bari." Bunu söyledikten sonra da Par-
tridge'e döndü: "Size gelince efendim, az buçuk kibar bir baya ben-
ziyorsunuz siz. Canınız isterse, burada kalabilirsiniz. Ayak takımı bir
yana, kimsecikleri rahatsız etmek istemem ben."

"Evet, evet, bayan, ben bir bayım, buna güvenebilirsiniz" dedi
Partridge. "Öyle kolay kolay da rahatsız olmam. **Non semper vox
causalis est verbo nominativus.**" *

Kibar hizmetçi, bu Latince tümceyi bir hakaret sandı:

"Belki bir baysınız ama efendim, bir kadınla Latince konuşmak,
bir baya hiç yakışmaz."

Partridge, nazik bir karşılık verip, biraz daha Latince paraladı.

Bunun üzerine Mrs. Abigail, Partridge'e burun kıvrıldı. "Pek yüce
bir bilginmişsiniz meğer" diyerek, adamcağızı horlamakla yetindi.

Derken yemek sofraya geldi. Mrs. Abigail, böylesine zarif bir ba-
yandan beklenmeyecek bir iştahla önündekileri silip süpürdükten
sonra, aynı yemekten bir tabak daha emretti. Bu hazırlanırken, hancı
kadına dönüp sordu:

"Demek buraya çok kibar kişiler geliyor, öyle mi?"

"Evet, öyle. Şu sırada da bir yığın çok kibar, yüksek sınıftan biri-
leri var handa. Şurada oturan bayın da bildiği gibi, genç Mr. Allworthy

* Partridge'in söylediği sözle hiçbir ilgisi olmayan Latince bir dilbilgisi kuralı. (Ç.N.)

de burada.”

“Peki, lûtfen bana söyler misiniz, kimmiş bu kibar genç bay, bu Mr. Allworthy?”

“Kim olacak ki,” diye yanıtladı Partridge. “Somersetshire’lı büyük Mr. Allworthy’nin oğlu ve varisi elbette.”

“Vallahi çok garip bir haber verdiniz bana” dedi kibar hizmetçi; “çünkü ben, Somersetshire’lı Mr. Allworthy’yi çok yakından tanırım, oğlu olmadığını da bilirim.”

Bunu duyan hancı bayan, kulak kabarttı. Partridge ise biraz bozuldu. Ama kısa bir duraklamadan sonra şöyle konuştu:

“Evet bayan, bu gencin annesiyle evli olmadığından, onun Mr. Allworthy’nin oğlu olduğunu herkes bilmez. Ne var ki, oğlu olduğu kuşkusuzdur. Ve bu gencin adının Jones olduğunu nasıl kesin olarak biliyorsam, Mr. Allworthy’nin varisi olacağını da aynı kesinlikle biliyorum.”

Kibar hizmetçinin ağzına tıkmak üzere olduğu jambon, Jones adını duyunca, tabağa düşüverdi:

“Hayret, efendim! Nasıl olur da Mr. Jones şimdi burada bulunabilir?”

“**Quare non**, yani ne diye olmasın” diye karşılık verdi Partridge. “Mr. Jones’un burada bulunması, sadece bir olasılık değil, bir gerçektir aynı zamanda.

Bunun üzerine Abigail, yemeğini acele bitirip, hanımının yanına gitti. Genç kızla hizmetçisi arasındaki konuşmayı, gelecek bölümde okuyacaksınız.

BÖLÜM 5

Sevimli genç bayanla sevimsiz hizmetçisinin kimler olduğu anlaşılır

Haziran ayında, bir rastlantı sonucu zambaklar arasında yetişen bir gülün, kendi al rengini zambakların aklığına karıştırması gibi; ya

da tatlı Mayıs ayında, cilveli bir inek yavrusunun güzel kokulu soluğunu, çiçekli kırlara yayması gibi; ya da çiçek açan Nisan ayında, güzel bir dala konup, eşini düşünen sevimli ve de vefalı bir kumru gibi... İşte tüm bunlar gibiydi Sophia (çünkü ondan sözlemekteyiz şimdi). Yüreği ne denli temiz ve safsa, yüzü de o denli güzel olan bu genç kız, yüzlerce güzellik ve yüzlerce güzel koku saçarak, o dünya güzeli başını eline dayayıp yatmış, Tommy'sini düşünmekteydi.

İşte tam o sırada, hizmetçisi odaya daldı; doğru yatağa koşarak, "Efendim, ah efendim!" diye bağırdı. "Bu handa kim var biliyor musunuz?"

Sophia ayağa fırladı: "Babam bizi yakaladı mı yoksa?"

"Hayır, efendim. Yüz babaya bedel biri var burada. Mr. Jones bu handa şimdi."

"Mr. Jones mu? Olamaz! Nerede bende o talih!"

Mrs. Honour, doğru söylediğine yemin etti. Sophia, gidip Jones'u hemen getirmesini söyledi ona. Dakikasında görmek istiyordu delikanlıyı.

Mrs. Honour anlattığımız biçimde mutfaktan çıkar çıkmaz, hancı kadın, onu kıyasıya kötülemeye başladı. Kadıncağızın yüreği, söyleyemediği küfürlerle dolmuştu bir süredir. Şimdi, kapağı açılan bir çöp arabasından pislik döküldüğü gibi, kadının ağzından da küfürler dökülmekteydi. Partridge de, kendi payına düşen küfürleri bol bol savundu. Bu arada, okuyucuyu biraz hayrete düşürecek bir şey yaptı: Hizmetçiye çamur atmakla kalmayıp, Sophia'nın bir zambak kadar ak kişiliğine de çamur atmaya kalktı.

"Ha biri, ha öteki" dedi. "**Noscitur a socia**, yani üzüm üzüme baka baka kararır sözü doğrudur. Güzel giysili bayan daha terbiyeli elbette. Ama ikisi de aynı mal bana sorarsanız. Bath'a giden iki aşifte onlar. Mutlaka öyle. Kibar dediğin kişiler, gecenin bu saatinde uşaksız yola çıkarlar mı hiç?"

"Vallahi billahi hakkınız var!" diye bağırdı hancı kadın. "Söyledikleriniz tamamiyle doğru; çünkü kibarlar bir yere gelince, yeseler de yemeseler de, akşam yemeğini ısmarlarlar gene de."

Onlar böyle konuşurken geri dönen Mrs. Honour, Mr. Jones'u derhal uyandırmasını, bir bayanın onunla konuşmak istediğini söylemesini buyurdu hancı kadına.

Hancı kadın "o bayın arkadaşı burada, onunla konuşun. Ben erkeklerin, özellikle kibar bayların, odasına giremem asla" diyerek, suratını astı, mutfaktan çıktı.

Honour, bu kez Partridge'e başvurdu. Ama Partridge de bu işi yapmaya yanaşmadı:

"Arkadaşım çok geç yattı" dedi. "Onu bu saatte rahatsız edersek, çok kızar."

Mrs. Honour, "neden uyandırıldığını anlayınca, öfkelenmez, sevinçten uçar, bundan eminim" diyerek, Jones'un ille çağrılmasını istedi.

Partridge "başka bir zaman sevinirdi belki" dedi. "Ne çare ki, **non omnia possumus omnes**, yani her zaman her işi yapamayız. Akıllı başında bir erkeğe bir kadın yeter."

"Herifl" diye bağırdı Honour. "Ne demek bir kadın yeter?"

Partridge "bana herif filân demeyin" diye terslendikten sonra, Jones'un yatakta bir kanyla olduğunu dobra dobra açıkladı. Bunu söylerken de, kitabımıza alamayacağımız kadar kaba bir deyim kullandı.

Öfkeden küplere binen Mrs. Honour, Partridge'e "maymunl" diye bağıırıp, akıllara sığmaz bir telâş içinde hanımına koştu ve olup bitenleri ona anlattı. Bununla da yetinmedi: Jones'a da fena halde kızdığı için, Partridge'in ağzından çıkan sözleri sanki o değil de, delikanlı kendi söylemiş gibi, bunları abartarak aktardı üstelik. Jones'a bir yığın küfür ettikten sonra, kendisine öteden beri lâyük olmayan bu adamdan kesinlikle vazgeçmesini salık verdi hanımına. Derken, Molly Seagrim öyküsünü kurcalayıp, bizim delikanlının eskiden Sophia'dan ayrılmasını en kötü biçimde yorumladı. Bu son olay da, Mrs. Honour'un suçlamalarını bir hayli doğruluyordu ne yazık ki...

Üzüntüden perişan olan Sophia, hizmetçisini susturabilecek halde değildi. Ama kadının sözünü kesebildi sonunda:

"Ben böyle bir şeye inanmam" dedi. "Kötünün biri, karaçalıyor ona. Bunu, onun arkadaşından duyduğunu söylüyorsun; ama böy-

le şeyleri açığa vurmaz bir insanın arkadaşı."

"Bana sorarsanız, o herif Jones'un pezevengi" diye bağırdı Honour; "çünkü böylesine biçimsiz bir it görmedim ömrümde. Üstelik Mr. Jones gibi rezil ahlâksızlar, hiç mi hiç utanmazlar böyle işlerden."

Gerçeği söylemek gerekirse, Partridge'in bu tutumunun hoş görülür bir yanı yoktu. Adam bir akşam önce içtiklerinin etkisindeydi hâlâ. Üstelik sabahleyin bir hayli şarap, daha doğrusu (armutlu içki hancı kadının dediği kadar sağlıklı olmadığından) alkollü malt hülâsasası gibi bir şeyler içmişti. Doğanın Partridge'in kafasında kurduğu içki deposu pek derin değildi. Biraz içince, bu depodaki alkol taşıyor; Partridge'in yüreğinin doğuştan hiç de sağlam olmayan kapaklarını zorlayıp açıyor, orada gizlenen her şey ortaya dökülüveriyordu. Partridge'in huyunu, elimizden geldiğince olumlu yorumlamak istersek, onun çok dürüst bir adam olduğunu söyleyebiliriz. Neden derseniz, Partridge dünyanın en meraklı adamlarından biriydi; boyuna başkalannın işlerine burnunu sokuyordu; ama bildiği her şeyi de başkalanna aktararak, onlara olan borcunu kuruşu kuruşuna ödemiş oluyordu.

Acılar içinde kıvranan Sophia, neye inanacağını, ne yapacağını bilemediği bir sırada, Susan, elinde şarap, çıkagedi. Mrs. Honour, derhal hanımının kulağına bir şeyler fısıldadı; doğruyu söyleyebilecek durumda olan bu kızın ağzını aramasını salık verdi ona.

Bu işe akıllı yatan Sophia, şöyle söze başladı:

"Gel buraya, yavrum. Şimdi sana soracaklarıma doğru yanıt verirsen, zahmetini hiç de karşılıksız bırakmayacağıma güvenebilirsiniz. Burada genç bir bay var mı? Çok yakışıklı genç bir bay..."

Bunu sorarken, Sophia'nın yüzü kıpkırmızı kesildi; sözünü nasıl sürdüreceğini bilemedi.

Araya giren Honour, "şimdi mutfakta oturan o yüz­süz keratayla birlikte gelen genç bayı soruyor" dedi.

Susan "evet, öyle bir bay var" diye karşılık verdi.

"Bir de bayan varmış" dedi Sophia. "Öyle bir bayan biliyor musun? "O bayanın güzel olup olmadığını sormuyorum sana. Belki güzel değildir, ama bu beni ilgilendirmez. Öyle bir bayan var mı diye

soruyorum?"

"Aman efendim!" diye bağırdı Honour. "Siz de hiç bilmiyorsunuz sorguya çekmesini... Dinle beni, kız: O genç bay, şimdi pis bir orospuyla yatakta mı, değil mi?"

Susan, sıtıp sustu.

"Doğrusunu söylersen, yavrum, sana bir altın veririm" dedi Sophia.

Susan dudak büktü: "Bir altın mı, efendim? Bir altın nedir ki! Hanımım bu durumu öğrense, dakikasında kovar beni."

"Al sana bir altın daha" dedi Sophia. "İnan bana, hanımın hiçbir şey duymayacak."

Susan, çok kısa süren bir duraksamadan sonra, altını alıp, tüm öyküyü anlattı.

Sonunda, "eğer çok merak ediyorsanız, efendim" dedi, "odasına usulcacık girip, kendi yatağında olup olmadığına bakarım."

Sophia'nın isteği üzerine bunu yapan Susan, biraz sonra döndü; genç bayın kendi yatağında olmadığını bildirdi.

Bunu duyan Sophia'nın yüzü bembeyaz kesildi; titremeye başladı. Mrs. Honour, böyle metelik etmeyen bir herife aldırnaması, onu artık düşünmemesi için genç kıza yalvardı.

O sırada Susan, "Lady Hazretleri bana kızmaz umarım" dedi; "ama Lady Hazretlerinin adı Miss Sophia Western değil mi acaba?"

"Nasıl olur da beni tanırsın?" diye sordu Sophia.

"Bayanın sözünü ettiği o adam, hani mutfaktaki adam, dün gece sizden sözetti... Ama Lady Hazretleri sakın bana kızmasın."

"Sana kızmıyorum, yavrum. Bana her şeyi anlatırsan, ben de sana bir şeyler veririm."

Susan "şey, efendim" diye kekeledi. "Mutfaktaki adam, hepimize, Miss Sophia Western'in... Bunu nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum vallahi..."

Sophia, duraklayan kızı yüreklendirip, Mrs. Honour da onu şiddetle zorlayınca, Susan sözünü şöyle sürdürdü:

"Hepsi yalandır mutlaka; ama mutfaktaki adam, sizin o genç bayın derdinden öldüğünüzü; genç bayın da sizden kurtulmak için sa-

vaşmaya gideceğini anlattı. Düşündüm de, o genç bay, hain yürekli bir rezildir dedim kendi kendime. Sizin gibi kibar, zengin, güzel bir bayanı bırakıp da, öyle bayağı bir kadının yüzüne nasıl bakar? O kadın bayağı; üstelik de başka birinin karısıymış. Bu öyle garip, öyle acayip bir şey ki yani..."

Sophia, Susan'a üçüncü altını verdi. Neler olup bittiğini ve Sophia'nın kim olduğunu hiç kimseye açıklamazsa, onun dostu kalacağını bildirdi. Seyise gidip, atların hemen hazırlanmasını söylemesini tembih ettikten sonra, kızı başından savdı.

Hizmetçisiyle başbaşa kalan genç kız, "ömrümde böyle rahat etmemiştim" dedi. "Onun yalnız kötü bir adam değil, hor görülmesi gereken aşağılık bir rezil olduğuna inanıyorum artık. Her şeyi başışlarım ama, benim adımlı böyle çamurlarda sürüklemesini başışlayamam. İşte bu yüzden onu küçük görüyorum. Evet Honour, artık rahatım. Gerçekten rahatım. Çok rahatım."

Ve Sophia, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Sophia'nın ağlayıp, hizmetçisine çok rahat olduğunu ikide birde söylemesiyle geçen kısa bir süreden sonra; Susan geldi, atların hazır olduğunu bildirdi. İşte o sırada, bizim genç kızımız, çok garip bir şey yapmayı aklına koydu: Bunun sayesinde, Mr. Jones, hem Sophia'nın handa kaldığını öğrenecek; hem de yüreğinde Sophia'ya karşı bir sevgi kıvılcımı kaldıysa, işlediği suçların cezasını görmüş olacaktı.

Okuyucu, bu öyküde birkaç kez sözü edilmek onurunu elde eden küçük manşonu unutmamıştır her halde. Mr. Jones gideli beri, Sophia gündüzleri hiç ayrılmıyordu bu manşondan, geceleri de koynuna alıyordu onu. Şimdi gene kolunda olan bu manşonu, öfkeyle çekip çıkardı; bir kağıt parçasına adını yazıp, bu kağıt parçasını manşona iliştiirdi. Sonra Susan'a bir rüşvet verdi; bunu Mr. Jones'un boş yatağına koymasını sağladı. Eğer Mr. Jones manşonu yatakta bulmazsa, Susan sabahleyin onu genç baya göstermenin bir çaresini bulacaktı.

Sophia, Mrs. Honour'un yediklerinin hesabını ödedi (kendi yemedikleri de eklenmişti bu hesaba) ve atına bindi. Çok rahat olduğunu

hizmetçisine bir kez daha söyledikten sonra, yola çıktı.

BÖLÜM 6

Partridge'in kurnazlığı, Jones'un delirmesi, Fitzpatrick'ın çılgınlığı ve bu arada başka şeyler de anlatılır

Şimdi sabahın beşini geçmişti; uyanan konuklar mutfağa gelmeye başladı. Gelenler arasında bulunan Çavuşla arabacı artık iyice barıştıkları için, canciğer bir durumda, kendilerini içkiye verdiler.

Bu içki faslı sırasında, Partridge garip bir şey yaptı: Çavuş, "Kral George'un sağlığına" deyip, kadeh kaldırmasını isteyince, Partridge, "Kral" sözcüğünü söyledi ama, George adını ağzına almadı. İnanmadığı bir dâvâ uğruna savaşmaya gidebilirdi; ne var ki, inanmadığı bir dâvâ onuruna kadeh kaldırmaya gönlü razı değildi.

Bu arada kendi yatağına dönen Mr. Jones (okuyucularımız kusuraumuza bakmasın ama, Mr. Jones'un hangi yataktan kalkıp kendi yatağına döndüğünü anlatamayız) hoş vakit geçirmekte olan Partridge'i yanına çağırdı.

Partridge, çok resmî bir biçimde söze başlayıp, Jones'a öğüt vermek iznini aldıktan sonra, söylevine başladı:

"Bir söz vardır, efendim: Bir aptal, çok zekî bir kişiye akıl öğretebilirmiş derler. Bu eski ve çok doğru sözden cesaret alarak, ben de size bir öğüt vereceğim şimdi: Bu **horrida bella**'yı, yani bu korkunç, bu kanlı savaşları, yiyecek başka şeyleri olmadığından barut yutmaya razı olan heriflere bırakıp, evinize dönün. Evinizde zatiâlinizin hiçbir şeyi eksik olmadığı herkesce biliniyor. Durum böyle olduğuna göre, ne diye yollara düşecekmışsiniz yani?"

"Partridge, yemin ederim sen korkağın birisin!" dedi Jones. "Onun için, sen kendin evine dön; beni de rahat bırak artık."

"Bağışlayın beni, ne olur. Ben kendimi değil, sizi düşünerek konuştum. Neden derseniz, benim durumum öyle berbat ki, korku nedir

bilmiyorum artık. Bir oyuncak silâhtan korkmadığım gibi, bir piştov ya da bir tüfekten de öyle korkmuyorum. Günün birinde hepimiz nasıl olsa öleceğiz. Ne biçimde öleceğimizin ne önemi var ki? Üstelik, yalnız bir kolumu ya da bir bacağımı yitirmekle kalırım belki de. İnanın bana efendim, hiç mi hiç korkmuyorum ben. Siz savaşa gitmeyi aklınıza koydunuzsa, ben de sizin peşinizden gitmeyi aklıma koydum. Durum böyle olduğuna göre, düşündüklerinizi size söylemek istiyorum. Sizin gibi önemli bir kişinin yaya yürümesi bir rezalettir. Burada ahırda iki üç iyi at var. Hancının size güvenip, onları bize emanet edeceğinden hiç kuşkusuz yok. Ama eğer güvenmezse, ben o atları almanın çaresini kolayca bulurum. Tutun ki, sonunda iş meydana çıktı. Kral uğruna dövüşeceğinize göre, Kral da sizi bağışlar mutlaka.”

Partridge'in dürüstlüğü, aklından ne biraz eksik, ne biraz fazlaydı. Dürüstlüğü de, akli da, ancak ıvır zıvır işlerle başa çıkabilirdi. Atları çalmakta en küçük bir tehlike olduğunu hesaba katsaydı, böyle bir kepezeliği hiç aklına koymazdı. Partridge, neyin doğru olduğunu, neyin doğru olmadığını düşünmekten fazla, neyin darağacına götürdüğünü ve neyin götürmediğini düşünenlerden idi. Bu namussuzluğu hiç tehlikeye girmeden yapabileceğini, Mr. Allworthy'nin adının hancıyı yeterince yatıştıracağını, olaylar nasıl gelişirse gelişsin tamamiyle güven içinde kalacaklarını; Kraldan yana olanların Jones'u, Kraldan yana olmayanlarında kendisini koruyacaklarını sanıyordu.

Mr. Jones, Partridge'in böyle bir öneride bulunurken bayağı ciddi olduğunu anlayınca, onu fena halde tersledi. Öyle acı sözler söyledi ki, Partridge ilkin işi şakaya boğmaya kalktı, sonra da konuyu değiştirdi.

Kaldıkları han sanki bir genelevmiş gibi davranan iki karının, Mr. Jones'u gece yarısı rahatsız etmemeleri için, canı çıktığını anlattı.

“Vay, vay!” dedi. “Odanıza girmenin çareseni gene de buldular sanırım; çünkü o karılardan birinin manşonu şurada yerde duruyor.”

Jones, karanlık odasına dönerken, yorganın üstüne konulan manşonu hiç görmemiş; kendini yatağa atarken de, onu yere düşürmüş-

tü. Partridge manşonu alıp cebine koyacakken, Jones onu görmek istedi. Bu manşon, öylesine olağanüstü bir şeydi ki, üstüne kâğıt ilâştirilmese de, bizim delikanlı onu anımsayacaktı mutlaka. Anımsaması için bir çaba göstermesine gerek de kalmadı; çünkü kâğıttaki Sophia Western adını hemen görmüştü.

Dakikasında bir deliye dönen Mr. Jones, heyecanla bağırdı:

"Aman Tanrım! Bu manşon nereden geldi buraya!"

Partridge "bunu ben de bilmiyorum ama" dedi; "eğer engellemeseydim sizi rahatsız edecek olan kadınların birinin kolunda gördüm onu."

Jones, yataktan fırlayıp giysilerini yakaladı:

"Nerede o kadınlar?"

"Şu sırada millerce uzaklardadırlar herhalde."

Bizim delikanlı birkaç soru daha sorduktan sonra, o manşonu koluna takanın, dünyalar güzeli Sophia'nın ta kendisi olduğunu anladı.

Bu durum karşısında Jones'un davranışını, neler düşündüğünü, ne hallere girdiğini, neler söylediğini, neler yaptığını dile getirmenin, hiç ama hiç yolu yoktur.

Hem Partridge'e hem de kendisine acı acı lânet ettikten sonra; korkudan akli başından giden zavallı adamcağıza, aşağıya koşup, ne yapıp yapıp at kiralamanın çaresini bulmasını emretti. Sonra telaş içinde giyindi; kendi verdiği emri yerine getirmek için, acele acele aşağıya indi.

Jones mutfaka girdiği sırada neler olduğunu anlatmadan önce, Partridge'in efendisinin çağırması üzerine yukarı çıktıktan sonra orada olup bitenleri anlatmamız gerekecek:

Çavuşla erler çıkıp gittikten hemen sonra, iki İrlandalı bay aşağıya indiler. Handa kopan gürültü yüzünden ikide birde uyandıklarından, bütün gece gözlerini yummadıklarından yakınıyorlardı ikisi de.

Genç bayanla hizmetçisini getiren araba, Sophia'nın malı değildi; at ve araba işleriyle uğraşanların en değerli ve en namuslularından biri olan Bath'lı Mr. King'in arabasıydı aslında. Oralarda yolculuk eden her okuyucumuza, candan salık veririz Mr. King'in bu arabalarını. Böylece okuyucu muz, bu öyküde sözü edilen arabaya bin-

mek, o arabayı süren arabacıyla yolculuk etmek hazını tadar belki de.

Ancak iki yolcusu olan ve Mr. Maclachlan'ın Bath'a gideceğini duyan arabacı, onu oraya çok ucuza götürmeyi önerdi. Arabacı, seyisin bir sözü üzerine yapmıştı bu öneriyi; çünkü Mr. Maclachlan'ın Worcester'de tuttuğu rehber, dört ayaklı bir at olmayıp, iki ayaklı bir insan olduğu için, uzun bir yolculuk yapmaktansa, Worcester'deki dostlarının yanına dönmeyi yeğleyeceğini söylemişti seyise.

Mr. Machlachlan, arabacının önerisini derhal benimseyip, arabadaki dördüncü yeri kabul etmesi için, arkadaşı Fitzpatrick'i kandırdı. Kemikleri sızladığından, arabaya binmenin ata binmekten daha hoş olacağını düşünen Fitzpatrick de, karısını nasılsa Bath'da bulacağından emin olduğu için, biraz gecikmeye pek aldırmadı.

Arkadaşından çok daha akıllı olan Maclachlan, o bayanın Chester'den geldiğini ve bazı başka ayrıntıları seyisten öğrenir öğrenmez, söz konusu bayanın Fitzpatrick'in eşi olabileceğini düşündü; arkadaşına bu olasılıktan sözetti. Oysa Fitzpatrick'in aklının kenarından bile geçmemişti böyle bir şey. Doğruyu söylemek gerekirse, doğanın fazla telâşa gelerek yarattığı, bu yüzden de kafasına beyin koymayı unuttuğu adamlardan idi Fitzpatrick.

Bu tür adamlar, iz sürmeyi bilmeyen soysuz av köpeklerine benzerler. Ama kokuyu alan cins bir köpek ağzını açıp havlamaya başlar başlamaz, dakikasında aynı şeyi yapar onlar da; hiç koku almadıkları halde, olanca güçleriyle ileriye doğru koşmaya başlarlar. Böylece Mr. Maclachlan bu kuşkusundan sözeder etmez, Mr. Fitzpatrick bunun doğruluğuna dakikasında inanıp, onun nerede olduğunu hiç bilmeden, karısını yakalamak için son hızla yukarıya koştu. Ama Talih, kendilerini ona tamamiyle teslim edenlere oyun oynamaktan hoşlandığından, ne yazık ki Mr. Fitzpatrick birçok kapıyı boşuna açtı. Oysa deminki av köpekleri benzetmesini aklıma getiren Talih, Mr. Fitzpatrick'e karşı davrandığından çok daha olumlu davrandı bana karşı; çünkü avlanan zavallı bir eşin tavşanı andırdığını söylemek çok yerinde bir benzetmedir gerçekten: Avlanan eş, o zavallı küçük hayvancağz gibi, onu yakalamak isteyenin sesini duymak için kulak kabartır; o sesi duyunca, titreyerek kaçır; ve gene

o zavallı hayvancağız gibi, çoğu zaman yakalanıp mahvedilir eninde sonunda.

Ne var ki, bu kez böyle olmadı. Sonuç vermeyen uzun bir avladan sonra, Mr. Fitzpatrick mutfağa eli boş geri döndü.

İşte tam o sırada, sanki gerçek bir av varmış gibi, köpekler yanlış iz sürünce nasıl avaz avaz bağnlırsa öyle bağırip çağırın bir bay, mutfağa daldı. Attan demin inmişti ve peşinden gelen birçok adamı vardı.

Şimdi okuyucum, sana bazı konularda açıklama yapmam gerekebilir. Eğer bunları nasıl olsa biliyorsan, sandığımdan daha akıllı-sın. Sana gereken bilgiyi, bir sonraki bölümde veriyorum.

BÖLÜM 7

Upton'daki handa geçen serüvenler sona eriyor

Demin gelen bay, kızını kovalayan Mr. Western'in ta kendisiydi. Bir rastlantı sonucu iki saat önce gelebilseydi, yalnız kızını değil, yeğenini de bulabilecekti orada. Çünkü Mr. Western'in yeğeni, o çok bilge bayanın yani Mrs. Western'in gözetiminden beş yıl önce kaçmış, Mr. Fitzpatrick ile evlenmişti.

Mrs. Fitzpatrick, aşağı yukarı Sophia'nın gittiği saatte handan çıkmıştı. Kocasının sesiyle uyanınca, hancı kadını çağırıp durumu öğrenmiş; rüşvet olarak gerektiğinden çok daha fazla para vererek, kaçmasına yarayacak atlan sağlayabilmişti. Bu hanı işletenler için, para her şeyden daha önemliydi. Hancı kadın, okuyucuların bildiklerini bilseydi, hizmetçisini ahlâksız bir aşifte olmakla suçlayıp kovardı ama, tıpkı zavallı Susan gibi, para görünce baştan çıkmaya hazırды kendi de.

Mr. Western ile Mr. Fitzpatrick birbirlerini tanımazlardı. Mr. Western, yeğeninin kocasıyla tanıştınsa bile, yüzüne bakmazdı İrlandalı bayın; çünkü bu evlilik kendisinden izin alınmadan yapıldığına göre, doğaya aykırı bir ilişkiydi Mr. Western'in gözünde. İşte bu yüz-

den Mr. Western o sırada ancak on sekiz yaşında olan yeğenini bir canavar sayıp, onunla tüm bağlarını koparmış, önünde genç kadının adının söylenmesini bile yasak etmişti.

Mutfakta şimdi kıyametler kopuyordu: Mr. Western kızının nerede olduğunu; Mr. Fitzpatrick aynı heyecanla karısının nerede olduğunu soruyordu. İşte tam o sırada bizim delikanlı (ne yazık ki, elinde Sophia'nın manşonuyla) mutfığa girdi.

Western, Jones'u görür görmez, avladığı hayvanı gören bir avcı gibi, avazı çıktığı kadar bağırdı; hemen koşup delikanlının yakasına yapıştı:

"Erkek tilkiyi enseledik! Dişi tilki uzaklarda olmasa gerek!"

Herkesin aynı anda bambaşka şeyler söylediği bir gürültü koptu birkaç dakika. Bu gürültüyü anlatmak benim için ne denli güç olacaksa, sizin için de o denli tatsız olacak bunun okunması.

Sonunda araya birilerin girmesiyle yakasını Mr. Western'in elinden kurtaran delikanlımız, suçsuz olduğuna, Sophia'nın nerede olduğunu da bilmediğine yeminler etti.

Rahip Supple lâfa kanştı: "Aptallık ediyorsun bilmediğini söylemekle. Baksana, suçunun kanıtını elinde tutmaktasın şu sırada. Miss Sophia'nın manşonudur bu. Yemin etmeye hazırım öyle olduğuna. Son günlerde bunu kaç kez gördüm Miss Sophia'nın kolunda.

Mr. Western, kudurmuşçasına bağırdı: "Kızımın manşonu ha! Kızımın manşonu bu herifte mi! Hepiniz tanık olun: Çalınan mal üstünde bulundu. Onu şimdi hemen yargıcın önüne sürükleyeceğim. Kızım nerede, rezil herif!"

"Lütfen efendim" dedi Jones, "böyle bağırıp çağırmayınız. Manşonun kızınızın olduğunu kabul ediyorum. Ama size namusum üzerine yemin ederim ki, kızınızı görmedim."

Bunu duyan Western'in sabrı tümüyle tükendi; öfkeden söz söyleyemeyecek hale geldi.

Handa hizmet edenler, Mr. Western'in kim olduğunu Fitzpatrick'e söylemişlerdi. Bu sevimli İrlandalı da, hısmına hizmete bulunmak ve böylece onun gözüne girmek fırsatını bulduğunu sanıp, Jones'un üstüne yürüdü:

"Olur şey değil, efendim!" dedi. "Bu bayın kızını görmediğinizi utanmadan nasıl yüzüme karşı söylersiniz! Sizi aynı yatakta bulan ben değil miyim?"

Sonra Western'e dönüp, onu kızının şu sırada yattığı odaya hemen götürebileceğini söyledi. Bu önerinin kabul edilmesi üzerine, Fitzpatrick, Western, Rahip Supple ve birkaç kişi daha, doğru yuruya çıktılar. Bir şiddet gösterisi yaparcasına, Mrs. Western'in odasına ikinci kez daldılar.

İrkilerek uyanan zavallı kadıncağz, başucunda bir tımarhane kaçkının yüzünü görünce, hem şaşkınlık hem de korku içinde kaldı. Ne yaptığını bilmeyen bir deliye gerçekten benzeyen Mr. Western ise, Mrs. Waters'e bakar bakmaz, bir adım geri atarak, aradığı kişiyi bulamadığını yeterince belli etti.

Kadınlar, canlarının tehlikeye düşmesinden değil, adlarının kötüye çıkmasından korkarlar asıl. Gerçi bu ikinci saldırı sırasında Mrs. Waters'in canı daha çok tehlikedeydi ama, yatağında tek başına olduğuna göre, namusunun lekelenmesi söz konusu değildi. Onun için, odasına ilk saldırıldığında bağırdığı kadar çok bağırmadı bu kez. Ama erkekler çıkıp da tek başına kalır kalmaz, uyumaktan vazgeçti. Odasından bir an önce uzaklaşması için yeterince neden bulunduğundan, elinden geldiğince çabuk giyindi.

Mr. Western bu arada tüm hanı aradı. Ne var ki, Mrs. Waters'i tedirgin etmesi ne denli boşunaysa, her odaya girip çıkması da o denli boşuna oldu. Mutsuz bir halde mutfağa geri dönünce, adamlarının Jones'u gözaltında tuttuklarını gördü.

Daha hava iyice aydınlanmadığı halde, kopan gürültü yüzünden, handa herkes ayaktaydı. Bunların arasında, Worcester bölgesinde yargıçlık yapmak onuruna erişen ağırbaşlı bir bay da vardı. Mr. Western, bunu duyar duymaz, ona başvurmak istedi. Yargıç, yanında zabıt kâtibi ve hukuk kitabı bulunmadığını ileri sürerek, bunu yapmaya yanaşmadı. Kız kaçırmak ve buna benzer konularla ilgili tüm yasaları, başının içinde taşıyamadığını söyledi.

Bunun üzerine Mr. Fitzpatrick, hukuk okuduğunu bildirerek, yargıca yardım etmeyi önerdi. Gerçekten de, İrlanda'nın Kuzeyinde, bir

notere üç yıl süreyle kâtiplik etmişti. Ondan sonra, kendine daha kibar bir uğraş seçmiş, bu noterin yanından ayrılmış, İngiltere'ye gelmiş; hiç eğitim gerektirmeyen bir mesleği, yani bir bay olmak mesleğini seçmişti. Daha önce de kısaca değindiğimiz gibi, bu meslekte başarılı da olmuştu.

Mr. Fitzpatrick, kız evlâtlarla ilgili yasanın bu dâvâda uygulanamayacağını; manşon çalmanın ise, su götürmeyen bir suç olduğunu ve çalınan malın çalanın üstünde bulunmasının bu suçu yeterince kanıtladığını beyan etti.

Yargıç, böylesine bilgili bir yardımcının onu yüreklendirmesi ve Mr. Western'in şiddetli ısrarı üzerine, adaleti yerine getirmek amacıyla makamına oturmaya razı oldu sonunda. Manşon, Jones'un elinden alınıp, yargıcın önüne koyuldu. Rahip Supple, söz konusu manşonun Miss Western'in malı olduğuna yemin edince, yargıç, Mr. Fitzpatrick'in hazırlayacağı tutuklama tezkeresini imzalayacağını bildirdi.

Derken Jones söz istedi. Birçok güçlük çıkarıldıktan sonra, sonunda konuşmasına izin verildi. Delikanlı, manşonu nasıl bulduğu konusunda Mr. Partridge'i tanık gösterdi. Üstelik Susan da tanıklık ederek, Sophia'nın suç kanıtını ona teslim ettiğini; bunu Mr. Jones'un odasına götürmesini buyurduğunu anlattı.

Susan'ı böyle bir açıklamaya zorlayan etken, doğal bir adalet aşkı mıydı, yoksa Jones'un olağanüstü yakışıklılığı mıydı, bilemem artık. Ama Susan'ın tanıklığı öylesine etkili oldu ki, yargıç, oturduğu iskemlenin arkılığına yaslanarak, eskiden sanığın suçluluğunu açıkça kanıtlayan durumun, şimdi de onun suçsuzluğunu aynı açıklıkla kanıtladığını bildirdi. Rahip Supple da, yargıçtan yana çıktı; suçsuz bir insanın cezalandırılmasına, Allah esirgesin, âlet olmayacağını açıkladı. Bunun üzerine ayağa kalkan yargıç, sanığı akladı, oturuma da son verdi.

Derken Mr. Western, orada bulunanların tümüne içtenlikle küfretti. Yeğeninini eşi Fitzpatrick, Mr. Western'in gözüne girmek amacıyla bunca çaba harcadığı halde, adamcağızın hısımlık iddialarına hiç aldırmadan, onun yüzüne bile bakmadan, atlarının hemen ha-

zırlanmasını buyurup, gene kızının peşine düştü. Telâşından ve öfkesinden öyle bir haldeydi ki, Jones'dan manşonu istemeyi unuttu iyi ki... İyi ki diyorum, çünkü bizim delikanlı o manşonu vermektense, hemen oracıkta ölmeyi göze alırdı.

Jones da hesabını öder ödemez, aradaşı Partridge ile yola çıktı. Dünyalar güzeli Sophia'sını buluncaya dek onun peşine düşmeyi ve onu ne olursa olsun bulmayı aklına koydu. Mrs. Waters ile vedâlaşmaya bile gönlü razı olamadı; çünkü bu kadıncağız, istemeyecek de olsa, Sophia ile buluşmak mutluluğuna erişmesini engellediği için, Jones şimdi ona kin duyuyor, Sophia'ya ise, ölünceye dek bağlılık yemini ediyordu.

Mrs. Waters, İrlandalı iki bayla birlikte, Bath'a giden arabadan yararlandı. Hancı kadın, pek nazik davranarak, ona bazı giysilerini ödünç vermiş; bunlara karşılık, esas değerlerinin aşağı yukarı iki katını tutan bir parayı almakla yetinmişti. Mrs. Waters arabada giderken, yakışıklı Mr. Fitzpatrick'den ayrıca hoşlandı ve eşinden uzak düşen bu delikanlıyı avutmak için elinden geleni yaptı.

Mr. Jones'un Upton'daki handa başından geçen acayip serüvenler, işte böyle sona erdi. O handa, hâlâ, "Somersetshire Meleği" diye anılan sevimli Sophia'nın güzelliğinden ve canayakın davranışlarından bugün bile övgüyle sözedilmektedir.

BÖLÜM 8

Öykümüz geriye döner

Öykümüzü sürdürmeden önce, Sophia ile babasının umulmadık bir biçimde Upton'daki handa görülmelerini açıklamak için, biraz geriye dönmemiz yerinde olabilir. Okuyucumuz lütfen anımsasın ki, kitabımızın yedinci kısmının dokuzuncu bölümünde, aşk duygusuyla görev duygusu arasında uzun süre bocalayan Sophia (kanımızca çoğunlukla olduğu gibi) aştan yana karar kılmıştı sonunda.

Sophia'nın içindeki bu çatışma, babası gelip, onu Blifil ile evlen-

meye zorladıktan sonra başlamıştı. Sophia, babasının kesin emrine karşı çıkmaması gerektiğini, karşı çıkamayacağını da bildirince, Mr. Western, kızının bu evliliğe razı olacağını sanmıştı.

Başansından ötürü sevinçten uçan Mr. Western, akşam içkisini içmeye koyulmuştu. Çevresinde bir dostluk havasının esmesinden hoşlandığı, mutluluğunu başkalarının da paylaşmasını istediği için, mutfakta da biralar bol bol akmıştı. Böylece, saat daha gecenin on birini çalmadan, Mrs. Western ile sevimli Sophia'dan başka bir tek ayık kişi kalmamıştı evde.

Sabahleyin erkenden gönderilen haberci, Mr. Blifil'i çağırmıştı. Gerçi Mr. Western, kızının eskiden Mr. Blifil'e karşı duyduğu nefretten bu delikanlının haberi olmadığını sanıyordu ama; ona bu müjdeyi vermeye, resmen kabul edildiğini bildirmeye gene de can atmaktaydı. Sophia'nın kendisinin de bunu nişanlısına söyleyeceğinden en küçük bir kuşkusu yoktu. Bir akşam önce, iki ailenin erkekleri, nikâhın ertesi gün değil de, ondan bir gün sonraki günün sabahı kıyılmasına karar vermişlerdi.

Oturma odasında kurulan kahvaltı sofrasına, Mr. Blifil, Mr. Western ve kız kardeşi Mrs. Western yerleştikten sonra, Sophia çağrıldı.

Ey Shakespeare, keşke senin mürekkepli kalemin bende olsaydı! Ey Hogarth, keşke senin kurşun kalemin bende olsaydı! İşte ancak o zaman, sapsarı bir yüz, yuvalarından fırlamış gözler, birbirine çarpan dişler, kekeleyen bir dil, zangır zangır titreyen bir bedenle odaya giren zavallı uşağın halini anlatabilirdim.

**İşte böyle bir adam, böyle bitkin, böyle cansız,
Böyle donuk, böyle ölü gibi, böyle kederden yıkılmış bir
adam,
Gecenin karanlığında Priamos'un yatağının perdelerini
açıp,
Troya'nın yarı yarıya yandığını söylemek istedi ona.***

* Shakespeare'in **Henry IV** adlı oyununun ikinci kısmında, birinci perdenin birinci sahnesinden bir alıntı. (Ç.N.)

İşte tıpkı böyle bir adam da Miss Sophia'nın ortadan yok olduğunu söyledi...

Mr. Western oturduğu iskemleden fırladı:

"Yok mu oldu!" diye bağırdı. "Allah belânızı versin! Allah canınızı zı alsın! Nerede, ne zaman, nasıl? Nasıl yok oldu? Nerede şimdi?"

Mrs. Western, gerçekten siyasal bir serinkanlılıkla konuştu:

"Aman kardeş, sende böyle öfkelenip durursun hep! Yeğenim her halde biraz yürümek için bahçeye çıkmıştır. Vallahi öyle saçmalıyorsun ki, seninle aynı evde oturmanın yolu kalmadı artık!"

Ne kadar çabuk kendinden geçtiyse, aynı hızla kendine gelen Mr. Western, "peki, peki" dedi. "Öyleyse mesele yok. Bu herif Sophia'nın ortadan yok olduğunu söyleyince aklım başımdan gitti de..."

Mr. Western bahçede çingirak çalınmasını emredip, rahat rahat yerine oturdu yeniden.

Bu iki kardeş birçok açıdan ve özellikle şu açıdan, birbirilerinin tam anlamıyla karşıtıydılar: Erkek kardeş, olacakların hiçbirini önceden kestiremezdi; ama bunlar olur olmaz, dakikasında durumu anlardı. Kız kardeşe gelince, olacakları her zaman çok önceden kestirir; ama bunlar olduktan sonra durumu göremez hale gelirdi. İki kardeşin bu özelliği, okuyucunun da dikkatine çarpmıştır belki. Ama bu değişik özelliklerin, ikisinde de fazla aşırıya kaçtığını da belirtmeliyiz; çünkü kız kardeş, hiçbir zaman olamayacak şeyleri görürdü çoğunlukla; erkek kardeş de, aslında var olmayan birçok şeyi gördüğünü sanırdı.

Gelgelelim, bu kez durum başkaydı: Yatak odasından gelen haber, şimdi bahçeden de geldi. Miss Sophia ortadan yok olmuştu.

Bunun üzerine Mr. Western dışarıya fırladı ve vaktiyle Herakles, Hylas'ı * nasıl çağırdıysa, o da boğuk boğuk gümbürdeyen bir sesle "Sophia!" diye gürlemeye başladı. Herakles'in bu halini anlatan şaire göre, eskiden tüm sahil, Hylas denilen güzel gencin adıyla çınlamıştı. Şimdi tüm ev, tüm bahçe ve çevredeki tüm tarlalar, erkek-

* Theocritus'a göre, Herakles'in çok düşkün olduğu Hylas adındaki genci su perileri kaçırmıştı. (Ç.N.)

lerin kalın seslerine kadınların tiz sesleri karışarak, Sophia adıyla çınlamaktaydı. Yankı ise, bu sevgili adı üstüste söylemekten öyle bir haz alıyordu ki, Ovidius yanlış bilgi vermişti; Yankı bir kız değil, bir erkektir* bana kalırsa.

Kargaşa uzun süre egemen oldu. Sonunda soluğu tükenen Mr. Western, oturma odasına, Mrs. Western ile Mr. Blifil'in yanına dönüp, büyük bir üzüntü içinde, kendini bir koltuğa attı.

İşte o zaman Mrs. Western, Sophia'nın babasını şöyle avuttu:

"Kardeş, bu olup bitenlere; yeğenimin, ailesinin onuruna hiç yakışmayan bir biçimde davranmasına, ben de üzülüyorum. Ama bunlardan sen sorumlu olduğun için, kendinden başka hiç kimseyi suçlamaya hakkın yok. Sophia, benim önerdiğim yöntemin tam karşıtıyla eğitildi. İşte, sonucunu gördün. Yeğenim canının istediğini yapmasın diye, seninle bin kez tartışmadım mı? Ama seni yola getiremedim bir türlü. Sophia'nın dik kafalılığını kökünden söküp yok etmek, senin izlediğin yanlış siyaseti düzeltmek için, bunca zahmetten sonra, yeğenimin elimden alındığını biliyorsun. Onun için, benim hiçbir sorumluluğum kalmadı bundan böyle. Eğer onun eğitimi tamamiyle bana verilseydi, bu felâket senin başına gelmezdi. Hepsi senin kabahatin olduğunu düşün de, avunmaya çalış şimdi. Sophia'yı her aklına eseni yapmakta özgür bıraktıktan sonra, bundan başka ne bekleyebilirdin ki?"

"Of be kardeşim!" dedi Mr. Western, "insanı çıldırtırsın sen! Ben mi ona fazla yüz verdim? Ben mi aklına eseni yap dedim ona? Daha dün gece ona gözdağı veren, sözümü dinlemezsen, sadece kuru ekmek yiyip su içerek, ömrünün sonuna kadar bu odada kapalı kalırsın diyen ben değil miyim! Eyyub Sultanın sabrı bile taşar senin karşında!"

"Siz böyle şey duydunuz mu hiç!" diye karşılık verdi Mrs. Western. "Kardeş, ben elli tane Eyyub Sultan kadar sabırlı olmasaydım, gene terbiyemi bozardım senin yüzünden. Ne diye burnunu soktun

* Ovidius'a göre, Echo yani Yankı, Narcissus'a aşık olan bir periydi. Narcissus onu sevmediği için, eriyip gitti, kala kala sesi kaldı ancak. (Ç.N.)

bu işe? Bu işi tamamiyle bana bırak diye sana yalvarıp yakarmadım mı? Bir tek yanlış adım atarak, bu savaşın tüm harekâtını berbat ettin. Akli başında bir adam, böyle tehditler savurarak, kızını kışkırtır mı hiç? Bir Çerkez halayığına yapılanları, bir İngiliz kadınına yapamayacağını sana kaç kez söylemedim mi? Hırpalamak, itip kakmak, dayak atmak değil; kibar davranmaktır bizleri elde etmenin yolu. Tannya şükürler olsun, yalnız erkeklerin değil, kadınların da tahta çıkmaya hakkı vardır bu ülkede. Kardeşim, sen davranışlarında öyle kabasın ki, benden başka hiçbir kadın dayanamaz buna. Yeğenimin, korkudan aklını şaşırıp, böyle bir çareye başvurmasına hiç hayret etmiyorum. Sana doğrusunu söyleyim: Bana kalırsa, herkes haklı bulacak yeğenimi. Sana gene söylüyorum, kardeş: Her şeyin senin yüzünden olduğunu düşün de, avunmaya çalış. Ben sana kaç kez demedim mi ki..."

Oturduğu yerden fırlayan Western, korkunç bir iki küfür savurduktan sonra, odadan dışarı attı kendini.

Western gittikten sonra kız kardeşi, yüzüne karşı söylediklerinden (eğer bunun yolu varsa) daha da acı sözler etti arkasından. Sözlerinin onaylanması için de, Mr. Blifil'e başvurdu. Mr. Blifil, bu görüşlerin tümünü dakikasında onaylamakla beraber, Mr. Western'in attığı yanlış adımları hoşgörülle yorumlamak istedi.

"Bir babanın, kızına aşın düşkünlüğünden ileri geliyor bunlar" dedi. "Bu aşırı düşkünlük ise, hoşgörülmesi gereken bir kusurdur."

"Hiç de hoşgörülmemesi gereken bir kusurdur" diye karşılık verdi Mrs. Western; "çünkü bu aşırı düşkünlüğüyle kendi öz çocuğunu mahvetmiyor mu?"

Blifil, bunun da doğru olduğunu dakikasında kabul etti.

Bunun üzerine Mrs. Western, Mr. Blifil'in durumunu düşündükçe ne denli üzüldüğünü anlattı. Mr. Blifil, damatları olmak isteyerek, ailesini onurlandırmıştı. Oysa aile, ona karşı çok kötü davranmıştı. Mrs. Western, yeğeninin çılgınlığını çok sert bir dille kınamakla birlikte, gene tüm kabahatı kardeşinin sırtına yükledi; çünkü kızının bu evliliğe razı olup olmayacağını kesinlikle bilmeden, bu kadar ileri gitmemesi gerekirdi kardeşinin.

Mrs. Western "ama ne çare ki," dedi, "öteden beri öfkeli, dik kafalı bir adamdır o. Ona boşuna bunca öğüt verdiğim için, kendimi başışlayamıyorum doğrusu."

Şimdi ayrıntılı anlatırsak, okuyucumuzu belki pek eğlendirmeyecek olan bu konuşma, aynı minval üzerine daha epey sürdükten sonra, Mrs. Western ile vedâlaşan Mr. Blifil, kendi evine döndü. Gerçi hayal kırıklığına uğramıştı ama, Square'den öğrendiği felsefe, Thwackum'dan öğrendiği din ve belki başka şeyler sayesinde, gerçek bir tutkuyla seven çoğu âşıklardan daha kolayca katlanabiliyordu bu hayal kırıklığına.

BÖLÜM 9

Sophia'nın kaçışı

Sophia'nın neler yaptığını anlatmanın sırası geldi şimdi. Eğer okuyucum bu genç kıızı, benim sevdiğimin yarısı kadar bile seviyorsa, onun, tutkulu babasının pençesinden de, tutkusuz nişanlısının pençesinden de kurtulmasına sevinecektir.

Zamanın demirden sesi, çınlayan çana on iki kez vurarak, hortlakları ayaklandırıp, her gece olduğu gibi çevreyi kolaçan etmelerini istedi. Yani düpedüz konuşursak, gece yarısıydı. Evvelce de bildirdiğimiz gibi, siyasal bir risaleye dalmış olan Mrs. Western ile Sophia dışında, tüm ev halkı sızmış bir durumdaydı. Şimdi Sophia, usulcacık aşağı kata indi; kapılardan birinin sürgüsünü çekip, kilidini açtıktan sonra, dışanya çıktı; hizmetçisiyle buluşacağı yere doğru gitti acele acele.

Kadınlar, korktuklarını gözler önüne sermek amacıyla ikide birde sevimli küçük cilvelere başvurlar (tıpkı erkeklerin korktuklarını gizlemek amacıyla ikide birde hileye başvurdıkları gibi). Ama ne var ki, belirli bir yüreklilik elbette ki kadınlara yakışır; hattâ bu, görevlerini yerine getirmeleri açısından zorunludur çoğu zaman. Yiğitlik değil, haşinliktir kadınlara yakışmayan şey. Haklı olarak ün kazanan

Arria'nın* öyküsünü okuyup da, bu kadının hem tatlı ve sevecen yanına, hem de yiğitliğine hayran kalmamanın yolu var mı? Sonra şunu da unutmamalı ki, bir fare ya da bir sıçan görünce, çığlık üstüne çığlık atan nice kadınlar, kocalarını pek âlâ zehirleyebilirler; ya da beterini yapıp, onu öyle bir hale getirirler ki, adamcağız kendi kendini zehirlemek zorunda kalır.

Sophia hem alabildiğine tatlı huylu bir kadındı; hem de kadınlar da olması gereken yüreklilik vardı onda. Onun için buluşma yerine gelip de, orada bekleyecek olan hizmetçisinin yerine atlı bir adamın ona yaklaştığını görünce, ne çığlık attı, ne de şıp diye düşüp bayıldı. Şaşırıp çekindiği için, gerçi nabızı ilkin biraz daha hızlı attı ama, çabucak toparlandı; çünkü atlı şapkasını çıkararak, terbiyeli terbiyeli "burada başka bir bayanla buluşacaktınız, değil mi Lady Hazretleri?" diye sorduktan sonra, Sophia'yı o bayanın yanına götüreceğini açıkladı.

Adamın yalan söylediğinden kuşkulanması için bir neden yoktu. İşte bu yüzden, atlının onu terkisine almasından hiç çekinmedi. Böylece Sophia, aşağı yukarı beş mil uzakta bulunan bir kasabaya sağ salım varıp, Mrs. Honour'a kavuştu. Mrs. Honour'un bedenini saran giysiler, aynı zamanda sıkı sıkı ruhuna da sanlı olduğundan, bu giysileri bir an olsun gözünden kaçırmaya gönlü razı olmamıştı. Onun için sandığına kendi nöbetçilik edip, atlıya gereken talimatı verdikten sonra, hanımını karşılamak üzere, onu buluşma yerine göndermişti.

Sophia ile hizmetçisi, Mr. Western'in birkaç saat içinde, peşlerinden adam göndereceğini biliyorlardı. Bu adamları atlatmak amacıyla, hangi yoldan gideceklerini tartıştılar. Londra yolu, Honour'a öyle çekici geliyordu ki, dosdoğru o yoldan gitmeye can atıyordu. Ertesi sabah ancak saat sekizde ya da dokuzda Sophia'nın kaçtığı-

* Arria'nın kocası Caecina Paëtus, İmparator Claudius'a karşı suikast düzenlemekle suçlanıp, kendini öldürmeye mahkûm edilmişti. Kocasını korkup, bunu yapamayınca, Arria, kamayı kendi yüreğine saplamış; sonra kanlı bıçağı kocasına uzatarak, ölmeden önce "canı yanmıyor insanın; sen de aynı şeyi yap" demişti. (Ç.N.)

nın farkına varacaklarına göre, peşlerine düşenler hangi yoldan gittiklerini bilseler bile, onlara yetişemeyeceklerini ileri sürüyordu Honour. Ne var ki, Sophia, yakalanmamalarını bir ölüm kalım sorunu saydığı için, hiçbir şeyi rastlantıya bırakmaya yanaşmıyordu. Üstelik kurtuluşunun bu yarışta kendisini kovalayanlardan daha hızlı davranmasına bağlı olduğunu biliyor; kendi bedeninin gücüne de pek o kadar güvenemiyordu. İşte bu nedenlerden ötürü Sophia, başkent yolundan ilkin yirmi ya da otuz mil uzaklaşmaya, sonra da doğru Londra'ya gitmeye karar verdi. Böylece asıl gitmek istedikleri yerden yirmi mil uzaklaşmak üzere at kiraladılar; Sophia'yı karşılayan adamı da kılavuz olarak yanlarına aldılar. Bu adamın terkinde, Sophia'dan hem çok daha ağır hem de çok daha sevimsiz bir yük, yani Honour'un giysileriyle tıka basa dolu koskocaman bir sandık vardı şimdi. Ve dilber Mrs. Honour, bu sandıktakiler sayesinde, nice erkekleri baştan çıkarıp, Londra kentini fethetmeye niyetleniyordu.

Londra yolundaki handan aşağı yukarı iki yüz adım uzaklaşınca, Sophia atını kılavuzun yanına sürdü. Ağzının içinde bal üreten bir arı kovani bulunduğu söylenen ozan Anacreon'unkinden daha da balla dolu, daha da tatlı bir sesle, Bristol'a giden ilk yola sapmasını rica etti.

Okuyucum, beni boş inançlardan yana sanma sakın. Çağımızda tansıklar olabileceğine inananlardan da değilim. İşte bu yüzdendir ki, şimdi söyleyeceğimin kesinlikle doğru olduğunu savunmuyorum; hattâ buna kendim de pek inanmıyorum. Ama öykümü anlatırken gerçeklere bağlı olmak istediğimden, duyduklarımı olduğu gibi aktarmak zorundayım: Bana söylendiğine göre, Sophia'nın sesi, kılavuzun atını öylesine büyülemiş ki, hayvan durduğu yerde mihlanıp kalmış, yolunu sürdürmeye yanaşmamış.

Gelgelelim, bu olay doğrudur belki de. Sanıldığı gibi bir tansık değil, doğal bir nedenden ötürü de olabilir; çünkü Hudibras* gibi tek mahmuzlu olan kılavuz, sağ topuğuyla atını mahmuzlamıyordu o sı-

* Samuel Butler'in 1678'de yayınlanan **Hudibras** adlı ünlü taşlamasının baş kişisi. (Ç.N.)

rada; ve ikide birde duraklamak huyu olan hayvan, Sophia konuşurken belki de bu yüzden yerine mihlanmış kalmıştı.

Sophia'nın sesi, atı ister etkilemiş, ister etkilememiş olsun, biniyi etkilemediği ortadaydı; çünkü kılavuz, suratını asıp, şöyle dedi:

"Bana başka yoldan gitmemi emreden patronumun sözünü dinlemezsem, sonra işimden olurum."

Sophia, kılavuzu kandırmak için boşuna uğraştıktan sonra, sözlerine dayanılmaz büyüler eklemeye başladı. Eski bir atasözüne göre, yerinden kııldamak istemeyen yaşlı kısrakları tıns koşturmuş böylesi büyüler. Eskiden güzel konuşma sanatı ne denli etkiliyse, çağımızda da o denli güçlü bir etkisi vardır bu tür büyülerin... Yani açıkca konuşalım: Sophia, kılavuza istediği kadar para vereceğini söyledi.

Gerçi adam Sophia'nın sözüne tam anlamıyla sağır kalmadı ama, bu sözün belirsiz olması hoşuna gitmedi. "Belirsiz" sözünü belki ömründe duymamıştı; ne var ki, Sophia'nın tam ne kadar para vereceğini belirsiz buluyordu.

Suratını asıp "zenginler, yoksulların durumunu hiç düşünmezler" dedi. "Mr. Allworthy'nin evinden gelen bir baya kılavuzluk ettim diye, az kalsın kovuluyordum geçenlerde. Üstelik o bay, gereğince para vermedi bana."

"Hangi bay?" diye sordu Sophia heyecanla.

"Mr. Allworthy'nin evinden gelen bay. Mr. Allworthy'nin oğluymuş dediklerine göre."

"Nereye gitti o? Hangi yoldan gitti?"

"Bristol'dan aşağı yukarı yirmi mil uzaktan geçti."

"Beni aynı yere götür" dedi Sophia. "Sana bir altın veririm. Bir altın yetmezse, iki altın veririm."

"Lady Hazretleri göze aldığım tehlikeyi hesaba katarsa, iki altını fazla bulmaz. Verin bana iki altın, bu işi yapayım. Efendimin atlarıyla böyle dolanıp durmam bir günahdır elbette. Ama beni kovarsa, cebimdeki iki altınla avunurum hiç olmazsa."

Böylece anlaştılar. Genç kılavuz Bristol yoluna saptı; Sophia Jones'un peşine düştü. Mr. Jones'u görmekten çok, Londra'yı görmeye

can atan Mrs. Honour, bu karara şiddetle karşı koydu. Aslında Mrs. Honour, Jones'a karşı dostça duygular beslemiyordu; çünkü tüm aşk serüvenlerinde, özellikle gizli olanlarda, sevilen bayanın hizmetçisine belirli parasal nezaketler göstermek geleneği vardır. Jones ise, bu geleneği savsaklamak suçunu işlemişti. Biz bunu, pintiliğinden fazla dikkatsizliğinden ötürü yaptığını sanıyoruz ama; belki Mrs. Honour bizim gibi düşünmüyordu bu konuda. Bu yüzden de, delikanlıdan kıyasıya nefret ediyor, onu hanımının gözünden düşürmek için, her fırsattan yararlanıyordu. Jones'un gittiği kasabaya onların da gitmeleri, kaldığı hana onların da uğramaları bir talihsizlik oldu Mrs. Honour açısından. Jones'a yol gösteren kılavuzla karşılaşmaları; Sophia'nın bir rastlantı sonucu delikanlıdan haber alması, bundan da daha kötü bir talihsizlik oldu Mrs. Honour için.

Yolcularımız, gün doğarken Hambrook'a* vardılar. Honour, bunu hiç istemediği halde, Jones'un nereye gittiğini sorup soruşturmak zorunda kaldı. Aslında kılavuz da bu konuda Sophia'ya bilgi verebilirdi ama; Sophia her nedense böyle bir şey sormamıştı adama. Honour, hancıdan öğrendiklerini Sophia'ya bildirince, genç kız zor belâ pek cins olmayan birkaç at buldu. Jones'un (kafası yarıldığı için değil, kendini bir hekime baktırdığı için) bir süre yataklara düştüğü hana vardılar.

Bu handa da bir soruşturma yürütmek zorunda kalan Honour, hancı kadına başvurup Mr. Jones'un ne biçim bir delikanlı olduğunu anlatmaya başlar başlamaz, pek kurnaz olan bu kadın (bayağı bir deyimle söyleyelim bunu) "işin içinde iş olduğunu" sezdi. İşte bu yüzden ki, Sophia odaya girince, hancı kadın, hizmetçinin sorularına yanıt vereceğine, genç hanımına bir söylev vermeye başladı:

"Aman Tanrım, aman! Kimin aklına gelebilirdi bu? Vallahi hiç kimsecikler böylesine güzel bir çift görmemişlerdir ömürleri boyunca! Lady Hazretleri, tevekkeli değil o bay sizden başkasının lâfını edemiyordu! Sizin dünyanın en güzel bayanı olduğunuzu söyledi. Vallahi öylesiniz de. Ah zavallı genç, yastığına sarılıp, benim sevgili Miss

* Hambrook, Jones'un Quaker mezhebinden adamla karşılaştığı koydür (Y N)

Sophia'm deyince, ona öyle acıdım ki, yüreğim parçalandı! Savaşmaya gitmesin diye elimden geleni yaptım. Öldürülmekten başka hiçbir işe yanaşmayan bir yığın adam olduğunu; bunlardan hiçbirinin böyle güzel bayanlar tarafından sevilmediğini söyledim durdum ona."

"Bu kadıncağız mutlaka çıldırmış" dedi Sophia.

"Hayır, hayır, çıldırmış filân değilim. Yoksa Lady Hazretleri durumu bilmediğimi mi sanıyor? Vallahi her şeyi anlattı bana.

"Hanımımдан sözetmeye kalkan o yüzsüz herif kimmiş?" diye bağırdı Honour.

"Yüzsüz herif filan değil, sizin aradığınız baydı bunları anlatan. Pek de yakışıklı genç bir bay. Miss Sophia Western'i tüm ruhuyla seviyor."

"Hanımımı seviyormuş hal" dedi Honour. "Şunu bil ki, kadın, ondan çok üstün olanlara lâyiktir benim hanımım.

Sophia araya girdi: "Yoo, Honour, kadıncağıza kızma. Kötü bir şey söylemek değildi niyeti.

Sophia'nın yumuşak sözleriyle yüreklenen hancı kadın, "elbette kötü bir niyetim yoktu" dedikten sonra, fazla sıkıntılı olduğu için burada yazmayacağımız uzun bir öykü anlatmaya başladı. Bu öykünün bazı yerleri Sophia'yı biraz üzdü; birçok yerine de Mrs. Honour bozuldu. Hattâ öyle bozuldu ki, hanımıyla başbaşa kalır kalmaz, fırsat bu fırsat, zavallı Jones'u fena halde çekiştirmeye başladı. O aşâğılık herifin, bir kadının adını meyhanelerde böyle rezil ettiğine göre, Sophia'yı sevmediğini söyledi.

Sophia'ya gelince, delikanlının davranışını bu denli olumsuz yorumlamıyordu. O hancı kadın, her şeyi abarttığı gibi, Jones'un coşkulu aşk belirtilerini de abartmıştı. Hancı kadının öyküsündeki kimi ayrıntılara üzülen Sophia, bu aşk belirtilerine sevinmişti herhalde. Zaten genç kız, Jones'un aşkının coşkusuyla, daha doğrusu taşkınlığıyla, yüreğinin içtenliğiyle açıklıyordu onun tüm davranışlarını.

Ne varki, Honour, delikanlının bu gevezeliğinin iğrenç yorumlarını yapıyordu. Bu yorumlar, daha sonra Upton'daki tatsız olaylarla da desteklenince, Jones'un kötülüğüne inanan Sophia, hizmetçisi-

ne uyup, sevgilisini görmeden gitmeye karar verdi.

Hancı kadın, Sophia'nın ancak atlar hazırlanıncaya kadar orada kalacağını; hiçbir şey yiyip içmeyeceğini anlayınca, genç kızla hizmetçisini kendi hallerine bıraktı.

O sırada Honour, aklına geleni söylemekten çekinmeyerek, uzun bir söylev verdi; hanımına çattı. Asıl amaçlarının Londra'ya varmak olduğunu belirtip, bir delikanlının peşinden koşmanın uygunsuzluğuna değindikten sonra, aşağıdaki ağırbaşlı öneriyle söylevini noktaladı:

"Allah aşkına efendim, ne yaptığınızı, nereye gittiğinizi bir düşünün!"

Böylesine kötü bir havada kırk mile yakın yol alan bir genç bayana bu tür öğütlerde bulunmak epey saçma görünebilir. Sophia iyice düşünüp taşınmış, ne yapacağına karar vermişe benziyordu. Mrs. Honour'un da bunu anladığı, attığı taşlardan belli oluyordu. Genç kızımızın böyle bir amaç güttüğüne inandıkları için, onu yüzsüz bir şıllık sanan birçok okuyucu çıkacağından da hiç kuşkusuz yok.

Ne var ki, durum sanıldığı gibi değildi aslında. Sophia, umutları ve korkuları, babasına sevgisini ve ona karşı görevini yerine getirmek isteği, Blifil'e duyduğu kin, Jonse'a acıması ve (doğrusunu söylemekten ne diye çekinelim) onu sevmesi gibi çelişkili duygular arasında bocalayıp duruyordu bir süredir. Babasının, halasının, herkesin ve özellikle Jones'un davranışı, bu sevdayı körükleyip alevlendirmişti. Sonunda genç kızın kafası öyle bir karışmıştı ki, ne yaptığını, nereye gittiğini gerçekten bilmiyor; daha doğrusu, bir şey yapmasından, bir yere gitmesinden çıkacak sonuçlara aldırmaz hale geliyordu.

Şu da var ki, hizmetçisinin akıllı uslu öğütleri, Sophia'nın aklını biraz başına getirdiği için, Gloucester'e yönelmeye, oradan da doğru Londra'ya gitmeye karar verdi sonunda.

Ama ne yazık ki, Sophia ile Honour, Gloucester'e varmadan birkaç mil önce, evvelce de söylediğimiz gibi, bu kentte Mr. Jones ile yemek yiyen dalaveracı hukukçuyla karşılaştılar. Mrs. Honour ile tanışan bu adam, bir süre onunla konuştu. Sophia ise, fazla ilgilen-

meden, bu adamın kim olduğunu sormakla yetindi.

Gelgelelim, bu adam, daha önce de bildiğimiz gibi, hiç durmadan ve hızla hep yolculuk etmekle ün kazanmıştır. Belki de Honor, nereye gideceklerini ona bildirmişti. İşte bu yüzden Sophia babasının, Gloucester'de olduklarını bu adamdan öğrenebileceği korkusuna kapıldı. Oradan Londra'ya giderlerse, babası onu mutlaka yakalayacaktı. Sophia, bunun üzerine fikir değiştirdi. Aslında gitmeyeceği bir yere gidecekmiş gibi davranıp, bir haftalık at kiraladı. Hizmetçisi, Sophia'nın bu kararına canla başla karşı koydu. Hanı işlemeden Mrs. Whitefield de, ya nezaketinden ya da iyiliğinden ötürü (çünkü zavallı genç kız bitkin görünüyordu) o geceyi Gloucester'de geçirmeleri için canla başla yalvardı. Ama genç kız, yoluna devam etmeyi aklına koymuştu. Atların hazırlanmasını beklerken, sadece biraz çay içti; iki saat kadar bir yatağa uzandı. Sonra, gecenin on birinde, Mrs. Whitefield'in işlettiği handan çıkıp, doğru Worcester'e yöneldi; dört saat içinde, onu son gördüğümüz hana vardı.

Evinden ayrılışından Upton'a gelişine kadar Sophia'nın başından geçenleri, böyle ayrıntılı anlattıktan sonra; şimdi bir iki satırla, babasını aynı yere getireceğiz: Mr. Western, kızını Hambrook'a götürerek kılavuzdan "koku alır almaz" onu kolayca Gloucester'e kadar izledi. Mr. Western'in avcılık deyimini gene kullanarak, Partridge'in nereye gitse koku bıraktığını söyleyebiliriz. Böylece Sophia'nın babası, Mr. Jones'un Upton'a gittiğini öğrendi; genç kızın da aynı izi süreceği inancına vardı. Aslında Mr. Western, ancak tilki avlayanların anlayabileceği, burada yazamayacağımız kadar kaba bir deyim kullanmıştı bu kanısını açıklarken.

HENRY FIELDING *Tom Jones*

Dünyada yazılmış ilk romanlardan biri olan ve dünya klasikleri arasında tartışılmaz bir yer alan Tom Jones, yazılmasından bu yana geçen bunca yıllara rağmen hâlâ taze, bugün yazılmış bir roman gibi okunabiliyor. Henry Fielding'in kahramanı Tom'la birlikte, 18. yüzyılın İngiltere'sini dolaşıyor, her sınıf ve tabakadan insanla tanışıyoruz. Bu gezi boyunca, Fielding'in kendine özgü mizahı yanımızdan eksik olmuyor. Tom Jones'u Türkçe'ye Mina Urgan çevirmişti. Ama yıllar sonra, gençliğinde yaptığı ve Millî Eğitim Bakanlığı Klasikler Dizisinde yayımlanan çevirisini "hükümsüz" saydı; kitabı yeniden çevirdi. Tom Jones'u bu yeni çevirisiyle sunuyoruz.